VIORICA CRIȘAN

DACII DIN ESTUL TRANSILVANIEI

MINISTERUL CULTURII
MUZEUL CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
INSTITUTUL DE PRE- ŞI PROTOISTORIE AL
UNIVERSITĂȚII "BABEŞ-BOLYAI", CLUJ-NAPOCA

SERIA MONOGRAFII ARHEOLOGICE
II

VIORICA CRIŞAN

DACII DIN ESTUL TRANSILVANIEI

EDITURA "CARPAȚII RĂSĂRITENI"
SFÂNTU GHEORGHE

2000

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Tehnoredactare computerizată: Viorica Crişan
Desenatori: Viorica Crişan, Rodica Gaciu
Coperta: Károly Török
Ilustraţia de pe copertă: vedere generală asupra "Cetăţii Zânelor" de la Covasna; scena XCIII de pe Columna Traiană (după C. Cichorius); pocal din tezaurul dacic de la Sâncrăieni; falera din tezaurul de la Surcea; ceaşcă-opaiţ de la Jigodin I.

Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate Editurii "Carpaţii Răsăriteni" a Muzeului Carpaţilor Răsăriteni din Sfântu Gheorghe. Reproducerea integrală sau parţială a textului fără acordul editurii este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

ISBN 973 – 99270 – 0 – 9

Orice corespondenţă se va adresa:

MUZEUL CARPAŢILOR RĂSĂRITENI
Piaţa Libertăţii nr. 4
4000 Sfântu Gheorghe, jud. Covasna
Telefon/Fax: 067/314139
E-mail: mcr@planet.ro

Viorica Crişan
Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei
C. Daicoviciu, nr. 2, 3400, Cluj-Napoca
E-mail: crisan_i @mnit.museum.utcluj.ro

Please send any mail to the following address:

MUZEUL CARPAŢILOR RĂSĂRITENI
Piaţa Libertăţii nr. 4
4000 Sfântu Gheorghe, jud. Covasna
Telephon/Fax: 067/314139
E-mail: mcr@planet.ro

Viorica Crişan
Muzeul Naţional de Istorie a Transilvanici
C. Daicoviciu, nr. 2, 3400, Cluj-Napoca
E-mail: crisan_i @mnit.museum.utcluj.ro

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE

I. INTRODUCERE **1**

II.CADRUL GEOGRAFIC **5**

III. ISTORICUL CERCETĂRILOR **15**

IV. REPERTORIUL DESCOPERIRILOR DACICE

(*sec III-II a. Chr. - sec. I p. Chr.*) **19**

V. ANALIZA DESCOPERIRILOR **83**

V.1. AŞEZARI ŞI COMPLEXE **83**

V.1.1. Amplasarea şi tipologia aşezărilor **83**

V.1.2. Cronologia aşezărilor **85**

V.1.3. Complexe **87**

V.1.3.1. Locuinţe **87**

V.1.3.2. "Instalaţii" pentru încălzire şi preparare a hranei **91**

V.1.3.3. Ateliere **93**

V.1.3.4. Gropi de provizii şi menajere **95**

V.2. CETĂŢI ŞI AŞEZĂRI FORTIFICATE **97**

V.2.1. Amplasarea fortificaţiilor **98**

V.2.2. Clasificarea fortificaţiilor **103**

V.2.2.1. Aşezările fortificate **105**

V.2.2.2. Cetăţile **106**

V.2.3. Organizarea internă şi cronologia **110**

V.3. COMPLEXE ŞI MANIFESTĂRI RITUALE ŞI DE CULT **114**

V.3.1. Morminte de incineraţie **114**

V.3.2. Complexe de cult **115**

V.3.3. Figurine antropomorfe **117**

V.4. CULTURA MATERIALĂ **119**

V.4.1. Vase ceramica **119**

V.4.1.1. Vase modelate cu mâna **119**

V.4.1.2. Vase modelate cu roata **126**

V.4.2. Unelte şi obiecte de utilitate gospodărească **132**

V.4.2.1. Unelte folosite la confecţionarea vaselor ceramice **133**

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

V.4.2.2. Unelte de lut ars pentru tors şi ţesut..... 133
V.4.2.3. Unelte de piatră..... 133
V.4.2.4. Unelte de fier..... 134
V.4.3. Piese pentru ţinută militară şi arme..... 136
V.4.4. Piese de uz personal, de vestimentaţie şi podoabe..... 137
V.4.5. Tezaure de podoabe şi obiecte de argint..... 141
V.4.6. Descoperiri monetare..... 143
VI. CONSIDERAŢII FINALE..... 147
VII. STUDIU ARHEOZOOLOGIC ASUPRA AŞEZĂRII DACICE DE LA MEREŞTI, JUD. HARGHITA (*Diana Bindea*)..... 159
VIII. THE DACIANS FROM THE EASTERN TRANSYLVANIA (*Summary*).. 181
IX. BIBLIOGRAFIE..... 195
IX.1. Bibliografie..... 195
IX.2. Abrevieri..... 210
X. ILUSTRAŢIE..... 215
X.1. Explicaţia planşelor..... 215
X.2. Anexe..... 225
X.3. Planşe..... 235

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

CONTENTS

PREFACE

I. INTRODUCTION **1**

II.THE GEOGRAPHICAL LANDSCAPE **5**

III. HISTORIC OF THE RESEARCHES **15**

IV. THE CATALOGUE OF DACIAN DISCOVERIES

(*IIIrd/II nd. B.C. – Ist A.D.*) **19**

V. THE ANALYSIS OF DISCOVERIES **83**

V.1. SETTLEMENTS AND COMPLEXES **83**

V.1.1. Emplacement and typology of settlements **83**

V.1.2. Chronology of settlements **85**

V.1.3. Complexes **87**

V.1.3.1. Dwellings **87**

V.1.3.2. Heating and cooking devices **91**

V.1.3.3. Workshops **93**

V.1.3.4. Victual and garbage pits **95**

V.2. FORTRESSES AND FORTIFIED SETTLEMENTS **97**

V.2.1. The emplacement of fortifications **98**

V.2.2. Classification of fortifications **103**

V.2.2.1. Fortified settlements **105**

V.2.2.2. Fortresses **106**

V.2.3. Internal organisation and chronology **110**

V.3. RITUAL AND CULT COMPLEXES AND MANIFESTATIONS **114**

V.3.1. Cremation graves **114**

V.3.2. Cult complexes **115**

V.3.3. Anthropomorphic figurines **117**

V.4. MATERIAL CULTURE **119**

V.4.1. Pottery **119**

V.4.1.1. Hand-made pottery **119**

V.4.1.2. Weel-made pottery **126**

V.4.2. Tools and household objects **132**

V.4.2.1. Tools for manufacturing pottery **133**

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

V.4.2.2. Burnt clay tools for spinning and weaving..... 133
V.4.2.3. Stone tools..... 133
V.4.2.4. Iron tools..... 134
V.4.3. Military uniform pieces and weapons..... 136
V.4.4. Personal use and clothing pieces; jewelery 137
V.4.5. Silver jewelery and objects treasures 141
V.4.6. Coins discoveries..... 143
VI. FINAL CONCLUSIONS..... 147
VII. ZOOARCHAEOLOGICAL STUDY ABOUT THE DACIC SETTLEMENT FROM MEREŞTI, JUD. HARGHITA, ***Diana Bindea***.... 159
VIII. THE DACIANS FROM EASTERN TRANSYLVANIA (*Summary*)..... 181
IX. BIBLIOGRAPHY..... 195
IX.1. Bibliography..... 195
IX.2. Abreviations..... 210
X. ILUSTRATION..... 215
X.1. Figures explanation..... 215
X.2. Annexes..... 225
X.3. Plates..... 235

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Tema tratată în paginile cărţii poate să-i pară cititorului insolită şi, la prima vedere, chiar arbitrar aleasă. Într-adevăr ea este neobişnuită, dar nu şi aleasă la întâmplare, dimpotrivă. Autoarea şi-a circumscris aria investigaţiilor la o zonă bine delimitată, cu particularităţi de relief, climă şi resurse care o individualizează în ansamblul Daciei libere, o zonă de subzistenţă, cu siguranţă, fără pereche. Orice încercare de apropiere a ei, din acest punct de vedre, de alte regiuni ale Daciei, mai devreme sau mai târziu se dovedesc a fi neproductive. Tocmai această individualizare ieşită din comun în geografia istorică a îndemnat-o pe autoare să nu-şi extindă cercetările spre sud, spre Ţara Bârsei, spre centrul Transilvaniei, spre nord adică spre zona Bistriţei şi nici să nu "treacă" peste Carpaţii Răsăriteni spre Moldova de astăzi. Cu alte cuvinte, dânsa s-a limitat la acel ţinut caracterizat prin relieful predominant muntos, cu depresiuni restrânse ca întindere, cu climă aspră, neprietenoasă, incapabilă să asigure nici astăzi şi cu atât mai puţin în antichitate subzistenţa comunităţilor omeneşti numai din cultura pământului. În schimb, ea era bogată în resurse ale subsolului şi totodată situată între estul şi vestul Daciei, între versanţii de nord şi sud ai Carpaţilor constituind de-a lungul pre şi protoistoriei o adevărată punte înălţată peste Carpaţi între Dacia intra- şi extracarpatică.

În continuare nu doresc să fac o prezentare a acestei valoroase lucrări lăsându-i cititorului plăcerea să o cerceteze. În schimb, pot să-l asigur că în paginile ei va găsi toate descoperirile dacice din zonă (sintetizate în anexe atât de sugestiv întocmite, încât şi un cercetător nefamiliarizat cu toate realităţile de acolo poate formula textul de interpretare), relaţiile existente între resursele naturale şi amplasarea aşezărilor civile şi a fortificaţilor, a celor din urmă, pe de o parte şi pasurile, trecătorile peste munţi şi "drumul sării", pe de altă parte, între masivele de sare şi descoperirile monetare ş.a.m.d. Materialele arheologice subliniază şi ele caracterul particular al zonei în contextul civilizaţiei dacice drept una de contact mai ales între ţinuturile răsăritene şi cele intracarpatice ale Daciei.

Oricum pentru prima oară în literatura de specialitate este studiată în detaliu o zonă de subzistenţă bine delimitată, pentru prima oară cititorul poate afla realităţile din epoca dacică în estul Transilvaniei printr-o sinteză de calitate.

IOAN GLODARIU

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

I

INTRODUCERE

Studierea vestigiilor dacice din estul Transilvaniei a intrat în preocupările noastre de aproape cincisprezece ani, subiectul fiind însă departe de a fi epuizat. Fiecare descoperire ne-a oferit date noi, uneori surprinzătoare, asupra celor care acum două mii de ani au stăpânit aceste ţinuturi, cărora, de altfel, le-au dat viaţă şi le-au modelat după temperamentul, priceperea şi nevoile lor şi ale poporului din care făceau parte. Cultura şi civilizaţia creată aici este parte organică a celei generale, geto-dacice, în care se reflectă cu fidelitate şi pe care, fără îndoială, au îmbogăţit-o cu spiritul local şi al locului.

De altfel este cunoscut că civilizaţia adevărată a oricărui popor se bazează în primul rând pe dezvoltarea naturală, firească a propriilor facultăţi, individuale şi colective şi în al doilea rând pe împrumutarea şi integrarea elementelor comune altor popoare. *Cultura* este prin urmare o acumulare de valori din propria tradiţie şi din tradiţia altora, iar *civilizaţia* valorificarea şi fructificarea originală a acestor valori. Bazându-se, aşadar, pe moştenirile anterioare şi pe propria experienţă, preluând de la cei cu care au venit în contact (sciţi, greci, celţi, romani etc.) anumite elementele de natură materială sau spirituală şi adaptându-le nevoilor lor, dacii au creat propria lor cultură şi civilizaţie, bine individualizată în lumea antică.

Studiul de faţă, fără a avea pretenţii de exhaustivitate, încearcă o prezentare de ansamblu a valorilor materiale şi spirituale a dacilor din ţinuturile Transilvaniei de est, a modului în care comunităţile de aici au reuşit să valorifice moştenirile trecutului, impulsurile novatoare, interne şi externe, ale vremii lor, să personalizeze zona şi să-şi aducă prinosul la ceea ce înseamnă dezvoltarea culturii şi civilizaţiei daco-getice în ansamblu.

Lucrarea se bazează, în bună parte pe propriile cercetări efectuate de-a lungul anilor pe teritoriile judeţelor Harghita, Covasna şi Mureş. Realizarea ei (dar şi a cercetărilor arheologice propriu-zise) ar fi fost imposibilă fără sprijinul unor oameni de suflet din zonă, al colegilor, al diferiţilor cercetători şi profesori din ţară. Considerăm că îndeplinim o plăcută datorie mulţumind în primul rând profesorului univ. dr. Ioan Glodariu pentru bunăvoinţa cu care ne-a sfătuit şi încurajat încă de la începuturile orientării noastre spre cercetarea arheologică. Îi mulţumim de asemenea pentru observaţiile, informaţiile şi sugestiile valoroase şi pertinente şi mai ales pentru răbdarea cu care ne-a îndrumat, în toţi aceşti ani, cercetarea.

Mulţumim călduros dr. Petre Roman (directorul Institutului Român de Tracologie, alături de care am început cercetările arheologice în cetatea dacică de la Jigodin I şi în aşezarea de la Sânsimion), pentru amabilitatea cu care ne-a îndrumat şi pentru numeroasele informaţii pe care ni le-a oferit.

Un gând special de mulţumire se adresează dr. I. Ferenczi, fără a cărui ajutor cercetările noastre ar fi avut mult de suferit. Bun cunoscător al zonei şi cu o îndelungată experienţă arheologică, ne-a însoţit şi îndrumat o bună parte din cercetările de suprafaţă, ocazie cu care am verificat majoritatea cetăţilor din ţinuturile Harghitei şi am descoperit noi aşezări dacice. La sugestia domniei sale au început, de altfel, şi cercetările arheologice din aşezarea fortificată de la Mereşti, unde ne-a sprijinit şi ajutat pe parcursul mai multor campanii.

Calde mulţumiri aducem colegilor de la muzeele din Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Cristuru Secuiesc, Târgu Mureş şi Sfântu Gheorghe sau de la alte instituţii din ţară care ne-au facilitat activitatea de documentare şi, în unele cazuri, ne-au permis să folosim materialele inedite, rezultate din cercetările lor: dr. Z. Székely şi dr. B. Bartok (din Sfântu

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe); Maria Cotfas, Molnar Eva (Miercurea Ciuc); E. Zepeczaner, G. Ferenczi (Muz. Odorheiu Secuiesc); L. Fülop, I. Démeter (Muz. Cristuru Secuiesc); dr. V. Lazăr (Filiala Academiei Române, Târgu Mureş); dr. F. Costea (Muz. Braşov); dr. A. Rustoiu (Institutul Român de Tracologie); dr. V. Kavruk (Muz. Carpaţilor Răsăriteni, Sfântu Gheorghe); dr. V. Sîrbu (Muz. Brăila) şi nu în ultimul rând dr. Gheorghe Lazarovici, dr. Zoia Maxim şi drd. Gabriela Gheorghiu de la Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca .

Mulţumim de asemenea conducerii Muzeului Naţional de Istorie a Transilvaniei pentru sprijinul acordat în perioada documentaţiei şi a redactării lucrării. Suntem recunoscătoare domnului dr. E. Iaroslavschi (şeful Secţiei de "Istorie Dacică" din cadrul aceluiaşi muzeu) pentru sugestiile oferite şi condiţiile favorabile create pe toată perioada documentării şi redactării lucrării.

Profund îndatorată rămânem colegei R. Gaciu pentru efortul şi sprijinul acordat în realizarea şi finalizarea părţii grafice a lucrării.

Mulţumiri se cuvin, în sfârşit, dar nu în ultimul rând FUNDAŢIEI SOROS - PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ - pentru suma acordată în vederea finalizării temei. Aceleaşi calde mulţumiri le aducem şi SOCIETĂŢII CULTURALE "DACIA ROMÂNIA", preşedintelui ei, prof. univ. dr. I. Petrescu, pentru sprijinul acordat în pregătirea documentaţiei.

Lucrarea este, aşadar, atât rezultatul efortului personal de cercetare, adunare şi sistematizare a descoperirilor arheologice din ţinuturile răsăritene ale Transilvaniei, cât şi al celor care de-a lungul anilor au întreprins efectiv aceste cercetări. Ea reprezintă doar un stadiu al acestora şi posibil ca o bună parte din concluzii să fie tributare informaţiilor şi documentaţiei transmise de înaintaşi. Sperăm ca demersurile noastre să se constituie într-un imbold pentru cercetările viitoare, care să aducă date şi informaţii noi şi să clarifice toate problemele pe care noi nu am reuşit să le soluţionăm, iar, în cele din urmă, să confirme sau să infirme, benefic, supoziţiile şi concluziile noastre.

În măsura în care studiul nostru va contribui cât de puţin la cunoaşterea civilizaţiei dacilor din estul Transilvaniei şi implicit a dacilor de pretutindeni, îi mulţumim lui Zamolxis şi ne bucurăm că efortul nu a fost zadarnic.

PRECIZĂRI DE ORDIN TEHNIC. Lucrarea conţine VIII capitole. Primul capitol **Cadrul geografic,** prezintă pe scurt formele de relief, apele, clima, fauna, vegetaţia şi bogăţiile naturale din zona de est a Transilvaniei, cuprinsă între valea superioară a Mureşului (în nord), Depresiunea Braşovului (în sud), Carpaţii răsăriteni ai Transilvaniei, depresiunile intramontane şi dealurilor subcarpatice transilvane corespunzătoare. Din punct de vedere administrativ acest teritoriu se află astăzi în raza judeţelor Harghita, Covasna şi Mureş (parţial). Am ales această formulă deoarece am dorit să analizăm staţiunile dacice de pe o zonă relativ unitară din punct de vedere geografic şi nu delimitată de graniţele administrative actuale. În mod firesc ar fi trebuit să cuprindem şi Depresiunea Braşovului dar, întrucât rezultatele cercetărilor arheologice de aici sunt bine cunoscute din tezele de doctorat, studiile şi monografiile publicate[1], ne-am limitat la zona amintită. În capitolul următor, **Istoricul cercetărilor,** s-a făcut o trecere în revistă a celor care s-au ocupat special sau tangenţial cu cercetarea aşezărilor şi fortificaţiilor dacice din aceste zone şi de a căror rezultate am putut beneficia şi noi. În continuare am considerat ca fiind foarte importantă prezentarea, pentru început, a acestor rezultate în capitolul **Repertoriul descoperirilor dacice (sec. III-II a. Chr. - I p. Chr.).** S-a încercat cuprinderea tuturor descoperirilor arheologice semnalate în literatura de specialitate, depistate de noi în teren sau inedite aflate în depozitele muzeelor din Sfântu Gheorghe, Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Cristuru Secuiesc, Târgu Mureş, Cluj-Napoca

[1] F. Costea, Cultura materială a dacilor din bazinul Oltului transilvan în Latène şi în timpul stăpânirii romane în Dacia, teză de doctorat, 1977; I. Glodariu, F. Costea, I. Ciupea, Comana de Jos. Aşezările de epocă dacică şi prefeudală, Cluj, 1980; F. Costea, Repertoriul arheologic al judeţului Braşov, I, Braşov, 1995; II, Braşov, 1996.

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

etc. De un real folos ne-au fost, în demersul nostru, repertoriile arheologice publicate[2], precum şi cele existente în manuscris la Institutul de Arheologie şi Istoria Artei din Cluj-Napoca[3]. Acolo unde au apărut păreri controversate (uneori chiar ale aceluiaşi autor), asupra descoperirilor sau încadrării cronologice a staţiunii, în măsura în care am reuşit să vedem şi să analizăm piesele descoperite, ne-am exprimat propria părere. Localităţile au fost trecute în ordinea alfabetică, numărul de ordine din *Repertoriu* figurând în hărţi şi anexe. În cazul în care descoperirea, punctul, încadrarea cronologică etc. nu au fost sigure le-am marcat cu semnul **"?"**. Din păcate asupra multora din ele planează incertitudinea şi aceasta atât datorită unor interpretări care, la vremea respectivă păreau corecte, cât şi lipsei cercetărilor arheologice recente. Deşi limitele cronologice pe care ni le-am propus spre studiere sunt cuprinse între sec. II a. Chr. - I p. Chr., am luat în considerare şi descoperirile datate de autorii cercetărilor în sec. III/II a. Chr. În ceea ce priveşte denumirea punctelor/locurilor în care s-au descoperit vestigii dacice trebuie să facem de asemenea câteva precizări. Acestea sunt în majoritatea cazurilor în limba maghiară sau secuiască. Acolo unde traducerea lor în limba română s-a putut realiza cu fidelitate a fost trecută iniţial denumirea românească şi în paranteză cea maghiară, dar întrucât denumirile sunt în bună parte intraductibile am păstrat în cele mai multe cazuri forma locală, însoţită uneori de o traducere aproximativă în limba română. În capitolul următor **Descrierea descoperirilor** problematica a fost abordată pe mai multe subcapitole, ***Aşezări, Fortificaţii, Descoperiri funerare şi de cult, Civilizaţia materială,*** care sintetizează, în ansamblu, rezultatele cercetărilor arheologice. Capitolul următor, **Consideraţii finale,** cuprinde concluziile care se desprind din cele anterioare. La acestea se adaugă Bibliografia consultată şi abrevierile folosite.

Diferitele tipuri de descoperiri au fost ilustrate prin hărţi, planuri şi relevee, unele publicate deja, altele inedite. Acestea continuă cu prezentarea grafică sau foto a diverselor materiale arheologice (ceramică, unelte, arme, accesorii vestimentare şi piese de podoabă, tezaure de podoabe şi vase etc.) care se doresc a fi o oglindă a civilizaţiei materiale şi spirituale a populaţiei din aceste ţinuturi pe perioada celor trei secole de dinaintea cuceriri romane. O parte din piese, publicate deja în diferite reviste de specialitate, (în cazul în care desenele au fost corect executate), au fost preluate, ca atare, cu indicarea autorului. Altele, din cele publicate, fie sub formă de fotografie, fie grafic (dar cu unele carenţe în redare), au fost desenate sau redesenate după piesele originale. În sfârşit, o bună parte din piesele prezentate, sunt inedite (rod al cercetărilor noastre, al celor anterioare sau al descoperirilor întâmplătoare), ele aflându-se în diferite muzee din zonă. Menţionăm că desenarea pieselor ne aparţine în cea mai mare măsură, prin aceasta asumându-ne responsabilitatea corectitudinii redării lor. Pentru eventuala consultare a pieselor în muzeele din care provin, atât în capitolul *Repertoriu*, cât şi în explicaţia figurilor au fost trecute numerele de inventar şi muzeul în care se află.

[2] Bénkö, E., *A közepkori Keresztur - Szek regeszeti topografiaja*, Budapest, 1992; V. Lazăr, *Repertoriul judeţului Mureş*, Tg. Mureş, 1995.
[3] Repertoriul judeţului Harghita. ms; Repertoriul judeţului Covasna, în curs de publicare.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

II.

CADRUL GEOGRAFIC[4]

Viaţa comunităţilor umane a fost întotdeauna strâns legată de peisajul geografic în care acestea s-au dezvoltat. Relieful, reţeaua hidrografică, bogăţiile naturale, clima, vegetaţia, fauna etc. influenţează pregnant densitatea de locuire, ocupaţiile, modul de trai, tipologia satelor şi a locuinţelor, portul, ideile şi mentalităţile locuitorilor[5]. Specificul şi definirea peisajului depind în acelaşi timp de raporturile pe care locuitorii le au cu teritoriul, de modul în care îi utilizează vocaţiile economice şi în care l-au perceput de-a lungul timpului. Mediul fizic constituie atât o condiţie cât şi un stimulent al activităţilor sociale. A. Toynbee, într-o amplă analiză a civilizaţiilor şi a rolului mediului în dezvoltarea lor, consideră că "elementul stimulator spre civilizaţie creşte într-un chip pozitiv în funcţie de mediul înconjurător, şi anume în măsura în care acesta din urmă se face mai aspru" deoarece "tot ce este lesne şi prielnic este duşmanul civilizaţiei"[6]. Desigur, nu este indiferent dacă spaţiul în care se dezvoltă o comunitate omenească dispune sau nu de condiţii climaterice adecvate, de resurse naturale, de terenuri fertile, de protecţie naturală sau de căi importante de transport şi comunicaţie[7]. În funcţie de acestea, evoluţia comunităţii respective este mai mult sau mai puţin accelerată, asemănătoare, inferioară sau superioară comunităţilor contemporane. De cele mai multe ori, însă, mediul geografic nu oferă condiţii standard de viaţă, lipsa ori vitregia uneia sau alteia fiind, în general, compensate de celelalte.

În zona de est a Transilvaniei (de la valea Mureşului superior până la Depresiunea Braşovului cu Carpaţii şi dealurile subcarpatice transilvane), unde vom urmări evoluţia aşezărilor dacice pe parcursul secolelor II a. Chr. - I p. Chr., peisajul geografic, privit în ansamblu, este relativ unitar, dar, luat pe sectoare, înregistrează o mare varietate, rezultată din structurile geologice diferite: munţi cristalino-mezozoici şi eruptivi, depresiuni intramontane joase în formă de câmpie ce trec dintr-o vale în alta prin pasuri înalte cu bazinete restrânse, dealuri subcarpatice cu depresiunile aferente, la care se adaugă o climă diferită şi capricioasă de la o zonă la alta, în general aspră şi puţin prietenoasă. Factorul climă, mai puţin favorabil dezvoltării comunităţilor umane, a fost compensat de o reţea hidrografică abundentă, căi de

---

[4] Pentru realizarea cadrului geografic au fost folosite următoarele cărţi şi studii, în ordinea alfabetică:
M. David, *Consideraţiuni geo-politice asupra statului român*, Iaşi, 1939; *Enciclopedia geografică a României*, coord. G. Posea, Bucureşti, 1982; Al. Filipescu, *Sălbăticiuni din vremea strămoşilor noştri*, Bucureşti, 1969; *Geografia României*, III. *Carpaţii Româneşti şi Depresiunea Transilvaniei*, Bucureşti, 1987; Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, I, 1996; II, 1997; C. C. Giurescu, *Istoria pădurii româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi*, ed. a 2-a, Bucureşti, 1976. M. Ielenicz, Maria Vlăsceanu, *Mic îndreptar turistic - Tuşnad*, Bucureşti, 1989; *Judeţele patriei. Harghita - Monografie*, coord. A. Szekeres, V. Neag, Bucureşti, 1979; O. Marcu, Z. Rácz, A. Cioacă, *Harghita*, Bucureşti, 1986; S. Mehedinţi, *Opere Alese*, Bucureşti, 1967; Tr. Orghidan, Margareta Dumitrescu, *Studiu monografic al complexului carstic din defileul Vârghiş*, în *Lucr. Inst. Speol. "Em. Racoviţă"*, I - II. 1963; E. Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, 1970; G. Pârvu, Gh. Mocanu, C. Hibomvschi, A. Grecescu, *Roci utile din România*, Bucureşti, 1977; E. Pop, *Pădurile şi destinul nostru naţional*, Sibiu, 1943; R. Pufulete, C. Dumitrescu, *Mic îndreptar turistic - Topliţa*, Bucureşti, 1989; Al. Roşu, *Geografia fizică a României*, Bucureşti, 1980; V. Sficlea, *Masivul Ceahlău, Ţara Giurgeului, Depresiunea Dărmăneşti, Podişul Covurlui*, Bucureşti, 1980; W. E. Schreiber, *Munţii Harghita. Studiu geomorfologic*, Bucureşti, 1994; I. Şandru, *Rolul pasurilor şi trecătorilor carpatice în mobilitatea populaţiei*, în AŞUI-G, XX, 1974, p. 83 - 92; V. Tufescu, *România. Natură, om, economie*, Bucureşti, 1974; V. Velcea, Al. Savu, *Geografia Carpaţilor şi Subcarpaţilor româneşti*, Bucureşti, 1982.

[5] V. Spinei, *Realităţi*, p. 13.

[6] A.J. Toynbee, Studiu asupra istoriei, I-IV, 1997, p. 127.

[7] T. Herseni, *Sociologie. Teoria generală a vieţii sociale*, Bucureşti, 1982, p. 544 -545.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

acces în toate direcţiile, păduri, păşuni şi minereuri utile. De altfel, chiar şi fără aceste elemente compensatorii, "munţii, prin depresiunile lor interne şi plaiurile netede, nu numai că au favorizat o intensă populare... dar prin poziţia lor centrală au devenit adevărate cetăţi naturale în care, locuitorii colinelor şi întinselor câmpii, se retrăgeau din faţa duşmanilor" [8].

Din punct de vedere administrativ, zona avută în vedere cuprinde judeţele Harghita, Covasna şi parţial Mureş, (partea de nord-est şi est). Ţinând cont de vastitatea teritoriului studiat şi de diversitatea structurilor sale geologice, extrem de importante în abordarea civilizaţiei dacice din această zonă, am ales ca formă de prezentare descrierea pe sectoare fizico-geografice după cum urmează: *munţii* (vulcanici şi cristalino-mezozoici), *depresiunile intramontane*, *dealurile subcarpatice*, *pasurile şi trecătorile*, *reţeaua hidrografică*, *clima*, *fauna* şi *flora* şi *resursele naturale*.

I. Munţii. Latura estică a acestei zone este închisă de lanţul Carpaţilor Orientali, format din trei şiruri paralele cu orientare nord-vest - sud-est. Pivotul central este reprezentat de înălţimile cristalino - mezozoice prin care trece linia de separare a ţinuturilor ardelene de cele moldoveneşti.

1. Sectorul vestic al Carpaţilor Orientali se compune dintr-un lanţ eruptiv, neomogen, despărţit de crestele montane mediane prin câteva depresiuni mari (un uluc aproape continuu: Bilbor - Borsec - Gheorgheni - Ciuc), care aparţin Transilvaniei la fel ca şi întreg lanţul. Spre vest, limita lanţului vulcanic se concretizează prin abruptul platoului care se ridică cu câteva sute de metri deasupra zonei subcarpatice transilvane, iar spre sud, acesta depăşeşte defileul Oltului prin masivul Ciumatu, ajungând până la valea Bixadului. Din acest lanţ fac parte:

1.1. Munţii Călimani, situaţi în nordul defileului Mureşului de la Topliţa-Deda, au forme greoaie şi altitudini mari, unele peste 2000 m (Pietrosu = 2102 m). Ei sunt greu de traversat, nu au pasuri şi trecători şi sunt locuiţi doar sezonier de păstori.

1.2. Munţii Gurghiului, dispuşi între defileul Mureşului (nord), pasul Sicaş (sud), depresiunea Giurgeului (est), Dealurile Mureşului şi Subcarpaţii Târnavelor (vest), sunt alcătuiţi din andezite, piroclastite şi aglomerate vulcanice. Cupola centrală, constituită din curgeri de lavă, formează un podiş înalt, de circa 1000 m altitudine, cu direcţia nord-vest - sud-est, de o netezime remarcabilă, din care se detaşează mai multe vârfuri conice. Partea vestică a platoului vulcanic, extinsă în pante domoale, este drenată de râurile Fâncel, Gurghiu, Târnava Mică, Târnava Mare, Vărşag etc. Acoperiţi de păduri de molid şi pajişti alpine, oferă condiţii favorabile creşterii animalelor şi exploatărilor forestiere. Pe toată întinderea lor se găsesc şi aşezări cu specific montan (risipite). Din şi înspre depresiunea Giurgeului se poate ajunge cu uşurinţă prin **pasurile înalte** *Bacta* (Lăpuşna), *Bucin* şi *Liban-Sicaş*.

1.3. Munţii Harghitei formează un lanţ muntos lung de peste 70 km şi lat de circa 25 km (cotele maxime sunt Harghita Mădăraş, 1800 m, Harghita Ciceu, 1759 m şi Harghita Racu, 1757 m[9]). Ei sunt delimitaţi de pasul Sicaş şi obârşia Târnavci Mari spre nord, de linia localităţilor Feliceni, Văleni, Mărtiniş şi Mereşti spre vest, de linia ce traversează interfluviul dintre Homorodul Mic şi Vârghiş (în amonte de Cheile Vârghişului) spre sud-vest, iar spre sud de Depresiunea şi Munţii Baraolt, pe linia localităţilor Filia şi Herculian, în lungul văii Ozunca şi peste pasul Hatod până în valea Oltului. Tot spre sud se învecinează cu Munţii Bodocului de care îi despart Valea Roşie şi pasul Jimbor. În est, limita trece pe la baza conului vulcanic Puciosu şi Depresiunea Ciucului. Deşi mineralizările sunt slabe, în perimetrul Munţilor Harghita se semnalează zăcăminte de limonit şi siderit, a căror concentraţie permite să fie exploatate la Lueta, Vlăhiţa şi Vârghiş. Zăcămintele au fost exploatate, de altfel, şi în epoca dacică dovadă fiind cuptoarele de la Doboşeni, Herculian şi Sânsimion, precum şi cantităţile mari de zgură de fier descoperite în Depresiunea Ciucului

[8] *Ibidem*.

[9] Wilfried Eckart Schreiber, Munţii Harghita, 1994, p. 16.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

(Tomeşti, Mădăraş, Racu, Jigodin, Sâncrăieni, Sântimbru etc.). Accesibili din toate direcţiile (pe văile Mureşului, Oltului, Târnavelor, cât şi din masivele vecine: Gurghiu, Perşani, Baraolt şi Bodoc), Munţii Harghitei au fost împânziţi în antichitate de cetăţi de apărare şi supraveghere a căilor de comunicaţie.

2. Sectorul estic este format de înălţimile cristalino-mezozoice ale Munţilor Budacu, Hăşmaş, Ciuc, Nemira, câteva culmi ale Carpaţilor de Curbură (zona externă), Bodoc, Baraolt şi Perşani (zona internă).

2.1. Masivul Budacu se află în sud-estul Munţilor Bistriţei, între râurile Neagra Broştenilor, Borca şi Bistricioara şi este constituit din calcare cristaline acoperite de păduri şi pajişti naturale. Prin poziţia sa închide spre nord şi est Depresiunea Bilborului.

2.2. Munţii Giurgeului se prezintă sub forma unei culmi prelungi între munţii Călimani în nord, depresiunile Borsec şi Bilbor în nord-est şi est, Munţii Hăşmaş în sud şi depresiunea cu acelaşi nume spre vest. Deşi alcătuirea cristalină le-ar favoriza o masivitate mai impunătoare, ei au o formă plată, prelungindu-se până la izvoarele Oltului. Spre bazinul Mureşului se termină printr-o prispă înaltă de aproximativ 1000 m. Sunt acoperiţi cu păduri de molid şi pajişti favorabile creşterii animalelor. Permit ieşirea din depresiunea Giurgeului, spre Moldova, prin **pasurile** *Bistriciora - Tulgheş* şi, actualmente, *Bicaz.*

2.3. Munţii Hăşmaş dispuşi între apele Bistricioarei şi pârâul Lavardi, par mai degrabă o asociere de culmi plate şi culoare depresionare paralele, decât un masiv unitar. Datorită frecvenţei mari a rocilor calcaroase, aici s-a dezvoltat un relief carstic foarte bogat atât în forme de suprafaţă (lapiezuri, chei, doline, cevale, polii), cât şi subterane (albii subterane, tuneluri suspendate, peşteri). Zona carstică a Cheilor Bicazului este reprezentativă pentru alternarea evoluţiei subterane cu cea de suprafaţă. Aici se află, de asemenea şi porţiunea cea mai accesibilă dinspre Depresiunea Giurgeului spre Moldova.

2.4. Munţii Cucului limitează bordura estică a Depresiunii Ciucului şi se desfăşoară între obârşiile Oltului, Trotuşului şi Uzului (*pasul Caşin*). Formaţi din depozite cretacice (fliş grezo-şistos, marne argiloase, gresii etc.) ei sunt puternic fragmentaţi de râuri. Culmile lor sunt domoale, iar versanţii sunt afectaţi de alunecările de marne şi argile. Prin **pasurile** *Ghimeş-Făget* şi *Uz* fac legătura între Depresiunea Ciucului şi Moldova.

2.5. Munţii Nemira, dispuşi între râurile Uz, în nord şi Oituz, în sud, domină prin înălţimea lor (culmea Nemira, cota 1648 m) toată zona montană înconjurătoare. Din această înălţime, adevărat castel de apă, pornesc lateral afluenţii Trotuşului către est şi cei ai Caşinului către vest. Printre aceste râuri, din culmea principală a Nemirei, se răsfiră lateral o serie de spinări montane cu altitudini joase. Prin **pasul** *Oituz*, care îi desparte de Munţii Vrancei, se asigură trecerea din Depresiunea Târgu - Secuiesc spre Moldova. Acest drum a fost cunoscut şi folosit din antichitate, de-a lungul lui existând un adevărat lanţ de aşezări şi fortificaţii dacice.

2.6. Carpaţii de Curbură.

2.6.1. Sectorul extern. Din aceşti munţi pătrund în judeţul Covasna doar câteva culmi: **Munţii Breţcu** (din munţii Vrancei), **Penteleu**, **Podul Calului** (limitaţi de apele Buzăului), **Bâsca Mare, Bâsca Mică şi Clăbucctele Întorsurii** (toţi din munţii Buzăului) care delimitează sectorul sud-estic al judeţului şi depresiunea Târgu - Secuiesc. În ansamblu, aceste culmi au o altitudine moderată (circa 800 m) şi sunt favorabile aşezărilor umane. Prin **pasurile** *Buzău* şi *Tabla Buţii - Cheia* se asigură o bună legătură cu zonele extra-carpatice.

2.6.2. Sectorul intern închide spre nord şi vest depresiunea Braşovului. Din acest sector fac parte *Munţii Bodoc*, *Baraolt* şi *Perşani*. Primii par nişte tentacule muntoase pătrunse în şesul Braşovului, iar ultimii un prag de trecere spre podişul Transilvaniei dar şi de legătură cu Carpaţii Meridionali.

Munţii Bodoc apar ca o prelungire izolată a Munţilor Ciuc delimitaţi în vest de valea Oltului - Câmpul Frumos, în nord de Depresiunea Ciucului şi în est de cea a Târgului

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Secuiesc. Puţin înalţi, cu spinări netede, împăduriţi în special cu fag, brăzdaţi de afluenţii Oltului şi Pârâului Negru, munţii Bodoc sunt favorabili aşezărilor umane de crescători de animale.

Munţii Baraolt au un peisaj asemănător cu cel al Munţilor Bodoc. Despărţiţi în nord de Munţii Harghita, prin pârâul Ozunca, ei înaintează în sud, în Depresiunea Braşov, până la Olt. Împreună cu Perşanii închid depresiunea Baraolt. Acoperiţi de păduri de fag şi gorun în alternanţă cu păşunile, ei oferă condiţii prielnice de viaţă atât locuirilor sezoniere ale păstorilor, cât şi celor permanente, aflate la poale sau pe culmile lor.

Munţii Perşani pătrund în judeţul Covasna prin culmile nordice situate de-a lungul pârâului Vârghiş. Datorită structurii lor sedimentare, aici domină relieful de calcare şi conglomerate calcaroase (Cheile Vârghişului şi peşteri), alături de un relief de platforme. În ceea ce priveşte peşterile, până în prezent au fost identificate circa 135, o bună parte din ele având urme de locuire din paleolitic până în evul mediu[10].

II. Depresiunile intramontane sunt dispuse între lanţurile muntoase. În ele se află cele mai multe din aşezările rurale şi urbane actuale. Tot aici sunt semnalate şi cele mai numeroase urme ale civilizaţiilor istorice anterioare.

1. Pe laturile exterioare ale platourilor vulcanice, eroziunea a îndepărtat, uneori, cuvertura de aglomerate vulcanice, festonând conturul munţilor şi formând depresiuni-golfuri de mici dimensiuni, cum sunt cele de la **Vărşag, Vârghiş** şi **Bixad**.

2. Culoarul Bilbor - Ciuc. La contactul zonei cristalino-mezozoice cu cea vulcanică apare un întins culoar depresionar, îngust şi înalt către nord şi bine dezvoltat în partea sa mijlocie şi sudică. După aspect şi modul de formare acesta poate fi divizat în două sectoare: sectorul nordic, *Bilbor - Borsec* şi sectorul sudic, *Gheorgheni - Ciuc.*

2.1. Sectorul Bilbor - Borsec este alcătuit dintr-un şir de mici depresiuni dispuse la contactul dintre Munţii Bistriţei (Masivul Budacu) şi Munţii Călimani. *Depresiunea Bilbor*, situată la o înălţime de 900 m şi drenată de afluenţii din bazinului superior al Bistricioarei, are un fund plat, care trădează originea sa de câmpie lacustră. *Depresiunea Borsec* este situată mai la sud şi bine închisă între culmile montane înconjurătoare. În ambele depresiuni sunt prezente, din abundenţă, apele minerale carbogazoase cu rol curativ şi alimentar. Departe de drumurile principale actuale, ele nu au fost cercetate arheologic, lipsind, în general, informaţiile referitoare la locuirile istorice anterioare.

2.2. Sectorul Gheorgheni - Ciuc se împarte la rândul lui în *Depresiunea Giurgeului* sau Gheorgheni şi *Depresiunea Ciucului.*

2.2.1. Depresiunea Giurgeului. Depresiune de baraj vulcanic (cuprinde *Depresiunile Topliţa, Gheorgheni* şi *Izvorul Mureş*) este axată pe valea superioară a Mureşului şi are o lungime de 40 km şi o lăţime maximă de 25 km (suprafaţa 1600 kmp). Relieful este relativ neted, cu aspect de câmpie înaltă (700-800 m), cu lunci şi terase bine dezvoltate, cu unele zone mlăştinoase în sud şi asocieri de glacisuri piemontane la contactul cu muntele. Cercetătorii în domeniu presupun că până în sec. al XVIII o bună parte a depresiunii a fost ocupată de mlaştini şi păduri[11]. Clima rece şi umedă (temperatura medie anuală 5,6°C; precipitaţii 800 mm/anual[12]), nu permite dezvoltarea tuturor plantelor cerealiere, locuitorii orientându-se spre creşterea animalelor, cultivarea ovăzului, secării, a grâului cu perioadă scurtă de vegetaţie, plantelor textile şi cartofului.

2.2.2. Depresiunea Ciucului, de origine tectono-erozivă, încheie spre sud culoarul depresionar. Situată în partea centrală a Carpaţilor Orientali ea este drenată de cursul superior al Oltului şi afluenţii săi (Racu, Segheş, Beta, Pustnic, Cozmeni, Pârâul Mare etc.). Se întinde pe o lungime de peste 50 km şi o lăţime maximă de 10 km, având o suprafaţă de circa 300

[10] Informaţii ing. geolog I. Denes; M. Roska, ErdRep, p. 108, nr. 48; B. Jungbert, ActaMN, XVI, 1979, p. 407-409, cu toată bibliografia.
[11] V. Velcea, Al. Savu, *Geografia*, p. 58.
[12] Dan Ghinea, *Enciclopedia,* p. 609.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

kmp. Relieful este reprezentat printr-un şes aluvial format dintr-o luncă mlăştinoasă şi 2-3 terase ale Oltului. Cei doi pinteni care pătrund adânc în depresiune, cel de la Racu în nord (pe care se află cetatea dacică "Racu I") şi cel de la Jigodin în sud (cu cetatea dacică "Jigodin I"), o despart în trei compartimente: *Ciucul de Sus* (cu relief predominant colinar), *Ciucul de Mijloc* şi *Ciucul de Jos* (cu relief de luncă largă, cu mlaştini şi terase). Partea cea mai propice dezvoltării aşezărilor umane este cea răsăriteană, stânga Oltului, formată dintr-un tăpşan sedimentar, fragmentat de râuri, situat deasupra luncii Oltului. Depresiunea comunică la nord cu cea a Giurgeului prin **pasul** *Sândominic* şi la sud cu Depresiunea Sfântu Gheorghe prin **pasul** *Tuşnad*. Legăturile cu Moldova se realizează prin *pasurile Ghimeş* şi *Uz*, cu Depresiunile Caşin şi Târgu - Secuiesc prin **pasul** *Lăzăreşti*, iar spre centrul Transilvaniei prin **pasul** *Vlăhiţa* din Munţii Harghitei. Clima rece şi umedă permite o slabă practicare a agriculturii. Locuitorii se ocupă cu creşterea animalelor, exploatarea şi prelucrarea lemnului, olăritul, cultivarea grâului (cu perioadă scurtă de vegetaţie), orzului, secării, plantelor textile şi a cartofului. Atât depresiunea cât şi căile ei de comunicaţie sunt împânzite de vestigii ale aşezărilor şi fortificaţiilor dacice. Locuitorii de atunci cultivau, probabil, aceleaşi plante (cu excepţia cartofului) şi se ocupau de, aproximativ, aceleaşi meşteşuguri la care se mai pot adăuga exploatarea, reducerea şi prelucrarea minereurilor de fier şi cupru, vânătoarea, pescuitul etc. Numeroasele izvoare cu ape minerale potabile şi curative, izvoarele mezotermale şi mofetele dau o notă aparte ţinutului.

3. Depresiunea Caşin. În vestul Munţilor Ciuc, la limita cu Munţii Bodoc apare Depresiunea Caşin ca o chiuvetă săpată între gresiile, mai dure, eocene din est şi şisturile argilo-marnoase din vest. Lungimea ei este aproximativ 20 km. Relieful deluros cu văi largi şi climatul de adăpost au creat condiţii favorabile aşezărilor umane din cele mai vechi timpuri. Calea de legătură principală, cea cu Depresiunea Târgu Secuiesc, se realizează pe valea Caşinului străjuită în epoca dacică de cetatea cu acelaşi nume de la Valea Seacă.

4. În zona sudică, aria depresiunilor şi culoarelor de origine tectonică aparţin de marea unitate geomorfologică a **Depresiunii Braşovului**. Aceasta se compune din *Depresiunea Braşovului* propriu-zisă sau Ţara Bârsei şi *Depresiunile Baraolt, Sfântu Gheorghe şi Târgu Secuiesc*, ultimele ţinând administrativ de jud. Covasna.

4.1. Depresiunea Baraolt, puţin mai izolată, este situată între Munţii Harghita în nord, Perşani în vest şi Baraolt în est. Ea are o formă tentaculară, fiind drenată de apele Vârghişului, Cormoşului şi Baraoltului. Prin valea Vârghişului şi a Oltului se ajunge uşor în zona Braşovului iar prin pasul Hatod, străjuit de cetatea dacică de la Biborţeni, spre Sfântu Gheorghe. Relieful colinar şi de terase este format din marne, argile, nisipuri şi aglomerate, fiind supus proceselor de eroziune şi chiar alunecărilor. Descoperirile arheologice de la Doboşeni şi Herculian, realizate în urma unor asemenea alunecări, au demonstrat că locuitorii epocii dacice s-au ocupat printre altele de exploatarea şi prelucrarea minereului de fier. Astăzi se exploatează lignitul, calcarul şi diatomitul. Se remarcă, de asemenea, ca şi în celelalte depresiuni, abundenţa şi calitatea izvoarelor cu apă minerală (Biborţeni, Herculian, Vârghiş etc.).

4.2. Depresiunea Sfântu Gheorghe - Prejmer sau Câmpul Frumos reprezintă compartimentul central al Depresiunii Braşovului. Ea este situată pe cursurile râurilor Olt şi Pârâul Negru (în zona lor de confluenţă) şi este delimitată de munţii Baraolt (la vest), Bodoc (la est) şi Întorsurii (în sud). Relieful este piemontan în nord (alt. de 500-580 m) şi de terase joase şi lunci în sud, dar în general, uşor înclinat şi cu înmlăştiniri de scurtă durată. Se întinde pe o suprafaţă de circa 300 kmp. Zona este favorabilă aşezărilor umane şi practicării agriculturii. Descoperirile arheologice dovedesc o intensă populare a ei pe parcursul tuturor epocilor istorice.

4.3. Depresiunea Târgu Secuiesc sau Breţcu, delimitată de Munţii Bodoc (nord-vest), Nemira (nord), Vrancea (est) şi Clăbucetele Întorsurii (sud), se întinde pe o suprafaţă de circa

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

600 kmp şi este fragmentată de Râul Negru şi afluenţii săi. Spre sud-vest comunică, prin culoarul Reci, cu Depresiunea Sfântu Gheorghe. Relieful este format din piemonturi, "câmpii" joase (acoperite pe alocuri cu lacuri şi bălţi), terase şi lunci. Prezenţa nisipurilor a generat o formă specifică de relief pentru această zonă - *dunele* - cantonate în arealul comunei Reci pe o suprafaţă de 17 kmp. Aceste dune au înălţimea între 3 şi 12 m, la formarea lor contribuind vântul Nemira care bate cu intensitate în această zonă. Clima mai blândă şi pământurile relativ bune pentru cultivarea cartofilor şi a unor cereale au favorizat o densitate mare de aşezări rurale şi urbane. Străbătută de vechiul drum comercial ce ducea, prin pasul Oituz, spre Moldova, ea este cea mai bogată în descoperiri arheologice de epocă dacică: aşezări, fortificaţii, tezaure monetare şi de podoabă (Alungeni, Dalnic, Ghelinţa, Fotoş, Hilib, Măgheruş, Mărcuşa, Peteni, Surcea, etc.).

III. Dealurile Subcarpatice Transilvane. Paralel cu munţii vulcanici, la periferia estică a Podişului Transilvaniei, fără a avea limitele bine conturate, se află un relief de tip subcarpatic. Individualitatea acestui relief este dată şi de unele elemente biopedoclimatice concretizate prin predominanţa unor temperaturi mai coborâte, a precipitaţiilor mai bogate şi a extensiunii pădurilor de amestec (gorun, fag), spre deosebire de ceea ce există în restul Podişului Transilvaniei. În zona studiată de noi se remarcă următoarele subunităţi:

1. Dealurile Reghinului. Acestea le continuă spre sud pe cele ale Bistriţei până la valea Nirajului. Ele sunt despărţite de Munţii Gurghiului printr-un piemont de aglomerate vulcanice. În acest sector se remarcă, pe lângă depresiunea interioară Deda - Porceşti (mărginită spre vest de culmea Şieu - Sinioara), culoarul intracolinar Reghin, dominat la rândul său de dealurile externe ale Teleacului. Deşi condiţiile geografice sunt propice aşezărilor umane descoperirile arheologice de epocă dacică sunt puţin numeroase.

2. Dealurile Târnavei Mici. Acestea se întind pe un sector mai îngust decât cel din nord pe care îl continuă până la pârâul Nicou Alb. Aici se află *Depresiunea Corund - Praid - Sovata* sub forma unui culoar lung de circa 30 km, dominat spre nord şi est de Munţii Gurghiului şi spre vest de înălţimile acoperite cu aglomerate vulcanice Bichiş - Şiclod - Firtuş. Fundul depresiunii, situat la aproximativ 600 m altitudine, este străpuns de sâmburi de sare, cu posibilităţi de exploatare chiar de la suprafaţă. Depresiunea şi împrejurimile sunt bogate în descoperiri de epocă dacică, locuitorii de atunci ocupându-se, probabil şi cu exploatarea şi comercializarea sării.

În sud-vestul Dealurilor Şiclodului se deschide larg *Depresiunea Atid* drenată de numeroşii afluenţi ai Târnavei Mici şi dominată spre vest de culmea Trei Sate. Centrul depresiunii este dominat de aşezarea dacică de la Cuşmed, iar la ieşirea din depresiune, spre Târnava Mică, de cetatea dacică de la Ghindari.

3. Dealurile Odorheiului sunt formate din culmi subcarpatice fragmentate de văi transversale. Dominante, spre vest, sunt culmile Tăietura, Rez şi Cetatea Bădeni. Între acestea şi Munţii Harghitei se deschide *Depresiunea Odorheiului*. Spre Podişul Târnavelor, limita Subcarpaţilor este dată de depresiunile *Cristuru Secuiesc* şi *Şimoneşti*, iar spre sud de Subcarpaţii Homoroadelor care merg până la Munţii Perşani. Zona este bogată în vestigii dacice: aşezări, fortificaţii şi tezaure monetare şi de podoabe.

IV. Pasuri şi trecători. Întrucât pe parcursul descrierii formelor de relief au fost amintite majoritatea pasurilor şi trecătorilor, revenim doar cu câteva precizări. Carpaţii Orientali nu beneficiază de trecători uşor accesibile şi nici de cursuri de ape care să-i străbată transversal, iar culmile lor, dispuse în şiruri paralele, sunt în general împădurite până în vârf. Cu toate acestea, de-a lungul mileniilor, populaţiile stabilite intra şi extra-carpatic au avut continuu legături culturale şi comerciale, legături realizate în special pe drumurile şi potecile ce trec prin pasurile (din nord spre sud) **Tulgheş, Ditrău,** probabil**, Bicaz, Ghimeş, Uz** şi **Oituz**. Este ştiut faptul că din preistorie, pe ambii versanţi ai munţilor, au evoluat milenii de-a rândul aceleaşi culturi arheologice (purtătorii culturii Criş şi ai ceramicii liniare, din neoliticul

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

timpuriu, ai culturii Cucuteni - Ariuşd, din neoliticul dezvoltat şi târziu, ai culturii Noua din bronzul târziu etc.). În perioada civilizaţiei dacice schimburile comerciale se realizau prin toate trecătorile Carpaţilor un loc important ocupând drumul ce ducea de-a lungul Pârâului Negru, din Depresiunea Braşovului şi Târgu Secuiesc, prin pasul **Oituz** spre valea Trotuşului şi a Siretului. Locuitorii depresiunilor intramontane se îndreptau spre Transilvania prin **Defileul Mureşului** de la Toplița - Deda (practicabil, în general pentru plute) şi prin pasurile **Lăpuşna - Bacta, Bucin, Sicaş, Vlăhiţa, Roca** etc.

V. Clima prezintă diferenţieri importante în funcţie de înălţime, vale, depresiune, culoar şi curenţi, dar, în principal, se remarcă două sectoare: unul cu *climă continental moderată*, iar altul cu *climă montană*. Primul se întâlneşte în depresiunile sudice şi în dealurile subcarpatice. Aici verile sunt calde şi relativ bogate în precipitaţii, iar iernile friguroase şi punctate uneori de viscole. Mediile lunii celei mai calde, iulie, sunt de 18,1°C, iar a lunii ianuarie de -5,5 -5,6°C. Precipitaţiile însumează medii de până la 615,2 mm. Stratul de zăpadă este mai stabil şi mai gros decât în majoritatea zonelor ţării. El durează circa 60 zile, grosimile medii fiind de 8 - 10 cm. *Clima montană* este specifică zonelor înalte în care verile sunt scurte, răcoroase (în medie 10°C) şi bogate în precipitaţii (peste 1200 mm), iar iernile foarte reci, (în medie - 8°C) cu viscole frecvente şi cu un strat de zăpadă gros şi stabil o perioadă îndelungată (peste 150 zile, iar grosimea medie este de 60 - 70 cm).

Depresiunile Gheorgheni, Ciuc şi, uneori, Târgu Secuiesc se individualizează din punct de vedere climateric. Aici se constată un topoclimat specific, caracterizat prin frecvenţe mari şi persistenţe îndelungate ale inversiunilor termice nocturne şi de iarnă. Urmare a acestor fenomene, depresiunile respective (în special primele două) se situează printre regiunile cele mai reci ale României, atât în semestrul cald (datorită inversiunilor nocturne; media temperaturii este de 16,7°C la Miercurea Ciuc şi 16°C la Gheorgheni) cât şi în semestrul rece (datorită inversiunilor termice care persistă mai multe zile în şir; - 7,4°C la Miercurea Ciuc şi - 6,8°C la Gheorgheni). În Depresiunea Târgu Secuiesc asemenea inversiuni sunt mai rare. Spre exemplu, în ianuarie 1964, pe fundul depresiunii s-a instalat un aer rece ce a provocat scăderea temperaturii până la - 24,8°C în timp ce pe vârful masivului Lăcăuţ, ce domină depresiunea dinspre est, se înregistrau doar - 4°C [13].

VI. Vânturile sunt puternic influenţate de relief, atât în privinţa direcţiei cât şi a vitezei. În dealurile subcarpatice predomină vânturile dinspre nord-est (15%), nord-vest (9,1%) şi vest (8,8%), iar în depresiunea Ciucului cele dinspre nord-vest (18,6%) şi nord (13,3%). În zonele sudice, vânturile predominante bat cu o frecvenţă mai mare dinspre nord şi nord-est, iar în depresiunea Târgu Secuiesc şi dinspre vest, nord-vest şi sud-vest. În partea nord-estică a judeţului Covasna bate un vânt local, numit Nemira, cu o frecvenţă mai mare iarna, când provoacă viscole, fiind considerat o continuare a Crivăţului. Prezenţa celor două forme majore de relief (munţi şi depresiuni) favorizează apariţia (pe fondul general al circulaţiei aerului) a două brize locale cu mişcare ascendentă ziua (dinspre depresiuni spre culmile montane) şi descendentă noaptea.

VII. Reţeaua hidrografică este în această zonă, ca de altfel în întreg lanţul Carpaţilor Orientali, foarte densă. Fără a insista în mod deosebit asupra râurilor şi pâraielor ce izvorăsc şi curg pe aceste locuri, deoarece, în bună parte, ele au fost amintite la descrierea formelor de relief, amintim doar rolul extrem de important pe care l-au avut de-a lungul istoriei în întemeierea şi dezvoltarea comunităţilor umane pe aceste plaiuri. Pe terasele Oltului, Mureşului, Târnavelor, Homoroadelor, Pârâului Negru, Caşinului şi ale afluenţilor lor s-au dezvoltat majoritatea aşezărilor istorice, inclusiv dacice. Pe aceste terase s-a practicat, după cum se practică şi astăzi, agricultura, fiind singurele locuri propice pentru această îndeletnicire. Văile lor au asigurat cele mai importante căi de comunicaţie şi transport legând zonele izolate de restul teritoriului. Mai mult, ele au oferit surse importante şi sigure de

[13] D. Ghinea, *op. cit.*, p. 479.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

alimentaţie şi probabil de comerţ: peştele. În aceste ape se poate pescui şi astăzi *păstrăvul, zglăvoaca, boişteanul, lipanul, cleanul, somnul, lostriţa, mreana* etc.

VIII. Vegetaţia şi fauna.

1. Structura covorului vegetal ca şi cea a lumii faunistice, influenţată pregnant de relief şi de condiţiile pedoclimatice, se caracterizează prin varietate şi diferenţieri zonale. În cadrul covorului vegetal sectorul cel mai importantă îl reprezintă pădurile. Acestea ocupă circa 40% (35% în jud. Harghita şi 45% în jud. Covasna) din teritoriul studiat, fiind probabil mult mai întinse în antichitate, când, potrivit estimărilor specialiştilor, "vegetaţia forestieră ar fi acoperit între 60 - 70% din suprafaţa vechii Dacii"[14]. Materialul lemnos a servit la încălzit, la ridicarea locuinţelor, a construcţiilor gospodăreşti anexe, a edificiilor de cult şi a fortificaţiilor precum şi pentru realizarea unor unelte, arme, mijloace de transport şi diferite instalaţii[15]. Pe lângă funcţiile economice, pădurile au oferit un eficient loc de refugiu din faţa năvălitorilor. "În menţinerea continuităţii populaţiei romanizate în spaţiul carpato-dunărean în vremea perioadei tulburi a migraţiilor, pădurii i se atribuie un rol însemnat. Desigur că nu întâmplător mai mulţi termeni generici în legătură cu pădurea au o origine traco-dacică şi numeroase nume de arbori şi de părţi componente ale copacului sunt moştenite din latină"[16]. I.I. Russu consideră ca provenind din fondul autohton, dacic, următorii termeni referitori la pădure şi arborii ei: brad, bungel, butuc, butură, copac, gorun, mugure[17] . Datorită acestei extraordinare legături dintre om şi pădure, majoritatea produselor folclorice româneşti invocă pădurea sau termenul de "frunză verde", despre care Lucian Blaga spunea că "noi vedem în această «frunză verde» ceva mai mult, adică ecoul preistoriei. Întrezărim în dosul cuvintelor un verde arhaic, de mitologie şi magie a pădurii şi a zeităţilor vegetale. «Frunză verde» are ceva dintr-o rituală invocare a stihiilor vegetale, care ocrotesc viaţa şi sunt mai ales dătătoare de viaţă"[18].

Configuraţia terenului a dus la o etajare a covorului vegetal, astfel: **a.** În *zona dealurilor subcarpatice* predomină pădurile de foioase: *fag, carpen, gorun*, fragmentate de suprafeţe cu culturi agricole şi pajişti secundare, mezofile. **b.** Pe *culmile montane*, pe areale întinse şi compacte, se dezvoltă *molidul*, amestecat pe versanţii cu expunere sudică cu *socul roşu, scoruşul, paltinul* şi *coacăzul* de munte. La toate nivelele se află şi *pajişti* întinse, folosite intens de crescătorii de animale. **c.** În *depresiuni* se remarcă, pe alocuri, mlaştini eutrofe (Gheorgheni, Ciuc, Târgu Secuiesc), cu vegetaţie specifică, formată din plante mezohigrofile şi higrofile precum *salcia, răchita, arinul negru* sau *trestia, rogozul, coada calului, feriga de baltă* etc., o bună parte din ele extrem de importante în construcţiile şi activităţile gospodăreşti.

2. Fauna este bogată şi variată. În făgete şi gorunete trăiesc: *căpriorul, mistreţul, lupul, vulpea, veveriţa*, etc. Zonele depresionare sunt populate cu *iepuri, vulpi, dihori, lupi, mierle, coţofene* etc., iar cele montane cu *cerbul carpatin, ursul, râsul, jderul, cocoşul de munte, acvila de munte, piţigoiul de brădet* etc. În vremea dacilor, fauna a fost cu siguranţă mai bogată. Pe lângă cele mai sus amintite exista şi "neamul brebilor, al zimbrilor şi al bourilor", care s-a stins între timp, după cum "e gata să se stingă şi cel al cerbilor"[19], situaţie, de altfel, extrem de prozaic exprimată de S. Mehedinţi: "ceasornicul veşniciei nu bate la fel pentru toţi. Pentru munţi, crugul veacurilor se schimbă domol, ca şi mersul stelelor pe cer; pentru copacii pădurilor mai repede; pentru vietăţile codrului şi mai repede, iar pentru oameni - repede de tot. De la dacii lui Decebal până la bacii stânelor din munţii de astăzi [...] au trecut doar câteva săptămâni de veacuri"[20].

---

[14] E. Pop, *Pădurile*, p. 18

[15] V. Spinei, *Realităţi*, p. 18.

[16] Idem, *op. cit*, p. 19.

[17] I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, Buc., 1981, p. 268, 278, 280, 281, 294, 321, 360.

[18] L. Blaga, *Getica*, în Saeculum, I, 1943, 4, p. 23.

[19] S. Mehedinţi, *Opere*, p. 281.

[20] *Ibidem.*

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

IX. Resursele subsolului sunt extrem de importante pentru viaţa şi evoluţia comunităţilor dintr-o anumită zonă geografică. "Ţinuturile prospere, bogate în resurse de tot felul, au deţinut întotdeauna şi o concentraţie demografică ridicată, datorită căreia au fost şi mai mult puse în valoare. Neşansa regiunilor abundente a constat în aceea că au atras ca un magnet pe vecinii hrăpăreţi, dornici să-şi sporească avuţiile pe seama altora. În schimb, foarte puţin au fost jinduite şi s-au bucurat de mai multă linişte teritoriile aride sau greu de exploatat"[21]. În acest context, credem că aşezările dacice din estul Transilvaniei au prosperat, atât datorită protecţiei şi poziţiei geo-strategice pe care le-a asigurat-o peisajul, cât şi bogăţiilor subsolului, care nu sunt multe, dar importante: *sarea* (Praid, Sovata, Gurghiu, Sânpaul); *minereurile de fier* (acumulări de siderit la Mădăraş, Lueta, Vârghiş, Doboşeni, Herculian, Covasna); *minereurile de sulfuri polimetalice - pirite cuprifere* (Bălan, Ditrău - Jolotca); zăcămintele de *cinabru* (Mădăraş, Sântimbru). La acestea se adaugă rocile utile: *calcare* (Bicăjel, Munţii Hăşmaş-Mezinul, Vârghiş), *gresii* (Caşinul Nou - Plăieşii, Arcuş, Zagon, Breţcu, Ariuşd, Sfântu Gheorghe, Covasna, Boroşneu Mare, Măgheruş, Bodoc, Dobârlău etc.), *argile* (Harghita - Băi, Sânsimion, Breţcu, Bodoc), *andezite* (Stânceni, Ibăneşti, Ciceu, Deluţ, Sâncrăieni, Bucin, Vlăhiţa, Bixad, Malnaş) etc. O bogăţie deosebită a zonei o reprezintă *izvoarele cu ape minerale* carbogazoase, bicarbonate, calcice, clorurate şi feruginoase (Sovata, Ideciu de Jos, Gurghiu, Jigodin, Sânmartin, Miercurea Ciuc, Sântimbru, Tuşnad-Băi, Praid, Armăşeni, Bilbor, Borsec, Biborţeni, Covasna, Bodoc, Malnaş, Vâlcele, Bixad, Vârghiş, Zăbala, Herculian, Turia etc.) folosite, probabil şi în antichitate. În majoritatea localităţilor cu asemenea ape există şi vestigii dacice şi nu numai.

Cu toate dificultăţile fizico-geografice şi climaterice zona de est a Transilvaniei a fost bine populată de-a lungul epocilor istorice. Astăzi în zonă există peste 650 de aşezări[22] (oraşe, comune, sate), majoritatea fiind de tipul celor adunate[23] dispuse în general pe văile apelor, "în lungul drumului principal, pe drumurile care se desprind din acesta şi la contactul câmpului depresionar cu cadrul muntos, în apropierea pădurilor şi a păşunilor"[24]. Relieful şi factorii pedoclimatici au determinat ca ocupaţiile de bază ale populaţiei din zonă să rămână cele tradiţionale, creşterea animalelor şi cultivarea plantelor (tehnice şi a cartofului). Culturile de cereale, de legume şi livezile (de meri, pruni, peri) ocupă suprafeţe restrânse. În Dealurile Târnavelor şi în Subcarpaţii Homoroadelor s-a încercat, în ultimii ani, cultivarea viţei de vie, dar, neîntrunind condiţii favorabile de dezvoltare, producţiile medii anuale sunt slabe. Sursele principale de venit provin din vânzarea animalelor, cartofilor şi lemnului. Estul Transilvaniei (Covasna, Ciucul, Gheorgheniul, Gurghiul, şi Odorheiu Secuiesc) a fost denumit şi *Secuimea*. Având un cadru geografic compartimentat ca şi munţii Apuseni, puţin favorabil îndeletnicirilor agricole, "secuii, ca şi moţii, au fost mereu pe drumuri în trecut în vederea completării produselor alimentare"[25].

[21] V. Spinei, *Realităţi*, p. 15.
[22] Dan Ghinea, *op. cit.*, I, p. 478; II, p. 6.
[23] Valeriu Butură, *Străvechi mărturii*, p. 27.
[24] Idem, p. 28.
[25] Idem, p. 29.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

III.

ISTORICUL CERCETĂRILOR

Vestigiile antice din ţinuturile secuieşti au intrat în preocupările cercetătorilor încă din secolele anterioare. Faptul s-a produs iniţial fie din cauza descoperirilor întâmplătoare, fie din cauza unor urme vizibile la suprafaţă, cum a fost cazul cetăţilor. Acestea din urmă, prin numărul lor mare şi prin poziţiile strategice pe care le ocupau, au trezit de timpuriu interesul istoricilor şi al oamenilor de cultură, fiind, nu o dată, de-a lungul anilor, element de dispută şi divergenţă (în special pe teme de cronologie). Cetăţile au fost, aşadar, primele monumente arheologice verificate şi descrise în diverse studii şi monografii încă de la începutul sec. al XIX. Printre primii cercetători preocupaţi de rostul dar mai ales de originea cetăţilor din zonă, a fost D. Scheint[26]. După forma şi elementele de fortificare autorul a ajuns la concluzia că o parte din ele au fost ridicate înaintea descălecării secuilor, iar o altă parte, într-o epocă ulterioară acestui eveniment. Ca o curiozitate, a consemnat faptul că cetăţile mai vechi se regăsesc în legendele locale, pe când cele presupuse mai noi, nu au nici o amintire în istoria orală sau scrisă a secuilor.

Un alt cercetător al ţinuturilor secuieşti, preocupat în mod deosebit de aceste fortificaţii, a fost B. Orbán[27]. Demersurile lui (lăsând la o parte concluziile cu privire la datare şi origine) s-au concretizează, în ansamblu, în adunarea unui bogat material arheologic, în realizarea de planuri şi măsurători, în verificarea şi descrierea elementelor de fortificare, precum şi în depistarea a numeroase aşezări nefortificate. Consemnările lui B. Orbán se constituie şi astăzi în surse importante de informaţie pentru cercetătorii fortificaţiilor, ştiut fiind că o bună parte din ele s-au deteriorat puternic în ultimii ani.

La începutul secolului al XX - lea problematica cetăţilor şi a originii lor a fost reluată, printre alţii, de I. Pasteiner[28] şi de I. Marţian[29], concluziile lor fiind oarecum asemănătoare, primul considerându-le primitive iar al doilea dacice.

În încercarea de a clarifica situaţia, A. Ferenczi[30] a întreprins în anii 1926-1928 vaste cercetări de suprafaţă, combinate cu mici sondaje, la majoritatea cetăţilor discutate şi disputate. Astfel, pentru prima dată, au fost verificate de un arheolog cu experienţă cetăţile de la Jigodin (I, II, III), Racu (I, II), Ciceu, Sândominic, Covasna etc. Concluziile cercetătorului clujean au fost, în cele mai multe cazuri, confirmate sau foarte apropiate de cele ulterioare rezultate din săpăturilor arheologice întreprinse de Z. Székely sau de colectivul condus de M. Macrea. Credem că cercetările lui A. Ferenczi au fost importante nu numai pentru observaţiile şi concluziile pertinente pe care le-a emis (cu limitele date de nivelul cunoştinţelor arheologice de la vremea respectivă) ci şi pentru faptul că au avut ca scop, pentru prima dată, cercetarea expresă a vestigiilor dacice din aceste zone. După cum este cunoscut, investigaţii şi săpături arheologice au fost efectuate de cercetătorii muzeului din Sfântu Gheorghe (A.

---

[26] D. Scheint, *Das Land und Volk der Szeckler*, Pesth, 1833.
[27] B. Orbán, *A Székelyföld leírása*, I-VI, Pest-Buda 1868-1871.
[28] I. Pasteiner, *Osztrák-magyar monarchia irásaban és képben*, vol. XX, Budapesta, 1901, p. 54-55.
[29] I. Marţian, *Repertoriul arheologic al Ardealului*, Bistriţa, 1920; idem, *Urme din războiele romanilor cu dacii*, Cluj, 1921.
[30] A. Ferenczi, ACMIT, I, 1926-1928, p. 242-246; idem, ACMIT, IV, 1932-1938, p. 237-352.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Sólymossy[31], F. László[32], Z. Csutak[33] etc.) încă de la înfiinţarea acestuia în 1879, dar au vizat alte epoci istorice, cea dacică fiind amintită doar tangenţial.

După 1944 cercetarea arheologică în general şi a vestigiilor dacice, în particular, a cunoscut un impuls deosebit, dar din păcate, ca şi alte domenii, a fost pentru o perioadă de timp puternic subordonată politicului, aducând uneori mari prejudicii realităţii istorice. Fără a insista asupra acestui fenomen, amintim doar săpăturile de la Sfântu Gheorghe - "Bedehaza" unde majoritatea descoperirilor, inclusiv a gropii de cult cu scheletele de copii, au fost considerate de epocă slavă[34]. În acest caz, autorul cercetărilor a găsit curajul de a reveni asupra celor publicate şi de a îndrepta într-o oarecare măsură greşelile de interpretare[35] dar, întrucât săpăturile nu au fost reluate, asupra staţiunii continuă să planeze şi astăzi îndoiala. Situaţii similare se întâlnesc şi la Medişorul Mare - "Măzărişte" unde staţiunea a fost iniţial (săpăturile din 1957-1958) datată în sec. II - III, IV p. Chr.[36], pentru ca mai târziu, cu prilejul reluării săpăturilor[37] (cele din 1972-1973) să fie considerată din sec. IV sau IV - III a. Chr. , în timp ce majoritatea materialelor descoperite se încadrează perfect în sec. I a. Chr. - I p. Chr. Desigur nu contestăm posibilele greşeli de interpretare care pot apărea pe parcursul cercetărilor, dar în cazurile expuse (şi din păcate nu sunt singurele) concluziile au fost subordonate "modei" vremii, care a fost când slavă, când sec. IV p. Chr., când sec. IV a. Chr., etc.

În ciuda acestor "greşeli" impuse, credem, nu putem să nu remarcăm prodigioasa activitate de cercetare a dr. Z. Székely. Deşi cunoscutul arheolog nu a fost axat cu precădere pe cercetarea staţiunilor dacice, nu le-a ocolit când i-au ieşit în cale, acoperind toată zona de est a Transilvaniei. Cercetările arheologice întreprinse au vizat atât fortificaţiile (Zetea[38], 1946; Biborţeni[39], 1948; Jigodin I-III[40], 1950, în colaborare cu M. Macrea; Ciceu[41], 1956; Racu - "*Cetatea Păgânilor*"[42], 1959; Porumbenii Mari[43], 1956; Ghindari[44], 1960; Covasna[45], 1968; Valea Seacă[46], 1975 etc.) şi aşezările nefortificate cât şi tezaurele monetare sau de obiecte descoperite întâmplător, încercând, astfel, să elucideze o parte din numeroasele probleme pe care le ridică locuirea dacică din aceste ţinuturi. Cu toate acestea un număr mare de fortificaţii au rămas neverificate, iar la altele, sondajele mult prea restrânse nu au fost suficient de edificatoare. Ca atare, în multe cazuri, funcţionalitatea, cronologia, structura elementelor de fortificare folosite şi dispunerea lor, modul de refolosire al fortificaţiilor ridicate în epocile anterioare, tipurile de locuinţe şi amplasarea lor în incinta cetăţii etc. îşi caută încă răspunsul. Aşezările nefortificate au fost, la rândul lor, doar sondate, nici una cercetată integral. Prin urmare cu greu se poate realiza o imagine de ansamblu asupra acestora (suprafaţa aşezărilor, dezvoltarea economică şi socială, tipurile de locuinţe, anexele gospodăreşti, dispunerea lor în teritoriu etc.). Întrucât rezultatele cercetărilor şi opiniile personale se regăsesc în cele ce urmează, nu vom mai insista asupra lor.

---

[31] A. Solymossy, ArhErt, XV, 1895, p. 417-419.
[32] F. László, Dolg, II, 1911, p. 177
[33] V. Csutak, Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára, Sfântu Gheorghe,1929; este consemnată toată activitatea muzeului de la înfiinţarea lui în 1879.
[34] K. Horedt şi colab., SCIV, I, 2, 1950, p. 128-130.
[35] K. Horedt, Materiale, II, 1956, p. 7-21.
[36] Z. Székely, Aluta, I, 1969, p.68.
[37] idem, ThD, 1976, p. 231.232; idem, MuzNaţ, VI, 1982, p. 68.
[38] Z. Székely, Zetevára, Sfântu Gheorghe, 1949.
[39] Idem, Almanah, p. 14-16.
[40] Macrea şi colab, SCIV, II, 1, 1951, p. 307-308; Z. Székely, Cumidava, III, 1969, 103-106.
[41] Z. Székely, Materiale, 3, 1957, p. 158.
[42] Z. Székely, Materiale, 9, 1970, p. 304-305.
[43] Idem, Materiale, 6, 1959, p. 194.
[44] *Idem. Cumidava. III, 1969, p. 103; idem. materiale, 9, 1970, p. 302.*
[45] Idem, SCIV, 23, 2, 1972, p. 201-214.
[46] Idem, Cumidava, XII, 1979-1980, p. 23-34.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Investigațiile lui Z. Székely au fost completate de cele ale arheologilor G., I. Ferenczi, care, pe lângă numeroasele cercetări de suprafață[47] și depistarea unui număr însemnat de stațiuni dacice, și-au adus contribuții importante la cunoașterea civilizației dacice prin săpăturile arheologice de la Odorheiu Secuiesc[48], Porumbenii Mari[49] etc. În aceeași ordine de idei amintim și contribuția, mai puțin remarcată, dar extrem de importantă pe plan local pentru salvarea bunurilor istorice, a muzeografilor I. Molnar de la muzeul din Cristuru Secuiesc și a lui P. János[50] de la muzeul din Miercurea Ciuc. La acestea am adăuga numeroasele descoperiri de așezări și fortificații din zona Cristuru Secuiesc de către arheologul E. Benkő, consemnate în repertoriul de curând publicat[51].

Printre studiile importante de sinteză, care privesc arhitectura militară și civilă, inclusiv din estul Transilvaniei, este de amintit cel întocmit de I. Glodariu[52].

Tezaurele monetare, de podoabe și obiecte au fost analizate atât de cercetătorii din zonă cât și de cei de la diferite alte instituții din țară sau străinătate. Astfel, s-au ocupat în mod deosebit de tezaurul de la Surcea[53], N. Fettich și I. Glodariu; de cel de la Sâncrăieni[54], Z. Székely, D. Popescu, I. Glodariu; de cel de la Cehețel și Peteni[55], Z. Székely, iar de cele monetare, pe lângă Z. Székely și B. Mitrea[56].

Din anul 1980 au fost reluate cercetările la cetatea dacică de la Jigodin I de către dr. P. Roman (din 1986 am intrat și noi în colectivul de cercetare), iar din 1986 au început săpături arheologice sistematice la așezarea fortificată de la Merești. După o perioadă de întrerupere, cercetările în cele două stațiuni au fost reluate, la acestea adăugându-se cetățile de la Jigodin III și Covasna - "Cetatea Zânelor" (în colaborare cu dr. V. Sîrbu de la Muzeul Brăilei). Rezultatele obținute se vor regăsi în paginile următoare.

O situație mai aparte o prezintă ținuturile nordice respectiv culoarul depresionar Giurgeu - Toplița - Borsec - Bilbor, unde se constată lipsa aproape totală a stațiunilor dacice. Faptul credem că se datorează, în bună parte, deficienței cercetărilor arheologice, deoarece este greu de crezut că acest teritoriu, cu importante căi de legătură spre Moldova, prin pasurile Tulgheș și Bicaz, să fi fost nelocuite în epoca dacică. Descoperirile întâmplătoare au semnalat locuiri anterioare și posterioare epocii menționate[57], deci condiții propice dezvoltării așezărilor existau. Posibil ca numărul acestora să fi fost mai redus din cauza pădurilor care, după aprecierile specialiștilor, ocupau un spațiu foarte vast[58], dar nu credem în lipsa lor totală. În Depresiunea Giurgeului, mlaștinile și pădurile au ocupat spații întinse până în secolul al XVII - lea când s-a început o intensă acțiune de asanare și despădurire[59]. Cu toate acestea nu lipsesc, nici aici, unele descoperiri arheologice datate în diferite alte epoci istorice[60]. Sperăm ca cercetările viitoare să scoată această pată albă de pe harta descoperirilor de epocă dacică.

---

[47] G., I. Ferenczi, ActaMN, XV, 1978, p. 85-89; idem, ActaMN, XVI, 1979, p. 411-430; idem, Materiale, X, 1973, p. 335-351.

[48] Idem, Crisia, 1, 1972, p. 59-62.

[49] Idem, InMemCD, 1974, p. 137-150; idem, ActaMN, XVIII, 1981, p. 387-403.

[50] P. János, D. Kovács, StMat, Tg. Mureș, II, 1967, p. 43-51.

[51] Bénkö, E., A közepkori Keresztur- Szek regeszeti topografiaja, Budapest, 1992.

[52] I. Glodariu, Arhitectura dacilor - civilă și militară - (sec. II î.e.n. - I e.n.), Cluj-Napoca, 1983.

[53] N. Fettich, Archäologische Beiträge zur Geschichte der sarmatisch-dakischen Beziehungen, în ActaArch, 3, 1953, p. 134 - 144; Z. Székely, Adatok, p. 5 - 14, 37 - 9; I. Glodariu, Sargetia, II - 12, 1974 - 1975, p. 21 - 27.

[54] Z. Székely, Adatok, p. 15 și urm; D. Popescu, Dacia, N.S., p. 157 - 206; idem, OmCD, p. 447 - 453. I. Glodariu Sargetia, XI - XII, 1974 - 1975, p. 20 - 27.

[55] Z. Székely, SCIV, 16, 1, 1965, p. 51-66.

[56] a se vedea bibliografia la punctele respective din *Repertoriu.*

[57] Z. Székely, Aluta, 1, 1969, p. 9; C. Preda, SCIVA, 26, 4, 1975, p. 459; M. Roska, ErdRep, p. 162; V. Crișan, ActaMN, 26 - 30, 1989 - 1993, p. 243.

[58] E. Pop, *Pădurile și destinul nostru național*, Sibiu, 1943, p. 17; vezi și harta întocmită de M. David, *Consideraținni geo-politice*, Iași, 1939, după, V. Spinei, Realități, p. 174.

[59] V. Velcea, Al. Savu, *Geografia Carpaților și a Subcarpaților românești*, București, 1982, p. 58.

[60] M. Roska, *ErdRep*, p. 101, nr. 13; Z. Székely, *Materiale*, IX, 1970, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

Toate contribuţiile prezentate mai sus precum şi altele ce vor fi menţionate pe parcurs au constituit baza documentară, primară, a studiului nostru care completat cu observaţiile personale şi informaţiile cu privire la cercetările inedite, a reuşit, credem, să contureze ceea ce înseamnă civilizaţia dacilor din Carpaţii Răsăriteni ai Transilvaniei.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

IV.

REPERTORIUL DESCOPERIRILOR DACICE (sec. III - II a. Chr. - I p. Chr.)

Prescurtări folosite:

- com. = comună; C.S. = Cristuru Secuiesc; CV = Covasna; D = diametru; Desc. iz. = Descoperire izolată; Fig.= figura; g = grame; HR = Harghita; Î = înălţime; jud. = judeţ; l = lăţime; L = lungime; M.C. = Miercurea Ciuc; M.i. = Mormânt incineraţie; M. î. = Mormânt înhumaţie; MNIR = Muzeul Naţional de Istorie a României; MNIT = Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei; mp = metri pătraţi; MS = Mureş; Mz. = Muzeu; o. = oraş; O.S. = Odorheiu Secuiesc; Pl = Planşa; P. nec. = Punct necunoscut; Rep. CV, ms = Repertoriul Arheologic al Judeţului Covasna, manuscris în curs de publicare; sec. = secol; Sf. Gh. = Sfântu Gheorghe; Tg. Ms = Târgu Mureş.

* *
*

1. AITA MEDIE, com. Aita Mare, jud. CV.

P. nec. **Aşezare**. Descoperiri: fragmente de vase modelate cu mâna şi roata; o fusaiolă şi o greutate pentru războiul de ţesut; un străpungător din corn de cerb; boabe de grâu. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Materialele se află în Mz. Sf. Gh., nr. inv. 2289-2297.

- M. Roska, *ErdRep*, p. 142, nr. 296; M. Roska, Közl., IV, 1944, p. 63; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 251, nr.5.

2. ALBEŞTI, jud. Mureş.

A. "*La Cetate*. **Cetate.** Săpături Gh. Baltag. În dreapta văii Şapartoc, la 3 km sud de Albeşti, se află un deal de formă tronconică, cu pante abrupte, împădurite. Platoul, circular (40 x 40 m), uşor înclinat spre sud, este fortificat pe trei laturi (şanţ şi val). Fortificaţia are o lungime de 85 m. Şanţul şi valul de apărare au împreună, spre nord şi sud, o lăţime de 15 - 20 m. Spre est, elementele de fortificare sunt mai puţin pronunţate iar spre vest, unde pantele dealului sunt foarte abrupte, apar doar pe unele porţiuni. De pe cetate se putea supraveghea toată valea Şapartocului. Aceasta a fost construită în epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* şi utilizată apoi în sec. XIII.

A.1.. "*Sub Cetăţea*". **Aşezare. M. î.** Pe terasa înaltă (400 m) aflată la baza fortificaţiei, cercetările arheologice au dus la descoperirea de vestigii dacice constând din locuinţe patrulatere cu colţurile rotunjite, fără vetre de foc. Gropi menajere şi rituale având în inventar fragmente de vase. Într-o groapă de formă tronconică se aflau trei schelete umane suprapuse. Primul schelet era aşezat pe fundul gropii în poziţie neanatomică, dând impresia de decapitare înaintea depunerii iar peste el erau oasele unui individ mai mic, probabil copil. Pe tâmpla dreaptă avea un cercel, iar în apropiere o bară de fier. În jurul oaselor se aflau trei vase dacice întregi, modelate cu mâna, din care unul cu gura în jos. Totul a fost acoperit cu o lespede de piatră pe care s-a depus al doilea cadavru. În jurul acestuia nu s-a descoperit inventar. În locuinţe şi în gropi au fost descoperite numeroase fragmente de vase modelate cu mâna (din categoria A.1. şi A.2.) şi cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

- Gh. Baltag, Marisia, IX, 1979, p. 103; idem, RevBis, VIII, 1994, p. 75-78; idem, Marisia, XXIII-XXIV, 1994, p. 172, nr. 1; V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 95; V. Lazăr, *Rep.*, p. 41-42.

B. P. nec. **Tezaur** de denari republicani din care au fost salvate 10 piese. Se datează între *sec. II – 49 a. Chr.*

- B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, II, 1956, p. 680, nr. 25; V. Lazăr, *Rep.*, p. 41.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

3. ALBIŞ, com. Cernat, jud. CV.

A. Desc. iz. Din albia pârâului Albiş provin un denar republican şi unul imperial roman. Mz. Sf. Gh.

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 276, nr. 4; V. Crişan, ActaMN, 1995, p. 374, nr. 2.

B. P. nec. **Aşezare ?**. De aici provine o ceaşcă dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Aiud (nr. inv. 4689).

- I. H. Crişan, SCŞCluj, 6, 3-4, 1955, p. 138; idem, *Ceramica*, p. 251, nr. 3.

4. ALDEA, com. Mărtiniş, jud. HR.

"*Bozbokaralja dűlő*". Desc. iz. Pe creasta dealului dintre Aldea şi Ghipeş s-a descoperit în 1955 un denar republican roman, *anul 82 a. Chr.* (Q. Antonius Balbus).

- Székely Zoltan, SCN, 3, 1960, p. 556, nr. 4. I. Glodariu, *Relaţii*, p. 276, nr. 5.

5. ALUNGENI, com. Turia, jud. CV.

A. "*Fântâna Sărată*". **Aşezare. Tezaur monetar**. Săpături Z. Székely, 1949. În partea nordică a satului, în curtea lui St. Lukács (anul 1945) a fost găsit, întâmplător, un tezaur de denari romani republicani (148 din care se păstrează 33, datați între *sec. II – 63 a. Chr*), depuşi într-o cană brună-cenuşie, lucrată cu mâna, de dimensiuni mici, (nr. inv. 10.654; la publicarea tezaurului, în 1956, autorul descrie, din greşeală, un alt vas, respectiv cana descoperită în 1949). În timpul sondajului din 1949 au fost descoperite: ziduri de piatră fără mortar, vetre de foc, bucăți de lipitură, o cană cenuşie lucrată cu roata, (nr. inv. 11.915), fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi oase de animale. Aşezarea se datează în *sec. II a. Chr. – I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- Z. Székely, *Almanah*, p. 20-22; idem, *Jegyzetek*, 17, p. 27; idem, Dacia, 11-12, 1945-1947, p. 105-114; T. Sauciuc-Săveanu, ARBSH, 28, p. 161; idem, ARMSI, nr. 3, t. 29, p. 485; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, II, 1956, p. 646; O. Floca, SCN, 3, 1960, p. 103; Z. Székely, SCIV, 16, 1965, p. 64; N. Lupu, JNG, 17, 1967, p. 118; J. Winkler, *JNG*, 17, 1967, p. 133; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 251, nr. 4; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 276, nr. 7; B. Mitrea, Aluta, 6-7, 1974-1975, p. 30; V. Crişan, ActaMN, 32, I, p. 375, nr. 4;

B. "*Grădina lui Kiss Gábor*". **Aşezare (?)**. Oală lucrat cu mâna, ornamentată cu butoni mari conici. *Sec. III - II a. Chr.* (?). Mz. Sf. Gh. (nr. inv. 16.401). Inedit, depozit.

6. ANDREENI, com. Avrămeşti, jud. HR.

"*Cimitir*". **Aşezare**. Periegheză: E. Benkő. Între cimitir şi pârâul Goagiu, se află o terasă de pe care (pe o lungime de circa 150 m, cu precădere în partea nord-estică), au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. *Sec. II a. Chr. - I. p. Chr.* Materialele se află în Mz. C.S.

- E. Benkő, *A Középkori*, 1992, p. 108, nr. 14/4.

7. ANGHELUŞ, com. Ghidfalău, jud. CV.

A." *Grădina Secării*". **Aşezare**. Desc. iz. De aici provin fragmente de vase modelate cu mâna şi cu roata. *Sec. I a. Chr. – I p. Chr.*

- M. Roska, ArhÉrt, XLIX, 1939, p. 75; Idem, *ErdRep*, p. 23, nr. 89; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 251, nr. 7.

B. "*Mestecănişul Bisericii*". **Aşezare**. Săpături Z. Székely. La capătul de nord al satului, pe terasa unui pârâiaş s-a cercetat o aşezare dacică (suprapusă de locuiri din sec. VIII şi XII - XIII). Au fost dezvelite două locuințe uşor adâncite, de formă circulară, construite din pari. În acestea au fost descoperite, pe lângă vase de lut, o fibulă de fier cu resort spiralic, o figurină antropomorfă şi un tipar de bijutier. Acesta din urmă este din piatră, de formă rectangulară (4,5 x 3,1 x 2,2 cm) şi a servit la turnarea pandantivelor în formă de amforă. Aşezarea este datată în *sec. III - II a. Chr.* Materialele văzute de noi aparțin şi *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

- Z. Székely, Aluta, 3, 1971, p. 144; idem, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, p. 59; idem, ThD, 1976, p. 232 - 233; idem, MuzNaţ, VI, 1982, p. 68; N. Şoancă, Marisia, XV – XXII, 1985 - 1992, p. 52.

8. ARACI, com. Vâlcele, jud. CV.

P. nec. **Podoabe**. Pe teritoriul localităţii au fost descoperite trei brăţări de bronz: una cu proeminenţe în grupuri de câte trei, a doua cu proeminenţe şi linii în "S" şi a treia simplă. Piesele s-au aflat în Mz. Aiud şi Sf. Gh. până în 1944. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

- K. Herepei, *Monografia Albei de Jos*, II, 1, Aiud, 1901, p. 99; V. Pârvan, *Getica*, p. 551; M. Roska, Közl., 4, 1944, p. 54; idem, *ErdRep*, p. 30, nr. 9;.

9. ARCHITA, com. Vânători, jud. MS.

A. "*Grădini*", ("*Grădinile lui Schenker*"). **Aşezare**. În spatele fostului sediu al CAP, la circa 100 m sud de biserica evanghelică, au fost descoperite materiale din mai multe epoci istorice. Din epoca dacică, provin fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (în MNIT, nr. inv. P. 61.739- 61.750).

- T. Soroceanu, Gh. Lazarovici, E. Amlacher, A. Mureşan, Marisia, VII, 1977, p. 57-58; V. Lazăr, *Rep*, p. 274, C. b.

B. "*Magazia CAP*". **Aşezare**. Desc. iz. Din acest punct provin fragmente de ceşti şi borcane, modelate cu mâna, de culoare brună, unele decorate cu linii în val, precum şi străchini cu fund inelar, vase de provizii (fragmentare), din pastă fină, bine arsă, de culoare gălbui-cărămizie sau cenuşie, modelate cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).Colecţia Amlacher, MNIT.

- V. Lazăr, *Rep*., p. 274, D. b.

C. P. nec. **a)**. Două vase mici (unul fragmentar), modelate cu roata, de culoare cenuşie. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Brukenthal, nr. inv. 1864-1866.

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 251, nr. Ib; V. Lazăr, *Rep.*, p. 274, A.c.

b). **Aşezare (?).** În hotarul dintre Archita şi Mujna au fost descoperite gropi cu vase din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Mz. Brukenthal.

- C. Gooss, AVSL, XIV, 1877, p. 162-163; M. Roska, *ErdRep*, p. 75-76, nr. 20; M. Rusu, SCŞCluj, III, VI, 3-4, 1955, p. 93, nota 34; V. Lazăr, *Rep*., p. 274, A.b.

10. ARCUŞ, com, Valea Crişului, jud. CV.

A. "*Dâmbul Târgului*". **Tez. monetar**. Desc. întâmplătoare. În hotarul localităţii, pe partea stângă a drumului ce vine dinspre Sfântu Gheorghe, în apropierea actualei vămi, în timpul lucrările agricole din 1985 a apărut un tezaur monetar depus probabil într-o pungă de pânză sau de piele. Acesta este compus din 261 piese, din care 208 sunt drahme Dyrrhachium, trei tetradrahme Thasos şi 50 denari republicani romani. Moneda cea mai recentă se datează la *mijlocul sec. I a. Chr.*

- Z. Székely, ThD, VII, 1-2, 1986, p. 144-145; B. Mitrea, Dacia, NS, XXX, 1-2, 1986, p. 191.

B. "*Groapa Roşie*". **Aşezare**. Desc. iz. De aici provin fragmente de vase modelate cu mâna şi roata precum şi o ceaşcă întreagă. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh., nr. inv. 15.499.

- I. Pop, G. Bakó, Cumidava, 1, 1967, p. 105; Z. Székely, Aluta, I, 1969, p. 19, nr. 9.

11. ARIUŞD, jud. CV.

"*Cetatea Csókas*". **M. i.** Săpături Z. Székely. În 1980 a fost descoperită o groapă rotundă (diametrul = 0,31 m; adâncimea = 0,90 m) ce avea în inventar oase umane calcinate, grupate, un vârf de săgeată cu două aripioare şi tub, un cuţit de fier, o fibulă de bronz, puternic profilată, cu resort spiralic şi un fragment de ceaşcă (strachină ?) lucrată cu roata, de culoare cenuşie. Autorul nu precizează dacă au fost descoperite şi alte materiale de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, SCIVA, 33, 1, 1982, p. 136 - 137; V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 76.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

12. ATID, jud. HR.

P. nec.: o tetradrahmă, imitaţie, Filip al II-lea.

- B. Orbán, *Székelyföld,* I, 1868, p. 45; M. Roska, *ErdRep*, p. 79, nr. 39; C. Preda, *Monedele*, p. 433, nr. 3; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 371, nr. 1.

13. AVRĂMEŞTI, jud. HR.

A. "*Rét*". **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Pe o terasă a pârâului Goagiu, într-o pată de culoare închisă, de circa 150 - 200 m, s-au descoperit fragmente de vase modelate cu mâna şi roata (culoare cenuşie) din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p.239, nr. 25/ 2.

B. "*Vatra satului*" ("*Belterület*"). **Aşezare (?)**. Desc. iz. În spatele grădinii lui Gagyi Ida, în apropierea pârâului Goagiu, a fost găsită o cupă cu picior (kantharos, fragmentar), de culoare cenuşie, pastă fină lucrată cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 239, nr. 25/3.

C. "*Locul Laculuí*" ("*Tóhely Fejérítő*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Pe terasa stângă a pârâului In, într-o pată întunecată de cca. 100 x 40 m, s-au găsit fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Tot aici în 1968 a fost găsit un denar roman imperial a lui Traian.

- E. Benkő, *A Középkori*, p.239, nr. 25/6.

D. "*Lok*". **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Pe terasa din partea stângă a pârâului, pe o fâşie de cca. 250 x 40 m, au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 240, nr. 25/9.

14. BANCU, com. Ciucsângeorgiu, jud. HR.

A. "*Martonos*". **Tez. monetar**. În anul 1922 s-a descoperit un tezaur monetar format din mai mulţi denari republicani romani din care se păstrează trei bucăţi, (150/125 - 73 a. Chr), în Mz. M.C.

- Z. Székely, SCN, I, 1957, p. 471; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 277, nr. 16; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1985, p. 375, nr. 6.

B. "*Apa Dulce*" ("*Édesvíz*"). **Aşezare**. Periegheză P. János. În acest loc, situat pe terasa pârâului Fişag, au fost descoperite fragmente de vase, trei ceşti şi un borcan de mici dimensiuni. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C., nr. inv. 1045 - 1046, 78, 86, 102, 104. Inedit.

15. BARAOLT, jud. CV.

A. "*Pădurea Mare*". Punctul este numit uneori "*Cariera de nisip*" dar este acelaşi. **Aşezare**. **M. i, î.** Săpături Z. Székely. Staţiunea se află pe malul stâng al pârâului Baraolt, la 2 km de cetatea dacică de la Biborţeni, la "*Cariera de nisip*" a localităţii. Vestigiile descoperite aparţin mai multor epoci. Din cea dacică, distrusă în bună parte de exploatarea nisipului, provin 11 gropi (D = 1,5 m) şi o locuinţă cu un bogat material ceramic, fără alte precizări. *Sec. III - II a. Chr.; I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

În studiul din *Almanah* autorul vorbeşte şi de existenţa a două morminte. Unul de *inhumaţie*, (descoperit întâmplător de un localnic în 1947), cu scheletul aşezat în poziţie orizontală, pe direcţia est-vest, lângă cap cu o oală bitronconică, cu două torţi, de culoare neagră, lustruită, lucrată cu mâna şi lângă mâini, trei ceşti, cu toartă, (nr. inv. 11.622-24, 11.626). Altul de *incineraţie*, descoperit într-o groapă în care se aflau fragmente de vase, cenuşă şi oase umane calcinate. Fragmentele de vase erau modelate cu mâna (şi aveau, în general, culoare neagră, lustruită) sau cu roata (fragmente de fructiere). Un fragment din

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

ultima categorie era de culoare brună şi avea un decor pictat cu vopsea roşie (nr. înv. 11.594, 11.596, 11.601). După materialele descoperite primul mormânt se datează în secolul *II a. Chr.*, iar al doilea în *sec. II - I a. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- Z. Székely, *Almanah*, p. 17-18; Dacia, NS, 4, 1960, p. 579, nr. 27; SCIV, 12, 1, 1961, p. 137, nr. 39; Dacia, NS, 5, 1961, p. 571, nr. 42; idem, Materiale, VIII, 1962, p. 329 - 330. I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 253, nr. 16; Z. Székely, Materiale, IX, 1973, p. 305.

B. P. nec.:

a). denar roman republican, imitaţie. Mz. Sf. Gh.

- B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, II., 1956, p. 678.; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 298, nr. 375; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 375, nr. 7.

b). două monede dacice de tipul *Cladova - Saschiz.*

- C. Preda, *Monedele*, p. 271, nr. 1; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 370, nr. 1.

c). una sau mai multe monede dacice de tipul *Aninoasa - Dobreşti.*

- C. Preda, *Monedele,* p. 285; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 370, nr. 1

16. BATOŞ, jud. MS.

"*Gledinel*". **Aşezare**. Săpături V. Lazăr, M. Grozav. Punctul se află la 2 km nord de localitate, pe o terasă înaltă, (4-5 ha), a Văii Luţului şi deţine vestigii din mai multe epoci. Din cea dacică se remarcă doar fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*(?).

- V. Lazăr, Apulum, XIII, 1975, p. 611, *Fig.* 7/11-13.

17. BĂDENI, jud. HR.

"*Dealul Cetăţii*", (Várhegy). **Cetate (?).** Sondaj I. Ferenczi, 1983. Situat pe malul drept al Homorodului Mare, "*Dealul Cetăţii*" (cota 856 m), se ridică singuratic şi domină valea Homoroadelor şi a Vârghişului prin înălţimea sa. Pe partea sud-estică are o terasă (antropogenă ?), iar pe vârf un platou de formă ovală (80 x 45 m), înconjurat de un şanţ şi un val de pământ. Pe platou se păstrează, pe alocuri, urmele unei cetăţi medievale cu ziduri de piatră, din secolul al XVII-lea. În cele trei secţiuni de verificare, executate (pe platou), a fost descoperit un bogat material arheologic aparţinând epocii dacice (fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, o ceaşcă, o strecurătoare şi o fructieră întregibile, fusaiole, cute de piatră, un fragment de râşniţă), la care se adaugă câteva fragmente de vase din epoca bronzului (cultura Wietenberg), şi sec. XVII. Elementele de fortificare din marginea platoului nu au fost verificate, dar autorul cercetărilor crede că ele sunt dacice, fără a putea preciza dacă au aparţinut şi epocii bronzului. Pe baza observaţiilor de suprafaţă şi a materialelor descoperite, se presupune existenţa aici a unei cetăţi dacice, fortificată cu şanţ şi val de pământ (posibil şi palisadă) din *sec. I a. Chr - I p. Chr.* Materialele se află în Mz. M. C.

inf. I. Ferenczi

18. BENŢID, com. Şimoneşti, jud. HR.

Desc. iz. **Aşezare** (?). În grădina casei cu nr. 11 a fost găsită o râşniţă dacică. Nu s-au făcut alte cercetări.

inf. E. Benkő 1989.

19. BETEŞTI, com. Mugeni, jud. HR.

"*Grădina cu Mei*" ("*Köleskert*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Pe o terasă a Târnavei Mari, pe o suprafaţă de cca. 300 mp, s-au descoperit fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. Se remarcă un fragment de strachină cu picior, de culoare cenuşie, lucrată cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. C. S.

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 54, nr. 2/2

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

20. BIBORŢENI, jud. CV.

A. "*Cetatea lui Tiburţ*". **Cetate**; **M. i.;** Sondaje B. Orbán, Z. Székely. Între pâraiele Baraolt şi Valea Cetăţii, spre sud de sat, se ridică un deal de formă conică ce străjuie intrarea în depresiunea Baraolt dinspre valea Oltului. Pe acesta se află un platou de formă, relativ, ovală, (275 m lungime şi 130 m lăţime cu axul lung pe direcţia est - vest), înconjurat de un zid din blocuri de piatră neprelucrată, suprapuse şi legate cu pământ, lat de 1,2 m. În sondajul executat au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata precum şi un *mormânt de incineraţie* în care existau şi fragmente de vase modelate cu roata, unele cu urme de pictură. Din scrierile mai vechi reiese că de aici provin mai multe monede şi urne funerare.

Z. Székely datează fortificaţia la începutul epocii Latène pe motiv că nu se aseamănă cu cele cunoscute până la data respectivă (Covasna şi Zetea), adică "nu e întărită cu terase şi cu turnuri" (Z. Székely, *Almanah*, p. 16). După fragmentele ceramice pe care le-am văzut de curând la Mz. Sf. Gh., credem că fortificaţia se datează între sfârşitul *sec. II a. Chr. - I p. Chr.*

- I. Benkő, Transsilvania, I, 1778, p. 548; B. Orbán, *Székelyföld*, I, p. 215 - 216; M. Roska, *ErdRep*, p. 40, nr. 105; Z. Székely, *Almanah*, p. 14 - 16; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 254, nr. 27.

B. P. nec. Aici sunt menţionate **cuptoare de redus minereul de fier**.

- I. Bányai, *Bogăţiile naturale ale Ţării Secuieşti*, 1938, p. 11. Z. Székely, Aluta, XI - XII, 1981, p. 32

21. BIXAD, com. Malnaş, jud. CV.

A. "*Cetatea Şea*", ("*Vápavára*" sau "*Várvápája*"). **Aşezare fortificată. M. i.** Săpături F. László şi un colectiv condus de C. Daicoviciu. Periegheză Al. Ferenczi. Punctul se află (în apropierea gării) pe malul drept al Oltului, între acesta şi pârâul Răchitiş, sub muntele Murgăul Mare, la cariera de piatră a C.F.R. Promontoriul este separat de terasă prin trei şanţuri şi valuri de apărare. Nu s-a putut stabili cu precizie epoca în care s-a construit fortificaţia, aici existând şi locuiri anterioare din neolitic (cultura Ariuşd), bronz şi prima vârstă a fierului. Se crede totuşi că ea a funcţionat în perioada dacică. Incinta, de formă ovală, orientată pe direcţia nord-sud, păstrează ruinele unei cetăţi medievale (secolele XII-XIII).

Descoperiri: *o necropolă* (?), de fapt, (la adâncimea de 1 m) *un mormânt de incineraţie* în care era *o urnă* (un vas bitronconic, de culoare neagră, cu gura largă şi buza evazată) cu resturi umane calcinate, cărbune şi cenuşă; în apropiere erau două ceşti dacice, fragmentare, *sec. II - I a. Chr.*; şi o aşezare fortificată, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, din care provin fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. Mz. Sf. Gh. (fragment de fructieră, nr. inv. 11581, două ceşti, nr. inv. 11805, 11839).

- G. Scheint, *Szekler*, p. 119; F. Laszló, Dolg, 2, 1911, p. 117, 227; Al. Ferenczi, ACMIT, I, 1926-1928, p. 244-246; M. Roska, ArhÉrt, 47, 1934, p. 155; idem ErdMúz, 1944, p. 38; C. Daicoviciu, Dacia, 7-8, 1937-1940, p. 320; E. Chirilă şi colab, SCIV, 1, 1950, p. 120 - 122; Z. Székely, *Săpături*, p. 75-93; idem, SCIV, 6, 1955, p. 825; idem, *Almanah*, p. 11-13, p. 52; K. Horedt, Dacia, NS, 4, 1960, p. 110; M. Macrea, M. Rusu, Dacia, NS, 4, 1960, p. 225; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 254, nr. 28; D. Protase, *Riturile*, p. 17; Z. Székely, Aluta, 8-9, 1976-1977, p. 53, 61; *Rep CV*, ms; Z. Székely, MuzNaţ, VI, 1982, p. 68; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 56, 61, 66, 117, 154. V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 76 - 77.

B. Desc. iz. **a)**. Din curtea locuitorului Koloman Vargyasi provine o tetradrahmă de argint *Macedonia Prima*. Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- Z. Székely, *Sepsiszentgyörgy*, 46, nr. 123; E. Chirilă, G. Mihăiescu, *Căprioru*, p. 29; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 259, nr. ; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p.372, nr. 1.

b). "*Lüget*". ("*Livadă*"). În acest punct situat în apropierea cetăţii a fost descoperită o monedă romană imperială, un *aureus al împăratului Nero*. Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 277, nr. 26; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 375, nr. 8.

22. BODOGAIA, com. Secuieni, jud. HR.

"*Valea Corăbierului*" ("*Hajósvölgy*"). **Aşezare (?)**. Desc. iz. În această zonă a localităţii au fost descoperite în anul 1930, de un localnic, fragmente de vase modelate cu

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

mâna şi roata. În anul 1953 ele au fost donate muzeului din C. S., nr. inv. 333, 3794. Epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 52. nr. 1/9.

23. BOIU, com. Albeşti, jud. MS.

A. "*Faţa Mică*". **Aşezare**. Desc. iz. De aici provin fragmente de vase modelate cu mâna, de culoare cărămiziu-gălbuie, ornamentate cu brâu alveolat şi butoni (vas sac, borcane, fragmente de fructiere) şi vase modelate cu roata din care se remarcă o fructieră de culoare cenuşie cu pete cărămizii; *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* MNIT, nr. inv. V. 18.515 (fructiera), P. 61.589-61.590, 61.704-61.716, col. Amlacher.

- T. Soroceanu, Gh. Lazarovici, E. Amlacher, M. Mureşan, Marisia, VII, 1977, p. 58, pl. XXI/8; XXXIII; E. Chirilă, N. Gudea, V. Lazăr, A. Zrinyi, *Tezaure*, 1980, p. 24, nr. 6; idem, *Münzhorte*, p. 26, nr. 6; V. Lazăr, *Rep.*, p. 44, nr. 3. C.

B. "*Dealul Dobelor*" **Cetate (?)**. La nord-est de Sighişoara se află un promontoriu, considerat de Pârvan cetate dacică, cu descoperiri de monede greco - macedonene şi romane republicane. De aici provin probabil:

a. o tetradrahmă *Macedonia Prima*;

- I. Winkler, SCŞCluj, III, VI/1-2, p. 128, nr. 24; E. Chirilă, I. Pop, Apulum, VII, 1, 1968, p. 166, nr. 4, *Fig.* 1/4; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 372, nr. 2. V. Lazăr, *Rep.*, p. 43.

b. un denar roman republican.

- C. Gooss, AVSL, XIX, p. 112; V. Pârvan, *Getica*, p. 610; I. Winkler, SCŞCluj, III, VI/1-2, p. 128; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 278, nr. 32, V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 375, nr. 9.

24. BOROŞNEUL MARE, Jud. CV.

A. "*Zona bisericii reformată*". **Aşezare.** Din grădina şcolii au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11.330 - 11.343.

- Z. Székely, *Almanah*, p. 28; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 255, nr. 36.

B. "*Zona castrului*". **Aşezare (?)**. În acest loc au fost descoperite materiale dacice, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (şi de epocă romană), un denar roman republican (anul 58 a. Chr.) şi două monede de aur, Nero şi Titus. Materialele se află în Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16.665, 16.685 - 16.686, (săpături 1973).

- Z. Székely, *Almanah*, p. 26, 28; idem, *Actes du II e Congres Internaţional de Thracologie*, II, 1976, 1980, p. 360;

C. P. nec. O monedă de aur de la Alexandru cel Mare.

- Z. Székely, *Almanah,* p. 28.

25. BOROŞNEUL MIC, com. Boroşneul Mare.

A. "*Cetatea Bursucului*" ("*Măgura Rotundă*", "*Borzvár*"). **Aşezare fortificată (?)**. Sondaje F. László, Z. Székely. În valea Pârâul Mic se ridică un deal numit "Borzvára" a cărui platou este întărit cu şanţuri şi valuri (?). B. Orbán aminteşte ziduri de piatră şi că "aici au fost găsite mari bucăţi de fier şi de cupru, pinteni, lănci şi săgeţi". Nu se cunoaşte cronologia fortificaţiei. Materialele descoperite aparţin epocii neolitice (Ariuşd) şi dacice. Din cea dacică s-au descoperit fragmente de vase modelate cu mâna şi roata (unele cu urme de pictură, nr. inv. 11.316). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- B. Orbán, Székelyföld, III, p. 164; M. Roska, ArhÉrt, 1936, p. 78; Z. Székely, *Almanah*, p. 13-14; I. H. Crişan, *Ceramica*, p.255, nr. 37/a.

B. "*Brod*". **Aşezare**. Desc. iz.: fragmente de vase . *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, p. 58; *JSzNM*, 1910-1912, p. 64-65, 69; 1914 (1915), p. 15; Z. Székely, *Almanah*, p. 24-28; I. Paulovics, *Dacia*, p. 73; C. Daicoviciu, SCIV, 1, 1950, p. 117; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 255, nr. 37/b.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

26. BRATEŞ, jud. CV

A. "*Bende*". **Aşezare**. Desc. iz.: fusaiole, bucăţi de lipitură şi fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh., nr. inv. 4.265-4.277

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 255, nr. 40/a.

B. "*Trestiişul rotund*". **Aşezare**. Desc. iz.: fragmente de vase dacice din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- V. Pârvan, *Getica*, p. 579; M. Roska, *ErdRep*, p. 32, nr. 24; idem, *Közl*, 4, 1944, p. 54, nr. 9.

C. "*Grădina lui Horváth*", lângă Valea Covasnei. **Aşezare** dacică din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, fără alte precizări.

- Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 28; C. Daicoviciu, SCIV, 1. 1950, p. 118; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 2 55, nr. 40/b.

D. P. nec.: **a)**. o cană, lucrată cu roata, de culoare cenuşie, un picior de fructieră şi fragmente de vase modelate cu mâna, din care unele sunt ornamentate cu alveole; Mz. Sf. Gh., nr. 18.079-10.187.

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 255, nr. 40/c; *Rep CV*, ms;

b). un denar republican (Mz. Sf. Gh. până în 1944).

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 278, nr. 41; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 375, nr. 6.

27. BRĂDEŞTI, o. Odorheiu Secuiesc, jud. HR.

"*Balta de Jos*". **Aşezare (?)**. Periegheză G., I. Ferenczi. La nord-est de centrul comunei, în stânga şoselei ce duce dinspre Miercurea Ciuc spre Odorheiu - Secuiesc, pe terasa superioară a Târnavei Mari s-au găsit fragmente de vase modelate cu mâna, unele ornamentate cu brâu alveolar şi alveole simple. *Sec. III - II a. Chr.* (?)

- G., I. Ferenczi, ActaMN, XV, 1978, p. 89.

28. BEZID, com. Sângeorgiu de Pădure, jud. MS.

A. "*Sare de mătase*" ("*Selyemsó*"). **Aşezare**. Săpături Z. Székely. Staţiunea se află pe un deal situat pe malul stâng al pârâului cu acelaşi nume. În cele şapte secţiuni deschise au fost descoperite materiale din mai multe epoci inclusiv cea dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, Marisia, VI, 1976, p. 117; idem, Materiale, IX, 1970, p. 297. V. Lazăr, *Rep*, p. 215-216, D.

B. "*Fâneaţa Mare*". **Aşezare**. Săpături Z. Székely. Aşezarea este situată pe un bot de deal aflat între pârâul Loţ (care îl înconjoară la est şi nord) şi pârâul Fâneaţa Mare (spre sud). În timpul săpăturilor arheologice au fost deschise douăzeci de secţiuni descoperindu-se materiale din mai multe epoci. În S I-IV au apărut fragmente de vase dacice din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Tg. Ms.

- Z. Székely, Marisia, VI, 1976, p. 117, 118, 123; idem, Marisia, XV-XXII, 1992, p. 128-132; V. Lazăr, *Rep*, p. 216, E.

C. Pentru Bezid, "Loţu", vezi Loţu, com. Sângeorgiu de Pădure.

29. BREAZA, jud. MS.

A. "*Moară*". **Aşezare**. Săpături J. Novák; K. Horedt, D. Popescu şi colab., (S1, S2, S3 = 10 x 1,50 m; S4 = 40 x 6 m). Staţiunea este situată între valea Luţului şi spatele morii, în stânga şoselei ce duce spre Reghin, în zona carierei de pietriş care a distrus-o în bună parte. Materialele descoperite aparţin mai multor epoci. Din cea dacică provin fragmente de vase precum şi două vase întregi, o cană bitronconică şi o ceaşcă. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* În MNIT, nr. inv. VI, 1465 şi 1463.

- M. Roska, *ErdRep*, p. 37, nr. 81; D. Popescu şi colab., SCIV, 3, 1952, p. 327-328; I.H. Crişan, *SCŞCluj*, III, VI, 3-4, 1955, p. 139, nr. 122; idem, *Ceramica*, p. 256, nr. 43/a, pl. LX/4 (cana). E. Chirilă, N. Gudea, V. Lazăr, A. Zrínyi, *Tezaure*, p. 15, nr. 5; idem, *Münzhorte*, p. 16, nr. 5; V. Lazăr, *Rep*, p. 90, B.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

B. P. nec. **Necropolă i. (?)**. De pe teritoriul localității provin materiale ce indică o posibilă necropolă dacică de incinerație, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*(?).

- I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 256, nr. 43/b

30. BREȚCU, jud. CV.

"*Cetate*" (zona castrului roman Angvstia). **Așezare**. Săpături sumare 1877. Cercetări sistematice Em Panaitescu; M. Macrea și colab. Punctul este situat la nord-est de sat, în dreapta văii Bretcului, pe o mică terasă la poalele dealului "Stejar", la intrarea în pasul Oituz. De aici provin, pe lângă materiale de factură romană și cele de factură dacică, (cești, oale, borcane, ornamentate cu brâu alveolar sau crestat, butoni etc.). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Au fost descoperite de asemenea monede precum: o imitație dacică după drahmele Al. Macedon - Filip al III-lea Arideul, un denar republican și câte un denar imperial de la Vespasian și Traian. Piesele demonstrează existența locuirii dacice atât anterioare cât și posterioare cucerii romane.

- *Rep CV*, ms.; Em. Panaitescu, *ARBSH*, 15, 1929, p. 76-77; C. Daicoviciu, ACMIT, 2, 1929, p.315; I. Paulovics, *Dácia*, p. 75-81; M. Macrea, SCIV, 1, 1950, p. 295; idem, Dacia, NS, 1, 1957,p. 206. D. Protase, *Problema* p. 20, 93; J. Winkler, ActaMN, 3, 1966, p. 82, nr. 55; I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 256, nr. 45; C. Preda, *Monedele*, p. 332, nr. 5; Z. Székely, Cumidava, IV, 1970, p. 52-53; D. Protase, *Autohtonii*, 1980, p. 139,143,151,153; F. Costea, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 38-39. V. Crișan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 371, nr. 2.

31. CAȘINUL MIC, com. Sânzieni, jud. CV.

În literatura de specialitate, localitatea este uneori confundată cu Caşinul Nou, jud. HR. Tot aici este amintită cetatea dacică de pe "Muchia Cetății", "Cece" sau "Váréle", cetate care aparține, de fapt, localității Valea Seacă, com. Sânzieni, aflată mai la nord de localitatea Caşinul Mic.

"*Perkő*". **Așezare**. Sondaj Z. Székely. Între biserică și casa clopotarului, pe partea vestică a dealului, s-au descoperit fragmente de vase dacice, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11.746-11.787.

- Z. Székely, *Almanah*, p. 8-9, (il.); I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 256, nr. 50.

32. CAȘINUL NOU, com. Plăieșii de Sus, jud. HR.

A. "*Gura pârâului Szetye*" ("*Szetyepatak töve*"). **Așezare**. **Cuptoare metalurgice**. Periegheză P. János. De pe terasa pârâului amintit au fost culese, printre altele, fragmente de vase modelate cu mâna și roata precum și bucăți mari de zgură de la cuptoare de redus minereul de fier. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C., nr. inv. 1887.

- P. János, D. Kovács, StMat Tg. Mureș, II, 1967, p. 43, (pl. XI, nr. 10-14); H. Daicoviciu, *Dacia*. p. 13; I. H. Crișan, *Burebista*. p. 28; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația*, p. 24; I. Ferenczi, Acta Harghitensia, I, 1980, p. 27.

B. "*Rétpatak töve*". **Așezare (?)**. Periegheză P. János. În acest punct, situat pe terasa unui pârâiaș, s-au găsit materiale asemănătoare cu cele de la "*Gura pârâului Szetye*". *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- P. János, D. Kovács, StMat Tg. Mureș, II, 1967, p. 44.

33. CĂPENI, (Chepeț), o. Baraolt, jud. CV.

A. **Așezare (?)**. Desc. iz. La construirea căii ferate dinspre sat spre mina de cărbune, au fost descoperite materiale de factură dacică. Se remarcă o cană cenușie cu toarta răsucită, lucrată cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- C. Gooss, *Chronik*, p. 331; I. Marțian, *Rep*, p. 150, V. Pârvan, *Getica*, p. 376, *Fig.* 446,449; M. Roska, *ErdRep*, p. 139, nr. 273; I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 258, nr. 68.

34. CĂTĂLINA, jud. CV.

"*Eleșteu*". **Așezare (?)**. Desc. iz. Din acest loc, situat la sud de sat, provin două vase modelate cu mâna și o ceașcă din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (nr. inv. 10.091) Mz. Sf. Gh.

- Z. Székely, *Almanah*, p. 19; I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 257, nr. 52.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

35. CECHEŞTI, com. Avrămeşti, jud. HR.

A. "*Crescătoria de viţei*". **Aşezare**. Săpături de salvare Molnár István şi Ughy István. La construirea fermei, situată la sudul localităţii pe terasa pârâului Goagiu, au fost descoperite fragmente de vase de epocă dacică. Mz. C. S., nr. inv. 4108-4221. În acelaşi loc, în anul 1979, la construirea canalului s-au făcut noi intervenţii arheologice. În peretele şanţului de canalizare la - 0,50 m, pe o lungime de 11 m a apărut un strat gros de 0,25 m cu fragmente de vase, cărbune, lipitură, pietre arse şi două vetre de foc, amplasamentul, de fapt, al unei locuinţe de suprafaţă, construită din lut (cu urme de nuiele). Materialul descoperit se compune din vase lucrată cu mâna, ornamentate cu alveole şi butoni, vase modelate cu roata, (cea mai mare parte), de culoare cenuşie sau roşie, provenind de la străchini, căni cu fund inelar, capace etc., ornamentate prin lustruire cu motivul brăduleţului sau cu linii dispuse în reţea şi o greutate de formă conică, perforată. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. C. S., nr. inv. 4222-4274.

- E. Benkő *A Középkori*, p. 56, nr. 3/1.

36. CEHEŢEL, com. Şimoneşti, jud. HR.

A. "*Üveroldal*". **Tezaur de podoabe**. Desc. iz. În anul 1958 a fost descoperit în acest punct, situat lângă drumul spre Tărceşti, un tezaur de argint compus din 2 fibule cu scut rombic, 4 fibule cu noduri inelare, 3 brăţări simple, 2 brăţări spiralice şi 3 colane. Piesele au fost depuse într-un borcan, de culoare brună, ornamentat cu patru butoni şi un brâu alveolar în formă de ghirlandă, lucrat cu mâna. Sondajul executat nu a confirmat existenţa unei aşezări contemporane în zonă. Sec. I. a. Chr. Mz. C. S., nr. inv. 1033 - 1036, 1049 - 1058

Descrierea pieselor:

I. Fibule:

1). Fibule de schemă Latène D.

a). *Tipul 7a* (denumirea tipurilor de fibule şi brăţări este după cea stabilită de A. Rustoiu) fibule ornamentate cu motive geometrice şi zoomorfe. Pe arcul fibulei este decorat un cap de cal cu urechile ridicate, coama este redată prin linii incizate în zig-zag, faţa prin două linii concentrice de formă ovală, umplute cu liniuţe în zig-zag iar ochii prin două cercuri incizate. (L = 9,5 cm, 77,3 g).

a.1). Este asemănătoare cu prima dar diferă puţin decorul. Vârful arcului (piciorul) este decorat pe lateral cu linii în zig-zag şi un şir de cerculeţe între ele; două benzi transversale umplute cu cerculeţe. Pe arc trei benzi transversale umplute cu cerculeţe, două proeminenţe reprezentând urechile calului (schematizat, faţa nu este redată), pe lateral linii incizate în zig-zag, şir de cerculeţe între ele.(L = 9 cm, 62,2 g).

2). Fibule de schemă Latène C.

a). Fibule cu noduri de *tipul 1d* . Fibula a fost lucrată dintr-o singură bucată de metal. Resortul este format din 17 spirale înfăşurate în jurul unei bare de fier; coardă exterioară. În partea dinspre resort arcul se lăţeşte în unghi ascuţit lateral, pe mijloc cu nervură longitudinală şi puncte incizate pe lângă aceasta şi pe margini, după care urmează patru noduri mari, inelare, în formă de disc, între ele fiind noduri mai mici. Pe lângă noduri sunt şiruri de puncte incizate. Piciorul este repliat peste arc, de care e prins prin ultimul nod prelungită în formă de cleşte. Arcul şi resortul sunt rupte. (L = 12,5 cm; 79,7 g).

b). Identică cu cea anterioară. Întreagă. (L = 12,5 cm; 88,5 g).

c). *Tipul 1c*. Asemănătoare cu celelalte dar lipsesc nodurile mici, intermediare, între cele patru mari. Spirala din stânga resortului este ruptă. (L =13 cm; L. resort = 6 cm; 99,5 g).

d). Asemănătoare cu cea de la punctul c. (L = 13 cm; 101,2 g).

II. Brăţări.

1). Brăţări cu capetele petrecute de tip 1b.

a). Bară de argint, cu secţiunea ovală, groasă de 0,5 cm. Spre capete se îngroaşă puţin ajungând la 0,6 cm. (D = 7,5 x 6,5 cm; 50,6 g.)

b). Bară de argint, cu secţiunea ovală, groasă de 0,7 cm. Capetele sunt plate, lăţite prin martelare (l = 0,4 cm) iar marginile sunt decorate cu puncte incizate. (D =7,5 x 6,5 cm; 50,8 g).

c). Bară de argint, cu secţiunea ovală, groasă de 0,4 cm. Capetele petrecute sunt plate şi decorate cu linii incizate în formă de ramură.

2). Brăţări spiralice tipul 5a:

a). Bară de argint, cu secţiunea ovală, groasă de 0,3 - 0,4 cm; patru spirale; capetele uşor îngroşate sunt rotunjite. (D = 7,5 x 7,6 cm; 55,7 g).

b). Asemănătoare celei de mai sus. (D = 8 x 7,7 cm; 75,4 g).

III. Colane.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

a). Bară de argint cu secțiunea ovală, care se subțiază spre capete. Unul din capete este terminat într-un buton conic, îndoit în formă de cârlig iar celălalt într-un ochi realizat prin răsucirea barei. (grosimea barei = 0,8 - 0,3 cm; D = 12 x 10 cm; 72,8 g).

b). Asemănător primului. Capetele sunt subțiate și îndoite în formă de cârlig.(grosimea barei = 0,7 - 0,4 cm; D = 10,5 x 10 cm; 32,4 g).

c). Asemănător celui de la punctul b. Capetele sunt rupte. (grosimea barei = 0,3 - 0,2 cm; D = 8 cm; 7,3 g).

- D. Popescu, SCIV, 10, 1, 1959, p. 48; idem, Dacia, N.S., 3, 1959, p. 591; Z. Székely, Materiale, VII, 1961, p. 138, (il); idem, SCIV, XVI, 1, 1965, p. 51-58; I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 257, nr. 58; K. Horedt, Dacia, N.S.,XVII, 1973, cat. 13; A. Rustoiu, *Metalurgia*, p. 186, 190, 195.

B. "*Vatra satului*". **Așezare**. Desc. iz. La construirea casei lui Izsák László, la - 0,80 m, au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna și roata de factură dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*.

- Z. Székely, Materiale, VII, 1961, p. 138, (il); idem, SCIV, XVI, 1, 1965, p. 51-58;

37. CERNAT, jud. CV.

A. "*Dâmbul Biserici*". **Așezare**. Săpături F. László; Z. Székely. Stațiunea a fost locuită în mai multe epoci, ultima fiind cea dacică. Din ea provin mai multe fragmente de vase, un vas brun roșcat lucrat cu roata (Mz. Sf. Gh. nr. inv. 3050), o ceașcă (nr. inv. 2.760) și o secure de fier. În studiul din 1982 autorul vorbește de o locuință din *sec. IV- III a. Chr.*(?) și de mai multe locuințe din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Așezarea are, probabil, două faze de locuire dacică.

- *Rep. CV*, ms, nr. 1/1; F. László, Dolg, 2, 1911, p. 182, 232; idem, Dacia, 1, 1924, p. 12, 18; V. Pârvan, *Getica*, p. 582-583; M. Roska, *ErdRep*, p. 17, nr. 39; Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 27-28; idem, *Almanah*, p. 20; idem, SCIV, 18, 2, 1967, p. 330; I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 257, nr. 65/a. Z. Székely, MuzNat, VI, 1982, p. 69; F. Costea, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 42.

B. "*Grădina lui Béla Ferencz*". Desc. iz.: 1946, o tetradrahmă Dyrrhachium și patru denari romani republicani. *Sec. II - I a. Chr.*

- Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 16-17; B. Mitrea, SCIV, 12, 1, 1961, p. 145; Z. Székely, SCN, IV, 1968, p. 455; I. Glodariu, *Relații*, p. 269, nr. 16; p. 280, nr. 69; V. Crișan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 374, nr. 2.

C. "*Cernatul de Sus*", "*Grădina lui Kovács Béla*". Aici a fost găsită întâmplător o tetradrahmă thasiană, sfârșitul *sec. II a. Chr. prima jumătate a sec. I p. Chr.*

- B. Mitrea, SCIV, 12, 1, 1961, p. 146; Z. Székely, SCN, 4, 1968, p. 455; E. Chirilă, G. Mihăiescu, *Căprioru*, p. 32; I. Glodariu, *Relații*, p. 262, nr. 68; V. Crișan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 373, nr.2.

D. P. nec. **Tezaur**. În 1941 pe teritoriul localității a fost descoperit un tezaur ("circa 1 kg") de denari romani republicani și imperiali depus într-un vas de ceramică. La Mz. Sf. Gh. se găsesc opt piese din care una este de la Domițian. Nr. inv. 16.026 - 16.033.

- B. Mitrea, SCIV, 20, 1, 1969, p. 166; idem, SCIV, 21, 2, 1970, p. 337; idem, Dacia, NS, 14, 1970, p. 472 - 473; I. Glodariu, Relații, p. 280, nr. 69.

E. "*Câmpul lui Béla*". **Așezare**. Z. Székely a descoperit în 1975 o așezare dacică din *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Dacia, N.S., 20, 1976, p. 276, nr. 32.

F. "*Grădina lui Biró László*". **Așezare**. Sondaj Z. Székely. Aici a fost descoperită o așezare locuită în mai multe epoci printre care și în cea dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

- inf. Z. Székely.

G. "*Grădina conacului Domokos*". **Așezare (?)**. Săpături Z. Székely. Autorul cercetărilor amintește aici descoperirea doar a unor locuințe din sec. VIII-X și XI-XIV. Noi am găsit în depozitul muzeului ca provenind din acest loc o oală cu două torți lucrată la roata, de culoare cenușie, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (nr. inv. 18.352).

- Z. Székely, *Symposia Thracologica*, 6, 1988, p. 46.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

H. "*Vârful Ascuţit*" ("*Hegyes*"). **Cetate (?)**. Săpături Z. Székely, (1962, 1963, 1980-1981, după informaţiile din registrul de inventar). Punctul este situat pe un bot de deal aflat la extremitatea nordică a fostei localităţi Cernatul de Sus. Materialele descoperite datează din neolitic, prima vârstă a fierului şi epoca dacică. În Hallstatt platoul a fost fortificat cu şanţ şi val, fortificaţie refolosită şi de daci. Din informaţiile publicate este greu de precizat dacă avem de-a face cu o cetate sau cu o aşezare fortificată.

Descoperiri: patru locuinţe uşor adâncite (la 0,25 m adâncime) de formă pătrată (4x4m), cu vetre de foc în colţ, (formă ovală, diametrul aproximativ. 1 m); un cuptor menajer (formă rotundă, 1,20 x 1,10 m); lângă vetre "au fost găsite fibule de fier cu resort spiralic, unelte de fier şi două monede de argint - imitaţii locale după drahmele lui Alexandru Macedon" (Z. Székely, 1969, p. 101); vase modelate cu mâna şi roata. Autorul publică date controversate privind încadrarea cronologică a locuirii dacice. (vezi Székely, 1969, 1982 etc.). Materialele văzute de noi se datează în *sec. III - II a. Chr.* (mai degrabă II) şi *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (majoritatea). Mz. Sf. Gh. (cele descoperite în 1980-1981 sunt din S 22, C1-2, nr. inv. 17.983, 17.994, 18.017, 18.020, 18.023, 18.025- 18.029).

- Al. Ferenczi, ACMIT, I, 1926-1928, p. 244; Z. Székely, SCIV, 19, 2, 1967, p. 330; Idem, Dacia, N.S., 10, 1966, p. 209-219; idem, Cumidava, III, 1969, p. 101, 108; idem, Materiale, IX, 1970, p. 307; C. Preda, *Monedele*, p. 332, nr. 8; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 87. Z. Székely, MuzNaţ, VI, 1982, p. 68-70.

I. "*Pământul lui Robert*". **Aşezare**. Săpături Z. Székely. La vest de sat, pe panta unui deal s-au descoperit materiale din epoca bronzului şi dacică. Ultima are două faze de locuire.

Din *prima fază* s-a descoperit (la 1,55 m adâncime) o locuinţă pătrată (3 x 3 m), cu urme de pari la colţuri şi vatră de foc în interior. Inventarul constă din fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, vase greceşti de import, fragmentare, şi o mărgică de sticlă ornamentată cu ochiuri colorate în galben, alb şi albastru. Cronologia primei faze de locuire dacică variază de la un studiu la altul, autorul descoperirilor vorbind când de sec. IV-III a. Chr., când de sec. III-II a. Chr. sau doar de sec. II a. Chr. Credem că este vorba de *sec. II a. Chr.*

Din *faza a II-a* s-a dezvelit (la 0,97 m adâncime) o locuinţă dreptunghiulară (3 x 4 m), delimitată prin gropile de pari, cu vatră de foc de formă dreptunghiulară, (1,70 x 0,70 m) situată în colţul sud-estic. Inventarul a constat din fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi câteva fragmente de factură romană (?).

În unele studii autorul descoperirilor aminteşte apariţia vaselor greceşti de import doar în faza I pentru ca în altele (1973, p. 527-531) să vorbească de existenţa lor şi în faza a II-a, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, Cumidava, III, 1969, p. 101-102; idem, Materiale, 9, 1970, p. 309; idem, SCIV, 24, 3, 1973, p. 527-528; Idem, Aluta, 8-9, 1976-1977, p. 26; idem, MuzNaţ, VI, 1982, p. 68-69. F. Costea, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 42.

38. CETĂŢUIA, com. Sânsimion, jud. HR.

A. "*Cariera de lut*". **Aşezare**. **Cuptor de olar şi metalurgic**. Sondaj P. János. În apropiere de centrul satului, în peretele carierei de lut a fost descoperit un cuptor de olar ce conţinea fragmente de vase de factură dacică. Din zonă provin: un topor şi un ciocan de fier (Mz. M.C. nr. inv. 302, 314) ; două cesti (nr. inv. 2768-2769) ; bucăţi de zgură şi fragmentele unui cuptor de redus minereul de fier, fragmente de vase modelate cu mâna şi roata (fără nr. inv., inclusiv cuptorul, lada nr. 14). Materialele se încadrează în *sec. III - II a. Chr.* şi *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

B. "*Terasa Görgős*". **Aşezare**. Periegheză P. János; V. Şoiom, C. Beldiman; Punctul este situat la marginea sudică a satului, pe o terasă înaltă cuprinsă între pâraiele Görgős şi Fiság. De aici au fost culese fragmente de vase provenind din mai multe epoci inclusiv cea dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Suprafaţa locuită este de peste 3 ha. Materialele sunt în bună parte inedite. Mz. M.C.

- **A-B.** P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 48-49.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

C. "*Dâmbul bisericii*". **Aşezare**. Periegheză V. Şoiom-Crişan. C. Beldiman. La intrarea în sat dinspre Sânsimion, pe partea dreaptă, pe un deal de formă tronconică (pe platou se află biserica şi şcoala), se pot culege fragmente de vase din mai multe epoci dar cu precădere din cea dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. inedit.

39. CHEDIA MARE, com Şimoneşti, jud. HR.

"*Vatra satului*". **Aşezare**. Periegheză E. Benkő, 1983. La nord-est de biserica reformată, într-o grădină ce coboară spre sud-est, au fost descoperite bucăţi de lipitură cu urme de nuiele şi fragmente de vase modelate cu mâna şi roata din epoca dacică. Se remarcă un picior de strachină, lucrată cu roata, de culoare cenuşie. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Mz. C.S.

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 121, nr. 17/1.

40. CHILIENI, o. Sfântu Gheorghe.

A. P. nec. **Necropolă (?)**. Pe malul stâng al Oltului au fost descoperite în 1881 zece urne funerare ce aveau depuse în ele cenuşă, oase umane calcinate şi cuţite de fier. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

- V. Pârvan, *Getica*, p. 578; M. Roska, *Közl*, 4, 1944, p. 60, nr. 50; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 258, nr. 69.

B. P. nec. **Aşezare (?)**. Două râşniţe şi două fusaiole. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Mz. Sf. Gh. nr. inv. 4710.

- G. Nagy, SzNMÉ, 1, 1890, p. 53; ArhÉrt, 34, 1914, p. 158.

41. CICEU, com. Siculeni, jud. HR.

"*Cetatea Ciceului*"; ("*Csicsóvár*"). **Cetate**. Periegheză A. Ferenczi; Viorica Şoiom-Crişan, I. Ferenczi; Săpături Z. Székely. În partea dreaptă a drumului ce duce dinspre Miercurea Ciuc spre Odorheiu Secuiesc (cca. 10 Km), între pâraiele Egres şi Várpatak se ridică un pisc stâncos, (cota 954), cu pante abrupte, aproape verticale şi cu o şa de legătură spre est. Platoul, de mici dimensiuni, (L - NE-SV = 60 m; l - NV-SE = 15-20 m), este înconjurat de zidurile cetăţii medievale timpurii (sec. XII - XIII), păstrate pe alocuri la peste 2 m înălţime. Cercetările au dovedit existenţa sub ruinele medievale a unei cetăţi dacice de tipul celor de la Jigodin, fortificată cu zid de piatră amestecată cu pământ; şanţ şi val de piatră, spre şaua de legătură. Împreună cu cetăţile de la Racu ("*Dealul Bogat*" şi "*Cetatea Păgânilor*" cu care formează un triunghi asemănător celui de la Jigodin) barează partea nordică a depresiunii Ciucului de Mijloc şi ieşirea din depresiune spre Odorheiu Secuiesc, prin pasul Vlăhiţa. Are vizibilitate spre toate celelalte fortificaţii ale zonei. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* (?). Materiale în Mz. Sf. Gh.

- D. G. Scheint, *Las Land*, p. 119; K. Benkő, *Csik*, II, p. 20; B. Orbán, *Székelyföld*, II, p. 16, 60-61; I. Marţian, *Rep*, p. 39; Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932-1938, p. 268-274 (cu toată bibl. veche); M. Roska, *ErdRep*, p. 59, nr. 45; Z. Székely, Materiale, 3, 1957, p. 158; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 258, nr. 71.

42. CIUCANI, com. Sânmartin, jud. HR.

Lângă "*Izvorul de apă minerală*". **Aşezare**. Pe o terasă a pârâului Ciucani au fost descoperite fragmente de vase dacice, *sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C. nr. inv. 1052.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 48, pl. XX/108-110.

43. CIUCSÂNGEORGIU, jud. HR.

A. "*Édesbükk*". **Aşezare**. În apropierea izvorului de apă minerală situat pe terasa pârâului Fişag, în urma unor lucrări agricole au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi o ceaşcă întreagă. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 1712, 178.

B. "*Grajdurile CAP*". **Aşezare**. Periegheză V. Şoiom-Crişan, C. Beldiman. Sondaj P. János. Pe terasa pârâului Fişag, la săparea fundaţiilor grajdurilor şi a diferitelor silozuri din apropiere, au fost descoperite fragmente de vase de factură dacică. Posibil tot de aici să

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

provină o verigă (inel) şi o fibulă de bronz (nr. inv. 288-289), o greutate şi un instrument de modelare a ceramicii. (nr. inv. 1335, 2248). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C.

- **A-B**). P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 44, pl.XIII/26, 27, 29 - 31.

44. CIUMANI, jud. HR. "*Dealul Cetăţii*" ("*Várhegy*"). **Cetate (?).** În acest punct, situat între Muntele Mic şi Şumuleul Mare, este amintită o fortificaţie de epocă dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Nu au fost făcute săpături, sondaje şi nici cercetări de suprafaţă mai noi.

- B. Orbán, *Székelyföld,* II, p. 146; M. Roska, *ErdRep*, p. 100; M. Tarisznyás, CMK, 1, 1957, p. 7; Rep. CV. ms, IAIA - Cluj-Napoca.

45. CÎMPUL CETĂŢII, com. Eremitu, jud. MS.

A. "*Cetate*" ("*Vár*"). **Cetate**. Periegheză I. Ferenczi, M. Petică. La confluenţa Nirajului Mare cu Nirajul Mic se ridică un deal de formă tronconică (cota 832), cu pante line, cea nordică fiind mai abruptă. Platoul "are o circumvalaţie formată din blocuri locale de andezit, nefasonate". De jur împrejur sunt mai multe terase antropogene, trei fiind mai mari şi mai vizibile. Dimensiunile cetăţii sunt de circa 100 m x 75 m. Fortificaţia este considerată de autorii cercetării ca fiind de epocă dacică, dar nu exclud posibilitatea folosirii ei şi în evul mediu timpuriu. Ea are legătură vizuală cu cetatea "*Rabsonné*" de la Praid (asemănătoare ca formă şi datare) şi cu toate aşezările contemporane situate spre vest, sud-vest şi sud. Nu s-au făcut sondaje sau săpături. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- B. Orbán, *Székelyföld,* IV, p. 94-97; M. Roska, *ErdRep*, p. 141, nr. 286; p. 205, nr. 7; I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 565-568; A. Zrínyi, M. Petică, Marisia, XXIII-XXIV, 1994, p. 601; V. Lazăr, *Rep*, p. 124/B.

B. "*Aruncătoarea*". **Aşezare**. Periegheză I. Ferenczi, M. Petică. Nu departe de fortificaţie, la capătul de jos al localităţii, pe terasa superioară a Nirajului este o aşezare deschisă de unde B. Orbán consemnează " multe fragmente de vase grosiere". *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

- B. Orbán, *Székelyföld,* IV, p. 94-97; M. Roska, *ErdRep*, p. 141, nr. 286; p. 205, nr. 7; I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 565-568; A. Zrínyi, M. Petică, Marisia, XXIII-XXIV, 1994, p. 601;V. Lazăr, *Rep*., p. 124/B

46. CÎRŢA, jud. HR.

A. "*Fântâna lui Blasiu*". **Aşezare; cuptoare metalurgice**. Periegheză P. János. La vest de colina bisericii catolice, în punctul nordic al livezii "Selymék", după lucrările agricole, de pe o suprafaţă de cca. 15 ari, au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata de factură dacică precum şi zgură de fier de la cuptoare de reducere a minereului. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 377, lada 22.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 44, pl. XIV/34-36;

B. "*Ostoroshegy*". Periegheză V. Şoiom-Crişan, I. Ferenczi. În această zonă sunt mai multe puncte care poartă denumirea de cetate: "*Făgetul cetăţii*", "*Poarta cetăţii*", "*Izvorul cetăţii*" şi "*Locul cetăţii*". B. Orbán nu a găsit urme de fortificaţie în timp ce I. Marţian susţine existenţa unei circumvalaţii de pământ. În verificarea din 1986 nu am găsit urme arheologice.

- B. Orbán, *Székelyföld,* II, p. 88; I. Marţian, *Rep*., p. 132; M. Roska, *ErdRep*, p. 59, nr. 48.

47. COMOLĂU, com. Reci, jud. CV.

A. "*Cetate*". **Aşezare fortificată (?).** În partea nord-vestică a satului, pe malul drept al Pârâului Negru, la întretăierea drumurilor ce duc spre Angheluş şi Braşov, pe un platou cu pante abrupte se află o fortificaţie medievală. Săpăturile arheologice (1909-1910, 1942, 1949) au pus în lumină existenţa unei aşezări (cetate ?) dacice din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* şi a unui castru roman.

- *Rep. CV.* ms., p. 37(cu toată bibliografia veche); Z. Székely, *A Komollói*, 1943; M. Macrea, Dacia, N.S., 1, 1950, p. 205; idem, *Viaţa*, p. 232, 260, 472; I. H. Crişan, SCIV, 11, 2, 1960, p. 293; D. Protase, *Continuitatea*, p. 32, 94, 116; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, p. 17-19; idem, MuzNaţ, VI, 1982, p. 70; F. Costea, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 39;

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

B. "*Zona Şcolii*". **Aşezare.** Săpături F. László - V. Csutak, Z. Székely. Punctul se află în partea de vest a satului şi cuprinde o zonă vastă. Aici există mai multe nivele de locuire: epoca bronzului, dacică şi romană. Din epoca dacică provin fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, fibule, o spadă de fier şi lipitură de la locuinţe. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

C. "*Dombolyka*". **Aşezare.** Punctul se află, undeva, în zona descrisă mai sus. Săpăturile lui V. Csutak din anul 1909 au scos la iveală materiale din epoca neolitică şi dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

- **B-C.** *JSzNM*, 1910-1911, (1912), p. 64, 68; M. Roska, *ErdRep*, p. 136, nr. 235; *Rep. CV*, ms.

D. "*Grădina lui St. Dombora*". **Aşezare**; **M. i.** Săpături Z. Székely 1947. A fost pusă în evidenţă o aşezare dacică. Materialul constă din: vase modelate cu mâna şi roata, fusaiole, un vârf de lance şi un brăzdar. Tot aici a fost descoperit şi un *mormânt de incineraţie*, acoperit cu o piatră, a cărui conţinut consta din cenuşă, oase umane calcinate şi fragmente de vase dacice. În anii 1920-1930 s-a găsit întâmplător un denar roman de la Augustus. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 11.249, 11.250, 11.251, 11.252, 11.254, 11.265, 11.267, 11.271, 11.275, 11.886.

- Z. Székely, *Almanah*, p. 16, 18-19; idem, SCN, 2, 1958, p. 473, nr. 1; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 280, nr. 82; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 375, nr. 13.

E. "*Grădina lui I. Szilágyi*". **Aşezare.** Grădina se află în apropierea punctului anterior. De aici provin două vase dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- Z. Székely, *A Komollói*, p. 8.

F. "*Râpa Mare*". **Aşezare; M. i. (?).** Terasă înaltă, aflată în apropierea Pârâului Negru. Cercetările lui Z. Székely au dus la descoperirea unei aşezări dacice. Materialul constă din vase modelate cu mâna şi roata, un vârf de lance, cenuşă şi oase umane carbonizate, probabil de la un *mormânt de incineraţie* (?). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, *Almanah*, p. 16; idem, Aluta, 1, 1969, p. 18-19.

G. P. nec. De pe teritoriul satului provin mai multe fragmente de vase aflate în Mz. Sf. Gh. Unul a fost reprodus de V. Pârvan.

- V. Pârvan, *Getica*, p. 582, *Fig.* 448; M. Roska, Közl, 4, 1944, p. 61, nr. 58; I. H. Crişan, Dacia, N.S., 3, 1959, p. 360.

48. CORUND, jud. HR.

P. nec.: **a).** Într-o colecţie particulară din Timişoara se află, ca provenind din această localitate, doi quinari, *anii 47-46 a. Chr.*

- B. Mitrea, SCIV, 18, 1, 1967, p. 197; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 281, nr. 85; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 375, nr. 14.

b). Din localitate provin trei monede romane imperiale de la Augustus, Nero şi Sabina.

- G. Téglás, *AÉ*, 12, 1892, p. 402; M. Roska, *ErdRep*, p. 196, nr. 249; D. Popescu, Materiale, 2, 1956, p. 228.

49. COVASNA, jud. CV.

A. "*Cetatea Zânelor*". **Cetate.** Periegheză: B. Orbán, (sec. XIX). Săpături: Al. Ferenczi, 1942, C. Daicoviciu, 1938, 1949; Z. Székely, 1968; Viorica Crişan, V. Sîrbu, 1998. La est de oraşul Covasna, între Pârâul Cetăţii şi Pârâul Miska (cota 930), se ridică un promontoriu, actualmente împădurit, numit "Cetatea Zânelor" sau "Muntele Cetăţii", înconjurat din trei părţi de piscuri impozante. Panta estică a acestuia este abruptă iar pe cele de nord, vest şi sud se află trei terase de origine antropogenă. Concluziile la care au ajuns cei care au efectuat cercetări până acum sunt diferite de aceea le vom reda succint în ordine cronologică:

A. Ferenczi consideră că cetatea a avut amenajate platoul şi trei terase. Terasele II şi III au fost înconjurate cu ziduri de piatră late de 2-2,55 m. Zidurile au fost construite îngrijit din lespezi de gresie (exploatate la faţa locului) legate cu lut. Pe platou a fost dezvelită o locuinţa (probabil a comandantului) construită din nuiele lipite cu lut. În interiorul ei s-a găsit o statuetă romană şi două fibule, una de bronz şi alta de argint. Tot pe platou a fost descoperit şi un tezaur monetar medieval din anii 1553-1585.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Pe baza materialele descoperite autorul crede că cetatea a fost locuită iniţial în Hallstatt-ul târziu (500-400 a. Chr.) şi a fost reutilizată de daci pe parcursul sec. I - prima jumătate a sec. II p. Chr.

C. Daicoviciu şi colaboratorii consideră că cetatea este asemănătoare celor din de la Costeşti şi Piatra Roşie doar că diferă sistemul de construcţie a zidurilor. Cetatea, situată pe un munte tronconic, înconjurat de înălţimi mai mari decât el, are un platou nivelat şi trei terase. Platoul a fost înconjurat de o palisadă. Două din terase au fost împrejmuite cu ziduri de piatră: între doi pereţi clădiţi din piatră locală tăiată în bucăţi s-a făcut umplutura cu piatră şi lut. Zidurile sunt aşezate direct pe stâncă. La capetele ce se opresc în faţa prăpastiei dinspre est au avut câte un turn. Construcţia lor este asemănătoare cu cea a zidurilor seci de la Piatra Roşie Grosimea zidurilor este de 2 m. Drumul de acces urca pe latura nordică pe terasa a treia de unde suia, flancat de un zid sec spre dreapta, pe terasa a doua de-a lungul căreia mergea în semicerc. Poarta cetăţii se vedea bine la punctul în care drumul pătrundea dinspre terasa a treia spre terasa a doua. Autorii nu precizează perioada de funcţionare a cetăţii, dar îşi exprimă îndoiala cu privire la dăinuirea ei până la mijlocul sec. II p. Chr.

Z. Székely. *Platoul*, de formă ovală (30 x 18 m, axul lung pe direcţia est-vest), este înconjurat de un val din lespezi de piatră legate cu pământ, lat de 3 m.

Terasa I are lăţimea de 16 m şi este fortificată în partea superioară cu val şi zid având fiecare lăţimea de 4 m, distanţa între ele de 1 m şi diferenţa de nivel de 1,50 m. În partea inferioară a fost construit un zid din lespezi de piatră, lat de 3 m.

Terasa a II-a are lăţimea de 30 m. Partea inferioară este prevăzută cu un zid lat de 8,80 m.

Terasa a III-a este lată de 16 m şi este fortificată pe margine cu un val de pietre neprelucrate, legate cu pământ, lat de 5 m.

Colţurile teraselor nu au fost prevăzute cu bastioane. Stratul de cultură ajunge până la 1,50 m. Cetatea a fost distrusă printr-un incendiu puternic ceea ce a făcut ca, pe alocuri, stratul de arsură să fie de 0,75 m. Pietrele zidurilor de incintă au fost arse la roşu iar cele de calcar s-au transformat în var inducându-i în eroare pe primii cercetători. Cetatea se aseamănă cu cele din Munţii Orăştiei dar modul de construire a zidurilor diferă. Lespezile de piatră au numai o faţă prelucrată. Grosimea zidurilor este considerată obişnuită pentru cetăţile dacice, excepţie făcând zidul din marginea terasei a doua care, crede autorul, a fost construit atât de lat din cauza configuraţiei terenului. Cetatea nu a fost locuită nici anterior nici posterior dacilor. Autorul crede că cetatea a fost distrusă cel mai târziu în jurul anilor 106 p. Chr.

Materiale şi complexe descoperite:

1). *Platou.* În secţiunea şi cele două casete deschise au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, un cuţit de fier şi *un mormânt de inhumaţie*, orientat nord-sud, acoperit cu lespezi de piatră, fără inventar (posterior locuirii dacice).

2).*Terasa* I. Aici au fost descoperite fragmente de vase şi o secere de fier.

3). *Terasa a II-a.* De aici provin, pe lângă fragmentele de vase, un vârf de lance şi 7 monede romane (Q. Titus, 88-87 a. Chr; L. Rubrius Dossenus, 87-86 a. Chr; Man. Fonteius, 85-84 a. Chr; Man. Cordius Rufus, 46 a. Chr; Sex. Pompeius Magnus, 42-38 a. Chr; M. Antonius, 32-31 a. Chr.; Vespasian, 70 p. Chr.).

4).*Terasa a III-a.* Nu sunt tratate descoperirile.

Ceramica. Aceasta este compusă din cele două categorii. Din prima, cea lucrată cu mâna, autorul aminteşte ca tipuri descoperite borcane, ceşti şi fructiere. Ornamentele se compun din brâie alveolare şi crestate, butoni simpli sau cu alveole, linii simple sau în val etc. Ceramica lucrată cu roata cuprinde fructiere, oale, căni, ceşti cu o toartă, vase de provizii, toate de culoare cenuşie. Se remarcă de asemenea şi câteva fragmente de vase de culoare cărămizie, unele pictate cu motive geometrice.

Unelte: fusaiole de lut, o secere şi un cuţit de fier.

Arme: un vârf de săgeată de fier, de formă alungită şi un vârf de lance, cu secţiunea dreptunghiulară, ambele cu tub de înmănuşare.

Materialele se află în bună parte în Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16.063-16.042, 16.465-16.473, 17.745.

*

Cercetările arheologice din anul 1998 aduc unele completări observaţiilor anterioare: Cetatea are trei (patru ?) terase şi un platou.

Platoul este de formă relativ ovală, cu axul lung pe direcţia est-vest (de circa 29 x 25 m) şi o suprafaţă de 700 mp. Marginile platoului au fost fortificate cu un val de piatră legată cu lut, lat la bază de circa 3 m şi înalt momentan de 1 m. În partea superioară se observă câteva zone cu arsură şi cărbune, probabil resturile unei palisade.

Diferenţa de nivel dintre platou şi Terasa I este de circa 7,5 m. O mare parte din această pantă este ocupată, din observaţiile noastre, de un zid de susţinere a platoului. Construcţia de piatră este în pantă şi are o lăţime de peste 4 m. În partea inferioară construcţia are aspectul unui zid, pietrele fiind aşezate cu partea dreaptă spre exterior, creându-se astfel un contrafort înalt de 0,30 - 0,40 m. Pe pantă pietrele sunt aşezate, din loc în loc, în trepte. Toată structura

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

este legată cu lut galben neobservându-se urme de lemn. În schimb, la baza zidului de susţinere s-a constatat existenţa a 5 - 6 bârne masive, dispuse orizontal, susţinute, probabil, din loc în loc de pari verticali.

După opinia noastră este vorba de un zid de susţinere a platoului, (ridicat probabil într-o etapă ulterioară) şi nu de un zid de apărare cum a crezut Z. Székely, deoarece aflându-se la baza pantei era nevoie de o înălţime de circa 4 m numai pentru a ajunge la buza platoului. Mai mult, muntele fiind format dintr-un amestec de löess, rocă şi pietriş nu are o stabilitate deosebită, consolidarea fiind absolut necesară.

Terasa I are o lăţime de circa 15 m, exceptând colţul vestic, ea fiind mărginită de un zid cu o lungime de aproximativ 200 m, deci cuprinde o suprafaţa de peste 3000 m^2.

Zidul arc o lăţime de 1,80 - 2 m, păstrându-se bine ambele paramente ca şi umplutura. Paramentele zidului se păstrează pe o înălţime de 1,40 - 1,50 m, apareiajul fiind format din 10 - 12 rânduri de piatră. Întrucât structura rocii permitea obţinerea unor laturi plate, nu este vorba de fasonarea acesteia, ci doar de selectarea unor pietre şi aşezarea lor în paramente, obţinându-se aspectul de zid fasonat. Umplutura este formată din pietre, diverse ca formă şi mărime, legate cu lut galben. Nu s-a sesizat folosirea lemnului în structura zidului. Urmele de ardere şi de lipitură arsă ar putea proveni de la suprastructura de lemn a acestuia. Pentru construirea zidului terenul a fost aplatizat prin terasare. Apoi s-a aşezat un rând de pietre ce formau talpa (aceasta iese în afara apareiajului) pe care s-au ridicat paramenţii. Până la marginea pantei, pe escarpă, s-a aşezat un strat de pietre de diverse forme şi mărimi pentru a întări stabilitatea zidului.

Din observaţiile preliminare şi din profilul interior al secţiunii, reiese că fortificaţia terasei a fost refăcută, ea suferind o demantelare anterioară părăsirii ei definitive. Peste zidul cu paramentele păstrate până la 1,40 - 1,50 m se află o aglomerare de pietre de formă ovală, legate cu lut galben. De asemenea, la exterior, tot până la înălţimea paramentului şi până la marginea terasei se află o depunere, probabil în straturi, de pietre şi lut galben. Este posibil ca în a doua fază să fie vorba de ridicarea unui val, placat cu piatră, peste zidul anterior.

Terasa a II-a este cea mai mare. Ea are cu o lăţime de peste 15 m, perimetrul fortificaţiei de circa 250 m, iar suprafaţa de peste 3700 m^2.

Terasa a III-a este mai scurtă şi este dispusă doar pe laturile de vest şi nord. Lungimea fortificaţiei este de circa 150 m iar lăţimea terasei este în medie de 10 m, exceptând zona de vest care este mai lată. Suprafaţa acesteia este, prin urmare, de minimum 1500 m^2.

Terasa a IV-a (?). Spre baza muntelui, pe direcţia sud-vest se află, probabil, o altă terasă care nu a fost fortificată. Din observaţiile în teren credem că este a treia terasă la Z. Székely, secţiunea acestuia intersectând-o.

Pe baza stratigrafiei şi a materialelor descoperite se poate spune că zona a fost locuită sporadic începând din *epoca bronzului*, cultura Wietenberg. În *prima vârstă a fierului* locuirea a fost mai intensă, atunci efectuându-se, credem, o parte din amenajări.

Locuirea din epoca dacică a fost consistentă, ea cuprinzând *sec. I a. Chr. - I. p. Chr.* După cucerirea Daciei de către romani, foarte probabil aici nu a mai continuat vieţuirea.

Lucrările de amenajarc au fost impresionante, ele incluzând obţinerea unor terase de circa 10.000 m^2, ca şi ridicarea unor fortificaţii, de apărare sau de susţinere a teraselor, de peste 700 m lungime.

Suprafaţa relativ mare a teraselor şi masivitatea liniilor de fortificaţie indică un centru dacic important, poate o reşedinţă zonală şi un loc de refugiu pentru comunităţile dacice din depresiunea Târgu Secuiesc. La acestea se adaugă rolul militar de supraveghere a drumurilor ce fac legătura cu Moldova şi Muntenia

- B. Orbán, *Székelyföld*, III, p. 154; M. Roska, *ErdRep*, p. 261, nr. 137; C. Daicoviciu, Dacia, VII-VIII, 1939-1940, p. 320; idem, SCIV, 1, 1, 1950, p. 119-120; Z. Székely, Cumidava, 3, 1969, p. 103; idem, SCIV, 23, 2, 1972, p. 201-214; idem, Materiale, 10, 1973, p. 220-221; idem, Aluta, 8-9, 1976-1977, p. 53; R. Florescu, H. Daicoviciu, L. Roşu, *Dicţionar Enciclopedic de Artă Veche a României*, Buc. 1980, p. 119; I. Glodariu, *Arhitectura*, p.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

94-95; B. Mitrea, SCIV, 21, 2, 1970, p. 338; idem, Dacia, N.S., 14, 1970, p. 473-474; ultimele date sunt conforme cu Raportul preliminar de cercetare din 1998, semnat de Valeriu Sîrbu şi Viorica Crişan, sub tipar la Angustia IV.

B. P. nec. De pe teritoriul localităţii (sau poate din cetate) provin:

a). o oală cu două torţi, cenuşie, lucrată cu roata;

- V. Pârvan, *Getica*, p. 579, *Fig.* 420; M. Roska, *ErdRep*, p. 137, nr. 261.

b). o ceaşcă (în MNIT);

- I. H. Crişan, SCŞCluj, 6, 3-4, 1955, p. 141, nr. 27.

c). un ulcior, fragmente de vase, fusaiole;

- G. Nagy, SzNMÉ,1,1890,p.53.

d). un vârf de săgeată de fier;

- E. Moscalu, Dacia, N.S., 21, 1977, p. 332-333.

e). mai multe tetradrahme thasiene. Mz. Sf. Gh.

- SCIV, 23, 1, 1972, p. 136; Dacia, N.S., 16, 1972, p. 362.

50. COZMENI, com. Sânmartin, jud. HR.

A. "*Borbélyok*". **Aşezare (?).** Desc. iz. La construirea unei case au apărut mai multe fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. Se remarcă fragmentele unui chiup de culoare cenuşie, ornamentat cu benzi de linii în val. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

B. "*Lovászkert*". **Aşezare. Cuptoare metalurgice (?).** În timpul lucrărilor agricole, pe terasa pârâiaşului ce străbate localitatea au apărut fragmente de vase de factură dacică, bucăţi de zgură de la ateliere de reducere a minereului de fier precum şi depozite de limonit. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?).

C. "*Köházkert*". **Aşezare**. La marginea vestică a comunei, pe o terasă, au fost descoperite fragmente de vase dacice (şi medievale). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv 2059

- **A-C)**. P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 45, nr. 15-18, pl. XV/53-54;

D. Lângă "*Biserică şi Primărie*". **Aşezare**. În această zonă au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. Se remarcă o buză de chiup. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- R. Vulpe, SCIV, 3-4, 1954, p. 567;

E. P. nec. O drahmă Dyrrhachium.

- M. Macrea, *AISC*, I, 1928-1932, p. 127; Z, Székely, SCN, V, 1971, p. 361; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 270, nr. 26; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 274, nr. 3;

F. "*Piscul cu şa*" ("*Nyerges*", cota 878). **Cetate (?)**. În acest punct, situat între Cozmeni şi Caşinul Nou, B. Orbán aminteşte o mică fortificaţie cu şanţ şi val de pământ. Intrarea era pe partea vestică, unde autorul cercetării a observat existenţa unui zid de piatră, nefasonată, legată cu pământ. Al Ferenczi nu a reuşit să o identifice. Cercetări mai noi nu s-au întreprins.

- B. Orbán, *Székelyföld*, II, p. 49; Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932-1938, p. 307-308.

51. CRISTURU SECUIESC, jud. HR.

A. "*Cimitirul Silaş*". **Aşezare**. Sondaj Székely Attila. În anul 1977, în urma unui sondaj de mici dimensiuni, s-au descoperit materiale de factură dacică. Piese de acelaşi tip au mai fost descoperite pe o terasă lungă de circa 100 m, aflată mai jos de cimitir, în aval de pârâul Secătura Lungă. *Sec. III - II a. Chr.* Mz. C.S. nr. inv. 3701-3703.

- E. Benkő *A közepkori*, p. 180, nr. 22/5.

B. "*Şipot*" ("*Csorgo*"). **Aşezare**. Sondaj I. *Molnár*. Pe o terasă îngustă, înclinată spre sud-vest, lungă de circa 300 m, au fost descoperite fragmente de vase din mai multe epoci. Cele de factură dacică sunt modelate fie cu mâna şi ornamentate cu butoni şi brâu alveolar, fie

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

cu roata şi constau în fragmente de străchini cu fund inelar, căni, capace, vase de provizii etc., de culoare cenuşie. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz C.S., nr. inv. 2867-2871.

- E. Benkő *A közepkori*, p. 180 - 181, nr. 22/8.

C. "*Ponkos*". **Aşezare.** Periegheză E. Benkő. La sud-vest de punctul anterior, pe latura înclinată spre sud-est a dealului "Ponkos", (partea dreaptă a pârâului Hosasău), pe o suprafaţă de circa 1000 mp, în pământul proaspăt arat, au fost descoperite, printre altele, materiale aparţinând epocii dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Mz. C.S.

- E. Benkő *A közepkori*, p. 181, nr. 22/9.

D. "*Nagy - Áj*" ("*Marele Áj*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. La nord-vest de Heleşteu, pe partea stângă a pârâului Hosasău, pe o terasă înclinată spre sud-vest, într-o pată mai întunecată, de circa 250 - 300 m, au fost descoperite materiale dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr (?).*

- E. Benkő *A közepkori*, p. 181, nr. 22/10.

E. "*Sub podul cu balustradă*" ("*Karjashíd - Alja*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Între şoseaua ce duce spre Cecheşti şi pârâul Goagiu, de pe o suprafaţă de circa 140 x 40 m s-au cules fragmente de vase dacice. Cele modelate cu mâna sunt ornamentate cu butoni simpli sau cu alveole, cu linii în val şi brâie alveolate sau crestate. Din cele modelate cu roata se remarcă câteva fragmente de fructiere, cupe cu picior şi vase de provizii. Prin verificarea punctului în 1980 s-a constatat că aşezarea se întinde şi la vest de drum (aprox. 1 ha). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő *A közepkori*, p. 183, nr. 22/13.

F. "*Poala Bradului*". **Aşezare.** Săpături Z. Székely; periegheză V. Crişan. La capătul sudic al oraşului, între două pâraie, se ridică pe direcţia est-vest un bot de deal pe care s-a descoperit în 1964 o locuire din mai multe epoci (neolitic, dacic şi sec. VII-VIII). Din epoca dacică s-au dezvelit două locuinţe uşor adâncite (- 0,80 m, dimensiuni 4 x 4 m). In prima nu s-au observat urmele vetrei de foc. În a doua aceasta era situată la - 0,10-0,15 m şi avea dimensiunile de 1 x 1,20 m. Inventarul locuinţelor a constat din vase modelate cu mâna şi roata, din pastă galbenă sau cenuşie. A fost descoperit şi un fragment de vas de factură celtică. Pe baza acestuia, autorul cercetării încadrează locuirea, uneori, *sec. III - II a. Chr.* (Cumidava, III, p. 100) şi alteori în *sec. IV - III a. Chr.* (MuzNaţ, VI, p. 68). Posibil să fie vorba de două nivele de locuire dacică, ultimul fiind din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* În zona locuinţelor au fost descoperite şi trei gropi (?) a căror inventar nu este descris. Materiale în Mz Sf. Gh., nr. inv. 16770-16776

- Z. Székely, Cumidava, III, 1969, p. 100; idem, ThD, 1976, p. 231, 239; idem, MuzNaţ, VI, 1982, p. 68; E. Benkő *A Középkori*, p. 184, nr. 22/17.

G. "*Valea Caldă*". **Aşezare (?).** Săpături Z. Székely, I. Molnár. Periegheză V. Crişan. Pe malul drept al Pârâului Cetăţii, nu departe de vărsarea acestuia în Târnava Mare, pe o terasă, au fost descoperite, în 1962-1963, materiale arheologice din mai multe epoci, printre care şi cea dacică (fragmente de vase şi de râşniţă). Cercetările întreprinse în 1969 au dovedit existenţa unei aşezări dacice din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, probabil cu continuitate şi în epoca romană. Materialele constau din fragmente de fructiere, străchini, oale, strecurători, vase de provizii, modelate cu roata, de culoare cenuşie şi fragmente de vase modelate cu mâna, ornamentate cu butoni sau brâie crestate şi alveolare. Mz C.S. nr. inv.2889-2893, 2898 (1962-1963); Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16768, 17046.

- Z. Székely, Materiale, 9, 1970, p. 312; idem, Apulum, 9, 1971, p. 134; idem, Materiale, 10, p. 73, p. 227; E. Benkő *A közepkori*, p. 184-185, nr. 22/18.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

52. CRIŞENI, com. Atid, jud. HR.

"*Szilas - Áj*". **Aşezare (?).** În peretele albiei secundare din stânga Pârâului Lung s-a descoperit (1988) la -1,30 m un strat de cultură, gros de 0,15-0,20 m, din care s-au scos pietre arse, lipitură cu urme de nuiele şi fragmente de vase dacice, *sec. III - II a. Chr. (?).*

- E. Benkő *A közepkori*, p. 105, nr. 13/8

53. CUŞMED, com Atid, jud. HR.

A. "Barátdűlő" ("Hotarul Monahului"). **Aşezare.** Punctul se află pe malul pârâului Cuşmed, pe un mamelon cu pante abrupte, (spre sud prăpăstios), înalt de circa 580-590 m (înălţimea relativă este de 80-90 m). Partea superioară este amenajată cu o terasă, (spre nord), de formă semilunară şi cu un platou de formă relativ ovală, fără urme vizibile de fortificaţie pe margini. Pantele şi terasa sunt împădurite iar platoul este folosit în scopuri agricole. Din pământul arat al platoului au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. Materialele din prima categorie au arderea neomogenă, (miezul uneori negru) şi pasta cu pietricele, remarcându-se fragmente de ceşti, borcane, căni, oale. Unele sunt ornamentate cu butoni plaţi cu alveole, brâie crestate şi alveolare, motivul brăduleţului etc. Cele din a doua categorie au pasta şi arderea bună, culoarea, în general, cenuşie şi aparţin unor fructiere, străchini, capace, ulcioare, chiupuri etc. Pe baza materialului descoperit, autorii încadrează aşezarea între *sfârşitul secolului al II-lea a. Chr. şi sec. I p. Chr.*

- G., I. Ferenczi, Satu-Mare, IX-X, 1992-1993, p. 29-40.

B. a). Din acest punct, M. Roska aminteşte o tetradrahmă, imitaţie, Filip al II-lea. b). În anul 1857 aici a fost găsit un denar roman republican.

- a) *ErdRep*, p. 79, nr. 39; b). Z. Székely, SCN, III, 1960, p. 555, nr. 2; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 281, nr. 99; V. Crişan, ActaMN, 32, I, p. 376, nr. 17; G., I. Ferenczi, *op. cit.*, p. 38 (consideră că moneda se datează în anul 67 a. Chr. şi nu în 50 a. Chr.).

54. DALNIC, com. Moacşa, jud. CV

A. "*Tanorok*". **Aşezare (?).** În apropiere de sat, la confluenţa pâraielor Dalnic şi Kanta a fost cercetată o staţiune neolitică. La suprafaţă şi în stratul superior au fost descoperite fragmente de vase aparţinătoare epocii bronzului şi dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- *JSzNM*, 1913, 1914, p. 13; *ArhÉrt*, 34, 1914, p. 157; M. Roska, *ErdRep*, p. 65, nr. 10;

B. "*Valea Mică*". **Aşezare.** Din acest punct provin fragmente de vase modelate cu mâna şi roata precum şi o greutate, un ac de os şi o râşniţă. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- V. Pârvan, *Getica*, p. 579, *Fig.* 424; M. Roska, *ErdRep*, p. 65, nr. 10; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, p. 16; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 261, nr. 105, pl. LXII/5.

C. "*Dealul Frumos*". **Tezaur (?).** De aici provin mai multe monede printre care o drahmă Dyrrhachium şi mai multe tetradrahme Thasos. Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, p. 73; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 263, nr. 80; B. Mitrea, Aluta, 6-7, 1974-1975, p. 29; V. Crişan, ActaMN, 32, I, p. 373, nr. 3.

D. "*Veresmart*". **Tezaur (?).** În acest loc au fost găsite în 1960 mai multe tetradrahme thasiene. Un exemplar se află la Mz. Sf. Gh.

- Z. Székely, SCN, V, 1971, p. 361. V. Crişan, ActaMN, 32, I, p. 373, nr. 3/2.

55. DĂNEŞTI, jud. HR.

A. "*Casa Albert David*". **Tezaur.** La săparea fundaţiei a fost găsit un vas ce conţinea 88 monede de argint cu "figură de cal". Probabil imitaţii Filip al II-lea. Nu s-a păstrat nici un exemplar.

- Z. Székely, SCN, 2, 1958, p. 473, nr. 2; C. Preda, *Monedele*, p. 434, nr. 22; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 371, nr. 6.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

B. "*Cimitirul Nou*". **Aşezare**. La săparea unei gropi de mormânt au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. Din ultimele se remarcă un fragment de strachină de culoare roşie, un fund de oală şi o bucată de râşniţă. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 378-379, lada 22.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 45-46.

C. M. Roska atrage atenţia asupra cantităţilor mari de limonit existente în hotarul localităţii şi a posibilităţii folosirii lui în antichitate pentru obţinerea fierului.

- M. Roska, *ErdRep*, p. 59.

56. DEDA, jud. MS.

Cetate (?). La est de sat, pe un vârf de deal, se presupune că ar exista o cetate dacică din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Nu a fost localizată.

- I. Marţian, *Urme*, p. 23; idem, *Rep*, p. 17, nr. 224; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 261, nr. 108; I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p.568, V. Lazăr, *Rep*, 1996, p.119.

57. DEDRAD, com. Batoş, jud. MS.

P. nec. **Tezaur (?).** De pe teritoriul localităţii provin mai multe monede dacice, imitaţii Filip al II-lea. Mz. Sighişoara.

- V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 371, nr. 5; V. Lazăr, *Rep*, p.68, nr. A/f (cu toată bibliografia).

58. DEJUŢIU, com. Mugeni, jud. HR.

"*Locul Rotund*". **Aşezare.** La vest-sud-vest de centrul satului se află o terasă pe care s-au descoperit materiale arheologice din mai multe epoci (pe o suprafaţă de circa 200 x 500 m). Din epoca dacică este consemnată ceramică din cele două categorii. Cea modelată cu mâna este din pastă grosieră cu pietricele şi ornamentată cu brâu crestat sau alveolar iar cea lucrată cu roata din pastă fină de culoare cenuşie. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- G., I. Ferenczi, ActaMN, XV, 1978, p. 86.

59. DELENI, com. Ideciu de Jos, jud. MS.

P. nec. Din localitate provin două monede greceşti de argint. Una aparţine Confederaţiei thesaliene iar alta epocii elenistice. *Sec. III - II a. Chr.* Col. V. Lazăr.

- V. Lazăr, *Rep*, 1996, p. 150

60. DELNIŢA, com. Păuleni, jud. HR

A. "*Păşune*" ("*Csordajáró*"). **Aşezare. Cuptoare metalurgice.** La est de sat, de pe o fâşie întinsă de aproximativ 10-12 ha, s-au cules fragmente de vase din epoci diferite. Din cea dacică s-au descoperit, pe lângă ceramică, bucăţi mari de zgură provenind de la cuptoare de reducere a minereului de fier. Probabil, aici a executat săpături de salvare, în 1966, P. János. În Mz din M. C. se află un bogat material (inedit) ce cuprinde: fragmente dc vase (nr. inv. 391-400, 403-404, 407-412, 416-429, 431-433, 435-440, 460-465, 467-470), fusaiole (nr. inv. 430, 441, 466), greutăţi (nr. inv. 401-402), o secere de fier (nr. inv. 309), zgură de fier şi de bronz (nr. inv. 434), cute de piatră (nr. inv. 414, 448, 459) şi oase de animale (nr. inv. 406). *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.*

B. "*Dâmbul Mieilor*". **Aşezare.** La vest de sat, lângă drumul ce duce spre Miercurea Ciuc, au fost descoperite mai multe fragmente de vase dacice, *sec. II a. Chr. - I p. Chr.*

- **A-B)**. P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 47, nr. 32-33. I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 261, nr. 109.

C. "*Albia Pârâului Eger*". Desc. iz. În anul 1988 a fost găsit un denar republican roman, *80-79 a. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 1594.

- C. Beldiman, BSNR, LXXX-LXXXV, (1986-1991), nr. 134-139, 1992, p. 267-268.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

61. DOBOLII DE JOS, jud. CV.

P. nec. Din această localitate provin o tetradrahmă thasiană şi un denar republican roman. Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- E. Chirilă. G. Mihăiescu, *Căprioru*, p. 32; I. Glodariu, *Relaţiile*, p. 263, nr. 83; B. Mitrea, Aluta, 6-7, 1974-1975, p. 29; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p.373, nr. 4.

62. DOBOŞENI, jud. CV.

A. "*Coada Muntelui*". **Cuptoare metalurgice**. Pe partea stângă a drumului comunal se ridică un bot de deal transformat în 1955 în carieră de nisip. Cercetările arheologice din anul 1956 au dus la descoperirea a două cuptoare de redus minereul de fier. Acestea erau situate pe panta vestică a dealului, la - 0,27 m sub humus, pe un strat de pietriş şi nisip. Locul a fost terasat iar cuptoarele au fost săpate în peretele drept al dealului. Acestea aveau o formă circulară, baza era de circa 0,80 - 0,90 m, înălţimea de aproximativ 0,60 - 1 m iar grosimea pereţilor de 0,05 - 0,06 m. Lângă cuptoare au fost descoperite uşile acestora, de formă aproximativ semicirculară (0,23 x 0, 20 m), cu orificiu la mijloc (D = 6 - 7 cm) şi groase de circa 4 cm. În cuptoare s-a găsit zgură de fier iar, în apropiere, fragmente de vase modelate cu mâna, printre care şi o buză de fructieră. Pe baza materialului ceramic, autorul încadrează cuptoarele în *sec. III - II a. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv.17570.

- G., I. Ferenczi, Săpăturile de salvare de la Doboşeni, ActaMN, I, 1964, p. 39-66; Z. Székely, Aluta, XII - XIII, 1981, p. 31-32.

B. "*Garatfarka*", ("*Coşul lupului*"?). **Aşezare.** La poalele muntelui, lângă pârâul "Volál" a fost descoperită o urnă (?) bitronconică şi fragmente de vase din *sec. III - II a. Chr.*

- *ArhÉrt*, 34, 1914, p. 158; Z. Székely, Materiale, 3, 1957, p. 152; idem, Materiale, 5, 1959, p. 233; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 262, nr. 114.

63. ELISENI, jud. HR.

A. "*Peţitor*" ("*Kérő*"). **Aşezare (?)**. Periegheză: E. Benkő, V. Şoiom-Crişan, C. Beldiman, 1987. Pe latura sud-estică a dealului Cetate, pe o parcelă arată, s-au găsit fragmente de vase modelate cu mâna. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő *A Középkori*, 1992, p. 202, nr. 23/3

B. "*Cetate*" ("*Várhegy*") sau "*Dealul Paznicului*". **Cetate (?)**. Sondaj I. Molnár. La nord-vest de localitate se află un deal (cota 621) cu pante abrupte spre sud şi nord şi cu un platou fortificat cu şanţ şi val de pământ. În 1963 I. Molnár a găsit, sub stratul de humus, un strat de cultură, gros de circa 0,40 m, din care a cules fragmente de vase modelate cu mâna (ornamentate cu motivul brăduleţului, cu linii în val, cu alveole etc.) şi cu roata, din pastă fină, de culoare cenuşie, ornamentate, unele (un fragment de cană cu o toartă) cu linii lustruite dispuse în reţea. Din această ultimă categorie sau mai descoperit fragmente de străchini, de vase de provizii şi un kantaros. În 1979 cu ocazia cercetărilor de suprafaţă E. Benkő a văzut cetatea şi elementele sale de fortificaţie. În anii următori pantele vestice ale dealului au alunecat fapt ce a dus la surparea totală a platoului. În 1987 (periegheză E. Benkő V. Şoiom-Crişan, C. Beldiman) nu s-a mai putut vedea nimic. Au rămas neatinse doar o parte din pantele răsăritene. În pământul prăbuşit s-au găsit urme de arsură, cărbune, lipitură şi fragmente de vase de factură dacică. Nu cunoaştem mărimea platoului şi nici dispunerea elementelor de fortificaţie. A fost, credem, o cetate de mici dimensiuni, întărită cu şanţ şi val de pământ, asemănătoare celorlalte din estul Transilvaniei. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. C. S.

- E. Benkő *A Középkori*, 1992, p. 202, nr. 23/4.

C. "*Poala Fâneţii*" ("*Szénásföld*" sau "*Lö/d/-Temető*"). **Aşezare**. Săpături Z. Székely, I. Molnár, C. Beldiman. În partea nord-estică a localităţii, pe terasele unui pârâiaş ce se varsă în pârâul Eliseni, (pe stânga), se află o întinsă aşezare cu materiale provenind din mai multe

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

epoci. În 1963 aici a fost găsită o râşniţă dacică şi fragmente de vase ce au ajuns în muzeul din Cristuru Secuiesc. Cercetările arheologice întreprinse de Z. Székely şi I. Molnár în anii 1970-1971 au scos la lumină materiale din epoca bronzului, dacică şi prefeudală. În 1988, C. Beldiman, (săpături de salvare), a descoperit în secţiunea deschisă (78 x 2 m) şi materiale dacice constând din: fragmente de vase, zgură de fier şi o monedă de tipul Inoteşti - Răcoasa, prima de acest fel descoperită până acum în estul Transilvaniei. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Materialele se află la Mz. C. S, (nr. inv. 1464, 2855-2856, 2859-2864), Mz. Sf. Gh. (nr. inv. 16870-16881, 16883-16892, 16895-16917, 17123) şi Mz M. C. (moneda, nr. inv. 1604; 4456-4457, 4478).

- Z. Székely, Aluta, 17-18, 1985-1986 (1988), p. 154-155, *Fig.* 1 (date sumare despre aşezarea dacică); idem, SCIV*A*, 39, 2, 1988, p. 183-184; C. Beldiman, BSNR, LXXX-LXXXV, (1986-1991), nr. 134-139, 1992, p. 267; E. Benkő *A Középkori*, p. 202-203, nr. 23/5.

64. ERNEI, jud. MS.

P. nec. **Aşezare (?).** O ceaşcă dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (MNIT, nr. inv. I, 3054).

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 262, nr. 119; V. Lazăr, *Rep*, 1996, p. 125, nr. b, d.

65. ERESTEGHIN, com. Moacşa, jud. CV.

A. "*Valea de Dinainte*", ("*Elöttvölgy*"). **Aşezare.** Periegheză Z. Székely. La capătul nordic al satului, pe terasa din dreapta pârâului Beşeneu a fost descoperită în 1961 o aşezare dacică. De aici provine un kantaros. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. (la nr. inv. 17.238 figurează fragmente de vase din 1967, probabil s-au făcut săpături care nu sunt publicate).

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 262, nr. 118; Z. Székely, Materiale, 9, 1970, p. 309;

B. P. nec. O tetradrahmă thasiană (încorporată într-o cupă a bisericii reformate din localitate).

- Z. Székely, SCN, 3, 1960, p. 557, nr. 8.

66. FILIAŞI, Cristuru-Secuiesc, jud. HR.

A "*Pământul Pădurii Mari*". **Aşezare (?).** Săpături Z. Székely, I. Molnár. Punctul se află pe partea dreaptă a pârâului Filiaş. Cercetările s-au făcut pe o suprafaţă de 460 x 120 m, dar material arheologic există pe o suprafaţă de circa 2 ha (conform cercetărilor de suprafaţă din 1987 efectuate de E. Benkő V. Şoiom-Crişan, C. Beldiman). Descoperiri: aşezare fortificată (şanţ şi val de pământ) din epoca bronzului, materiale din epoca dacică (*sec. I a. Chr. - I p. Chr.*), romană şi locuinţe din sec. VII-VIII. Materialul dacic a fost descoperit, după informaţiile publicate, într-o groapă (cu diametrul de 2 m şi adâncimea de 1,20 m) ce aparţinea unei locuinţe a cărei formă şi inventar nu au fost descrise. Acesta era compus din vase de tradiţie dacică (o ceaşcă lucrată cu mâna, fructiere, străchini, fragmente de cantaros şi o cană cu toarta în bandă, toate de culoare cenuşie, modelate cu roata) şi vase de tradiţie romană, lipitură şi oase de animale. Pe baza acestui amestec de materiale autorul datează aşezarea în sec. II - III p. Chr. Bazându-ne pe cercetările noastre de suprafaţă (1987) şi pe studierea materialelor aflate în Mz. Sf. Gh. considerăm că avem de-a face cu o aşezare dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, ce a continuat probabil şi în epoca romană. În ceea ce priveşte contextul în care au fost descoperite piesele dacice nu excludem posibilitatea existenţei a două gropi ce s-au întretăiat. Datarea fortificaţiei nu este nici ea clarificată. Autorul nu specifică dacă aceasta (şanţ şi val) a aparţinut doar locuirii Wietenberg sau şi celor ulterioare. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16723, 16744, 16746.

- Z. Székely, Materiale, 9, 1970, p. 311-312; idem, Cumidava, VIII, 1974-1975, p. 29-31; idem, ThD, 1976, p. 238, *Fig.* 4/1-12; E. Benkő *A Középkori*, p. 195-196, nr. 22/33. F. Costea, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 44-45.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

B. "*Aria lui Kad*" ("*Kádaratása*"). **Aşezare (?)**. Sondaj şi săpături Z. Székely. Pe partea stângă a pârâului Filiaş, pe o mică înălţime au fost descoperite pe lângă materiale din epoca bronzului şi fragmente de vase dacice din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, Materiale, 9, 1970, p. 311-312; E. Benkő, *A Középkori*, p. 196-197, nr. 22/34.

C. "*Vatra satului*". **Aşezare (?)**. Periegheză E. Benkő. În centrul fostei gospodării agricole s-a descoperit în anul 1962 o cană dacică cu toarta ruptă, modelată cu roata, de culoare cenuşie. În apropiere s-au găsit mai târziu (1980) fragmente de vase şi de râşniţă. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. C. S. nr. inv. 1403.

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 197-198.

67. FIRTUŞU, com. Lupeni, jud. HR.

A. "*Dealul Firtuş*". **Aşezare.** Cercetările din 1959 au dus la descoperirea unei aşezări dacice din *sec. III - II a. Chr.*

- M. Macrea, I. H. Crişan, ActaMN, I, 1964, p. 354; M. Macrea, SCIV, 2, 1, 1951, p. 303-304; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 262, nr. 125.

B. P. nec. Descoperiri:

a). monede dacice de tip Filip al II-lea;

- I. Marţian, *Rep*, p. 263; M. Roska, *ErdRep*, p. 93-94, nr. 99; C. Preda, *MONEDELE,* p. 434; V. Crişan, ActaMN, 32, I, p. 371, nr. 7.

b). trei monede Koson. Mz. O.S.

- J. Winkler, SCIV, 23,2, 1972, p. 173-179; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 300, nr. 436; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 2.

68. FOTOŞ, com. Ghidfalău, jud. CV.

A. "*Locul lui Barda*". **Aşezare.** În acest loc au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna ornamentate cu linii incizate, butoni şi brâie alveolare şi crestate şi fragmente de vase modelate cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- *Rep. CV.*, ms, p. 112; I. H. Crişan, *Ceramica*, p.263, nr. 127/b.

B. "*Grădina S. Médel*". **Tezaur.** În anul 1952 a fost descoperită întâmplător o cană (cenuşie, lucrată cu roata) ce conţinea 280 denari romani republicani daţi între *172-151 a. Ch - 14-37 a. Chr.*, ultimele patru monede fiind de la Tiberius. Cana şi 271 monede se află în Mz. Sf. Gh. nr. inv. 14633 (cana).

- B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, p. 645-677; Z. Székely, SCIV, 16,1, 1965, p. 64: J. Winkler, SCN. 5, 1971, p. 350; M. Chiţescu, SCN, 6, 1975, p. 59; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 283, nr. 127; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 19.

69. GHELINŢA, jud. CV.

P. nec. **a). Tezaur de podoabe şi monede**. În 1894 a fost descoperit un tezaur de obiecte de podoabă din argint compus din: o brăţară în spirală, (decorată cu motive în relief executate prin ştanţare) 3 fibule (fragmentare) de tip Latène târziu cu coardă exterioară, un lanţ împletit, fragmentar şi monede romane republicane. Sfârşitul *sec. I a. Chr. şi începutul sec. I p. Chr.* Mz. Budapesta.

- I. Hampel, *ArhÉrt*, 15, 1895, p. 276; V. Pârvan, *Getica*, p. 559; D. Popescu, Dacia, 7-8, 1936-1940, p. 199; Z. Székely, SCIV, 16, 1, p. 1965, p. 59-64; Fl. Medeleţ, *MemCD*, p. 234-236; A. Rustoiu, Metalurgia, p. 195, 199; Idem, Fibulele din Dacia preromană, Bucureşti, 1997, p. 40.

b).Tezaur. În 1875 au fost descoperite circa 200 monede ale oraşelor Thasos, Dyrrhachium, şi Apollonia . O tetradrahmă thasiană se află în Mz Sighişoara, restul la Mz. Sf. Gh.

- C. Gooss, *Chronik*, p. 22; V. Pârvan, *Getica*, p. 559; E. Chirilă. G. Mihăescu, *Căprioru*, p. 33; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 263, nr. 88; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p.373, nr. 5.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

70. GHIDFALĂU, jud. CV.

A. "*Şanţul Adânc*". (Probabil "*Locul lui Vajna*"). **Aşezare.** Cercetări F. László, 1908. Fragmente de vase din epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* şi sec. IV. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 2025-2031.

- F. László, *JSzNM*, 1908-1909, 1910, p. 47; Z. Székely, Aluta, I, 1969, p. 19; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 263, nr. 135.

B. P. nec. Trei denari romani republicani, unul de la Caesar. Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- B. Mitrea, SCIV, 20, 1, 1969, p. 168; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 283, nr. 136; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 20.

71. GHINDARI, jud. MS.

"*Vârful Cetăţii*" sau "*Ascuţişul Cetăţii*". **Cetate.** Săpături Z. Székely. La est de localitate, pe malul stâng al Târnavei Mari, între două pâraie, se ridică un promontoriu a cărui platou a fost fortificat cu ziduri de piatră, parţial fasonată, legată cu pământ. Incinta, suprapusă de ziduri medievale, este de formă ovală cu axul lung pe direcţia est-vest (38 x 20 m). Din descoperiri întâmplătoare de aici provin şi piese din eneolitic, epoca bronzului, prima vârstă a fierului şi evul mediu. Autorul consideră că cetatea a fost distrusă de incendiu şi o datează în *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Materialele descoperite nu sunt descrise şi ilustrate. În Mz. Tg. Ms. se află fragmente de vase, (nr. inv. 5386- 5389, 5394-5395), lipitură, (nr. inv. 5393) şi fragmente de râşniţă, (nr. inv. 5396- 5397).

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 263, nr. 136/b; Z. Székely, Cumidava, III, 1969, p. 103; idem, Materiale, IX, 1970, p. 302; I. Glodariu, *Arhitectura*, 1983, p. 97; A. Rustoiu, ActaMN, XXII-XXIII, 1985-1986, p. 769; V. Lazăr, *Rep*, 1996, p. 134/F.

72. GOAGIU, com. Avrămeşti, jud. HR.

A. "*Şanţul Vargaş*", ("*Vargyas - árok*"). **Aşezare**. Periegheze E. Benkő. Pe partea dreaptă a pârâului Vargyas, pe o porţiune de circa 60 x 70 m situată pe panta de sud-sud-vest, s-au descoperit pietre arse, fragmente de vase modelate cu mâna, (cu pasta nisipoasă) şi cu roata, (un picior de strachină şi unul de fructieră de culoare cenuşie) şi fragmente de râşniţă. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő *A Középkori*, 1992, p. 79, nr. 5/3.

B. "*Parcela lui Bálint*", (sau "*Tanorok*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Pe partea dreaptă a pârâului Zongota, pe terasele unei văi secundare, pe o parcelă de circa 100 x 150 m s-au descoperit materiale arheologice din mai multe epoci, majoritatea fiind din cea dacică (pietre arse, fragmente de vase şi de râşniţe, fusaiole şi o mărgică sticlă albastră). *Sec. I a. Ch - I p. Chr.* Mz. C. S.

- E. Benkő *A Középkori*, 1992, p. 79 - 80, nr. 5/4.

73. HERCULIAN, com. Bătani, jud. CV.

"*Fruntea Popii*". **Cuptoare metalurgice**. La 2 km vest de localitate, pe partea stângă a pârâului Tölgyes, în 1980, în urma alunecărilor de teren au apărut resturile mai multor (nu se cunoaşte numărul) cuptoare de redus minerul de fier. În pământul alunecat erau împrăştiate bucăţi de zgură de fier şi siderit, pietre arse, mangal de bocşă şi ţevi de lut cu depuneri de zgură. Acestea din urmă (folosite fie la suflat, fie la scurgerea minereului topit), aveau lungimea de circa 10 cm, grosimea de 4 cm, orificiu de 3 cm şi grosimea peretelui de 0,8 cm. Două cuptoare, rămase in situ, aveau dimensiunile unul de 1,60 x 1,60 m iar altul de 0,60 x 0,60 m. În zonă nu s-au descoperit fragmente de vase, doar o râşniţă dacică. Pe baza acesteia şi prin analogie cu descoperirile de la Doboşeni autorul încadrează situl în *sec. III - II a. Chr.* Dacă ţinem cont de abundenţa minereului de fier şi de avântul pe care l-a luat meşteşugul în

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

perioada celor două secole de dinaintea cuceririi romane, credem că o parte (dacă nu toate) din cuptoare au funcţionat şi în *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, Aluta, XII-XIII, 1981, p. 32-33.

74. HILIB, com. Ojdula, jud. CV.

"*Curtea lui F. Gál, nr. 158*". **Tezaur.** Aflată în centrul localităţii, pe malul drept al unui pârâiaş ce se varsă în Pârâul Negru, aici, la săparea unui şanţ (- 0,60 m) în 1979, a fost descoperit un tezaur monetar format din 76 drahme Dyrrhachium şi trei imitaţii, 21 tetradrahme thasiene şi un denar roman republican (89 - 87 a. Chr.). Monedele au fost depuse într-o cană (cu o toartă ?) de dimensiuni mici, cu buza evazată, corpul bitronconic şi fundul inelar, de culoare cenuşie, lucrată cu roata. Tezaurul se datează în *prima jumătate a sec. I a. Chr.* Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17.817-17897 (monedele), 17898 (cana).

- Z. Székely, în CN, III, 1980, p. 3-10; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 374, nr. 6.

75. ICAFALĂU, com. Cernat, jud. CV.

"*Izvor*". **Aşezare.** De pe o movilă aflată în această localitate s-au cules fragmente de vase din epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- *Rep. CV.*, ms., II, p. 9.

76. ICLAND, com. Ernei, jud. MS.

P. nec. **Tezaur.** În 1978, pe coasta unui deal, a fost descoperit un tezaur monetar format din două tetradrahme thasiene şi 34 denari republicani romani *(146 - 56 a. Chr.)*. Cabinetul Numismatic al Academiei Române, Bucureşti.

- Gh. Poenaru-Bordea, Maria Cojocărescu, SCN, VIII, 1984, p. 53-75; V. Lazăr, *Rep.*, 1996, p. 127/B.

77. ILIEŞI, o. Sovata, jud. MS.

"*Câmpul Capelei*". **Aşezare**. La circa 1500 m de ultimele case, în amonte, pe valea Iuhodului Rece, de pe o terasă antropogenă situată pe malul drept al pârâului au fost descoperite, în urma unui sondaj, (1974), fragmente de vase de factură dacică. Posibil ca râşniţa conică, descoperită în secolul trecut, să provină din acest punct. Autorii presupun că locuitorii de aici aveau ca loc de refugiu "Cetatea Rabşonne", (cota 1040, Praid, jud. HR), aflată la distanţa de circa 1 km, în linie dreaptă. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 565 (vezi şi nota 11); V. Lazăr, *Rep.*, p. 242/B.

78. ILIENI, jud. CV.

A. "*Dealul Mare*". **Tezaur**. În valea pârâului Agriş, la poalele dealului, au fost descoperite în 1877 circa 200-300 monede romane republicane. Din acestea 107 au fost determinate, primele erau din anii *165- 155 a. Chr,* iar ultimele din *54 - 42 a. Chr.* Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- *JSzNM*, 1910 - 11, p. 62; L. Révay, *SzMNÉ*, 2, 1891, p. 2 - 8; M. Roska, *Rep.*, p. 111, nr. 9; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, p. 678, 681; J. Winkler, SCN, 1, 1957, p. 110, Z. Székely, SCIV, 16, 1965, p. 64; idem, Aluta, 1, 1969, p. 11 - 12; B. Mitrea, SCN, 5, 1971, p. 80 - 90; G. Poenaru-Bordea, C. Ştirbu, SCN, 5, 1971, p. 280; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 284, nr. 152; Z. Székely, SCN, 6, 1975, p. 218; V. Crişan. ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 22

B. P. nec. **a). Aşezare**. Se menţionează, fără alte precizări, o aşezare dacică din *sec. III - II a. Chr.*

- V. Pârvan, *Getica*, p. 338 (il.);

b) În hotarul comunei s-a găsit o monedă dacică, imitaţie locală (?).

- *Rep. CV*, ms.

C. "*Dealul Mare*". **Aşezare (?).** Desc. iz. Pe malul Oltului, la vest de sat, spre Dobolii de Jos şi Ariuşd, au fost descoperite: o urnă cu patru butoni, o ceaşcă şi fragmente de vase dacice. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 43 -93.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

- G. Téglás, *OTTÉ*, 12, 1887, 182; M. Roska, *Rep.*, 111, nr. 9; I. H. Crişan, *Ceramica*, 265, nr. 158; Z. Székely, ThD, 1976, 234; idem, MuzNaţ, VI, 1982, 72.

D. "*Kerekesvas*". ("Roata de Fier"). **Aşezare**. Săpături 1963 (?). Din acest punct provin fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Materialele le-am găsit în Mz. Sf. Gh. nr. inv. 17615.

79. INEU, com. Cârţa, jud. HR.

"*Grădina Kósa*". **Aşezare.** Periegheză şi săpături P. János. Pe panta şi vârful dealului situat la nord de colina bisericii din Cârţa au fost culese fragmente de vase din epoca bronzului, prima vârstă a fierului, dacică şi sec. IV. În anul 1966, cu ocazia însilozării cartofilor, au fost efectuate săpături arheologice de salvare. Din epoca dacică s-au descoperit fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, un vas de provizii, un un instrument de netezit ceramica (fragmentar), fusaiole şi cute de piatră. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 92, 344-346, 349, 357 (lada 19).

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 44-45.

80. JACODU, com. Veţca, jud. MS.

"*Sub Varuta*". **Aşezare**. În partea sud-estică a localităţii, pe malul drept al pârâului Veţca, la poalele dealului Varuta, se află o terasă pe care s-au efectuat cercetări arheologice. În secţiunile deschise au apărut mai multe locuinţe ce aveau în inventar fragmente de vase, fusaiole, piese de metal etc. Din ceramica lucrată cu mâna a fost întregit un borcan ornamentat cu butoni iar din cea cu roata o cană cu gât înalt, cu toarta supraînălţată şi fund inelar şi o alta de dimensiuni mai mici, ambele de culoare cenuşie. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Gh. Baltag, E. Amlacher, AIIA-Cluj, XXVIII, 1987-1988, p. 109, pl. XIV.

81. JIGODIN, o. Miercurea Ciuc, jud. HR.

A. "*Răchitiş*". **Aşezare**. Pe malul drept al Oltului, în apropierea cetăţii "Jigodin III", au fost culese fragmente de vase dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C. nr. inv. 79.

- P. János, D. Kovács, *op. cit*, p. 46, pl. XVII/73.

B. "*Izvorul Căprioarei*". **Aşezare**. Periegheză V. Şoiom - Crişan, I. Ferenczi. Pe malul drept al Oltului, la circa 500 m sud-vest de acesta, pe o terasă joasă, între cetăţile Jigodin I şi III, au fost culese, de pe o suprafaţă de circa 0,15 ha, fragmente de vase modelate cu mâna şi roata de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C. Inedit.

C. "*Codor*". **Tezaur.** În acest loc au fost descoperite 19 monede de argint: o tetradrahmă Maroneia, una Macedonia Prima şi 15 thasiene. *Sfârşitul sec. II - începutul sec. I a. Chr.*

- Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 33-37; E. Chirilă, G. Mihăiescu, *Căprioru*, p. 33, 46; I, Glodariu, *Relaţii*, p. 257, nr. 55; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 372, nr. 1.

D. "*Câmpul Morii*". **"Jigodin I"**. **Cetate**. **M. î.** Periegheze: I. Marţian. Al. Ferenczi. Săpături: M. Macrea, Z. Székely; P. Roman, V. Şoiom-Crişan. La sud de oraş, pe malul drept al Oltului, deasupra Băilor Jigodin se ridică un pinten de munte, (cota 709 m, reprezentând extremitatea estică a ramurii munţilor Harghita ce închide partea de jos a depresiunii Ciucului de Mijloc), cu pantele vestice şi nordice abrupte iar cele estice şi sudice domoale. Platoul, de formă alungită (65 x 45 m), uşor înclinat spre est, legat spre sud cu o şa de înălţimile din jur, a fost fortificat cu zid de piatră a cărui urme mai pot fi sesizate astăzi doar pe laturile de sud şi sud-vest. Pe celelalte, fie s-a aplatizat din cauza lucrărilor agricole, fie s-a prăbuşit. Drumul de acces pătrundea în cetate dinspre sud, după ce ocolea poalele nordice şi estice ale dealului.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Observaţiile celor care au efectuat săpăturile din 1950 şi chiar din 1980-1984 sunt uşor diferite de ale noastre (în special asupra elementelor de fortificare) şi aceasta datorită cercetărilor restrânse efectuate. Iată pe scurt concluziile şi materialele descoperite:

I. 1950

1). *Fortificaţia*, a constat dintr-un val (cu înălţimea la momentul cercetării de 1,50 m şi lăţimea de 6 m), construit din pietre locale, nefasonate, legate cu pământ. În interiorul valului nu s-au descoperit materiale arheologic.

2). *Platoul.* În stratul de cultură, gros de 0,40 - 0,60 m, au fost descoperite materiale arheologice de factură dacică constând din: ceramica lucrată cu mâna (borcane, ceşti, ornamentate cu brâu alveolar sau crestat, butoni, alveole simple, motivul "brăduleţului" etc.) şi roata (fructiere de culoare cenuşie şi un vas cu buza îngroşată), un instrument de modelat ceramica, două fusaiole, o verigă de bronz şi un vârf de lance din fier.

3). În apropierea cetăţii (fără precizarea locului şi a anului) sătenii au descoperit două monede de argint, una Filip al III-lea Arideul şi alta a oraşului Thasos, datate în secolul al II-lea a. Chr.

Pe baza monedelor descoperite, fortificaţia de la "Jigodin I" a fost datată între *secolele II a. Ch - I p. Chr.*

II. Cercetările din 1980 - 1984.

1). *Fortificaţia.* Autorii descoperirilor susţin că fortificaţia era asemănătoare cu cea a cetăţii de la Leliceni - "*Muntele de Piatră*" adică :

a). *Laturile de sud* (şaua de legătură), *vest* şi *nord-vest* (abrupte) au fost fortificate, astfel: "în faţă un parapet de pietre stivuite, iar în spate o umplutură de pământ amestecat cu pietre. Peste platforma astfel rezultată, se construia o suprastructură de trunchiuri de copaci".

b). *Spre est*, "unde pantele sunt mai puţin înclinate, fortificarea a fost realizată din trunchiuri de copaci înfipţi în pământ, în spatele cărora alte trunchiuri erau stivuite orizontal. Întreaga construcţie se sprijinea, în spate, pe o umplutură de pământ şi pietre. În faţa parapetului panta era secţionată"

- Ann Dodd - Oprițescu. Szőcs János, *Cetatea de la Băile Jigodin. Săpături 1980 - 1984*, *SympTh*, nr. 5, Miercurea Ciuc, p. 60, inf. P. Roman.

III. a) Cercetările ulterioare (1986, 1988, 1998) au demonstrat că *fortificaţia* a constat dintr-un zid de piatră, bolovani exploataţi la faţa locului sau obţinuţi prin spargerea stâncii, de forme şi mărimi diferite, aşezaţi în straturi şi legaţi cu pământ umed şi bătătorit.

Pe laturile de *sud* şi *vest*, stânca de la bază a fost spartă în formă de şanţ lăsându-se de-o parte şi de alta doi pinteni pentru susţinerea zidului. Interiorul şanţului a fost umplut cu stâncă mărunţită amestecată cu pământ, formând o platformă dreaptă peste care s-au aşezat apoi, în straturi, pietrele din zid. Lăţimea zidului a fost de 2,50 m. În ceea ce priveşte înălţimea sa la vremea respectivă este greu de stabilit. Foarte posibil ca împreună cu structura de lemn care l-a suprapus să fi avut în jur de 6 m Astăzi dinspre interior înălţimea este de 0,40 m, iar dinspre exterior, de la baza zonei amenajată în stâncă până la humusul actual, de 1,50 m. Zidul s-a prăbuşit spre exterior dându-i momentan aspectul de val. La aceasta au contribuit, ulterior şi cei care, de-a lungul secolelor, au curăţat platoul de piatră pentru lucrările agricole.

Pe latura *nord-vestică*, investigată în anii 1986,1988 s-a constatat de asemenea existenţa zidului, prăbuşit în bună parte pe pantele abrupte ale dealului. În acest sector stânca nu a fost spartă în formă de şanţ, bolovanii, de forme şi mărimi diferite, amestecaţi cu pământ, fiind aşezaţi direct pe platforma dreaptă a stâncii. Piatra a fost exploatată din pantele dealului. În faţa zidului se constată o adâncire, un şanţ din care s-a scos piatra pentru construcţie. Şanţul a făcut şi mai dificilă pătrunderea în cetate din această direcţie, unde pantele sunt extrem de abrupte. Lăţimea zidului este de circa 1,80 m, iar înălţimea de astăzi de 0,40 m dinspre interior şi de circa 1,60 m dinspre exterior, măsurată de la baza şanţului.

Modul de construire a fortificaţiilor de pe cele două laturi este diferit şi acest fapt se datorează structurii terenului, constructorii adaptându-se acestuia. Astfel pe latura sudică nu s-a construit şanţul în faţa zidului pentru aici solul stâncos, ca un perete neted şi alunecos urca în pantă făcând corp comun cu zidul. Diferenţa de nivel de la baza stâncii până în vârful zidului este momentan de 2,40 m. În antichitate, dacă zidul cu structura de lemn avea circa 6 m, diferenţe era de peste 8 m. Pe latura nord-vestică stânca se află la adâncime mare, solul fiind format din piatră şi pământ. Scoaterea pietrei pentru construcţii a dus aproape inevitabil

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

la formarea şanţului, care la rândul lui a sporit eficienţa apărării pe latura respectivă. În ceea ce priveşte fortificarea laturilor estice şi nord-estice, care sunt relativ domoale, Petre Roman, pe baza gropilor mari de stâlpi pe care le-a surprins în timpul săpăturilor, crede că este vorba de acea construcţie de lemn, piatră şi pământ amintită mai sus. Şi aici structura solului a permis săparea unui şanţ în faţa fortificaţiei.

b). *Stratigrafia şi descoperirile arheologice.*(1986,1988,1998). Stratul de cultură variază între 0,20 - 0,70 m, mai subţire spre margini şi mai gros spre centrul platoului. Stratigrafic nu s-a putut sesiza decât un nivel de locuire, cel dacice, dar, în poziţie secundară sau în albieri, s-au descoperit şi materiale aparţinând paleoliticului superior (determinarea pieselor a fost făcută de Al Păunescu) şi primei vârste a fierului (cultura Gava).

În cele două secţiuni deschise (S.5. = 2 x 34 m; S.6.= 2 x 20 m), pe centrul platoului au fost dezvelite parţial *trei locuinţe de suprafaţă*, cu plan rectangular, construite din bârne pe o structură de stâlpi înfipţi în pământ. Aceştia aveau diametrul de 0,20 m şi au fost adânciţi circa 0,80-1 m. În zona construcţiilor platoul a fost curăţat de piatră şi orizontalizat. Locuinţa a doua, aflata spre marginea nord vestică avea baza uşor adâncită în stânca nativă. Locuinţa a treia, cea mai mare (3,60 x 7,40 m), după poziţia stâlpilor, avea peretele mai îngust semicircular. La circa 1,50 m de locuinţa a treia a fost dezvelită o vatră de foc de formă ovală, cu substrucţie de piatră şi numeroase fragmente de vase dacice în jur. Acesta a aparţinut probabil unei alte locuinţe.

În timpul cercetărilor din 1998 lângă zidul din marginea sudică a platoului (legată practic cu un perete de zid), a fost descoperită o construcţie, probabil un atelier, cu vatră de foc în interior, creuzete şi bucăţi de zgură de minereu de fier. Un asemenea atelier a fost semnalat şi de Petre Roman, autorul denumindu-l "locuinţa fierarului". În interiorul acestuia au fost descoperite de asemenea bucăţi mari de zgură şi o secure de fier. Întrucât rezultatele cercetărilor din anii 1980-1984 nu a fost publicate nu cunoaştem amplasarea în teren a construcţiilor (locuinţelor) descoperite.

Materialele arheologice descoperite se de compun din: a). *vase modelată cu mâna*: borcane, ceşti tronconice cu o toartă şi străchini, ornamentate, majoritatea, cu brâie alveolare sau crestate, butoni, linii în val, "brăduleţ" etc.; b). *vase modelată cu roata* de culoare *cenuşie*: fructiere, căni cu o toartă, cantaros, strecurători, străchini ornamentate cu linii drepte sau în val, lustruite sau incizate; sau *roşie*: fragmente de srăchini şi fructiere majoritatea cu urme de pictură; c). *piese de podoabă, accesorii vestimentare, unelte, arme, monede* etc. (două pandantive, doi cercei, cu bara torsionată, din bronz, un cercel de aur, două mărgele de sticlă - albastră şi albă - şi una de ceramică, o catarama, o fibulă cu corpul puternic profilat şi resort spiralic, o brăţară dintr-o bară simplă cu verigi, cuie, dăltiţe, cuţite, inel de coasă, o secure şi un mâner de vas (?) de fier, bucăţi de zgură de fier, un pinten şi o ţintă de bronz, fusaiole, cute de piatră, fragmente de râşniţă şi un denar roman imperial, Vitelius (anul 69 p. Chr.).

d). V. Sîrbu (cu informaţie de la P. Roman) aminteşte că, pe platou, în apropierea zidului cetăţii, s-au descoperit fragmente din scheletul unui adult (oase craniene şi postcraniene), o căniţă şi un văscior, depuse, probabil, într-o groapă . *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (piesele nu au putut fi identificate în inventarul Mz. M.C.).

Pe baza stratigrafiei şi a materialelor descoperite se poate spune că cetatea dacică "Jigodin I" şi-a început existenţa în *secolul I a. Chr.* şi a fost mai intens folosită în *sec. I p. Chr.*, fiind abandonată la cucerirea romană sau imediat după aceasta. Având o poziţie strategică foarte bună de aici se putea supraveghea întreaga Depresiune a Ciucului de la Tuşnad până la Sândominic. Dimensiunile sale reduse ne determină să credem că avea doar rol militar, nu de adăpostire a populaţiei din zonă în caz de pericol.

Distrugerile suferite de cetate prin amplasarea (1997) în incinta ei a unei antene de telecomunicaţii, precum şi a numeroase case de vacanţă, fac aproape imposibilă elucidarea

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

problemelor pe care le ridică încă sistemul de construire a elementelor de fortificare pe laturile de est şi sud-est precum şi tipul locuinţelor şi a construcţiilor anexe existente.

Materialele arheologice descoperite de-a lungul anilor se află în Mz. Sf. Gh., MNIT şi Mz. M.C. în ultimul aflându-se la următoarele nr. inv. 3820 - 3964, 4021 -4026, 4543 - 5394.

- I. Marţian, *Rep.*, p. 24; Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932-1938, p. 240 - 244; M. Macrea şi colab, SCIV, II, 1, 1951, p. 308; Z. Székely, Cumidava, III, 1969, p. 103 - 105; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 100; Ann Dodd - Oprițescu, Szőcs Janos, Cetatea de la Băile Jigodin. Săpături 1980 - 1984, SympTh, nr. 5, 1987, Miercurea Ciuc, p. 60; P. Roman, V. Şoiom, comunicare la a XXIII-a sesiune de Rapoarte, Sibiu, 1989; C. Beldiman, BSNR, LXXX-LXXXV, nr. 134-139, 1992, p. 269. V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 91. Inf. amabile Petre Roman; V. Crişan, G. Gheorghiu, Raport preliminar privind cercetările arheologice de salvare la cetatea dacică Jigodin I, 1998, sub tipar la Angvstia V.

E. "*Dealul Cetăţii*". **"Jigodin II"**. **Cetate**. Periegheze: B. Orbán, (sec. XIX), Al. Ferenczi, (1935) şi V. Şoiom-Crişan, I. Ferenczi (1986); Sondaje de verificare M. Macrea (1950). La capătul unui mic afluent de pe partea dreaptă a Oltului, (într-o ramură a Munţilor Harghita ce delimitează depresiunea sudică a Ciucului de Mijloc), se află o înălţime de formă conică, (cota 904 m), cu pante abrupte. Datorită poziţiei geografice şi a pădurii de molid, este greu de observat, doar dinspre nord, nord - est, pe timp frumos. De pe vârf oferă o bună vizibilitate asupra întregii depresiuni a Ciucului, de la Sîndominic până la Tuşnad, inclusiv asupra celorlalte fortificaţii dacice. Dealul este flancat spre sud, vest şi nord de muntele Harom (cota 1080 m) şi de ramurile înalte ale acestuia, spre nord-est de cetatea Jigodin III şi spre est de Jigodin I, (împreună formând un triunghi, asemănător celui de la Racu - Ciceu). Spre sud-vest este legat de muntele Harom printr-o şa mai joasă, dar în această parte se ridică brusc o stâncă înaltă de circa 20 m, "care pare a fi tăiată de mâna omului" (Ferenczi, 1938). Drumul de acces spre platou nu a putut fi localizat, zona fiind total împădurită. Din bibliografia consultată rezultă că *platoul,* de formă elipsoidală, (axul lung pe direcţia nord-est, sud-vest, circa 85 x 35 m), este mărginit de ziduri din piatră legată cu mortar (?), medievale timpurii, a căror înălţime este astăzi de circa 0,40-0,50 m. Acestea suprapun fortificaţia dacică formată din *val (zid?)* de piatră amestecată cu pământ şi probabil *şanţ*. Cetatea a fost distrusă, se pare, de un puternic incendiu. Materialele descoperite de Al. Ferenczi şi M. Macrea sunt în exclusivitate de factură dacică şi se compun din zgură de fier, lipitură cu urme de bârne, cute, fusaiole, unelte de fier şi fragmente de vase modelate cu mâna (ceşti şi borcane ornamentate cu brâie alveolare sau crestate, linii în val, simple sau în benzi, motivul şarpelui etc.) şi roata, (fragmente de fructiere, strâchini, strecurătoare, vase de provizii). Datorită lipsei cercetărilor sistematice, cetatea nu poate fi încadrată cronologic cu exactitate, mai precis nu se cunoaşte data construirii ei (foarte posibil la sfârşitul sec. II a. Chr.), dar a funcţionat cu siguranţă în *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Materialele se află în muzeele din Braşov, (nr. inv. 201) Miercurea Ciuc (după registrul de inventar nu le-am putut depista deoarece nu se specifică locul descoperirii ci doar localitatea - Jigodin), Cluj-Napoca şi Sfântu Gheorghe.

După opinia noastră, bazându-ne pe experienţa cercetărilor de la Covasna - "Cetatea Zânelor" şi pe sistemul de construire a altor cetăţi din zonă (Ghindari, Biborţeni, Valea Seacă, Zetea, Racu II, Ciceu etc.) înclinăm să credem că zidurile păstrate la Jigodin II sunt dacice. Materialele descoperite prin săpături arheologice sau prin cercetări de suprafaţă sunt în exclusivitate dacice. Lipsa cercetărilor sistematice au permis din păcate păstrarea unor idei conservatoare cu privire la construcţiile dacice de piatră din aceste ţinuturi. Trebuie să consemnăm că în tipul perieghezelor noastre, efectuate în mai multe rânduri, nu am găsit urme de mortar între pietrele din zid, iar modul de construire al acestuia se aseamănă cu cel de Covasna. Între două paramente construite din piatră locală, de dimensiuni diferite, aleasă cu grijă, se află o umplutură de piatră şi pământ. Sperăm ca cercetările viitoare să elucideze problema.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

- B. Orbán, *Székelyföld,* II, p. 34 - 35; Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932-1938, 1938, p. 244-260, (pt. materiale vezi p. 249-259, *Fig.* 8-27); M. Macrea şi colab, SCIV, II, 1, 1951, p. 307 - 308; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 100.

F. "*Cetăţuia*". (*Kisvártető*). **Jigodin III. Cetate**. Periegheze: B. Orbán, Al. Ferenczi; săpături: M. Macrea, Z. Székely,(1950), V. Crişan (1996). Pe malul drept al Oltului, în imediata apropiere a acestuia, (lângă fostele grajduri ale CAP), se ridică un promontoriu stâncos (cota726) cu pantele din sud, est, nord şi nord-vest abrupte. Spre vest-sud-vest este legat cu o şa mai joasă de platoul înalt care face legătura cu munţii Harghitei, (până la poalele acestora, în linie dreaptă, este o distanţă de circa 4 km). Platoul, uşor înclinat spre sud, sud-vest, are o formă relativ ovală (est-vest = 100 m; nord-sud = 40 m). Pe laturile nord-vestice, vestice, sudice şi estice se păstrează foarte bine fortificaţia constând din zid de piatră legată cu pământ, fiind uşor mai aplatizată spre sud-est şi est. Aceasta a continuat probabil şi pe latura nordică, prăbuşită astăzi cu o parte din platou, pe pantele stâncoase ale dealului. Lungimea totală a marginilor platoului este de 290 m iar a fortificaţiei păstrate, (inclusiv a celei uşor aplatizate), de 180 m. *Drumul de acces* în cetate este, credem, cel folosit şi astăzi de localnici. El ocoleşte, la poale, partea nordică şi nord vestică a dealului, urcă pe curbele de nivel panta vestică şi pătrunde în cetate din direcţia nord-vest.

Concluziile cercetărilor :

I. Al. Ferenczi, pe baza cercetărilor de suprafaţă, considera că începuturile fortificaţiei trebuie coborâte spre sec. II a. Chr.

II. M. Macrea, Z. Székely -1950.

1). *Fortificaţia* constă dintr-un val de piatră (h = 1,5 m; lăţimea = 6 m), construit din pietre locale, nefasonate, legate cu pământ. În interiorul valului nu s-au găsit urme arheologice.

2). *Pe platou*, în stratul de cultură, gros de 0,30 - 0,60 m, au fost descoperite, sporadic, fragmente de vase, modelate cu mâna şi roata, două obiecte de bronz (fundul cilindric al unui obiect şi o cataramă de factură romană) şi o piesă de fier (cataramă ?). Ceramica modelată cu mâna este, uneori, ornamentată cu brâu crestat sau alveolar, cu linii în val, butoni etc. (Din această categorie, două fragmente aparţin, după Z. Székely, ceramici secolului IV p. Chr.). Cea lucrată cu roata este formată din fragmente de oale, fructiere şi strecurători, de culoare cenuşie, ornamentate, unele, cu linii incizate în val sau în formă de brăduleţ. S-a remarcat şi un fragment de culoare cărămizie, pictat cu linii drepte şi în val şi două fragmente de vase de factură romană provincială. În pământul aruncat din S II şi S III au fost descoperite trei monede romane imperiale: Crispina, (a. 177-182), Geta, (a. 203-212) şi Elagabalus (a.218-222). Z. Székely crede că cetatea a funcţionat din *sec. I a. Chr.* până în *sec. III p. Chr.* ea nefiind distrusă la cucerirea Daciei.

III. Săpăturile din 1996 aduc unele completări celor anterioare. Elc au fost reluate în ideea clarificării sistemului de fortificaţie şi a încadrării cronologicc. Cercetările s-au desfăşurat pe două secţiuni trasatc pe direcţia nord-vest, sud-est:

a). *Fortificaţia* este formată dintr-un zid care are, în punctul cercetat, o lăţime de 3 m şi o înălţime dinspre exterior de 7,50 m iar dinspre interior de 1 m. (Înălţimea exterioară şi interioară variază de-a lungul fortificaţiei de la 1 la 7,50 m, respectiv de la 0 la 1,5 m; lăţimea, care se vede şi care este mai mare decât cea iniţială datorită prăbuşirii zidului, este, aproximativ, aceeaşi peste tot, adică circa 6 m). Acesta este format din pietre mari, locale, aşezate în aşa fel ca spaţiile dintre ele să fie cât mai mici. Peste fiecare strat de pietre mari s-a turnat pietriş, nisip şi pământ, care au umplut golurile rămase, dând aspectul unui zid solid şi bine închegat. Între pietre, până la - 1 m, au fost descoperite fragmente de vase de factură dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, pentru ca mai jos (-1 - 2 m) să apară materiale din *sec. III - II a. Chr.* (fragmente de oale bitronconice, fructiere şi străchini lucrată cu mâna, de culoare neagră sau brună, lustruită) în amestec cu cele de epoca bronzului (cultura Wietenberg). La toate adâncimile au apărut şi bucăţi de lemn carbonizat dar urme puternice de arsură s-au

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

observat doar la baza zidului (-2 m). Pe baza elementele apărute în această zonă, după opinia noastră, putem spune că platoul a avut iniţial, în sec. III - II a. Chr, o *fortificaţie de lemn* (palisadă) şi că *zidul de piatră* s-a ridicat pe parcursul *sec. I a. Chr.* Cetatea a funcţionat până la cucerirea romană. În sec. III p. Chr. aici a fost înfiinţat un punct roman de observaţie, ocazie cu care zidul a fost reamenajat.

b). Stratigrafia şi descoperiri arheologice

1). Fără a intra în amănunte amintim că imediat sub humusul actual (între - 0,40 - 0,60 m) se găsesc urmele locuirii din sec. III p. Chr. În acest nivel au fost dezvelite parţial două locuinţe din secolul al III-lea p. Chr. *Locuinţa* 1 avea în interior: o vatră de foc, de formă ovală, cu substrucţie de piatră, podea lutuită, păstrată parţial, chirpici cu urme de bârne şi nuiele, bucăţi de bârne carbonizate, oase de animale, fragmente de vase modelate cu roata, de culoare cenuşie şi aspect zgrunţuros, fragmente de vase modelate cu mâna de factură dacică (mai puţine),un pumnal, un cuţit şi un pinten de fier şi un denar de la Elagabalus, anul 222; Locuinţa a doua avea - vatră de foc (dezvelită parţial), cărbune, lipitură, fragmente ceramice (asemănătoare cu cele din prima locuinţă) şi doi denari de la Severus Alexander, anii 222 şi 228 - 231.

2). În epoca dacică există două nivele de locuire. a) Din *nivelul I* (*sec. III - II a Chr.*)se remarcă fragmente de vase modelate cu mâna, unele lustruite, de culoare neagră sau brună, precum şi o locuinţă adâncită (de la - 0,80 la - 1,50 m), decopertată parţial, denumită *locuinţa nr. 5.* În interiorul acesteia s-a descoperit o vatră de foc de formă ovală, (1,20 x 0,80 m) cu pietre de râu în jur, fragmente de vase modelate cu mâna (fragmente de fructiere, oale şi străchini) de culoare neagră sau brună, lustruite, o fusaiolă şi o cute.

b). În nivelul al doilea s-au cercetat parţial două locuinţe dacice de suprafaţă (apărute sub cele romane). *Locuinţa nr. 3* avea în inventar o vatră de foc, de formă circulară, cu substrucţie de piatră de râu, lipitură, cărbune, oase de animale, fragmente de vase modelate cu mâna şi roata (borcane, ceşti, străchini şi respectiv fructiere, strecurători, străchini, oale etc.), fusaiole, cute, fragmente de râşniţă şi o frigare de fier. Din locuinţa nr. 4. s-a dezvelit parţial podeaua din lut bătătorit, distrusă pe alocuri de locuinţa romană. Pe aceasta se aflau lipitură, oase de animale, fragmente de vase, o cute. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

Fără condiţii stratigrafice, la toate nivelele, au apărut, sporadic fragmente de vase din epoca bronzului, cultura Wietenberg. Se remarcă un vârf de săgeată cu aripioare, din piatră.

În concluzie putem spune că platoul a fost locuit în *epoca bronzului*, cultura Wietenberg, în *sec. III - II a. Chr.*, când a existat şi o fortificaţie de lemn, în *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, cu fortificaţie de piatră şi în sec. III p. Chr. Asupra ultimei faze de locuire nu putem formula concluzii sigure la acest stadiu al cercetărilor, dar excludem posibilitatea existenţei aici a unui punct de observaţie (control) roman.

- B. Orbán, *Székelyföld,* II, p. 34; Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932-1938, 1938, p. 260 - 267; M. Macrea şi colab, SCIV, II, 1, 1951, p. 307 - 308; Z. Székely, Cumidava, III, 1969, p. 105 - 106; F Costea, Cumidava XV-XIX, 1990 - 1994, p. 45-47; V. Crişan, *Raport preliminar*, 1996, ms; determinarea monedelor C. Găzdac.

82. LELICENI, com. Sâncrăieni, jud. HR.

A. *"Muntele de Piatră"*. **Cetate**. Săpături Z. Székely, P. Roman. Periegheză V. Crişan. La 3 km distanţă de Miercurea Ciuc, între Pârâul Mic spre nord şi Pârâul Mare spre sud, se ridică un munte de formă alungită, (circa 1 km lungime), a cărui extremitate estică poartă denumirea de "Muntele de Piatră" ("Kőhegy", cota 723 m). Pantele dinspre est, sud şi vest sunt abrupte iar spre nord este legat cu o şa de restul înălţimii. Pe vârf se află un platou de formă relativ ovală, cu axul lung pe direcţia nord-sud. Pe laturile de est, vest şi nord se văd urmele unui *val de piatră* "legată" cu pământ, (lăţimea = 7 m). La baza valului a fost descoperit un strat de cultură din epoca bronzului timpuriu, iar printre pietre s-au găsit materiale din aceeaşi epocă şi din cea dacică. Pe baza materialelor descoperite în val, P. Roman considera iniţial că fortificaţia a fost construită în perioada bronzului târziu, cultura Wietenberg, iar pe vremea dacilor era în ruină. Ulterior a constatat că dacii şi-au ridicat aici o cetate refolosind elementele găsite. Fortificarea a constat, după aprecicrile aceluiaşi cercetător,

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

dintr-un parapet de pietre stivuite ce aveau în spate o umplutură de pământ amestecat cu pietre. Peste platforma astfel rezultată, s-a ridicat o suprastructură din trunchiuri de copaci.

Pe platou, într-un strat de cultură de 0,30 - 0,40 m, au fost descoperite materiale de tip Coţofeni, bronz timpuriu şi târziu şi dacice.

În Mz. M. C. se află o cantitate importantă de materiale dacice din acest loc. Acestea se compun din: vase modelate cu mâna (borcane, ceşti, străchini, ornamentate cu butoni simpli sau cu alveole, brâie crestate sau alveolare etc.); vase modelate cu roata, de culoare cenuşie (fructiere, strecurători, oale, străchini), sau roşie (un fragment de kantharos cu urme de pictură şi o buză de fructieră); o mărgea de sticlă albastră, o fibulă de fier şi o râşniţă (nr. inv. 2525 - 2526, 2535, 2792, 2810, 2839, 3495, 3640). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* O parte se află la Mz. Sf. Gh.

- Z. Székely, Materiale, V, 1959, p. 238; P. Roman şi colab., SCIV*A*, 24, 4, 1973, 559, 561-562; - Ann Dodd - Oprițescu. Szőcs János, cetatea de la Băile Jigodin. Săpături 1980 - 1984, SympTh, nr. 5, Miercurea Ciuc, p. 60.

B. Aşezare. Pe terasa dintre sat şi platoul dealului "*Muntele de Piatră*" a fost descoperit un bogat material arheologic provenind din epoca târzie a bronz , prima vârstă a fierului, dacică şi feudal. Materialul dacic adunat se compune din fragmente de vase modelate cu roata (toarte de oale, o buză de strachină etc. de culoare cenuşie).

Col. Jánovitz István

83. LEMNIA, jud. CV.

A. "*Lazul Cetății*" sau "*Cetatea lui Almaş*". **Aşezare (?).** Cercetări Z. Székely. Între pâraiele Lemnia Mică şi Lemnia Mare, se ridică un deal pe vârful căruia se află o cetate medievală timpurie, cu ziduri de piatră legate cu mortar. Cercetările au dus la descoperirea şi a unui strat de locuire dacică cu fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- B. Orbán, *Székelyföld,* III, p. 119-120; Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926-1928, p. 245; M. Roska, *ErdRep*, p. 146, nr. 18; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 266, nr. 167; Z. Székely, Aluta, 8-9, 1976-1977, p. 62; idem, Dacia, N.S., 22, 1978, p. 356.

B. P. nec. În albia pârâului Lutoasa au fost descoperite în anul 1965 trei drahme Dyrrhachium din care una se află în Mz. Sf. Gh.

- B. Mitrea, SCIV, 17, 2, 1966, p. 417; Z. Székely, SCN, 5, 1971, p. 361, nr. 2; I. Glodariu, *Relații*, p. 271, nr. 46; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 374, nr. 7.

84. LEŢ, com. Boroşneu Mare, jud. CV.

"*Dealul Cetății*". **Aşezare (?).** Sondaje Z. Székely. Din acest loc sunt amintite fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Rezultatele sondajelor efectuate, publicate în mai multe reviste de specialitate, nu consemnează nimic în acest sens. În secțiunea executată de Gh. Lazarovici (1997) în apropierea platoului au apărut şi fragmente de vase dacice şi o mărgică din sticlă albă.

- Al Ferenczi, ACMIT, 1, 1926-1928, p. 245; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 266, nr. 168; Z. Székely, SCIV, 18, 2, 1967, p. 330; idem, Apulum, 9, 1971, p. 129-130; idem, Aluta, 8-9, 1976-1977, p. 26. Inf. amabile Gh. Lazarovici.

85. LISNĂU, com. Ozun, jud. CV.

P. nec.: **a).** trei denari republicani;

- I. Glodariu, *Relații*, p. 285, nr. 164; V. Crişan. ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 24.

b). Aşezare (?). În depozitul Mz. din Sf. Gh. există o fructieră cu picior înalt, modelată cu roata, de culoare cenuşie, (nr. inv. 18051, din 1983) şi o oală cu gura largă, modelată cu mâna, ornamentată cu butoni şi benzi alveolare dispuse în diagonală, (nr. inv. 18052, din 1983), ambele *sec. I a. Chr.* Inedite.

86. LOŢU, com. Sângeorgiu de Pădure, jud. MS.

"*Terenul lui F. Ráduly*". **Aşezare.** (În literatura de specialitate este cunoscut ca Bezid, punctul "*Loț*" sau "*Lóț*", deşi acesta din urmă este un sat ca şi Bezidul aparținând comunei mai

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

sus menţionate). Săpături Z. Székely. În partea dreaptă a pârâului Loţ, pe terenul lui F. Ráduly situat lângă casa acestuia, între drumul de ţară şi pârâu, cercetările arheologice au dus la descoperirea unor vestigii din mai multe epoci printre care şi cea dacică. Astfel, în S 2, - 0,40 m, este amintită o locuinţă, de formă dreptunghiulară (2,60 x 2 m), cu vatră de foc în interior (de formă circulară), cu numeroase fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, prâsnele de lut, o greutate piramidală şi cute de piatră. În rapoartele şi studiile publicate se insistă, în general, asupra descoperirilor din sec. IV p. Chr şi mai puţin asupra celor dacice. Studiind o parte din materialele descoperite (Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16514 - 16516) precum şi desenele publicate, trebuie să menţionăm că majoritatea sunt de epocă dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, nu din secolul al IV-lea cum s-a crezut la vremea cercetărilor. Acestea constau din vase modelate cu mâna: borcane, străchini, ceşti, ornamentate cu brâie alveolare sau crestat şi butoni; vase modelate cu roata: fragmente de fructiere, cupe, străchini, de culoare cenuşie, ornamentate, unele, cu linii incizate în val sau linii lustruite. Credem, de asemenea, că atelierul de redus şi prelucrat minereul de fier, descoperit în 1959, în S 1, a fost tot de epocă dacică. Lângă el au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna (printre ele o ceaşcă) şi cu roata, de culoare cenuşie, bucăţi de zgură şi un cârlig de fier.

- Z. Székely, SCIV, 13, 1, 1962, p. 48, 53, 54; idem, Aluta, 1, 1969, p. 60 - 85; idem, Materiale, VII, 1961, p. 184 - 185; idem, Materiale, VIII, 1962, p. 336 - 337; idem, Materiale, IX, 1970, p. 297 - 298; H. Daicoviciu, *Dacii*, 1972, p. 114; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 254, nr. 26; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizaţia*, 1979, p. 25; V. Lazăr, *Rep*, p. 217 - 218/A.

87. LUETA, jud. HR.

P. nec.: **a). Tezaur (?).** tetradrahme thasiene;

- E. Chirilă, G. Mihăescu, *Căprioru*, p. 36; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 264, nr. 98; V. Crişan. ActaMN, 32, 1, 1995, p. 373, nr. 7;

b). Aşezare. (?). În Mz. O.S. se află partea superioară a unui vas modelat cu mâna, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (nr. inv. 47).

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 266, nr. 169.

88. LUTOASA, com. Lemnia, jud. CV.

P. nec. **Aşezare (?)** .Al. Ferenczi a cules de pe o suprafaţă arată, situată la sud-est de localitate, fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 266, nr. 170.

89. MALNAŞ - BĂI, com. Malnaş, jud. CV.

A. "*Carpitus I*". **Aşezare.** Desc. iz. În cariera de piatră au fost descoperite fragmente de vase din mai, multe epoci, inclusiv cea dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. şi MNIR Bucureşti.

B. "*Podeiul de Jos*". **Aşezare.** Desc. iz. În timpul exploatării carierei au fost descoperite fragmente de vase dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- **A - B).** I. H. Crişan, Ceramica, p. 266, nr. 172; *Rep. CV*, ms.

90. MĂDĂRAŞ, com. Dăneşti, jud. HR.

"*Hátsó Sásaszó*". **Aşezare. Cuptor metalurgic**. Periegheză P. János, V. Crişan, I. Ferenczi. În partea estică a localităţii, pe panta sud-vestică a dealului, în arătură, au fost găsite fragmente de vase dacice, lipitură şi bucăţi de zgură de fier. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 46, pl. XVI/64-65.

91. MĂGHERANI, jud. MS.

A. "*Culmea Cetăţii*". ("*Várberţ*"). **Aşezare (?).** La 1,8 km vest-nord-vest de localitate se află un deal (cota 585 m), cu pante abrupte. Pe platoul de formă triunghiulară au fost descoperite fragmente de vase hallstatt-iene. În partea superioară a pantei sudice, la circa 400

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

m distanţă de vârf, se află trei terase de pe care au fost culese fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 564 - 565; V. Lazăr, *Rep*, 1996, p. 180/B.

B. P. nec. Cu ocazia săpării unei fântâni au fost descoperite 5 tetradrahme thasiene. Mz. Tg. Ms.

- Z. Székely, SCN, III, 1960, p. 555; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 264, nr. 100; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 373, nr. 8.

92. MĂGHERUŞ, com. Ozun, jud. CV.

A. "*Dealul Măgheruş*". Săpături V. Csutak. Aici au fost descoperiţi doi denari imperiali romani, de aur, (Nero şi Domiţian). Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- V. Csutak, *JSzNM*, 1908 - 1909, p. 52, 59; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 285, nr. 170/b; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 25.

B. P. nec. **Tezaur**. În localitate a fost descoperit un tezaur cu peste 100 monede romane republicane.

- B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, p. 678; I. Glodariu, *Relaţii*, 1974, p. 285, nr. 170/a.

93. MĂRCUŞA, com. Cernat, jud. CV.

P. nec. **Tezaur**. Din localitate provin 175 denari republicani şi imperiali romani. Mz. Budapesta şi Sf. Gh. (până în 1944).

- M. Roska, *ErdRep*, p. 122, nr. 108; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 285, nr. 172; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 26.

94. MĂRTINENI, com. Cătălina, jud. CV.

A. "*Előláb*", ("*Piciorul din faţă*"). **Aşezare.** Aici au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 1815, 1843, 1885.

- I. H. Crişan, *Ceramica*. p. 266, nr. 177/a.

B. P. nec. În depozitul Mz. Sf. Gh. se află un picior de fructieră, modelată cu roata, de culoare cenuşie şi o ceaşcă-opaiţ (nr. inv. 10/885 şi 6030). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- M. Roska, *ErdRep*, p. 122, nr. 106; Z. Székely, *Almanah*, p. 23. I. H. Crişan, *Ceramica*. p. 266, nr. 177/b.

95. MĂRTINIŞ, jud. HR.

P. nec. **a). Tezaur (?).** Din localitate provin mai multe tetradrahme thasiene, una se află la Mz. Sf. Gh.

- B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, p. 679; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 264, nr. 101; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 373, nr. 9.

b). Tezaur. Pe teritoriul localităţii au fost descoperite mai multe monede romane republicane din care se cunosc 15 (10 sunt în MNIT din 1875), ultimele fiind din anii *82 – 81 a. Chr.*

- *ErdMúz*, II, 1875, p. 152; M. Roska, *ErdRep*, p. 109, nr. 56; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 285, nr. 173; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 27.

96. MEDIŞORUL MARE, com. Şimoneşti, jud. HR.

"*Câmpul de Mazăre*" sau "*Măzărişte*". ("*Borsóföld*") **Aşezare.** Săpături: I. Molnár, Z. Székely. La sud de localitate, între două pârâiaşe, se înalţă un deal de pe a cărui platou (200 x 150 m) s-au cules fragmente de vase încă din secolul trecut. În 1950, când locul a fost arat, au fost culese şi donate muzeului din C. S. o strachină cu picior, întreagă şi altele fragmentare, o ceaşcă, o fusaiolă şi un pinten. Cercetările din 1957 - 1958 au scos la lumină, dintr-un strat de cultură gros de 0,30 - 0,40 m, mai multe fragmente de vase, modelate cu mâna şi roata, piese de fier şi fragmente de râşniţă. Aşezarea a fost datată la vremea respectivă ca fiind dacică de epocă romană. În 1972 - 1973 cercetările au fost reluate descoperindu-se la 0,35 m o locuinţă uşor adâncită (4 x 2,50 m), cu vatră de foc în colţul sud-estic. În interior erau fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, fusaiole, cuţite şi o daltă de fier (cu orificiu pentru mâner), o piesă de harnaşament (zăbală ?), un pumnal de fier şi un colan - torques din bronz. Aşezarea a

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

fost încadrată cronologic, de data aceasta în sec. IV a. Chr. Într-un alt studiu, autorul o enumera între aşezările din sec. IV - III a. Chr. Studiind materialele descoperite la "Măzărişte" şi aflate în depozitul muzeului din Sf. Gh. (nr. inv. 16779 - 16797) am constatat existenţa a două tipuri de piese care ţin de două perioade de locuire: III - II a. Chr. (câteva fragmente de vase, din pastă cu pietricele, de culoare brun - roşcată, ornamentate cu butoni conici şi brâu alveolar) şi *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (majoritatea materialelor).

- Z. Székely, Aluta, I, 1969, p. 68; idem, ThD, 1976, p. 231 - 232; idem, MuzNaţ, VI, 1982, p. 68. E. Benkő *A Középkori*, 1992, p. 125, nr. 18/3; A. Rustoiu, Metalurgia bronzului la daci, 1996, p. 90, 188.

97. MEDIŞORU MIC, com. Avrămeşti.

"*Amburus*". **Aşezare**. Periegheză şi sondaj: I. Molnár. Pe o terasă ce coboară în pantă lină, situată pe partea dreaptă a pârâului Goagiu, între acesta şi pârâul Jár, (80 x 60 m) au fost culese în 1958 fragmente de vase din mai multe epoci, printre care şi cea dacică. Sondajul din 1970 a confirmat existenţa locuirii dacice. Din această epocă au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata (funduri inelare de străchini, de culoare cenuşie). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Mz. C.S. nr. inv. 2887 - 2888, 4959 - 5032.

E. Benkő *A Középkori*, p. 92, 10/1.

98. MEREŞTI, jud. HR..

A. "*Dâmbul Pipaşilor*". **Aşezare fortificată. Cuptor menajer.** Periegheză I. Ferenczi. Săpături I. Ferenczi - Viorica Şoiom-Crişan (1986 - 1994). La circa 10 km sud-est de localitate, pe malul stâng al pârâului Vârghiş, la intrarea acestuia în cheile cu acelaşi nume, pe terasa înaltă numită "*Câmpul Pietrei*" şi pe înălţimea "*Dâmbul Pipaşilor*" (cota 745 m), în care se termină acesta spre vest-sud-vest, se află o aşezare dacică fortificată. Aşezarea era apărată natural pe trei laturi (înspre est-sud-est era flancată de muntele "Malul de Sus", cota 936 m, spre sud, vest şi nord pantele coboară înspre Vârghiş abrupt, uneori sub forma unor pereţi de stâncă), iar pe cea accesibilă dinspre nord-est s-a construit un şanţ şi un val de pământ cu palisadă, denumit "Şanţul Tătarilor", lung de circa 330 m. Acesta uneşte pantele promontoriului cu cele ale muntelui "Malul de Sus". Suprafaţa totală fortificată este de peste 3 ha. Din cele observate până în prezent, se poate spune că aşezarea a fost dispusă iniţial pe terasele promontoriului ("Dâmbul Pipaşilor") după care s-a extins în toată zona fortificată şi chiar în afara ei. "Dâmbul Pipaşilor" are de jur-împrejur mai multe terase antropogene, (18), de mici dimensiuni (suprafaţa lor variază între 24 m^2 şi 720 m^2), iar pe vârf un platou (6 x 7 m), toate cu urme de locuire.

Săpături arheologice s-au efectuat pe *Platou*, *Terasa nr. 5*, precum şi peste şanţul şi valul de apărare. "Câmpul Pietrei" şi zonele din afara fortificaţiei au fost doar sondate.

Rezultatul cercetărilor:

1. "Dâmbul Pipaşilor". a). *Platoul superior.* Pe acesta a existat *o locuinţă* sau un turn de veghe a cărui contur nu a putu fi sesizat cu exactitate (probabil de formă dreptunghiulară de circa 3 x 5 m). De aici putea fi supravegheată o zonă întinsă pe zeci de kilometri. În interiorul acestei locuinţe au fost descoperite fragmente de vase, lipitură cu urme de bârne şi nuiele, oase de animale, un cui de fier şi fragmente de râşniţă.

b). *Terasa nr. 5.* Aceasta este de formă semiovală cu axul lung pe direcţia nord-vest, sud-est (60 m) şi cel scurt pe direcţia nord-est, sud-vest (12 m). Din cei circa 700 mp pe care îi are terasa a fost cercetată o suprafaţă de 108 mp. Terasa, parţial antropogenă, a avut mai multe faze de amenajare. Una în epoca bronzului (cultura Wietenberg) şi celelalte în cea dacică. Prima amenajare dacică (sfârşitul sec. II a. Chr.) a deranjat aproape total locuirea anterioară. La mijlocul secolului I a. Chr. aşezarea a fost incendiată. Refacerea ei a început cu o nouă amenajare a terasei. Aceasta a fost lărgită şi întărită pe marginea dinspre pantă cu un zid de piatră (nefasonată) amestecată cu pământ, lat de circa 2 m şi gros înspre terasă de 0,40 - 0,50 m şi înspre pantă de 0,80 - 1 m. Descoperiri:

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Din *prima fază* a locuirii dacice (sfârşitul sec. II - mijlocul sec. I a. Chr.) au fost dezvelite *două locuinţe* de suprafaţă şi o *groapă rituală. Prima locuinţă* (L 3), de formă rectangulară (4 x 3,20 m), a fost construită din bârne lipite cu lut amestecat cu pleavă. În interior avea o vatră de foc de formă ovală (1,10 x 0,50 m), cu substrucţie de piatră de râu. Podeaua, (păstrată parţial), a fost amenajată din lut bătătorit. În interiorul locuinţei s-au descoperit fragmente de vase modelate cu mâna, (o oală bitronconică, de culoare brun-roşcată, lustruită, un capac, borcane ornamentate cu brâu crestat sau alveolar etc.), fusaiole, un fragment de secere şi o furculiţă (frigare) de fier, un instrument pentru netezirea vaselor, oase de animale, lipitură cu urme de bârne şi nuiele. Vasele modelate cu roata sunt mai slab reprezentate, doar câteva fragmente de fructiere de dimensiuni mari, cu buza lată şi dreaptă.

Conturul celei de-*a doua locuinţe* (L 6) a fost mai puţin clar. Ea a fot deranjată atât de a doua amenajare a terasei cât şi de rădăcinile unui stejar crescut în apropiere. Aceasta a fost marcată mai mult de bucăţile de lipitură şi de bârnele carbonizate şi a avut, după o analiză mai atentă, realizată în timpul săpăturilor din 1994, dimensiunea de aproximativ 3,20 x 3,20 m. În interiorul ei nu a fost descoperită vatră de foc, vase modelate cu mâna (un borcan de dimensiuni mici ornamentat cu butoni, fragmente de borcane şi străchini, unele lustruite etc.) şi roata (străchini, fructiere, oale de culoare cenuşie, ornamentate, unele, prin lustruire), un fragment de topor, un cuţit, un vârf de săgeată şi un pinten, toate de fier, un instrument pentru modelarea ceramicii, o oglindă şi un pandantiv de bronz.

Groapă de cult. Aceasta era situată în apropierea locuinţei nr. 3 şi avea o formă tronconică (diametrul gurii = 0,80 m şi adâncimea = 0,70 m). Până la 0,50 m conţinea pe lângă fragmente de vase modelate cu mâna, oase de animale (în general bovine) şi de pasăre arse, cărbune, pietre şi lipitură. La 0,50 m, pe un strat gros de cenuşă, lipitură şi oase de animale erau aşezate următoarele piese: în zona centrală era un borcan în poziţie verticală, iar în jurul lui o ceaşcă de mici dimensiuni, cu toarta ruptă, o cute şi o strachină fragmentară, o piatră de râu asemănătoare unui ou de culoare roz, o strecurătoare cu buza ciobită şi o cute în interiorul ei, un borcan de dimensiuni mai mari, în poziţie orizontală, o fusaiolă şi un văscior - pandantiv. Vasele au fost în totalitate modelate cu mâna, unele fiind lustruite.

Faza a II-a, (mijlocul sec. I a. Chr. - I p. Chr.). Acestei perioade îi aparţin *trei locuinţe şi un cuptor menajer. Prima locuinţă* (L. 1.), de formă rectangulară (3,60 x 3,40 m), a avut fundaţie de piatră legată cu lut (înălţimea de 0,20 m şi grosimea de circa 0,30 - 0,40 m) şi pereţi din bârne lipite cu lut amestecat cu pleavă. Podeaua a fost amenajată din lut bătătorit. În colţul nordic era o vatră de foc, de formă circulară (diametrul =1,10 m) construită din lut cu substrucţie de piatră locală, spartă. În interiorul locuinţei s-au descoperit fragmente de vase lucrată cu mâna şi roata, (borcane, ceşti, străchini, fructiere, oale etc.), o fibulă de fier cu corpul puternic profilat şi resort spiralic, o cataramă şi o spatulă de fier, o mărgică întreagă, (de sticlă de culoare galbenă, cu cercuri albe şi punct albastru) şi două fragmentare, două cuţite de fier, un zar (?) de piatră, o ceaşcă de mici dimensiuni şi 11 fusaiole.

Locuinţa a doua (L. 2.) de formă rectangulară (3,40 x 5,20 m, fie cu două încăperi, fie cu stâlp de susţinere pe mijloc) a fost construită tot din bârne lipite cu lut. Pe mijlocul ei, transversal, era o bârnă carbonizată. În interior (colţul vestic) a fost amenajată o vatră de foc, de formă ovală (1,40 x 0,80 m), cu substrucţie de piatră. Lângă aceasta au fost descoperite două ceşti-opaiţe cu urme de ardere secundară şi funingine. Alte descoperiri: lipitură, cenuşă, cărbune şi bârne carbonizate, oase de animale, fragmente de vase sau vase întregi (se remarcă o fructieră, o strecurătoare şi un capac, de culoare cenuşie, modelate cu roata), două frigări şi mai multe cuţite de fier, fusaiole, trei ceşti, un instrument pentru modelat ceramica, o cutie (fragment) din os, un cercel de argint, un pandantiv-căldăruşă din bronz ornamentat cu linii incizate dispuse în reţea, o oglindă şi o spatulă de culoare neagră cu luciu metalic (lemn carbonizat şi pietrificat sarmaţian).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Locuinţa a treia (L. 7) a fost decopertată parţial. Ea a fost construită la fel ca celelalte, din bârne semicirculare lipite cu lut. Planul era rectangular (5 x 4,80 m). În colţul vestic a fost descoperit un *cuptor menajer*, de formă relativ circulară (diametrul cu pereţi = 1,50 x 1,30 m, iar interiorul propriu-zis era de 1,30 x 1,10 m), cu bolta păstrată doar parţial restul fiind prăbuşit în interiorul locuinţei. Platforma cuptorului a fost construită din pietre locale şi de râu dispuse circular peste care s-a turnat lut. Bolta din argilă amestecată cu pleavă avea grosimea de circa 10 cm. În interiorul locuinţei s-au descoperit mai multe vase întregibile, modelate cu mâna sau roata, o mărgea de sticlă de culoare albastră cu cercuri albe, o fibulă, un pandantiv, un ac şi o ţintă de bronz, cuţite de fier, un inel de coasă, un cui de fier, o frigare, două instrumente pentru modelarea ceramicii, un fragment dintr-un vas de sticlă, fusaiole, cute de piatră şi partea superioară (catillus) a unei râşniţe de piatră. În apropierea cuptorului, într-o groapă de par, cu mult cărbune, a fost descoperit un denar roman republican, C. Iulius Caesar, 48 - 47 a. Chr.

Materialul arheologic în ansamblu se compune din: **a).** vase modelate cu mâna (borcane, străchini, strecurători, ceşti, căni cu o toartă, oale bitronconice şi mai rar fructiere); **b).** vase modelate cu roata (strecurători, străchini, fructiere, oale, vase de provizii, căni cu o toartă, capace, kantharos etc.), de culoare cenuşie sau roşie, mai rar, cu urme de pictură; **c).** unelte de lut, piatră şi fier; **d).** obiecte de podoabă şi piese vestimentare; **e).** oase de animale; **f).** monede (pe lângă cea amintită au mai fost descoperiţi doi denari republicani romani, anii 123 respectiv 83 a. Chr.)

2. Terasa *"Câmpul Pietrei"*, se întinde în partea estică a dealului şi este mărginită spre nord de "Şanţul Tătarilor" şi spre sud de peretele stâncos al cheilor, unde nu este exclus să fi existat şi un zid de piatră. Forma este relativ plană, uşor ridicată spre muntele "Malul de Sus". Sondajele executate în diverse puncte au scos la lumină material arheologic din epoca bronzului şi dacică. În apropierea "Dâmbului Pipaşilor" se află un izvor carstic, cu debit constant de apă (folosit probabil şi în antichitate) iar spre "Malul de Sus" se văd două adâncituri de formă circulară care ar putea fi urmele unor cisterne.

3. *"Şanţul Tătarilor"*. Fortificaţia este constituită din *şanţ*, (spre nord, lat de 1,50 m şi adânc de 0,70 m) şi *val* (spre sud, rezultat din pământul aruncat din şanţ), cu miez ars la roşu, urme de lemn carbonizat şi cenuşă, lat de 5,20 m. Panta dinspre şanţ a fost întărită cu bârne aşezate în poziţie orizontală. Pentru mărirea eficienţei de apărare, pe vârful lui a fost înălţată o palisadă. Diferenţa actuală de nivel dintre fundul şanţului şi vârful valului este de 2 m. În interiorul valului au fost descoperite fragmente de vase din epoca bronzului şi cea dacică, ultimele fiind asemănătoare celor din primul nivel cercetat pe terasa nr. 5. Fortificaţia a fost construită, după cele observate până acum în a doua fază a locuirii dacice. Nu au fost sesizate urme de refolosire a ei după distrugere.

În sondajele executate (1994) în afara fortificaţiei s-au descoperit fragmente de vase din epoca bronzului şi din cea dacică (ambele faze), semn că locuirea s-a extins şi în această zonă în perioadele de linişte.

Aşezarea se datează între *sfârşitul sec. II a. Chr. şi sec. I p. Chr.* Fără condiţii stratigrafice, aflate în poziţie secundară, au apărut şi fragmente de vase din bronzul târziu (cultura Wietenberg). Temporar, zona a fost locuită şi mai târziu în sec. VII - VIII şi XII-XIII. Materialele se află în Mz M. C.(nr. inv. 4805 - 5607) şi MNIT (nr. inv VD. 1- 640).

- G., I. Ferenczi, ActaMN, XVI, 1979, p. 415; V. Crişan, Şt. Ferenczi, ActaMN, 31, I, 1994, p. 377 - 437; C. Beldiman, BSNR, LXXX- LXXXV, nr. 134 - 139, 1992, p. 269. V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 376, nr. 28.

B. Din peşterile aflate în Cheile Vârghişului provin materiale din mai multe epoci istorice printre care şi cea dacică. O parte din piese se află în Mz. Braşov. Se remarcă un pandantiv-căldăruşă, din fier, (nr. inv. 1725), considerat a fi din sec. III p. Chr. Cercetările au dovedit că asemenea piese existau şi în sec. I a. Chr. - I p. Chr.

- M. Marcu, MuzNaţ, III, 1979, p. 73 - 99; I. Pop, SCIV, 17, 1, 1966, p. 175 - 180.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

99. MIERCUREA CIUC, jud. HR. **Cetate (?).**

A. "*Cetatea fără Nume*" şi "*Cetatea de Sare*", ambele puncte se află pe muntele Şumuleul Mare, care domină dinspre est-nord-est întreaga Depresiune a Ciucului. Al. Ferenczi a fost printre ultimii care a cercetat aceste locuri şi le-a considerat ca posibile fortificaţii dacice deşi nu a găsit material arheologic care să-i confirme supoziţia. I. H. Crişan vorbeşte de existenţa în Mz. M.C. a unor fragmente de vase modelate cu mâna şi roata ca provenind de la Şumuleu. Informaţia a fost probabil greşită deoarece în inventarul muzeului nu figurează.

- AL. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932 - 1938, p. 297 - 302. I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 277, nr. 303; Macrea Mihail, I. H. Crişan, în ActaMN, I, 1964, p. 308-365.

B. "*Grădina Fodor*" ("Fodor-kert"). **Aşezare. Cuptoare metalurgice** (?). Punctul se află în satul Ciuboteni, aparţinând cartierului Şumuleu al oraşului Miercurea-Ciuc. El este situat în partea vestică a cimitirul bisericii Sf. Petru şi Paul din localitate. De aici au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata (borcane cu gâtul scurt şi buza răsfrântă sau dreaptă, o strachină, de culoarea cenuşie, dintr-o pastă impură). Pe lângă materialul ceramic s-au găsit multe bucăţi de zgură de fier, dovedind o intensă activitate metalurgică în zonă.

Col. Jánovitz István

100. MIHĂILENI, jud. HR.

A. "*Vár*". **Cetate**. Cercetări Fl. Marinescu. Aici a fost cercetată o cetate dacică cu mai multe terase întărite pe margini cu palisadă şi ziduri de lemn, piatră şi pământ. Rezultatele nu au fost publicate. Materialele se află în bună parte la Muzeul Militar din Bucureşti.

- Fl. Marinescu, SMMIM, 16, 1983, p.111; idem, *Probleme de artă militară*, 3, 1979, p. 126; idem, StMMIM, 14 - 15, 1981 - 1982, p. 55.

B. "*Pământul Popii*" ("*Popiföld*") **Aşezare**. În Mz. M.C. (nr. inv. 487) se găsesc ca provenind din acest loc fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, (se remarcă un fragment de chiup, de culoare roşie, ornamentat cu linii simple şi în val) şi bucăţi mari de zgură de fier, probabil de la ateliere metalurgice. Materialul studiat de noi se datează în *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Inedit.

C. "*Centrul Comunei*". **Aşezare**. Periegheză P. János. În curtea primăriei şi a grădinii din jur au fost culese cu ocazia lucrărilor de desţelenire fragmente de vase din mai multe epoci, inclusiv dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 46, pl. XVIII/80-83, 86.

101. MISENTEA, com. Sâncrăieni, jud. HR.

"*Templomtizes*". **Aşezare; cuptoare metalurgice (?)**. Periegheză P. János. Din acest loc au fost culese fragmente de vase de factură dacică şi zgură de fier. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Materialele se află în Mz. M. C. fără nr. inv.

- inf. P. János.

102. MOACŞA, jud. CV.

A. "*Drumul Cerei*" ("*Csereszú*"). Desc. iz. De aici provine o monedă romană republicană, (familia Rubria).

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 286, nr. 180, V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 377, nr. 29.

B. "*Hotarul Moacşei*" sau "*Elővölgy*". **Aşezare**. Săpături de salvare Z. Székely. Rezultatele nu au fost publicate. În depozitul muzeului din Sf. Gh. figurează mai multe materiale din acest loc: fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, (se remarcă un kantaros) şi fusaiole, toate din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, (nr. inv. 17212 - 17214, 17220 - 17223).

- inf. Z. Székely.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

103. MORĂRENI, com. Ruşii Munţi, jud. MS.

Aşezare. Desc. iz. La vest de sat, dincolo de calea ferată, de pe un teren arat, au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi o monedă grecească din bronz. *Sec. II - I a. Chr.* (?). Col. V. Lazăr.

- V. Lazăr, *Rep*, p. 205, A.

104. MUGENI, jud. HR.

A. "*Surpătura*". **Aşezare**. Periegheză I. Ferenczi. De pe o terasă înaltă, situată pe malul drept al Târnavei Mari, în apropierea "Terenului Lacului", au fost culese materiale de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- G., I. Ferenczi, ActaMN, XV, 1978, p. 90 - 91.

B. P. nec. În colecţia şcolii din localitate se află o ceaşcă dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 268, nr. 192/b.

105. MURA MICĂ, com. Gorneşti, jud. MS.

P. nec. **Tezaur.** În 1903 a fost descoperit un vas ce conţinea 128 tetradrahme Thasos (imitaţii) şi 39 Macedonia Prima (imitaţii).

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 261, nr. 38; p. 267, nr. 181; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 372, nr. 6.

106. NĂDEJDEA, com. Mihăileni, jud. HR.

"*Réth*" ("*Luncă*"). **Aşezare**. Periegheză P. János. La nord de sat, pe prima terasă a pârâului Racoşul Mare, au fost culese fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Nu sunt înregistrate în Mz. M. C.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 47.

107. NICOLEŞTI, com. Frumoasa, jud. HR.

P. nec. O tetradrahmă thasiană.

- I. Glodariu, *RELAŢII*, p. 264, nr. 107; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 373, nr. 10.

108. ODORHEIU SECUIESC, jud. HR.

A. "*Budvár*", ("*Cetatea Bud*"). **Cetate**. Săpături Z. Székely, G., I. Ferenczi. La vest de oraş, în dreapta şoselei ce duce spre Cristuru - Secuiesc, pe malul Târnavei Mari, se ridică un promontoriu (cota 625 m) cu pante abrupte pe trei părţi şi şa de legătură spre nord-vest. Aceasta din urmă este *fortificată* cu *patru valuri* şi *două şanţuri*, (diferenţa de nivel dintre fundul ultimului şanţ şi coama primului val este de 6 m). Primul val (cel de pe marginea platoului) se prelungeşte şi pe laturile de nord şi nord-est, flancând drumul de acces pe o porţiune de 50 - 60 m. Secţiunea deschisă pe acest prim val a scos în evidenţă existenţa a două faze de construcţie: pe coamă se vede, pe alocuri, zidul medieval din piatră legată cu mortar, lat de 2,60 m, iar sub el, valul dacic din piatră amestecată cu pământ. Fără a avea certitudinea, autorii cercetării cred (excepţie făcând zidul medieval din sec. XI - XII) că "majoritatea elementelor de fortificaţie... aparţin epocii Latène III". *Platoul*, relativ neted, are o suprafaţă de circa 1,25 ha. În secţiunile deschise au fost descoperite materiale arheologice din mai multe epoci istorice, (din eneolitic până în evul mediu timpuriu), fără o stratigrafie foarte clară. Autorii consideră că cetatea a fost intens locuită doar în epoca dacică, aici existând probabil centrul unui conducător local. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

Materialele dacice scoase la lumină în timpul cercetărilor arheologice se compun în exclusivitate din vase modelate cu mâna şi roata.

Din descoperiri întâmplătoare provin: fragmente de vase, fusaiole, mărgele din sticlă albastră, o mărgea de chihlimbar, săgeţi de fier, o drahmă Dyrrhachium şi un tezaur (descoperit în anul 1850,) format din 277 piese, datate între 330 a. Chr. şi 400 p. Chr. (diversitatea cronologică ne face să credem că este vorba de mai multe tezaure şi monede descoperite în locuri şi momente diferite).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Cetatea dacică îşi încetează activitatea odată cu cucerirea romană, aici existând probabil un punct de observaţie pentru castrul ridicat pe vatra actualului oraş. Materialele se află în Mz. O.S.

-B. Orbán, *Székelyföld,* I, p. 60 - 62; V. Pârvan, *Getica*, p. 301, 472 - 473; M. Roska, *ErdRep*, p. 270-271, nr. 188; Z. Székely, Materiale, V, 1959, p. 242 - 243 (aminteşte doar material neolitic); I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 269, p. 206/b; G., I. Ferenczi, Crisia, I, 1972, p. 59 - 62; idem, Materiale, X, 1973 p. 344; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 103.

B. "*Poalele dealului Bud*". **Aşezare**. Periegheză G., I. Ferenczi. În partea sudică a dealului, pe o terasă situată pe ambele maluri ale pârâului "Budvar", au fost descoperite urmele unei întinse aşezări dacice, locuitorii ei folosind, probabil cetatea ca loc de refugiu. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- G., I. Ferenczi, *Crisia*, I, 1972, p. 63; idem, Materiale, X, 1973 p. 344; I. Glodariu, *Arhitectura*, p.103.

109. OCLAND, jud. HR.

"*Cetatea Cepei*", ("*Hagymástető*"). **Aşezare (?)**. Săpături G., I. Ferenczi. La 4,8 km, (în linie dreaptă), est-sud-est de centrul comunei, între valea Homorodului Mic şi valea Vârghişului se ridică un deal, (cota 680 m), pe a cărui platou a fost cercetat un burgus roman, fortificat cu val şi şanţ. La baza valului au fost descoperite fragmente de vase de factură dacică, *sec. III - II a. Chr.*

- G., I. Ferenczi, ActaMN, XVI, 1979, p. 415 - 417.

110. OITUZ, jud. CV.

"*Pasul Oituz*". **a). Tezaur (?)**. În 1847, la construirea drumului au fost descoperite mai multe obiecte şi monede (denari romani republicani).

- *Rep. CV*, ms; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 377, nr. 31.

b). Aşezare (?). Desc. iz. În 1961, la lărgirea şoselei, pe partea dreaptă a acesteia au fost descoperite patru vase dacice modelate cu mâna, aflate într-o groapă sau locuinţă. Cercetarea ulterioară a terenului nu a confirmat existenţa vreunei aşezări în zonă. Vasele sunt de tip borcan, de culoare brună şi ornamentate cu butoni şi brâie alveolare dispuse în diferite poziţii. *Sec. II. - I a. Chr.* Mz. Sf. Gh. fără nr. inv.

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 269, nr. 209; Z. Székely, Cumidava, XX, 1996, p. 66 - 69, *Fig.* 2 - 3.

111. OJDULA, jud. CV.

P. nec. **Tezaur (?)** cu monede greceşti, fără alte precizări.

- *ArhÉrt*, 6, 1872, p. 319; O. Gohl, *NK*, XXI - XXII, 1922 - 1923, p. 11; I. Marţian, *Rep*, p. 488; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 372, nr. 10.

112. OLTENI, jud. CV.

A. "*Cetatea fetei*". **Aşezare fortificată (?).** Săpături F. László, J. Teutsch, Z. Székely. Pe malul stâng al Oltului, la poalele munţilor Bodoc, se înalţă un deal, (cota 597 m), cu pante abrupte, mărginit la vest de Olt, la sud de Pârâul lui Sűtő şi la est de o vale adâncă. Spre nord se leagă de munţii Bodoc printr-o şa îngustă şi uşor adâncită. Pe platoul acestuia, într-un strat de cultură gros de 2,50 m, au fost descoperite materiale neolitice, eneolitice şi dacice. În timpul săpăturii din 1947, Z. Székely a descoperit, în partea estică a platoului, un zid de piatră legată cu pământ. Autorul nu specifică însă de la ce tip de construcţie provine zidul: de la o fortificaţie sau de la o clădire. Au mai fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. Autorul evidenţiază o cană cu o toartă (asemănătoare unei halbe), modelată cu mâna şi ornamentată cu pastile, despre care crede că ar proveni dintr-un mormânt de incineraţie, (fără alte detalii). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 1457-1458, 5482, 11461, 11487.

- *Rep. CV*, ms (cu toată bibliografia); V. Pârvan, *Getica*, p. 582-583, *Fig.* 443, 451, 453; Z. Székely, *Almanah*, p.11, 16, 30 - 31; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 269, nr. 210.

B. "*Drumul cu gropi*". **Aşezare**. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Fără alte detalii.

- *Rep. CV*, ms.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

C. "*Vârful Cetăţii*". **Aşezare (Cetate ?).** La nord de localitate, pe malul drept al Oltului, între Olteni şi Malnaş, se ridică un deal (cota 706 m) pe care se află ruinele cetăţii medievale "*Herec*" sau "*Mikó*". Sub aceasta se află o locuire dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Nu s-au efectuat săpături.

-B. Orbán, *Székelyföld,* 3, p. 56; I. Marţian, *Rep*, p. 480; M. Macrea şi colab., SCIV, 2, 1, 1951, p. 303.

D. "*Zona Castrului*". **Aşezare (?).** Săpături Z. Székely. Castrul roman este atestat documentar încă din secolul trecut dar săpături arheologice s-au efectuat doar din anul 1949. În toate rapoartele şi studiile publicate autorul aminteşte existenţa ceramicii dacice alături de cea romană, (ceşti şi borcane, modelate cu mâna şi fructiere, de culoare cenuşie, modelate cu roata). Din ultimele studii publicate rezultă că ceramica dacică este mai numeroasă şi mai variată decât cea romană. Prin urmare ne întrebăm dacă nu cumva este vorba de o locuire dacică anterioară construirii castrului roman. O parte din materialele descoperite sunt consemnate ca provenind din locuinţe dacice, având forme şi caracteristici specifice *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Autorul aminteşte de asemenea un "strat de jos" în care materialele dacice "prezintă o ardere secundară". Mz. Sf. Gh.

- Z. Székely, Cumidava, 4, 1970, 51 - 52; idem, Apulum, 9, 1971, 137 (il); idem, Materiale, 10. 1970. 221; idem, Aluta, 10 - 11, 1978 - 79, (1980), 55 - 75 (il); idem, *ArhMold.*, XVI. 1993, 279 - 282; Zs. Székely, *RevMuz.*, 1, 1991, p. 25 - 28; idem, Cumidava, XV - XIX, 1990 - 94, p. 18 - 20;

113. OŢENI, com. Feliceni, jud. HR.

"*Satul lui Mihai*" ("*Mihályfalva*"). **Aşezare.** Săpături G., I. Ferenczi. Periegheză: V. Şoiom - Crişan, C. Beldiman. Pe o terasă joasă a Târnavei Mari, situată între aceasta şi pârâul Bonta, în partea dreaptă a drumului ce intră spre Oţeni, au fost descoperite materiale din mai multe epoci istorice: neolitic, Hallstatt, dacic - *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* şi sec. VII - VIII. Mz. O.S.

- B. Orbán, *Székelyföld,* I, p. 39; M. Macrea, I. H. Crişan, ActaMN, 1, 1964, p. 359; G., I. Ferenczi, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 56 - 57.

114. OZUN, jud. CV.

A. "*La Bălţi*". **Aşezare**. Periegheză Z. Székely. În vara anului 1976, pe malul drept al Pârâului Negru, într-o zonă cu alunecări de teren, s-au profilat gropi şi locuinţe adâncite. Din acestea ca şi din prundişul albiei pârâului a fost adunată o cantitate apreciabilă de fragmente de vase. Cele mai multe aparţin ultimelor două secole ale Daciei preromane şi constau, în special, din borcane modelate cu mâna, decorate cu butoni cilindrici şi brâie în relief; nu lipsesc fragmentele de fructiere, străchini, oale şi chiupuri, de culoare cenuşie, modelate cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- *Rep. CV*, ms.

B. "*Locul lui I. Szabó*". Desc. iz. Monedă de bronz de la Traian, anterioară cuceriri romane.

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 288, nr. 210; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 377, nr. 32.

C. "*Terenul lui M. Kórácsony*". **Aşezare.** Săpături de salvare B. Bartók. Pe partea dreaptă a Pârâului Negru, pe o terasă înaltă situată pe latura sud-estică a cimitirului, (sectorul reformat), într-un strat de cultură de 1 m au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- inf. B. Bartók.

115. PĂDURENI, com. Moacşa, jud. CV.

A. "*Bobâlna*". **Aşezare**. Săpături: F. László şi V. Csutak. În acest punct a fost descoperită o aşezare neolitică suprapusă de una dacică din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, p. 12; M. Roska, *ErdRep*, p. 245, nr. 47; I. H. Crişan, Ceramica, 254, nr. 24.

B. "*Teleacul Mic*". **Aşezare**. **Cuptor metalurgic (?).** Săpături: F. László. La vest de sat, spre Angheluş, pe o înălţime s-a descoperit o aşezare locuită în mai multe epoci, ultima

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

fiind cea dacică. Din acesta au fost scoase la lumină vase modelate cu mâna şi roata, un fragment de vas de sticlă, fusaiole de lut şi o mărgea de sticlă. Tot aici au fost descoperite şi resturile unui atelier de reducere şi prelucrare a fierului. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* (?). Mz. Sf. Gh.

- G. Téglás, *ArhÉrt*, 7, 1887, p. 153 - 57; G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, p. 49, 52; M. Roska, *ArhÉrt*, 47, 1934, p. 155; idem, *ErdRep*, p. 244, nr. 47; *Rep. CV*, ms.; Informaţii Z. Székely.

C. "*Vârful Înalt*" sau "*Locul Înalt*". **Tezaur de podoabe (?).** În acest loc au fost descoperite întâmplător trei obiecte de argint din a doua epocă a fierului: un inel semilunar, gros la mijloc şi subţire la capete, o brăţară de sârmă şi un inel spiral. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*(?). Mz. Sf. Gh., până în 1944. Din acelaşi punct se semnalează descoperirea unei monede romane de bronz, de la Traian, anterioară cuceririi.

- G. Téglás, *OTTÉ*, 12, 1887, p. 183; idem, *ErdMúz*, 4, 1887, p. 138; G. Nagy, *SzNMÉ*, 1, 1890, p. 52; 2, 1891, p. 49, 52; I. Marţian, *Rep*, p. 59; B. Mitrea, Dacia, 7-8, 1937 - 40, p. 147 -55(il.); M. Roska, *Rep.*, nr. 47; I. Glodariu. *Relaţii*, 288, nr. 213; V. Crişan. ActaMN, 32, I, 1995, p. 377, nr. 33;

116. PETELEA, jud. MS.

P. nec. **Tezaur**. Desc. întâmplătoare. În apropierea localităţii a fost descoperit în 1869 un tezaur de peste 200 monede din care se cunosc 198 piese dacice şi două tetradrahme Macedonia Prima. Monedele dacice sunt schifate şi imită pe avers Macedonia Prima, iar pe revers pe cele ale lui Filip al II-lea. Metalul din care au fost bătute este un aliaj format din aramă (54,42%), argint (33,82%) şi zinc (9,40%) şi au o greutate medie de 8,72 g. Ele au fost emise, se pare, la *începutul sec. I a. Chr.*

- N. Lupu, SCN, I, 1957, p. 41 - 60 (cu toată bibliografia anterioară); C. Preda, *Monedele*, p. 131; I. Winkler, SCN, IV, 1968, p. 84; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 260; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 370, nr. 1; V. Lazăr, *Rep.*, p. 197, C.

117. PETENI, com. Zăbala, jud. CV.

"*Panta cu Mesteceni*". **Tezaur.** Desc. iz. În 1960 a fost descoperit un tezaur de monede şi podoabe compus din 39 denari republicani romani, (172 - 68 a. Chr.), două brăţări spiralice cu palmete, decorate cu motive în relief realizate prin ştanţare, un colier fragmentar şi două fibule de tip "linguriţă", bucăţi de bandă de argint, o placă de bronz şi un fragment dintr-o placă de fier. Monedele au fost depuse într-o oală modelată cu mâna (din care s-a recuperat doar fundul), restul pieselor au fost aşezate lângă aceasta. *Sec. I a. Chr.*

Descrierea pieselor:

I. Brăţări spiralice:

a) Bară cu secţiunea ovală; capetele lăţite prin martelare au ornamente realizate prin ştanţare astfel: 1). dinspre corpul brăţării spre extremitatea ei: şapte palmete cu o nervură mediană, în relief, de care se leagă linii incizate vertical. Dimensiunea lor creşte spre extremităţi, prima este de 15 mm iar ultima de 22 mm; câmp decorat cu o nervură mediană în relief şi linii incizate în zig-zag; trei borduri tăiate orizontal ce formează trei şiruri de puncte în relief; se termină într-un cap de animal care are ochii redaţi printr-o semilună incizată, iar pe bot patru linii incizate orizontal. 2). Acest capăt este mai îngust decât celălalt. Este decorat cu opt palmete stilizate iar capul de animal, mult mai stilizat, este decorat pe margini cu linii incizate vertical. Părţile decorate sunt aurite. Brăţara este ruptă în trei, se păstrează capetele şi două fragmente de spirală.

b). Asemănătoare primei. Se păstrează doar capătul descris la a/1.

II. Fibule. Sunt identice. Lipseşte acul şi resortul. Sunt decorate cu nervuri drepte pe marginile corpului, până spre mijlocul capului, unde se răsfrâng înapoi în unghi ascuţit. Portagrafa porneşte din piciorul fibulei şi este făcută dintr-o placă îndoită prin martelare. (L = 7,8 cm; 15 g).

III. Colier. Fragmentar. Este realizat dintr-o bandă lată de 24 mm şi groasă de 1 mm, decorată cu proeminenţe sferice în jurul cărora sunt puncte incizate.

- B. Mitrea, Dacia, NS, 5, 1961, p. 588; idem, SCIV, 12, 1, 1961, p. 149; Z. Székely, SCIV, 16, 1, 1965, p. 58 - 66 (prezentare amănunţită, il.); B. Mitrea, SCIV, 17, 4, 1966, p. 419 - 420; Z. Székely, SCN, 4, 1968, p. 456; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 219, 406; Z., Zs. Székely, Materiale - Oradea, 1979, p. 71 - 72; Z. Székely, Aluta, XVII - XVIII. 1985 - 1986, p. 211 - 223; A. Rustoiu, Metalurgia, p. 186, 195.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

118. PIETRIŞ, com. Deda, jud. MS.

"*Csegely*". Desc. iz. Aici este menţionată, fără alte precizări, o monedă grecească de aur, descoperită în 1822.

- V. Lazăr, *Rep*, p. 120, C.

119. PLĂIEŞII DE SUS, jud. HR.

P. nec. **Aşezare (?)**. Desc. iz. Fără alte precizări de aici provine un borcan dacic. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 54. Inedit.

120. POIAN, jud. CV.

A. "*Panta de Piatră*" ("*Kőhát*"). **Aşezare**. Săpături Z. Székely. Staţiunea este situată pe o terasă şi a fost locuită în mai multe epoci. Din epoca dacică a fost dezvelită **o locuinţă** uşor adâncită de formă dreptunghiulară (4 x 3,5 m). Inventar: în colţul nord-estic era o vatră de foc de formă rectangulară (1 x 0,60 m), din lut bătătorit, fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, o figurină antropomorfă (înălţimea = 6 cm, lăţimea = 3,6 m) şi o fibulă de bronz cu resort spiralic. În stratul de cultură a fost descoperit un fragment de cupă (imitaţie după cele deliene), de culoare cenuşie, ornamentată cu solzişori, lucrată cu roata. Aşezarea a fost datată iniţial în *sec. I a. Chr*, iar mai apoi şi în *sec. I p. Chr.* Materialele din depozit studiate de noi se încadrează unele şi în *sec. II a. Chr.* Mz. Sf. Gh. (nr. inv. 16061, 16068, 16070 - 71, 16124, 16148, 16155, 16157, 16159, 16162-64, 16181-82, 16191, 16198, 16558, 16613, 16687) .

-D. Popescu, SCIV, 15, 4, 1964, p. 556; idem, 18, 3, 1967, p. 533; idem, 19, 4, 1968, p. 690; RevMuz, 1, 2, 1964, p. 191; Z. Székely, SCIV, 19, 3, 1968, 425 - 426 (il.); idem, Cumidava, 3, 1969, p. 102; idem, Materiale, 9, 1970, p. 312; idem, SCIV, 24, 3, 1973, p. 528 - 530; idem, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, p. 35; idem, ThD, 1976, p. 235; N. Şoancă, Marisia, XV - XX, 1985 - 1992, p. 52.

B. P. nec. În MNIT se află două vase modelate cu roata din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* MNIT, nr. inv. 2426-2427

- *Rep. CV*, ms.

121. PORUMBENII MARI, com. Mugeni, jud. HR.

A. "*Somos*" ("*Corniş*"?). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Pe malul stâng al pârâului Áj, pe o suprafaţă mică, au fost adunate fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 112, nr. 15/5.

B. "*Patru Fântâni*" ("*Négykút*"). **Aşezare.** Periegheză E. Benkő. Pe malul drept al pârâului Áj, pe terasa înaltă mărginită de afluenţii pârâului, într-o porţiune de 50 x 30 m au fost culese numeroase fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi un fragment de râşniţă. Epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 112, nr. 15/6.

C. "*Falmező*"("*Câmpia Peretelui*"). **Aşezare (?)**. Periegheză E. Benkő. La sud de locul numit "*Rac*", de pe o suprafaţă redusă, au fost culese fragmente de vase din mai multe epoci, majoritatea din cea dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 112, nr. 15/8.

D. "*Crucea de Jos*" ("*Alsó-Keresztfa*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Pe ambele laturi ale drumului ce duce dinspre Porumbenii Mici spre Porumbenii Mari, pe o terasă a Târnavei Mari, de pe o suprafaţă de circa 60 x 100 m, au fost culese fragmente de vase din mai multe epoci, inclusiv cea dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 112, nr. 15/10.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

E. "*Capela*" ("*Kápolna*"). **Aşezare (?).** Perieghează E. Benkő. De pe terasa ce se află pe malul stâng al pârâului Floreşti, dintr-o suprafaţă de circa 120 x 150 m, au fost culese materiale arheologice din mai multe epoci. Câteva fragmente de vase aparţin celei dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p.115, nr. 15/14.

F. "*Cetate*" ("*Vár*"). **Cetate.** Săpături Z. Székely, I. Molnár; G., I. Ferenczi. La circa 3 km est-nord-est de centrul localităţii şi 800 m de drumul judeţean (Odorheiu Secuiesc - Cristuru Secuiesc), pe malul stâng al pârâului Vagaş, se ridică un promontoriu (o ramură a dealului Leş), cu pante abrupte, stâncoase pe trei laturi. Latura de est şi sud-est este legată de restul dealului cu o şa lată.

Platoul are câte o colină naturală la capetele de sud-vest şi respectiv nord-est, puncte favorabile supravegherii zonei. Suprafaţa fortificată, fără o formă regulată, este de aproximativ 250/265 m x 140/150 m (în apropierea colinei sud-vestice lăţimea platoului este mai mică, doar de 50 m). În centrul zonei fortificate se ridică o "*acropolă*" de 30 x 8/9 m, iar în colţul nord-estic se află un lac (30 x 20 m), înglobat la vremea folosirii cetăţii, în sistemul estic de apărare.

I. *Elementele de fortificaţie şi amplasarea lor*:

1). *Latura estică*, (mai accesibilă). În această zonă există 7 valuri şi 4 şanţuri, exterioare, grupate în 3 linii defensive.

Linia I, cea exterioară, are, pe direcţia nord-sud, două valuri care intercalează un şanţ ce continuă şi la nord de lac, cu o deviaţie spre nord-est. Valul exterior este mai scund decât cel interior. Acesta din urmă se leagă de primul val din linia a doua şi, printr-un val paralel cu panta sudică, de primul val din linia a treia.

Linia a II-a este formată dintr-un şanţ, mai adânc decât primul şi două valuri care se întrerup în colţul vestic al lacului, lăsând loc de acces. De aici direcţia fortificaţiei se schimbă spre nord-vest.

Linia a III-a, arcuită, aflată la circa 20-25 m de a doua, este formată din trei valuri şi două şanţuri. Valul interior se întrerupe spre mijlocul platoului, locul lui fiind luat de cele două şanţuri care se unesc. Din valul interior (cel mai impozant element defensiv al cetăţii), porneşte un val şi două şanţuri pe latura sudică a platoului.

2). *Latura nordică* are un singur val situat la nordul lacului, la capătul liniilor I şi II a sectorului estic. În rest panta este extrem de abruptă şi nu necesita fortificare.

3). *Latura sudică.* Aici există două valuri cu şanţuri interioare şi palisadă din trunchiuri groase de lemn (diametrul = 0,47 m). Primul val şi şanţ merg paralel cu panta şi se leagă de valul interior al primei linii şi de cel exterior al celei de-a treia. La mică distanţă (circa 10 m) de valul interior al liniei III, există un alt val (exterior) şi şanţ, care barează terminaţia elementelor de fortificaţie apusene şi flanchează intrarea pe platou.

4). *Latura vestică* a fost apărată de un val uriaş flancat de două şanţuri.

Concluzii: autorii săpăturilor consideră că există o singură fază de construcţie; nu exclud posibilitatea ca aceasta să se fi realizat treptat dar într-un interval scurt de timp.

II. *Săpăturile de pe platou.* Stratul de cultură este de circa 0,40 m. În porţiunea cercetată au fost descoperite mai multe urme de locuinţe din care două au fost mai clare. Acestea erau de suprafaţă, cu plan rectangular, construite din bârne de fag şi fundaţie de piatră. În interior aveau vetre de foc cu substrucţie de piatră.

Materialul arheologic se compune din: fragmente de vase modelate cu mâna din pastă grosieră, cu pietricele, decorate cu brâie alveolare sau crestate, butoni cu impresiuni de degete sau crestaţi în formă de cruce, motivul "brăduleţului" etc.; vase modelate cu roata de culoare cenuşie sau, mai rar, gălbuie cu urme de pictură (dintre forme se remarcă fructiere, strecurători, capace, oale cu două torţi, străchini, vase de provizii etc.); un mâner torsionat şi

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

cuţite, de fier, o mărgică de sticlă albastră, o brăţară de bronz, cu protome de şarpe la capete şi o alta simplă, subţire şi un fragment de fibulă de bronz, cu resort spiralic.

Pe baza sistemului de fortificaţie şi a materialelor descoperite, autorii cercetării consideră că cetatea a fost sediul unui căpetenii locale şi loc de refugiu pentru oameni şi animale (în spaţiile dintre elementele de fortificaţie) şi este datată în *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, Materiale, VI, 1959, p. 194; idem, Cumidava, III, p. 103;G., I. Ferenczi, *InMemCD*, 1974, p. 137 - 150; G., I. Ferenczi, ActaMN, XVIII, 1981, 387 - 403. I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 103 - 104.

G. "*Văgaşul Cetăţii*" ("*Várvágáspatak*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. Săpături G., I. Ferenczi. La sud de cetate, în imediata apropiere a acesteia, pe terasa înaltă situată pe malul stâng al pârâului Vagaş, s-a descoperit o aşezare dacică, contemporană cu cetatea. În stratul de cultură de 5-10 cm a fost descoperită o clădire de mici dimensiuni (2,3 x 1,5; atelier?), construită din lemn, cu plan rectangular ce avea în interior fragmente de vase şi un dorn de fier cu urme de folosire îndelungată. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

G., I. Ferenczi, ActaMN, XVIII, 1981, 390-391; E. Benkő, *A Középkori*, p. 115, nr. 15/13a.

122. PORUMBENII MICI, com. Mugeni, jud. HR.

"*Galath*". Desc. iz. Un denar imperial de la Vespasian, (anii 69 - 79).

- Z. Székely, Materiale, VI, 1959, p. 233; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 289, nr. 230; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 377, nr. 35.

123. PRAID, jud. HR.

"*Cetatea Rabşonne*". **Cetate (?)**. Periegheză I. Ferenczi, M. Petică; sondaj, I. Ferenczi. Între pâraiele Iuhodul Mic şi Ulmişte (Szilas), se ridică un deal (cota 1040 m) cu pante abrupte pe laturile de est, nord şi sud. Spre vest se leagă de înălţimea apropiată printr-o şa barată, de altfel, de un şanţ şi un val de apărare. Pe platou se văd ruinele unei cetăţi medievale. În sondajul executat pe platou au fost descoperite urmele unor locuinţe de suprafaţă ce conţineau materiale dacice. Autorii cercetării consideră posibilă aici o cetate dacică, asemănătoare celei de la Câmpul Cetăţii, (jud. Ms), de care se găseşte la 15 km distanţă şi de care este legată vizual prin punctul "Dâmbul Găinarului" (cota 569 m). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- B. Orbán, *Székelyföld*, I, p. 136 - 140; M. Roska, *ErdRep*, p. 220; I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 567; informaţii amabile I. Ferenczi.

124. RACU, com. Siculeni, jud. HR.

A. "*Câmpul Cetăţii*" sau "*Dealul Bogat*". **Racu I. Cetate.** Periegheze B. Orbán, Al. Ferenczi, R. Vulpe, I. Ferenczi, V. Şoiom-Crişan. La intrarea în Racu dinspre Gheorgheni, pe malul drept al Oltului, se ridică *Dealul Bogat* (cota 786 m) care închide depresiunea Ciucului de Sus. Ramura dinspre Olt a acestuia este un promontoriu (cota 740 m) cu pantele de est şi nord-est stâncoase, cu cele de nord şi vest mai accesibile şi cu cea de sud legată printr-o şa îngustă, de circa 20 m, de restul înălţimii. Pe latura vestică sunt amenajate trei terase, late de circa 8 m şi cu o diferenţă de nivel una faţă de cealaltă de 1,50 - 2 m. Ultima terasă înconjoară platoul de jur împrejur. Acesta din urmă are o formă relativ ovală, cu axul lung pe direcţia nord-sud (55 x 35 m). În centrul platoului se află o bisericuţă construită în secolul al XVIII-lea. În vremea lui B. Orbán, (sec. XIX), platoul era înconjurat de un şanţ şi un val (circa 375 m lungime) iar în spatele valului (spre platou) se vedeau urmele unui zid de piatră, lung de 220 m. Aceste elemente de fortificaţie nu mai existau în perioada cercetărilor lui Al. Ferenczi, iar momentan nici atât. În timpul periegheze lor noastre s-a mai putut sesiza doar o uşoară ridicare a marginilor platoului şi o formă puternic aplatizată de val care barează şaua de legătură cu *Dealul Bogat*. Pe terase, cu precădere pe ultima, au fost descoperite numeroase fragmente de vase datate în epoca bronzului, prima vârstă a fierului şi cea dacică, majoritatea. Ceramica dacică este lucrată cu mâna (unele fragmente au culoare neagră sau brună şi sunt lustruite) sau cu roata, de culoare cenuşie şi mai rar roşie. Alături de ceramică s-au cules

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

bucăţi de zgură de fier şi lipitură cu urme de bârne şi nuiele. Pe platou nu s-au putut face investigaţii din cauza ierbii. Pe *Dealul Bogat*, unde Al. Ferenczi aminteşte, pe baza materialelor descoperite, existenţa unei aşezări contemporane cu cetatea, nu am reuşit să depistăm nimic. În zona cetăţii au fost descoperite şi cinci monede romane imperiale (anii 203 - 223). Accesul spre platou se făcea, probabil, ca şi astăzi din direcţia vest, sud-vest. De aici se vede depresiunea Ciucului de Sus şi de Mijloc şi toate celelalte cetăţi dacice existente în zonă. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.*

- B. Orbán, *Székelyföld,* II, p. 69; Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932 - 1938, p. 274 - 283. R. Vulpe, SCIV, 3-4, 1955, p. 565.

B. "*Dealul cu terase*". **Aşezare.** Periegheză V. Şoiom - Crişan, C. Beldiman. La circa 500 m nord-vest de "Câmpul Cetăţii", de pe o suprafaţă de aproximativ 0,5 ha, aflată pe o terasă înaltă a Oltului, au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C.

C. "*Cetatea Păgânilor*". **Cetate. Racu II.** Periegeză Al. Ferenczi; V. Şoiom-Crişan, I. Ferenczi. Săpături Z. Székely. La o distanţă de circa 8 km vest de "Câmpul Cetăţii", în Munţii Harghitei (sub vârful Harghita Racului, cota 1757 m), pe malul stâng al Pârâului Cetăţii, se ridică o stâncă de andezit (cota 1273 m), cu pereţii prăpăstioşi pe laturile de nord, vest şi sud, înalţi de circa 25 - 30 m . Latura sudică coboară în valea Pârâului Cetăţii, iar celelalte spre platoul înalt denumit "Gâtul Cetăţii". Accesul pe platoul situat pe vârful ei se face dinspre est, pe un drum în pantă, lat de circa 2,5 - 3 m făcut din lespezi mari de andezit, iar pe alocuri săpat direct în stâncă. Platoul de formă aproximativ rectangulară (axul lung pe direcţia est-vest ; 75 x 35 m), uşor înclinat spre vest, este înconjurat pe laturile de nord şi est de ziduri de piatră medievale timpurii, înalte de 2 m. Sub zidurile medievale a fost descoperită fortificaţia dacică. Aceasta era formată din zid de piatră nefasonată situat pe laturile de nord, est şi sud, gros de 2,5 - 3 m. În secţiunea deschisă pe platou au fost descoperite, pe lângă materialele medievale timpurii, fragmente de vase modelate cu mâna, de culoare brună sau neagră, unele lustruite, (ceşti, borcane, fructiere, străchini etc.), fragmente modelate cu roata de culoare cenuşie, (fructiere, oale, străchini etc.) cuţite de fier, un fragment de secere, fusaiole şi cute de piatră. Studiind materialele descoperite în săpătura din 1960 şi aflate în Mz. M.C. (trei lăzi mari, fără nr. inv.) am constatat că se datează în *sec. II a. Chr. - I p. Chr.*

- B. Orbán, *Székelyföld,* II, p. 69 - 72; Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932 - 1938, p. 283 - 288; Z. Székely, Materiale, IX, 1970, p. 304 - 305; Idem, Cumidava, III, 1969, p. 103; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 105.

125. RECI, jud. CV.

A. "*Câmpul Turcilor*" **Aşezare**. Săpături F. László în 1910. Cercetările arheologice au pus în evidenţă materiale aparţinând epocii neolitice (cultura Ariuşd - Cucuteni) şi dacice. A fost descoperit şi un denar roman republican de argint. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?).* (Mz. Sf. Gh.).

- F. László, Dacia, I, 1924, 9; M. Roska, *Rep.*, 236, nr. 30; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 290, nr. 240; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 377, nr. 36.

B. "*Grădina Bisericii*". **Aşezare**. Desc. iz. De aici au fost culese fragmente de vase din a doua epocă a fierului. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?).* Mz. Sf. Gh. - *Rep. CV*, ms.

C. "*Grădina lui Pavel Kovács*". **Aşezare**. Desc. iz. De aici provin o piatră de râşniţă şi diferite fragmente de vase din a doua epocă a fierului. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?).* Mz. Sf. Gh. - *Rep. CV*, ms.

D. "*Telek*". **Aşezare.** Săpături Z. Székely. La est de comună, pe malul drept al pârâului Negru, pe un platou ridicat au fost descoperite materiale din mai multe epoci printre care şi din cea dacică, *sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Acesteia din urmă îi aparţin cele două monede, una

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

de tipul Vârtejul - Bucureşti şi alta de tipul Adâncata - Mănăstirea, descoperite fără context stratigrafic.

- Z. Székely, Materiale, 6, 1959, p. 196 - 199; idem, SCN, III, 1960, p. 557; idem, Materiale, 7, 1961, p. 179 - 181 (il.); idem, Materiale, 8, 1962, p. 325 - 328 (il.); idem, Aluta, 1, 1969, p. 12 (il.); idem, SCN, 6, 1975, p. 175, nr. 3 (il.); idem, Aluta, 8 - 9, 1976 - 1977, p. 53; idem, Aluta, 10 - 11, 1978 - 1979, p. 19 - 39; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, p. 29; C. Preda, *Monedele,* p. 209, nr. 28; B. Mitrea, Aluta, 6 - 7, 1974 - 1975, p. 29; idem, SCIVA, 30, 1, 1979, p. 74; C. Preda, SCIVA, 26, 4, 1975, p. 477.

E. "*Mestecăniş*". **Aşezare (?).** Desc. iz. Din acest loc provine o ceaşcă-opaiţ. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?).* Mz. Sf. Gh. fără nr. inv.

F. P. nec.: monede romane imperiale de bronz şi un denar de argint al lui Caesar (Mz. Sf. Gh.); - Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 27;

126. REGHIN, jud. MS.

P. nec. Desc. iz. Mai multe monede dacice, imitaţii după tetradrahmele lui Filip al II-lea şi denari romani republicani. Două piese se află în Mz Sighişoara.

- C. Preda, *Monedele,* p. 436, nr. 48; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 290, nr. 241; V. Crişan, ActaMN, 32, 1, 1995, p. 372, nr. 11; p. 377, nr. 37.

127. ROUA, com. Fântânele, jud. MS.

P. nec. **Aşezare (?).** Desc. iz. O cană bitronconică, modelată cu mâna, cu toarta uşor supraînălţată. *Sec. II a. Chr. (?).* Mz. Sf. Gh.

- V. Pârvan, *Getica*, p. 579, *Fig.* 421; M. Roska, *ErdRep*, p. 234, nr. 6; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 272, nr. 244.

128. RUGĂNEŞTI, com. Şimoneşti, jud. HR.

"*Grădina Mare de Sus*" ("*Felső-Nagykert*"). **Aşezare**. Sondaj E. Benkő. Pe malul stâng al pârâului Nicou se află o terasă ce coboară în pantă spre nord-vest. De pe o suprafaţă de circa 100 x 70 m au fost culese fragmente de vase din mai multe epoci, printre care şi din cea dacică. În sondajul executat au apărut bucăţi de lipitură cu urme de nuiele şi fragmente de vase modelate cu mâna şi roata de factură dacică. *Sec. III - II a. Chr. şi sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 138, nr. 20/4.

129. SĂCEL, jud. HR.

"*Şesul Porţii*". **Aşezare**. Periegheză E. Benkő, V. Şoiom, C. Beldiman. La sud-sud-vest de localitate, la circa 550 - 600 m de ultimele case, pe malul drept al pârâului Eliseni, la circa 200 m de acesta, pe o terasă uşor înclinată spre sud, dintr-o pată (100 x 150 m) de culoare mai închisă au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. C.S. Inedit.

130. SĂLAŞURI, com. Veţca, jud. Ms.

"*Panta de cărămidă*". **Aşezare**. Sondaj I. Molnár. Săpături Z. Székely. La est de sat, între două pâraie se ridică un mic platou, în uşoară pantă. Săpăturile executate au scos la lumină o aşezare dacică suprapusă de una prefeudală. Din epoca dacică au fost dezvelite mai multe locuinţe uşor adâncite, de formă rectangulară, (circa 3 x 2,5 m, fiecare), cu urme de lipitură şi vetre de foc în interior. Într-o locuinţă, lângă vatra de foc, erau mai multe vase modelate cu mâna, un disc de fier cu nit la mijloc şi un denar roman republican. În alta, tot cu vatră de foc, erau fragmente de vase modelate cu mâna şi roata: ceşti, borcane, oale, fructiere, precum şi o brăţară de bronz cu secţiunea ovală, fragmentară, o fusaiolă, o mărgea tubulară de sticlă şi un denar roman republican. Din locuinţe şi din stratul de cultură mai provin, pe lângă ceramică, oase de animale, un topor de fier, patru denari romani republicani (anii 172 - 151; 89; 83; 81 a. Chr.) şi doi imperiali de la Vespasian (anii 69 - 79) şi Nerva (anii 96 - 98). Aşezarea datează din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

- B. Mitrea, SCIV, 12, 1, 1961, p. 149; Z. Székely, SCIV, 13, 1, 1962, p. 54 - 56; idem, Materiale, VIII, 1962, p. 337 - 338; idem, Materiale, IX, 1970, p. 298; idem, SCN, IV, 1968, p. 455 - 456; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 272, nr. 255; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 292, nr. 268; V. Crişan, ActaMN, 32, I, p. 377, nr. 38; V. Lazăr, *Rep.*, p. 277 - 278.

131. SĂRĂŢENI, o. Sovata, jud. MS.

A. "*Cetatea Ciombod*". **Cetate (?).** Săpături Z. Székely. Periegheză I. Ferenczi, M. Petică. La vest-nord-vest de centrul comunei, pe malul Târnavei Mari, se ridică un promontoriu (înălţimea relativă circa 85 m) cu laturile de est, sud şi vest foarte abrupte. Spre nord se leagă printr-o şa îngustă de înălţimea apropiată. Accesul pe platou, pe această şa, a fost barat de un sistem de fortificaţie dublu, (şanţ şi val), linia a doua aflându-se la circa 100 m distanţă de prima. Şanţul era de 8 m lungime şi 1,2 - 2 m adâncime. Valul (cu înălţimea de 1 - 1,5 m şi lăţimea = 3,5 m) a fost ridicat din pământul escavat din şanţ şi apoi placat cu piatră. Pe el a fost înălţată o palisadă din lemn (trunchiuri de copaci cu diametrul = 0,5 m). Platoul, de formă relativ rectangulară, are o suprafaţă de peste 3 ha. În urma săpăturilor, Z. Székely a considerat fortificaţia ca fiind din epoca bronzului. I. Ferenczi şi M. Petică, în timpul perieghezei, au cules, fragmente de vase din epoca bronzului, prima vârstă a fierului şi epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, Materiale, VIII, 1962, p. 331 - 332; I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 563; V. Lazăr, *Rep.*, p. 242, B.

B. "*Zona Castrului*". **Aşezare (?).** Săpături Z. Székely. La est de biserică, pe terasa înaltă a unui pârâu se află ruinele castrului roman. Cercetările arheologice efectuate aici şi în zona apropiată au scos la lumină, pe lângă materialele de factură romană şi daco-romană şi materiale dacice din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 272 - 273, nr. 259/b; V. Lazăr, *Rep*, p. 244.

132. SFÂNTU GHEORGHE, jud. CV.

A. "*Bedehaza*". **Aşezare. Necropolă (?).** Sondaj F. László. Săpături: un colectiv condus de K. Horedt. La nord de oraş, (circa 4 km) nu departe de podul peste Olt al liniei ferate ce merge spre Miercurea Ciuc, pe prima terasă de pe malul stâng a fost cercetată o staţiune cu mai multe epoci de locuire. Din epoca dacică au fost dezvelite:

a). peste 47 de gropi, (38 în timpul săpăturilor din 1912 - 1914 şi 11, poate chiar mai multe, în 1949 - 1950). În ultimele 9 gropi (de formă circulară, cu diametrul între 1 - 1,70 m şi adâncimea între 1 - 1,65 m) situaţia se prezintă astfel: două nu conţineau material arheologic; în alte două au fost descoperite doar blocuri şi plăci de piatră; în patru erau fragmente de vase, oase şi cenuşă; iar una era mormânt. În această ultimă groapă, de formă circulară, au fost dezvelite trei schelete de copii (între 1 - 3 ani) şi un fragment de picior de la al patrulea. Lângă acestea s-au mai găsit un buton sferic de fier, un vas lucrat cu mâna şi ornamentat cu brâu crestat şi mai multe fragmente de vase . Într-una din gropi, de formă circulară s-a descoperit vase modelate cu mâna, un fragment de fructieră pictată, lucrată cu roata, un fragment de strecurătoare, o fusaiolă şi oase de animale. Gropile au apărut uneori lângă bordeie dar, în general, în porţiuni de teren destinate doar lor. M. Macrea şi M. Rusu presupun aici existenţa unei necropole asemănătoare cu cea de la Măgura Moigradului.

b). două depozite de vase; unul a fost format din cinci vase întregi, din care un ulcior, de culoare roşie, de factură sau imitaţie romană, era lucrat cu roata iar celelalte erau modelate cu mâna; al doilea conţinea doar vase dacice modelate cu mâna, borcane şi o ceaşcă. K. Horedt le-a datat în sec. I p. Chr. iar I. H. Crişan între *sfârşitul sec. II* şi *începutul sec. I a. Chr.*

c). mai multe bordeie a căror contururi nu au fost foarte clare, probabil rectangulare; în unul din ele s-a descoperit un denar roman republican din anul 104 a. Chr.

I. H. Crişan datează aşezarea dacică în *sec. III -II a. Chr. - I p. Chr.* Săpăturile nu au fost reluate, multe probleme, inclusiv cea legată de cronologie, rămânând neelucidate.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

- *JSzNM*, 2, 1 912, p. 8; K. Horedt şi colab., SCIV, 1, 1950, p. 128 - 130; SCIV, 2, 1951, p. 299 - 300; K. Horedt, SCIV, 2, 1951, p. 203 - 204; idem, Materiale, 2, 1956, p. 7 - 16, 19 - 21; M. Macrea, M. Rusu, Dacia, NS, 4, 1960, p. 224; D. Protase, Dacia, N. S., 6, 1962, p. 178 - 179; idem, *Riturile*, p. 44 - 45, p. 72 - 74; I. H. Crişan, ActaMN, 1, 1964, p. 90; idem, ActaMN, 2, 1965, p. 47; idem, Dacia, N. S, 10, 1966, p. 334; idem, *Ceramica*, p. 273, nr. 263; E. Moscalu, SCIV, 19, 4, 1968, p. 637; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, p. 20, nr. 12.

B. "*Dealul fragilor*" ("*Eprestető*"). **Aşezare.** Săpături G. Nagy, F. László, Z. Székely. La est de oraş, în apropierea gării CF a fost cercetată o aşezare locuită în mai multe epoci. Considerate la vremea respectivă ca aparţinând secolului IV p. Chr., o mare parte a materialelor arheologice descoperite sunt din epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, p. 182; G. Nagy, Ertesítő SzNM, 1, 1891, p. 54 - 55; Z. Székely, Adatok, 1 - 4 (il); idem, Jegyzetek, 11, p. 4; idem, *Sepsisztgy*, p. 37, 51, 61 - 63; idem, SCN, 1, 1957, p. 472; idem, SCN, 2, 1958, p. 473; idem, Materiale, 5, 1959, p. 240 - 242 (il); I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 273, nr. 263; Z. Székely, Aluta, 1, 1969, 20, nr. 12;

C. "*Poarta Debren*". Desc. iz. De aici provin patru tetradrahme, imitaţii dacice după monedele lui Alexandru Macedon şi două după ale lui Filip al II-lea. În apropiere, în "*Pădurea Ciobi*" ("*Csobi-erdö*") s-au găsit două tetradrahme, imitaţii după cele ale lui Filip al II-lea. Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- Z. Székely, SCN, III, 1960, p. 557; C. Preda, *Monedele*, 209, nr. 21. V. Crişan, ActaMN, 32, 1, 1995, p. 370, nr. 4

D. "*Terenul fabricii de textile*". Desc. iz. O monedă romană republicană.

- *Rep. CV*, ms.

E. "*Cartierul Semeria*". **Aşezare. Tezaur.** La capătul sudic al oraşului, în 1963, a fost descoperită întâmplător o oală de culoare cenuşie lucrată cu roata ce conţinea 61 de monede romane de argint, datate între 172/151 - 81 a. Chr. (în inventarul muzeului figurează ca purtătoare a monedelor o ceaşcă dacică, nr. inv. 16617). Sondajul de verificare a stabilit că tezaurul făcea parte din inventarul unei locuinţe dacice a cărei contur nu a fost clar identificat. În locuinţă se mai aflau: o vatră de foc, de formă circulară, fragmente de borcane şi ceşti modelate cu mâna şi de fructiere, de culoare cenuşie, modelate cu roata. *Sec. II - I a. Chr.*

- Z. Székely, SCN, 4, 1968, p. 363 - 372; idem, Materiale, 9, 1970, 311 (il). I. Glodariu, *Relaţii*, p. 292, p. 277; V. Crişan, ActaMN, 32, 1, 1995, p. 377, nr. 39/4.

F. "*Câmpul Frumos*". **Tezaur (?).** De aici provin mai multe drahme Dyrrhachium.

- Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 11; idem, *Sepsisztgy*, p. 51; *Rep. CV*, ms.

G. "*Cimitirul Bisericii Reformate*". **Tezaur (?).** În 1859 au fost descoperite circa 50 monede romane republicane şi imperiale (până la Vespasian). În Mz. Sibiu se păstrează 31 de piese.

- F. Kenner, AÖG, 29, 1863, p. 330; C. Gooss, *Chronik*, 24; *AVSL*, 14, 1877, p. 74; G. Téglás, OTTÉ, 12, 1887, 181; I. Marţian, *Rep.*, 37, p. 654; Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 9 - 10; idem, *Sepsisztgy*, p.50 - 51; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, p. 678; B. Mitrea, SCIV, 17, 3, 1966, p. 589; M. Chiţescu, SCIV, 19, 4, 1968, 663; idem, SCN, 6, 1975, p. 57, nr. 7; Z. Székely, SCN, 4, 1968, p. 372; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 292, nr. 277; V. Crişan, ActaMN, 32, 1, 1995, p. 377, nr. 39/3.

133. SÂNCRAIU, com. Ilieni, jud. CV.

P. nec. Denar roman republican anii 89 - 88 a. Chr.

- Z. Székely, Cumidava, 7, 1973, p. 8; V. Crişan, ActaMN, 32, 1, p. 378, nr. 42.

134. SÂNCRĂIENI, jud. HR.

A. "*Fabrica de Cărămidă*". **Aşezare.** Săpături R. Vulpe, C. Preda, Z. Székely. În partea sudică a localităţii, în dreptul pietrei kilometrice 79 a şoselei ce vine dinspre Tuşnad -

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Sânsimion, pe un promontoriu situat pe malul drept al Oltului, a fost cercetată o staţiune locuită în prima vârstă a fierului, epoca dacică şi medievală. Din epoca dacică au fost descoperite:

- două locuinţe: *locuinţa 1*, uşor adâncită, de formă pătrată (3,80 x 3,80 m), orientată pe direcţia nord-vest - sud-est, cu gropi de pari la colţuri, avea în interior pietre de diferite mărimi şi fragmente de vase modelate cu mâna; *locuinţa 2*, uşor adâncită, s-a profilat la - 1 m adâncime pe o lungime de circa 7 m şi avea la bază pietre mici de râu. Printre acestea au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi o monedă romană republicană, Thorius Balbus, anul 90 a. Chr.;
- două gropi circulare (G. 1, diametrul = 2,50 m, adâncimea = 1,20 m; G. 2, diametrul = 0,70 m, adâncimea = 1,20 m), prima conţinea vase modelate cu roata şi fusaiole, iar a doua câteva fragmente de vase modelate cu mâna şi mai multe pietre de râu, aşezate fără o ordine oarecare;
- o vatră de foc, de formă circulară (diametrul = 0,70 m).

Materialele aflate în complexe şi în stratul de cultură se compun din: vase modelate cu mâna, oale cu buza simplă sau răsfrântă şi ceşti, ornamentate cu butoni, alveole, brâie alveolare sau crestate dispuse obişnuit sau în ghirlande, linii ondulate, "brăduleţul" etc., unele de culoare neagră, lustruite; patru văscioare de dimensiuni mici, străchini şi un fragment de strecurătoare etc.; vase modelate cu roata: fragmente de fructiere, (circa 20), căni de formă bitronconică, fragmente de vase de provizii ornamentate cu linii lustruite sau incizate (vasul de provizii) ; fusaiole şi zgură de fier. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Materialele se află în Mz. M.C., nr. inv. 650 - 652 şi Mz. Sf. Gh.

- R. Vulpe, SCIV, 6, 3 - 4, 1955, p. 559 - 568; C. Preda, Materiale, 6, 1959, p. 825 - 869; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 274, nr. 269. I. Glodariu, *Relaţii*, p. 292, nr. 283; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 377, nr. 40.

B. "*Dealul Borvizului*". **Aşezare**. Perieghează P. János. În partea nordică a localităţii, nu departe de cariera de piatră unde a fost descoperit tezaurul, au fost culese materiale arheologice din mai multe epoci printre care şi cea dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C., nr. inv. 1945.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 47 - 48.

C. "*Telek*". **Aşezare.** Perieghează P. János. În sud-estul localităţii, pe o terasă situată pe malul stâng al Oltului, la săparea silozurilor pentru cartofi, au fost descoperite materiale din prima vârstă a fierului şi epoca dacică, *sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C., nr. inv. 4111.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 48.

D. "*Grădina cu Pruni*" (Szilváskert"). **Aşezare (?).** Desc. iz. Fragmente de vase dacice, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C., nr. inv. 3004. Inedit.

E *Karimósarka.* **Aşezare.** Pe un promontoriu situat la marginea estică a localităţii, de pe o suprafaţă de cca. 1 – 1,5 ha se pot culege materiale din epoca dacică şi medievală timpuriu. Materialul dacic adunat constă din câteva fragmente de culoarea brună, cu pietricele şi nisip şi un fragment de buză de la un borcan. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C., nr. inv. 2492. Col. Jánovitz István. Inedit.

F. "*Cariera de piatră*" ("*Cariera de andezit*"). **Tezaur**. La circa 2,5 km nord-vest de sat (1 km sud de cetatea "Jigodin I") a fost descoperit în 1953, în urma unei explozii în carieră, un tezaur cu obiecte de argint în greutate de 3,650 kg format din: două brăţări masive, o fibulă şi două monede, o drahmă Dyrrhachium şi o imitaţie de tetradrahmă thasiană şi cincisprezece vase din care două cupe semisferice, cinci conice şi opt pocaluri, cu porţiunea ornamentată aurită. *Sec. I a. Chr.*, posibil a doua jumătate. În depozitul Mz. M.C. se păstrează două baze de pocaluri şi un fragment din corpul unei cupe, (nr. inv. 4081 -4082) descoperite probabil ulterior şi nepublicate. Tezaurul se află în MNIR.

Descrierea pieselor:

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

I. Vasele: (după I. Glodariu)

1). două cupe semisferice ce reproduc forma bolurilor deliene, cu buza îngroşată, aurite în interior şi în exterior pe o lăţime de 0,5 cm, ornamentate cu trei grupuri a câte două linii paralele, incizate, dispuse sub buză, pe la mijlocul şi spre fundul vasului (D = 11,1 x 10,8 cm; Î = 6,2 cm);

2). cinci cupe conice, unul fragmentar:

a). două cu buza îngroşată, având în interior, sub buză, o canelură aurită, lată de 0,3 cm. (Î = 10,1; 7,8 cm; D = 16,2 x 16,5; 15,1 cm);

b). una fragmentară, cu literele "πε" gravate "en pointillé" sub buză. (D = 15,1 x 16,1 cm);

c). una cu buza verticală, cu umăr interior şi corpul profilat în jumătatea superioară. Decorul, de sus în jos, constă din: ove pe buză, şnur, val alergător spre stânga, cu spaţiile umplute cu puncte, şnur, bandă de impresiuni în formă de corn, cercuri cu punct în mijloc de la care pleacă în jos câte patru linii, linii orizontale alternând cu cele triunghiulare, dispuse în bandă, şnur. Partea decorată este aurită.

d). una asemănătoare celei precedente dar cu deosebiri în decor (de sus în jos): ove pe buză, şnur, val alergător spre stânga cu spaţiile umplute cu puncte, şnur, două linii paralele şerpuitoare cu incizii transversale în spaţiile dintre ele, frunze de liră în partea de sus a liniilor şerpuitoare şi vârfuri de frunze şi puncte în partea de jos a lor, unghiuri ascuţite cu vârful în jos, umplute cu liniuţe orizontale, şnur fără marginea superioară marcată printr-o linie. Partea decorată este aurită. (Î = 11,2 cm; D = 13,2 cm)

3). Opt cupe cu picior, pocale:

a). Cu corp semisferic şi buza verticală îngroşată, pocalul are în interior, sub buză, o canelură, iar în exterior o bandă decorată, marcată de două linii. Decorul constă din (de sus în jos): un şir de cerculeţe, val alergător spre stânga cu câte un cerc pe fiecare creastă şi cu spaţiile umplute cu puncte, alt şir de cerculeţe. Torţile sunt din bară rotundă, cu capetele lăţite în formă de triunghiuri (lipite de vas) şi partea superioară îndoită orizontal. Piciorul se lărgeşte uşor spre baza decorată cu şnur în relief şi triunghiuri cu vârful în jos, umplute cu puncte. Părţile decorate sunt aurite. Una din torţi s-a pierdut şi a fost reconstituită. (Î = 13,1; D = 10,7 x 10,2 cm)

b). Cu corp semisferic şi buza verticală, îngroşată; în exterior, sub buză, o bandă decorată cu: un şir de cercuri încadrate de două linii, val alergător spre dreapta având cercuri cu punct pe fiecare creastă, semicerc şi cerc la bază şi cu spaţiile umplute cu puncte, şir de cerculeţe încadrat de două linii. La mijlocul vasului, de-o parte şi de alta, de la banda pomenită porneşte în jos o frunză de acant încadrată de o frunză de lotus. Torţile de acelaşi tip cu ale precedentului, având însă extremităţile decorate cu puncte. Piciorul, cvasi-cilindric, cu nodus de la jumătatea înălţimii, are baza ornamentată cu şnur, frunze de lotus şi acant cu vârful în jos, alternând şi cu spaţiile dintre ele umplute cu puncte, şnur. Părţile decorate sunt aurite. (Î = 15,3; D = 11,4 cm).

c). Cu corp semisferic, cu buza îngroşată şi răsfrântă în afară. Decorată în exterior (de sus în jos): şir de cerculeţe încadrat de două linii, câte două linii şerpuitoare, împletite, un cerc în mijloc, şir de cerculeţe încadrat de două linii, val alergător spre stânga, umplut cu puncte şi cu câte un cerc la baza fiecărui val, şir de cerculeţe încadrat de două linii, cinci rânduri de foliole suprapuse. Torţile cu placă orizontală cu antene în cap de pasăre şi cu volute (ornamentate cu linii incizate şi puncte) de la care pornesc în jos două fire torsionate, înnodate şi lăţite la capetele inferioare, unde se lipesc de vas. Piciorul cu nodus are baza decorată cu triunghiuri cu vârful în sus şi spaţiile dintre ele umplute cu puncte, cu şnur, linii oblice dezordonate şi puncte imitând, probabil, într-o manieră foarte stilizată sau neîndemânatică, frunze de acant şi lotus. Părţile decorate sunt aurite. (Î = 12,4; D = 12,3 x 11,8 cm).

d). Asemănător precedentului, cu diferenţe de decor (de sus în jos): cercuri cu punct şi între buclele formate de liniile şerpuitoare, val alergător spre dreapta cu cerc şi punct la baza fiecăruia şi câte un semicerc cu cerc în el între crestele valului, puncte între vârfurile foliolelor din primul rând, patru rânduri de foliole, triunghiuri la baza piciorului umplute cu puncte, frunze de acant şi lotus alternând cu spaţiile umplute cu puncte tot pe bază. Torţile au placa orizontală cu antene în cap de pasăre şi volute, ornamentate cu şiruri de cerculeţe şi linii, două spire torsionate, înnodate, lărgite la capetele ce se prind de vas. Extremităţile sunt decorate cu cerculeţe. Părţile decorate sunt aurite. (Î = 13,1; D = 13,4 x 12,6 cm).

e). Fragmentar, cu o parte din picior şi o toartă pierdute. Deosebiri în decor: spaţiile dintre liniile şerpuitoare umplute cu puncte, valul alergător de asemenea, cinci rânduri de foliole. Părţile decorate sunt aurite. (Î = 10,1; D = 12,4 x 11 cm).

f). Fragmentar, păstrându-i-se doar o parte din corp. Diferenţe în decor: cerculeţe şi puncte între buclele liniilor şerpuitoare, semicerc cu cerc între buclele valului alergător, patru rânduri de foliole. Părţile decorate sunt aurite. (Î = 6; D = 9,9 cm).

g). De acelaşi tip, dar fără nod la torţi şi fără bordură în marginea superioară a bazei piciorului. Decor (de sus în jos): şir de cerculeţe încadrat de două linii, tijă, frunze şi fructe de liră cu spaţiile umplute cu puncte, şir de cerculeţe, frunze de acant şi lotus cu vârful în jos, alternând şi având spaţiile umplute cu puncte. Baza piciorului, în formă de semicalotă, este ornamentată cu frunze de acant şi lotus, alternând cu spaţiile dintre ele umplute cu puncte. Părţile decorate sunt aurite (Î = 15,7; D = 12,1 x 12,4 cm).

h). Cu corp semioval, torţi cu antene în cap de pasăre, a căror bară orizontală inferioară se lăţeşte într-un triunghi încadrat de două volute; sub ele, câte o plăcuţă în formă de inimă cu spini şi cârlige. Piciorul, cu două nodule, se lăţeşte spre bază. (Î = 11,5; D = 7,5 cm).

II. Brăţări.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

1. Masivă, realizată prin forjare dintr-o bară neregulată cu secţiunea rotundă (D = 0,8 cm). Extremităţile sunt depărtate şi tăiate drept. Acestea sunt ornamentate, pe faţa superioară, (dinspre corp spre extremitate) cu: două bande formate din câte două linii incizate, umplute cu linii oblice, incizate, pe partea superioară linii neregulate, incizate, pe margini linii oblice incizate. După cele două benzi, din margini se profilează câte două proeminenţe, urechi, indicând un cap de animal stilizat. (D = 9 x 6 cm).

2. Masivă, realizată prin forjare dintr-o bară neregulată, cu secţiunea rotundă (D = 6,5 cm), are extremităţile petrecute, tăiate drept şi aplatizate (secţiunea dreptunghiulară). Partea superioară a acestora este ornamentată cu trei benzi longitudinale, umplute cu cercuri cu punct în mijloc. Între cercuri sunt şiruri de puncte. (D = 9 x 8 cm).

III. Fibulă cu resort bilateral mare, nouă spirale şi coardă exterioară. Spirala a 9-a se continuă cu acul ce pătrunde în portagrafă. (L = 9 cm).

Piesele de la Mz. M. C.

1. Bază de picior de cupă, fragmentară, uşor deformată, este ornamentată cu frunze de acant şi lotus, alternând, cu spaţiile dintre ele umplute cu puncte, şir de puncte mai mari, şnur în relief, crestat cu linii oblice. Părţile decorate sunt aurite.(D = 6,6 x 6,1 cm).

2. Bază de picior de pocal, fragmentară, este ornamentată cu triunghiuri cu vârful în jos alternând cu triunghiuri cu vârful în sus, ultimele umplute cu puncte, şnur în relief, crestat cu linii oblice, frunze de lotus alternând cu cele de acant stilizate (sau o liră stilizată), cu spaţiile dintre ele umplute cu puncte, şir de cerculeţe. Părţile decorate sunt aurite. (D = 4,8 cm).

3. Fragment de cupă conică,(?), ornamentată cu val alergător spre stânga cu spaţiile umplute cu puncte, şnur crestat cu linii oblice, două linii paralele şerpuitoare cu incizii transversale în spaţiul dintre ele, frunze de liră în partea de sus a liniilor şerpuitoare şi vârfuri de frunze şi puncte în partea de jos. Partea ornamentată este aurită. (4,5 x 2,2 cm).

- Z. Székely, *Adatok*, p. ; D. Popescu, Dacia, N.S., II, 1958, p. 157 - 206; idem, *OmCD*, p. 447 - 453. I. Glodariu, *Relaţii*, p. 268, nr. 193; idem Sargetia, XI - XII, 1974 - 1975, p. 20 - 27; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 373, nr. 12.

135. SÂNDOMINIC, jud. HR.

"*Colţul Cetăţii*". **Cetate (?).** Periegheză Al. Ferenczi; I. Ferenczi, V. Şoiom-Crişan. La circa 6 km nord-est de localitate, pe valea pârâului Locul Mare, se ridică un deal de formă tronconică (cota 835 m), ramura vestică a înălţimii Făgetul Cetăţii (cota 1110 m), de care se leagă spre nord cu o şa îngustă şi mai joasă. Pantele sunt abrupte, iar platoul de mici dimensiuni (20 x 15 m) este înconjurat de jur împrejur de o terasă aflată la o diferenţă de nivel de circa 3 m. Pe latura nordică şi estică a terasei se văd urmele unui val de pământ care înconjura, probabil, toate laturile. La marginea platoului Al. Ferenczi a văzut urme de ziduri de piatră, care astăzi au dispărut. Atât platoul cât şi terasa sunt acoperite cu copaci, hăţişuri şi iarbă încât nu s-au putut recolta decât câteva fragmente de vase, toate *de factură dacică.* Având în vedere materialele descoperite şi poziţia strategică a dealului nu excludem posibilitatea existenţei unei fortificaţii dacice în acest punct. *Sec. I a. Chr. -I p. Chr.(?).*

- Al. Ferenczi, ACMIT, IV, 1932 - 1938, p. 288 - 290;

136. SÂNMARTIN, jud. HR.

A. "*Lângă grajdurile CAP*". **Aşezare**. Periegheză P. János. În apropierea bifurcaţiei dintre drumul comunal cu cel judeţean, de pe o terasă a pârâului Fişag au fost culese fragmente de vase modelate cu mâna şi roata de factură dacică. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C. nr. inv. 88.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 48.

B. P. nec. **Tezaur (?).** Din localitate provin mai multe tetradrahme thasiene.

- G. Nagy, *SzNME*, 1, 1890, p. 73; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 265, nr. 135; V. Crişan, ActaMN, 23, I, 1995, p. 373, nr. 11.

137. SÂNPAUL, com. Mărtiniş, jud. HR.

P. nec. **a).** aureus Otho (anul 69);

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 293, nr. 286; V. Crişan, ActaMN, 23, I, 1995, p. 378, nr. 41.

b). denar de la împăratul Titus (anii 80 - 81).

- B. Mitrea, SCIV, 1, 19, 1968, p. 179 (autorul numeşte greşit localitatea Păuleni).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

138. SÂNSIMION, jud. HR.

"*Cariera de nisip*", "Grajdurile CAP" sau "Köházkert". **Aşezare. Cuptor metalurgic.** Periegheză I. Ferenczi, D. Kovács. Săpături P. János, J. Szőcs, C. Beldiman, V. Şoiom - Crişan. La intrarea în localitate, dinspre Sântimbru, pe partea dreaptă a drumului judeţean 123 A şi malul stâng al Oltului se află o terasă cu urme de locuire din mai multe epoci. Locuirea dacică se întinde pe o suprafaţă de peste 3 ha cuprinzând toate cele trei puncte în care s-au descoperit de-a lungul anilor, întâmplător sau prin săpături arheologice, diferite materiale. Aşezarea a fost în bună parte distrusă de grajduri, exploatarea nisipului şi de numeroasele şanţuri pentru însilozarea cartofilor.

1. "*Cariera de nisip*". Aceasta se află la circa 300 m nord de fostele grajduri ale CAP, spre marginea nordică a aşezării. De aici, pe parcursul exploatării nisipului, au fost adunate diferite materiale arheologice: cantităţi importante de fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, o oală bitronconică, lucrată cu mâna, de culoare neagră, lustruită, o ceaşcă cu o toartă, un borcan, o fructieră cu piciorul scurt, o strachină şi un vas de provizii, toate de culoare cenuşie modelate cu roata, o râşniţă, greutăţi pentru războiul de ţesut, fusaiole, un fier de plug, zgură de fier, oase de animale etc. (nr. inv. 77, 1003, 2476, 2477, 2483 - 2488, 2499, 2507, 2521, 2562 - 2571, 2608 - 2611) În apropiere carierei au fost executate în anii 1987 - 1988 săpături arheologice. S-a constatat că în această porţiune locuirea dacică a fost puternic deranjată de lucrările agricole. Au rămas intacte doar gropile menajere din care au fost cercetate cinci. Acestea aveau forma circulară (diametrul între 1 - 1,80 m şi adâncimea între 0,70 - 1,50 m) şi conţineau fragmente de vase, lipitură, oase de animale, cărbune şi cenuşă. Tot în gropi au fost descoperite: o plăcuţă de cuirasă, un piron şi o daltă de fier, fusaiole, o ceaşcă tronconică lucrată cu mâna şi un capac lucrat cu roata, o bucată de fier brut etc. (nr. inv. 4325, 4337, 4351, 4352, 4364, 4365, 4408).

2. "*Grădina caselor de piatră*" ("*Kőházkert*"). Săpături P. János. Acest punct se află la limita nordică a aşezării. Aici au fost descoperite, pe lângă vase modelate cu mâna şi roata, cantităţi importante de zgură de fier şi resturile unui cuptor de redus minereul cu discul de formă semiovală şi orificiu la mijloc, asemănător celui de la Doboşeni. (nr. inv. 3019 - 3038, disc - 128)

3. "*Zona grajdurilor*". La construirea acestora şi pe parcursul altor lucrări de construcţii au fost descoperite numeroase piese arheologice, printre care se remarcă: resturile unui cuptor de redus minereul de fier (nr. inv.3137) şi o groapă rituală (mormânt ?). În aceasta din urmă, la adâncimea de 1 m au fost descoperite patru vase: un borcan mare, modelat cu mâna, în interiorul căruia se aflau un borcan mic şi o ceaşcă globulară, cu două torţi, de tip kantharos, de culoare cenuşie, cu un semn incizat pe partea superioară, lustruită, lucrată cu roata. Borcanul mare avea pe post de capac o oală cu două torţi, de culoare cenuşie, lucrată cu roata, cu trei linii curbe incizate pe gât. După unele informaţii în borcan se aflau şi oase calcinate care nu au fost reţinute, (nr. inv. 3039 - 3042). Materialele se află în totalitate în Mz. M.C. Aşezarea se datează în *sec. II a. Chr. - I p. Chr.*

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 274, nr. 273. P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 48. C. Beldiman, *Carpica*, XX, 1989, 125 - 133; idem, SCIV*A*, 41, 1, 1990, p. 111 - 113; idem, ThD, XI, 1-2, 1990, p. 139 - 151; idem, Istros, VI, 1992, p. 259 - 266, il., p. 424 - 435.

139. SÂNTIMBRU, com. Sâncrăieni, jud. HR.

A. "*Pomii Verzi*" ("*Zöldfák*"). **Aşezare. Cuptor de olar. M. î.** Săpături P. János, I. Ferenczi. Periegheză V. Şoiom, I. Ferenczi, C. Beldiman. La circa 1 km nord de gara Sântimbru (înspre Sâncrăieni - Miercurea Ciuc), pe o terasă superioară situată pe malul stâng al Oltului se află o întinsă aşezare dacică (peste 3 ha), distrusă parţial de calea ferată, cariera de nisip şi nivelările executate în ultimii ani. O parte din materialele apărute de-a lungul anilor, ca urmare a exploatării carierei, au ajuns în Mz. M.C. Acestea se compun în general din ceramică, fragmente sau vase întregi: o oală bitronconică şi o fructieră, de culoare neagră

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

sau brună, lustruite, un borcan ornamentat cu barbotină, borcane ornamentate cu brâu crestat sau alveolar, ceşti cu o toartă, modelate cu mâna şi fructiere, străchini, capace modelate cu roata; trei amfore, fragmentare, import Sinope; fusaiole, o oglindă, o râşniţă, zgură de fier etc. În timpul săpăturilor de salvare executate în anii 1962 - 1964 au fost descoperite următoare complexe:

1). *Un cuptor de olar*, de formă ovală (0,95 x 1,20 m), cu bolta parţial păstrată. Camera de foc era prevăzută cu un perete median, (gros de 0,14 m şi înalt de 0,35 m) şi gură de foc (L = 0,50; l = 0,35 m). În interior, pe grătar (fără alte precizări) se aflau fragmente de vase de factură dacică.

2). *Un mormânt de înhumaţie* (?). În faţa cuptorului a fost dezvelită o groapă tronconică cu pereţii lutuiţi în care se afla un schelet uman cu urme de ardere pe craniu. În apropierea mâinilor au fost descoperite oase de pasăre (probabil şi de câine), fragmente de vase de factură dacică, un inel de bronz şi un obiect de piatră. Nu se poate preciza dacă a fost sau nu contemporan cu cuptorul.

3). *Nouă gropi* de formă cilindrică sau piriformă (D = 1,20 - 1,80; A = 0,90 - 1,40 m) ce conţineau vase întregi sau fragmentare, modelate cu mâna sau roata, râşniţe, piroane de fier, fusaiole, mărgele de lut, o fibulă de fier etc.

În 1986, în peretele înalt al carierei, se puteau observa contururile a trei gropi şi a unei locuinţe uşor adâncite (adâncimea = 0,40; L = 4,5 m).

Aşezarea se datează în *sec. III -II a. Chr. - I p. Chr.* şi continuă în *sec. II - III p. Chr.* Materialele se află în Mz. M.C. (nr. inv. 76, 90, 91, 93 - 94, 96 - 98, 772 - 781, 832 - 851, 860-862, 882-886, 836-840, 1014-1019, 2044-2054, 2203-2205, 2474-2475, 2554-2560, 2751-2767).

- I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 275, nr. 277; V. Crişan, ActaMN, 33, I, 1996, p. 361 - 381.

B. "*Dealul Mic*" ("*Kishegy*"). **Aşezare. Cuptor metalurgic**. La nord-est de gară, pe malul stâng al Oltului, se află o terasă înaltă cu urme de locuire din mai multe epoci. Din cea dacică provin mai multe fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi o figurină antropomorfă (cu capul masiv, nediferenţiat de trunchi, cu picioarele redate prin proeminenţe conice, nasul prin presarea lutului şi ochii prin incizii; nu se indică sexul, nr. inv. 80). De curând, în urma unor lucrări agricole mai adânci, au fost descoperite cantităţi însemnate de zgură de fier şi un fragment de disc de la un cuptor metalurgic (col. I. Jánovitz). *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 49; C. Beldiman, Cumidava, XV - XIX, 1990 - 1994, p. 26; V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 121, nr. 66.

C. "*Conacul Henter*". **Aşezare**. Periegheză P. János, V. Şoiom, C. Beldiman. La ieşirea din localitate, spre Sânsimion, pe partea dreaptă a drumului, se află o terasă înaltă sub formă de promontoriu de pe care s-au cules fragmente de vase dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. (nr. inv. 95)

P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 49.

140. SÎNZIENI, jud. CV.

A. "*Piatra de Tocilă*". **Aşezare**. Sondaje Z. Székely. La nord de sat, pe terasa pârâului Petriceni, s-au descoperit urme arheologice din mai multe epoci, (Petreşti, Ariuşd - Cucuteni, Schneckenberg) precum şi o aşezare dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Dacia, NS, 20, 1976, 282; Z. Székely, SCIV*A*, 28, 1977, 125 - 127; idem., Aluta, 8-9,1976-77, 11-13; *Rep. CV*, ms.

B. "*Perkő*". **Cetate(?)**. Săpături Z. Székely 1974. La nordul localităţii se ridică un munte cu pante abrupte (cota 837 m). Cercetările arheologice întreprinse au constatat că platoul, de formă ovală, alungit pe direcţia est-vest a fost locuit iniţial de purtătorii culturii Schneckenberg, care l-au întărit spre nord, unde panta este mai lentă, cu un val. În secţiunile

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

deschise au fost descoperite şi fragmente de vase dacice şi medievale timpurii. Posibil ca fortificaţia să fi fost folosită şi în epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- B. Orbán. *Székelyföld*, 3, 111, (il.); Z. Székely, SCIV, 21, 1970, 202; idem., Aluta, XIV - XV. 1982 - 83, 49 - 52.

C. "*Odaoica*", (cota 920). **Cetate (?)**. Periegheză A. Ferenczi. La o depărtare de cca. 12 km de sat, la nord de confluenţa "Văii Cetăţii" cu "Pârâul Casin", se află un platou cu dimensiunile de 300 x 150 m, de origine antropogenă. Se presupune a fi de epocă dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*

A. Ferenczi, ACMIT, 1,1926 - 28,245; Inf. I. Ferenczi; Dacia, NS, 20, 1976, 282.

D. "*Coama Cetăţii*". **Cetate (?)**. Periegheză A. Ferenczi. La nord de sat, la o depărtare de cca. 17 km, pe culmea unei stânci izolate, situată între "Pârâul Coşul Caprei" şi "Valea Cetăţii", se află o incintă construită din pietre mari legate numai cu pământ. În interiorul ei, s-au găsit fragmente de vase din epoca bronzului şi dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*. La poalele stâncii s-au găsit, de asemenea, fragmente de vase grosiere dintr-o epocă neprecizată. Nu s-au făcut cercetări mai noi.

- B. Orbán, *Székelyföld*, 3, 112; A. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926, 28, 244; idem., *Kászonszék*; Inf. I. Ferenczi.

E. P. nec. În depozitul Mz. Sf. Gh. se află fragmente de vase dacice modelate cu roata (cupe cu picior şi fructiere).

- V. Pârvan, *Getica*, 582;

141. SOVATA, jud. MS.

A. "*Cariera de pietriş*". Desc. iz. La exploatarea pietrişului a fost descoperit un aureus emis de Vespasian (anii 69 -79).

- I. Glodariu, Apulum, XIII, 1975, p. 242; V. Lazăr, *Rep*, p. 240, E.

B. P. nec.: **a**). **Aşezare (?).** Din partea de jos a localităţii provin o râşniţă, o daltă, o secure şi un vârf de săgeată de fier, fragmente de vase, toate din epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- V. Lazăr, *Rep*, p. 240, A/d.

b). **Tezaur**. Tetradrahme thasiene (10 piese) şi Macedonia Prima (2 piese).

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 261, nr. 38; p. 267, nr. 181; V. Lazăr, *Rep*, p. 240, A/g.

142. SURCEA, com. Brateş, jud. CV.

P. nec. **Tezaur**. În 1934 la săparea fundaţiei unei case a fost descoperit un tezaur de argint format din: **1**). o faleră, ovală, reprezentând un călăreţ în mers spre dreapta. El ţine cu mâna stângă frâul, iar cu dreapta mânerul unei săbii lungi. Călăreţul, imberb, este îmbrăcat în armură şi poartă pe cap coif; pe coif este un vultur cu aripile desfăcute. La picioarele calului, redat în mişcare, cu piciorul stâng ridicat, se află un câine (lup); **2**). o faleră, rotundă, reprezentând un grifon; marginile ambelor falere sunt ornamentate cu semiove incizate; **3**). patru baze de cupe, de formă semisferică, ornamentate în relief (de sus în jos): şnur, frunze de acant şi lotus cu vârful în jos, alternând; spaţiile dintre vârfurile frunzelor sunt umplute cu puncte; (D = 7,2 - 7,3 cm); toate piesele sunt din argint aurit; **4**). şase nicovale de fier; **5**). un lingou de argint; **6**). vase de lut: o oală cu o toartă şi fundul cu "omphalos", o oală, o ceaşcă şi fragmente de fructiere, toate modelate cu mâna. *Sec. II - I a. Chr.*

- N. Fettich, *Archäologische Beiträge zur Geschichte der sarmatisch-dakischen Beziehungen*, în *ActaArch*, 3, 1953, p. 134 - 144 (consideră bazele de cupă drept phalere realizate într-un atelier sarmatic din Rusia meridională); Z. Székely, *Adatok*, p. 5 - 14, 37 - 9; idem, SCIV, 16, 1, 1965, p. 61 - 64; B. Mitrea, Z. Székely, Materiale, 2, 1956, p. 683; C. Preda, SCIV, 8, 1, 1957, p. 118; D. Popescu, Dacia, 2, 1958, p. 194, 197 - 198; I. Glodariu, Sargetia, 11 - 12, 1974 - 1975, p. 21 - 27, nr. 5, (il.), Gh. Bichir, *MIR*, 3, 1976, p. 116; *Ilda*, p. 182 - 183 D 201 - 213 (il.).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

143. ŞIMONEŞTI, jud. HR.

A. "*Pe stăvilar*" ("*Gátföle*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. La nord-est de localitate, de pe o terasă situată pe malul drept al pârâului Nicou, au fost culese fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 144, nr. 21/4.

B. "*Bencsör*". **Aşezare.** Periegheză E. Benkő. La sud-est de localitate, pe malul drept al pârâului Köves (Pietros), pe o terasă înaltă ce coboară lin spre vest-nord-vest, într-o porţiune de circa 100 x 80 m, au fost descoperite materiale arheologice din mai multe epoci, majoritatea din cea dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 145, nr. 21/11.

C. "*Betlen*". **Aşezare**. Săpături I. Molnár. Periegheză E. Benkő. La intrarea în localitate dinspre Cădaciu, pe partea stângă a şoselei, între aceasta şi pârâul Betlen, pe o terasă joasă au fost descoperite materiale din mai multe epoci istorice. În sondajul executat, I. Molnár a constatat existenţa unui strat de cultură, gros de 0,25 m, ce conţinea în partea superioară materiale din epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Perieghezele ulterioare au stabilit că aşezare se întinde pe o suprafaţă de circa 250 x 170 m. Mz. C.S. nr. inv. 521 - 522, 1473 - 1438, 2877 - 2880.

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 145 - 146, nr. 21/13.

D. "*Panta cu stejari*" ("*Csere-alja*"). **Aşezare**. Săpături Z. Székely. Periegheză E. Benkő. Săpăturile executate aici au scos la lumină materiale din epoca bronzului, romană şi prefeudală. În periegheza ulterioară au fost culese de pe o fâşie de circa 300 x 70 m, printre alte materiale arheologice şi fragmente de vase dacice de *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. şi C.S.

- Z. Székely, Materiale, V, 1959, p. 242; idem, Cumidava, III, p. 102; idem, Materiale, IX, 1970, p. 312 - 313; E. Benkő, *A Középkori*, p. 146, nr. 21/14.

144. ŞOIMUŞUL MARE, com. Săcel, jud. HR.

A. "*Cânepişte*" ("*Kenderszer*" sau "*Kendörös*"). **Aşezare (?)**. La capătul nordic al localităţii, pe malul drept al pârâului *Lok* au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?).* Mz. C.S., nr. inv. 3821.

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 129, nr. 19/2.

B. "*Terenul Fierarului*" ("*Péterkovács*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. În partea sudică a localităţii, pe malul drept al pârâului Două Şanţuri, de pe o suprafaţă de circa 150 x 50 m au fost culese fragmente de vase din epoca bronzului şi epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 130, nr. 19/6.

C. "*Ásvár*" ("*Cetatea Săpată*"). **Cetate (?)**. Periegheză E. Benkő. La nord-vest de sat, în apropierea graniţei cu localitatea Roua, pe un deal (cota 580 m) cu pante abrupte spre sud şi nord-vest se află un platou (115 x 18 - 23 m) barat spre nord şi est cu şanţ şi val de apărare. Într-o groapă aflată în marginea sudică a platoului s-a observat un strat de cultură de circa 30 - 40 cm din care s-au cules fragmente de vase modelate cu mâna. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*

- M. Roska, *ErdRep*, p. 196; E. Benkő, *A Középkori*, p. 130 - 131, nr. 19/7.

145. ŞOIMUŞUL MIC, com. Săcel, jud. HR.

A. "*Lok*". **Aşezare**. Săpături I. Molnár. Periegheză E. Benkő. În partea sudică a localităţii, pe dreapta drumului ce duce spre Eliseni, la construirea grajdurilor au fost descoperite fragmente de vase din mai multe epoci. Sondajul executat de I. Molnár a

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

confirmat existenţa, printre altele, a unei aşezări dacice din *sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. C.S. nr. inv. 1118 - 1119, 1121, 2804 - 2806, 2948 - 2951.

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 96, nr. 11/5.

B. "*Crucea lui Antal*" ("*Antal - keresztje*"). **Aşezare**. Sondaj I. Molnár. Periegheză E. Benkő. La nord de localitate, pe o terasă aflată între două pârâiaşe a fost executat un sondaj de verificare în timpul căruia a fost dezvelită o locuinţă (3 x 2 m) ce avea în interior două pietre de râşniţă şi mai multe vase modelate cu mâna şi roata, sparte pe loc, din epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mai târziu, la o cercetare de suprafaţă, pe o porţiune de circa 100 x 40 m au fost culese fragmente de vase de acelaşi tip. Mz. C.S., nr. inv. 2811 - 2814.

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 98, nr. 11/8.

146. TAMAŞFALĂU, com. Zăbala, jud. CV.

P. nec. **Aşezare (?)**. Din hotarul satului provin fragmente de vase de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. 17644 - 17645. Inedit.

147. TĂRCEŞTI, com. Şimoneşti, jud. HR.

"*Rét*" ("*Luncă*"). **Aşezare**. Periegheză E. Benkő. La sud de sat, pe o terasă aflată în marginea şoselei ce duce spre Şimoneşti, într-o pată cenuşie, bine conturată, de circa 200 x 100 m, au fost culese materiale din mai multe epoci, printre care şi fragmente de vase modelate cu mâna şi roata din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 244, nr. 26/6.

148. TELECHIA, com. Brateş, jud. CV.

P. nec. **Aşezare (?).** Fragmente de vase dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh.

- M. Roska, *ErdRep*, p. 280, nr. 23; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 277, nr. 306; *Rep. CV*, ms.

149. TIBOD, com. Dealu, jud. HR.

P. nec. **Tezaur**. În 1853 a fost descoperit un (sau două) tezaur format din 624 de monede din care 202 sunt denari republicani romani, *sec. II - 43/31 a. Chr.*

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 294, nr. 316; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 378, nr. 43.

150. TÂRGU SECUIESC, jud. CV.

A. "*Cimitirul Reformat*". **Aşezare**. Săpături G. Nagy. La sud-est de oraş, lângă cimitir, au fost descoperite mai multe vase dacice din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* De aici provine şi un castron cu două torţi de culoare cenuşie, lucrat cu roata, descoperit cu puţini ani în urmă. (nr. inv. 16611). Mz. Sf. Gh.

- G. Nagy, *SzNMÉ*, I, 1890, p. 53; V. Pârvan, *Getica*, p. 579 - 580, *Fig.* 422; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 277, nr. 312.

B. "*Terasa pârâului Turia*". **Aşezare**. Săpături Z. Székely. La nordul oraşului, pe terasa pârâului Turia, într-un strat de cultură de 60 - 80 cm au fost descoperite fragmente de vase aparţinând epocii bronzului (cultura Noua), epocii dacice, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* şi celei romane.

- Z. Székely, SCIV*A*, 26, 3, 1975, p. 347 - 350.

C. P. nec. **a)**. Denari republicani şi imitaţii locale.

- Z. Székely, SCN, 6, 1975, p. 217 - 218. V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 378, nr. 44.

b). O situla şi o strachină, cenuşii, modelate cu roata.

- Fl. Costea, Sargetia, 11 - 12, 1974 - 1975, p. 277.

151. TÂMPA, com. Miercurea Nirajului, jud. MS.

P. nec. Desc. iz. Un denar roman republican, C. Iulius Caesar, anii 49 - 48 a. Chr.

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 295, nr. 321; V. Lazăr, *Rep*, p. 183, nr. 7.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

152. TOMEŞTI, com. Cârţa, jud. HR.

A. "*Kurtakert*" ("*Grădina Scurtă*"). **Aşezare, cuptoare metalurgice.** Periegheză P. János. Din acest loc, situat pe o terasă înaltă a Oltului, provin fragmente de vase modelate cu mâna şi roata şi zgură de fier. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*

P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 49.

B. "*Déllő*". **Aşezare.** Periegheză P. János. Pe o terasă superioară a Oltului, aflată la nord de punctul anterior, s-au descoperit fragmente de vase dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C. nr. inv. 336, 2184.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 49.

C. "*Fântâna sărată*" ("*Hátsó Szádakút*"). **Aşezare (?). Cuptoare metalurgice.** Periegheză P. János. În apropierea acestui punct, lângă zona cu izvoare, au fost descoperite, cu ocazia desţelenirii terasei înalte a Oltului, cantităţi mari de zgură de fier precum şi fragmente de vase modelate cu mâna (unele cu angobă neagră lustruită) şi roata. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C. nr. inv. 338.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 49.

D. "*Kútfenék*" şi "*Kerekes*". ("*Fundul Fântânii*" şi "*Terenul Rotarului*"). **Aşezare, cuptoare metalurgice (?).** Periegheză P. János. La vest de localitate, pe o terasă situată pe malul unui pârâiaş au fost descoperite fragmente de vase dacice şi zgură de fier. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?).*

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 50.

153. TOPA, com. Albeşti, jud. MS.

P. nec. Un denar roman republican, anul 147 a. Chr.

- V. Lazăr, *Rep*, p. 45, A.

154. TUŞNAD - BĂI, jud. HR.

A. "*Vârful Cetăţii*". **Cetate (?).** Săpături K. Horedt. În timpul cercetărilor arheologice din cetatea hallstattiană au fost descoperite un fragment ceramic, de culoare cenuşie, lucrat cu roata şi o monedă romană republicană, *sec. II a. Chr. - I p. Chr.*

- K. Horedt, *SAA*, p. 62, nr. 15; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 278, nr. 317.

155. TURIA, jud. CV.

A. "*Cimitirul Catolic*". **Aşezare.** Săpături Z. Székely. Pe malul drept al pârâului Turia, pe o terasă înaltă situată lângă cimitir, a fost cercetată o aşezare locuită în epoca bronzului şi cea dacică. Descoperiri: două locuinţe de suprafaţă - L1., de formă pătrată, (3,75 x 3,75 m), a fost delimitată de urmele de pari. În partea sudică, spre centru, era o vatră de foc, de formă circulară (1 x 1 m), în jurul căreia se aflau fragmente de vase modelate cu mâna şi un fund inelar de vas, de culoare roşie, lucrat cu roata. Fragmentele de vase modelate cu mâna au pasta nisipoasă, unele, sunt de culoare neagră şi provin de la borcane ornamentate cu butoni plaţi sau brâu alveolar. L 2., a fost delimitată de bucăţile de lipitură, doar în colţul nord-vestic s-a profilat o urmă de par. Ea avea formă dreptunghiulară (4 x 3 m), cu axul lung pe direcţia est-vest. În interior, lângă peretele estic, era o vatră de foc (1,25 x 1,25 m), lutuită, fragmente de vase modelate cu mâna (borcane ornamentate cu butoni plaţi şi brâu alveolar, fragmente de străchini, ceşti, un pahar de dimensiuni mici), un idol antropomorf şi vase modelate cu roata (un fragment de amforă, de culoare cărămizie şi un picior de fructieră, de culoare cenuşie).

Fragmentul de vas lucrat cu roata din prima locuinţă şi cel de amforă din a doua provin, crede autorul, din centrele greceşti de pe litoralul Mării Negre.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Bazându-se pe slaba reprezentare a ceramicii modelate cu roata, autorul datează locuirea în sec. IV - III a. Chr. Studiind materialele aflate în depozitul Mz Sf. Gh. credem că aşezarea se încadrează în *sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. (nr. inv. 18288 - 18293, 18406, 18408).

- Z. Székely, Cumidava, XV - XIX, 1990 - 1994, p. 13 - 17

B. "*Silozuri*". **Aşezare**. Săpături Z. Székely, inedite. De aici provin numeroase vase întregi şi fragmentare modelate cu mâna şi roata. *Sec. II a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 18064, 18084, 18086 - 18087.

C. "*Conacul Apor*". **Aşezare**. Săpături Z. Székely, inedite. Cercetările efectuate au scos la lumină materiale arheologice din mai multe epoci istorice. Din epoca dacică provin vase întregi sau fragmentare, modelate cu mâna s-au roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 18134 - 18135, 18151, 18159, 18174, 18186.

- *Rep. CV*, ms. (informaţii sumare).

D. P. nec.: **a)**. două tetradrahme thasiene;

- M. Roska, *ErdRep*, p. 21, nr. 79; I. Glodariu, *Relaţii*, p. 266, nr. 145; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 373, nr. 14.

b). un denar roman republican, anul 114 a. Chr.

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 295, nr. 332; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 378, nr. 45.

156. UILAC, com. Săcel, jud. HR.

A. "*Uilacul Săcelului*". **Aşezare**. Periegheză E. Benkő, V. Şoiom-Crişan, C. Beldiman. Pe partea dreaptă a pârâului Uilac şi a şoselei ce duce spre Eliseni, la circa 1,2 km de sat, se află un mic pârâiaş pe a cărui terase, uşor înclinate, se află răspândit material arheologic din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. C.S.

B. "*Şesul Ţiglelor*". **Aşezare (?)**. Săpături C. Beldiman, inedite. În acest punct au fost descoperite, printre altele, materiale din epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M. C. nr. inv. 4491, 4500.

C. "*Şesul Roţii*". **Aşezare (?)**. Săpături C. Beldiman, inedite. În secţiunile cercetate au fost descoperite şi materiale din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 4505, 4525.

157. VALEA ŞAPARTOCULUI, com. Albeşti, jud. MS.

"*Lângă şcoala veche*". **Aşezare**. Săpături Gh. Baltag. Pe terasa înaltă din stânga pârâului, aflată în spatele şcolii, au fost descoperite fragmente de vase modelate cu mâna şi roata, de factură dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Gh. Baltag, E. Amlacher, AIIA, XXVIII, 1987 - 1988, p. 99, nr. 2; V. Lazăr, *Rep*, p. 45, A.

158. VALEA CRIŞULUI, jud. CV.

A. "*În curtea lui Árpád Bede*". **Aşezare (?)**. Desc. iz. Fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 20.

B. "*Valea Mare*". **Aşezare**. Periegheză Z. Székely. Aici a fost identificată o aşezare dacică deschisă din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, *Almanah*, p. 16.

https://www.cimec.ro biblioteca-digitala.ro

C. "*Cimitirul Reformat*". **Tezaur (?).** Aici au fost descoperiţi mai mulţi denari republicani şi imperiali romani (*anii 91 a. Chr. - 79 - 81 p. Chr.*). Mz. Sf. Gh. până în 1944.

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 296, nr. 339; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 378, nr. 46.

D. "*Vârful cu Mesteceni*". **Cetate (?).** Sondaj Z. Székely. Între pâraiele Valea Mare şi Valea Csudör se află un promontoriu cu o dublă circumvalaţie de pământ. Pe cea interioară s-au descoperit urme de palisadă, construită, probabil, în epoca bronzului şi refolosită de daci. Pe circumvalaţia exterioară au fost descoperite urme de ziduri din evul mediu. Cetatea a fost datată în epoca bronzului, epoca dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* şi evul mediu timpuriu.

- B. Orbán, *Székelyföld,* 3, p. 51; Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 18 - 23, 50.

E. P. nec. O ceaşcă dacică. Mz. Sf. Gh. nr. 10827.

- Z. Székely, *Jegyzetek*, p. 20; I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 278, nr. 322.

159. VALEA SEACĂ, com. Sânzieni, jud. CV.

A. "*Cece*" sau "*Muchia Cetăţii*" ("*Váréle*"). **Cetate**. Săpături Z. Székely. În apropierea localităţii Valea Seacă, la circa 4 km de vărsarea pârâului "Cetăţii" în Caşin, pe un promontoriu stâncos, legat spre nord cu o şa de restul înălţimilor, se află cetatea dacică. Laturile de est, sud şi vest sunt abrupte. Locuirea este dispusă pe *platou* (de formă aproximativ ovală, axul lung pe direcţia nord-sud, 45 x 25 m) şi pe *două terase* (15 x 15 m). Atât platoul cât şi terasele sunt înconjurate cu ziduri, construite din lespezi de piatră legate cu pământ, având o grosimea între 1,30 m pe partea estică, 1,80 m în cea vestică şi 2 m spre sud.

Stratul de cultură variază între 0,30 -1 m. La baza zidul din sectorul estic au fost descoperite materiale din epoca bronzului, cultura Wietenberg.

Materialul dacic descoperit constă în exclusivitate din vase modelate cu mâna şi roata. Din prima categorie fac parte borcane cu buza dreaptă sau evazată, ornamentate cu brâu alveolar, crestat, cu linii incizate dispuse în benzi paralele sau în val, butoni de formă rotundă etc. Se remarcă un fragment de fructieră, de culoare neagră lucioasă şi un altul dintr-un vas - urnă, cu buton conic. Din a doua categorie sunt amintite fructierele de diferite dimensiuni, străchini, cupe, urcioare, căni cu o toartă, chiupuri, toate de culoare cenuşie. Ornamentele vaselor modelate cu roata constau din linii în val, lustruite. Alături de vasele dacice au fost descoperite şi trei fragmente de factură romană. Autorul crede că cetatea a fost construită în vremea lui Burebista şi a funcţionat până la cucerirea romană. Nu este exclus, având în vedere vasele mai timpurii, ca fortificaţia să-şi fi început existenţa încă de la sfârşitul *sec. II a. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 17582 - 17584, 17729.

- Al. Ferenczi, ACMIT, 1, 1926-1928, p. 244. Z. Székely, Aluta, 8-9, 1976-1977, p. 53; idem, Cumidava, XII, 1979-1980, p. 23-34; I. Glodariu, *Arhitectura*, 1983, p. 84, 112, 114, 128, 154; F. Costea, Marisia, XV-XXII, 1992, p. 56, 60.

B. "*Terasa Pârâului Cetăţii*". **Aşezare**. Săpături Z. Székely. Pe malul drept al pârâului se află o terasă largă din care se ridică promontoriul stâncos numit "Muchia Cetăţii". Pe această terasă a fost dispusă aşezarea civilă dacică. Stratul de cultură (de culoare neagră) este gros de 0,40 - 1 m. Sub acesta se află un strat brun, gros de 0,40 m, ce aparţine epocii bronzului, cultura Wietenberg. În nivelul dacic a fost descoperit un bordei cu fundul ars la roşu şi o cantitate însemnată de vase modelate cu mâna şi roata. Din prima categorie se pot enumera: căni cu o toartă, borcane, străchini, fructiere, ceşti, strecurători etc. Unele din ele, în special fructierele şi străchinile, sunt acoperite cu angobă neagră sau roşie, lustruită. Ornamentele sunt cele obişnuite: brâu alveolar sau crestat, butoni conici sau plaţi, motivul brăduleţului, linii în val etc. Ceramica lucrată cu roata este cantitativ slab reprezentată şi se compune din fructiere, căni, străchini etc., în totalitate de culoare cenuşie. Aşezarea este contemporană cu cetatea şi se încadrează între a doua parte sau *sfârşitul sec. al II-lea a. Chr. şi sec. I p. Chr.*

- Z. Székely, Cumidava, XII, 1979-1980, p. 23-24.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

160. VĂCĂREŞTI, com. Mihăileni, jud. HR.

"*Cariera de piatră*". **Aşezare**. Periegheză P. János. În acest loc au fost culese, printre alte materiale arheologice, fragmente de vase modelate cu mâna şi roata din epoca dacică. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 382.

161. VĂDAŞ, com. Neaua, jud. MS.

P. nec. **Tezaur**. În 1891 au fost descoperite mai multe monede romane republicane şi imperiale. Mz. Budapesta.

- I. Glodariu, *Relaţii*, p. 296, nr. 341; V. Lazăr, *Rep*, p. 188, d.(cu toată bibliografia).

162. VĂTAVA, jud. MS.

"*Vatra satului*". **Aşezare (?)**. Des. iz. În curtea familiei Cioată - Pop, cu ocazia unor lucrări edilitare, au apărut fragmente de vase dacice. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*. Mz. Tg. Ms.

- V. Lazăr, *Rep*, p. 272, A.

163. VIDACUT, com. Săcel, jud. HR.

"*Centrul satului*". **Aşezare (?)**. Desc. iz. În grădina din spatele monumentului eroilor din primul război mondial, (casa nr. 52), au fost culese materiale arheologice din mai multe epoci. Din epoca dacică face parte un fund inelar de vas, de culoare cenuşie, lucrat cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*

- E. Benkő, *A Középkori*, p. 82, nr. 6/1b.

164. VÂLCELE, jud. CV.

"*Vereskút*". **Aşezare**. Periegheză Z. Székely. Pe malul stâng al pârâului Simeria, în şanţurile săpate de armată, a fost descoperit un fragment de fructieră. Cercetările de suprafaţă au dovedit că aici a existat o aşezare dacică distrusă de lucrările edilitare. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.*

- Z. Székely, *Almanah*, p. 23.

165. VÂNĂTORI, jud. MS.

"*Dealul Rotund*". **Aşezare (?)**. De aici provin vase modelate cu mâna, (borcane, vas-sac), decorată cu brâu alveolar şi butoni şi ceramică cenuşie lucrată cu roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr. (?)*. MNIT, col. E. Amlacher.

- T. Soroceanu şi colab., Marisia, VII, 1977, p. 60 -61; V. Lazăr, *Rep*, p. 273, d.

166. VRABIA, com. Tuşnad, jud. HR.

"*Belső égés*". **Aşezare**. Periegheză P. János. La sud de gara din localitate, în apropierea căii ferate, pe o terasă a Oltului au fost culese fragmente de vase din mai multe epoci, inclusiv cea dacică, *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. M.C. nr. inv. 382.

- P. János, D. Kovács, StMat, II, Tg. Mureş, 1967, p. 50.

167. ZĂBALA, jud. CV.

A. "*Vázköz*". **Aşezare (?)**. Desc. iz. Fragmente de vase modelate cu mâna şi roata. *Sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Mz. Sf. Gh. nr. inv. 17659.

B. P. nec.: **a)**. Drahme Dyrrhachium şi denari romani republicani.

- Z. Székely, SCN, V, 1971, p. 361; I Glodariu, *Relaţii*, p. 273, nr. 94; V. Crişan, ActaMN, 32, I, 1995, p. 374, nr. 13.

b). De pe teritoriul satului Pava provin patru denari republicani romani.

- I Glodariu, *Relaţii*, p. 288.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

168. ZETEA, jud. HR.

"*Colina Cetăţii*", "*Dealul Desag*" ("*Deság dombja*"). **Cetate.** La 5 km nord de localitate, pe malul stâng al Târnavei Mari, între pârâul Desag în sud şi Izvor (Ivópataka) în nord, se înalţă un deal de formă tronconică (cota 812 m), cu pante abrupte şi şa de legătură cu celelalte înălţimi spre nord-est. Pe vârf se află un *platou* de formă ovală (46 x 27 m), înconjurat de un zid din piatră nefasonată, legată cu lut, gros de 1,80 m. Spre nord-vest, nord şi nord-est, unde accesul era mai uşor, au fost ridicate *două valuri* de pământ *cu şanţul spre platou.* Acestea, de formă circular-concentrică, se unesc spre pantele abrupte din nord-est şi nord-vest şi continuă până în zidul din marginea platoului. Diferenţa de nivel dintre zid şi valul exterior era de 8,5 m.

Stratul de cultură de pe platou a fost distrus de diverse construcţii militare, el fiind relativ intact doar în zona fortificaţiilor. În şanţul dintre zid şi valul interior au fost descoperite mai multe *urne funerare* ce conţineau oase calcinate şi cenuşă. Urnele au fost modelate cu mâna, din pastă grosieră, două fiind decorate cu şiruri de alveole şi linii oblice, incizate. Lângă ele au fost descoperite mai multe fusaiole, un cercel de bronz, cenuşă şi cărbune. În zona valurilor şi a şanţurilor a fost descoperită, în exclusivitate, vase modelate cu mâna şi roata, din ultima categorie remarcându-se mai multe fragmente de vase cu urme de pictură, considerate la vremea respectivă de factură sau influenţă celtică. Pe baza materialului descoperit cetatea se datează în *sec. I a. Chr. - I p. Chr.* Ea a fost amplasată într-o zonă strategică, cu vizibilitate spre cetatea "Bud" de la Odorheiu Secuiesc şi control asupra accesului prin pasul Sicaş în şi dinspre Depresiunea Giurgeului (Gheorgheni).

- B. Orbán, A *Székelyföld,* II, p. 67; Z. Székely, *Zetevára,* p. 3-29; G., I. Ferenczi, Materiale, X, 1973, p. 345 - 346; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 157.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

V.

ANALIZA DESCOPERIRILOR

V.1. AŞEZARI ŞI COMPLEXE

În funcţie de nevoile lor şi ale societăţii din care făceau parte, fără a neglija factorul demografic, oamenii au întemeiat aşezări în mai toate zonele care au oferit un minim de confort geo-climatic. În ţinuturile din estul Transilvaniei, după cum reiese şi din cele prezentate mai sus, acest confort nu este nici pe departe cel mai favorabil. Clima este aspră, montană sau de inversiune termică în depresiunile Giurgeu, Ciuc şi Târgu Secuiesc şi ceva mai blândă, dar tot rece, în depresiunile sudice şi în dealurile subcarpatice. Suprafeţele destinate practicării agriculturii sunt mici, solurile nu sunt foarte fertile şi din cauza temperaturilor scăzute şi a iernii care durează mult se pot cultiva doar anumite soiuri de cereale şi de plante legumicole. Prezenţa viţei-de-vie şi a pomilor fructiferi este consemnată doar pe alocuri în dealurile subcarpatice şi mai puţin sau deloc în depresiuni. Terasele inferioare ale apelor sunt, în general, mlăştinoase, iar cele superioare, de cele mai multe ori, nisipoase. Terenurile de la poalele munţilor sau chiar o parte din cele aflate în dealurile subcarpatice sunt pline de piatră, necesitând o muncă asiduă de curăţare şi uneori de terasare pentru a putea fi folosite. "Câtă trudă reclamă munca pe aceste costişe care nu îngăduie folosirea animalelor domestice. Numai cu mâinile goale trebuie să transformi locurile pietroase, să opreşti pământul care alunecă la vale de-a lungul pantelor şi, dacă e cazul, să-l ridici din nou, până la vârf şi să-l susţii prin bariere mărunte de piatră. Penibilă muncă şi fără sfârşi! Dacă încetează, muntele se întoarce la sălbăticie şi totul trebuie făcut de la capăt"[61] Am ţinut să revenim asupra acestor aspecte pentru a înţelege mai bine obstacolele dar şi favorurile pe care le-au oferă aceste ţinuturi celor care s-au hotărât să le locuiască. Şi nu au fost puţini. Vestigiile arheologice au dovedit că din neolitic până în zilele noastre nu au existat discontinuităţi de locuire. Se pare că aici se poate foarte bine aplica ceea ce Toynbee defineşte "virtuţile mediului potrivnic" sau "stimulentul ţinuturilor neprielnice"[62]. Într-adevăr argumentele cele mai solide în favoarea întemeierii aşezărilor şi a populării acestor zone le-a oferit mediul cu bogăţiile sale de *sare*, *minereuri de fier* şi *cupru*, *dacite*, *gresii*, *pietre de construcţie*, *izvoare tămăduitoare* etc. Nu sunt de neglijat nici pădurile întinse şi bogate în vânat, păşunile şi fâneţele necesare creşterii animalelor şi numeroasele cursuri de apă de-a lungul cărora se putea circula şi comunica cu toate zonele intra şi extracarpatice. Dacă la toate acestea se adaugă protecţia pe care munţii şi pădurile, ca adevărate cetăţi naturale, o asigurau locuitorilor, imaginea este completă. Toate acestea au marcat însă atât în antichitate cât şi mai târziu *amplasarea* şi *tipologia satelor*, a *locuinţelor* şi *anexelor gospodăreşti*, *dezvoltarea economică a comunităţilor*, *ocupaţiile*, *sporul demografic*, *modul de trai (hrana, alimentele etc.)*, *portul*, *obiceiurile*, *viaţa spirituală*, etc.

V.1.1. AMPLASAREA ŞI TIPOLOGIA AŞEZĂRILOR.

Întrucât aspectul zonei nu s-a schimbat foarte mult de-a lungul celor câtorva "săptămâni de veacuri"[63], se constată o similitudine în alegerea locului pentru întemeierea

[61] F. Braudel, Mediterana şi lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea, I, 1985, p. 80-81.
[62] A. J. Toynbee, Studiu asupra istoriei, I-IV, 1997, p. 117, 127.
[63] S. Mehedinţ, Opere alese, Bucureşti, 1967, p. 281.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

aşezărilor şi poate chiar în tipologia acestora. Astăzi, în zona studiată, există peste 650 de localităţi (oraşe, comune, sate), majoritatea de tipul celor adunate sau îngrămădite[64], dispuse de-a lungul drumurilor principale, pe văile apelor "sau diseminate în câmpul depresionar, în planuri radiare, care se văd de departe ca nişte insule de case şi pomi"[65]. Tipologia satelor actuale este tributară, în bună măsură, configuraţiei şi structurii terenului care nu au permis extinderea lor şi nici formarea marilor aglomeraţii urbane sau rurale. După cum o dovedesc descoperirile arheologice situaţia a fost asemănătoare şi în antichitate.

Urmărind (pe baza vestigiilor păstrate) răspândirea aşezărilor dacice din sec. III/II a. Chr. - I p. Chr. constatăm că majoritatea se află în intravilanul actualelor localităţi sau, mai rar, în zone relativ izolate, dar care au fost, la rândul lor, o primă vatră de formare a satelor medievale . Prin urmare asistăm la o comasare a acestora *pe arterele principale şi secundare de acces* (pe valea Pârâului Negru şi a afluenţilor săi: pârâul Pădurenilor, Dalnic, Mărcuşa, Turia, Casin, Breţcu, Ojdula, Ghelinţa, Zăbala, Covasna etc.; pe valea Oltului şi a afluenţilor săi: Mădăraş, Frumoasa, Varul, Delniţa, Fitod, Fişag, Valea Crişului, Vârghiş, Homoroade etc.; a Târnavelor şi a Mureşului superior), precum şi *în depresiunile intramontane* (Ciuc, Baraolt, Caşin, Câmpul Frumos, Târgu Secuiesc) şi ale *dealurilor subcarpatice* (Corund - Praid - Sovata, Atid, Cristuru-Secuiesc, Şimoneşti, Odorheiu Secuiesc). *Pl.* 2-3. Ca terenuri au fost preferate *terasele superioare* ale apelor şi uneori *promontoriile* sau *plaiurile domoale* de la poalele munţilor. Din descoperirile de până acum nu cunoaştem aşezări situate în munţi după cum nu sunt cunoscute nici locuinţe izolate, stabile sau sezoniere, ceea ce nu exclude existenţa lor. Păstorii şi crescătorii de animale şi-au avut cu siguranţă gospodăriile sau adăposturile sezoniere în aceste ţinuturi.

Urmărind aşezările nefortificate la scara întregii Dacii, I. Glodariu a întocmit o clasificare[66] ce plasează aşezările, după locurile preferate pentru întemeiere, în cinci tipuri. Conform acesteia, cu abaterile inevitabile de la regulă, majoritatea aşezărilor dacice din estul Transilvaniei se încadrează în *tipul I*, adică cele dispuse pe terasele apelor şi protejate de masivele deluroase sau muntose la care se adaugă cele situate pe plaiurile domoale de la poalele munţilor. (*Anexa nr. 1*).

Nu lipsesc nici aşezările caracteristice *tipului II*, adică situate pe promontorii sau terase înalte şi înconjurate din două sau trei părţi de ape, precum cele de la Bezid - "*Fâneaţa Mare*", Cetăţuia - "*Terasa Görgős*", Cristuru Secuiesc - "*Poala Bradului*", Lemnia - "*Lazul Cetăţii*", Medişorul Mare - "*Măzărişte*", Sâncrăieni - "*Fabrica de cărămidă*" etc. (*Anexa nr. 1*)

Ambele categorii de aşezări au însă un numitor comun - mărimea. Dată fiind configuraţia terenului, după cum a observat şi Radu Vulpe, populaţia de aici "nu putea găsi locuri destul de întinse... pentru a se concentra în centre mari, ci era silită să se răsfire pe marginile teraselor... destul de ridicate pentru a fi ferite de insalubritatea mlaştinilor din luncă. Dacă aşezările de pe aceste terase nu puteau fi intens locuite, în schimb erau numeroase"[67]. Ele erau prin urmare aşezări mici, probabil, de *tipul adunate* (grupate), cu construcţiile componente dispuse pe o arie relativ restrânsă[68], asemănătoare cătunelor şi satelor mai mici de astăzi. Cercetările arheologice au dovedit că aşezările cu o suprafaţă mai mare de 1 ha sunt puţine (Comolău, Cristuru Secuiesc - "*Valea Caldă*", Delniţa - "*Păşune*", Filiaşi - "*Pământul Pădurii Mari*", Medişorul Mare - "*Măzărişte*", Sânsimion, Sântimbru - "*Pomii Verzi*", Şimoneşti - "*Panta cu Stejari*" etc.) şi că majoritatea se reduc la câteva sute de mp. Din experienţa săpăturilor arheologice efectuate în aşezări din zonă (Sântimbru - "*Pomii*

[64] V. Butura, *Străvechi mărturii*, p.27-29, 43.
[65] Idem, p. 29.
[66] I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, Cluj, 1983, p.46 - 48.
[67] R. Vulpe, SCIV, VI, 3 - 4, 1955, p. 564.
[68] I. Glodariu, SympTh, 7, Tulcea, 1989, p. 131.

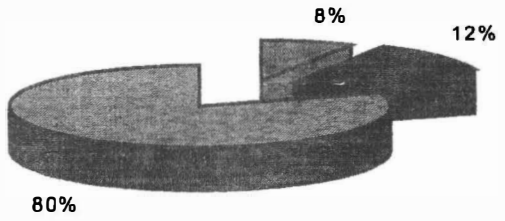
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Verzi"[69]) sau din zone asemănătoare se poate supune că în aceste spaţii restrânse erau masate numeroase locuinţe şi o mulţime de gropi de provizii[70].

Mai rar se întâlnesc şi aşezări de *tipul V*. Acestea sunt dispuse pe promontorii protejate din două sau trei părţi natural, cu terase amenajate şi de cele mai multe ori fortificate cu şanţuri şi valuri de pământ. Majoritatea au ocupat locuri strategice şi bogate în resurse naturale, devenind importante centre economice şi politice. Întinzându-se pe suprafeţe mai mari de teren, ele puteau asigura şi refugiul, pe timp de război, a populaţiei (sau a unei părţi din aceasta) din aşezările mai mici aflate în apropiere. Aşezări de acest tip sunt semnalate (unele sunt doar presupuse ele fiind cercetate doar la suprafaţă) la Bixad-"*Cetatea cu Şea*", Boroşneul Mic-"*Cetatea Bursuculuí*"(?), Comolău-"*Cetate*"(?), Cuşmed-"*Hotarul Monahului*", Măgherani-"*Culmea Cetăţii*", Mereşti-"*Dâmbul Pipaşilor*" şi Olteni-"*Cetatea Fetei*" (?). Dintre acestea nu sunt fortificate aşezările de la Cuşmed[71] şi Măgherani. Cea de la Cuşmed este situată pe malul pârâului Cuşmed, pe un mamelon cu pante abrupte (spre sud prăpăstios), înalt de circa 580-590 m (înălţimea relativă este de 80-90 m) numit "*Hotarul Monahului*", fiind protejată de natură. Oamenii au intervenit în partea superioară (spre nord), unde au amenajat o terasă în formă semilunară şi un platou de formă relativ ovală. Autorii cercetărilor nu au observat urme de fortificare la nici una din cele două zone amenajate. Aşezarea de la Măgherani[72] este situată de asemenea pe un deal cu pante abrupte (cota 585 m) pe care au fost amenajate trei terase şi platoul.

Din lipsa cercetărilor arheologice nu cunoaştem situaţia economică a celor două aşezări, dar nu excludem, ţinând cont de poziţia lor geografică, să fi avut în preocupări, pe lângă cele tradiţionale, şi comerţul cu sare. O parte din celelalte aşezări de tipul V, amintite mai sus, fiind fortificate, le vom analiza în capitolul *Fortificaţii*.

V.1.2. CRONOLOGIA AŞEZĂRILOR. În funcţie de datarea propusă de autorii cercetărilor (cercetări realizate prin periegheze, sondaje, săpături sistematice sau de salvare, descoperiri întâmplătoare etc.) şi de observaţiile personale (bazate pe studierea unor materialele arheologice provenite din diferite staţiuni), aşezările nefortificate aparţin *sec. III - II a. Chr., sec. II a. Chr. - I p. Chr.* şi *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, cu variante precum sec. III a. Chr. - I p. Chr. sau II a. Chr. - I. a. Chr., uneori aceeaşi aşezare având două sau mai multe faze de locuire. Din păcate unele descoperirile au fost definite ca aşezări dacice fără a se preciza încadrarea cronologică, iar altele au fost datate cu incertitudine chiar de cei care au efectuat cercetările.

8% - sec. III-II a. Chr.
12% - sec. II a. Chr. - I p. Chr.
80% - dec. I a. Chr. - I p. Chr.

Fig. A . Aşezări

Trecând peste aceste carenţe cronologice putem spune că statistic, până în prezent, au fost semnalate circa **17 aşezări din sec. III - II a. Chr., 25 din sec. II a. Chr. - I p. Chr.** (la Delniţa, Sâncrăieni şi Turia câte două) şi **168 aşezări din sec. I a. Chr. - I p. Chr.** (*Fig. A*). La ultima perioadă cronologică figurează un număr de peste 100 de localităţi cu descoperiri de aşezări din care unele au *două* (Boroşneul Mare, Bezid, Casinul Nou, Ciucsîngeorgiu, Dalnic, Eliseni, Goagiu, Jigodin, Malnaş-Băi, Olteni, Ozun, Pădureni, Şoimuşul Mare, Tîrgu-Secuiesc), *trei* (Archita, Brateş, Cetăţuia, Filiaşi, Ilieni, Sfântu-Gheorghe, Sâncrăieni, Sântimbru, Tomeşti,

[69] V. Crişan, Acta MN, 33. I. p. 361 - 380.
[70] I. Glodariu, *Arhitectura*, Cluj, 1983, p. 44.
[71] G., I. Ferenczi, Satu-Mare, IX-X, 1992-1993, p. 29-40.
[72] I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 564 - 565; V. Lazăr, *Rep*, 1996, p. 180/B.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Uilac), *patru* (Avrămeşti, Cozmeni, Reci, Şimoneşti,), *cinci* (Cernat, Comolău), *şase* (Porumbenii Mari) şi *şapte aşezări* (Cristuru-Secuiesc).

Comparând, pe baza reprezentării grafice (*Fig. A*), descoperirile din perioadele cronologice amintite se constată extraordinara evoluţie a ultimei perioade, la care dacă o adăugăm, după cum este şi firesc, pe cea de-a doua rezultă că 92% din aşezări aparţin sec. II (în general a doua jumătate) a. Chr. - I p. Chr. Fenomenul este, de altfel, asemănător în mai toate ţinuturile intra-carpatice[73], fapt ce ridică numeroase întrebări cercetătorilor. În cea ce priveşte estul Transilvanie deşi descoperirile sunt departe de a fi exhaustive, nu credem că cele viitoare vor schimba substanţial procentul, decât în cazul în care va fi regândită cronologia aşezărilor La Tene din întreg arcul intracarpatic.

Analizând în continuare aşezările descoperite se constată, de asemenea, că numai în câteva puncte există continuitate de locuire pe parcursul celor două perioade cronologice, precum în cele de la Cernat-"*Dâmbul Bisericii*" şi "*Pământul lui Robert*", Cetăţuia-"*Cariera de lut*", Reci-"*Telek*", Rugăneşti-"*Grădina Mare de Sus*", Sfântu-Gheorghe-"*Bedehaza*" (?), Sântimbru-"*Pomii Verzi*" şi Turia-"*Cimitirul Catolic*". În rest sunt aşezări noi, formate fie ca urmare a creşterii demografice şi, implicit, a celei economice din aşezările secolelor III - II a. Chr., fie întemeiate de o populaţie nou venită, atrasă în zonă de diversele calităţi ale acesteia sau dislocată din ţinuturile de baştină din diverse motive. Nu întâmplător densitatea cea mai mare de aşezări se află în ţinuturile bogate în sare (Sovata - Praid - Cristuru Secuiesc - Odorheiu Secuiesc), în cele cu minereuri de fier (Depresiunea Ciucului, Baraoltului) şi în cele cu mari posibilităţi de comunicare şi comerţ (Depresiunea Târgu Frumos). Există şi probabilitatea ca o parte a aşezărilor descoperite să fi aparţinut aceleiaşi comunităţi care, în urma deplasării "în ritmul desţelenirilor... precum şi a defrişărilor", s-a supus mecanismului roirilor[74]. Credem însă, că aceste cazuri nu sunt foarte multe deoarece condiţiile fizico-geografice nu permiteau o continuă deplasare a populaţiei, iar, pe de altă parte, nu trebuie uitat că pământul pentru agricultură se cucereşte greu, mai ales în aceste zone. "Ţarina constituie o muncă acumulată, prea importantă pentru ca o populaţie să o poată părăsi cu uşurinţă. Trebuie veacuri pentru ca un anumit spaţiu să fie amenajat din punct de vedere agricol. În cele mai multe cazuri, dacă o incursiune războinică alungă populaţia, băjenarii se întorc la vechile lor locuri, de îndată ce le este cu putinţă"[75].

Urmărind o posibilă concordanţă între tipologia aşezărilor şi cronologia lor se constată că aceasta este greu de stabilit. Apare mai mult ca sigur faptul că alegerea locului pentru dispunerea locuinţelor a fost determinată de relief şi de factorii pedo-climatici şi nu de perioada în care a fost întemeiată aşezarea. De altfel este cunoscut din observaţiile de topografie arheologică că alegerea locului pentru întemeierea aşezărilor a fost o tactică străveche, bazată pe o bună studiere şi cunoaştere a terenului, dovedită de altfel şi cu prilejul marilor inundaţii din 1970 când nici o aşezare preistorică nu a fost inundată[76]. Deşi nu se poate realiza o clasificarea tipologico-cronologică, trebuie totuşi să remarcăm apariţia aşezărilor de tipul V doar la sfârşitul secolului al II-lea a. Chr., odată cu începuturile dezvoltării generale ale zonei. (*Anexa nr. 1*)

De-a lungul anilor au fost executate săpături arheologice (în general cu caracter de sondaj) în mai multe aşezări dacice nefortificat. (Alungeni - "*Fântâna Sărată*"; Angheluş - "*Mestecănişul Bisericii*", Baraolt - "*Pădurea Mare*"; Bixad - "*Vapa*"; Bezid - "*Sare de mătase*", "*Fâneaţa Mare*"; Cecheşti - "*Crescătoria de viţei*"; Cernat - "*Dâmbul Bisericii*", "*Grădina lui Biró*", "*Pământul lui Robert*"; Comolău - "*Zona Şcolii*", "*Dombolyka*", "*Grădina lui St. Dombora*", "*Râpa Mare*"; Cristuru-Secuiesc - "*Poala Bradului*", "*Valea*

[73] I. Glodariu, SympTh, 7, Tulcea, 1989, p. 126.
[74] H. H. Stahl, *Studii de sociologe istorică*, Bucureşti, 1972, p. 41.
[75] Idem, p. 42.
[76] M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, Ş. Papacostea, P. Teodor, Istoria României, 1998, p. 9-10.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Caldă"; Eliseni - "*Poala Fâneţii*"; Filiaşi - "*Pământul Pădurii Mari*"; Jacodu - "*Sub Varuta*"; Loţu - "*Terenul lui F. Ráduly*"; Medişorul Mare - "*Măzărişte*"; Mereşti - "*Dâmbul Pipaşilor*"; Olteni - "*Zona castrului*"; Oţeni - "*Satul lui Miňai*"; Pădureni - "*Teleacul Mic*"; Poian - "*Panta de Piatră*"; Reci - "*Telek*"; Sălaşuri - "*Panta de Cărămidă*"; Sfântu-Gheorghe - "*Bedehaza*", "*Eprestető*"; Sâncrăieni - "*Fabrica de Cărămidă*"; Sânsimion - "*Cariera de nisip*"; Sântimbru - "*Pomii Verzi*"; Şimoneşti - "*Panta cu stejari*"; Târgu-Secuiesc - "*Cimitirul reformat*", "*Terasa pârâului Turia*"; Turia - "*Cimitirul Catolic*", "*Silozuri*", "*Conacul Apor*"; Uilac - "*Şesul Roţii*"; Valea Seacă - "*Terasa pârâului Cetăţii*" etc.)[77]. Din păcate nici una nu a fost săpată integral pentru a putea reconstitui modul în care erau amplasate casele şi construcţiile anexe, atelierele, pieţele, drumurile de acces, lăcaşurile de cult etc. (Săpături sistematice se desfăşoară la Mereşti - "*Dâmbul Pipaşilor*", dar sunt departe de a fi finalizate). Cu toate acestea, în mai toate aşezările au fost descoperite una sau mai multe locuinţe, vetre de foc, ateliere, gropi menajere etc. Pentru a avea totuşi o viziune de ansamblu asupra construcţiilor şi amenajărilor din satele dacice montane, vom trata pe rând diferitele tipuri de locuinţe şi construcţii utilitare cunoscute.

V.1.3. COMPLEXE.

V.1.3.1. LOCUINŢE. Pe baza descoperirilor arheologice din diferite staţiuni se pot reconstitui tipurile şi formele locuinţelor dacice, precum şi materialele de construcţii folosite. În ceea ce priveşte ultima chestiune credem, ţinând cont de întinderea pădurilor, că principalul material folosit a fost lemnul, probabil cel de conifere, uşor de prelucrat. Chiar şi acolo unde urmele arheologice ale construcţiilor sunt slab păstrate, cu siguranţă tot lemnul a fost materia primă principală.

Ca şi în alte părţi ale Daciei[78], tipurile de locuinţe descoperite în aşezările de aici variază fie în funcţie de configuraţia terenului, fie de posibilităţile economice, dar şi de îndemânarea celui care le-a construit. Acestea sunt în principal *adâncite* şi de *suprafaţă.*

1. *Locuinţele adâncite* (peste 0,80 m) sunt în realitate ceea ce cunoaştem sub denumirea de *bordeie.* Construcţiile respective nu cunosc o răspândire prea mare în zonă. Acest fapt se poate datora standardului economic la care au ajuns comunităţile, dar nu trebuie neglijată nici structura terenului pe care au fost întemeiate aşezările. Terasele sunt în bună parte nisipoase şi umede, iar zonele mai înalte nu permit adâncirea din cauza pietrei. De altfel, este cunoscut faptul că ele sunt mai degrabă specifice zonelor de câmpie[79] şi mai puţin celor montane bogate în materiale de construcţii.

În urma cercetărilor arheologice au fost descoperite bordeie doar la Cernat - "*Dâmbul Bisericii*" (sec. III - II a. Chr.?) şi "*Pământul lui Robert*" (sec. II - I a. Chr.?), Sfântu Gheorghe - "*Bedehaza*", Valea Seacă - "*Terasa Pârâului Cetăţii*" (sec. II a. Chr. - I p. Chr.) şi Ozun - "*La Bălţi*" (sec. I a. Chr. - I p. Chr.). Forma şi mărimea lor nu a fost însă întotdeauna consemnată, pe primul plan trecând, de obicei, descrierea materialelor descoperite. Merită a fi amintit aici bordeiul din aşezarea de la Cernat - "*Pământul lui Robert*", care aparţinea primei faze a locuirii dacice. Acesta se afla la 1,55 m adâncime, avea planul pătrat (3 x 3 m), urme de pari (stâlpi) la colţuri şi vatră de foc în interior. Bordeiul de la Valea Seacă - "*Terasa Pârâului Cetăţii*" (sec. II a. Chr. - I p. Chr.) avea, după descrierile autorul, fundul (podeaua?) ars la roşu[80]. Probabil locuinţa a sfârşit printr-un incendiu, iar structura lemnoasă prăbuşită în interior a dus la arderea puternică a podelei. La Sfântu Gheorghe - "*Bedehaza*" au fost

[77] Descrierea şi bibliografia pe larg în cap. *Repertoriul descoperirilor dacice.*
[78] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 10.
[79] *Ibidem.*
[80] Z. Székely, Cumidava, XII, p. 23.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

descoperite mai multe bordeie. Aşa, spre exemplu, groapa unuia[81] cobora în trepte până la 2,10 m (în interior a fost descoperită o monedă romană republicană, anul 104 a. Chr.), iar a altuia[82] până la 1,80 m. K. Horedt, precizează că "înfăţişarea completă a unei locuinţe nu s-a putut deduce din bordeiele săpate, cu toate că acestea au o adâncime şi mărime destul de considerabilă"[83]. (*Anexa nr. 2*).

Întrucât doar bordeiul de la Cernat a fost descris mai pe larg, trebuie să-l luăm pe acesta ca etalon al respectivelor tipuri de construcţii din zonă. Planul era rectangular, cu o singură cameră, de dimensiuni relativ mici (9 m^2), încălzită cu ajutorul vetrei de foc situată în prejma unuia din pereţi. Podeaua a fost lutuită. Urmele de stâlpi din colţuri dovedesc structura de lemn a acestuia iar lipitura cu impresiuni de nuiele demonstrează că pereţii au fost căptuşiţi cu împletitură de nuiele şi lipitură. Acoperişul, probabil în două ape, a fost din trestie sau rogoz, ambele plante existând din abundenţă în zonă, pe malurile şi în mlaştinile din apropierea apelor.

Bordeiele sunt amintite atât în aşezările mai timpurii cât şi în cele clasice ale civilizaţiei dacice, putând spune că ele coexistă cu locuinţele mai evoluate, de suprafaţă.

Locuinţe cu termenul generic de "bordei" au mai fost semnalate, dar din descrierile realizate de autorii cercetărilor ele se încadrează mai degrabă în cele de suprafaţă, uşor adâncite şi le vom trata ca atare.

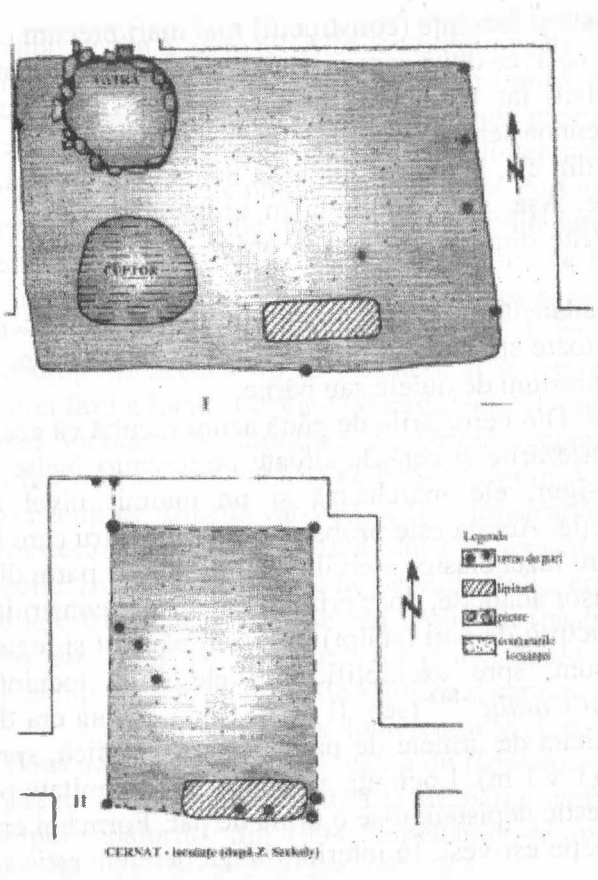
2. *Locuinţe de suprafaţă.* Aceste construcţii sunt cele mai des folosite în aşezările cercetate. Trebuie să precizăm însă că există procedee diferite de ridicare a locuinţelor de acest tip. În unele cazuri procedeul era asemănător cu cel al construirii bordeielor, adâncirea fiind însă mai redusă, de doar 0,30 - 0,40 m . Deşi tehnica folosită este mai apropiată de cea a bordeielor ele se încadrează totuşi în locuinţe de suprafaţă deoarece atât pereţii cât şi acoperişul sunt la suprafaţa solului, în timp ce la bordeie se poate vedea doar acoperişul, restul fiind în pământ. Consemnarea descoperirilor de acest tip nu este lipsită de incertitudine întrucât de cele mai multe ori este greu de precizat dacă a fost vorba de o adâncire propriu-zisă sau doar de o îndreptare a terenului pe care urma să se ridice casa. Pentru a le diferenţia de locuinţele construite efectiv la suprafaţa solului le-am denumit locuinţe uşor adâncite evitând astfel vechile formulări mai puţin corecte din punct de vedere lingvistic (semibordei sau semiadâncite[84]).

a). *Locuinţe uşor adâncite.* Aceste tipuri sunt cele mai răspândite în aşezările din estul Transilvaniei. Cu sau fără o descriere amănunţită, sunt întâlnite în mai toate aşezările dacice cercetate, atât în cele mai timpurii cât şi în cele ale ultimelor două secole de dinaintea cuceririi romane.

Pentru secolele *III - II a. Chr.* semnalăm cele două locuinţe descoperite la Angheluş - "*Mestecănişul Bisericii*"[85], de formă circulară, cu urme de pari şi vetre de foc în interior. Tot în această perioadă au fost construite, se pare, şi cele de la Cristuru Secuiesc - "*Poala Bradului*"[86]. Aici a fost observat doar conturul primei locuinţe. Aceasta era de formă pătrată (4 x 4 m) şi nu avea vatră de foc în interior. A doua, probabil, cu plan asemănător, avea în interior o vatră de foc de formă dreptunghiulară (1 x 1,20 m).

[81] K. Horedt, Materiale, 2, 1956, 15.
[82] Idem, op. cit., p. 16.
[83] Idem, op. cit., p. 21.
[84] Conform Dicţionarului Enciclopedic, Bucureşti, 1978, p. 876, *semi* este un element de compunere cu sensul "jumătate de". Prin urmare termenii folosiţi pentru desemnarea locuinţelor uşor adâncite s-ar traduce ca "jumătate de bordei" sau "jumătate de adâncite".
[85] Z. Székely, ThD, 1976, p. 232 - 233.
[86] Idem, Cumidava, III, p. 100.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

CERNAT - locuințe (după Z. Székely)

Fig. B

Din aşezările aparţinătoare *sec. II a. Chr. - I p. Chr.* se pot consemna cele două locuinţe descoperite la Sâncrăieni - "*Fabrica de Cărămidă*", care, deşi au fost definite de descoperitori ca bordeie, credem că sunt mai degrabă locuinţe de suprafaţă uşor adâncite. Locuinţa nr. 1 (se afla la - 0,80 m de la suprafaţa solului iar humusul avea circa 0,40 m), de formă pătrată (3,80 x 3,80 m), fără vatră de foc în interior, era orientată pe direcţia nord-vest - sud-est şi avea gropi de pari la colţuri[87]. Locuinţa a doua (dezvelită parţial), uşor mai adâncită, s-a profilat pe o lungime de circa 7 m şi avea podeaua din pietre mici de râu[88]. Posibil ca tot uşor adâncite să fi fost şi locuinţele amintite în aşezările de la Baraolt - "*Pădurea Mare*"[89] şi Alungeni - "*Fântâna Sărată*"[90].

Locuinţe de acest tip, datând din *sec. I a. Chr. - I p. Chr.*, au fost descoperite în mai multe aşezări sau chiar în cetăţi. Astfel pe terasa "*Sub Cetăţea*" de la Albeşti[91], (cu informaţii sumare), locuinţele erau rectangulare, cu colţurile rotunjite şi fără vetre de foc în interior. La Cernat - "*Vârful Ascuţit*", cele patru locuinţe erau tot rectangulare (4 x 4 m), cu vetre de foc în interior, una fiind dotată şi cu un cuptor menajer[92] (*Fig. B/I*). Asemănătoare era şi locuinţa (3 x 4 m) din aşezarea de la "*Pământul lui Robert*" (nivelul doi)[93]. Aceasta a fost delimitată de gropile de pari şi avea în colţul sud-estic o vatră de foc de dimensiuni relativ mari, 1,70 x 0,70 m. (*Fig. B/II*). Tot locuinţe rectangulare sau descoperit la Loţu - "*Terenul lui Ráduly*" (2,60 x 2m) cu vatră de foc în interior[94], Medişoru Mare - "*Măzărişte*" (4 x 3,5 m)[95], Poian - "*Panta de Piatră*" (4 x 3,5 m) cu vatră de foc[96], Sălaşuri - "*Panta de Cărămidă*" (mai multe locuinţe de 3 x 2,5 m, cu vetre de foc)[97], Sfântu Gheorghe - "*Semeria*" (fără contururi clare, dar cu vatră de foc)[98], Şoimuşul Mic-"*Crucea lui Antal*" (3 x 2 m)[99] etc. (*Anexa nr.2-3*)

După cum se poate constata majoritatea locuinţelor de suprafaţă uşor adâncite sunt patrulatere, cu plan regulat (nicăieri autorii descoperirilor nu menţionează neregularitatea laturilor planului). La Albeşti şi la Sâncrăieni a fost remarcată doar rotunjirea colţurilor, situaţie datorată sistemului de construire din pari înfipţi în pământ. În ceea ce priveşte spaţiul

[87] C. Preda, Materiale, VI, 1959, p. 831.
[88] Idem, op. cit., p. 833.
[89] Z. Székely, *Almanah*, p. 17; idem, Materiale, IX, 1979, p. 305.
[90] Idem, *Almanah*, p. 20.
[91] Gh. Baltag, Marisia, IX, 1979, p. 103.
[92] Z. Székely, Cumidava, III, 1969, p. 101, 108.
[93] *Ibidem*.
[94] Idem, Materiale, VII, 1961, p. 184.
[95] Idem, ThD, 1976, p. 231 - 232.
[96] Idem, Cumidava, III, 1969, p. 102.
[97] Idem, Materiale, IX, 1970, p. 298.
[98] Idem, op. cit., p. 311.
[99] E. Benkő, *A Középkori*, 1992, p. 98, nr.11/8.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

locuibil acesta variază între 5,20 şi 16 m^2. Există şi locuinţe (construcţii) mai mari precum cea de la Sâncrăieni (peste 20 m^2). Acesta credem că avea două camere sau, dacă nu, altă utilitate. Camerele prea spaţioase erau greu de încălzit, iar temperaturile scăzute ale Depresiunii Ciucului nu puteau fi uşor suportabile. Nu cunoaştem cu certitudine modul de încălzire a locuinţelor lipsite de vetre de foc, iar o parte din ele, precum cele de la Sâncrăieni, nu le au. Probabil se folosea sistemul pietrelor încinse. Aşa, spre exemplu, în prima locuinţă de la Sâncrăieni, au fost descoperite pietre de diferite dimensiuni, fără o ordine în dispunere, al căror rol nu a putut fi explicat.

Ca mod de construire locuinţele uşor adâncite nu diferă foarte mult de cele adâncite sau, uneori, chiar de cele de suprafaţă. În mai toate situaţiile au fost sesizate urme de stâlpi la colţuri şi cantităţi importante de lipitură cu impresiuni de nuiele sau bârne.

b). *Locuinţe de suprafaţă propriu - zise.* Din cercetările de până acum rezultă că acest tip de construcţii este prezent, în general, în aşezările şi cetăţile situate pe terenuri înalte şi pietroase care nu permiteau adâncirea. Desigur, ele marchează şi un anumit nivel al dezvoltării economice şi al tehnicii de construcţie. Acesta este probabil motivul pentru care le întâlnim, cu precădere, în aşezările aparţinătoare fazei clasice a civilizaţiei dacice. O parte din aceste tipuri de locuinţe se deosebesc de cele uşor adâncite, doar prin faptul că sunt construite la suprafaţa solului. Ele păstrează sistemul structurii de pari (stâlpi) înfipţi în pământ şi legaţi cu împletitură de nuiele şi lipitură. Aşa sunt, spre exemplificare, cele două locuinţe descoperite în aşezarea de la Turia - "*Cimitirul Catolic*"[100] (sec. II - I a. Chr.). Prima era de formă pătrată, (3,75 x 3,75 m) şi a fost delimitată de urmele de pari. În partea sudică, spre centru, avea o vatră de foc de formă circulară (1 x 1 m). Locuinţa a doua a fost delimitată pe baza bucăţilor de lipitură, doar în colţul nord-vestic depistându-se o urmă de par. Forma ei era dreptunghiulară (4 x 3 m), cu axul lung pe direcţia est-vest. În interior, lângă peretele estic se afla o vatră de foc (1,25 x 1,25 m), lutuită.

La Jigodin I (în cele două secţiuni trasate în 1988) au fost dezvelite, parţial, trei locuinţe de suprafaţă cu plan rectangular (datorită cercetării reduse la primele două nu s-au putut stabili dimensiunile). Una din ele avea baza adâncită în stânca nativă. Din locuinţa a treia s-a decopertat circa 50%. Aceasta, situată pe zona centrală a platoului, a fost conturată de urmele unor stâlpi cu diametrul de 0,20 m, adânciţi în solul pietros circa 1 m. Planul era dreptunghiular (7,40 x 3,60 m), cu axul lung pe direcţia nord-sud. Stâlpii care marcau peretele îngust din partea sudică urmau o linie semicirculară. Atât în interiorul cât şi în exteriorul locuinţei au fost descoperite bucăţi mari de lipitură cu urme de bârne şi fragmente de lemn de brad carbonizat. În apropierea peretelui arcuit, în exterior, a fost dezvelită, parţial, o vatră de foc de formă ovală, cu substrucţie de piatră. Posibil ca aceasta să fi aparţinut altei locuinţe după cum este posibil ca în interiorul locuinţelor dezvelite să fi existat vetre de foc, deoarece este greu de crezut că se putea locui pe această înălţime aflată în bătaia vânturilor şi într-o zonă atât de friguroasă fără mijloace de încălzire. Ca formă, locuinţa pare să se asemene cu cea de la Pecica[101] şi poate chiar cu cea de-a doua construcţie de la Luncani - "Piatra Roşie"[102]. Sperăm ca cercetările viitoare să ofere posibilitatea clarificării depline a planului şi poate chiar a destinaţiei construcţiei. (*Pl. 16/1*)

O situaţie mai aparte o prezintă locuinţa descoperită la Cecheşti - "*Crescătoria de viţei*"[103], unde autorul descoperirii crede că aceasta era construită din pământ placat cu nuiele, deoarece, pe lângă stratul gros de pământ galben, au fost descoperite şi bucăţi de lipitură cu urme de nuiele. Din păcate ea nu a fost decopertată integral. Din cele observate, peretele lung era de circa 11 m, iar cel scurt între 3 şi 4 m. În interior erau două vetre de foc, deci foarte

[100] Z. Székely, Cumidava, XV - XIX, 1990 - 1994, p. 14.
[101] I. H. Crişan, *Ziridava*, p. 48, *Fig.* 18; I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 19, *Fig.* 6/1.
[102] I. Glodariu, *op. cit.*, 19 - 20, *Fig.* 6/2-3.
[103] E. Benkö, *op. cit.*, 1992, p. 56, nr. 3/1.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

posibil şi două camere. Alte locuinţe construite în acest mod (pământ galben amestecat cu paie şi bătătorit) nu sunt cunoscute în lumea dacică din estul Transilvaniei unde abundenţa lemnului nu necesita un efort atât de mare precum cel al construirii din pământ bătătorit.

Un alt mod de construire a locuinţelor de suprafaţă este cel care utilizează fundaţia de piatră şi talpa de lemn. În cetatea de la Porumbenii Mari (sec. I a. Chr. - I p. Chr.) au fost descoperite mai multe urme de locuinţe din care două au fost mai clare. Acestea aveau planul rectangular şi au fost construite din bârne de fag. La bază, mai ales la colţuri erau "lespezi mari de piatră pentru ca materialul lemnos să nu atingă pământul"[104]. În interior, spre mijlocul locuinţei, era situată vatra de foc, lutuită, ce avea la bază un pavaj din lespezi de piatră. Locuinţe de acelaşi tip se întâlnesc şi în aşezarea de la Mereşti - "*Dâmbul Pipaşilor*". Din prima fază a locuirii dacice (sfârşitul sec. II - prima jumătate a sec. I a. Chr.) au fost dezvelite două locuinţe de suprafaţă de formă rectangulară. Prima locuinţă (L 3= 4 x 3,20 m; contururile au fost stabilite pe baza bucăţilor de bârne carbonizate, a pietrelor şi a lipiturii), cu axul lung pe direcţia est-vest, a fost construită din bârne de brad, semicirculare, lipite cu lut amestecat cu pleavă. La bază, dar mai ales în colţuri, erau pietre mari pe care au fost fixate tălpile. În interior, aproape de peretele sudic, era o vatră de foc de formă ovală (1,10 x 0,50 m) cu substrucţie de piatră de râu. Podeaua (păstrată parţial) a fost amenajată din lut bătătorit. Uşa s-a aflat pe peretele sud-vestic, unde erau comasate mai multe pietre de formă paralelipipedică, cu urme de folosire şi care au servit ca prag.

Conturul celei de-a doua locuinţe (L 6) a fost mai puţin clar. Ea a fot deranjată atât de a doua amenajare a terasei, cât şi de rădăcinile unui stejar crescut în apropiere. Aceasta a fost marcată de bucăţi de lipitură şi de bârne carbonizate şi a avut, după o analiză realizată în timpul săpăturilor din 1994, dimensiuni de aproximativ 3,20 x 3,20 m. În interiorul ei nu a fost descoperită vatră dc foc. (*Pl. 10*)

Din faza a II-a de locuire (mijlocul sec. I a. Chr. - I p. Chr.) au fost descoperite trei locuinţe. Prima, de formă rectangulară (3,60 x 3,40 m), a avut fundaţie de piatră legată cu lut şi pereţi de bârne cu lipitură. Podeaua a fost amenajată din lut bătătorit. În colţul nordic era o vatră de foc, de formă circulară (diametrul de 1,10 m), construită din lut cu substrucţie de piatră locală, spartă. Locuinţa a doua, tot de formă rectangulară (3,40 x 5,20 m), a avut, probabil, două încăperi şi a fost construită din bârne circulare lipite cu lut. În interior (colţul vestic) a fost amenajată o vatră de foc, de formă ovală, (1,40 x 0,80 m) cu substrucţie de piatră. Locuinţa a treia (L.7) a fost decopertată parţial. Planul ei era tot rectangular (5 x 4,80 m), iar în interior, spre peretele vestic, se afla un cuptor. (*Pl. 10*) După arsura din interior şi bârnele carbonizate, căzute în apropicrea cuptorului şi peste podină rezultă că a sfârşit, la fel ca celelalte, printr-un incendiu puternic.

După cum reiese din cele de mai sus, planul locuinţelor de suprafaţă era în general dreptunghiular (mai rar pătrat), cu pereţii construiţi fie din pari, nuiele şi lipitură, fie din bârne orizontale acoperite sau nu cu lipitură. Acoperişul, în două sau patru ape, era, ca şi la celelalte tipuri de locuinţe, din paie, trestie, rogoz sau, poate, uneori şindrilă care, deşi mai aspectuoasă şi mai greu de realizat, era mai puţin rezistentă. Majoritatea aveau o singură cameră, relativ încăpătoare (circa 12 m^2), în care locuia toată familia. În cazul în care locuinţa era dotată cu două camere, una din ele era (probabil ca şi mai târziu sau uneori ca până în zilele noastre), nelocuită şi avea mai degrabă rol de depozit. (*Anexa nr. 2-3*)

V.1.3.2. "INSTALAŢII" PENTRU ÎNCĂLZIRE ŞI PREPARARE A HRANEI.

În prezentarea locuinţelor s-a amintit inevitabil de asemenea "instalaţii" care după cum s-a putut constata sunt prezente în toate aşezările descoperite în zonă, concretizându-se în *vetre de foc* şi uneori în *cuptoare menajere*. Ele erau situate atât în interiorul locuinţelor cât şi în exteriorul acestora, având rol dublu: de preparare a hranei şi de încălzire. Acolo unde

[104] G., I. Ferenczi, *InMemCD*, 1974, p. 144.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

lipsesc din locuinţe (mai rar în această zonă) erau, probabil, înlocuite cu un alt sistem de încălzire pe care nu îl cunoaştem cu siguranţă ci doar îl presupunem ca fiind cel al pietrelor încălzite sau al vaselor cu jăratec.

a). *Vetrele de foc.* Termenul de *vatră*, după cum apreciază I. I. Russu , "exprimă mai pregnant decât oricare altul stabilitatea şi continuitatea sedentară a aşezărilor umane, iar conservarea lui din epoca indo-europeană până azi constituie o probă din cele mai elocvente ale continuităţii formelor de limbă şi viaţă traco - daco - romană pe meleagurile carpatice şi balcanice"[105]. Având un rol atât de important în viaţa oricărei gospodării, ele sunt prezente în toate aşezările dacice cercetate, de aici sau din alte părţi[106]. Vetrele descoperite în aşezările din estul Transilvaniei sunt în totalitate construite pe un postament din piatră (locală sau de râu), uşor înălţat faţă de nivelul podelei sau de călcare, acoperit cu lut sau pământ făţuit. Forma lor este **circulară**, (Jigodin III, Loţu, Mereşti, Sfântu Gheorghe - "*Semeria*", Sâncrăieni - "*Fabrica de Cărămidă*", Turia - "*Cimitirul Catolic*"), **ovală** (Cernat - "*Vârful Ascuţit*", Cristuru Secuiesc - "*Poala Bradului*", Jigodin I şi III, Mereşti) sau **dreptunghiulară** (Cernat - "*Pământul lui Robert*", Poian - "*Panta de Piatră*"), iar dimensiunile sunt de circa 0,70 x 1,40 m (uneori mai mari precum vatra din locuinţa de la Cernat - "*Pământul lui Robert*" care era de 1,70 x 1,70 m). Cele aflate în interiorul locuinţei sunt dispuse, în general, în apropierea unuia din pereţi, (mai rar în centru), probabil, pe partea laterală a uşii de intrare pentru a evita curentul de aer, care putea provoca scântei sau chiar stinge focul. În ceea ce priveşte evacuarea fumului, aceasta s-a realizat fie prin orificii lăsate în acoperiş[107], fie printr-o deschizătură în tavan, procedeu asemănător cu ceea ce s-a păstrat până târziu în unele zone etnografice[108].

Vetrele situate în afara locuinţei, cu rol principal în prepararea hranei, erau cu siguranţă poziţionate în aşa fel încât să protejeze clădirile din jur de incendiu.

b). O altă amenajare, folosită atât la încălzit cât şi la prepararea hranei, a fost *cuptorul*, prezent, de altfel, în numeroase alte aşezări din lumea dacică[109]. Cercetările arheologice din zona studiată au scos la lumină două asemenea amenajări. Una a fost descoperită într-o locuinţă de la Cernat - "*Vârful Ascuţit*"[110] (*Fig.* B/I) şi era de formă circulară cu dimensiunile de 1,20 x 1,10 m. Alături, după cum susţine autorul descoperirilor, era şi o vatră de foc, situaţie mai puţin credibilă, după opinia noastră, din mai multe motive. În primul rând spaţiul ocupat de cele două "instalaţii" era mult prea mare pentru dimensiunile locuinţei, persoanele ca atare nemaiavând unde să stea. În al doilea rând cuptorul putea fi folosit şi pentru încălzire nu numai pentru pregătirea hranei. Prin urmare presupunem că vatra de foc descoperită a aparţinut unei ale încăperi sau locuinţe.

Cuptorul descoperit în locuinţa (L 7) de la Mereşti - "*Dâmbul Pipaşilor*"[111] avea tot formă relativ circulară (diametrul, fără pereţi era de 1,30 x 1,10 m)[112]. Bolta, păstrată parţial pe laturile de nord şi sud (circa 15 - 20 cm înălţime), a fost construită din lut amestecat cu pleavă având grosimea de aproximativ 10 cm. Platforma a fost ridicată pe o porţiune stâncoasă. Între golurile stâncii au fost puse pietre locale sparte iar deasupra pietre de râu, alese cu grijă, dispuse circular, peste care s-a turnat lut (gros de 7 cm). Acesta, la rândul lui, a fost netezit şi făţuit, dând o suprafaţă plană. Făţuiala era arsă la roşu, grosimea arsurii fiind de

---

[105] I. I. Russu, *Elemente autohtone în terminologia aşezărilor şi gospodăriei*, în *AMETC*, 1962 - 1964, p. 81.
[106] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 30; V. Ursachi, *Zargidava, Cetatea dacică de la Brad*, 1995, p. 71 - 72.
[107] Idem, *op. cit.*, p. 12.
[108] V. Butură, *op. cit.*, p. 104. În unele case vechi (sec. XVIII-XIX), din zona Pădurenilor "vatra nu avea nici un dispozitiv pentru potolirea scânteilor şi dirijarea fumului [...] ci numai o deschizătură în tavan" prin care fumul ieşea în pod.
[109] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 72 - 74; Mioara Turcu, *Geto - dacii din Câmpia Munteniei*, 1979, p. 85.
[110] Z. Székely, Cumidava, III, p. 108, *Fig.* 4.
[111] V. Crişan, ActaMN, 31, 1994, p. 382.
[112] Un cuptor asemănător ca mărime şi formă s-a descoperit în cetatea de la Brad; vezi V. Ursachi, *op. cit.*, p. 72.

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

peste 10 cm. Folosirea îndelungată a cuptorului a dus la arderea inclusiv a stratului de pietre de râu care aveau o culoare roşiatică şi erau sfărâmicioase. Postamentul se înălţa faţă de podeaua locuinţei cu circa 0,80 m. Bolta s-a prăbuşit spre interiorul locuinţei prinzând sub ea bârne arse, fragmente de vase, oase de animale, cenuşă, cărbune etc. Gura cuptorului nu s-a putut determina cu exactitate, dar, după cantitatea de cenuşă şi cărbune găsite, se pare că ea se afla spre interiorul locuinţei (spre est). Cuptorul era folosit atât la prepararea alimentelor cât şi la încălzit. (*Pl. 10*)

V.1.3.3. ATELIERE. În unele aşezări, sau în apropierea acestora, dovadă a unor activităţi economice complexe, au fost descoperite şi construcţii cu destinaţie specială precum *cuptoarele de olar, atelierele de prelucrare a fierului şi bronzului şi cuptoarele de reducere a minereului de fier.*

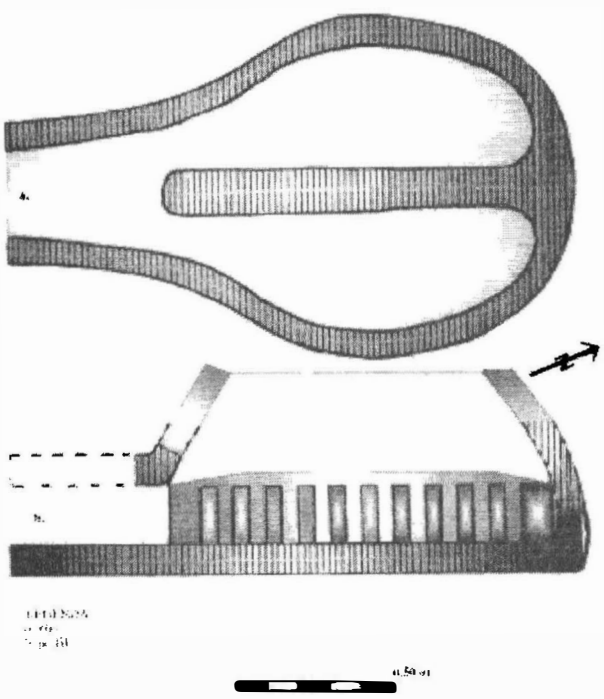

Fig. C

a). *Cuptoare de olar.* La Sântimbru - "Pomii Verzi"[113] a fost descoperit întâmplător, în peretele carierei de nisip, un cuptor de olar de formă ovală (0,95 x 1,20 m).(*Fig.* C). Camera de foc era prevăzută cu un perete median gros de circa 0,14 m şi înalt de 0,35 m, iar gura de foc era lungă de 0,50 m şi lată de 0,35 m. Pe grătarul cuptorului au fost descoperite fragmente de vase de factură dacică. Bolta, construită din lut amestecat cu pleavă, avea grosimea de circa 0,10 m. Din păcate informaţiile transmise de autorii descoperirii sunt foarte sumare. Este cert că respectivul cuptor se afla în interiorul aşezării, dar, întrucât în aceasta se succed mai multe faze de locuire dacică (sec. III - II a. Chr. - I p. Chr.), este greu de precizat timpul exact în care a funcţionat. Nu ştim nici dacă ceramica descoperită în interiorul lui era lucrată cu mâna sau roata. După dimensiunile pe care le avea, credem că era folosit la arderea vaselor mai mici. Tipologic (după tipologia realizată de Maria Comşa)[114], se încadrează în varianta a doua (de formă tronconică, cu grătar orizontal sprijinit pe un perete median) şi are analogii la Andrid, jud. Satu Mare (sec. III - II a. Chr.)[115], Bucureşti - Cătelu Nou (sec. II - I a. Chr.)[116], Poiana Dulceşti - "*Broşteanu*", jud. Neamţ (sec. I p. Chr.)[117] etc. Un alt cuptor de olar este amintit în aşezarea de la Cetăţuia - "*Cariera de lut*"[118] situată la câţiva kilometri spre sud de Sântimbru. De data aceasta ştim doar că acesta era situat în peretele estic al carierei, că avea în interior fragmente de vase de factură dacică şi că bolta era construită din lut amestecat cu pleavă. Posibil ca forma lui să fi fost asemănătoare cu a celui de la Sântimbru. Materialele care provin de aici se încadrează tot în sec. III - II a. Chr. şi I a. Chr. - I p. Chr.

---

[113] V. Crişan, ActaMN, 33, I, 1996, p. 361-362.
[114] Maria Comşa, MemAntiq, IX - XI, 1985, p. 171.
[115] I. Nemeti, SCIVA, 25, 4, 1974, p. 579 - 589.
[116] V. Leahu, CAB, I, 1963, p. 33, *Fig.*, 19; p.35, *Fig.* 20.
[117] Gh. Bichir, Materiale, X, 1973, p. 103.
[118] P. János, D. Kovács, StMat, Tîrgu Mureş, II, 1967, p. 48.

https://www.cimec.ro Biblioteca digitala

b). *Ateliere metalurgice*. Principalele bogăţii ale zonei, minereurile de fier şi de cupru, au fost intens exploatate şi prelucrate de daci. După unii cercetători, estul Transilvaniei a fost, în această perioadă, o adevărată "zonă siderurgică"[119]. Urmele acestei activităţi au fost descoperite în numeroase localităţi din Depresiunea Ciuc, Baraolt şi Tîrgu Secuiesc. De cele mai multe ori ele au fost depistate prin cercetări de suprafaţă pe baza a cantităţilor însemnate de zgură de fier şi de cupru asociate cu fragmente de vase de factură dacică, aparţinătoare secolelor II a. Chr - I p. Chr. Asemenea descoperiri se cunosc la, Caşinul Nou, Cetăţuia, Cârţa, Cozmeni, Mădăraş, Misentea, Sânsimion, Sântimbru, Tomeşti etc.[120]. În cazurile cele mai fericite, asemenea mărturii apar şi în timpul săpăturilor arheologice. Astfel, de la Delniţa - "*Păşune*" (din săpăturile de salvare efectuate în 1966), provin, pe lângă un bogat material ceramic, cantităţi importante de zgură de fier şi de cupru, probabil atât de la cuptoare cât şi de la atelierele de prelucrare. În Depresiunea Ciuc au fost descoperite şi cuptoare de redus minereul de fier la Sânsimion - "*Cariera de nisip*", Cetăţuia - "*Cariera de lut*"[121] şi Sântimbru- "*Dealul Mic*". Cuptorul de la Sânsimion (asemănător celor de la Doboşeni), împreună cu discul perforat pentru susţinerea tubului suflant al foalelor a fost recuperat în totalitate, el aflându-se momentan în depozitul Muzeului din Miercurea Ciuc. *Pl. 28/5*.

Descoperirile de la Doboşeni, Herculian[122], Biborţeni[123] şi Pădureni[124] sunt deja extrem de cunoscute. La acestea, credem că se poate adăuga şi atelierul de la Bezid - Loţu (descoperit în 1959) datat la vremea respectivă ca aparţinând secolului IV p. Chr. Majoritatea materialelor din aşezare sunt însă de factură dacică (sec. I a. Chr. - I p. Chr.), inclusiv cele aflate în apropierea cuptorului.

Descrierea cuptoarelor şi modul lor de funcţionare au fost pe larg tratate atât în unele studii mai vechi[125], cât şi în altele mai recente[126], drept pentru care nu vom insista în mod deosebit asupra lor. (*Pl. 11*). Amintim totuşi că cele de la Doboşeni erau circulare, cu fundul plat şi pereţii săpaţi parţial în panta dealului. Diametrul fundului cuptoarelor era de 80-90 cm, iar înălţimea păstrată de 60-100 cm. Acestea serveau la reducerea minereurilor. Cele de la Herculian erau însă de două tipuri. Unul asemănător celor descoperite la Doboşeni, iar altul de dimensiuni mult mai mari (peste 160x160 cm) servind probabil la prăjirea preliminară a minereurilor[127]. În ceea ce priveşte datarea propusă de Z. Székely atât pentru cuptoarele de la Doboşeni, cât şi pentru cele de la Herculian şi Pădureni nu putem fi întru-totul de acord. Nu credem că poate fi vorba de o funcţionare a lor doar în sec III-II a. Chr. când dezvoltarea economică şi socială a zonei este cea pe care am prezentat-o mai sus. Nu contestăm activităţile metalurgice din această perioadă, dar după opinia noastră aceasta continuă cu şi mai mare intensitate în secolele următoare.

În afară de cuptoare au fost descoperite (în aşezări sau cetăţi), şi ateliere de prelucrare a fierului şi bronzului sau, poate, unele doar de reparare a uneltelor şi armelor. Astfel, la Cristuru Secuiesc - "Str. Cecheşti nr. 6"[128], a fost descoperită o construcţie adâncită (la 1,30 - 1,50 m) de formă circulară cu diametrul de 3,5 m. Materialul folosit a fost probabil lemnul, iar stilul cel al locuinţelor adâncite. Situaţii asemănătoare sunt cunoscute, de altfel, la Şercaia şi

[119] H. Daicoviciu, *Dacia* p. 168.
[120] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizaţia*, p. 24; vezi şi capitolul *Repertoriul descoperirilor dacice*.
[121] Fragmente din cuptoare, dscul şi zgură de fier se află în depozitul Muzeului din Miercurea Ciuc; primul cu nr. inv. 3019 -3038 iar al doilea fără nr. inv. depus în lada nr. 14. Forma şi dimensiunile lor sunt asemănătoare cu a celor descoperite la Doboşeni.
[122] Z. Székely, Aluta, XII - XIII, 1981, p. 31 - 33.
[123] J. Bányai, *Bogăţiile naturale ale Ţării Secuieşti*, 1938, p. 11, după Z. Székely, *op. cit.*, p. 32.
[124] G. Téglás, *Praehistorikus vasolvasztó Bessenyon*, în ArhErt, U. F. 7, 1887, p. 153 - 157, după Z. Székely, *op. cit.*, p. 32.
[125] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 23.
[126] E. Iaroslavschi, *Tehnica la daci*, 1997, p. 51.
[127] *Ibidem*.
[128] E. Benkő, *op. cit*, 1992, p. 164, nr. 22/16.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Bucureşti - Cătelu Nou[129]. În interior era o suprafaţă acoperită cu lut ars la roşu. Sub acestea era un strat de pietre plate acoperite cu un strat de zgură şi bulgări de fier. Se presupune că aici ar fi fost un cuptor de prelucrare a fierului de formă circulară cu diametrul de 0,75 x 0,75 m. Materialele descoperite în interiorul construcţiei (zgură de fier şi de bronz, fâşii de bronz cu urme de tăieturi, fragmente de vase de bronz cu nituri, un creuzet de piatră, un străpungător de fier, un cuţit, fragmente de vase etc.) demonstrează că aceasta a avut atât rol de reducere a minereului de fier, cât şi de atelier pentru confecţionarea obiectelor de fier şi bronz[130]. La Jigodin I au fost descoperite două locuinţe, presupuse atelier, care aveau în interior creuzete şi bucăţi mari de zgură de fier. (*Pl. 16/2*). Piese asemănătoare s-au descoperit de asemenea la Mereşti şi Cernat (*Pl. 104/1*). La Porumbenii Mari - "Văgaşul Cetăţii" a fost descoperită o clădire (2,3 x 1,5 m), construită din lemn, considerată de autorii cercetării drept un mic atelier de fierar deoarece avea în interior, pe lângă fragmente de vase , un dorn de fier cu urme îndelungate de folosire[131]

La acestea sunt de adăugat şi posibilele ateliere de orfevrerie, (probabil unul la Surcea) în care meşteri ambulanţi, greci sau romani au confecţionat la cerere diferite piese de podoabă şi de lux[132].

V.1.3.4. GROPI DE PROVIZII ŞI MENAJERE.

Păstrarea şi depozitarea proviziilor alimentare a fost întotdeauna o activitate extrem de importantă pentru oameni[133]. Din acest motiv, de cele mai multe ori, locuinţa monocelulară a fost suplimentată cu o încăpere ce avea funcţia de adăpostire a rezervelor de hrană şi a altor bunuri mai de preţ. Aceluiaşi scop i-au servit şi gropile descoperite, în general, în preajma locuinţelor. În acestea se păstrau cu precădere cerealele, fiind larg folosite şi răspândite în lumea antică. Tacitus le semnalează la germani, spunând că "ei au obiceiul de a săpa în pământ nişte gropi peste care pun gunoi mult, adăpost de hrană şi loc de păstrare a bucatelor; căci asemenea locuri moaie asprimea gerului şi, când vine duşmanul, el pustieşte numai cele de-afară, dar pe cele ascunse şi îngropate ori nu le ştie, ori acestea îi scapă tocmai pentru că trebuie să le caute"[134]. După folosirea rezervelor alimentare din gropi acestea erau umplute, de cele mai multe ori, cu resturi menajere şi gospodăreşti: cenuşă, oase de animale, lipitură, vase sparte etc. Asemenea gropi au fost semnalate la: Albeşti - "*La Cetate*"[135], Baraolt - "*Pădurea Mare*" (11 gropi), Sâncrăieni - "*Fabrica de cărămidă*" (două gropi, circulare cu diametrul de 2,50 m respectiv 0,70 m şi adâncimea de 1,20 m, ce conţineau, prima, fragmente de vase lucrate cu roata, iar a doua pietre de râu şi fragmente de vase)[136], Sânsimion - "*Cariera de nisip*" (cinci gropi circulare cu diametrul cuprins între 1 - 1,80 m şi adâncimea între 0,70 - 1,50 m ce aveau în conţinut ceramică, lipitură, fusaiole, bucăţi de fier brut, cuie etc.) şi Sântimbru - "*Pomii verzi*" (12 gropi cu diametrul între 1,20 - 1,80 m şi adâncimea între 0,90 - 1,40 m). Acestea din urmă erau de formă cilindrică sau de pară şi au avut în conţinut o cantitate însemnată de "ceşti sau fragmente de ceşti, râşniţe întregi sau fragmentare, piroane de fier, fusaiole, mărgele de lut etc."[137]. Având în vedere inventarul şi dispunerea unora din ele în afara zonei locuinţelor, nu excludem posibilitatea ca acestea să fi avut rol cultual[138].

---

[129] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 32 - 33.
[130] E. Iaroslavschi, *op. cit*, p. 58 - 61, descoperiri similare.
[131] G., I., Ferenczi, ActaMN, XVIII, 1981, p. 393.
[132] H. Daicoviciu, Dacia, p. 180; D. Popescu, Dacia, NS, II. 1958, p. 203, 206.
[133] E. Comşa, Viaţa oamenilor din spaţiul carpato-danubiano-pontic în mileniile 7-4 î. Hr., Bucureşti, 1996, p. 45.
[134] Tacitus, *Germ.*, XVI, 3, după I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 30, nota 127.
[135] Gh. Baltag, Marisia, IX, 1979, p. 103.
[136] C. Preda, Materiale, 6, 1959, p. 830.
[137] I. Ferenczi, P. János, D. Kovács, *Săpăturile de la Sântimbru - Ciuc*, raport preliminar, ms; V. Crişan, ActaMN, 33, I, 1996, p. 362.
[138] V. Sîrbu, Credinţe, p. 96.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce priveşte gropile din aşezarea de la Sfântu Gheorghe - "*Bedehaza*"[139] situaţia este cât se poate de neclară. Din studiile publicate reiese că au fost descoperite peste 47 de gropi circulare din care unele erau situate în apropierea locuinţelor, iar altele în zone special amenajate[140]. Probabil primele au fost gropi de provizii, conţinutul lor fiind cel obişnuit ("fragmente de vase, oase şi cenuşă"[141]), iar celelalte rituale.

Dimensiunile gropilor din aşezările mai sus menţionate variază (diametrul între 0,70 - 2,50 m şi adâncimea 0,70 - 1,50 m), atât în funcţie de structura terenului, cât mai de grabă de cantitatea de produse pe care trebuiau să o adăpostească. Forma lor, mai puţin descrisă, în cazul nostru, a fost, credem, asemănătoare cu a celor descoperite în aşezări similare[142] din alte părţi ale Daciei, respectiv cilindrică, tronconică, piriformă etc. Pereţii lor erau fie arşi intenţionat[143], fie lipiţi cu lut sau căptuşiţi cu coşuri de nuiele lipite cu lut ca în aşezările de la Slimnic, Arpaşu de Sus sau Şercaia[144]. După umplerea cu cereale, erau acoperite cu un capac de lemn şi cu bălegar, putând astfel să reziste precipitaţiilor, gerului şi rozătoarelor[145].

În aşezările situate pe terenuri pietroase depozitarea rezervelor alimentare s-a făcut în construcţii special amenajate sau în vase de ceramică de mari dimensiuni, atestate, de altfel, în toate descoperirile arheologice din asemenea situri.

[139] K. Horedt, Materiale, 2, 1956, p. 10, 13.
[140] *Idem*, op. cit., p. 21.
[141] *Idem, op. cit.*, p. 14.
[142] I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 30; V. Ursachi, *op. cit.*, p. 75 - 94.
[143] H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 165.
[144] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 30.
[145] *Ibidem.*

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

V.2. CETĂŢI ŞI AŞEZĂRI FORTIFICATE

Nevoia de apărare a comunităţilor şi a bunurilor acumulate de acestea a apărut din preistorie, practic din neoliticul timpuriu[146] când, datorită vieţii sedentare, cultivării pământului şi realizării rezervelor alimentare şi de altă natură, s-au ivit motivele conflictuale şi încercările unora de a acapara forţat aceste bunuri. Ca urmare, încă de atunci, locuitorii diferitelor aşezări au fost nevoiţi să-şi construiască, în sectoarele uşor accesibile, şanţuri, valuri de pământ şi palisade[147]. Pe parcursul mileniilor, acestea s-au perfecţionat ajungându-se în epoca bronzului şi prima vârstă a fierului la adevărate cetăţi, cu rol strategico-militar, poziţionate pe forme de relief înalte, parţial protejate natural şi cu vizibilitate bună asupra teritoriului pe care îl supravegheau[148]. Aşa sunt, spre exemplu, în estul Transilvaniei, cetăţile de la Leliceni[149] (bronz târziu, cultura Wietenberg), Satu Mare[150] (BD- HaA), Bodoc (HaC)[151], Porumbenii Mari (HaA-B)[152], Reghin (HaB-C)[153] şi Tuşnad (HaA-B)[154].

Construcţiile defensive din prima vârstă a fierului, deşi se bazează pe elementele de fortificare cunoscute şi-n epocile anterioare, respectiv şanţ, val de pământ şi palisadă, se disting prin îmbinarea mai organică şi mai consecventă a acestor elemente[155]. Bunăoară, palisada, ridicată pe coama valului pentru a spori eficienţa sistemului de fortificare, devine indispensabilă sau, după cum preciza V. Vasiliev, "prezenţa unui val presupune, implicit, şi existenţa palisadei".[156] Tot în această perioadă, în funcţie de posibilităţile locale, valul conţinea uneori şi piatră, dar cercetările arheologice au dovedit că nu se poate vorbi încă de existenţa unor ziduri cum s-a crezut iniţial că ar fi în cetăţi precum cele de la Tuşnad şi Bodoc[157].

Fortificaţiile dacice construite pe parcursul secolelor II a. Chr. - I p. Chr. vor folosi, la rândul lor, elementele tradiţionale enumerate mai sus, dar şi altele noi, zidul, pe care le vor îmbina în funcţie de nevoile şi posibilităţile locale. Între ele şi cele anterioare (cu precădere cele din prima vârstă a fierului) există, aşadar, pe lângă asemănări (tipuri şi elemente de fortificare, amplasare în teren etc.) şi multe diferenţe (mărime, funcţionalitate, elemente de fortificare noi etc.). Astfel, dacă ne raportăm la mărimea fortificaţiilor hallstattiene, constatăm că cetăţile şi aşezările fortificate ale dacilor sunt mult mai mici şi că rosturile lor sunt diferite, chiar dacă, în multe cazuri, folosesc aceleaşi metode de fortificare sau puncte de amplasare. Evoluţia politică a societăţii a dus la adoptarea de noi principii strategice şi de apărare ale teritoriului. În timp ce interesele strategice ale primei vârste a fierului se limitau la teritorii restrânse, de ordin tribal, în epoca dacică, după unificarea politică şi formarea statului, se va

---

[146] Fl. Marinescu, StCom, Sibiu, 14, p.18-24; Gh. Lazarovici, *Über neo - bis äneolithische Befestigungen aus Rumänien*, în *Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte*, band 73, Berlin, 1990, p. 93 - 117; Vezi în acest sens şi aşezarea de la Ariuşd, jud. Covasna, fortificată cu şanţ şi două valuri întărite cu palisade, cf. Eugenia Zaharia, în Aluta, 5, 1973, p. 26 - 32.

[147] E. Comşa, *Neoliticul pe teritoriul României*, Bucureşti, 1987, p. 145.

[148] V. Vasiliev, *Fortificarea aşezărilor în prima vârstă a fierului*, în V. Vasiliev, Ioan Aldea, Horia Ciugudean, *Civilizaţia dacică timpurie în aria intra-carpatică a României*, 1991, p. 18 - 22.

[149] P. Roman şi colab., SCIVA, 24, 4, 1973, p. 559 - 572.

[150] G., I. Ferenczi, St.Mat. Tg. Mureş, II, 1967, p. 54 - 55 .

[151] K. Horedt, *Aşezările fortificate din prima vârstă a fierului în Transilvania*, Cluj, 1961, p. 180; idem, *Befestigte Siedlungen der Spätbronzeund der Hallstattzeit im innerkarpatischen Rumänien*, în *Symposium zu Problemen der Hallstattzeit in Mitteleuropa*, Bratislava, 1974, p. 221.

[152] Idem, *Aşezările...*, p. 181; Z. Székely, Materiale, VI, 1960, p. 194; S. Morintz, Aluta, I, 1970, p. 95.

[153] K. Horedt, *op. cit.*, p. 181.

[154] Idem, op. cit., p. 182; Idem, în *Symposium zu Problemen der Hallstattzeit in Mitteleuropa*, Bratislava, 1974, p. 209, *Fig.* 1.

[155] V. Vasiliev, *op. cit.*, p. 19.

[156] *Ibidem.*

[157] Idem, *op. cit*, p. 20.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

impune o strategie de ansamblu, subordonată intereselor politice şi de apărare a statului. De acum se aveau în vedere toate ţinuturile aparţinătoare acestuia. Trebuiau apărate, supravegheate şi controlate atât zonele importante din punct de vedere politic, religios, economic şi comercial, cât şi pasurile şi trecătorile care făceau posibilă circulaţia de la sud la nord şi de la est la vest de Carpaţi. Ca urmare, s-a ajuns la construirea unui sistem de fortificaţii defensiv, fără precedent în epocile anterioare, Dacia fiind de altfel "singura formaţiune politică din Europa <barbară>, care şi-a creat un astfel de sistem"[158]

Luând în discuţie doar un segment din acest sistem global, şi anume zona de est a Transilvaniei, vom urmări modul de realizare a strategiei militare defensive a statului dac în aceste ţinuturi, tipurile de fortificaţii şi elementele folosite şi, în măsura cunoştinţelor oferite de cercetările arheologice (restrânse), organizarea internă, funcţionalitatea şi datarea acestora. (*Pl.* 4). Precizăm că şi în estul Transilvaniei ca şi în celelalte ţinuturi locuite de daci au existat toate categoriile de fortificaţii (definite pe larg de I. Glodariu[159] şi intrate ca atare în literatura de specialitate) şi anume: *aşezări fortificate, cetăţi* şi *fortificaţii numai cu rosturi militare* sau independente. Descrierea lor şi a rezultatelor cercetărilor arheologice se regăsesc în capitolul *Repertoriul descoperirilor arheologice.* Amintim că o parte din cetăţile şi aşezările fortificate ce vor intra în discuţie sunt doar presupuse, identificarea lor făcându-se pe baza cercetărilor de suprafaţă şi a materialelor descoperite cu această ocazie (Boiu, Ciumani, Câmpul Cetăţii, Comolău, Cozmeni, Olteni - "*Vârful Cetăţii*", Racu - "*Dealul Bogat*", Sărăţeni, Sândominic, Sânzieni - "*Odoaica*" şi "*Coama Cetăţii*", Şoimuşul Mare). Altele, tot presupuse, au fost sondate doar pe platou, fără cercetarea elementelor de fortificare (Albeşti, Bădeni, Bixad, Boroşneul Mic, Eliseni, Olteni - "*Cetatea Fetei*", Praid, Sânzieni - "*Perka*", Valea Crişului), iar altele, relativ puţine în comparaţie cu celelalte, au fost cercetate parţial, aceasta incluzând şi elementele de fortificare (Biborţeni, Cernat - "*Vârful Ascuţit*", Ciceu, Covasna, Ghindari, Jigodin I, II, III, Leliceni, Mereşti, Mihăileni, Odorheiu - Secuiesc, Porumbenii Mari, Racu - "*Cetatea Păgânilor*", Valea Seacă, Zetea). Cu toate acestea, datele referitoare la o bună parte din ultimele cetăţi amintite nu sunt lipsite, nici ele, de incertitudini, consecinţă a cercetărilor restrânse şi a informaţiilor sumar publicate. Ca atare, în continuare, le vom trata pe toate ca cetăţi şi aşezări fortificate dacice cu speranţa că viitoarele cercetări le vor clarifica destinaţia şi mult discutata cronologie.

Pornind de la ideea că toate aceste fortificaţii, indiferent de mărimea, tipul sau elementele de fortificare pe care le deţineau, formau un sistem local (cu microsisteme interioare) bine structurat şi angrenat în cel global, am considerat ca fiind foarte importantă urmărirea pentru început a *amplasării şi a rolului lor strategic,* iar mai apoi *clasificarea, organizarea internă, funcţionalitatea şi cronologia.*

V.2.1. AMPLASAREA FORTIFICAŢIILOR.

În funcţie de nevoile de apărare şi supraveghere ale teritoriului, acestea au fost amplasate: 1) în zone importante din punct de vedere politic, economic şi cu numeroase aşezări civile; 2) în pasuri şi trecători şi 3) de-a lungul drumurilor comerciale.

---

[158] I. Glodariu, Symp'Th, 7, Tulcea, 1989, p. 131.

[159] Idem, *Arhitectura*, p. 50. "*aşezare fortificată* ...acel tip de fortificaţie în interiorul căreia locuieşte permanent fie întreaga populaţie a unei aşezări fie numai o parte a ei"..."termenul de *cetate* acoperă acele fortificaţii care au fost construite, în apropierea uneia sau a mai multor aşezări deschise, fără a fi locuite permanent de populaţia aşezărilor, ci numai de conducătorul politic şi militar, împreună cu o garnizoană"..."*Fortificaţia numai cu rosturi militare sau independentă* desemnează acele întărituri, locuite sau nelocuite permanent de garnizoană, menite să bareze importante căi de acces; ea nu constituie cetatea sau centrul militar-politic al unor aşezări civile".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

După cum se ştie, principalele resurse economice ale zonei constau în *sare*, *minereuri de fier*, şi *cupru*[160]. Deşi exploatările de sare sunt atestate arheologic doar pentru epoca romană[161], credem că ele existau şi în cea dacică, dovadă fiind descoperirile de altă natură - aşezări civile, cetăţi, monede izolate şi tezaure monetare etc. - în zonele respective. Astfel, în prejma zăcămintelor de sare de la Sovata, Praid, Cristuru Secuiesc, Mărtiniş şi Sânpaul se aflau cetăţi la Praid, Câmpul Cetăţii, Sărăţeni, Ghindari, Albeşti, Eliseni, Porumbenii Mari, Odorheiu Secuiesc şi Bădeni.

Zona de exploatare şi prelucrare a minereurilor de fier (probabil şi cupru) din Depresiunea Ciucului era supravegheată de cetăţilor de la Racu I şi II, Ciceu, Jigodin I, II, III, toate pe partea dreaptă a Oltului, spre Munţii Harghitei, iar Mihăileni, Leliceni, şi Cozmeni pe partea stângă, cu munţii Ciucului în spate. Spre nord, cetatea de la Sândominic bloca accesul spre zona de exploatarea a cuprului de la Bălan. În apropierea atelierelor metalurgice de la Doboşeni şi Herculian se afla cetatea de la Biborţeni ce controla în acelaşi timp şi ieşirea din Depresiunea Baraolt spre Câmpul Frumos, prin pasul Hatod. Cealaltă ieşire din depresiune pe pârâul Baraolt, era supravegheată de fortificaţiile de la Racoş[162]. Posibilele exploatări miniere de la Lueta erau apărate de aşezarea fortificată de la Mereşti, cetatea de la Odorheiu Secuiesc sau de cetăţile din Depresiunea Ciucului.

Căile de acces, intrările şi ieşirile din depresiuni, ca puncte strategice importante, se aflau, de asemenea, sub controlul cetăţilor şi aşezărilor fortificate. Astfel pe drumul ce ducea dinspre Sovata, prin pasul Bucin, spre Depresiunea Giurgeului, se afla la un capăt cetatea de la Praid iar la celălalt cea de la Ciumani şi de acolo spre Moldova, prin pasul Bicaz, posibil să fi existat o cetate la Gheorgheni[163]. Drumul ce lega zona Odorheiului de aceeaşi Depresiune a Giurgeului, prin pasul Sicaş, era sub controlul cetăţii de la Zetea. În partea nordică nu este exclusă existenţa unor cetăţi la Deda şi Topliţa cu rol de supraveghere a ieşirii pe Mureş, atât dinspre Depresiunea Giurgeului, cât şi dinspre Moldova prin pasul Tulgheş.

În Depresiunea Ciucului constatăm existenţa cetăţii de la Mihăileni spre pasul Ghimeş, a celei de la Ciceu spre pasul Vlăhiţa, a celor de la Leliceni şi Cozmeni spre pasul Uz şi spre valea Caşinului, cu legătură directă spre cetatea de la Valea Seacă şi, de acolo, pe valea Pârâului Negru, cu pasul Oituz. Punctul de observaţie existent la Tuşnad (în cetatea hallstattiană situată pe "Vârful Cetăţii" au fost descoperite şi fragmente de vase de factură dacică[164]), închidea, practic, Depresiunea Ciucului în sud. Drumul ce cobora pe Olt era străjuit, în continuare, de aşezarea fortificată de la Bixad, de cetăţile de la Olteni, Valea Crişului şi, mai jos, de cea de la Braşov[165] sau spre pasul Buzău, de la Teliu[166].

Pe valea Pârâului Negru, de-a lungul drumului comercial ce lega Transilvania sud-estică de Moldova, prin pasul Oituz, se aflau aşezările fortificate de la Comolău şi

---

[160] V. Wollmann, *Mineritul metalifer, extragerea sării şi carierele de piatră în Dacia Romană*, Cluj-Napoca, 1996, p. 150: autorul consemnează, pe baza descoperirile arheologice, exploatarea minereului de cupru de la Bălan în epoca romană; de altfel analizele efectuate pe topoarele de cupru descoperite la Gheorgheni demonstrează că minereul era exploatat încă din eneolitic. Vezi în acest sens Gh. Lazarovici, Dana Popa, C. Beşliu, Aghata Olariu, ActaMN, 32, 1, 1995, p. 209 -230.

[161] V. Wollmann, *op. cit.*, p. 244 - autorul consemnează exploatările de sare de la Sovata, Praid, Sânpaul şi Mărtiniş în epoca romană. În ultimele două localităţi au fost descoperite un altar votiv şi o inscripţie care vorbesc de exploatările de sare; *IDR*, III/4, p. 248; *CIL*, III, 950. Vezi şi B. Orbán, *Szekélyföld*, I, p. 164-166.

[162] F. Costea, *Repertoriul arheologic al judeţului Braşov*, I, Braşov, 1995, p. 112.

[163] Z. Székely, Materiale, IX. 1970, p. 304; D. Popescu, SCIV, 12, 1, 1961, p. 142. Sub cetatea medievală au fost descoperite materiale, considerate, la vremea respectivă, ca aparţinătoare sec. III - IV p. Chr. Cunoscând din situaţii similare "moda "anilor 1950 - 60, pentru asemenea încadrări cronologice, am încercat să studiem piesele descoperite pentru a ne formula o părere documentată. Din păcate nu am reuşit să le depistăm în depozitul muzeului din Sfîntu Gheorghe, dar nu am abandonat ideea.

[164] I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 278, nr. 317.

[165] F. Costea, op. cit., p. 96

[166] A. D. Alexandrescu, I. Pop, Cumidava, 14, 1989, p. 10; F. Costea, *Repertoriul cetăţilor, fortificaţiilor şi al aşezărilor fortificate*, ms.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Boroşneul Mic, cetatea de la Cernat şi, în puncte nodale de legătură, cele de la Valea Seacă şi, respectiv, Covasna. De la aceasta din urmă, prin Comandău, pe valea pârâului Bâsca Mare se putea ajunge la Buzău şi mai departe spre litoralul pontic.

Alături de căile comerciale şi de acces, amintite deja, existau cu siguranţă şi acele *"drumuri ale sării"* care duceau atât spre ţinuturile dacice, cât şi spre cele sud dunărene. Transportul sării se făcea pe căi terestre, în samare purtate de cai, cum s-a făcut de altfel şi mai târziu în evul mediu[167]. Traseul nu îl cunoaştem cu siguranţă, dar îl putem bănui după cetăţile şi descoperirile monetare care-l marchează. Astfel, cel care ducea de la Sovata - Praid spre zonele extra-carpatice, cobora pe valea Târnavei Mici pe la Sărăţeni şi Ghindari, apoi, posibil, pe la Bezid, Şoimuşul Mare, Eliseni (având în dreapta cetatea de la Albeşti), pe la Roadeş[168], Racoş, Feldioara[169], Braşov, iar mai departe spre Muntenia sau spre Moldova prin pasurile cunoscute (Bran, Valea Doftanelor, Buzău, Oituz etc.).

Drumul de la Mărtiniş şi Sânpaul, putea coborî spre Olt, fie pe valea Homorodului Mare şi atunci era supravegheat de cetatea de la Bădeni, fie pe valea Vârghişului pe lângă aşezarea fortificată de la Mereşti şi, în continuare pe valea Oltului, spre Depresiunea Bârsei. De altfel, de-a lungul Vârghişului s-a circulat până în zilele noastre, părţi din drumul amenajat pe marginile pârâului fiind încă vizibile.

După cum aminteam, descoperirile monetare "sunt de pus, parţial, în legătură cu vânzarea sării în teritoriile dacico-getice ", precum şi cu "livrările de sare pentru ţinuturile sud-dunărene"[170]. În acest sens, tezaurele de tetradrahme thasiene şi Macedonia Prima de la Sovata, de tetradrahme thasiene de la Măgherani, de denari romani republicani şi imperiali de la Vădaş, de denari republicani de la Albeşti, de tetradrahme thasiene şi denari romani republicani de la Mărtiniş sau tezaurul de denari romani republicani de la Măieruş[171], întăresc dovezile atât cu privire la exploatarea sării, cât şi la transportarea ei pe traseele respective.

O asemenea încrengătură de cetăţi şi aşezări fortificate este dovada clară a unui adevărat sistem bine gândit şi strategic amplasat în teren. Conceput, parţial, spre sfârşitul secolului al II-lea a. Chr., el s-a dezvoltat şi a funcţionat pe toată perioada celor două secole de dinaintea cuceririi romane. (Anexele 4 - 5). Din păcate, o parte din cei care au cercetat aceste cetăţi, nu le-au privit ca parţi ale unui sistem, cu rol important în bararea accesului spre capitala Daciei şi în semnalizarea oricărui pericol, ci, diminuându-le importanţa, le-au considerat doar ca centre militare sau politice, de interes local. Astfel Z. Székely, autorul celor mai multe cercetări, apreciază că amplasarea acestor cetăţi în interiorul arcului carpatic nu se integrează într-un sistem de apărare al graniţei Daciei, ci în unul specific local, pentru o formaţiune statală, compusă din mai multe triburi, cu o oarecare independenţă fiecare[172]. Pentru că nu putem fi de acord cu o asemenea părere, cu riscul de a ne repeta, trebuie să revenim şi să precizăm că cetăţile şi aşezările fortificate din estul Transilvaniei erau amplasate în aşa fel încât să poată comunica vizual, direct sau prin puncte intermediare, pe întreg lanţul muntos. Ne bazăm afirmaţia pe verificarea la faţa locului a majorităţii punctelor respective. Prin urmare, acestea depăşeau simplul rol de apărare şi supraveghere a unui teritoriu restrâns şi erau angrenate într-un sistem defensiv solid pe linia Carpaţilor şi Subcarpaţilor răsăriteni ai Transilvaniei. Astfel, cetatea de la Câmpul Cetăţii, "deşi situată într-o poziţie ascunsă"[173], avea legătură vizuală cu cea de la Praid - "*Rabşonne*" prin punctul topografic "*Dâmbul Găinarului*", iar "spre vest, sud-vest şi sud cu vârful Becheciului, cu piatra Şiclodului, Piatra

[167] I. Glodariu, *Relaţii*, p. 108.
[168] F. Costea, *Repertoriul arheologic al judeţului Braşov*, I, Braşov, 1995, p. 114.
[169] Idem, op. cit., p. 107.
[170] I. Glodariu, *Relaţii*, p. 108; vezi în acest sens şi B. Mitrea, *Unitate şi continuitate în istoria poporului român*, Bucureşti, 1968, p. 53.
[171] F. Costea, *op. cit.*, p. 110.
[172] Z. Székely, Cumidava, XII, 1979 - 1980, p. 27 - 28.
[173] I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 567 -568.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Cuşmedului, dealul Firtuşului şi dealul Silaş de la Păuleni, care aproape toate poartă câte o aşezare deschisă"[174]. Prin vârful Becheci putea să comunice cu cetăţile de la Sărăţeni şi Ghindari. De la aceasta din urmă se vedea cetatea de la Şoimuşul Mare, care, la rândul ei, avea vizibilitate bună spre cea de la Eliseni. De pe "*Dealul Cetăţii*" de la Eliseni se vedea cetatea de la Albeşti, iar, probabil, prin puncte de legătură, cele de la Racoş, care supravegheau la rândul lor "tot cursul Oltului între Augustin şi Matiaş, precum şi o parte din Podişul Homoroadelor, din Depresiunea Bârsei şi a Baraoltului"[175]. De la Eliseni, se vedea, de asemenea, şi cetatea de la Porumbenii Mari, care putea comunica vizual cu cea de Odorheiu Secuiesc şi, în continuare, spre nord-est, cu cea de la Zetea şi spre sud-est cu cea de la Bădeni, care domina, prin înălţimea dealului pe care a fost construită, valea Homoroadelor şi chiar a Vârghişului. De pe muntele Merca (cota 1002 m), ce flanchează aşezarea fortificată de la Mereşti, se vedeau spre nord-vest cetăţile de la Bădeni şi Odorheiu Secuiesc şi spre sud-est cea de la Biborţeni şi toată Depresiunea Baraoltului. Posibil ca de aici să se fi putut comunica şi cu cetăţile de la Racoş, dar, din cauza numeroaselor înălţimi ce se succed, nu am reuşit să le depistăm.

În Depresiunea Ciucului, de pe fiecare cetate se văd toate celelalte şi, în acelaşi timp, toată Depresiunea de sus şi de mijloc. Prin cetăţile de la Jigodin I şi II se putea controla şi Depresiunea Ciucului de Jos (Jigodin - Tuşnad Băi), iar din punctul de observaţie de la Tuşnad toată valea Oltului până spre Depresiunea Braşovului. De asemenea, de pe vârfurile Harghita Mădăraşului (cota 1800 m), Harghita Ciceului (cota 1759 m), sau Harghita Racului (cota 1757 m), aflate în apropierea cetăţilor de la Racu - "*Cetatea Păgânilor*" şi Ciceu, se puteau vedea toate cetăţile din zona Odorheiului. Ţinuturile Ciucului avea, probabil, un regim special datorită exploatării şi prelucrării minereului de fier şi cupru, altfel greu s-ar putea explica existenţa unui număr atât de mare de cetăţi dispuse pe o distanţă de nici 60 km.

Situaţia comunicării vizuale între fortificaţiile aflate în depresiunile Câmpul Frumos şi Târgu Secuiesc este oarecum asemănătoare cu a celor din Depresiunea Ciucului. Fiind zone joase, cu aspect de câmpie, iar fortificaţiile aflându-se pe înălţimi, de pe fiecare se văd toate celelalte şi în acelaşi timp aproape tot teritoriul depresionar. Astfel, de pe cetatea de la Covasna se vede toată valea pârâului Negru de la Reci până spre Târgu Secuiesc, inclusiv cetăţile de la Cernat, Sânzieni şi Valea Seacă, iar de pe un vârf aflat în partea vestică, pe care a funcţionat probabil un punct de observaţie, se poate vedea toată Depresiunea Braşovului

Chiar dacă o parte din fortificaţiile amintite sunt semnalate doar prin cercetări de suprafaţă (purtând stigmatul incertitudinii), totuşi, numărul lor este mare. Ele au apărut dintr-o nevoie de apărare şi supraveghere zonală, dar şi pentru a completa sistemul global al statului, format din mai multe sectoare (cel din estul Transilvaniei fiind doar unul din ele), în care cetăţile, fortificaţiile independente şi aşezările fortificate se sprijină una pe cealaltă sau se completează reciproc[176].

Pentru ca fortificaţiile să-şi poată îndeplini menirea, *alegerea locului* trebuia făcută în aşa fel încât punctul respectiv să aibă cât mai multe avantaje naturale şi strategice (vizibilitate, protecţie naturală, sursă de apă etc.) Fundarea aşezărilor fortificate precum şi construcţia cetăţilor presupunea de la început fortificare şi, ca atare, o verificare şi o cunoaştere foarte bună a terenului.

Astfel, la aşezările fortificate (cercetate parţial) de la Bixad şi Mereşti, zonele alese nu au fost foarte izolate, iar terenul din jur permitea atât extinderea comunităţii, cât şi practicarea activităţilor economice. Cu toate acestea, relieful avea clare calităţi strategice şi o bună apărare naturală. Terasa de la Bixad, situată între Olt şi pârâul Răchitiş, avea malurile abrupte, aşezarea fiind protejată atât natural, cât şi prin cele trei şanţuri şi valuri construite pe partea accesibilă. La Mereşti situaţia este oarecum asemănătoare. Terasa înaltă a Vârghişului şi

[174] *Ibidem*.
[175] Florea Costea, *Repertoriul cetăţilor, fortificaţiilor şi al aşezărilor fortificate dacice*, ms.
[176] I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 75.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

mamelonul în care se termină aceasta spre vest-sud-vest (cota 745 m, *Pl. 9*), pe care s-a întins aşezarea, erau protejate natural pe trei laturi (pante abrupte, pe alocuri cu aspect de pereţi de stâncă), iar pe cea accesibilă era apărată de un şanţ şi un val de pământ cu palisadă. (*Anexa nr. 5*)

Aprovizionarea cu apă a celor două aşezări fortificate nu a fost, însă, foarte bine rezolvată. Deşi se aflau surse de apă, necesare atât oamenilor cât şi animalelor, în imediata apropiere, acestea erau accesibile doar pe timp de pace. Pe timp de război aprovizionarea era dificilă şi diminua rezistenţa la un asediu îndelungat. La Mereşti exista, credem, un izvor carstic cu debit constant de apă (care curge şi astăzi), chiar în interiorul zonei fortificate, dar nu suficient de bogat pentru a asigura necesarul întregii aşezări.

Alegerea locului pentru construirea unei cetăţi era mai dificilă. Acesta trebuia să se afle în zone izolate, greu accesibile şi cu calităţi strategice şi naturale deosebite. Aşadar, au fost preferate înălţimile (cota medie este de peste 800 m) de *formă tronconică* (Albeşti, Biborţeni, Câmpul Cetăţii, Covasna, Jigodin, Leliceni, Odorheiu Secuiesc, Sândominic, Valea Seacă, Zetea), *dealurile singuratice* (Bădeni, Praid) sau, uneori, *piscurile stâncoase* (Ciceu. Racu II, Sânzieni), protejate din două sau trei părţi natural (pante abrupte, prăpăstioase sau sub forma unor pereţi de stâncă), mascate şi dominate de înălţimile din jur, dar cu o extraordinară vizibilitate asupra unor teritorii întinse (*Anexa nr. 4*).

După alegerea locului s-a trecut la construirea propriu-zisă a cetăţii, care a constat, iniţial, în nivelarea şi amenajarea platoului, iar în unele cazuri, pentru mărirea suprafeţei locuibile, şi în terasarea pantelor. În fazele următoare au fost ridicate structurile de apărare. La construirea acestora s-a utilizat materia primă - pământ, piatră, lemn - existentă la faţa locului. Nu se cunosc situaţii în care piatra pentru construcţii să fi fost adusă de la distanţe foarte mari. Ca şi în alte zone ale Daciei, uneori punctul ales a coincis cu cel al fortificaţiilor precedente (din neolitic, epoca bronzului sau prima vârstă a fierului). În acest caz, reamenajările şi ajustările (la valuri şi taluzurile şanţurilor mai ales) ce se impuneau acolo unde fortificaţiile mai vechi erau încă bine păstrate "solicitau eforturi incomparabil mai mici decât construirea altora noi"[177]. Deşi sunt numeroase cazurile de acest fel, nu cunoaştem, în nici una din cetăţile respective, cât şi cum au fost refolosite elementele de fortificare anterioare. Astfel, la Jigodin III, Racu I, Valea Seacă etc., au fost descoperite materiale databile în epoca bronzului, dar nu se cunoaşte nimic despre eventualele elemente de fortificare aparţinătoare acestei epoci. La Valea Seacă, materialele de epoca bronzului au fost descoperite în apropierea şi la baza zidului dacic ceea ce ar putea însemna că o parte din amenajări (platou, terase) să fi aparţinut acestei epoci. La Sărăţeni Z. Székely consideră fortificaţia ca aparţinătoare în exclusivitate epocii bronzului. Cercetările ulterioare au dovedit existenţa şi a materialelor (şi evident a locuirii) din prima vârstă a fierului şi epoca dacică[178]. Prin urmare, cronologia fortificaţiei a devenit nesigură. Posibil ca ea să fi fost construită în epoca bronzului, iar ceilalţi să o fi reamenajat şi reajustat, în funcţie de nevoile şi principiile de construcţie ale fiecăruia. La Leliceni (singurul loc în care s-a încercat o evaluare a situaţiei), autorii consideră, într-o primă fază a cercetării, că fortificaţia din val de piatră legată cu pământ, a fost construită în perioada bronzului târziu (cultura Wietenberg), iar în cea dacică era în ruină[179]. Mai apoi, au constatat că în epoca dacică aici a funcţionat o cetate (a cărei fortificaţie va fi descrisă mai jos)[180], care a refolosit piatra din valul existent. Situaţia este asemănătoare şi acolo unde au fost descoperite materiale din prima vârstă a fierului (Cernat, Jigodin I, Odorheiu Secuiesc, Covasna etc.). La Covasna, pe terasa I, a fost depistată o consistentă locuire hallstattiană, dar, în acest stadiu al cercetărilor, nu putem decât să presupunem că o parte din masivele amenajări şi terasări ale muntelui au aparţinut acestei epoci.

---

[177] Idem, *op. cit*, , p. 121.
[178] I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 563 - 564.
[179] P. Roman şi colab, SCIVA, 24, 4, 1973, p. 562.
[180] Ann Dodd-Opriţescu, J. Szocs, SympTh, nr. 5, Miercurea Ciuc, 1987, p. 60; inf. P. Roman.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

O altă amenajare, indispensabilă oricărei cetăţi, a fost cea a *drumului de acces*. Din ceea ce se mai vede astăzi, se poate spune că în toate cazurile acesta urma curbele de nivel de pe latura cea mai uşor accesibilă a înălţimii şi pătrundea în cetate printr-o poartă solid construită (o asemenea poartă a fost depistată la Covasna - "*Cetatea Zânelor*" la punctul în care drumul pătrundea dinspre terasa a treia spre terasa a doua). Acolo unde accesul nu era posibil decât dintr-o singură direcţie, drumul antic a rămas acelaşi până astăzi. Aşa, spre exemplu, la "Cetatea Păgânilor" de la Racu se poate ajunge doar dinspre est, pe un drum în pantă, lat de circa 2,5-3 m, placat cu lespezi mari de andezit, iar pe alocuri săpat direct în stâncă, construcţie posibilă încă din epoca dacică.

În ceea ce priveşte aprovizionarea cu apă a cetăţilor nu putem spune că au existat preocupări deosebite în acest sens. La poalele înălţimilor se aflau pâraie sau râuri, dar acestea erau departe şi greu accesibile, fapt ce avea aceleaşi consecinţe, ca şi la aşezările fortificate, în caz de război şi de asedii prelungite şi organizate. Această situaţia este semnalată, de altfel, la toate cetăţile dacice[181] şi, ca atare, oricât ar fi fost de bine construite şi de strategic amplasate, fără apă, în faţa trupelor romane şi-au dovedit slăbiciunea.

V.2.2. CLASIFICAREA FORTIFICAŢIILOR.

Clasificarea fortificaţiilor şi stabilirea criteriilor care să stea la baza acestei clasificări a trezit de-a lungul anilor adevărate pasiuni ştiinţifice soldate cu emiterea a numeroase păreri şi ipoteze[182]. Astfel, pentru prima vârstă a fierului, V. Vasiliev, consideră drept criteriu hotărâtor în clasificarea fortificaţiilor funcţia acestora, chiar dacă, după cum precizează autorul, nu sunt de neglijat nici celelalte criterii precum "poziţia şi forma de relief pe care sunt amplasate, planul aşezărilor, elementele de fortificaţie etc."[183] Dacă pentru această perioadă criteriul de clasificare propus de autorul citat este pe deplin justificat, deoarece funcţia (utilitatea) determină forma, pentru epoca dacică lucrurile sunt ceva mai complicate. Funcţia este în general aceeaşi - militară, forma, modul de realizare şi dispunere a elementelor de fortificare diferă. Desigur au existat numeroase încercări de nuanţare a funcţiilor cetăţilor fapt ce au trezit alte pasiuni şi ipoteze de lucru.

Aşadar o primă ipoteză de lucru foloseşte drept criteriu de clasificare modul de valorificare a moştenirii hallstattiene în fortificaţiile dacice. În acest context se considerau a fi "I. aşezări care reutilizează fortificaţii hallstattiene sau sunt apărate de fortificaţii de tradiţie hallstattiană; II. aşezări fortificate natural; III. aşezări fortificate cu şanţ, val, palisadă, zid sec şi zid ce are drept liant lutul"[184]. Iniţiativa a fost primită cu obiecţiile cunoscute[185] şi prin urmare abandonată. O altă clasificare, bazată de această dată pe criteriul funcţionalităţii locurilor fortificate, a fost propusă I. H. Crişan, după care existau: 1) aşezări de tip protourban întărite cu ziduri de piatră, valuri şi şanţuri; 2) forturi întărite, cu caracter militar, reşedinţe ale unor personalităţi de seamă din societatea daco-getică; 3) posturi fortificate, "mici fortificaţii, fie izolate, fie adiacente unor cetăţi" şi 4) cetăţi de refugiu, locuite sporadic doar în caz de primejdie[186]. Fără a insista asupra ei, considerăm clasificarea sentimentală şi greu de verificat în practică.

În amplul studiu dedicat fortificaţiilor dacice I. Glodariu propune o clasificare ce valorifică atât elementele de fortificare ale aşezărilor şi cetăţilor, cât şi funcţionalitatea acestora. Prin urmare, clasificarea aşezărilor dacice fortificate poate fi făcută după criterii care să aibă în vedere atât relaţia dintre configuraţia terenului şi fortificaţie, cât şi dispunerea

---

[181] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 119.

[182] H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, 1972, p. 127 - 150; I. H. Crişan, *Burebista şi epoca sa*, 1977, p. 290 - 339; I. Glodariu, *Arhitectura*, Cluj-Napoca, 1983, p. 49 - 130.

[183] V. Vasiliev, *op. cit.*, p. 21.

[184] Fl. Medeleţ, *Unele probleme privind fortificaţiile daco-getice*, după H. Daicoviciu, *Dacia...*, p. 147.

[185] H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 148; I. Glodariu, *op. cit*, p. 60.

[186] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 322.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

elementelor de fortificare şi caracterul aşezărilor[187]. Astfel, atât pentru *aşezările fortificate*, cât şi pentru cetăţi autorul propune o dublă clasificare: prima ţine cont de *dispunerea fortificaţiei* (fortificaţii de tip promontoriu barat; fortificaţii de tip circular fortificaţii de tip liniar), iar a doua de *elementele de fortificare* folosite (şanţ; şanţ şi palisadă; şanţ şi val; şanţ, val şi palisadă; şanţ, val şi <zid> din pământ şi lemn; val şi zid de piatră; şanţ şi zid de piatră; ziduri din blocuri fasonate) [188].

Cu privire specială la fortificaţiile dacice din estul Transilvaniei au fost emise de asemenea diferite păreri şi criterii de clasificare. Astfel, Zoltan Székely propune clasificarea fortificaţiilor pe bază elementelor de fortificare folosite. După acest criteriu, autorul consideră că în zonă există două tipuri de cetăţi şi anume: "1. cetăţi întărite cu şanţ şi val de pământ; 2. cetăţi cu zid de piatră, toate făcute pe piscurile munţilor, unde terenul a fost amenajat prin terasare. Cetăţile care au fost construite pe un teren mai puţin ridicat nu au avut mai multe terase, fiind amenajat numai platoul"[189]. Conform acestei clasificări, din *prima grupă* fac parte aşezările fortificate şi cetăţile de la Cernat - "*Vârful Ascuţit*", Bixad, Jigodin I, III, Racu I - "*Dealul Bogat*", Porumbenii Mari şi Zetea. Referitor la cetăţile din această grupă, autorul ne spune, de asemenea, că valul era construit din pietre amestecate cu pământ şi că era dispus doar pe latura accesibilă, iar "laturile piezişe au rămas cu fortificaţie naturală". În ceea ce priveşte forma lor în plan aceasta este patrulateră cu colţurile rotunjite sau pentagonală şi a fost făcută după configuraţia terenului[190]. Din *a doua grupă*, după aceeaşi clasificare, fac parte cetăţile de la Covasna, Valea Seacă şi Racu II - "Cetatea Păgânilor".

După opinia noastră clasificarea propusă de Z. Székely suferă de numeroase carenţe, ambiguităţi şi chiar inexactităţi, datorate, în bună măsură, stadiului cercetărilor arheologice de la vremea respectivă. Fără a insista şi mai ales fără a culpabiliza ţinem să precizăm câteva aspecte: 1) cercetările mai noi de la Jigodin I şi III au dovedit că acestea nu aveau val şi şanţ, ci *zid* de piatră neprelucrată şi că erau fortificate toate laturile platoului, chiar dacă nu în totalitate cu zid; 2) puţine din cetăţile încadrate în prima grupă au laturi atât de abrupte încât să nu fi fost întărite măcar cu o palisadă; 3) la Racu I şi Zetea s-a folosit un sistem de fortificaţii combinat: şanţuri, valuri şi ziduri, ceea nu corespunde grupei în care au fost încadrate, şi nici descrierilor, pe care acelaşi autor le-a făcut la vreme cercetării (Zetea[191]); 4) terasarea locurilor alese nu are nici o legătură cu înălţimea acestora sau cu elementele de fortificare ce urmau a se construi. Astfel, cetăţile de la Jigodin II (cota 904 m), Ciceu (cota 954 m), Racu II (cota 1273 m) sunt construite pe înălţimi considerabile şi nu au terase, iar elementele de fortificare sunt formate din ziduri sau şanţ şi val de pământ. În schimb, există cetăţi, precum cea de la Racu I (cota 740), a căror înălţime este sub medie, dar care au una sau mai multe terase. 5) nu putem trece cu vederea afirmaţia autorului cu privire la planul fortificaţiilor, care nu este nici pe departe patrulater cu colţurile rotunjite (poate al locuinţelor adâncite sau uşor adâncite!) sau pentagonal, ci, în general, neregulat, sinuos, în funcţie de teren şi de configuraţia acestuia.

Într-un studiu mai recent publicat[192], Florea Costea reia problematica fortificaţiilor din estul şi sud-estul Transilvaniei şi a clasificării acestora. În ceea ce priveşte ultima chestiune, autorul porneşte de la ideea că diversitatea fortificaţiilor este atât de mare încât practic nu există "două absolut identice" şi că există o anumită similitudine doar în modul de construire, motiv pentru care propune o nouă clasificare "care să aibă pe de o parte ca suport criteriul arhitectural (I) şi o alta bazată pe cel funcţional (II)"[193]. Astfel, după *primul criteriu*, există

[187] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 59.
[188] Idem, *op. cit.*, p. 60 - 62; p. 111 - 114.
[189] Z. Székely, Cumidava, XII, 1979 - 1980, p. 26 - 27.
[190] *Ibidem*.
[191] Z. Székely, *Zetevára*, p. 3 şi urm.
[192] Fl. Costea, Marisia, XV - XXII, 1985 - 1992, 1992, p. 55 - 69.
[193] Idem, *op. cit.*, p. 59.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

mai multe tipuri de fortificaţii precum: 1) aşezări întărite cu şanţ şi val (Odorheiu Secuiesc, Porumbenii Mari; vom aminti doar fortificaţiile din estul Transilvaniei, cele analizate de autor având o arie de răspândire mult mai largă); 2) aşezări întărite cu şanţ şi val de pământ cu piatră în substructură (Bixad, Bogat, Cernat, Jigodin I - III); 3) aşezări întărite cu şanţ, val şi zid (Covasna, Zetea); pentru primele trei tipuri nu este exclusă palisada; 4) cetăţi cu incinte exclusiv murale, (Valea Seacă, Racu II, Ghindari)[194].

După cel de-*al doilea criteriu*, cel funcţional, clasificarea propusă este următoarea: II.1. Fortificaţii locuite permanent, în perimetrul lor desfăşurându-se o bogată viaţă economică, politică, militară şi religioasă (Odorheiu Secuiesc, Porumbenii Mari). II.2. Fortificaţii destinate refugiului sau apărării îndelungate, unele cu garnizoane permanente (Jigodin, Zetea, Ghindari). II .3. Fortificaţii a căror construire a avut drept raţiune iniţială în primul rând interese politice, religioase şi mai ales militar strategice, cu garnizoane permanente, adăpostirea locuitorilor din regiunea înconjurătoare fiind secundară (nu sunt amintite cetăţi din estul Transilvaniei)[195]

Fără a subestima valoarea lucrării, considerăm că şi în acest caz sunt necesare unele precizări. Nu discutăm clasificare propusă, ci modul în care au fost denumite, amplasate şi încadrate în tipuri fortificaţiile care ne privesc. Aşa bunăoară la primul criteriu de clasificare am propune următoarele rectificări: 1) "Bogat" (cetatea amintită de autor sub acest nume şi greşit amplasat pe hartă[196]) este de fapt Racu I care, din descrierile mai vechi[197], avea în spatele valului, spre platou, şi zid de piatră, sumar fasonată, legată cu pământ; 2) după cum aminteam mai sus, Jigodin I nu are val şi şanţ ci zid de piatră şi şanţ, iar situaţia de la Jigodin II este nesigură, posibil să fie vorba tot de zid; 3) la Covasna nu sunt şanţuri;

În ceea ce priveşte clasificarea propusă după al doilea criteriu, punctul nostru de vedere este de asemenea uşor diferit: 1) cetăţile de la Odorheiu Secuiesc şi Porumbenii Mari au suprafeţele fortificate destul de mari (1,25 ha, respectiv peste 3 ha), dar descoperirile arheologice nu ne îndreptăţesc să credem că în interiorul acestora se desfăşura o foarte bogată viaţă economică, politică, militară şi religioasă; 2) în ceea ce priveşte cetăţile de tipul II-2, credem că cele de la Jigodin, Ghindari sau Zetea, erau prea mici pentru a fi socotite cetăţi de refugiu sau pentru a rezista unei apărări îndelungate. De altfel unei asemenea apărări nu putea rezista nici una.

*

Luând în considerare toate aspectele pozitive ale clasificărilor propuse pentru cetăţile şi aşezările fortificate (din Dacia în general precum şi a celor din estul Transilvaniei), dar în special cele avansate de I. Glodariu, vom prezenta aşezările fortificate şi cetăţile din zona studiată după formula distinsului cercetător, cu adaosurile şi modificările pe care le-am considerat necesare ca urmare a evoluţiei cercetării arheologice. Una din rectificările ce se cuvin făcute de la început este cea referitoare la formularea folosită de autor *de val fără palisadă*. Cercetările arheologice au dovedit că pentru sporirea eficienţei de apărare a valurilor încă din prima vârstă a fierului aceasta devine nelipsită. Ţinuturile în discuţie sunt extrem de bogate în lemn deci este greu de crezut că tocmai partea cea mai uşor de rezolvat a fortificaţiei - palisada - să o fi neglijat. În acest caz ar fi arătat ca o construcţie neterminată în care s-a investit un enorm volum de muncă fără rost.

V.2.2.1. Aşezările fortificate. În zonă sunt presupuse mai multe aşezări fortificate, dar mai sigure sunt doar cele de la Bixad (*Pl.* 12/2) şi Mereşti. La Boroşneul Mic - "*Cetatea Bursucului*", Comolău - "*Cetate*", Olteni - "*Cetatea Fetei*" nu ştim cu exactitate dacă este

[194] Idem, *op. cit.*, p. 60.
[195] Idem, *op. cit*, p. 60 -61.
[196] Idem, *op. cit*, p. 69, pl. XI.
[197] B. Orbán, *Székelyföld, II*, p. 69.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

vorba de aşezări fortificate sau de cetăţi. Acestea sunt înzestrate cu elemente de fortificare, dar descrierea este atât de sumară încât nu ne permite încadrarea lor într-o categorie sau alta.

A. *După dispunerea fortificaţiei*, ambele aşezări se înscriu în *Tipul I. Fortificaţii de tip promontoriu barat.* La Bixad a fost fortificat accesul spre promontoriu dinspre terasă (*Pl. 19/2*), iar la Mereşti toată porţiunea accesibilă a terasei înalte a Vârghişului situată între dealul "Dâmbul Pipaşilor" şi muntele Malul de Sus.

B. *După elementele de fortificare.* Atât aşezarea de la de la Bixad (din informaţiile cunoscute), cât şi cea de la Mereşti se înscriu în tipul *IV - fortificaţii cu şanţ, val şi palisadă.* Cele trei valuri de la Bixad sau ridicat prin săparea şanţurilor, ordinea de dispunere fiind cu şanţul spre exterior[198]. În compoziţia valurilor predomină piatra legată (amestecată) cu lut sau pământ. Cercetările arheologice nu au reuşit să stabilească dacă valurile erau prevăzute cu palisade, dar întrucât am stabilit de la început că cele două elemente coexistă organic, vom depăşi această carenţă a cercetării. La Mereşti, după cum s-a amintit deja, partea uşor accesibilă a fost fortificată cu un şanţ şi un val de pământ prevăzut cu palisadă, denumit "Şanţul Tătarilor", lung de circa 330 m. Şanţul era lat de 1,50 m şi adânc de 0,70 m, iar valul (lat de 5,20 m), rezultat din pământul aruncat din şanţ, avea panta dinspre acesta întărită cu bârne aşezate în poziţie orizontală. Pe culmea lui a fost înălţată o palisadă. Diferenţa actuală de nivel dintre fundul şanţului şi culmea valului este de 2 m. (*Pl. 9*) Fortificaţia a fost construită, (după cum rezultă din materialele descoperite în val, în porţiunile de teren din faţa şi spatele acestuia), în faza a doua a locuirii dacice (a doua jumătate a sec. I a. Chr.).

V.2.2.2. Cetăţile.

A. *După dispunerea fortificaţiei.*

1. *Fortificaţii de tip promontoriu barat.* De la bun început trebuie să precizăm că pentru cetăţi termenul de "promontoriu barat" nu corespunde întru-totul, dar nici nu este de înlocuit ci doar de nuanţat. În acest tip se încadrează toate cetăţile care au fost dispuse pe pinteni de deal (munte) sau pe mameloane a căror pante nu aveau toate laturile suficient de abrupte sau erau legate de înălţimile din jur prin şa şi, prin urmare, necesitau fortificarea. În funcţie de configuraţia terenului, au fost fortificate *una, două* sau *trei laturi*, cea sau cele rămase libere fiind fie extrem de abrupte, fie întărite cu palisadă.

În cadrul acestui tip există, aşadar trei variante: 1. cu fortificaţia pe o singură latură - Cernat - "Vârful Ascuţit"(?), Praid - "Rabşonne"(latura vestică, *Pl. 19*), şi Sânzieni - "Perka" (latura nordică); 2 cu fortificaţia pe două laturi, în formă de semilună - Şoimuşul Mare - "Ásvár" (laturile de nord şi est); 3. cu fortificaţia pe trei laturi (în forma literei "U") ca la cetăţile de la Jigodin III (laturile de nord-vest, vest, sud şi est. *Pl. 14*), Leliceni - "Muntele de Piatră" (laturile de est, vest şi nord), Odorheiu Secuiesc - "*Bud*" (primul val înconjoară laturile de nord-vest, nord şi nord-est, *Pl. 12*), Porumbenii Mari - "*Cetate*" (a rămas nefortificată doar zona nord-vestică, *Pl. 12*). Ultima cetate, cea de la Porumbenii Mari, am încadrat-o în acest tip, deşi ea avea mai degrabă o fortificaţie circulară, sectorul rămas nefortificat fiind delimitat de o râpă stâncoasă. De altfel şi celelalte cetăţi din această variantă sunt mai apropiate de cele de tip circular deoarece, foarte posibil, ca pentru eficienţa apărării, să fi fost fortificată chiar cu palisadă simplă şi latura rămasă liberă.

2. *Fortificaţii de tip circular.* În acest tip se încadrează cetăţile situate pe înălţimi a căror platou a fost fortificat de jur-împrejur. Între acestea se numără cetăţile de la Jigodin I (*Pl. 15*), Albeşti - "La Cetate" (pe pantele vestice ale dealului, care sunt foarte abrupte, elementele de fortificare apar doar pe unele porţiuni[199]), Biborţeni (*Pl. 18*), Câmpul Cetăţii (?), Ghindari (*Pl. 14*), Jigodin II (*Pl. 14*), Mihăileni (?), Sândominic - "Colţul Cetăţii" (*Pl. 19*), Covasna (*Pl. 20*) şi Valea Seacă (*Pl. 19*). Tot acestui tip îi aparţin şi cetăţile care au în

[198] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 61.
[199] V. Lazăr, *Rep. MS*, p. 42.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

completare fortificaţii de barare a laturii mai accesibile precum cele de la Ciceu *Pl. 14*), Racu I - "Dealul Bogat" (?, *Pl. 14)*, la Racu II - "Cetatea Păgânilor"(*Pl. 13*) şi Zetea (*Pl. 18*).

O serie de cetăţi din cele de tip circular au avut amenajate şi terase (Covasna, Câmpul Cetăţii, Mihăileni, Racu I, Valea Seacă). La unele din ele (din ceea ce se poate vedea la suprafaţă), elementele de fortificare se află doar în jurul platoului, nu şi al teraselor. La altele, după descrierea celor care le-au cercetat, posibil şi în jurul teraselor (Valea Seacă, Mihăileni). În ceea ce priveşte cetatea de la Covasna, putem spune, în acest stadiu al cercetării, că zidul din marginea terasei I a fost construit pentru fortificarea acesteia, nu pentru susţinere sau pentru realizarea acelor "platforme de luptă" ca la Costeşti-Blidaru, Grădiştea Muncelului-Dealul Grădiştii sau Costeşti-Cetăţuie[200].

B. *După elementele de fortificare*. La acest tip de clasificare vom ţine cont în special de categoria elementelor de fortificare, nu de numărul acestora. Diversitatea nu este foarte mare deoarece constructorii locali au folosit în special şanţul, valul cu palisadă şi zidul de piatră. Original este, uneori, modul în care le-au îmbinat în cadrul aceleaşi cetăţi.

1. *Fortificaţii cu şanţ, val şi palisadă.* În această categorie se încadrează o mică parte a cetăţilor din estul Transilvaniei. În funcţie de structura terenului, valurile au fost construite fie din pământ, fie din piatră legată sau amestecată cu pământ sau lut. Ele au fost ridicate din pământul excavat din şanţ sau din piatra locală rezultată uneori din spargerea stâncii, ordinea lor fiind şanţ şi val în spatele acestuia. Printre fortificaţiile cu *şanţ şi val de pământ* se înscriu cele de la Albeşti, Cernat, Eliseni, Porumbenii Mari, Praid (?), Şoimuşul Mare, Valea Crişului. Tot în această categorie se înscriu şi cetăţile de la Odorheiu Secuiesc şi Sânzieni a căror valuri au fost construite din *piatră amestecată cu pământ.*

Problematica palisadei revine şi în informaţiile pe care le deţinem despre cetăţile fortificate cu val, neconsemnarea consecventă a acesteia fiind legată tot de carenţa cercetărilor şi nu de lipsa ei. La Porumbenii Mari, unde sistemul de fortificare este impresionant (în total 11 valuri şi 8 şanţuri), au fost sesizate urme de palisadă precum şi unele excepţii în ordinea amplasării fortificaţiei, (val în exterior şi şanţ în interior, particularităţi datorate după unii cercetători înclinării puternice a pantei[201], deşi după opinia noastră acest mod de realizare a fortificării este lipsit de logică. În cazul în care au folosit cu adevărat această formulă atunci aceste fortificaţii aveau doar rolul de a bara şi încetini înaintarea duşmanului nu şi de a adăposti în spatele lor soldaţii apărării). S-a constatat că "pe coama valului exterior de pe latura sudică a fost construită o palisadă din trunchiuri groase de lemn"[202], cu diametrul de 0,47 m. De asemenea, la Valea Crişului, unde platoul era înconjurat cu două şanţuri şi valuri de pământ, pe valul interior s-au descoperit urme de palisadă.

2. *Fortificaţii cu zid de piatră.* Din această categorie fac parte acele cetăţi care folosesc ca element de bază în fortificare zidul. La unele, piatra din zid este neprelucrată, iar la altele prelucrată parţial, în sensul că partea exterioară, vizibilă a fost tăiată. Întrucât principiul de construcţie a fost acelaşi nu am recurs la abordarea lor pe subgrupe, dar aceasta nu înseamnă că nu apar şi unele particularităţi care le individualizează

Astfel de cetăţi se întâlnesc la Biborţeni, unde platoul a fost înconjurat de un zid (lat de 1,20 m, *Pl. 18*) format din pietre neprelucrate, "suprapuse şi legate cu pământ"[203]. La Câmpul Cetăţii (?), în jurul platoului a fost observată "o circumvalaţie formată din blocuri locale de andezit, nefasonate"[204]. La Ghindari platoul a fost fortificat cu zid de piatră sumar fasonată şi legată cu pământ, la Racu II - "Cetatea Păgânilor", sub zidurile medievale au fost observate ziduri de piatră nefasonată legată cu pământ, late de 2,5 - 3 m, iar la Valea Seacă -

[200] K. F. Fabritius, Fortificarea Carpaţilor Meridionali în epoca dacică clasică (sec. II î.e.n. - I e.n.), Teză de doctorat, rezumat, p. 9.
[201] G., I, Ferenczi, *op. cit.*, p. 142.
[202] *Ibidem.*
[203] Z. Székely, *Almanah*, 1955, p. 15, *Fig.* 8.
[204] I. Ferenczi, M. Petică, ActaMN, XIX, 1982, p. 567.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

"Cece" zidurile "din lespezi de piatră"[205], (sumar fasonate ?), cu o grosime cuprinsă între 1,30 - 2 m, înconjoară atât platoul cât şi cele două terase (?).

La unele cetăţi de acest tip se constată existenţa şi a elementelor tradiţionale (şanţul şi valul) care barau căile uşor accesibile. Astfel, la Ciceu (unde cetatea se află pe un pisc stâncos, cu pante abrupte, a cărui platou a fost înconjurat de un zid de piatră nefasonată, legată cu pământ, asemănător celui de la Jigodin), spre şaua de legătură, care asigura accesul în cetate, a fost construit un şanţ şi un val de piatră amestecată cu pământ. La Racu I - "Dealul Bogat" se pare că toate trei elementele înconjurau platoul. Din descrierile lui B. Orbán[206] rezultă că platoul era înconjurat de un şanţ şi un val (cu lungimea de circa 375 m), iar în spatele valului se vedeau urmele unui zid de piatră (lung de 220 m). Nu ştim, desigur, dacă aceste elemente au fost contemporane sau unele (zidul) au fost ridicate mai târziu. La Zetea platoul a fost înconjurat de un zid de piatră neprelucrată, legată cu pământ, iar şaua de legătură a fost barată de un sistem dublu, de şanţ şi val, situate, după descrierile lui Z. Székely, în ordine inversă, cu şanţul spre platou.

Cercetările arheologice întreprinse la Jigodin I şi III au demonstrat că şi aici fortificaţia de bază era formată din zid. La Jigodin I *fortificaţia* a constat dintr-un zid de piatră, bolovani exploataţi la faţa locului sau obţinuţi prin spargerea stâncii, de forme şi mărimi diferite, aşezaţi în straturi şi legaţi cu pământ umed şi bătătorit.

Pe laturile de *sud* şi *vest*, stânca de la bază a fost spartă în formă de şanţ lăsându-se de-o parte şi de alta doi pinteni pentru susţinerea zidului. Interiorul şanţului a fost umplut cu stâncă mărunţită amestecată cu pământ, formând o platformă dreaptă peste care s-au aşezat apoi, în straturi, pietrele din zid. Lăţimea zidului a fost de 2,50 m. În ceea ce priveşte înălţimea sa la vremea respectivă este greu de stabilit. Foarte posibil ca împreună cu structura de lemn care l-a suprapus să fi avut în jur de 6 m Astăzi dinspre interior înălţimea este de 0,40 m, iar dinspre exterior, de la baza zonei amenajată în stâncă până la humusul actual, de 1,50 m. Zidul s-a prăbuşit spre exterior dându-i momentan aspectul de val. La aceasta au contribuit, ulterior şi cei care, de-a lungul secolelor, au curăţat platoul de piatră pentru lucrările agricole.

Pe latura *nord-vestică*, investigată în anii 1986-1988, s-a constatat de asemenea existenţa zidului, prăbuşit în bună parte pe pantele abrupte ale dealului. În acest sector stânca de la bază nu a fost spartă, pietrele, de forme şi mărimi diferite, legate cu pământ, fiind aşezate direct pe platforma dreaptă a stâncii. Piatra de construcţie a fost exploatată din pantele dealului precum şi din faţa zidului unde se constată o şănţuire. Aceasta din urmă a amplificat verticalitatea pantei şi a mărit gradul de dificultatea al urcuşului. Lăţimea zidului este de circa 1,80 m, iar înălţimea de astăzi de 0,40 m dinspre interior şi de circa 1,60 m dinspre exterior, măsurată de la baza şanţului.

Modul de construire a fortificaţiilor de pe cele două laturi este diferit şi acest fapt se datorează structurii terenului, constructorii adaptându-se acestuia. Astfel, pe latura sudică nu s-a construit acea şănţuire din faţa zidului în primul rând pentru că nu s-a putu, aici solul stâncos, ca un perete neted şi alunecos urca în pantă făcând corp comun cu zidul. Diferenţa de nivel de la baza stâncii până în vârful zidului este momentan de 2,40 m. În antichitate, dacă zidul cu structura de lemn avea circa 6 m, diferenţe era de peste 8 m. Pe latura nord-vestică stânca se află la adâncime mare, solul fiind format din piatră şi pământ. Scoaterea pietrei pentru construcţii a dus aproape inevitabil la formarea şanţului, care la rândul lui a sporit eficienţa apărării pe latura respectivă. (*Pl. 17*).

În ceea ce priveşte fortificarea laturilor estice şi nord-estice, care sunt relativ domoale, dar pe care pe care nu se văd urme de zid, acestea au fost consolidate cu o construcţie din lemn, piatră şi pământ. P. Roman, care a făcut cercetări în anii 1980 - 1988, a observat că pe această latură fortificarea a fost realizată din trunchiuri de copaci înfipţi în pământ, în spatele

[205] Z. Székely, Cumidava, XII, 1979-1980, p. 24.
[206] B. Orbán, *Székelyföld,* II, p.69.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

cărora alte trunchiuri erau stivuite orizontal şi că întreaga construcţie se sprijinea, spre platou, pe o umplutură de pământ şi pietre [207].

La Jigodin III, fortificaţia este formată dintr-un zid care are (în punctul cercetat în 1996), o lăţime de 3 m şi o înălţime dinspre exterior de 7,50 m, iar dinspre interior de 1 m. (Înălţimea exterioară şi interioară variază de-a lungul fortificaţiei de la 1 la 7,50 m, respectiv de la 0 la 1,5 m; lăţimea, care se vede şi care este mai mare decât cea iniţială datorită prăbuşirii zidului, este, aproximativ, aceeaşi peste tot, adică circa 6 m). Acesta este format din pietre mari, locale, aşezate în aşa fel ca spaţiile dintre ele să fie cât mai mici. Peste fiecare strat de pietre mari s-a turnat pietriş, nisip şi pământ, care au umplut golurile rămase, dând aspectul unui zid solid şi bine închegat. Acesta se păstrează foarte bine pe laturile nord-vestice, vestice, sudice şi estice, fiind uşor mai aplatizată spre sud-est şi est. Zidul a continuat probabil şi pe latura nordică, prăbuşită astăzi cu o parte din platou, pe pantele stâncoase ale dealului. Lungimea totală a marginilor platoului este de 290 m iar a fortificaţiei păstrate, (inclusiv a celei uşor aplatizate), de 180 m.

Cetatea dacică de la Covasna are un sistem de fortificare complex pe fiecare sector - platou, terasa I, II şi III. Fără a reveni asupra celor consemnate şi publicate de Z. Székely[208] amintim doar că în timpul cercetărilor arheologice recente (1998) s-au obţinut date noi cu privire la modul de construire a cetăţii şi a elementelor sale de fortificare.

Astfel marginile platoului au fost fortificate cu un val de piatră legată cu lut, (lat la bază de circa 3 m şi înalt momentan de 1 m) peste care s-a ridicat o palisadă. Între platou şi Terasa I diferenţa de nivel este de circa 7,5 m. O mare parte din această pantă este ocupată de un zid de susţinere a platoului. Construcţia de piatră este în pantă şi are o lăţime de peste 4 m. În partea inferioară construcţia are aspectul unui zid, pietrele fiind aşezate cu partea dreaptă spre exterior, creându-se astfel un contrafort înalt de 0,30 - 0,40 m. Pe pantă pietrele sunt aşezate, din loc în loc, în trepte. Toată structura este legată cu lut galben neobservându-se urme de lemn. În schimb, la baza zidului de susţinere s-a observat existenţa a 5 - 6 bârne masive, dispuse orizontal, susţinute, probabil, din loc în loc de pari verticali.

După opinia noastră este vorba, în acest caz, de un zid de susţinere a platoului şi nu de un zid de apărare cum a crezut Z. Székely.

Terasa I are o lăţime de circa 15 m, (exceptând colţul vestic) şi este mărginită de un zid cu o lungime de aproximativ 200 m (deci cuprinde o suprafaţa de peste 3000 mp).

Zidul are o lăţime de 1,80 - 2 m şi se păstrează relativ bine. (*Pl. 20*). Paramentele acestuia se ridică pe o înălţime de 1,40 - 1,50 m, apareiajul fiind format din 10 - 12 rânduri de piatră. Întrucât structura rocii (depozite cretacice de fliş, gresii, marne şi argile[209]) permitea obţinerea unor laturi plate, nu este vorba de fasonarea acesteia, ci doar de selectarea unor pietre şi aşezarea lor în paramente, obţinându-se aspectul de zid fasonat. Umplutura este formată din pietre, diverse ca formă şi mărime, legate cu lut galben. Nu s-a sesizat folosirea lemnului în structura zidului. Urmele de ardere şi de lipitură arsă ar putea proveni de la suprastructura de lemn a acestuia. Pentru construirea zidului terenul a fost aplatizat prin terasare. Apoi s-a aşezat un rând de pietre ce formau talpa (aceasta iese în afara apareiajului) pe care s-au ridicat paramenţii. Până la marginea pantei, pe escarpă, s-a aşezat un strat de pietre de diverse forme şi mărimi pentru a întări stabilitatea zidului.

Din observaţiile preliminare şi din profilul interior al secţiunii, reiese că fortificaţia terasei a fost refăcută, ea suferind o demantelare anterioară părăsirii ei definitive. Peste zid se află o aglomerare de pietre de formă ovală, legate cu lut galben. De asemenea, la exterior, tot până la înălţimea paramentului şi până la marginea terasei se află o depunere, probabil în

[207] Informaţii amabile Petre Roman.
[208] Z. Székely, SCIV, 23, 2, 1972, p. 205.
[209] Enciclopedia geografică a României, Bucureşti, 1982, p. 402

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

straturi, de pietre şi lut galben. Este posibil ca în a doua fază să fie vorba de ridicarea unui val, placat cu piatră, peste zidul anterior.

În ceea ce priveşte fortificarea celorlalte două terase credem că şi acolo situaţia este puţin diferită de cea prezentată în publicaţiile anterioare.

4. *Fortificaţii cu zid, val de pământ şi lemn* (?). O asemenea fortificaţie, oarecum deosebită de cele descrise şi chiar cunoscute până acum, a fost sesizată la Leliceni. Autorii cercetării consideră că aceasta avea "în faţă un parapet de pietre stivuite, iar în spate o umplutură de pământ amestecat cu pietre. Peste platforma astfel rezultată, se construia o suprastructură de trunchiuri de copaci"[210]. Aceiaşi autori presupuneau că o fortificaţie asemănătoare s-ar găsi la Jigodin I (pe laturile de sud, vest, nord şi nord-est)[211], dar supoziţiile nu au fost confirmate de săpăturile ulterioare.

La Mihăileni, Fl. Marinescu aminteşte o cetate cu mai multe terase întărite pe margini cu palisade, ziduri de lemn, piatră şi pământ[212]. Întrucât nu avem informaţii în plus faţă de cele publicate, nu ne putem pronunţa asupra ei.

Pe parcursul clasificării şi descrierii fortificaţiilor am amintit uneori de forma platoului sau de traiectoria elementelor de fortificare. Trebuie să recunoaştem, chiar atunci când sunt impresionant de bine construite, că nu sunt realizate după nişte reguli matematice de dinainte stabilite. Constructorul şi-a adaptat în general ideile configuraţiei terenului şi curbelor de nivel. Aceasta a dus la obţinerea unor planuri sinuoase, neregulate şi a unor construcţii originale, uneori diferite în cadrul aceleaşi fortificaţii. Dacă ar fi să caracterizăm pe scurt tipurile de fortificaţii existente în estul Transilvaniei am spune că în ansamblu sunt o îmbinare perfectă de tradiţie şi originalitate, de vechi şi nou.

V.2.3. ORGANIZAREA INTERNĂ ŞI CRONOLOGIA AŞEZĂRILOR FORTIFICATE ŞI A CETĂŢILOR.

Analizând în general caracterul aşezărilor fortificate, I. Glodariu considera că acestea erau de două tipuri: 1. aşezări cu toate locuinţele şi amenajările gospodăreşti concentrate în zona fortificată şi 2. aşezări cu locuinţe extinse şi în afara fortificaţiei[213], în a doua categorie încadrându-se cele mai multe. S-a observat de asemenea că, datorită spaţiului limitat, construcţiile din interior erau dispuse într-o anumită ordine, ducând spre un început de sistematizare şi că aşezările fortificate erau, totodată, şi centre meşteşugăreşti şi comerciale pentru zonele din jur[214]. În acest context trebuie să recunoaştem că sumarele cercetări arheologice de la Bixad şi chiar Merceşti nu ne permit să afirmăm prea multe despre caracterul şi organizarea internă a celor două situri. Dacă la Mereşti cercetările sunt în curs şi există speranţa continuării lor şi a clarificării diferitelor probleme care privesc aşezarea şi tot ce ţine de ea, la Bixad acestea s-au desfăşurat cu mulţi ani în urmă, iar rezultatele au fost doar parţial publicate. Reluarea cercetărilor este aproape imposibilă, deoarece aşezarea a fost distrusă în bună parte de exploatările de piatră. Prin urmare, la Bixad nu cunoaştem nimic despre locuinţe şi amenajările gospodăreşti. Nu ştim dacă acestea au fost concentrate doar în zona fortificată sau şi în afara ei. Trebuie doar să credem că, datorită poziţiei strategice pe care o ocupa şi terenului bun pentru practicarea agriculturii şi a altor ocupaţii tradiţionale, a avut o dezvoltare economică superioară celorlalte aşezări civile din zonă. Descoperirea unui mormânt de incineraţie l-a făcut pe autorul descoperirii să presupună existenţa aici a unei necropole din sec II - I a. Chr., fapt ce nu poate fi confirmat deoarece nu există informaţii sau

---

[210] Ann Dodd - Opriţescu, J. Szocs, SympTh, nr. 5, Miercurea Ciuc, 1987, p. 60.
[211] *Ibidem*.
[212] Fl. Marinescu, SMIM, 16, 1983, p. 111.
[213] Idem, *op. cit.*, p. 66.
[214] I. Glodariu, SympTh, 7, Tulcea, 1989, p. 133.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

descoperiri ulterioare. Pe baza materialelor ceramice descoperite se poate spune că aşezarea şi-a început existenţa la sfârşitul sec. II a. Chr. şi a funcţionat până la cucerirea romană.

Cercetările arheologice de la Mereşti au dovedit că locuitorii s-au aşezat iniţial (la sfârşitul secolului al II-lea a. Chr.) pe terasele promontoriului - "*Dâmbul Pipaşilor*". După distrugerea suferită cândva la mijlocul secolului I a. Chr., terasele au fost reamenajate, lărgite şi întărite pe margine cu piatră. (*Pl. 10*). Tot atunci, pentru o mai bună apărare, s-a ridicat şi fortificaţia amintită. Pe parcursul secolului I p. Chr., într-o perioadă de linişte şi prosperitate, locuirea s-a extins şi în afara zonei fortificate. În incinta fortificaţiei sunt de remarcat două cavităţi amenajate în stâncă, probabil pentru colectarea apei de ploaie, necesară aprovizionării populaţiei în caz de primejdie, deoarece izvorul care exista, nu putea face faţă nevoilor crescute din asemenea momente.

Locuinţele descoperite pe terasa nr. 5 a dealului dovedesc, prin abundenţa şi diversitatea materialelor, că acestea aparţineau unor persoane înstărite. Tot aici, poate pe o terasă superioară, trebuie că s-a aflat şi locuinţa conducătorului politic al comunităţii. Într-una din locuinţe a fost descoperit un cuptor menajer, iar în alta (decopertată parţial în 1994), zgură de fier şi creuzete, semn al unui atelier de prelucrare a fierului pentru uzul comunităţii. Îmbinând ocupaţiile tradiţionale, cultivarea terenului (s-au descoperit seceri, verigi de coasă, cute, râşniţe) şi creşterea animalelor[215] cu cele meşteşugăreşti, populaţia îşi asigura, pe lângă produsele necesare vieţii, şi pe cele destinate comerţului. O bună parte din materialele descoperite provin din schimburile comerciale realizate cu aşezările contemporane din Moldova.

Deşi nu cunoaştem în totalitate numărul şi amplasarea locuinţelor şi a anexelor gospodăreşti, credem că aşezare fortificată de la Mereşti a depăşit stadiul de dezvoltare a unei aşezări rurale nefortificate.

În comparaţie cu aşezările fortificate, a căror locuire era stabilă şi de durată, cetăţile aveau un regim mai special. La acestea predomina caracterul militar, cel economic fiind minim şi subordonat primului. Situate, majoritatea, în puncte strategice şi economice importante, ele supravegheau şi controlau căile de comunicaţie şi comerţ.

În interiorul cetăţilor locuia permanent garnizoana (redusă numeric pe timp de pace şi mai numeroasă pe timp de război) şi comandantul ei, care, fiind dintre cetăţenii mai înstăriţi ai zonei, avea, probabil, şi rol de conducător politic. Alături de aceştia existau cu siguranţă şi un număr restrâns de civili cu atribuţii gospodăreşti. Majoritatea cetăţilor aveau suprafaţa fortificată restrânsă, (*Anexa 4*) şi ca atare ele nu puteau adăposti populaţia zonei pe timp de război, ci doar luptătorii ce erau "recrutaţi din aşezarea sau aşezările civile apropiate. Restul populaţiei civile îşi căuta, probabil, adăpost - atunci ca şi mai târziu - în văi ascunse şi pe înălţimi acoperite de păduri"[216]. Există totuşi o categorie de cetăţi care, conform aprecierilor şi observaţiilor celor care au executat săpăturile arheologice (Covasna, Odorheiu Secuiesc, Porumbenii Mari), puteau adăposti animalele sau o parte din populaţia civilă. Acestea aveau suprafeţe mari (Covasna circa 1 ha, Odorheiu Secuiesc, 1,25 ha, Porumbenii Mari 3 ha), sisteme de fortificare complexe şi masive şi, în unele cazuri, sursă permanentă de apă. E adevărat că o asemenea situaţie se constată doar în cetatea de la Porumbenii Mari unde, în interiorul zonei fortificate, era un lac (autorii cercetărilor consideră că cetatea "era un loc de refugiu"[217], iar, întrucât între liniile de apărare I şi II , II şi III nu au fost găsite urme de locuire, se presupune că aceste spaţii au fost folosite pentru adăpostirea, "în caz de primejdie, a unui număr oarecare de animale domestice, apa necesară fiind asigurată prin prezenţa

[215] D. Bindea, *Studiu arheozoologic asupra aşezării dacice de la Mereşti (jud. Harghita)*, ms. Analiza materialului osos a dus la concluzia că necesarul de carne al populaţiei era asigurat de animalele domestice (în special bovine şi suine) la care se adaugă un număr restrâns de specii sălbatice (cervus elaphus, sus scrofa ferrus, bos primigenius etc.). Proporţia dintre animalele domestice şi cele sălbatice este de 87,55/12,45%. Aceasta dovedeşte, de asemenea, importanţa secundară a vânatului în economia aşezării.

[216] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 118.

[217] G., I. Ferenczi, în *MemCD*, 1974, p. 148.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

lacului"[218]). În celelalte nu sunt semnalate amenajări (cisterne, fântâni etc.) sau izvoare propriu-zise, ceea ce însemna că rezistenţa în faţa unor atacuri îndelungate era limitată. De altfel, situaţia este asemănătoare şi la cetăţile din prima categorie şi la mai toate cetăţile contemporane din Dacia[219].

În incinta unora din cetăţi (Cernat, Jigodin I, III, Porumbenii Mari) au fost descoperite locuinţe (de suprafaţă sau uşor adâncite), construite din bârne lipite cu lut, cu vetre de foc în interior, destinate soldaţilor şi conducătorului lor. La acestea se adaugă diferite ateliere şi complexe gospodăreşti, precum şi vase din ceramică, unelte, arme, piese de podoabă şi monede care asigurau nevoile zilnice ale comunităţii din cetate. Astfel, în cetatea la Jigodin I[220] au fost descoperite ateliere de fierari în care se confecţionau şi reparau armele şi uneltele. În cea de la Cernat, a fost descoperit un cuptor menajer şi mai multe unelte de fier, iar la Leliceni, o râşniţă de piatră. La Covasna (deşi ca urmare a cercetărilor restrânse nu sunt amintite locuinţe), merită a fi semnalate descoperirile de unelte (fusaiole, o seceră şi un cuţit de fier), arme (un vârf de săgeată şi unul de suliţă) şi monede romane republicane şi imperiale, la Odorheiu Secuiesc, fusaiole, mărgele din sticlă, săgeţi de fier şi probabil un tezaur monetar, iar la Porumbenii Mari cuţite de fier, o mărgea din sticlă, două brăţări din bronz şi o fibulă etc. Materialele descoperite dovedesc, aşadar, locuirea permanentă a cetăţilor precum şi existenţa unor locuitori civili, cu rosturi gospodăreşti, alături de cei militari.

În ceea ce priveşte dispunerea locuinţelor şi a amenajărilor gospodăreşti în interiorul cetăţilor, avem date foarte puţine. Spre exemplu, la Jigodin I locuinţele soldaţilor şi probabil cea a comandantului au fost dispuse pe partea centrală a platoului, iar atelierele de fierărie în margine, respectiv în imediata apropiere a zidului sud-vestic. La Jigodin III situaţia este asemănătoare, locuinţele fiind descoperite tot spre centrul cetăţii. În general, credem că acropola sau zonele mai înalte ale incintei au fost ocupate de locuinţa comandantului, iar părţile mai joase sau terasele de cele ale soldaţilor şi ale personalului civil. De altfel, amplasarea locuinţelor spre zonele centrale ale cetăţii era firească, spaţiul din imediata apropiere a fortificaţici fiind destinat soldaţilor pentru apărare.

După cum este cunoscut, din a doua jumătate a secolului II a. Chr. spaţiile intra-carpatice cunosc o puternică revigorare. Dacă până atunci se înregistra un decalaj de dezvoltare faţă de zonele extra-carpatice, începând cu perioada amintită se conturează iniţial începuturile "uniformizării" şi apoi mutarea centrului de greutate spre interiorul arcului carpatic[221]. Această situaţie se poate constata şi în ţinuturile din estul Transilvaniei. O bună parte din aşezările nefortificate apar la sfârşitul de secol II a. Chr. (existând câteva şi mai timpurii) şi cunosc o propăşire fără precedent pe perioada celor două secole de dinaintea cuceririi romane. În mod firesc cetăţile au fost construite concomitent sau, mai degrabă, ulterior întemeierii aşezărilor deschise deoarece era nevoie de forţa de muncă a acestora şi de personalul care să le întreţină şi să asigure apărarea. Prin urmare, nu putem vorbi de cetăţi datate anterior întemeierii aşezărilor civile, ba mai mult, nu poate fi nici una considerată din secolele III - II a. Chr. La Cernat - "Vârful Ascuţit", unde prima fază de locuire este datată de Z. Székely[222] în sec. III(?) - II a. Chr., situaţia este cât se poate de confuză. În primul rând nu ştim cu exactitate dacă acolo este vorba de o cetate sau de o aşezare fortificată. În al doilea rând platoul a fost fortificat cu şanţ şi val în prima vârstă a fierului, iar în epoca dacică fortificaţia a fost refăcută, dar nu ştim când anume. Materialele descoperite se încadrează majoritatea (din cele studiate de noi), în secolele I a. Chr. - I p. Chr. şi doar o mică parte, în

[218] I. Glodariu, op. cit., p. 118.
[219] Idem, *op. cit.*, p. 119.
[220] Inf. P. Roman şi descoperiri recente din 1998.
[221] I. Glodariu, SympTh, 7, Tulcea, 1989, p. 126.
[222] Z. Székely, Cumidava, III, 1969, p. 101; idem, MuzNat, VI, 1982, p. 68.

https://www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

secolele II a. Chr. Prin urmare, credem că nu greşim dacă datăm începuturile refacerii fortificaţiei doar la sfârşitul secolului al II-lea sau, poate, chiar începutul secolului I a. Chr.

Pe baza materialelor descoperite în săpăturile arheologice se poate spune că o parte din cetăţi - Biborţeni, Ciceu, Jigodin II şi III, Racu I, II, şi Valea Seacă (?) - au fost construite la sfârşitul secolului al II-lea a. Chr. Elementul de bază folosit la fortificarea lor a fost zidul. În acest caz ar părea să fie o neconcordanţă între materialele descoperite (din care, o parte aparţin secolului amintit, iar o altă parte celor următoare) şi structura elementelor de fortificare, deoarece, după cum este cunoscut, se consideră că zidul de piatră legată cu pământ a început să fie folosit în lumea dacică din secolul I a. Chr.[223]. Prin urmare există trei posibilităţi: 1. platourile acestor cetăţi au fost iniţial fortificate cu elementele tradiţionale, şanţ şi val de pământ (piatră), cum ar putea fi cazul la Ciceu, Racu I, II, poate şi Jigodin II; 2. fortificarea a fost posterioară începuturilor locuirii; 3. folosirea zidurilor începe ceva mai devreme, respectiv de la sfârşitul secolului al II-lea a. Chr. Situaţia fiind complexă nu poate fi rezolvată decât prin întreprinderea unor cercetări arheologice sistematice. Cert este că pe toate aceste cetăţi există şi materiale din secolul al II-lea a. Chr. şi că ele îşi continuă activitatea pe parcursul celor două secole de dinaintea cuceririi romane.

Majoritatea cetăţilor se încadrează cronologic în secolele I a. Chr. - I p. Chr. Şi în cazul acestora este foarte greu să facem nişte delimitări mai precise asupra perioadei sau anilor în care ele au fost construite. Cu siguranţă, construcţia lor nu a fost concomitentă, ci eşalonată în timp, pe măsura evoluţiei demografice şi economice a zonei şi a nevoilor politice şi militare ale statului. De altfel, ridicarea fiecăreia a presupus eforturi deosebite pe parcursul a mai multor luni, poate chiar ani, şi ne gândim aici la cetăţi precum cele de la Porumbenii Mari, Covasna sau Valea Seacă. Acolo unde numărul cetăţilor este foarte mare pe un spaţiu restrâns (bazinul Ciucului), presupunem că au fost construite tot în mai multe etape. Întrucât nicăieri nu a fost constată o încetare sau o distrugere a lor înainte de cucerirea romană, înclinăm să credem că pe parcursul secolului I p. Chr. erau toate în activitate. Mai mult, nu vedem motivul pentru care o fortificaţie gata construită (iar efortul construirii nu a fost nici pe departe redus) să fie abandonată şi la o distanţă relativ mică să se construiască alta. De ce a fost nevoie de un asemenea "sistem" sau, altfel spus, "microsistem" zonal nu putem şti cu exactitate. Trebuie doar să presupunem că ţinuturile Ciucului de Sus (între Sândominic, în nord şi Racu, spre sud), considerate, de altfel, o adevărată "zonă siderurgică"[224], le erau extrem de importantă. Astfel, fiecare pas al celor care voiau să ajungă acolo era urmărit şi controlat.

Aşa după cum nu putem să precizăm cu exactitate data construirii cetăţilor, nici cea a distrugerii, respectiv a părăsirii lor nu este bine documentată. Întrucât s-a dovedit că estul şi colţul sud-estic al Transilvaniei a fost cucerit de romani pe parcursul celui de-al doilea război (105 - 106 p. Chr.)[225], este posibil ca existenţa majorităţii cetăţilor să se fi încheiat atunci[226]. În ceea ce priveşte cetăţile din zona Ciucului, rămasă în afara graniţei romane, nu există elemente care să demonstreze continuitatea lor după această dată. Aflate în imediata apropiere a limesului, ele au fost distruse sau părăsite după anul 106 p. Chr. Presupusa continuitate de locuire şi folosire a cetăţii Jigodin III, nu s-a confirmat[227]. Locuinţele şi materialele descoperite în ele (printre altele şi trei monede romane imperiale, un denar de la Elagabalus, anul 222 şi doi denari de la Severus Alexander, anii 222 şi 228 - 231)[228] dovedesc existenţa aici a unei comunităţi romane doar pe parcursul secolului al III-lea nu şi al II-lea. Posibil ca romanii să-şi fi amplasat aici un punct de supraveghere şi control al depresiunii, completat de

[223] Idem, *op. cit.*, p. 130.
[224] H. Daicoviciu, *op. cit*, p. 168 - 169.
[225] Z. Szekély, Angvstia, I, 1996, p. 90 - 91; D. Protase, Angvstia, I, 1996, p. 85.
[226] Z. Székely, Cumidava, IV, 1970, p. 52;
[227] Idem, Cumidava, III, 1969, p. 107.
[228] V. Crişan, cercetări inedite 1996.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

un altul la Racu I - "Dealul Bogat", unde sunt, de asemenea, semnalate materiale romane şi cinci monede imperiale din aceeaşi perioadă (anii 203 - 223)[229].

V.3. COMPLEXE ŞI MANIFESTĂRI RITUALE ŞI DE CULT

V.3.1. MORMINTE DE INCINERAŢIE

Ritul funerar, tradiţional, practicat de daco-geţi, a fost cel al incineraţie. Începând din prima jumătatea secolului al II a. Chr., se constată schimbări importante în practicile funerare ale acestora[230] concretizate în primul rând în lipsa necropolelor şi a mormintelor. Contabilizând descoperirile arheologice din toate zonele locuite de daci, V. Sîrbu a constatat că pe parcursul a circa două secole (100 a. Chr. - 100 p. Chr.) se pot considera sigure doar aproximativ 20 de morminte ale populaţiei de rând, iar necropole se întâlnesc numai în zonele de contact cu alte populaţii (grupurile dacice de pe Tisa superioară şi Nistrul superior, grupul daco-scordisc din Oltenia)[231]. Prin urmare autorul crede că s-a renunţat (cel puţin parţial), la ritul şi ritualul anterior şi presupune că un anumit procent al populaţie de rând a trecut la practica "de expunere / descompunere a cadavrelor şi, apoi, de abandonare a lor"[232]. Este desigur o supoziţie, de altfel bine argumentată de autor, dar care rămâne să fie sau nu validată de viitoarele cercetări arheologice.

Situaţia descoperirilor de acest gen este asemănătoare şi în zona de est a Transilvaniei, unde, la un număr atât de mare de aşezări şi cetăţi, sunt amintite doar câteva *morminte izolate (gropi)* de incineraţie: astfel la **Ariuşd** - "*Cetatea Csókas*" Z. Székcly a descoperit 1980 o groapă rotundă (diametrul = 0,31 m; adâncimea = 0,90 m) ce avea în inventar oase umane calcinate, grupate, un vârf de săgeată cu două aripioare şi tub, un cuţit de fier, o fibulă de bronz, puternic profilată, cu resort spiralic şi un fragment de ceaşcă (strachină ?) modelată cu roata, de culoare cenuşie specifice *sec. I a. Chr. - I p. Chr*[233]; la **Baraolt** - "*Cariera de Nisip*" s-a descoperit într-o groapă fragmente de vase, cenuşă şi oase umane calcinate. Fragmentele de vase erau modelate cu mâna (şi aveau, în general, culoare neagră, lustruită) sau cu roata (fragmente de fructiere). Se presupune că mormântul a aparţinut unui dac de rând şi se datează în *sec. II/I a. Chr.* Mz. Sf. Gh[234]; la **Biborţeni**, în timpul sondajul executat în incinta cetăţii dacice a fost descoperit şi un *mormânt de incineraţie* în care existau şi fragmente de vase modelate cu roata, unele cu urme de pictură. Din scrierile mai vechi reiese că de aici provin mai multe monede şi urne funerare (sec. II -I a. Chr)[235]; la **Bixad**[236], în timpul săpăturilor din 1949, la marginea de răsărit a terasei s-a descoperit într-o groapă (la 1 m adâncime) un vas mare, bitronconic, cu buza puternic evazată, de culoare neagră, ce conţinea cenuşă şi oase umane calcinate; în apropiere erau două ceşti dacice, fragmentare, *sec. II - I a. Ch.*; la **Comolău** - "*Grădina lui St. Dombora*". În timpul săpăturilor din 1947 Z. Székely a descoperit şi un *mormânt de incineraţie*, acoperit cu o piatră, a cărui conţinut consta din cenuşă, oase umane calcinate şi fragmente de vase dacice (*Sec. I a. Chr. - I p. Chr)*[237]. În ceea

[229] A. Ferenczi, ACMIT, p. 282 - 283.
[230] V. Sîrbu, G. Florea, *Imaginar şi imagine în Dacia preromană*, Brăila, 1997, p. 42.
[231] *Ibidem.*
[232] *Idem, op. cit.*, p. 43.
[233] Z. Székely, SCIVA, 33, 1, 1982, p. 136 - 137; V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 76.
[234] Z. Székely, *Almanah*, p. 17-18;
[235] I. Benkő, Transsilvania, I, 1778, p. 548; B. Orbán, *Székelyföld*, I, p. 215 - 216; M. Roska, *ErdRep*, p. 40, nr. 105; Z. Székely, *Almanah*, p. 14 - 16
[236] D. Protase, *Riturile*, p. 17; Z. Székely, *Almanah*, p. 11-13, p. 52; idem, Materiale, 1951, p. 90.
[237] Z. Székely, *Almanah*, p. 16, 18-19.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

ce priveşte descoperirile de la **Zetea** ne exprimăm mari rezerve. Autorul nu publică imaginea urnelor descoperite, iar noi nu le-am găsit în depozitul muzeului din Sfântu Gheorghe. Presupusele necropole de la Breaza şi Chilieni nu au fost până în prezent depistate. Din păcate, trebuie să recunoaştem că asupra tuturor descoperirilor amintite deja planează incertitudinea şi aceasta, atât datorită modului, uneori, defectuos de observare şi consemnare atentă a celor descoperite, cât mai ales lipsei analizelor de laborator, absolut necesare în aceste cazuri. Prin urmare nu încercăm să formulăm o concluzie asupra acestor descoperiri izolate şi nici să ne pronunţăm dacă se încadrează în ritul funerar obişnuit al daco-geţilor sau sunt excepţii de la regulă.

Pe lângă mormintele (?) de incineraţie amintite, au existat şi descoperiri care ţin, credem, de domeniul cultului şi al credinţei în diferite divinităţi.

V.3.2. COMPLEXE DE CULT. După relatările lui Strabon, la neamul geţilor "râvna pentru cele divine a fost un lucru de căpetenie"[238]. Politeişti în credinţă, ei adorau pe lângă zeul suprem Zamolxis şi alte zeităţi cărora le-au ridicat diferite complexe de cult. Una din aceste divinităţi a fost şi zeul războiului, similar lui Marte, pe care războinicii daci îl înduplecau, după cum ne relatează Iordanes "prin vărsare de sânge omenesc. Lui i se jertfeau primele prăzi. Lui i se atârnau pe trunchiurile arborilor prăzile de război cele dintâi..."[239]. Ca urmare, descoperirile arheologice care constau dintr-o *aglomerare de gropi*, mai mult sau mai puţin ordonată, ce conţin "resturi ale vetrelor şi ale focului, ale pereţilor unor edificii, pietre, oase de animale, arse sau nu, fragmente de vase, iar uneori vase întregi, unelte, ustensile, podoabe, schelete umane sau de animale"[240], sau *gropile izolate* ce conţin depozite de vase au fost considerate (de cercetătorii în domeniu) **a)** ***locuri sacre*** sau ***complexe de cult*** şi, respectiv **b)** ***gropi de cult*** [241], ele fiind probabil rezultatul credinţelor şi practicilor religioase.

a). ***Complexe de cult***. Asemenea descoperiri sunt prezente în estul Transilvaniei, probabil, în două staţiuni. Una la **Sfântu-Gheorghe - "Bedehaza"**[242], unde pe parcursul săpăturilor arheologice din anii 1912 - 1914[243], 1949 - 1950 a fost dezvelit un "câmp" de gropi, (peste 47, 38 în primii ani) ce conţineau pietre, vase fragmentare, oase de animale, cenuşă, *depozite de vase* (două gropi) sau *oseminte umane* (una). În aceasta din urmă se aflau depuse oasele a patru copii (de sus în jos): 1) la adâncimea de 1,15 m se afla craniul unui copil de circa un an şi câteva oase din scheletul lui; sub el a fost depus un borcan, de culoare roşiatică, lucrat cu mâna şi ornamentat pe umăr cu brâu crestat (MNIT, nr. inv. 4439); 2) la 1,40 m se afla al doilea schelet, al unui copil de circa doi ani, într-o poziţie puţin ghemuită şi lângă el o lespede mai mare de piatră; 3) la adâncimea de 1,50 m, întins de-a lungul marginii gropii era un al treilea schelet, cel mai bine păstrat. Acesta avea o lungime de o,70 m şi avea în zona urnărului drept un buton sferic de fier. Lângă piciorul drept s-au găsit două fragmente de vas; 4) în faţa scheletului mai mare, lângă un fragment de vas, se afla piciorul unui copil mic, o piatră şi două fragmente ceramice[244].

O parte din gropile descoperite au fost dispuse în afara zonei locuite, într-un spaţiu destinat doar lor. M. Macrea şi M. Rusu le-au considerat asemănătoare celor de la Măgura Moigradului[245]. Clarificarea problemelor pe care le ridică însă staţiunea, în ansamblu, poate fi

---

[238] Strabon, *Geografia*, VII, 3, 4, după *Izvoare privind Istoria României*, I, Bucureşti, 1964. p. 229.
[239] Iordanes, *Getica*, 40 -41, după V. Sîrbu, G. Florea, *op.cit.*, p. 23.
[240] V. Sîrbu, G. Florea, op. cit. p. 44.
[241] Idem, op. cit., p. 44 - 45; V. Sîrbu, Credimţe, p. 96.
[242] V. Sîrbu, *Credinţe şi practici funerare, religioase şi magice în lumea geto-dacilor*, Galaţi, 1993, p. 98.
[243] F. László, Múzeumi és könyvtri értesitö, VII, 1913, p. 155; VIII, 1914, p. 172; IX, 1915, p. 102, după K. Horedt, *Materiale*, 2, 1956, p. 7.
[244] K. Horedt, *op. cit.*, p. 11; D. Protase, op. cit., p. 44.
[245] M. Macrea, M. Rusu, Dacia, NS, 4, 1960, p. 224.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

posibilă numai prin reluarea cercetărilor arheologice. După materialele descoperite în gropi acestea se datează în sec. II - I a. Chr.

La **Sântimbru - "Pomii Verzi"**[246] a fost, descoperit, de asemenea, un "câmp" de gropi ce conţineau vase întregi sau fragmentare, lucrate cu mâna sau roata, lipitură, oase de animale, cenuşă, râşniţe întregi sau fragmentare, fusaiole, piroane de fier etc. Într-una din ele, de formă tronconică, cu pereţii lutuiţi, situată în faţa unui cuptor de olar s-a descoperit un schelet de adult (în poziţie relativ orizontală, cu mâna stângă pe abdomen, piciorul stâng cu genunchiul ridicat, iar cel drept lăsat în jos; pe craniu sunt puternice urme de ardere) care avea în apropierea mâinilor oase de pasăre şi de câine, iar în jur fragmente ceramice, un inel de bronz şi un obiect de piatră (sec. II - I a. Chr. ?).

Informaţii păstrate asupra săpăturii şi a descoperirilor de la Sântimbru - "Pomii Verzi" sunt sumare şi nu ne permit să formulăm o opinie fermă asupra sitului respectiv. E greu de spus dacă ne aflăm în faţa unui complex de cult sau doar a unei gropi de cult.

Ocupându-se îndeaproape de aceste tipuri de monumente aflate în afara aşezărilor, V. Sîrbu le consideră "incinte sacre" cu precizarea că, la acest stadiu al cercetării, nu se poate spune în ce măsură ceremoniile ce implicau sacrificii de oameni sau animale, depuneri de ofrande, alimentare sau de alte bunuri, se efectuau doar în beneficiul unor divinităţi, sau aveau legătură şi cu practicile funerare[247].

b). ***Gropi de cult*** 1) *Sacrificii şi înhumări umane.* Acestea gropi fac parte tot din categoria locurilor cu semnificaţie sacră[248], M. Babeş considerând chiar că ar fi vorba de jertfe umane, victimele acestor ritualuri provenind din afara comunităţii respective[249]. Asemenea descoperiri se cunosc la *Albeşti - "La Cetate"*, unde sunt semnalate mai multe gropi rituale din care, într-una, de formă tronconică au fost descoperite două schelete umane suprapuse[250], la *Jigodin I*, unde, în apropierea zidului (?) cetăţii, s-au descoperit fragmente din scheletul unui adult (oase craniene şi postcraniene), lângă care se aflau o căniţă şi un văscior[251]. La *Baraolt - "Pădurea Mare"* este amintită (descoperire întâmplătoare), o groapă ce conţinea un schelet uman, aşezat orizontal, ce avea lângă cap o oală bitronconică cu două torţi, de culoare neagră lucioasă, iar în zona mâinilor trei ceşti[252]. Ultima descoperire este datată în sec. II a. Chr., iar celelalte în sec. I a. Chr. - I p. Chr.

2). *Gropi cu "depozite de vase".* Descoperirile de acest fel se situează în interiorul aşezărilor şi au semnificaţie sacră. Ele sunt dedicate, probabil unor zeităţi, cărora li se cere ajutorul sau li se mulţumeşte pentru o realizare. Asemenea depozite au fost descoperite la Sfântu-Gheorghe - "Bedehaza", Sânsimion - "Grajduri"[253] şi Mereşti[254]. În primul caz descoperirea a fost foarte sumar tratată amintindu-se doar că au fost descoperite două depozite de vase; unul a fost format din cinci vase întregi, din care un ulcior, de culoare roşie, de factură sau imitaţie romană era modelat cu roata, iar celelalte erau modelate cu mâna; al doilea conţinea doar vase dacice modelate cu mâna, borcane şi o ceaşcă. K. Horedt le-a datat în sec. I p. Chr. iar I. H. Crişan între *sfârşitul sec. II* şi *începutul sec. I a. Chr.*

---

[246] V. Şoiom - Crişan, SympTh, 6, Piatra - Neamţ, 1988, p. 98; Idem, ActaMN, 33. I, 1996, p. 362; V. Sîrbu, Credinţe, p. 96.

[247] V. Sîrbu, G. Florea, *op. cit.*, p. 44.

[248] V. Sîrbu, G. Florea, *op. cit.*, p. 45; Autorii consideră că "în categoria gropilor de cult sunt incluse cele în care s-au descoperit a) schelete şi părţi din schelete umane; b) înhumări de animale; c) truse de figurine antropo - şi zoomorfe; d) depozite de unelte, ustensile, arme, podoabe; e) depozite de vase întregi sau sparte *in situ*; f) gropile doar cu resturi ale vetrelor de foc".

[249] M. Babeş, SCIVA, 39, 1, 1988, p. 15-16.

[250] Gh. Baltag, Marisia, IX, 1979, p. 103; idem, RevBis, VIII, 1994, 75-78; idem, Marisia, XXIII-XXIV, 1994, p. 172, nr. 1; V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 95.

[251] V. Sîrbu, *Credinţe*, p. 91.

[252] Z. Székely, *Almanah*, p. 17.

[253] C. Beldiman, Istros, VI, Brăila, 1992, p. 259 - 260.

[254] V. Crişan, I. Ferenczi, ActaMN, 31, 1, 1994, p. 382.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

La Sânsimion este vorba de o groapă în care au fost depuse (la circa 1,50 m adâncime) patru vase ceramice întregi astfel: într-un borcan mare, aşezat vertical, au fost introduse un borcan mic şi un kantharos. Borcanul, a fost acoperit cu o oală cu două torţi aşezată cu gura în jos. (*Pl. 126/II*). Ceea ce se remarcă la aceste vase este faptul că cele lucrate cu roata (respectiv kantharosul şi oala cu două torţi) au fost însemnate prin incizare, după ardere, cu motive de tip sarmatic, fără valenţe ornamentale. De asemenea se constată ştirbirea celor patru vase înaintea depunerii lor în groapă. Situaţia este similară în mai toate cazurile de acest fel din Dacia. În ceea ce priveşte semnele de tip sarmatic (tamga), se pare că ele au fost asimilate, pe parcursul secolului I p. Chr., în credinţele şi practicile magico-religioase ale dacilor care au venit în contact cu această populaţie. De altfel, este cunoscut faptul că (pe lângă relaţiile comerciale cu oraşele nord pontice aflate în aria ocupată de sarmaţi) pe teritoriul est carpatic spre sfârşitul sec. I p. Chr. pătrund, sporadic, grupuri de sarmaţi[255]. În estul Transilvaniei asemenea semne au pătruns prin schimburile comerciale. Vase cu semne de tip tamga sunt cunoscute la şi la Mereşti, Cernat (Pl. 86/4-5) sau Moigrad[256], Brad, Poiana, Răcătău[257] etc.

La Mereşti groapa era situată în apropierea locuinţei nr. 3 şi avea o formă tronconică (diametrul = 0,80 m şi adâncimea = 0,70 m). În partea superioară aceasta conţinea pe lângă fragmente ceramice modelate cu mâna, oase de animale şi de pasăre cu urme de arsură, cărbune, cenuşă, pietre şi lipitură. Spre fundul gropii pe un strat gros (0,30 cm) de cenuşă amestecată cu lipitură, oase de animale şi pasăre, era aşezat central un *borcan* în poziţie verticală iar în jurul lui erau depuse: o *ceaşcă* de mici dimensiuni, de culoare roşiatică, cu toarta ruptă, aşezată cu gura în jos, o *cute* plată, un *borcan* mai mare cu buza ciobită aşezat orizontal, o *strachină* fragmentară (1/2), de culoare brun-închisă, lustruită, o *piatră de râu asemănătoare unui ou*, de culoare roz, o *strecurătoare*, cu buza ciobită, de culoare brun gălbuie şi o *cute* în interiorul ei, o *fusaiolă* şi un *văscior* (pandantiv?) (*Pl.* 126/I) Ceramica a fost modelată în totalitate cu mâna, fiind uneori lustruită. Fără nici o îndoială toate piesele din groapă au fost aşezate într-o ordine şi cu un scop anume. Groapa a apărut în primul nivel şi a fost, foarte posibil, legată de începuturile locuirii (sfârşitul sec. II a. Chr.) Asupra semnificaţiilor ei şi a depunerilor este greu să ne pronunţăm (poate de întemeiere, de purificare, *Pl. 155*), dar, din toate timpurile, depunerea de ofrande, indiferent de forma în care se făcea, a reprezentat un element esenţial în relaţia dintre divinitate şi adoranţi[258]

V.3.3. FIGURINE ANTROPOMORFE

Figurinele antropomorfe îşi fac apariţia în aşezări şi locuinţe încă din neolitic[259] fiind legate iniţial (cele feminine) de cultul fertilităţii, dar şi de practicile magico-religioase. Dacă figurinele neolitice se constituie şi în adevărate opere de artă, pe măsura trecerii timpului ele îşi pierd din calităţile artistice devenind simple reprezentări (feminine sau masculine) neglijent sau neîndemânatic realizate, primând, probabil, scopul şi nu forma. Acest lucru se poate constata foarte bine, în special, la figurinele descoperite în aşezările dacice[260]. Astfel cele semnalate la Sântimbru, Angheluş, Turia, Olteni şi Poian au, unele (după tipologia stabilită de V. Sîrbu[261] ele se încadrează în: *grupa I*), capul nedelimitat de trunchi, fără mâini, cu picioare scurte sau deloc şi cu rare indicări ale detaliilor feţei sau corpului (*Pl.* 154/4-5), iar altele (*grupa a V-a*), sunt formate numai din cap şi picioare, trunchiul unind cele două părţi anatomice, fără mâini, dar cu redarea detaliilor feţei şi a altor părţi ale corpului (*Pl.* 154/1-3).

---

[255] Gh. Bichir, MuzNaţ., 3, 1976, p. 116 - 117.
[256] M. Macrea, D. Protase, M. Rusu, Materiale, 7, 1961, p. 366-368, *Pl.* 8/4.
[257] C. Beldiman, ThD, IX, 1-2, 1990, p. 141 - 142.
[258] G. Dumézil, La religion romaine archaique, Paris p. 26.
[259] E. Comşa, Neoliticul pe teritoriul României, Bucureşti, 1987, p. 146 - 148; V. Vasiliev, I. A. Aldea, H. Ciugudean, Civilizaţia dacică timpurie în aria intracarpatică a României, Cluj-Napoca, 1991, p. 149-150
[260] V. Sîrbu, *op. cit.*, p. 110-122
[261] V. Sîrbu, *op. cit.*, p. 60.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

În funcţie de contextul arheologic în care au fost descoperite, ele au fost datate în secolele III-II a. Chr. (*Pl.* 1-2), I a. Chr. (*Pl.* 4) şi I a. Chr. - I p. Chr. (*Pl.* 2,5).

Piesele, în general, nu oferă indicii concrete despre principiul pe care se întemeia magia şi nici despre ceremoniile care o însoţeau, dar descoperirea lor în locuinţe (doar cea de la Sântimbru nu are context arheologic, provenind din perieghezâ) indică practicarea pe scară largă a practicilor magico-vrăjitoreşti, poate nu numai de o persoană anume pregătită. Aceasta nu exclude, desigur, rolul important al magicianului în viaţa spirituală a comunităţilor. Studiile efectuate în acest sens au dovedit că prin magie se încerca influenţarea şi chiar constrângerea forţelor supranaturale în sensul dorit de cel care o practica[262]. Magia putea să fie pozitivă sau negativă, dar este greu de precizat, în ceea ce priveşte figurinele descoperite, care şi în ce scop au fost folosite. Aceste piese, precum şi figurinele zoomorfe, obiectele din lut în formă de seminţe, de pâinişoare sau covrigi, vasele în miniatură, sunătorile etc., se constituie uneori în adevărate "truse" magico-vrăjitoreşti [263].

Pe baza studierii contextului arheologic, V. Sîrbu consideră că ele apar iniţial în teritoriile din estul şi sudul Carpaţilor (sec. IV - III a. Chr.) după care se răspândesc şi în celelalte zone (sec. II a. Chr. - I p. Chr.). A. Rustoiu, cu referire specială la Sighişoara, crede că acestea "ar putea sugera un aport demografic extra-carpatic, noii veniţi aducând cu ei şi unele practici magice frecventate în zonele lor de origine"[264]. În ceea ce ne priveşte, în total consens cu cele afirmate mai sus, credem totuşi că numărul redus de figurine se datorează în bună parte deficienţei cercetărilor şi nu lipsei practicilor magico-religioase.

Complexele rituale şi de cult descoperite în aşezările din estul Transilvaniei sunt obişnuite lumii dacice, urmează doar ca cercetările arheologice să aducă date şi informaţii suficiente pentru a se putea dezlega rostul şi rolul lor.

[262] D. Matei, Originile artei, Bucureşti, 1981, p. 151-190
[263] V. Sîrbu, G. Florea, *op. cit.*, p. 45; V. Sîrbu, *op. cit.*, p. 61.
[264] I. Andriţoiu, A. Rustoiu, Sighişoara-Wietenberg, 1997, p. 81.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

V.4. CULTURA MATRIALĂ

Cercetările arheologice efectuate în aşezările şi fortificaţiile din estul Transilvaniei au scos la lumină, pe lângă construcţiile civile şi militare, un bogat şi diversificat material arheologic constând din vase, unelte, arme, accesorii vestimentare, piese de podoabă (uneori tezaure de podoabe), tezaure de obiecte, monede şi tezaure monetare. Unele din aceste piese definesc ocupaţiile şi meşteşugurile practicate în zonă, dezvoltarea economică şi relaţiile comerciale cu ţinuturile mai mult sau mai puţin apropiate, iar altele preferinţele pentru ţinuta vestimentară şi pentru podoabe. Toate la un loc sunt reprezentative pentru ceea ce a însemnat civilizaţia materială şi spirituală a zonei pe perioada secolelor II a. Chr. - I p. Chr.

V.4.1. VASE CERAMICE.

Graţie caracterului ei utilitar ceramica reprezintă partea cea mai consistentă a descoperirilor arheologice din aşezări şi cetăţi. Nevoile casnice şi gospodăreşti au impus confecţionarea unei game variate de vase, respectiv de forme şi mărimi. Unele erau folosite la prepararea şi păstrarea alimentelor, altele pentru servirea acestora şi a băuturilor, iar altele pentru depozitarea diverselor provizii alimentare. În funcţie de gradul de utilitate, de modă, de tehnica de confecţionare şi de unele impulsuri novatoare, interioare sau exterioare, anumite tipuri de vase (forme, mărimi, ornamente) dispar la un moment dat, locul lor fiind luat de altele mai performante. În acelaşi timp există şi forme care dăinuie (ceaşca-opaiţ), fără a suferi modificări esenţiale, pe toată perioada celor trei secole.

Practicarea meşteşugului olăritului este documentat în estul Transilvaniei doar prin cuptoarele de la Sântimbru - "Pomii Verzi" şi Cetăţuia, jud. HR, dar foarte posibil să fi fost cunoscut şi practicat şi în alte aşezări din zonă. Aceasta nu excludea achiziţionarea de vase şi din alte părţi ale Daciei, în special din Moldova. Se remarcă, de asemenea existenţa, e adevărat mai rar, alături de vasele autohtone, a celor de import. Nu lipsesc nici imitaţiile după aceste vase, greceşti sau romane, mai convenabil de confecţionat decât de cumpărat

După cum se ştie vasele dacice sunt modelată fie cu mâna, fie cu roata olarului. Din observaţiile făcute pe cele două categorii se constată utilizarea cu precădere, pentru prepararea hranei, a borcanelor şi castroanelor modelate cu mâna şi mai puţin a celor modelate cu roata. Acesta este, probabil, motivul pentru care, cantitativ, predomină cele din prima categorie.

V.4.1.1. Vase modelate cu mâna.

Vasele modelate cu mâna se împarte la rândul lor în două subgrupe pe care le-am notat cu **A.1** şi **A.2**. Diferenţa dintre cele două tipuri constă atât în tehnica de realizare (ceramica din grupa a 2-a care este lustruită), cât şi în formele utilizate.

A.1. Vasele din această subgrupă sunt modelate, în general, fără prea multă grijă. Pasta este bine frământată dar conţine ca degresanţi nisipul (necernut, cu pietricele), cioburi pisate sau materiale organice, care dau vaselor un aspect zgrunţuros şi aspru. Uneori nici simetria pereţilor nu este perfectă, dar în ansamblu sunt bine proporţionate şi au o bună stabilitate pe suprafaţă. Culorile care predomină sunt din gama brun - brun-roşcat, brun-gălbui, brun închis - şi mai rar gălbui, cărămizii sau cenuşii. Nu întotdeauna culoarea vaselor este unitară, unele părţi ale acestora au nuanţe sau chiar culori diferite, fapt ce se datorează atât procedeului de ardere, cât şi îndelungatei folosiri la foc deschis.

În subgrupa **A.1**. întâlnim următoarele forme ceramice: *borcane*, *străchini, căni cu o toartă* şi *ceşti-opaiţe*. Primele trei forme sunt dedicate preparării, păstrării şi consumării alimentelor, iar ultimele iluminatului.

Borcanele se deosebesc între ele prin forma corpului şi prin înclinarea buzei, constatându-se o evoluţie de la buza dreaptă sau uşor înclinată spre cea puternic evazată. Pe

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

măsura evazării buzei se ajunge la o marcare puternică şi a gâtului acesta evoluând, la rândul lui, de la un gât scurt abia sesizabil la un gât lung ce dă suplețe şi eleganță formei. O altă evoluție se constată în zona fundului unde peretele vasului coboară fără nici o arcuire, cu arcuire uşoară sau cu arcuire puternică ducând la scoaterea în evidență a fundului, uneori chiar printr-un inel. Înălțimea vaselor este tributară funcționalității, dar cel mai înalt (dintre cele văzute şi desenate de noi), nu depăşeşte 60 cm (*Pl. 25/3*), majoritatea fiind până în 40 cm (*Pl. 21/8*). Avem, aşadar, doar vase mici (până la 20-25 cm) şi mijlocii (între 25 - 50 cm). Vasele mari, destinate depozitării proviziilor erau, probabil, confecționate doar cu roata. Toate borcanele au însă o trăsătură comună: diametrul gurii mai mare sau cel mult egal cu al fundului, aceasta dovedind încă o dată că erau destinate preparării şi depozitării temporare a alimentelor. Ținând cont de trăsăturile amintite mai sus întâlnim următoarele tipuri:

1. *Borcane cu corpul arcuit* (în formă de clopot), gura largă şi buza evoluând de la dreaptă spre uşor şi larg răsfrântă. Partea superioară a corpului este ornamentată cu butoni mari de formă conică sau cu un brâu crestat puternic reliefat, prevăzut cu butoni conici (*Pl. 21/5-7, 24/1*),. Vasul este cunoscut din prima fază a ceramicii dacice (după I. H. Crişan) şi continuă să fie folosit şi pe parcursul fazei a doua (sec. III- II a. Chr.)[265]. Se pare că în vasul descoperit la Alungeni (*Pl. 24/1)* au fost depuse monede romane republicane date între sec. II a. Chr. - anul 63 a. Chr. Ca urmare tipul respectiv de vas pătrunde şi în prima jumătate a sec. I a. Chr. Vase asemănătoare se găsesc la Sprâncenata[266], Zemplin[267], Arpaşu de Sus[268], Pecica[269] etc.

2. *Borcane cu corpul alungit* (pepene), zvelt, uşor bombat, gât scurt, buza dreaptă sau uşor îndoită spre exterior. În partea superioară a corpului sunt plasați câte patru butoni mari, cilindrici. Lângă butonii mari apar, în unele cazuri, şi butoni mici, circulari sau brâie alveolate orizontale şi verticale. Înălțimea acestor tipuri este mijlocie (circa 40 cm), ele servind probabil pentru păstrarea alimentelor. Aceste vase sunt intermediare între cele bitronconice şi piriforme (fiind încadrate de I. H. Crişan în tipul IV[270]) şi se datează în a doua jumătate a sec. II a. Chr. Analogii se găsesc la Brad[271], Sprâncenata[272], Zemplin[273] Răcătău[274], etc. *Pl. 22/1-3.*

3. *Borcane cu corpul bombat şi umărul profilat* în tradiția celor bitronconice. Gura este largă iar buza uşor sau mai puternic răsfrântă. Pe umăr sunt aplicați butoni mari cilindrici, uneori crestați în cruce, sau dreptunghiulari, dublați de butoni mici circulari. Dimensiunile acestor tipuri de vase sunt mijlocii. Forma se apropie de a celor încadrate de I. H. Crişan[275] în *tipul II* al vaselor derivate din cele bitronconice şi se datează în sec. III - II a. Chr. *Pl. 22/5; 23/8.*

4. *Borcane cu corpul uşor arcuit*, gura largă şi buza răsfrântă. Sunt tot de dimensiuni mijlocii, folosite, probabil, la păstrarea alimentelor. Pe partea superioară a corpului sunt aplicați butoni circulari, mici, sau cilindrici mai mari. Analogii se găsesc în majoritatea aşezările dacice clasice (cu precădere în sec. I a. Chr.) din care amintim Arpaşu de Sus[276], Sprâncenata[277] Răcătău[278]. *Pl. 22/4,6; 24/4.*

---

[265] I. H. Crişan, Ceramica, p. 113-114.
[266] C. Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprâncenata.* Bucureşti , 1986, pl. III/2.
[267] V. Kotigoroško, *Ținuturile Tisei superioare în veacurile III a. Chr. - IV p. Chr.*, Bucureşti, 1995, *Pl.*43/7.
[268] M. Macrea, I. Glodariu, *Aşezarea dacică de la Arpaşu de Sus,* Bucureşti, 1976, *Pl.* 19/3.
[269] I. H. Crişan, *Ceramica,* pl. XXXIII/2.
[270] Idem, *op. cit.*, p. 111.
[271] V. Ursachi, Zargidava. *Cetatea dacică de la Brad,* 1995, pl. 62/2,6.
[272] C. Preda, *op. cit.*, pl. VIII/5.
[273] V. Kotigoroško, *op. cit.*, *Pl.* 43/26.
[274] V. Căpitanu, Carpica, XVIII-XIX, 1987, *Pl.* 20/1,4; 32/2.
[275] I. H. Crişan, op. cit., p. 110.
[276] M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit.*, *Pl.* 26/20.
[277] C. Preda, *op. cit.*, pl. XII/1.
[278] V. Căpitanu, *op. cit., Pl.* 20/1.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

4a. Acest tip este o variantă a celui anterior diferenţa fiind în bombarea mult mai puternică a corpului ceea ce dă vaselor o capacitate sporită. Ornamentaţia este în cazul acestora mult mai bogată, comuni fiind doar butonii cilindrici sau rotunzi, mari. Apar brâiele cu alveole dispuse oblic, vertical, orizontal sau în ghirlandă, alveolele simple dispuse în jurul fundului precum şi ornamentele incizate, linii şerpuite (val) sau motive vegetale. Vasul din *Pl.* 23/7 a fost descoperit împreună cu tezaurul de la Surcea. Analogii se găsesc la Sighişoara[279], Grădiştea (jud. Brăila)[280]etc. *Pl. 23/9; 24/6.*

5. *Borcane cu corpul arcuit.* Buza, răsfrântă uşor sau mai puternic, este arcuită şi muchia rotunjită. Majoritatea au gâtul marcat de curbura pereţilor. Fundul este mai mult sau mai puţin profilat. Dimensiunile sunt mici şi mijlocii. Pe umăr sau pe partea superioară a corpului sunt ornamentate cu brâie alveolate sau crestate, combinate cu incizii triunghiulare, alveole pe buză, linii incizate etc. Forma acestor vase îşi are începuturile în sec. III-II a. Chr. continuând să fie utilizată şi în sec. I p. Chr.[281]. *Pl. 21/2; 23/2-3; 25/2,4,8; 26/1-3.*

5.a. Acest tip este o variantă a celui de dinainte, diferenţa constând în modul de realizare a buzei, care, tot răsfrântă, poziţionată oblic, nu are muchia rotunjită ci tăiată drept. Şi în cazul acestora ornamentele constau în brâie alveolate orizontale şi verticale, combinate cu alveole simple dispuse pe gât, butoni circulari, brâie crestate simple sau combinate cu benzi de linii incizate, crestături pe buză etc. Aceste forme sunt general valabile în toate aşezările dacice din perioada clasică, drept pentru care nu vom face trimiteri la analogii. *Pl. 21/3-4; 26/4-9; 27/2,4.*

6. Borcane cu pereţii aproape drepţi. Acestea au corpul foarte puţin arcuit şi buza uşor răsfrântă. Gura este largă, diametrul ei fiind aproximativ egal cu al fundului. Pe partea mijlocie sau superioară a corpului sunt ornamentate cu butoni rotunzi, simpli sau cu alveole. Vasele de acest tip se folosesc pe perioada sec. III - II a. Chr.[282] până în sec. I p. Chr. Forme asemănătoarc se întâlnesc la Sprâncenata[283], Brad[284]. *Pl. 24/2-3,5,7.*

7. *Borcane cu gura strâmtă*, buza aproape dreaptă sau uşor evazată, retezată drept sau rotunjită şi gâtul slab marcat. Pereţii sunt mai mult sau mai puţin arcuiţi În partea superioară a corpului şi pe gât sunt ornamentate cu brâie crestate şi linii incizate. Capacitatea lor este mijlocie. Aceste tipuri de oale reprezintă tranziţia de la cele cu profil aproape drept spre borcane şi sunt răspândite în aşezările dacice datate în sec. I a. Chr. - I p. Chr.[285] (*Pl. 21/1*)

Fundurile oalelor sunt tăiate drept, pereţii lărgindu-se spre partea superioară a vasului sau, îngustaţi în zona fundului, se lărgesc spre mijlocul vasului La o serie de borcane se constată marcarea fundului, uneori printr-o simplă arcuire a pereţilor, iar alteori prin crearea efectivă a unui prag. (*Pl. 21/5; 24/1,5; 22/1-3; 25/4,8,26/3; 29/1*) Un caz aparte îl prezintă un fund cu "umbo" foarte pronunţat (*Pl. 29/3*). Descoperiri asemănătoare, cu arcuirea mai puţin pronunţată, sunt semnalate şi la Arpaşu de Sus[286].

Străchini şi castroane. Străchinile sunt foarte asemănătoare cu castroanele[287], uneori confundându-se cu acestea, diferenţa constând în adâncimea şi capacitatea mai mică a primelor. Rolul străchinilor în gospodăria dacică era, probabil, mai mult acela de servire a alimentelor, în timp ce a castroanelor, preponderent, de păstrare a acestora. Datorită multiplei lor funcţionalităţi, ambele forme sunt lucrate mult mai îngrijit (pasta cu puţine impurităţi,

[279] I. H. Crişan, *op. cit.*, pl. LXXXIX/11.
[280] V. Sîrbu, *Dava getică de la Grădiştea, judeţul Brăila*, I, 1996, *Pl.* 43/1.
[281] I. Glodariu, V. Moga, *Cetatea dacică de la Căpâlna*, Bucureşti, 1989, p. 63, *Pl.* 23/5.
[282] I. H. Crişan, op. cit., p. 107-109.
[283] C. Preda, *op. cit.*, pl. XII/5.
[284] V. Ursachi, *op. cit.*, pl. 52.
[285] M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit.*, *Pl.* 15/13-22; I. Glodariu, V. Moga, *op. cit.*, p. 63, *Pl.* 23/12.
[286] M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit.*, *Pl.* 27/8-10.
[287] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 154-155.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

pereţii bine neteziţi). Apărute în secolele anterioare şi continuând formele autohtone[288], străchinile şi castroanele lucrate cu mâna sunt prezente, în număr relative mare, pe parcursul secolului al II-lea şi prima parte a secolului I a. Chr.[289] În aşezarea de la Mereşti ele sunt specifice începuturilor primei faze de locuire pentru ca spre sfârşitul acesteia şi în faza a doua să apară, în locul lor, cele modelate cu roata.

a. *Străchinile*. După forma buzei şi a corpului acestea se pot încadra în trei tipuri:

1. Străchini cu buza răsfrântă, poziţionată oblic. Corpul este arcuit şi umărul bine conturat. Unele sunt dotate cu o toartă, aceasta fiind mai rară în cazul străchinilor. Forme asemănătoare sunt cunoscute şi în alte aşezări dacice contemporane[290] (*Pl. 34/1-3;*).

2. Străchini cu umăr pronunţat şi buza trasă puternic spre interior. (Pl. 34/4-5). Corpul acestora este tronconic şi, uneori, la unirea cu buza formează un unghi de aproximativ 90° (*Pl. 34/4*). Forme similare au fost descoperite în aşezarea de la Pecica[291].

3. Străchini cu corpul tronconic, gura largă şi buza uşor îngroşată, sau evazată drept. Mai rar întâlnite, acestea seamănă cu partea inferioară a unei oale. (*Pl. 36/2,4*).

b. *Castroanele* au o capacitate mai mare şi sunt destul de asemănătoare ca formă. Toate au gura mai mult sau mai puţin trasă spre interior unde se realizează o arcuire de la care porneşte buza evazată oblic. Corpul şi umărul sunt arcuite; gâtul este scurt, mai mult sau mai puţin marcat. Aceste tipuri de vase sunt larg răspândit în aşezările contemporane[292] (*Pl. 35/4*);

Căni. Vasele de acest tip, aparţinând categoriei A.1 a ceramicii lucrate cu mâna, sunt foarte puţine, situaţie, de altfel, similară şi în alte teritorii dacice. Tipul este reprezentat prin două căni.

1. Cană cu o toartă, de dimensiuni mici, cu pereţii uşor arcuiţi şi buza îngroşată, tăiată oblic. Decorul constă din pastile circulare, semilunare sau alungite, combinate cu mici brâie alveolate verticale, dispuse pe corpul vasului. După cum remarca şi I. H. Crişan această cană se asemănă cu halbele contemporane[293], exemplare asemănătoare fiind descoperite la Sighişoara[294] şi Sprâncenata[295] (*Pl. 40*). Sec. I a. Chr. - I p. Chr.

2. Cană de dimensiuni mici, cu corpul bombat şi buza, uşor trasă spre interior, tăiată drept. Toarta, supraînălţată, porneşte de pe buză şi este lipită de corpul vasului pe curbura maximă a acestuia. În partea superioară este ornamentată cu brâu alveolat combinat cu butoni conici, orientaţi în sus. Descoperită în staţiunea de la Sânsimion, (jud. HR), cana se datează în faza clasică (după I. H. Crişan). (*Pl. 42/2*).

Ceştile-opaiţ sau căţuile sunt piesele ceramice cu largă răspândire în lumea daco-getică, constituind una din formele de bază ale ceramicii lor. Folosite, probabil, la iluminat[296], ele sunt nelipsite din aşezările perioadei clasice. De formă tronconică, cu pereţii mai mult sau mai puţin înclinaţi, drepţi sau uşor arcuiţi, cu sau fără torţi, ornamentate sau nu, ceştile-opaiţ variază doar ca dimensiune. Se întâlnesc astfel, de la exemplare relativ mari (*Pl. 43/2,* cu diametrul gurii de 22 cm) până la cele mici, chiar miniaturale (*Pl. 45/1-2,* cu diametrul gurii de 5-6 cm şi înălţimea de 2,5-3 cm). După existenţa sau nu a torţii şi după modul de dispunere

---

[288] I. H. Crişan, *Materialele dacice din necropola şi aşezarea de la Ciumeşti şi problema raporturilor dintre daci şi celţi in Transilvania*, Baia Mare, 1966, p. 153.
[289] Idem, *Ceramica*, p. 114-116.
[290] Vezi I. H. Crişan, *op. cit.*, pl. XXXIV/4, Valea lui Mihai; C. Preda, *op. cit.*, pl. XXIV/4 - Sprâncenata. V. Kotigoroško, *op. cit.*, *Pl.* 44/24.
[291] I. H. Crişan, *op. cit.*, pl. 93/1.
[292] V. Ursachi, *op. cit.*, pl. 58/11; V. Căpitanu, *op. cit.*, *Pl.* 10/6; V. Kotigoroško, *op. cit.*, *Pl.* 44/25; V. Sîrbu, *op. cit.*, *Pl.* 87/7; C. Preda, *op. cit.*, pl. XXIV/4.
[293] I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 165.
[294] Idem, *op. cit.*, pl. LXI/5.
[295] C. Preda, *op. cit.*, pl. XXI/7.
[296] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 161.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

a acesteia (chiar dacă lipsa sau nu a torţii a depins mai degrabă de cel care a confecţionat-o decât de o anumită modă a timpului) se poate întocmi totuşi o tipologie[297].

1. *Ceşti cu două torţi* dispuse simetric pe corpul piesei şi la aceeaşi distanţă de fund şi gură. Analogii se găsesc, printre altele, la Brad[298], Răcătău[299], Pecica[300], Moigrad[301], Sprâncenata[302], Malaja Kopanja[303] (Ucraina) etc. *Pl. 41/4.*

2. *Ceşti cu o toarta care l-a rândul lor pot fi:* a) *cu toarta prinsă de fund şi sub buză.* Acestea au pereţii arcuiţi sau drepţi, fundul şi buza mai mult sau mai puţin profilate (*Pl. 42/1,4; 43/2,5; 44/2,4-6,8; 45/2-4; 47/1,3-4*). Analogii se găsesc în majoritatea aşezărilor dacice contemporane[304]. b) *Ceşti cu toarta prinsă de fund şi de buză.* Acestea au pereţii drepţi (*Pl. 44/2,4*) sau arcuiţi (*Pl. 44/7; 45/1*). O ceaşcă din acest tip are fundul ornamentat cu nervuri circulare. (*Pl.* 47/6). Nu excludem posibilitatea ca aceasta din urmă să fi avut rol de capac. Piese asemănătoare se găsesc la Slimnic[305], Brad[306] etc. c) *Ceşti cu toarta prinsă pe corp* (sub buză şi deasupra fundului). Şi acestea, la fel ca cele anterioare, au pereţii drepţi sau arcuiţi, buza şi fundul profilate sau nu. (*Pl. 52/5; 53/2-3; 54/2; 55/1,3; 56/1,3*). Piese similare se găsesc la Barboşi[307], Slimnic[308] etc.

3. *Ceşti cu torta plină* (oarbă). Acestea au pereţii arcuiţi iar toarta lipită de ei. În locul perforaţiei este doar o alveolă. (*Pl. 45/6; 47/7*). Între ceştile de acest tip se remarcă una de dimensiuni mici care are patru asemenea torţi. (*Pl. 42/3*). Forme similare se găsesc la Brad[309], Sprâncenata[310], Răcătău[311].

4. *Ceşti fără toartă*, (*Pl.* 46/1-5). Acestea, considerate ca fiind specifice celei de a doua jumătăţi a secolului I p. Chr.[312], sunt asemănătoare ca formă celor precedente. Ceşti fără toartă se pot întâlni la Brad[313], Slimnic[314], Sprâncenata[315].

A.2. Ceramica lucrată cu mâna din această categorie este de fapt ceramica fină a secolului al II-lea şi începutul celui următor al erei vechi. Ea a fost înlocuită treptat, pe parcursul secolului I a. Chr., cu ceramica lucrată cu roata. Pasta este bine frământată, iar degresanţii (cioburi pisate sau nisip), bine mărunţiţi sau cernuţi. Pereţii interiori şi exteriori ai vaselor sunt acoperiţi cu o pastă fină, lustruită, de culoare neagră, brun-închisă sau deschisă, brun-roşcată, cenuşie sau, mai rar, cărămizie. Principalele forme cunoscute până acum în zonă se compun din *vase cu corp bitronconic*, *borcane*, *vase cu gât cilindric*, *oale cu două torţi*, *căni*, *străchini*, *strecurători* şi *fructiere*.

Oalele şi **borcane**:

1. *Oale cu corpul bitronconic*. Acestea au, în general, diametrul fundului mai mic decât cel al gurii iar buza este evazată şi rotunjită. Culoarea este neagră. Oale de acest tip au

---

[297] Idem, *op. cit.*, p. 162-163.
[298] V. Ursachi, *op. cit.*, pl. 72/1,4.
[299] V. Căpitanu, *op. cit.*, *Pl.* 16/11-13.
[300] I. H. Crişan, *Ziridava*, 1978, pl. 31/6.
[301] Idem, *Ceramica*, pl. XLVII/11.
[302] C. Preda, *op. cit.*, pl. XV/1.
[303] V. Kotigoroško, SlArch, XXXVII, 1, 1989, *Pl.* 1/32,35.
[304] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 163, pl. 72/25; 73/1-26; 263/11-22.
[305] I. Glodariu, *Aşezări dacice şi daco-romane la Slimnic*, 1981, *Pl.* 40/6.
[306] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 163, pl. 72/7-15.
[307] S. Sanie, ArhMold, XII, 1988, pl. VIII/4.
[308] I. Glodariu, *op. cit.*, *Pl.* 40/7.
[309] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 162, pl. 69/10-28.
[310] C. Preda, *op. cit.*, pl. XIX/3-4,9-11.
[311] V. Căpitanu, *op. cit.*, *Pl.* 13/8,14,17.
[312] I. Glodariu, *Contribuţii la cronologia ceramicii dacice în epoca Latène târzie,* în *Studii dacice,* Cluj-Napoca, 1981, p. 156.
[313] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 162, pl. 68/1-33.
[314] I. Glodariu, *Aşezări dacice şi daco-romane la Slimnic*, 1981, *Pl.* 40/5.
[315] C. Preda, *op. cit.*, pl. XVIII/6; XIX/7-8.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

fost descoperite la Sântimbru - "Pomii Verzi"[316] şi la Baraolt - "Pădurea Mare" [317] şi se datează pe parcursul sec. III - II a. Chr.[318]

1.a. *Oale cu corp bitronconic prevăzute cu două torţi.* Asemenea piese au fost descoperite la Sfântu Gheorghe - "Bedehaza"[319] şi Baraolt[320]. Ambele sunt de culoare neagră, puternic lustruită şi se datează în a doua jumătate a secolului al II-lea a. Chr.

2. *Borcane cu corpul arcuit*, zvelt, derivate din cele bitronconice, încadrate de I. H. Crişan în tipul IV[321]. Pe partea mijlocie sau superioară a corpului sunt ornamentate cu butoni conici, mari, orientaţi în sus. Ambele vase redate de noi sunt ornamentate şi cu benzi aplicate în formă de "∧" (virgule ?). Aceste oale se datează în a doua jumătate a secolului al II-lea a. Chr. Tipuri asemănătoare se găsesc la Brad[322], Pecica[323] etc. (*Pl. 21/8-9*).

3. *Vas cu gât cilindric*, înalt. Acestea fac parte din categoria vaselor de lux. Ca formă se aseamănă cu cănile doar că le lipsesc torţile. În locul acestora sunt aplicate două proeminenţe conice cu vârful în sus. Exemplarul descoperit în zonă este lustruit, de culoare brun-închisă. Aceste tipuri de vase nu sunt foarte numeroase, piese similare descoperindu-se la Poiana, Sighişoara, Mediaş[324] etc. I. H. Crişan consideră că "vasul bitronconic cu gât cilindric înalt a luat naştere la sfârşitul fazei II_1 (prima jumătate a sec. II a. Chr., n.n.) şi că a avut o existenţă scurtă"[325] (*Pl. 38/2*). Există vase în această categorie care sunt uzuale precum este cel din *Pl. 36/1* de culoare neagră, lustruită. Forme similare se găsesc la Hărman (jud. Braşov)[326], Sprâncenata[327].

Căni cu o toartă. Toate piesele descoperite în aşezările din zonă fac parte din tipul I (după I. H. Crişan). Acestea au corpul bitronconic sau bombat, buza evazată, tăiată drept sau rotunjită şi toarta, uşor supraînălţată, prinsă de buză şi de partea superioară sau de cea bombată a corpului. Culoarea care predomină este cea neagră, dar sunt şi exemplare de culoare brun-roşcată. După toate probabilităţile nici aceste vase nu depăşesc secolul II a. Chr. Datorită utilităţii lor, cănile cu o toartă sunt larg răspândite în aşezările dacice contemporane[328]. (*Pl. 39/1-4*).

Castroane. Ca formă acestea sunt asemănătoare străchinilor şi castroanelor din grupa A.1. doar că sunt lustruite. Astfel sunt: 1. Castroane cu buza evazată oblic, dreaptă sau arcuită, gât scurt şi corpul puternic bombat şi arcuit. (*Pl. 35/1,3; 36/5,6*). Forme similare se întâlnesc la Brad[329], Sprâncenata[330]etc. 2. Castroane cu buza evazată, dreaptă sau uşor oblică, rotunjită şi corpul arcuit (*Pl. 44/2; 47/4*).

Strecurători. Aceste vase au partea inferioară a corpului împânzită cu perforaţii mici semn clar al folosirii lor pe post de strecurătoare. Forme tradiţionale, utilizate încă din neolitic în aşezările care se ocupau, cu precădere, de creşterea animalelor[331], ele sunt larg răspândite în aşezările dacice datate în secolul II a. Chr. În secolul următor forma este transpusă la roată dispărând treptat cea lucrată cu mâna. Exemplarul ilustrat are corpul tronconic, umărul bine

[316] V. Crişan, ActaMN, 33, I, 1996, pl. 8/3.
[317] Z. Székely, *Almanah*, p. 17-18, *Pl.* 4/6.
[318] I. H. Crişan, op. cit., p. 135-136.
[319] idem, *op. cit.*, p. 138, pl. LV/3.
[320] Z. Székely, *op. cit.*, p. 17, *Pl.* 10/2.
[321] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 111.
[322] V. Ursachi, *op. cit.*, pl. 61/4.
[323] I. H. Crişan, *Ziridava*, pl. 49/2.
[324] Idem, *Ceramica*, p. 124-126, pl. XXXIX/1-4.
[325] Idem, *op. cit.*, p. 126.
[326] Idem, *op. cit.*, pl. XXXII/2.
[327] C. Preda, *op. cit.*, pl. IV/2b.
[328] V. Ursachi, *op. cit.*, Pl. 56; V. Căpitanu, *op. cit.*, *Pl.* 8/2; I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 120, *Pl.* 45; I. Glodariu, *op. cit.*, *Pl.* 53/8.
[329] V. Ursachi, *op. cit.*, pl. 58/8,10.
[330] C. Preda, *op. cit.*, pl. XXIV/4.
[331] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 164.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

marcat, gâtul scurt, gura largă, buza lată şi evazată. Atât interiorul cât şi exteriorul vasului este de culoare neagră lustruită. După tipologia lui I. H. Crişan se încadrează în varianta I[332]. *Pl. 38/1*.

Fructiere. Aceste vase sunt printre cele mai reprezentative forme ale ceramicii dacice. De factură autohtonă ele îşi au originea în epocile anterioare[333]. Fără a suferi modificări esenţiale (lungimea şi grosimea piciorului, capacitatea), chiar atunci când se schimbă tehnica de confecţionare (transpunerea lor la roata olarului), fructierele (cele lucrate mâna mai puţin numeroase) dăinuie toată perioada civilizaţiei geto-dacice de dinaintea cuceriri romane[334]. Credem că rolul acestui vas în gospodăria dacică era mai degrabă unul utilitar - servirea alimentelor din poziţia şezând direct pe pământ - decât unul cultual[335]. Fructierele lucrate cu mâna au, în general, corpul oval cu umăr. Buza întotdeauna răsfrântă, uneori faţetată, este de lăţime variabilă şi cu înclinare diferită. Unele formează un prag interior, mai mult sau mai puţin accentuat, (*Pl. 37/3*), altele sunt drepte (*Pl. 37/1,4,6*), iar altele îndoite (*Pl. 37/2,5,7*). Analogii se găsesc în toate aşezările dacice[336].

***Ornamente** întâlnite pe vasele modelate cu mâna.* Ceramica lucrată cu mâna este, în general, bogat ornamentată. Motivele folosite aveau atât rol estetic, cât şi utilitar (proeminenţelor apucători). Ca pretutindeni în aria culturii dacice, ornamentele vaselor lucrate cu mâna sunt, în principal, de două tipuri: ornamente în relief şi ornamente incizate.

Ornamente în relief.

1. *Butoni*.

a). *Butoni mari*, care, la rândul lor, pot fi : *conici*, mai mult sau mai puţin detaşaţi de peretele vasului, drepţi, orientaţi în sus etc. (*Pl. 21/7; 24/1; 30/6; 30/7*); *tronconici* orientaţi în sus sau în jos (*Pl. 22/1-3,6; 23/7; 24/4*); *paralelipipedici* cu mai multe alveole (*Pl. 23/6*); *rotunzi* sau cvazirotunzi, simpli, cu alveole sau crestaturi (*Pl. 22/5; 23/5,9; 24/3,6-7; 25/2-3; 30/8; 31/3-4,6-8; 33/1-7*);

b). *Butoni mici, rotunzi sau ovali*, puţin detaşaţi de corpul vasului, simpli sau cu alveole (*Pl. 22/4; 21/5; 26/5,8*).

c). *Pastile*, care constau în butoni mici dispuşi, fără o ordine oarecare, pe corpul vasului (*Pl. 21/; 40;46/3*).

2. *Brâie*: *a) cu alveole* dispuse orizontal, vertical, oblic, în ghirlandă, etc. (*Pl. 23/6-7, 9; 25/2-8; 26/4,6,9; 29/1-2; 30/1-2; 31/2-8; 32/8,6*); *b) crestate*, dispuse de asemenea, orizontal sau în ghirlandă (*Pl. 21/1,6; 23/1; 25/1; 26/2-3*); c) *simple*, fără alveole sau crestături, dispuse pe umărul vasului (*Pl. 27/1,3*). Acestea din urmă sunt un ornament care apare spre sfârşitul sec. I p. Chr. şi va continua şi în perioada daco-romană.

3. *Barbotină*. Aceasta este o pastă groasă aplicată pe pereţii vaselor, care modelată cu mâna dă diverse forme neregulate (*Pl. 33/5*). Ornamentul nu este des folosit, dar nici nu constituie o raritate. El se găseşte pe diferite tipuri de vase (în special pe borcane) în mai multe aşezări dacice din perioada clasică[337]. O oală ornamentată cu barbotină este cunoscută şi din descoperirile de la Sântimbru - "Pomii Verzi" (jud. Harghita)[338].

4. *Ornamente aplicate* în formă de ancoră, baston, virgulă (?), coarne de berbec etc. (*Pl. 21/8-8; 33/8-11; 41/5*).

Ornamente incizate sau adâncite. Acestea sunt de cele mai multe ori combinate cu cele în relief, dând o gamă variată de motive

---

[332] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 135, pl. LVI/6.
[333] Idem, *op. cit.*, p. 127-128.
[334] I. Glodariu în *Studii dacice*, 1981, p. 160, *Pl.* 4.
[335] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 157.
[336] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 126-131, pl. XLVII/1-4,6; XLIX/1-4; LI; V. Căpitanu, Carpica, XVIII-XIX, 1987, p. 125; V. Ursachi, *op. cit.*, p. 156; V. Sîrbu, *op. cit*, p. 20, 78.
[337] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 168; I. Glodariu, *Aşezări dacice şi daco-romane la Şi...*
[338] V. Crişan, ActaMN, 33, I, 1996, p. 363, pl. 8/1.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

1. a) ***Linii simple*** sau şerpuite, duble sau în benzi, dispuse orizontal pe gâtul sau pe corpul vasului (*Pl. 26/5,8; 27/2,4; 32/10-11*); b) *linii în zig-zag* dispuse pe buză (*Pl. 23/4*); c) *linii incizate* în forma literei "U" (*Pl. 23/2*); d) *striuri* dispuse vertical, orizontal sau oblic pe corpul vaselor. *Pl. 21/3;; 32/6-9.*

2. *Caneluri* alungite, de diferite lungimi, dispuse vertical (*Pl. 26/1*), orizontal (*Pl. 21/2*) sau sub formă de bastonaşe (*Pl. 21/1*).

3. *Crestături simple* dispuse, în general, pe buza vasului (*Pl. 21/4; 23/4; 26/2; 27/4; 30/1*).

4. *Alveole* simple dispuse pe buza vaselor (*Pl. 26/3; 33/6; 45/6*), pe gâtul sau corpul acestora, în şiruri orizontale sau fără nici o ordine, pe tot corpul. *Pl. 23/3; 26/6; 32/1-5.*

5. *Incizii triunghiulare* dispuse orizontal sau vertical, pe corpul sau gâtul vasului, de obicei combinate şi cu alte ornamente (*Pl. 26/3*). Cu acest incizii triunghiulare (numite şi dinţi de lup) este uneori ornamentată şi buza fructierelor. (*Pl. 37/2*)

6. *Motive vegetale*, dispuse orizontal sub forma unor crengi (*Pl. 24/4*) sau a "brăduleţului", situate pe gâtul sau corpul vasului.

Anumite tipuri de vase, tehnica de confecţionare şi ornamentele (prin forma, mărimea şi dispunerea lor pe vas) au uneori "valoare cronologică"[339] extrem de importantă în datarea siturilor arheologice din care provin. Astfel, aproape toate tipurile de vase (cu excepţia fructierei, care se găseşte uneori şi în complexele din secolele I a. Chr. - I p. Chr.), din categoria A.2 sunt specifice secolului II a. Chr şi eventual primelor decenii ale celui următor, după care dispar sau (spre exemplu cana cu o toartă, fructiera, strecurătoarea etc.) sunt transpuse cu unele modificări la roata olarului. Tot acestui secol îi sunt specifice proeminenţele mari cu caracter utilitar care dispar în secolul următor, locul lor fiind luat de proeminenţele mici, ornamentale, combinate, uneori, cu alte motive. Există, de asemenea, ornamente, precum brâiele cu alveole sau crestate, "butonii circulari, adesea plaţi, striurile fie continue, fie în benzi, dispuse variat pe pereţii vaselor"[340] care, cunoscute în secolul II a. Chr., se păstrează până la sfârşitul secolului I p. Chr. O situaţie asemănătoare se constată şi la unele forme de vase precum ceaşca-opaiţ sau borcanul care, fără să sufere modificări esenţiale, se găsesc, fără întrerupere în complexele din secolul al II-lea a. Chr. până în cele din secolul I p. Chr.

V.4.1.2. Vase modelate cu roata.

Vasele de acest tip cunosc o largă răspândire în secolele I a. Chr. - I p. Chr. Modelate dintr-o pastă mult mai bună, uneori chiar fină, acestea cuprind o diversitate mare de forme - *căni, oale, vase de provizii, străchini şi castroane, strecurători, capace, fructiere, cupe cu două torţi* (kantharoi) etc. Datorită procedeelor de ardere, majoritatea vaselor modelate cu roata sunt de culoare cenuşie (cu nuanţe mai închise sau mai deschise). Nu lipseşte nici culoarea cărămizie, dată de arderea oxidantă, dar este mai rar întâlnită. Piesele din această categorie sunt uneori pictate cu motive geometrice sau vegetale. Vasele lucrate cu roata au fost utilizate în special la servirea, depozitarea şi, eventual, transportul alimentelor şi mai rar la prepararea acestora, fapt demonstrat de lipsa urmelor de ardere secundară şi de folosire la foc deschis.

Căni. În funcţie de forma şi de frecvenţa lor, aceste recipiente sunt de două feluri: uzuale şi de lux.

1. *Canile uzuale*, des întâlnite în aşezările dacice, au dimensiunile şi forma corpului foarte diferite. Comună este numai toarta. Majoritatea sunt însă de dimensiuni mici, uneori chiar miniaturale, de culoare cenuşie sau, mai rar, cărămizie. Unele din ele se apropie mai mult de forma oalelor doar că sunt prevăzute cu o toartă. (*Pl. 48/3*). În principal cănile uzuale sunt de două tipuri: *cu corpul bitronconic* şi *cu corpul rotunjit.*

a) Primul tip este reprezentat prin exemplarul descoperit la Hilib. În cană se afla un tezaur monetar datat la sfârşitul secolului II - 89-87 a. Chr. Toarta lipseşte; ea se pare că unea

[339] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 167.
[340] I. Glodariu în *Studii dacice*, 1981, p. 159.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

buza cu partea bombată. Din cauza restaurării deficitare a fost greu să stabilim cu exactitate locul de prindere. (*Pl. 50/1*). Fundul este inelar şi bine profilat. Luând în considerare monedele descoperite dar şi forma vasului credem că se datează în prima jumătate a secolul I a. Chr. Analogii se găsesc în toate aşezările contemporane[341].

b) Cănile din tipul al doilea au mai multe variante. Unele au gâtul mai lung şi buza evazată, tăiată drept, iar toarta uşor supraînălţată este prinsă de buză şi deasupra diametrului maxim (*Pl. 48/8*); altele, tot cu gâtul mai lung, au buza evazată şi rotunjită (*Pl. 48/6*) sau aproape dreaptă (*Pl. 48/4,7*) şi toarta supraînălţată arcuită sau unghiulară; alte variante au gâtul scurt şi buza puternic evazată, rotunjită (*Pl. 48/5; 74/1*); gâtul scurt şi îngust, buza lată, poziţionată oblic, dând deschidere largă gurii (*Pl. 48/9*); gâtul scurt şi strâmt, corpul puternic bombat şi buza evazată oblic (*Pl. 48/1; 74/2*); gâtul scurt, corpul puternic bombat şi buza lată evazată oblic (*Pl. 48/2*); gâtul mai lung şi larg, corpul puternic bombat, buza scurtă, evazată şi gura largă (cu aspect de oală). *Pl.48/3*.

La majoritatea cănilor torţile sunt supraînălţate, prinse de buză şi partea superioară sau bombată a corpului. Doar în câteva cazuri toarta este prinsă sub buză. Fundul este inelar mai mult sau mai puţin înălţat. Ornamentarea a fost realizată prin lustruire, caneluri sau nervuri dispuse pe gât sau corp. Vase similare se găsesc printre altele la Brad[342], Răcătău[343], Poiana[344], Malaja Kopania[345], Grădiştea[346], Arpaşu de Sus[347], Ocniţa[348] etc.

2. *Cănile de lux* sunt recipiente mijlocii cu corpul rotunjit, gâtul înalt şi suplu, buza evazată drept, cu un prag interior (*Pl. 49;50/2,4*) sau rotunjită (*Pl. 50/3,6,8*); cu buza înaltă, arcuită spre interior (*Pl. 64/1*) sau cu buza răsfrântă şi apoi înălţată vertical, *lekythos* (Pl. 50/5). Toarta, care porneşte din buză, este uneori formată din trei benzi cilindrice lipite (*Pl. 50/2*). Fundul este inelar. Ornamentele constau din nervuri dispuse pe buză, gât sau corp, caneluri, linii lustruite, simple sau şerpuite. Pe baza observaţiilor stratigrafice[349] se consideră că acest tip de recipient este mai des întâlnit în aşezările datate în secolele II - I a. Chr. şi mai rar în cele din secolul I p. Chr. Cu adevărat de lux, această cană este răspândită doar în aşezările mari şi dezvoltate economic. Piese similare se găsesc la Poiana, Augustin, Costeşti, Sighişoara[350], Brad[351] etc.

Oale simple. Întrucât exemplarele descoperite întregi[352] sau întregibile sunt puţine este foarte greu să ne pronunţăm asupra unor detalii care privesc forma corpului. Totuşi acesta, se pare că era ovoidal sau, în unele cazuri, bitronconic (*Pl. 51/5*). Gura este largă, buza dreaptă şi îngroşată (*Pl. 51/2,4*), răsfrântă uşor (*Pl. 51/1,3,5-7,9*) sau puternic (*Pl. 51/8*). Uneori buza este răsfrântă şi dreaptă. La acest tip se remarcă o canelură interioară, imediat sub buză (*Pl. 51/10*). Forme similare se întâlnesc în numeroase aşezări dacice contemporane[353]. Ornamentele, dispuse în special pe partea superioară a corpului, se compun din nervuri şi linii lustruite (drepte, în zig-zag, reţea, unghiular), motivul "brăduleţului" redat tot prin lustruire sau linii incizate în val (*Pl. 52/1-7*).

O categorie aparte a oalelor simple o constituie cele de culoare roşie, pictate. Acestea sunt, după calitatea pastei şi a arderii, fie importuri romane (*Pl. 53/2,4-6*), fie imitaţii după

---

[341] V. Ursachi, *op. cit*, p. 174-175.
[342] Idem, *op. cit*, pl. 97/2-11; 98/1,3-5,7-11; 99.
[343] V. Căpitanu, Carpica, XVIII-XIX, 1987, *Pl.* 48/4; 50/1-6; 51/3,6.
[344] I. H. Crişan, *Ceramica*, *Pl.* 45; 52; 89-90; 91/2-3; 92.
[345] V. Kotigoroško, *SlArch* XXXVII, 1, 1989, *Pl.* III/27.
[346] V. Sîrbu, *Dava getică de la Grădiştea*, 1996, p. 21-22.
[347] M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit*, *Pl.* 45/8.
[348] D. Berciu, *Buridava dacică*, 1981, pl. 14/1-2; 15/6; 50/11; 82/1,5; 85.
[349] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 175-176.
[350] I. H. Crişan, *Ceramica, Pl.* 89-90; pl. LXVI, LXVII.
[351] V. Ursachi, *op. cit*, pl. 99.
[352] I. H. Crişan, *op. cit*, pl. XCIX/4 - Tîrgu Secuiesc.
[353] Idem, *op. cit*, p. 186.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

acestea (*Pl.* 53/1,3). Pictura (roşu închis sau brun roşcat) constă din linii dispuse în benzi orizontale sau oblice pe corpul vasului sau uneori şi pe buză, în general fără o ordine prestabilită. Oalele pictate, ca de altfel şi alte forme de vase cu pictură, nu sunt foarte numeroase, ele constituindu-se tot într-o veselă de lux. Analogiile cele mai numeroase se găsesc la Brad[354] şi Răcătău[355].

Oala de tip celtic[356] *sau kanthatos-ul celtic*. Apărută pe parcursul secolului II a. Chr. forma se perpetuează şi în următoarele două secole. (*Pl.* 54/1-6) I. H. Crişan considera că oala de acest tip nu depăşeşte secolul I. a. Chr., dar descoperirile ulterioare au demonstrat că varianta "cu gâtul mai lung şi torţile mai puţin supraînălţate" pătrunde şi în secolul I p. Chr[357]. (*Pl. 54/1; 54/6*). Analogii se găsesc atât în aşezările dacice intra cât şi extra-carpatice[358].

Oale cu buza trasă spre interior. Aceste oale au corpul bombat, gura largă şi buza trasă spre interior. La unele exemplare buza este adusă mai puternic spre interior, fiind uşor profilată în vederea unei mai bune aderări a capacului (*Pl. 55/4*). Altele au buza îngroşată cu sau fără nervuri (*Pl. 55/1-3*). Fiind de dimensiuni mijlocii ele serveau păstrării alimentelor. Majoritatea sunt de culoare cenuşie (*Pl. 55/1-3*) ornamentate cu linii lustruite, dar nu lipsesc nici exemplarele de culoare gălbuie, pictate (cu vopsea roşie) cu dungi groase şi linii în reţea. (*Pl. 55/4*). Aceste vase imită formele romane şi se găsesc în numeroase aşezări datate în secolele I a. Chr. - I p. Chr[359]. La Răcătău a fost descoperit un exemplar original, de import[360]. I. H. Crişan le consideră o variantă (a treia) a oalelor simple[361].

Fundurile oalelor sunt inelare, arcuite spre baza vasului (*Pl. 56/1-2, 4-8*) sau cu inel dar baza tăiată drept la nivelul inelului (*Pl. 56/3*).

Vase de provizii. Acestea se compun din a) *chiupuri* (imitaţii după vasele greceşti pythos sau dolia[362]) cu buza lată şi îndoită, ornamentate cu benzi de linii incizate simple şi în val; (Pl. 57/1-8). b) *vase cu gura largă* şi buza uşor evazată şi îngroşată, cu sau fără nervuri succesive, în trepte. (*Pl. 57/9; 58/4.*); c) *vase de dimensiuni mijlocii* cu gât înalt, corp ovoidal, gura, relativ, largă, buza lată trasă spre interior (*Pl. 58/1*) sau evazată (*Pl. 58/2-3*). Mai uşor de manevrat decât chiupurile, aceste vase erau folosite la păstratul sau transportul proviziilor, în special al lichidelor[363].

Strecurători. Graţie importanţei şi funcţionalităţii lor, strecurătorile sunt nelipsite din gospodăriile dacice (*Pl. 59/1-4; 60/1-10*). Forma lor este puţin diferită de la un vas la altul, în sensul că partea inferioară, parţial perforată, este semisferică sau conică. Partea superioară este realizată în două moduri: la unele evazarea porneşte direct de la corpul conic sau semisferic, ca la o pâlnie (*Pl. 59/4; 60/5,7,9-10*) iar la altele, porneşte iniţial un gât, relativ cilindric, ce se termină cu o buză evazată (*Pl. 59/1-2; 60/8*). Toate sunt prevăzute cu o toartă supraînălţată. Culoarea generală a strecurătorilor este cenuşie. Unele sunt ornamentate cu motive lustruite (linii simple sau în val dispuse pe partea superioară a corpului), şănţuiri sau nervuri. Piese similare s-au descoperit în mai toate aşezările dacice cercetate şi datate în secolele I a. Chr. - I p. Chr. Amintim printre altele Grădiştea[364], Arpaşu de Sus[365], Răcătău[366], Ocniţa[367], Satu Nou[368], Brad[369] etc.

---

[354] V. Ursachi, MemAntiq., XV- XVII, 1987, pl. XXXIX.
[355] V. Căpitanu, *op. cit.*, *Pl.* 47.
[356] I. H. Crişan, *Ceramica*, p. 178.
[357] V. Ursachi, *Zargidava,* p. 171.
[358] I. H. Crişan, *op. cit.*, pl. LXXI; V. Ursachi, *op. cit.*, pl. 272/1,4-5,7. C. Preda, *op. cit.*, *Pl.* XXXIII/5. V. Căpitanu, Carpica, XVIII-XIX, 1987, *Pl.* 51/2; 52/1-2.
[359] M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit.*, p. 67. *Pl.* 31/1; V. Ursachi, *op. cit.*, p. 182, *Pl.* 108/1-7; 109/1-10; 110/6-10.
[360] V. Căpitanu, *op. cit. Pl.* 38.
[361] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 188.
[362] Idem, *op. cit.*, p. 186; V. Ursachi, *op. cit.*, p. 169.
[363] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 170.
[364] V. Sîrbu, *Dava getică de la Grădiştea*, 1996, p. 22, *Pl.* 86/1-7.
[365] M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit.*, p. 67, *Pl.* 30/1-4.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Capace. Aceste piese, deşi cu rol important în gospodărie, nu abundă în aşezările din estul Transilvaniei. Fiind folosite pe diferite tipuri de vase, dimensiunea lor variază de la unele foarte mici (diametrul = 4,5 cm) până la cele mari (diametrul = 26 cm). Forma calotei este conică, iar butonul de prindere (acolo unde s-a păstrat) bitronconic (*Pl. 61/4*). Toate sunt de tipul cu prag interior, drept sau oblic. Culoarea este fie roşcată (*Pl. 61/1*), fie cenuşie. Unele au calota ornamentată cu motive lustruite. Originea lor se găseşte în formele romane[370]. Nu lipsesc nici tipurile mai rudimentare, modelate cu mâna care par mai degrabă ceşti-opaiţe, dar arcuirea puternică a corpului ne face să credem că au avut această utilitate. Pl. 61/5-6.

Străchini. Contrar aprecierii conform căreia numărul străchinilor lucrate cu roata este redus în aşezările dacice intra-carpatice din faza clasică[371], trebuie să consemnăm abundenţa acestor vase în respectivele aşezări. Aşa, spre exemplu, la Mereşti ele se găsesc, cantitativ pe locul doi (după fructiere) în cadrul vaselor modelate cu roata. Culoarea care predomină este cea cenuşie dar nu lipsesc nici cele de culoare roşie, uneori pictate (*Pl. 64/1-5*). Interiorul străchinilor este bine netezit, iar unele sunt ornamentate (uneori şi în exterior) cu motive lustruite (benzi simple sau în zig-zag, spirale etc.) sau incizate. Deşi reduse numeric, există şi exemplare de import. Datorită funcţionalităţii, strachina are forme asemănătoare şi la alte popoare antice drept pentru care este greu de stabilit originea ei. După forma buzei şi a corpului se disting totuşi câteva variante:

1) *Străchini cu buza trasă spre interior* cu nervuri mai mult sau mai puţin accentuate la exterior (*Pl. 62/1-4;63/1-7;64/2,5*); 2) *cu buza trasă spre interior, îngroşată* şi tăiată drept sau oblic, simplă sau cu striuri (*Pl. 69/1-4*);

3) *cu buza dreaptă şi striuri* exterioare ce creează uneori un prag pentru o mai bună aderare a capacului (*Pl.* 64/1,3-4; *66/1-8)*

4) cu peretele drept sau uşor oblic, *buza îngroşată şi rotunjită* sau tăiată oblic (*Pl.* 65/1-4; *67/1-8; 68/1-2*).

5) *cu buza evazată*, dreaptă sau cu striuri, peretele interior este oblic, iar umărul uşor sesizabil. Pl. 70/1-4

După forma corpului străchinile sunt: *cu corpul rotunjit*, fără umăr, *cu umăr rotunjit* şi *cu umăr unghiular*.

Piese asemănătoare se pot găsi în mai toate aşezările dacice cercetate între care le amintim pe cele de la Arpaşu de Sus[372]şi Răcătău[373]

Castroane. După cum aminteam şi la cele modelate cu mâna castroanele se aseamănă cu străchinile dar au dimensiunea şi capacitate mult mai mare, iar uneori sunt dotate cu una sau două torţi. După forma buzei şi a corpului se întâlnesc trei tipuri: a) *cu buza dreaptă inelară* şi corpul ovoidal (Pl. 71/1); b) *cu buza lată şi îndoită*, corpul semisferic, fără umăr (*Pl. 71/2*). Din partea îndoită a buzei porneşte o toartă ce se leagă de corpul castronului; c) *cu buza lată şi dreaptă*, corpul cu umăr bine profilat, unghiular. Acest exemplar este prevăzut cu două torţi supraînălţate. Fundul este inelar, cu baza uşor arcuită şi apoi tăiată drept (*Pl. 71/3*). Un castron aproape identic cu ultimul s-a descoperit la Răcătău[374].

Atât străchinile cât şi castroanele au fundurile inelare cu baza arcuită (*Pl. 69/5-7*). Interiorul acestor vase este de cele mai multe ori ornamentat cu diverse motive lustruite. Exteriorul este şi el ornamentat, uneori cu motive lustruite, alteori cu striuri, nervuri, crestături

---

[366] V. Căpitanu, Carpica, VII, 1976, p. 62, *Pl.* 30/3-6.
[367] D. Berciu, *op. cit.*, pl. 8/1.
[368] M. Irimia, N. Conovici, ThD, 1989, p. 142, *Pl.* 22/11.
[369] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 183, pl. 112/1-5; 113/7,13.
[370] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 183; M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit.*, p. 68; V. Ursachi, *op. cit.*, p. 183.
[371] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 178; V. Ursachi, *op. cit.*, p. 177.
[372] M. Macrea, I. Glodariu, *op. cit., Pl.* 30/10-12.
[373] V. Căpitanu, Carpica, XVIII-XIX, 1987, *Pl.* 53,54.
[374] *Ibidem, Pl.* 55/2.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

etc. Se remarcă o strachină descoperită la Cernat (*Pl. 68/2*) care are pe partea inferioară, spre fund, nişte semne incizate, probabil de tip tamga[375].

Fructiere. Aceste vase, după cum aminteam şi la cele modelate cu mâna, sunt foarte bine reprezentate în aşezările dacice. Uneori, cantitativ, depăşesc celelalte forme descoperite în aşezări. Prin transpunerea la roată, vasul nu a suferit modificări esenţiale ci minore, constând în variante ale lăţimii şi înclinării buzei, ale grosimii şi înălţimii piciorului, ale formei corpului etc. Culoarea fructierelor este în general cenuşie, dar, ca şi în alte zone, apar şi cele de culoare gălbuie sau roşie uneori cu pictură (*Pl. 82/1-4*). Majoritatea fructierelor sunt ornamentate cu motive lustruite (benzi de linii simple sau în val, spirale, linii în reţea, unghiulare etc.) dispuse în interior sau pe buză. Exteriorul este mai rar ornamentat, eventual cu simple benzi lustruite care sunt dispuse şi pe picior.

I. H. Crişan a împărţit fructierele lucrate cu roata în două tipuri: *tipul IV* (sec. I a. Chr.), sunt cele cu corpul semioval, puţin adânc, buza lată şi răsfrântă sub diferite unghiuri, piciorul înalt, gros şi gol în interior terminat cu o talpă formată prin răsfrângerea bazei piciorului. La unirea piciorului cu corpul vasului se păstrează inelul în relief.; *tipul V* (secolul I p. Chr.) este format din fructierele cu buza îngustă, corpul semioval, adânc, piciorul subţire şi uneori foarte scurt, profilat, iar talpa un adevărat piedestal. Fructierele din acest tip sunt mai mici şi mai bine proporţionate decât cele din tipul IV, ele continuând să existe şi în epoca romană, când piciorul devine tot mai scurt [376].

Pe baza analizei stratigrafice a descoperirilor, V. Ursachi a constatat că este mai puţin importantă, în datarea fructierelor, lăţimea buzei, grosimea şi înălţimea piciorului, deoarece fructiere cu piciorul scurt se găsesc şi în secolul I a. Chr. - I p. Chr. nu numai în secolul II p. Chr.[377]. Trebuie totuşi să remarcăm lipsa fructierelor cu piciorul scurt în sec. III-II a. Chr.

Luând în considerare forma buzei şi a corpului, fructierele lucrate cu roata se pot încadra în trei tipuri, care la rândul lor au mai multe variante: 1. *cu buza faţetată*; 2. *cu buza îndoită*; 3. *cu buza dreaptă*.

1. *Cu buza faţetată*. Acestea le imită pe cele lucrate cu mâna doar că au buza mai îngustă şi umărul profilat rotunjit. Se datează în secolele II - I a. Chr. (*Pl. 75/1-3*). Forme asemănătoare se găsesc printre altele la Barboşi[378], Grădiştea[379] etc.

2. **a)** *Cu buza îndoită, îngustă* şi marginea trasă spre interior, corpul este conic cu sau fără umăr profilat (*Pl. 74/5; 76/1-2, 6; 79//1,3; 80/1; 81/1; 82/1-4; 83/1,4*), iar piciorul, la exemplarul păstrat întreg (*Pl. 83/1*), este scurt, cu inel profilat spre corp şi talpa lată. **b)** *Cu buza îndoită, îngustă* şi marginea dreaptă sau uşor evazată, corpul este conic sau semioval, cu umărul mai mult sau mai puţin profilat (*Pl. 74/4; 76/3-5; 77/1-6; 78/1-5; 79/2,4; 80/2,4; 83/2-3*); piciorul (la exemplarele păstrate întregi) este scurt cu talpa joasă şi lată (*Pl. 74/4;98/4*).

c) *Cu buza îndoită, lată* şi marginea trasă spre interior (*Pl. 76/6; 81/1,5; 85/1*).

d) *Cu buza îndoită, lată* şi marginea dreaptă sau uşor evazată (*Pl.80/3; 81/3; 85/3*). Fructiere cu buza îndoită, lată sau îngustă se găsesc peste tot în aşezările dacice. Din acestea amintim pe cele de la Brad[380], Sprâncenata[381], Korbovo - "Zbradila-Fund"[382] (Iugoslavia) etc.

2. **a)** *Cu buza dreaptă şi îngustă*, marginea interioară este dreaptă sau evazată. (*Pl. 74/3 84/1-2; 85/4;*). **b)** *Cu buza dreaptă şi lată* (*Pl. 85/2*). Analogii se pot găsi de asemenea la Răcătău[383], Pecica[384] etc.

---

[375] Vezi în acest sens C. Beldiman, ThD, 1-2, 1990, p. 139-151; idem, Istros, VI, 1992, pl. V-VIII.
[376] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 167-168.
[377] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 173.
[378] S. Sanie, ArhMold, pl. XI/2,6,8; XII/5; XIII/3-4.
[379] V. Sîrbu, *op. cit., Pl.* 84/1-5.
[380] Idem, *op. cit.*, pl. 92/6-8, 94/1,8; 96/1-11.
[381] C. Preda, *Dava de la Sprâncenata*, 1986, pl. XXVIII/1,4.
[382] Ljubinka Babovic, *"Zbradila - Fund", Korbovo, Djerdapske Sveske*, III, Beograd, 1986, *Pl.* 44, 46,47, 49, 50-53.

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

Întrucât fructierele descoperite întregi sau cu posibilitate de întregire sunt puţine, vom trata separat câteva din picioarele acestora. (*Pl. 86*). Unele sunt lungi şi groase cu talpa înaltă şi o nervură bine profilată la îmbinarea dintre picior şi talpă (*Pl. 86/2*), altele sunt lungi dar mai subţiri iar talpa tot înaltă este arcuită, uneori cu mai multe nervuri, iar marginea este îngroşată, lată şi dreaptă sau ridicată (*Pl. 86/1,3, 4,5*); tot subţire, dar scurt, este şi piciorul care are talpa înaltă, arcuită şi cu marginea tăiată drept (*Pl. 86/7*); un alt tip de picior este scurt, gros cu talpa joasă, cu o nervură şi marginea îngroşată şi rotunjită (*Pl. 86/6*).

Vase în formă de cazan[385]. Acestea imită piesele din bronz. Se cunoaşte un singur exemplar, din pastă fină, de culoare roşie şi firnis lucios. Corpul este cilindric, uşor arcuit spre interior, iar buza dreaptă cu nervuri exterioare. Fundul este tăiat drept şi are acelaşi diametru cu al gurii. La distanţă egală de gură şi fund sunt amplasate torţile. Pe corp se păstrează urme de pictură de culoare roşie închisă. O piesă similară este cunoscută la Răcătău[386]. *Pl. 87/1*.

Kantharoi. Acest tip de vas, foarte răspândit în aşezările dacice din estul Transilvaniei, venit probabil pe cale comercială din aşezările est carpatice, imită formele greceşti şi romane. Cel original este o cupă de dimensiuni mici (mai rar mijlocii) cu corp cilindric buza dreaptă uşor îngroşată sau evazată, fundul inelar sau terminat într-un picior şi două torţi ce pornesc de sub buză. Meşterii olari daci, simplificând sau adăugând noi elemente în funcţie de momentul confecţionării, de modă şi de cerinţele pieţei, au creat forme care sunt uneori foarte diferite de prototip. Culoarea acestor cupe este în general cenuşie dar există şi din cele roşii sau gălbui. Primele sunt ornamentate, în special cu motive lustruite, în timp ce ultimele sunt pictate.

V. Ursachi a realizat, pe baza unei cantităţi importante de asemenea vase descoperite la Brad, o clasificare ce ţine cont de forma corpului, a buzei, a piciorului, forma şi dispunerea torţilor etc. pe care o vom folosi şi noi deoarece analogiile cele mai apropiate le găsim în aşezările de Brad şi Răcătău.

Varianta I[387]. Kantharos-ul de acest tip are corpul tronconic, gura largă, buza uşor îngroşată, fundul inelar şi torţile în bandă cu şănţuire prinse în zona centrală a peretelui. Unele sunt ornamentate cu nervuri. Forma este mult îndepărtată de prototip şi se găseşte în număr restrâns. (*Pl. 88/1-7*).

Varianta II[388]. Acestea au corpul cilindric, buza uşor evazată şi îngroşată, fundul inelar şi torţile în bandă ce pornesc de sub buză. Forma acestora poate fi obişnuită sau arcuită ca a unei urechi. Culoarea lor este cenuşie, roşie-gălbuie sau cărămizie ultimele fiind pictate cu benzi verticale şi orizontale de culoare roşie închisă. (*Pl. 87/3,4; 90/5-6*).

Varianta IV[389]. Cuprinde kantharos-urile cu corpul cilindric, buza dreaptă sau uşor trasă spre interior şi îngroşată. Fundul este inelar sau sub formă de picior nu foarte înalt, torţile, în bandă au forme obişnuite, sunt ridicate sau lăsate în jos. (*Pl. 87/2; 89/1-10*).

Varianta VI[390]. În aceasta au fost încadraţi kantharoi cu corpul bitronconic, arcuit, cu partea superioară mai înaltă. Gura este largă iar buza dreaptă sau evazată şi rotunjită. Fundul poate fi inelar sau sub formă de picior. (*Pl. 90/1-3*)

---

[383] V. Căpitanu, *op. cit.*, *Pl.* 39/40; 43/2.

[384] I. H. Crişan, *Ziridava*, pl. 17/2,420/3; 23/4; 25/6.

[385] Z. Székely, SCIV, 2, 23, 1972, p. 211, *Pl.* 9, autorul o consideră cupă asemănătoare celei descoperite la Sighişoara (greşit tipărit Timişoara) şi publicată de I. H. Crişan, *Ceramica*, pl XCI/6. Diferenţa dintre cele două vase se află atât în forma corpului cât şi în modul de realizare a fundului. Vasul de la Sighişoara are fundul inelar.

[386] V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 145, *Pl.* 64/2.

[387] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 180, pl. 103/8,9).

[388] *Ibidem*, pl. 103/1-7; 104/7,11-14; 278/3-7.

[389] *Ibidem*, pl.104/1-6,8,9; 278/9-18.

[390] Idem, *op. cit.*, p. 181, pl. 105/7; 279/2-4.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Kantharos-ul din *Pl.* 90/4 este asemănător celor din varianta a VI-a, este fără torţi şi imită formele romane.

Fundurile kantharoi-lor sunt fie obişnuite, inelare, fie sub forma unor picioare, nu foarte înalte, ornamentate cu nervuri şi terminate cu o talpă lată (*Pl. 90/7-9*).

După cum s-a amintit mai sus, formele ceramice lucrate cu roata se datează în bună parte în secolele I a. Chr. - I p. Chr., dar există variante (fructiera cu buza faţetată) sau tipuri (cana bitronconică, cana de lux) care îşi încep existenţa pe parcursul secolului II a. Chr. şi nu depăşesc secolul I a. Chr. sau altele, precum oala (kantharos-ul) de tip celtic, care dăinuie pe toată perioada celor trei secole.

Formele ceramice lucrate cu roata sunt în general ornamentate, dar mai puţin variat decât cele lucrate cu mâna. Ornamentele care predomină sunt cele *lustruite* (benzi, linii simple, şerpuite, în zig-zag, spirale, linii dispuse în reţea, motivul "brăduleţului" etc.) la care se adaugă, mai rar, cele *incizate* (benzi de linii simple dispuse orizontal combinate cu benzi de linii în val, crestături etc.) şi în *relief* (nervuri).

Vase de import.

1. *Strachină* (*Pl. 72*), este păstrată fragmentar şi are pasta fină de culoare cărămizie. Buza este îngroşată cu o nervură, iar umărul unghiular are de asemenea o nervură puternic profilată. Fundul, inelar, este înalt şi arcuit spre bază. În interior este ornamentată cu trei şiruri de linii incizate (ca nişte raze), iar în zona centrală a acestora (pe fund) se află incizat un motiv gen "planta pedis" care constă dintr-o rozetă şi nişte semne (litere greceşti) greu de descifrat. Vasul este adus din oraşele greceşti de pe litoralul Mării Negre şi aparţine grupei ceramice elenistice de Pergamon[391]. Descoperit în nivelul al doilea al aşezării de la Cernat - "Pământul lui Robert", el se datează în secolul I p. Chr. Piese similare sunt amintite la Tiritake[392], în sudul Rusiei sau asemănătoare la Brad[393].

2. *Cupă* (*Pl. 73/1*), păstrată fragmentar, a fost, se pare, descoperită în nivelul I al aşezării de la Cernat. Aceasta are corpul bitronconic, umărul rotunjit şi fundul inelar. Buza arcuită în formă de "S" este trasă spre interior. Pasta este fină şi de bună calitate. Culoarea este brun-roşcată. Pe peretele păstrat se observă o parte dintr-un decor în relief, greu de reconstituit. Acest tip de vas aparţine colonici greceşti Mirmekion şi se datează între sfârşitul secolului II a. Chr. şi începutul secolului I p. Chr.[394].

3. *Strachină* (farfurie ?) (*Pl. 92/2*) fragmentară, romană, de tip terra sigillata, de culoare roşie cu firnis lucios. În interior este ornamentată cu incizii triunghiulare. A fost descoperită în nivelul II al aşezării de la Cernat. Sec. I p. Chr.

4. *Strachină*, fragmentară (*Pl. 92/3*) este de culoare roşie cu firnis lucios. Acesta face parte tot din ceramica elenistică de Pergamon[395]. Pe perete vasului se păstrează un fragment dintr-un ornament în relief, probabil piciorul uneia din fetele care duc libaţiile[396]. Sec. I p. Chr.

V.4.2. UNELTE ŞI OBIECTE DE UTILITATE GOSPODĂREASCĂ

În viaţa de zi cu zi locuitorii aşezărilor dacice se foloseau de diferite unelte pentru a-şi confecţiona şi procura cele necesare vieţii şi pentru a-şi practica ocupaţiile şi meseriile tradiţionale. Aceste unelte, mai simple sau mai complexe, sunt cele care ne dau informaţii concrete despre viaţa economică a diverselor aşezări, despre preocupările şi căutările

[391] H. A. Thompson, Hesperia - Journal of the American School of Classical Studies at Athens III, 4, 1934, p. 431.
[392] T. N. Knipovici, MIN, 25, 1952, p. 315, *Pl.* 11, după Z. Székely, SCIV, 3, 24, 1973, p. 528.
[393] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 221, pl. 198/9.
[394] Z. Székely, *op. cit.*, p. 528.
[395] H. A. Thompson, *op. cit.*, p. 422, *Pl.* 111a, b.
[396] Z. Székely, *op. cit.*, p. 528.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

necontenite ale oamenilor pentru a-şi uşura munca şi a o face mai productivă şi, nu în ultimul rând, pentru a-şi îmbunătăţi existenţa lor şi a celor din jur.

V.4.2.1. Unelte folosite la modelarea ceramicii

1). **a)** Aceste unelte au fost denumite iniţial lustruitoare, iar mai apoi, "calapoade"[397] sau simplu "instrumente pentru netezirea ceramicii"[398]. Având, în mod obişnuit, o bază ovală şi un mâner circular (uneori perforat pentru agăţare), piesele respective continuă să trezească controverse cu privire la utilitatea lor. De curând s-a emis ipoteza folosirii acestora pe post de "călcătoare" pentru netezirea cusăturilor şi a suprafeţei pieilor. Această ipoteză se bazează pe existenţa urmelor de ardere secundară păstrate pe talpa respectivelor unelte[399]. Nu excludem şi această utilitate a piesei (posibil ca ea să fi avut rol multifuncţional), dar credem că rostul ei principal era acela de modelare a ceramicii. Mai multe documentare pe tema civilizaţiilor actuale din diferite zone ale globului (Africa, Australia, America de Sud etc.), prezintă exact acelaşi tip de obiect folosit la modelarea şi netezirea în interior a vaselor lucrate cu mâna. Prin urmare, considerăm că rolul principal al acestui obiect era acela de modelare. Piesele de acest fel sunt des întâlnite în aşezările dacice cercetate. (*Pl.* 91/1-6,8);

b) *Spatulă* pentru ornamentat ceramica, de forma unui cuţit, realizată din lemn carbonizat (lemn carbonizat şi pietrificat, din sarmaţian care se găseşte în depozitele nisipoargiloase din Depresiunea Baraolt sau în aluviunile Vârghişului[400]), de culoare neagră, cu luciu puternic. Aceasta se putea folosi atât la realizarea motivelor lustruite, cât şi a celor incizate (*Pl.* 91/8).

V.4.2.2. Unelte de lut ars pentru tors şi ţesut. Acestea se compun din: **a)** *fusaiole* de forme paralelipipedice sau bitronconice (mai mult sau mai puţin regulate), unele de dimensiuni mai mici, altele mai mari, unele simple altele ornamentate prin incizare (linii, puncte, triunghiuri, crestături). Lucrate din lut ars acestea au colori ce variază de la brun-închis, la brun roşcat, gălbui, cărămizii etc. După unele păreri aceste obiecte, în special cele de dimensiuni mici, puteau fi folosite şi în scopuri rituale, dat fiind faptul că ele sunt, de regulă, nelipsite din ceea ce s-a denumit ca "trusă magică"[401]. (*Pl.* 92/1-9; 93/1-11; 94/3-6); **b)** *mosorele* pentru depănat firele (*Pl.* 94/2); **c)** *greutăţi* de formă tronconică, prevăzute cu orificiu în partea mai îngustă pentru legarea firelor de urzeală ale războiului vertical (*Pl.* 94/1,7-8; 95/1-3; 96/1-2). Uneltele de tors şi ţesut sunt prezente în toate gospodăriile dacice de pretutindeni şi prin urmare nu considerăm necesară trimiterea la analogii.

V.4.2.3. Unelte de piatră

1. *Râşniţele* de piatră erau necesare măcinării cerealelor. Compuse din două pietre suprapuse (*meta şi catillus*), acestea erau confecţionate din tuf vulcanic exploatat în Carpaţii Orientali de la "est de Racoş până în Munţii Gurghiului"[402]. Fără a se cunoaşte cu exactitate locul (sau locurile) de exploatare se presupune că acesta ar putea "să fie unul şi acelaşi cu cel din care şi romanii se aprovizionau pentru unele din inscripţii"[403] sau pentru râşniţe. "La începutul secolului, urmele unor exploatări străvechi erau încă vizibile în masivul Hăşmaşul Mic"[404]. Se crede de asemenea că prelucrarea râşniţelor se făcea la locul exploatării de unde

[397] M. Babeş, SCIVA, 31, 1, 1980, p. 23 - 31.
[398] V. Sîrbu, *op. cit.*, p. 40.
[399] V. Kotigoroško, *Ţinuturile Tisei superioare în veacurile III a. Chr. - IV p. Chr.*, Bucureşti, 1995, p. 91-92.
[400] Informaţii amabile ing. geolog Denes Istvan, Baraolt.
[401] V. Sîrbu, SCIVA, 38,4,1987, p. 97-108; idem, *Dava getică de la Grădiştea*, 1996, p. 43.
[402] Inf. I. Mârza; E. Iaroslavschi, *Tehnica la daci*, 1997, p. 34.
[403] E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 35.
[404] R. Pascu, *Carierele şi apele minerale din România*, în Studii tehnice şi economice, Bucureşti, 1929, vol. VI, fasc.6, după E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 35, nota 62.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

se răspândeau apoi în toate direcţiile[405]. În aşezările din estul Transilvaniei au fost descoperite asemenea piesc la Benţid, Cristuru Secuiesc - "*Valea Caldă*", Dalnic - "*Valea Mică*", Dăneşti - "*Cimitirul Nou*", Eliseni - "*Poala Fâneţii*", Filiaşi - "*Vatra Satului*", Goagiu, Herculian, Jigodin I, Mereşti, Leliceni, Medişorul Mare, Porumbenii Mari, Reci - Grădina lui P. Kovacs, Sânsimion, Sântimbru, Sovata etc. După cum se poate constata asemenea unelte au fost descoperite în mai toate aşezările dacice cercetate[406] (*Pl.* 96/3-4)

2. *Cute* de piatră realizate din gresie şi necesare ascuţirii uneltelor din fier (agricole, de tâmplărie, fierărie, de uz curent, arme etc.) (*Pl.* 97). În funcţie de dimensiunea lor acestea erau folosite fie la ascuţirea uneltelor mai mici (cuţite), fie a celor mai mari (securi, coase etc.). Exemplarele mai mici sunt uneori perforate, probabil pentru a putea fi agăţate (*Pl.* 97/1-4, 6). Ca şi în cazul râşniţelor, gresia era prelucrată de meşterii specializaţi la locul extracţiei [407].

3. *Tipar de piatră.* În zona de est a Transilvaniei a fost semnalat doar un singur exemplar şi acela un unicat. Pe o bucată de gresie a fost săpată o amforă în miniatură, cu înălţimea de 2 cm. În aceasta se turna metalul topit rezultând, probabil, un pandantiv (amuletă). Nu cunoaştem produse finite de această formă şi nici analogii în alte aşezări similare (*Pl.* 46/4).

V.4.2.4. Unelte din fier

Întrucât în ţinuturile răsăritene ale Transilvaniei se exploata şi prelucra minereul de fier, în mod firesc, gospodăriile şi atelierele de aici trebuiau să fie bogate în asemenea piese. Cu toate acestea obiectele de fier descoperite nu sunt numeroase. Explicaţia constă în importanţa şi preţuirea acestora. La părăsirea locuinţelor oamenii îşi luau cu ei uneltele respective. Rămâneau doar cele uitate sau deteriorate.

Deşi variate ca tipuri, le-am încadrat pe toate în termenul general de unelte de fier, deoarece majoritatea lor (cu excepţia brăzdarelor), chiar dacă erau folosite cu precădere într-o anumită activitate, aveau caracter multifuncţional.

1. *Cuţite.* Nelipsite din aşezări, cuţitele au lama dreaptă (profil triunghiular) sau uşor curbată şi sunt prevăzute cu o limbă scurtă pentru a fi prinse într-un mâner de lemn sau de os (unele au şi orificiu pentru nit) (*Pl.* 98-99). Unele exemplare, de mici dimensiuni, puternic curbate, au fost, probabil, folosite în pomicultură sau în prelucrarea pieilor[408], (*Pl.* 98/9).

2. *Furculiţe.* Acestea sunt confecţionate dintr-o bară de fier despicată la un capăt, unde formează doi dinţi drepţi (*Pl.* 100/5) sau curbaţi (ca nişte ghcare) *Pl.* 100/6. La celălalt capăt se termină într-o limbă ce era prinsă într-un mâner.

3. *Frigări.* Piesele respective sunt asemănătoare celor de dinainte doar că dinţii sunt mai puţin ascuţiţi. Unele exemplare au doi dinţi (*Pl.* 100/8), iar altele cinci. În cazul acestora din urmă bara a fost iniţial lăţită şi apoi modelaţi dinţii. Cei din margine sunt arcuiţi şi toţi în ansamblu curbaţi în formă de gheară. *Pl.* 100/7.

Dimensiunile furculiţelor şi frigărilor nu depăşesc 15-16 cm. Exemplare similare au fost descoperite la Brad[409], Răcătău[410], Costeşti[411] etc. Analogii există şi în mediul celtic, dar originea lor pare a fi mai degrabă sudică[412].

4. *Sule.* Acestea, păstrate fragmentar, sunt formate dintr-o bară rotundă sau patrulateră cu vârful ascuţit pentru a putea perfora obiectele de lemn, piele sau alte materiale. În partea

[405] E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 35. A se vedea şi nota 64.
[406] Idem, *op. cit*, p. 34, cu toată bibliografia.
[407] Idem, *op. cit.*, p. 35.
[408] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizaţia fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979, p. 110-111.
[409] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 129, p. 13/33-34; 227/2-4.
[410] V. Căpitanu, Carpica, XVII, 1985, *Pl.* 11/15-19.
[411] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 120.
[412] *Ibidem*, nota 569.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

superioară erau prinse într-un mâner de lemn sau de os. (*Pl.* 100/1-4). Folosite în diverse meşteşuguri ele se întâlnesc frecvent în aşezările dacice de pretutindeni[413].

5. *Sfredele* folosite la perforarea lemnului, au partea superioară prevăzută cu o limbă pentru prinderea în mâner, iar corpul torsionat în spirală se termină cu un vârf ascuţit. Originea lor se găseşte în lumea romană[414]. *Pl. 104/2.*

6. *Seceri.* Sunt confecţionate dintr-o lamă de fier curbată, cu secţiunea triunghiulară, ascuţită la un capăt, iar la celălalt prevăzute cu un cârlig pentru fixarea în mâner. Având un rol important în agricultură, secerile sunt foarte frecvente atât în aşezările dacice de câmpie cât şi în cele de deal şi de munte (*Pl.* 101/1-3). Analogii pentru asemenea unelte pot fi amintite printre altele la Bâtca Doamnei[415], Popeşti[416], Brad[417] etc.

7. *Inele (verigi) de coasă* (?). Coase ca atare nu a fost descoperite în zonă, prin urmare nu ştim cu exactitate dacă aceste verigi au servit la fixarea lor sau a altor unelte în mâner. Piesele respective sunt confecţionate din bare dreptunghiulare cu capetele unite prin forjare şi au o formă relativ circulară.(*Pl.* 101/5,7). Pe lângă acestea au fost descoperite şi alte verigi simple - zale - care au avut diverse întrebuinţări gospodăreşti.(*Pl.* 106/7-9). Piese similare se găsesc la Răcătău[418], Barboşi[419], Malaja Kopania[420] etc.

8. *Brăzdare de plug.* Aceste piese sunt confecţionate dintr-o bară de fier lăţită şi îndoită la capătul care intră în pământ şi terminată într-un cârlig la celălalt. Partea lăţită şi curbată, cu aspect de lingură cu nervura mediană rotunjită, este îndoită atât longitudinal cât şi transversal aducând din profil, aproximativ cu litera "L" (cu unghiul mai mare), *Pl.* 103/1-2. Originile acestor unelte se consideră a fi sud-tracice şi se datează între a doua jumătate a sec. II a. Chr. şi sec. I p. Chr.[421]. Piese similare s-au descoperit în numeroase aşezări dacice dintre care amintim pe cele de la Brad[422] şi Bâtca Doamnei[423].

9. *Securi.* Aceste unelte multifuncţionale erau indispensabile gospodăriilor. Cu ajutorul lor se tăiau şi despicau copacii, se pregăteau lemnele pentru construirea caselor, iar în caz de nevoie se transformau în arme. Dovadă a importanţei şi a grijii deosebite ce li se acorda este lipsa acestora, în general, în descoperirile arheologice. Securile din zonă se înscriu în: a) *tipul I* (după clasificarea lui I. Glodariu şi E. Iaroslavschi[424], tipologia respectivă este folosită în continuare la toate piesele de fier) cu muchia groasă şi ceafa rectangulară, orificiul circular, tăiat la circa 2 centimetri de muchie şi corpul masiv, subţiat şi lăţit treptat spre lama terminată într-un tăiş uşor curbat. Pentru o mai bună fixare în coadă, părţile laterale ale orificiului au fost lăţite în forma a două aripioare rotunjite (*Pl.* 102/2); b) *tipul IV*, acesta are corpul îngust, zvelt şi curbat în direcţia cozii. Muchia este lată şi pereţii orificiului sunt subţiri şi curbaţi lateral, fără aripioare. (*Pl.* 102/1). S-au descoperit de asemenea fragmente de securi care nu pot fi încadrate tipologic (*Pl.* 101/4,6). Piese asemănătoare[425] se găsesc la Grădiştea Muncelului, Poiana, etc.

---

[413] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 130, pl. 1471-32.
[414] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 93.
[415] N. Gostar, Apulum, V, 1965, p. 141.
[416] R. Vulpe, Materiale, III, 1957, p. 234.
[417] V. Ursachi, *Zargidava*, 1995, p. 115-116.
[418] V. Căpitanu, Carpica, XVII, 1985, *Pl.* 10/1-2.
[419] S. Sanie, ArhMold, XII, 1988, p. 102, pl XXIX/4.
[420] V. Kotigoroško, *Ţinuturile Tisei superioare în veacurile III î.e.n. - IV e.n.*, Bucureşti, 1995, p. 89, *Pl.* 46/31.
[421] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit,*. p. 61-62.
[422] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 114, pl. 1/6.
[423] N. Gostar, *Cetăţi dacice din Moldova*, 1966, p. 20, *Pl.* 9.
[424] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit,* p. 78.
[425] *Ibidem, Pl.* 39/9-10.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

10. *Ciocan.* Acesta face parte din *tipul I a*[426] cu corpul paralelipipedic, curbat în direcţia cozii şi capetele dreptunghiulare. La fel ca toate ciocanele şi acesta putea servi la diferite scopuri. Piese similare s-au descoperit la Grădiştea Muncelului[427] şi la Strâmbu[428]. (*Pl.* 102/3).

11. Din categoria uneltelor de orfevrărie fac parte cele şase *nicovale* de fier descoperite la Surcea împreună cu patru baze de cupe, două phalere şi un lingou de argint (sfârşitul secolului II - începutul secolului I a. Chr.) . Acestea fac parte din *tipul V* şi "reprezintă unele din cele mai simple şi mai vechi nicovale cunoscute, cu analogii în lumea celtică"[429] (*Pl.* 124/6). Tot aici amintim *creuzetele* indispensabile meşterilor orfevrieri, descoperite în mai multe localităţi din zonă (Mereşti, Jigodin, Cernat etc.). *Pl.* 104/1.

12. *Dălţile* sunt tot instrumente multifuncţionale, ele putând fi folosite atât în făurărie, cât şi în prelucrarea lemnului sau a pietrei. Unele aveau partea superioară formată dintr-o bară dreptunghiulară care se lăţeşte spre partea inferioară şi se arcuieşte ca o lingură (tipul III, varianta b[430]), fiind folosită cu precădere la prelucrarea lemnului (*Pl.* 104/3); altele au corpul subţiat în partea superioară pentru a fi prinse în mâner; partea inferioară este ascuţită şi dreaptă (*Pl.* 104/4,6); există de asemenea dălţi care nu erau prinse în mâner şi se foloseau prin lovire. Acestea au corpul format dintr-o bară dreptunghiulară, ascuţită în partea inferioară şi tăiată drept în cealaltă pentru a putea fi lovită. (*Pl.* 104/5).

13. *Cuie ţinte şi scoabe*. Nelipsite din descoperirile arheologice ele erau folosite la construcţiile din lemn. Cuiele au corpul rotund sau dreptunghiular în secţiune şi sunt ascuţite la un capăt, iar la celălalt lăţite sau (ţintele) cu capac rotund în formă de ciupercă. (*Pl.* 105/1-11, 106/3,5).

14. Alte descoperiri din fier se concretizează în diferite *lame* (*Pl.* 106/9) un *mâner* (?) cu corpul torsionat (*Pl.* 107/1), *o bară de balanţă* (?), în general, fragmentare şi greu identificabile (*Pl.* 107/4).

V.4.3. PIESE PENTRU ŢINUATA MILITARĂ ŞI ARME.

1. *Pintenii* sunt frecvent descoperiţi în aşezările dacice. Aceştia sunt semicirculari şi sunt prevăzuţi la capete cu butoni de prindere de formă sferică şi un spin (mai lung sau mai scurt) circular sau rombic în secţiune. Bara pintenilor este semisferică în secţiune. Se remarcă un pinten confecţionat din bronz, deformat din antichitate. (*Pl.* 106/6). Ei se datează, în general, în secolele I a. Chr. - I p. Chr. şi au analogii şi în lumea celtică[431]. Se consideră că "pintenii cu părţile laterale scurte sunt caracteristici sec. I a. Chr."[432], iar cei cu părţile laterale înalte secolului următor. Tot în acest secol sunt daţi şi pintenii cu spinul conic sau piramidal[433]. Piese similare au fost descoperite printre altele la Brad[434], Malaja Kopania[435], Bâtca Doamnci[436], Căpâlna[437], Tilişca[438] etc. (*Pl.* 106/1-2,4,6).

2. *Plăcuţă de cuirasă.* Aceasta provine de la cuirasa cu solzi folosită de romani, dar, importată şi de autohtonii daci. Lucrată din tablă de bronz, ea este de formă dreptunghiulară, cu partea inferioară îngustată. În partea superioară prezintă o perforaţie circulară pentru asamblat şi un nit cu secţiunea circulară. Este ornamentată cu trei şiruri verticale de puncte

---

[426] Idem, *op. cit.*, p. 98.
[427] *Ibidem.*
[428] I. Berciu, A. Popa, SCIV,14, 1, 1963 p. 154, nr. 12.
[429] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 100; N. Fettich, ActaArch, III, Budapest, 1953, p. 128 - 144.
[430] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 90.
[431] Idem, *op. cit.*, p. 126-127.
[432] V. Kotigoroško, *op. cit.*, p. 94.
[433] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 146.
[434] *Ibidem*, *Pl.* 49/4; 49/1-3;
[435] V. Kotigoroško, SlArch, XXXVII, 1, 1989, *Pl.*VIII/17-21.
[436] N. Gostar, *Cetăţi dacice din Moldova*, p. 21, *Pl.* 11.
[437] I. Glodariu, V. Moga, *Cetatea dacică de la Căpâlna*, Bucureşti, 1989, *Pl.* 92/1-2.
[438] N. Lupu, *Tilişca. Aşezările arheologice de pe Căţănaş*, Bucureşti, 1989, pl. 27/8.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

realizate în tehnica "au repoussé"[439]. Piese similare au mai fost descoperite la Răcătău[440], Divici[441] etc. *Pl.* 109/2

3. *Pumnale (?)*, în fapt cuţite mari cu lama lată care au putut fi folosite şi pe post de armă. Unul are lama curbată şi posibil să se fi terminat cu o limbă pentru prinderea în mâner. A fost foarte corodat, iar prin restaurare s-au pierdut părţi din el (*Pl. 107/2*). Un altul are lama dreaptă şi este ascuţit la un capăt, iar la celălalt are o limbă în "L" pentru prinderea în mâner (*Pl.* 107/3). Piese asemănătoare s-au descoperit şi la Brad[442], Grădiştea[443], Căpâlna[444] etc.

4. *Vârfurile de săgeţi* descoperite sunt de trei tipuri: **a)** de formă conică cu perforaţie spre bază şi manşon pentru coadă (*Pl.* 108/2); **b)** cu lama lenticulară şi manşon, cu sau fără aripioare (*Pl.* 108/4, 8); **c)** cu trei muchii, aripioare şi manşon (*Pl.* 108/6).

5. *Vârfurile de lance* sunt mai rar descoperite. Acestea pot fi: **a)** de dimensiuni mari, cu lama alungita ca o frunză de salcie, cu secţiunea rombică şi manşon pentru fixarea în coadă. (*Pl.* 108/1); **b)** asemănătoare formei anterioare dar cu lama scurtă; se datează în secolele I a. Chr. - I p. Chr. şi au analogii în lumea romană[445]. Se remarcă printre descoperiri şi un *călcâi de lance* (*Pl.* 108/9).

6. *Pillum*, mai rar întâlnit, are manşonul conic şi corpul subţiat, cu secţiunea patrulateră. Între manşon şi corp se interpun trei nervuri (*Pl.* 108/11). Piese asemănătoare, dar fără acele nervuri, au fost descoperite la Brad[446].

V.4.4. PIESE DE UZ PERSONAL, DE VESTIMENTAŢIE ŞI PODOABE

1. *Pieptenii de os* nu sunt foarte des întâlniţi în descoperirile arheologice din aşezările dacice. Aceştia sunt lucraţi dintr-o singură placă de os (corn) uşor curbată, de formă trapezoidală. Piesa redată de noi, singura de altfel în zona avută în vedere, este ornamentată pe o parte cu şase cercuri duble cu punct în interior, iar pe margini cu linii oblice[447]. Piepteni confecţionaţi din corn sau os sunt semnalaţi la tracii sudici[448], iar cei din bronz şi os în mediul celto-germanic din perioada Latène târzie şi romană timpurie[449].

Piepteni similari sau asemănători au mai fost descoperiţi la Poiana[450], Sighişoara[451], Zimnicea[452] etc. Cunoscută fiind prelucrarea osului şi cornului în aşezările dacice duce la presupunerea că producerea pieptenilor din os s-a făcut în mediul autohton (*Pl.* 109/1)

2. *Catarame*. Din categoria acestor piese, larg răspândite în staţiunile dacice, au fost descoperite: **a)** *catarame cu cui* (*tipul I* după A. Rustoiu)[453]. Acestea sunt din fier şi au forma asemănătoare celor de astăzi. Bara este rotundă sau rombică în secţiune. Se datează în sec. I a. Chr. - I p. Chr. Piese de acelaşi tip sunt consemnate la Răcătău[454], Brad[455], Pecica[456] etc.

---

[439] C. Beldiman, Carpica, XX, 1989, p. 127.

[440] Expoziţia *Civilizaţia geto-dacilor din bazinul Siretului. Catalog.* Galaţi, 1977, p. 14, pl. VIII/150-151; V. Căpitanu, Materiale, Vaslui, Bucureşti, 1986, p. 119.

[441] M. Gumă. A. S. Luca, C. Săcărin, Banatica, 9, 1987, p. 211, 215, 238, pl. XXII/1-2.

[442] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 143. pl. 12/11, 12.

[443] V. Sîrbu, *op. cit*, p. 99, *Pl.* 12/16.

[444] I. Glodariu, V. Moga, *op. cit.*, p. 105.

[445] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 133

[446] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 143, pl. 46 / 6,16,17.

[447] C. Beldiman, SCIVA, 41,1, 1990, p. 111-112.

[448] I. Čangova, *Srednevekovnoto selište nad trakiskija grad Sevtopolis, XI-XIV, vek*, Sofia, 1972, *Pl.* 83 a.

[449] J. Filip, *Keltové ve stredni Evropé,* Praga, 1956, pl. CXXVII/1-4.

[450] R. Vulpe şi colab., SCIV, 2, 1, 1951, p. 205, 210, *Pl.* 26/1-2

[451] K. Horedt, C. Seraphin, *Die prähistorische Ansiedlung auf dem Wietenberg bei Sighişoara - Schässburg*, Bonn, 1971, p. 44, *Pl.* 64/35-36, 38.

[452] A. D. Alexandrescu, Dacia N.S., 24, 1980, p. 95, *Pl.* 44/1-4; p. 121, *Pl.* 73/6.

[453] A. Rustoiu, *Metalurgia bronzului la daci, (sec. II î. Chr. - I d. Chr.). Tehnici, ateliere şi produse de bronz.* Bucureşti, 1996, p. 117.

[454] V. Căpitanu, Carpica, XVII, 1985, *Pl.* 10/3.

[455] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 245, *Pl.* 211/8.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

(*Pl.* 110/14-15. **b)** Alături de acestea este de remarcat şi o *cataramă de os* în forma cifrei "**8**", folosită probabil la curelele din piele. În primul ochi a fost tăiat un orificiu oval, iar în al doilea unul semicircular cu spin. Descoperită în nivelul II al staţiunii de la Mereşti ea se datează în a doua jumătate a sec. I a. Chr. - sec. I p. Chr. *Pl.* 110/13.

3. *Aplici* şi *ţinte*. Piesele respective au servit la ornamentarea centurilor de tip roman. Ele au marginea lăţită şi corpul semisferic şi sunt modelate dintr-o foiţă subţire de bronz (*Pl.* 111/14) sau argint, placată în exterior cu aur (*Pl.* 111/15). Marginea lăţită este ornamentată cu linii oblice, incizate. Una din ele este prevăzută în interior cu un spin de prindere. Centurile de la care provin se datează în sec. I p. Chr.[457]

4. *Mărgele.* Mărgelele de sticlă descoperite nu sunt foarte numerose. Ele sunt de culoare albă (*Pl.* 110/1), albastră (*Pl.* 110/2,6) maroniu-gălbuie cu ochi albi şi punct albastru (*Pl.* 110/3) sau roşii cu o bandă centrală de culoare verde cu frunzuliţe galbene, realizate în tehnica millefiori (*Pl.* 110/5,8). Asemenea mărgele îşi au originea în mediul celtic unde apar începând din sec. III a. Chr., iar în cel dacic din sec. II a. Chr.[458]. Foarte posibil ca unele din ele să fie importuri romane. După locurile în care au fost descoperite (Mereşti, Jigodin I, Porumbenii Mari) ele se datează în sec. I a. Chr. - I p. Chr. Alături de cele din sticlă au fost descoperite şi mărgele din lut ars de culoare brun roşcată sau gălbuie (*Pl.* 110/4, 7, 9-11)..

5. *Pandantivele* sunt piese cu rol ornamental (uneori apotropaic) care au intrat în componenţa unor artefacte. După tipologia întocmită de A. Rustoiu pandantivele de bronz descoperite în estul Transilvaniei sunt:

a) *Pandantive din bară profilată* (*tipul 3*[459]) considerate a fi folosite ca inele de buclă sau purtate în salbe la gât. Acest tip de pandantiv este răspândit, în general, în zonele situate la est de Carpaţi şi se datează între sfârşitul sec. I a. Chr. şi sec. I p. Chr. (*Pl.* 111/2,7);

b) *Pandantive toporaş* (*tipul 4b*[460]) realizate din bronz, neornamentate, folosite probabil ca amulete. Piesele respective sunt prevăzute cu o gaură de înmănuşare asemănătoare cu a prototipurilor obişnuite din fier, pe care le imită. La fel ca şi tipul anterior, acestea sunt mai răspândite în zonele extra-carpatice. Se datează între a doua jumătate a sec. II a. Chr. - sec. I p. Chr. şi rămân în funcţiune chiar şi mai târziu, (*Pl.* 111/1);

c) *Pandantive căldăruşă* (*tipul 5*[461]). Acestea au forma unor văscioare mici, cilindrice, prevăzute cu o toartă de prindere. Pandantivele căldăruşă sunt confecţionate din bronz sau fier şi, uneori, sunt ornamentate cu linii incizate în reţea. Deşi au o formă mai deosebită, se pare că au fost purtate la gât după cum o dovedeşte descoperirea de la Brad[462]. Exemplarele descoperite în estul Transilvaniei constituie, probabil, importuri din zonele extra-carpatice. Apărute în sec. I a. Chr. ele vor fi utilizate şi în sec. II-III p. Chr., (*Pl.* 111/12).

Pe lângă pandantivele din bronz sunt de semnalat şi cele din os, *amulete*, realizate din dinţi de animale, şlefuiţi şi perforaţi la un capăt, probabil, cu rol apotropaic. Piesele de acest fel sunt obişnuite încă din preistorie. Între staţiunile dacice cu asemenea descoperiri o amintim pe cea de la Brad[463], (*Pl.* 111/13).

6. *Cerceii* sunt printre piesele de podoabă, relativ, des întâlnite în staţiunile dacice din estul Transilvaniei. Cei mai numeroşi sunt cei din bronz *cu ornamente zoomorfe*, (*tipul 2* după A. Rustoiu[464]), realizaţi dintr-o bară torsionată, ascuţită la un capăt şi lăţită, îngroşată sau terminată în cap de şarpe la celălalt. (*Pl.* 111/3,8-10). Piese similare se găsesc în aşezările de

---

[456] I. H. Crişan, Ziridava, Arad, 1978, pl. 124/22.
[457] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 116.
[458] I. Glodariu, V. Moga, *op. cit.*, p. 116; E. Iaroslavschi, *Tehnica*, p. 98-99.
[459] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 123.
[460] Idem, *op. cit.*, p. 124.
[461] Idem, *op. cit.*, p. 125.
[462] V. Ursachi, MemAntiq, XII-XIV, 1980 -1982, p. 114-115; Idem, *op. cit.*, p. 244.
[463] idem, *Zargidava*, 1995, p. 248.
[464] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 103-104.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

pe Siret unde au fost, probabil, produse după prototipuri elenistice. Pe baza contextului arheologic în care au apărut, cerceii de acest tip se datează în a doua jumătate a sec. I p. Chr. şi începutul sec. II p. Chr.

Alături de cerceii din bronz au fost descoperiţi (exemplare puţine) şi cercei de argint *cu butoni conici* (*tipul I*[465]) (*Pl.* 111/11), realizaţi prin ciocănire dintr-o singură bară de metal îndoită circular. La un capăt aceasta este ascuţită, iar la celălalt se termină cu un buton de formă conică. Cercei de acest tip au fost descoperiţi atât în staţiunile dacice intra-carpatice cât şi în cele extra-carpatice, originea lor fiind autohtonă (a doua jumătate a sec. I a. Chr. - sec. I p. Chr.).

În cetatea dacică Jigodin I a fost descoperit şi un *cercel de aur* realizat dintr-o foiţă dublă, îndoită prin ciocănire în formă de semilună şi o bară (turnată), subţire, cu cârlig pentru prinderea în ureche. Piesa provine, probabil, din mediul roman, *Pl.* 111/4.

7. *Brăţări*. Brăţările descoperite izolat în staţiunile din estul Transilvaniei au fost confecţionate din fier, bronz sau argint. Unele din ele (*tipul 1a* după A. Rustoiu[466]) - sunt realizate dintr-o bară de bronz, turnată şi au capetele apropiate, simple fără ornamente. Ele sunt asemănătoare brăţărilor din tezaurul de la Sâncrăieni şi se datează în sec. I a. Chr. - I p. Chr. Modelul respectiv continuă să rămână la modă şi după cucerirea Daciei, (*Pl.* 112/3).

O brăţară, păstrată fragmentar, (de *tipul 2b*[467]), probabil, *cu capete petrecute şi înfăşurate*, a fost realizată dintr-o bară de fier pe care au fost introduse inele mici, tot de fier. Piese asemănătoare au fost descoperite la Brad[468] şi Răcătău[469] (*Pl.* 112/1). Aceste tipuri sunt răspândite pe toată perioada sec I a. Chr. - I p. Chr., originea lor aflându-se în spaţiul mediteranean.

O altă brăţară (*tipul 2d*[470]) este realizată din două sârme de argint răsucite circular, cu capetele înfăşurate în spirală. Acestea sunt mai puţin numeroase, fiind considerate ca apărute accidental în mediul dacic, piese asemănătoare fiind cunoscute la scordisci [471]. Se datează în sec. I a. Chr. (*Pl.* 112/5).

Există de asemenea şi brăţări care au fost realizate în stilul colanelor (*tipul 4*[472]). Nu excludem posibilitatea, ţinând cont de mărimea intermediară, ca acestea să fi fost colane pentru copii. Exemplarul redat de noi are capetele prinse în cârlig, iar pe corp, în apropierea acestora, se află câte o sârmă subţire răsucită în formă de spirală (*Pl.* 112/2). O piesă asemănătoare a fost descoperite la Şimleul Silvaniei[473] şi se datează în prima jumătate a sec. I p. Chr.

8. *Colane*. Piesele de podoabă de acest tip au fost în general executate din argint, dar nu lipsesc nici cele de bronz. Exemplarul nostru (*tipul I*[474]) este format dintr-o bară simplă de bronz cu secţiunea circulară şi avea probabil la capete cârlige de prindere. Asemenea piese apar la sfârşitul sec. II a. Chr. şi rămân în funcţiune până la începutul sec. I p. Chr. Piesa a fost descoperită la Medişorul Mare[475] şi are analogii la Cuciulata, jud. Braşov[476]. *Pl.* 112/4.

9. *Fibule*. Aceste piese au avut atât rol utilitar cât şi de podoabă. Ele au fost confecţionate din fier, bronz şi argint. Vom prezenta în continuare tipurile de fibule descoperite în aşezările şi fortificaţiile din zonă folosindu-ne tot de tipologia întocmită de A. Rustoiu[477].

---

[465] Idem, *op. cit.*, p. 102-103.
[466] Idem, *op. cit.*, p. 93-94.
[467] Idem, *op. cit.*, p. 94.
[468] V. Ursachi, *op. cit.*, pl. 206/17.
[469] V. Căpitanu, Carpica, XX, 1989, p. 100-101.
[470] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 94.
[471] Idem, *op. cit.*, p. 95.
[472] Idem, *op. cit.*, p. 97-98.
[473] Z. Szekély, *Materiale din campania de săpături arheologice din 1949*, Bucureşti, 1951, p. 50, *Pl.* 5/7, după A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 97, nota 101.
[474] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 90.
[475] Z. Székely, ThD, I, 1976, p. 232, *Pl.* 3/9.
[476] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 90.
[477] A. Rustoiu, *Fibule din Dacia preromană*, Bucureşti, 1997, p. 34, 39, 40, 42, 52, 53, 59, 60. Mulţumim şi pe această cale d-lui A. Rustoiu pentru sprijinul acordat la descrierea, încadrarea tipologică şi datarea fibulelor.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

a) *Fibule de schemă Latène C.* Acestea sunt realizate dintr-un singur fir metalic şi au resort bilateral scurt, cu un număr variabil de spire şi coardă exterioară, arcul curbat şi piciorul, întors pe deasupra acestuia, prins printr-un manşon - *tipul 2c.* - (*Pl.* 113/1). Tipul respectiv provine din mediul bastarnic est carpatic şi a fost folosit de la sfârşitul sec. II a. Chr. până spre jumătatea sec. I a. Chr.

b) *Fibule de schemă Latène D*, din care au fost descoperite mai multe variante:

- *Fibulele cu resort bilateral* şi coardă exterioară, arcul simplu, curbat şi port-agrafa în formă de cadru - *tipul 6a.* Ele sunt răspândite pe tot cuprinsul Daciei şi au fost folosite pe parcursul sec. I a. Chr. *Pl.* 113/2-5.

- *Fibulele cu resort bilateral scurt* şi coardă exterioară, arcul curbat şi portagrafa plină de formă rectangulară - *tipul 7a2.* Ele sunt asemănătoare celor descoperite în tezaurele de la Sâncrăieni şi Ceheţel, doar că au fost confecţionate din fier (sec. I a. Chr), *Pl.* 113/6, 8(?).

- *Fibule cu resort bilateral* şi coardă interioară, arcul simplu şi portagrafa plină de formă trapezoidală - *tipul 9a.* Aceste fibule sunt răspândite în mediul militar romana fiind denumite şi fibule "soldăţeşti". Ele au fost produse, se pare, şi în zona Daciei, după cum o dovedeşte descoperirea de la Craiva[478], fiind utilizate din a doua jumătate a sec. I a. Chr. până la cucerirea romană, *Pl.* 113/7.

c) *Fibule de tip roman cu resort bilateral.* Fibulele din această categorie au resort bilateral, format din 6-8 spire şi coardă exterioară susţinută de un cârlig, arcul lăţit înspre resort şi ornamentat cu un nod, piciorul cu un buton la capăt şi port-agrafa plină sau ajurată. Variantele descoperite sunt:

- De *tipul puternic profilat* cu port-agrafa ajurată - *tipul19a.* (*Pl.* 114/2,4) şi cu port-agrafa plină - *tipul 19c.* (*Pl.* 114/5-7). Aceste fibule îşi au originea în zonele sud şi est alpine şi cunosc o largă răspândire. Primele (*tipul 19a*) au apărut la sfârşitul sec. I a. Chr. şi au rămas în funcţiune până spre jumătatea sec. I p. Chr., iar celelalte (*tipul 19c*) au fost utilizate pe toată perioada sec. I p. Chr. Acestea din urmă au fost produse în cantitate mare în a doua jumătatea sec. I p. Chr. în atelierul de la Poiana[479].

- *Fibule puternic profilate de tip răsăritean - tipul 20a-b.* Fibulele de acest tip au în plus, faţă de celelalte, un număr mai mare de spire la resort şi arcul ornamentat cu două noduri. Unele sunt de dimensiuni mai mici, iar altele ceva mai mari. La fel ca cele din tipurile anterioare şi acestea cunosc o largă răspândire şi frecvenţă fiind utilizate în a doua jumătate a sec. I p. Chr. şi prima jumătate a sec. II p. Chr. (*Pl.* 114/8-10,12)

- *Fibule cu "coadă de păun" - tipul 27.* Acestea au resortul protejat de un tub, arcul scurt şi puternic curbat; între arc şi picior este dispusă o placă de formă rombică; piciorul este trapezoidal de forma unei "cozi de păun". Exemplarul nostru, fragmentar şi deformat, descoperit în cetatea de la Porumbenii Mari, este o variantă a fibulelor cu "coadă de păun", care sunt specifice mai ales Galiei, insulelor britanice şi actualei Elveţii de unde pătrund sporadic şi spre est. Varianta respectivă a început să se producă ceva mai târziu decât prototipul respectiv spre mijlocul sec. I p. Chr.[480] (*Pl.* 114/3).

d) *Fibule de tip roman cu balama - tipul 30a* -. Din categoria acestora, în zonă a fost descoperit un singur exemplar, într-o locuinţă din al doilea nivel de la Mereşti. Aceasta are balama, arcul trapezoidal ornamentat cu caneluri longitudinale şi două protuberanţe laterale sub formă de aripioare. Piciorul este alungit, prevăzut cu un buton marcat doar în partea superioară; portagrafa este triunghiulară. Piesa este confecţionată din bronz argintat. Fibulele de acest tip se întâlnesc mai rar în Dacia, ele fiind specifice provinciilor vestice şi central europene şi se datează în al doilea şi al treilea sfert al sec. I p. Chr. (*Pl.* 114/11).

---

[478] Idem, *op. cit.*, p. 42.
[479] Idem, op. cit., p. 52.
[480] Rey-Vodoz, V., *Beiträge zum römischen Oberwinterthur - Vitudurum*, 8, Zürich - E97, 1998, p. 23, tip. 47.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

10. *Oglinzile* sunt cunoscute încă din Hallstatt-ul târziu[481]. Cele descoperite în staţiunile din estul Transilvaniei au, în general, dimensiuni mici şi nu sunt prevăzute cu mâner. Oglinzile sunt prezente în numeroase staţiuni dacice (Brad[482], Răcătău[483], Grădiştea[484] etc.) fiind importate, probabil, din centrele greceşti sau romane aflate în vecinătatea Daciei, unde se presupune că au fost produse[485]. Aceste piese se utilizează cu precădere pe perioada secolelor I a. Chr. - I p. Chr. *Pl.* 111/16-18.

V.4.5. TEZAURE DE PODOABE ŞI OBIECTE DE ARGINT.

Tezaurele de argint se înscriu între produsele de lux, extrem de valoroase (unele unicat) pentru spaţiul est transilvan sau chiar pentru Dacia. Acestea completează, alături de celelalte descoperiri, imaginea economică, culturală şi spirituală a zonei. Dacă o bună parte din piesele de podoabă şi lux amintite mai sus (cercei, mărgele, pandantive, fibule, oglinzi etc.) puteau aparţine unor familii simple sau mai înstărite, cele din tezaure erau, de bună seamă, apanajul conducătorilor politici sau spirituali.

După cum este bine cunoscut, tezaure de argint au fost descoperite la *Cehetel* (*Pl.* 115-117), *Ghelinţa* (*Pl.* 118), *Pădureni* (?), *Peteni*, *Sâncrăieni* (*Pl.* 119-123) şi *Surcea* (*Pl.* 124). Acestea sunt constituite din podoabe (fibule, brăţări, colane, lanţuri, inele), vase (boluri, cupe) sau părţi de vase, baze de cupe, aflate în curs de prelucrare. Alături de piesele principale, tezaurele conţin, uneori, monede greceşti sau romane.

Piesele din tezaure au fost descrise pe larg în capitolul *Repertoriu descoperirilor dacice*, aici vom prezenta doar principale tipuri şi variante de obiecte pe care le conţin:

1. *Colane*.

Tezaurul de la Cehetel conţine colane din bară simplă, cu secţiunea ovală şi capetele terminate în cârlige cu buton (*Pl.* 115/1) sau simple (115/2), specifice secolului II a. Chr. şi primei jumătăţi a secolului I a. Chr.[486]. Piese asemănătoare se găsesc în tezaurul de la Sărăcsău, jud. Alba[487].

2. *Brăţări*. Brăţările descoperite în tezaure sunt, (după tipologia propusă de A. Rustoiu[488] şi în continuare):

2.1 *Brăţări cu capetele distanţate - tipul 1a* (la Sâncrăieni *Pl. 123/3*);

2.2. *Brăţări cu capetele petrecute*, simple sau ornamentate - *tipul 1b*. (la Cehetel şi Sâncrăieni *Pl. 116/1,3-4; 123/5*). Acestea sunt executate prin martelare. "Extremităţile au fost ornamentate folosindu-se dăltiţe şi punctatoare"[489]. Brăţările din acest tip sunt de tradiţie locală cu antecedente în epocile anterioare. Acestea continuă să se folosească şi după cucerirea romană.

2.3. *Brăţări spiralice* cu capetele neornamentate - *tipul 5a* - (la Cehetel, *Pl. 115/3; 138/2*) şi cu capetele ornamentate prin ştanţare - *tipul 5c* - (Ghelinţa, *Pl. 118*). În acest ultim tip se încadrează şi brăţările de la Peteni[490] Cronologic acestea se încadrează în a doua jumătatea sec. I a. Chr. şi prima jumătate a sec. I p. Chr.

3. *Lanţuri - coliere*. O astfel de piesă (fragmentară) este cunoscută în tezaurul de la Ghelinţa - *tipul II*[491] - (*Pl.* 118). Ea este realizată din zale strânse una în alta cu aspect de împletitură. Originea acestora este mediteraneană "de unde au fost inspirate şi exemplarele

---

[481] V. Vasiliev, *Sciţii agatîrşi pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 1980, p. 113-117, pl. 25-26.
[482] V. Ursachi, *op. cit.*, p. 243, pl. 209/27-32, 34-37; 332/27-30.
[483] V. Căpitanu, Carpica, VIII, 1976, p. 65.
[484] V. Sîrbu, *Dava getică de la Grădiştea, judeţul Brăila*, Brăila, 1996, p. 36, 100, *Pl.* 122/14-15.
[485] I. Glodariu, *Relaţii*, p. 85.
[486] A. Rustoiu, *op. cit.*, 89.
[487] O. Floca, *Contribuţii la cunoaşterea tezaurelor de argint dacice*, Bucureşti, 1956, p. 11-13, *Pl.* 8-10.
[488] A. Rustoiu, op. cit., p. 93 - 102.
[489] Idem, op. cit, p. 93.
[490] Fl. Medeleţ, *InMemCD*, 1974, p. 233-234.
[491] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 111.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

dacice"[492]. Ele apar din prima jumătate a sec. I a. Chr. şi continuă să existe până în prima jumătate a sec. I p. Chr.

4. *Fibulele* care intră în componenţa tezaurelor sunt de tipul:

4.1. *Fibule cu noduri.* Acest tip de fibule, descoperite în tezaurul de la Ceheţel, sunt realizate dintr-o singură bucată de metal, au resortul bilateral cu un număr mare de spirale şi coardă exterioară. Piciorul este întors pe deasupra arcului şi este ornamentat în două variante[493]: **a)** cu patru noduri mari de formă tronconică (*tipul 1c*; *Pl.* 117/3-4); **b)** asemănător primului dar cu noduri intermediare (*tipul 1d*; *Pl.* 117/1-2).

Fibulele de acest tip fac parte din grupa celor *de schemă Latène C* şi au fost utilizate în zonele care s-au aflat anterior sub influenţă celtică. Ele se datează în cazul tezaurului de la Ceheţel la sfârşitul sec. II şi prima jumătate a sec. I a. Chr. Piese similare au fost descoperite la Sighişoara[494], Tilişca[495], Întorsura Buzăului[496], Oradea[497] Sărăcsău[498] etc.

4.2. *Fibule de schemă Latène D,* filiforme cu coardă exterioară - *de tipul 7*[499]. Din acestea sunt prezente cele cu resortul mare - *tipul 7a1* (la Ghelinţa şi Sâncrăieni, *Pl. 118/4-7; 123/4*), şi cele cu resort spiralic bilateral, mare şi ornamentate cu motive zoomorfe - *tipul 7b* (la Ceheţel, *Pl. 117/5-6*). Acestea îşi au prototipurile în lumea celto-germanică şi romană[500]. Piese similare se găsesc în tezaurul de la Coldău (jud. Bistriţa)[501]. Fibulele de acest tip sunt la modă în perioada anilor 75 - 25 a. Chr.[502].

Din aceeaşi grupă fac parte şi *fibulele de tip "linguriţă"* aparţinătoare tezaurului de la Peteni[503]. Acestea sunt realizate din două bucăţi de metal care formează corpul propriu-zis şi resortul cu ac. Arcul are capul lăţit în formă de "linguriţă", în rest este lamelar, fiind ornamentat cu linii incizate şi profilaturi longitudinale. Portagrafa, în formă de cadru, este plină (*tip 16a*[504]). Se consideră că au fost utilizate de la sfârşitul sec. I a. Chr. până spre jumătatea/al treilea sfert al sec. I p. Chr.[505]

5. *Vase de argint.*

Piesele din tezaurele de argint de la Surcea şi Sâncrăieni (în ansamblu, pe tipuri de piese, ornamentele şi semnificaţia lor etc.) au fost studiate şi analizate de numeroşi cercetători[506], fiind considerate printre cele mai valoroase tezaure ale dacilor. După cum se ştie tezaurul de la Surcea este format din două falere şi patru baze de picioare de cupă, iar cel de la Sâncrăieni din vase de două tipuri şi mai multe variante, după cum urmează[507]:

Cupe. **a)** cupe semisferice (*Pl.* 1119/1-2); **b)** cupe conice (*Pl.* 119/3-5); **c)** cupe conice cu decor în exterior (*Pl. 120/1-2*).

Pocale cu picior şi torţi: **a)** pocale cu torţile din bare rotunde în secţiune, cu capetele lăţite în formă de triunghi, (lipite de vas) şi partea superioară îndoită orizontal (*Pl.* 120/3-4);

---

[492] Ibidem

[493] Idem, *Fibule din Dacia preromană*, Bucureşti, 1997, p. 31.

[494] K. Horedt, C. Seraphin, *op. cit.*, p. 81, *Pl.* 64/16.

[495] N. Lupu, *op. cit.*, p. 76-77, *Pl.* 9/1-4.

[496] D. Popescu, *Dacia,* XI.XII, 1948, p. 55, *Pl.* 11/3

[497] N. Fettich, *ActaArch,* III, 1-4, 1953, pl. XXIV/11,12.

[498] O. Floca, *op. cit.*, *Pl.* 4,5; pl. XXVI/1-4; XXVII/1.

[499] A. Rustoiu, *op. cit.*, 40.

[500] V. Sîrbu, G. Florea, *Imaginar şi imagine în Dacia preromană*, Brăila 1997, p. 99.

[501] N. Fettich, *op. cit.*, p. 160, *Pl.* 23/1.

[502] A. Rustoiu, *op. cit.* p. 40.

[503] Tezaurul nu este ilustrat deoarece nu am reuşit să obţinem aprobarea conducerii Muz. Sf. Gheorghe pentru a-l desena.

[504] A. Rustoiu, op. cit., p. 48

[505] Idem, op. cit., p. 50.

[506] Vezi capitolul *Repertoriu*, la care adăugăm: H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, p. 179; I. H. Crişan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, 1986, p. 231-232; V. Sîrbu, G. Florea, *Imaginar şi imagine în Dacia preromană*, Brăila 1997.

[507] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 64 - 65.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

b) pocale cu torţile cu placă orizontală cu antene în formă de cap de pasăre şi volute de la care pornesc în jos două fire torsionate, înnodate şi lăţite la capetele inferioare, unde se lipesc de vas (*Pl.* 121/1-3, 122/1-2); **c)** pocale cu torţi cu antene a căror bară orizontală inferioară se lăţeşte într-un triunghi încadrat de două volute, iar sub ele se află câte o plăcuţă în formă de inimă cu spini şi cârlige. *Pl. 122/3-4.*

Atât piesele de la Surcea cât şi cele de la Sâncrăieni au fost realizate după forme greco-romane. La primele concordă şi ornamentele, care sunt în relief, în timp ce la ultimele acestea sunt "imprimate". Aceste asemănări dar şi diferenţe faţă de prototipuri, precum şi existenţa pieselor de atelier (nicovalele şi lingoul de argint de la Surcea) au dus la concluzia că vasele au fost confecţionate în ateliere locale de către meşteri ambulanţi greco-romani[508], ateliere descoperite de altfel în mai multe staţiuni dacice [509].

V.4.6. DESCOPERIRI MONETARE. Piese izolate şi tezaure[510].

Primele monede care pătrund în teritoriile nord dunărene (Filip al II-lea şi Alexandru Macedon, secolele IV - III a. Chr.) nu reuşesc să îndeplinească funcţii băneşti în economia locală. Ele au constituit, în general, materia primă pentru confecţionarea bijuteriilor sau a altor obiecte[511]. Aşa se explică, probabil, numărul redus al descoperirilor de acest fel. În estul Transilvaniei este semnalată o singură monedă şi anume un stater de aur descoperit la Lutiţa (jud. Harghita)[512].

Pe parcursul secolelor III - II ale erei vechi, societatea geto-dacică a ajuns la maturitatea necesară pentru a primi, folosi şi menţine moneda ca mijloc de schimb în procesul de vânzare - cumpărare al mărfurilor. Ca urmare începe să se simtă nevoia propriei monede ceea ce va duce la confecţionarea unor imitaţii după tetradrahmele Filip al II-lea. Se presupune că primele imitaţii răspândite în zona balcano - dunăreană au fost lucrate de meşteri greci specializaţi, pentru ca mai apoi, tehnica emiterii şi gravării să fie însuşită şi de autohtonii daci. Tetradrahmele Filip al II-lea au fost imitate, practic, de toate popoarele spaţiului carpato - balcanic, inclusiv de celţi, care au emis moneda de tip "celtic" cum li s-au spus deseori monedelor "barbare care au utilizat ca model numai moneda Filip al II-lea"[513].

Emisiunile monetare postume şi primele imitaţii (prima jumătate a secolului III a. Chr.) ajung şi pe teritoriul Daciei, dar în cantitate mică. Majoritatea sunt răspândite în spaţiile extra-carpatice, în principal în Muntenia şi sudul Moldovei. În ţinuturile estice ale Transilvaniei nu sunt semnalate.

Dacă în faza de început imitaţiile au avut ca prototip doar tetradrahmele mai sus amintite, după mijlocul secolului al III-lea încep să fie imitate şi drahmele şi tetradrahmele lui Alexandru Macedon şi Filip al III-lea. Această perioadă, încadrată cronologic între a doua jumătate a secolului al III-lea a. Chr. şi prima jumătate a celui următor, a fost definită ca "prima fază principală de dezvoltare a monetăriei geto-dacice"[514]. De acum încep să se remarce bogate emisiuni în Banat, nord-vestul Transilvaniei, în podişul central moldovenesc şi în partea de nord a Olteniei. Emisiunile nu sunt însă unitare, ci se diferenţiază în funcţie de centrul în care au fost lucrate, ceea ce a dus la concluzia că ele au apărut în cadrul unor uniuni tribale, că au circulat pe un teritoriu restrâns şi că au servit nevoile interne ale populaţiei din aceste uniuni[515].

---

[508] Idem, Sargetia, 11-12, 1974, p. 26; V. Sîrbu, G. Florea, *op. cit.*, p. 33.
[509] V. Sîrbu, G. Florea, *op. cit.*, p. 33.
[510] Descoperirile sunt tratate în capitolul *Repertoriul descoperirilor dacice.*
[511] V. Mihăilescu-Bârliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI - I î.e.n. Economie şi monedă.* Iaşi, 1990, p. 64.
[512] F. Müller, *Mittheilungen der k.k. Central Commision zur Erforscheng und Erhaltung der baudenkmäler*, Wien, IV, 1859, p. 165; C. Gooss, *Chronik*, p. 9; M. Roska, *ErdRep,* 12, nr. 9; B. Mitrea, EDR, X, 1945, p. 30.
[513] C. Preda, *Monedele*, p. 30.
[514] Idem, *op. cit.*, p. 49.
[515] *Ibidem.*

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Dintre emisiunile primei faze (aceste monede conţin pe avers capul lui Zeus cu cunună de lauri şi pe revers călăreţul macedonean) în estul Transilvaniei sunt cunoscute doar monedele de *tip Tonciu* descoperite la Sfântu Gheorghe [516].

Faza a doua (a doua jumătate a secolului II şi începutul secolului I p. Chr.) este considerată faza de decădere a monetăriei dacice deoarece scade greutatea şi titlul argintului până aproape la înlocuirea lui cu cupru, iar schematizarea reprezentărilor este extremă. Tot acum începe să se simtă o influenţă puternică din partea tetradrahmelor greceşti Macedonia Prima şi Thasos[517]. Din această fază, în estul Transilvaniei se cunosc descoperiri de *tipul Adâncata - Mănăstirea* la Reci şi Sfântu Gheorghe; de *tipul Vârteju - Bucureşti*, la Reci; de *tipul Cladova - Saschiz şi Aninoasa Dobreşti* la Baraolt; de *tipul Inoteşti - Răcoasa*, la Eliseni. Alături de aceste emisiuni au existat şi aşa numitele *tipuri combinate* (Alexandru Macedon - Filip al III-lea) din care s-au descoperit câteva exemplare la Breţcu[518] şi Cernat[519].

Din etapa de tranziţie în zonă sunt specifice emisiunile de *tip Petelea*, de formă schifată, care au ca element de noutate bustul zeiţei Artemis Tauropolos (pe avers), copiat de pe tetradrahmele Macedonia Prima, combinat (pe revers) cu călăreţul macedonean[520] şi aşa numitele *tipuri neprecizate* (descoperite la Atid, Cernat, Ciucsângeorgiu, Dăneşti, Firtuşu, Ghelinţa, Odorheiu Secuiesc, Ojdula, Reghin)[521]. În această perioadă monedele Macedonia Prima şi Thasos influenţează evident emisiunile locale cu care conviеţuiesc un timp. Spre începutul secolului I a. Chr. monedele geto-dacice dispar, locul lor fiind luat de cele greceşti şi apoi romane. (*Pl.* 6).

Monedele Macedonia Prima şi cele thasiene (*Pl.* 7) pătrund în ţinuturile dacice din a doua jumătate a secolului II a. Chr. pe direcţia sud-nord până în Câmpia Munteniei şi de acolo în Transilvania, marcând principalele zone cu schimb activ pe bază de monedă[522]. În estul Transilvaniei cele două monede sunt semnalate atât în descoperiri izolate (Bixad, Boiu - M.P; Cernat, Covasna, Dalnic, Eresteghin, Măgherani, Nicoleşti, Turia - Thasos) cât şi în tezaure, fie singure (Dalnic, Lueta, Mărtiniş, Ojdula, Sânmartin doar cu monede thasiene), fie combinate între ele (Jigodin, Sovata, Mura Mică) sau cu monede Dyrrhachium, Apollonia (Ghelinţa) şi, uneori, romane (Arcuş, Hilib, Icland). În aceeaşi perioadă pătrund şi drahmele emise de Dyrrhachium şi Apollonia (*Pl.* 7), care conviеţuiesc "cel puţin o vreme, mai exact în a doua jumătate a sec. II î.e.n. şi la începutul celui următor"[523] cu cele thasiene şi Macedonia Prima. O bună parte şi din aceste monede se concentrează în regiunile intra-carpatice. În estul Transilvaniei ele sunt semnalate, de asemenea, atât în descoperiri izolate, cât şi în tezaure. După cum aminteam mai sus tezaurele sunt în general combinate, în o bună parte din ele apărând şi monede romane republicane. Aşa spre exemplu tezaurul descoperit la Arcuş[524] (jud. Covasna) conţine 261 de piese din care 208 sunt drahme Dyrrhachium, trei tetradrahme Thasos şi 50 denari republicani (*Pl. 135*).

La sfârşitul secolului II a. Chr. (în jurul anului 100 a. Chr.) pe piaţa Daciei pătrund monedele romane[525], care treptat le vor înlocui pe toate celelalte, (*Pl. 8*). Acestea sunt semnalate pe aproape tot teritoriul Daciei, aria lor de răspândire fiind mai largă decât la oricare din emisiunile anterioare[526]. În estul Transilvaniei au fost descoperite izolat peste 40

---

[516] M. Roska, *ErdRep*, p. 246-247, nr. 52; Z. Székely, SCN, III, 1960, p. 557, nr. 9; C. Preda, *op. cit.*, p. 105. V. Crişan, ActaMN, 32. I, 1995, p. 369.
[517] C. Preda, *op. cit.*, p. 183.
[518] Idem, *op. cit.*, p. 332, nr. 5; V. Crişan, *op. cit.*, p. 371.
[519] Z. Székely, SCIV,19, 2, 1969, p. 330; C. Preda, *op. cit.*, p. 332, nr. 8; V. Crişan, *op. cit.*, p. 371.
[520] V. Crişan, *op. cit.*, p. 370, cu toată bibliografia.
[521] *Ibidem*, p. 371-372, cu toată bibliografia.
[522] I. Glodariu, *Relaţii*, p 101.
[523] idem, *op. cit*, p. 102.
[524] Z. Székely, ThD, VII, 1-2, 1986, p. 144-145.
[525] I. Glodariu, *Relaţii*, p. 93-94.
[526] V. Mihăilescu-Bârliba, *op. cit.*, p. 93.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

de denari republicani şi circa 14 denari imperiali, la care se adaugă 12 tezaure cu monede romane republicane ce conţin peste 1000 de piese şi circa 6 tezaure combinate cu denari romani imperiali cu peste 300 de piese.

La fel ca în celelalte zone ale Daciei[527], majoritatea denarilor republicani se datează în ultima parte a secolului al II-lea şi prima a celui următor din era veche, lipsind, în general, emisiunile datate la sfârşitul secolului I a. Chr. şi începutul secolului I p. Chr.

Abundenţa monedelor romane este, fără îndoială, o consecinţă a emiterii lor de către daci. Săpăturile din 1987 de la Sarmizegetusa au scos la lumină un "atelier monetar cu ştanţe de bronz, de o calitate excelentă, imitând cu fidelitate denarii romani republicani şi imperiali"[528]. Descoperirea a confirmat supoziţiile anterioare cu privire la imitarea monedelor romane[529] şi a dovedit că aceasta se făcea sub controlul direct al autorităţii statale[530] (Burebista - Decebal) şi nu ilegal de către unii şefi locali[531]. Foarte posibil ca denarii republicani, care se bucurau de o mai bună apreciere[532], să fi fost emişi în cantitate mai mare, fapt ce ar explica structura descoperirilor arheologice.

---

[527] I. Glodariu, *op. cit.*, p. 95.

[528] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, Efemeris Napocensis, II, 1992, p. 57-68; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, Adriana Rusu, F. Stănescu, *Sarmizegetusa Regia. Capitala Daciei preromane*, Deva, 1996, p. 204.

[529] N. Lupu, Forschungen zur Volks - und Landeskunde, Bucureşti, 7/1, 1964, p.5-31. Idem, *Tilişca. Aşezările arheologice de pe Căţănaş*, Bucureşti, 1989, p. 80 - 84, 87.

[530] I. Glodariu, E. Iaroslavschi, Adriana Rusu, F. Stănescu, *op. cit.* p. 204.

[531] *Ibidem.*

[532] I. Glodariu, *Relaţii*, p. 95.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

VI.

CONSIDERAŢII FINALE

Descoperirile arheologice efectuate în diferite ţinuturi au dovedit că într-o primă etapă[533] (IA-B, respectiv 400/350-150 a. Chr.), Dacia intracarpatică a cunoscut o dezvoltare mai lentă. În perioada respectivă a existat un decalaj de dezvoltare în favoarea ţinuturilor extra-carpatice, dar din a doua jumătate a sec. II a. Chr. (etapa a II-a) şi mai ales din ultimele două decenii ale secolului respectiv, s-a înregistrat un reviriment general, concretizat în accentuarea ritmului de dezvoltare a tuturor domeniile vieţii economice, cu repercusiuni importante asupra socialului şi politicului. Treptat situaţia s-a schimbat, ajungându-se iniţial la o egalizare a nivelului de dezvoltare a tuturor zonelor Daciei, pentru ca, ulterior, centrul de greutate să se mute în cele intra-carpatice[534]. Deşi în a doua jumătate a sec. II a. Chr. şi sec. I p. Chr. se observă o continuă şi constantă evoluţie, după opinia profesorului Ioan Glodariu aceasta poate fi împărţită, ca puncte de reper, în trei subfaze[535]: IIa (ultimele decenii ale sec. II a. Chr. - cca. 80 a. Chr.); IIb (80 a. Chr. - 50 p. Chr.); IIc (50 - 106 p. Chr.), fiecăreia corespunzându-i anumite caracteristici economice, sociale şi politice. În plan politic, subfaza *IIa* corespunde cu ultima perioadă de existenţă a marilor uniuni de triburi, *subfaza IIb* cu crearea statului dac (prin acţiunile lui Burebista), urmată de dezmembrarea acestuia dar şi de păstrarea nucleului statal cu centrul în Munţii Orăştiei, iar în *subfaza IIc* cu refacerea unităţii statale, consolidarea structurilor organizatorice şi în final desfiinţarea statului dac în 106 p. Chr. prin cucerirea lui de către romani[536].

În ceea ce priveşte civilizaţia dacilor din estul Transilvaniei aceasta nu face excepţie de la cele prezentate mai sus ea având pe parcursul celor trei secole de dinaintea cuceririi romane caracteristicile generale ale societăţii din care făcea parte. La acestea se adaugă unele particularităţi zonale rezultate din amplasarea geografică şi din posibilităţile economice concrete oferite de ţinuturile respective.

Evoluţia staţiunilor dacice din aceste ţinuturi poate fi abordată, doar parţial pe subfazele mai sus amintite (de altfel considerate ca puncte de reper), limitele cronologice restrânse, fiind uneori depăşite de dezvoltarea firească a diferitelor sectoare ale vieţii materiale.

Astfel, urmărind apariţia şi evoluţia aşezărilor nefortificate, se constată procentul scăzut al celor care erau în funcţiune în sec. III - II a. Chr. (circa 8%), urmat de o creştere uşoară în ultima jumătate a sec. II a. Chr. (12%) şi de o majoritate covârşitoare (80%) a celor existente în sec. I a. Chr. - I p. Chr. (fără a putea preciza câte au apărut la începutul perioade şi câte pe parcursul acesteia). Se constată de asemenea că numai în câteva situri se poate vorbi o continuitate de locuire pe parcursul celor trei secole, majoritatea aşezărilor fiind nou întemeiate. În ce măsură acestea erau formate dintr-o populaţie băştinaşă (mutată ca urmare a sporului demografic, a dezvoltării economice, a roirilor etc.) sau din nou veniţi, atraşi de calităţile geografice ale zonei sau dislocaţi din propriile lor ţinuturile, este greu de spus. Putem presupune, bazându-ne pe materialele descoperite şi a căror analogii se găsesc uneori până la identitate în siturile dacice din Moldova centrală şi de sud (Brad, Poiana, Răcătău, Barboşi etc.), că o parte a populaţiei a venit de aici, dar, tot aşa de bine, unele din aceste materiale puteau ajunge în estul Transilvaniei şi pe calea schimburilor comerciale. Sesizând

[533] *Istoria României. Transilvania*, I, 1997, p. 80.
[534] I. Glodariu, SympTh, 7, Tulcea, 1989, p. 126.
[535] Idem, op. cit., p. 127.
[536] Idem, op. cit., p. 131.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

aceeaşi situaţie în analiza descoperirilor din aşezarea de la Sighişoara - Wietenberg, A. Rustoiu crede că ponderea mare de artefacte provenite din Muntenia şi sudul Moldovei ar putea să reflecte o "migraţie" din sud până spre valea Târnavei Mari şi nu exclude posibilitatea unui "aport de populaţie dacică din zona extra - carpatică la ansamblul demografic al aşezării"[537].

Cu sau fără aporturi demografice exterioare ţinuturile din estul Transilvaniei cunosc o dezvoltare fără precedent începând din a doua jumătate a sec. II a. Chr. În plan politic aceasta corespunde cu încetarea dominaţiei celtice în Transilvania urmată de acea "incrementa Dacorum" amintită de Pompeius Trogus[538], iar în cel economic cu începuturile exploatării şi prelucrării minereurilor de fier şi cupru din Depresiunile Ciuc, Baraolt Târgu Secuiesc şi din zonele Vlăhiţei. La acestea se adaugă, cu siguranţă, exploatările de sare de la Praid, Sovata, Sânpaul şi Mărtiniş.

Ca urmare, asistăm de la bun început la o comasare a aşezărilor în sectoarele bogate în resurse minerale. Terenurile alese cu grijă (terasele superioare ale apelor ferite de inundaţii şi protejate de masivele deluroase sau muntoase) le-au permis practicarea (pe lângă minerit şi "siderurgie") şi a celorlalte ocupaţii sau meşteşuguri tradiţionale, necesare oricărei comunităţi (cultivarea pământului, creşterea animalelor, vânătoarea, pescuitul, olăritul etc.). Ca o particularitate, datorată în bună parte structurii şi configuraţia terenului, se constată existenţa, în general, a aşezărilor mici (în majoritatea cazurilor suprafaţa acestora nu depăşeşte câteva sute de ari), probabil de tipul adunate sau îngrămădite, asemănătoare cătunelor sau satelor de astăzi.

Importanţa economică şi politică a ţinuturilor Transilvaniei estice este susţinută şi de numărul mare de fortificaţii care s-au ridicat aici. Trebuie să precizăm însă de la început că descoperirile de până acum nu ne permit să datăm nici o cetate pe parcursul sec. III-II a. Chr., deşi, formaţiunea politică a lui Oroles care se presupune că ar fi stăpânit zona Carpaţilor Orientali[539], ar fi îndreptăţit acest fapt. Primele fortificaţii apar la sfârşitul sec. II şi începutul sec I a. Chr. - subfaza II a - o dată cu înmulţirea aşezărilor civile şi a creşterii puterii armate a uniunilor de triburi. Acestea, amplasate cu precădere în zonele bogate în minereuri de fier (Biborţeni, Jigodin II, III, Ciceu, Racu I, II), îşi vor continua existenţa şi în subfazele următoare. De altfel, în teritoriile intracarpatice, nu se cunosc încă fortificaţii desfiinţate în timpul acţiunilor de unificare ale lui Burebista[540]. În subfaza IIb şi pe parcursul celei următoare numărul fortificaţiilor sporeşte, menirea lor fiind de acum atât de supraveghere a zonelor importante din punct de vedere economic (exploatările de fier, sare, drumuri comerciale etc.), cât şi de barare a accesului spre capitala statului dac. Ca urmare, indiferent de amplasare, mărime, sau funcţie, cetăţile de pe linia Carpaţilor Răsăriteni au fost integrate organic în vastul sistem strategic defensiv al Daciei.

Ca şi în alte părţi locurile preferate pentru construirea cetăţilor au fost înălţimile (mameloane, promontorii, platourile dealurilor singuratice sau a piscurilor stâncoase) situate în zone greu accesibile, izolate şi protejate de relieful din jur. În majoritatea cazurilor în interiorul cetăţilor nu a existat însă sursă de apă permanentă (cu excepţia cetăţii de la Porumbenii Mari), fapt ce a dus inevitabil la diminuarea rezistenţei lor în timpul asediilor prelungite şi organizate. Situaţia este, de altfel, similară la mai toate fortificaţiile dacice şi ca atare, în ciuda sistemului defensiv bine închegat din vremea lui Decebal, în faţa trupelor romane bine instruite şi organizate şi-au dovedit slăbiciunea.

Fortificaţiile din estul Transilvaniei au cunoscut pe parcursul celor trei subfaze o evoluţie pozitivă a modului de amplasare şi de dispunere a elementelor de fortificare, dar şi de realizarea a acestora. Astfel cele mai simple - *de tip promontoriu barat* - erau situate pe capete

[537] I. Andriţoiu, A. Rustoiu, *Sighişoara - Wietenberg*, Bucureşti, 1997, p.128.
[538] Pompeius - Trogus, Prolog., 32, după *Istoria României*, Bucureşti, 1960, p. 244.
[539] *Istoria României*, Bucureşti, 1960, p. 243-244.
[540] I. Glodariu, SympTh, 7, Tulcea, 1989, p. 131.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

de promontorii, pinteni de deal (munte) sau înălţimi cu şa de legătură şi aveau fortificată doar latura respectivă. În această categorie, puţine la număr, se înscriu cetăţile de la Cernat - "Vârful Ascuţit", Praid, Sânzieni - Perka". Ca o variantă mai evoluată a acestui tip sunt cele la care elementele de fortificare au cuprins nu numai şaua de legătură ci încă una sau două laturi, mai puţin protejate natural, rezultând o fortificaţie în forma de semilună sau asemănătoare literei "U". Aşa sunt cetăţile de la Şoimuşul Mare, Albeşti, Jigodin III, Leliceni, Odorheiu Secuiesc, Porumbenii Mari.

Cetăţile cele mai numeroase sunt de tipul II - *circulare*. În acest caz, deşi pantele înălţimilor alese erau foarte abrupte, uneori prăpăstioase, elementele de fortificare înconjurau tot platoul. Cetăţi de acest tip se întâlnesc la Biborţeni, Ciceu, Câmpul Cetăţii (?), Covasna, Ghindari, Jigodin I, II, Racu I - "Dealul Bogat"(?), Racu II - "Cetatea Păgânilor", Sândominic (?), Valea Seacă, şi Zetea.

În ceea ce priveşte elementele de fortificare se poate spune că au fost folosite atât formulele tradiţionale - şanţ, val şi palisadă - cât şi cele noi, constând în ziduri de piatră. O particularitate generală a acestor fortificaţii, care le şi individualizează de altfel, este modul ingenios în care au fost îmbinate elementele. În funcţie de structura şi configuraţia terenului constructorii au folosit uneori moduri diferite de fortificare a laturilor aceluiaşi platou (situaţii de cest fel se întâlnesc la Jigodin, Covasna, Leliceni, Racu, Mihăileni). Materialele utilizate în ridicarea fortificaţiilor au fost în toate cazurile cele locale. S-a valorificat piatra, pământul şi lemnul exploatate la faţa locului, nefiind indicii de aducere a lor din altă parte. Ca atare, în mod firesc, predomină valurile şi zidurile de piatră legată cu pământ sau lut şi întărite cu structuri de lemn. În ansamblu putem spune că se observă o îmbunătăţire continuă a modului de construire şi a capacităţii de apărare a acestor fortificaţii

În majoritatea cazurilor construcţiile au fost masive şi au presupus eforturi susţinute şi timp îndelungat de realizare. Să ne gândim în acest context doar la ce a însemnat - ca timp şi efort - ridicarea zidurilor de la Covasna, Valea Seacă, Biborţeni, Ghindari, Zetea sau a vastului sistem de valuri şi şanţuri de la Porumbenii Mari.

Datorită suprafeţei restrânse fortificate, cetăţile au avut în bună parte doar rosturi militare, ele fiind locuite permanent de o garnizoană (redusă numeric pe timp de pace şi mai numeroasă pe timp de război), de comandantul acesteia precum şi de un număr restrâns de civili cu atribuţii gospodăreşti. Deşi majoritatea lor erau situate în locuri cu numeroase aşezări civile în jur, populaţia acestora nu putea fi adăpostită pe timp de război, ea retrăgându-se, probabil, în pădurile şi munţii din apropiere.

Foarte posibil ca cetăţile de la Porumbenii Mari, Odorheiu Secuiesc sau Covasna, (ţinând cont de capacitatea lor, dar şi de solidul sistem de fortificare) să fi avut şi alte rosturi decât cele militare. Rămâne doar ca viitoarele cercetări să o dovedească.

Alături de cetăţi, în zonă sunt semnalate mai multe posibile aşezări fortificate, dar întrucât nici una nu a fost suficient cercetată am considerat inutilă evaluarea probabilă a posibilităţile lor economice, politice şi militare.

Încercarea de a găsi analogii sau asemănări cu alte cetăţi din interiorul sau din afara lumii dacice nu considerăm a fi necesară. Construirea lor este de la bun început asemănătoare cu a altora ridicate în Dacia, la bază stând acelaşi sistem tradiţional de cunoştinţe, transmis de-a lungul a numeroase generaţii, mereu îmbunătăţit şi adaptat nevoilor timpului. Se ştie că nu în puţine cazuri au fost refolosite amplasamentele şi fortificaţiile din epoca bronzului sau prima vârstă a fierului. Folosirea zidului din piatră neprelucrată sau prelucrată parţial, legată cu lut sau pământ, este doar o nouă metodă, desigur mult mai eficientă, descoperită de ei sau văzută la alţii şi aplicată în zonă. Zidurile respective nu presupun o tehnică sofisticată de realizare şi ca atare aducerea de meşteri pregătiţi în alte ţinuturi, ci doar îndemânare şi inventivitate, calităţi de care se pare nu au fost lipsiţi.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Dezvoltarea şi potenţialul economic al aşezărilor, ocupaţiile şi meşteşugurile practicate de locuitori, relaţiile comerciale întreţinute cu diferite ţinuturi, mai mult sau mai puţin îndepărtate, rezultă din complexele de locuire şi din materialele descoperite în acestea. Astfel locuinţele care predomină şi care în mod firesc "poartă amprenta meşteşugurilor, dar şi pe aceea a posibilităţilor economice"[541], sunt cele de suprafaţă sau uşor adâncite. Nu lipsesc nici locuinţele de tip bordei dar numărul lor este mult mai mic şi se întâlnesc cu precădere în aşezările mai timpurii (subfaza IIa), dar şi în cele mai târzii (subfazele IIb şi IIc), coexistând cu celelalte două tipuri. Ca mod de construcţie nu se constată diferenţe foarte mari de la un tip la altul. Astfel structura lor (inclusiv a unora din cele de suprafaţă) este din stâlpi înfipţi în pământ, cu pereţii din pari sau bârne orizontale, placaţi cu nuiele şi lipitură. Acoperişul în două sau patru ape era probabil din trestie sau rogoz, plante ce se dezvoltă din plin pe malurile şi în mlaştinile din apropierea apelor.

Unele locuinţe de suprafaţă au fost construite pe un fundament de piatră şi talpă de lemn, dar acestea sunt mai rare şi se găsesc, în special, în zonele în care structura stâncoasă a terenului nu a permis adâncirea sau înfigerea stâlpilor în pământ.

Planul locuinţelor era, în general, rectangular, cu contururile regulate (uneori cu colţurile rotunjite) şi mai rar circular. La nivelul întregii Dacii s-a constatat, de altfel "că formele geometrice devin cu atât mai regulate cu cât evoluează sistemul de construcţie"[542].

Suprafaţa locuinţelor variază între 6 şi 20 m^2, (ultimele probabil cu două camere) majoritatea fiind între 12 şi 18 m^2, deci suficient de încăpătoare pentru o familie. (*Anexa nr. 3*). În interiorul locuinţelor (cu puţine excepţii) au fost amenajate vetre de foc, cu rol de încălzire şi de preparare a hranei pe timp de iarnă. Acestea, poziţionate central sau în apropierea unuia din pereţi, erau de formă circulară, ovală sau dreptunghiulară.

În ceea ce priveşte dispunerea locuinţelor şi a anexelor gospodăreşti în interiorul aşezărilor este greu să ne pronunţăm deoarece nici una nu a fost suficient cercetată pentru a ne putea formula o părere. Întrucât se pare că majoritatea aşezărilor au fost de tipul celor cu construcţiile îngrămădite, din observaţiile realizate asupra altor aşezări de acest tip, se poate spune că terenurile rămase între construcţii nu permiteau existenţa curţilor şi a grădinilor. Acestea din urmă, împreună cu terenurile cultivabile şi păşunile se aflau în afara ariei aşezărilor[543].

Ocupaţiile populaţiei se diferenţiază, oarecum, pe zone, în funcţie de posibilităţile economice concrete. Astfel putem spune că în Depresiunile Ciuc, Baraolt şi Târgu Secuiesc o parte a locuitorilor s-au ocupat, cu precădere, de exploatarea şi topirea minereurilor de fier şi cupru dovadă fiind descoperirile de la Mădăraş, Cârţa, Tomeşti, Mihăileni, Caşinul Nou, Sânsimion, Cetăţuia, Doboşeni, Herculian, Pădureni etc. Posibil ca în unele din aceste localităţi să fi funcţionat, pe lângă cuptoarele de redus minereul de fier, ateliere de prelucrare a acestuia şi de confecţionare a uneltelor şi armelor. Din păcate asemenea descoperiri nu sunt deocamdată cunoscute. Ateliere de mici dimensiuni, pentru nevoile locale, au fost descoperite în cetatea Jigodin I, în aşezarea de la Porumbenii Mari şi în cea de la Mereşti. Nu excludem posibilitatea ca fierul să fi fost comercializat în lingouri, de prelucrarea lui ocupându-se cei care îl cumpărau. Atelierul descoperit la Cristuru Secuiesc, aflat într-o zonă lipsită de minereuri, se aproviziona probabil din zona Lueta sau chiar din Depresiunea Ciucului, ambele aflate la distanţă considerabilă de acesta (60-80 km).

În zonele bogate în sare precum cele de la Praid, Sovata, Sânpaul şi Mărtiniş, o parte din populaţie se ocupa cu exploatarea acesteia. Deşi confirmată arheologic doar prin descoperirile monetare (care demonstrează comercializarea ei), sarea a fost cu siguranţă un mijloc important de beneficiu pentru locuitorii din prejmă. În epoca romană exploatările din

[541] H. Daicoviciu, *Dacia*, p. 161.
[542] I. Glodariu, *Arhitectura*, p. 42.
[543] Idem, SympTh, 7, Tulcea, p. 132.

https://www.cimec.ro/biblioteca-digitala.ro

aceste localităţi continuă, ele fiind dovedite şi arheologic[544]. Aşa, spre exemplu, la Sânpaul, unde este atestat şi un castru roman[545], în locul numit "Fântâna Sărată" a fost descoperit un altar votiv[546] semnificativ în acest sens.

O posibilă ocupaţie a unora din localnici pare să fi fost şi cea a exploatării şi prelucrării tufului de andezit piroxenic[547] (tuf vulcanic) existent în Carpaţii Orientali (de la est de Racoş până în Munţii Gurghiului). Cunoscutele râşniţe (formate din cele două pietre suprapuse, meta şi catillus), răspândite pe întreg teritoriul Daciei, îşi au locul de confecţionare în aceste ţinuturi[548].

Deşi nedocumentată arheologic credem ca foarte posibilă exploatarea minereului de cinabru de la Sântimbru, element rar în Transilvania, dar extrem de important în prelucrarea aurului.

Nu lipseşte din meşteşugurile practicate în zonă nici cel al olăritului, documentat prin cuptoarele de la Sântimbru şi Cetăţuia (jud. Harghita). Posibil însă ca acest meşteşug să se fi practicat şi în alte localităţi după cum o dovedesc numeroasele uneltele folosite la modelarea vaselor lucrate cu mâna, precum şi cantităţile însemnate de vase descoperite. .

Cu toată implicarea unei părţi a populaţiei în ocupaţiile amintite, care aduceau de altfel venituri importante în urma comercializării produselor, de bază au rămas tot cele tradiţionale agricultura şi creşterea animalelor. Practicată pe scară redusă, datorită condiţiilor geo-climatice, agricultura asigura, credem, doar o parte din cerealele şi legumele necesare vieţii, o altă parte fiind obţinută prin schimburile comerciale. Îndeletnicirile agricole sunt dovedite de uneltele sau accesoriile descoperite, precum brăzdarele de fier, seceri, inele de coasă, cute, râşniţe etc. La acestea se adaugă gropile pentru păstrarea proviziilor, prezente în mai toate aşezările cercetate.

Având în vedere peisajul geografic, comunităţile din zonă aveau mai degrabă un caracter pastoral. Lipsa analizelor pe materialele osoase descoperite în staţiunile dacice cercetate face ca această ocupaţie de bază să fie slab documentată. Din aceleaşi motive se cunosc puţine lucruri despre vânătoare şi pescuit, îndeletniciri care nu au putu lipsi într-o zonă cu asemenea bogăţie cinegetică şi piscicolă. Studiul Dianei Bindea[549] (singurul de altfel de acest gen pentru zona în discuţie) efectuat pe materialul osos de la Mereşti a adus date importante în acest domeniu. Autoarea a constatat printre altele ponderea mare pe care o aveau animalele domestice (87, 55%) în economia aşezării în comparaţie cu cele de vânat (12,45%). În acest sens s-a observat că cele mai numeroase au fost bovinele urmate de suine şi de ovine. Taurinele, crescute pentru carne, subproduse dar şi pentru diferite munci agricole sau transporturi, au ocupat, în general, un loc primordial în mai toate aşezările dacice. Porcinele furnizau doar carne şi grăsimi ceea ce face ca numărul exemplarelor sacrificate să fie mare. La acestea se adaugă ovicaprinele folosite, de asemenea, mai mult pentru subproduse (lapte, lână), decât pentru necesarul de carne, situaţie constatată, de altfel, şi în alte aşezări dacice. În ceea ce priveşte caii, se poate spune că aceştia nu au fost folosiţi în alimentaţie, decât ocazional (s-au descoperit fragmente de la un singur exemplar, de circa 3,5 ani, din grupul cailor "ordinari", de dimensiuni mici), ei fiind destinaţi călăriei, transporturilor, muncilor agricole etc.

Dacă, la ocupaţiile amintite, adăugăm cele obişnuite oricărei comunităţi (torsul, ţesutul, prelucrarea pieilor etc.), putem spune că avem o imagine de ansamblu asupra îndeletnicirilor zilnice ale locuitorilor acestor ţinuturi.

---

[544] V. Wollmann, *Mineritul metalifer, extragerea sării şi carierele de piatră în Dacia Romană*, Cluj-Napoca, 1996, p. 244.
[545] G., I. Ferenczi, VII, 1961, p. 401-405.
[546] IDR, III/4, 248
[547] V. Wollmann, *op. cit.*, p. 257.
[548] E. Iaroslavschi, *Tehnica*, p. 35.
[549] Vezi pe larg infra Diana Bindea, *Studiu arheozoologic asupra aşezării dacice de la Mereşti (jud. Harghita)*.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Imaginea generală a vieţii economice trebuie însă completată cu latura ei comercială, bine individualizată prin materialele descoperite. Precizăm că aceste materiale sunt edificatoare, uneori, atât pentru poziţia economică şi socială a celor care le utilizau, cât şi pentru o mai bună încadrare cronologică a diferitelor staţiuni dacice.

Comerţul, a ocupat, se pare, un loc important în viaţa economică a locuitorilor din estul Transilvaniei. El a adus, pe lângă produsele ca atare, influenţe civilizatorii, a antrenat locuitorii în circuitul de valori materiale şi spirituale ale vremii, a dus la apariţia de drumuri şi centre comerciale şi firesc a persoanelor calificate în acest sens. Produsele locale destinate comerţului se pot deduce din ocupaţiile şi meşteşugurile practicate: fier, bronz (?), sare, unelte de piatră (râşniţe, cute), animale, piei, blănuri, miere[550] etc. Acestea erau trimise atât spre ţinuturile dacice cât şi spre cele greco-romane, de unde veneau în schimb: cereale, vinuri, uleiuri sau piese de îmbrăcăminte, obiecte de podoabă şi lux, monede etc. Pe baza materialelor descoperite, putem spune că relaţiile comerciale cele mai intense le-au avut cu ţinuturile dacice extracarpatice prin intermediul cărora au cunoscut, de cele mai multe ori, produsele greceşti şi romane. Relaţiile directe cu oraşele greceşti ale Pontului Euxin sau cu teritoriile romane sunt mai puţin documentate. Astfel, dintre piesele ceramice de import pot fi amintite cele două *vase greceşti* (din faza IIa), vasul grecesc şi roman (faza IIc) descoperite la Cernat - "Pământul lui Robert" (în nivelul I, respectiv II al aşezării), un *lagynos* (sec. I a. Chr. - I p. Chr.) descoperit la Sfântu Gheorghe - "Bedehaza"[551] şi câteva *oale de factură romană* (a doua jumătate a sec. I a. Chr. - sec. I p. Chr.) descoperite la Mereşti. Dacă piesele originale sunt mult mai puţin numeroase, în schimb abundă imitaţiile realizate în centre specializate, locale (?), dar mai ales zonale, posibil la Brad sau Răcătău, cunoscute ca centre de desfacerea a produselor de import[552] sau Poiana[553], în care sunt atestate cuptoare de olari. Dintre tipurile de vase imitate, după cele greceşti sau romane, amintim *bolul delian* (fragmentar) descoperit la Poian[554] (sec. I a. Chr.), *kantharos-urile* descoperite la Mereşti şi Jigodin şi *oalele* cu buza trasă spre interior (Mereşti), în general, cu analogii în staţiunile dacice moldovene. La acestea ar fi de adăugat vasele autohtone cu semne de tip tamga (Cernat, Mereşti[555], Sânsimion etc.) venite, tot pe calea comerţului, din aceleaşi zone est carpatice (cu origini în mediul sarmatic).

Piesele de uz personal, de vestimentaţie, de podoabă, armele şi piesele de harnaşament indică aceleaşi origini sau influenţe greco - romane, la care se adaugă şi câteva mai timpurii, celtice sau bastarnice. În cele mai multe cazuri, ele sunt producţii autohtone, imitate după prototipurile mai sus amintite. Atelierele în care se executau puteau fi, de asemenea, locale sau răspândite în diferite alte staţiuni dacice. Modul în care au ajuns în zonă este acelaşi, adică pe calea relaţiilor comerciale directe sau prin intermediul staţiunilor moldovene. Astfel *pieptenii de os* se întâlnesc atât la tracii sudici cât şi în mediul celto-germaic, piesa descoperită la Sânsimion fiind probabil un produs autohton de influenţă celtică (sec. I a. Chr. I p. Chr.). *Mărgele* îşi au originea în mediul celtic (sec. III a. Chr.), dar din sec. II a. Chr. se răspândesc şi în cel dacic, unde sunt, de altfel, cunoscute ateliere de sticlărie[556]. *Cerceii cu ornamente zoomorfe* (a doua jumătate a sec. I p. Chr. şi începutul sec. II p. Chr.), au fost, probabil, produşi în centrele de pe valea Siretului, după prototipuri elenistice. *Fibulele* (majoritatea de schemă Latène D cu toate variantele) cu excepţia celor de schemă Latène C (tipul 2c) care provin din mediul bastarnic de la est de Carpaţi (sfârşitul sec. II a. Chr. prima jumătate a sec. I a. Chr.), sunt de provenienţă sau influenţă romană (ne referim doar la piesele descoperite izolat, nu în tezaure). Unele din acestea, precum fibulele de tip roman zise

[550] I. Glodariu, *Relaţii*, p. 106.
[551] Idem, *op. cit.*, p. 219, nr. 39.
[552] Idem, *op. cit.*, p. 51.
[553] R. Vulpe, SCIV, 1, 1950, p. 50.
[554] Z. Székely, SCIV, 24, 3, 1973, p. 528, pl. I/5
[555] Săpături 1994, MNIT, nr. inv. 164.
[556] E. Iaroslavschi, *Tehnica*, p. 99.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

"soldăţeşti" sau cele cu resort bilateral şi port-agrafa plină, au fost produse în cantităţi mari (din a doua jumătate a sec. I p. Chr.) în ateliere autohtone. Altele, (fibule cu "coadă de păun", fibule cu balama), mai rar întâlnite în zonele Daciei, au ajuns prin intermediul comercianţilor, din ţinuturile vestice sau central europene. Printre piesele de proveniență romană pot fi enumerate şi cataramele, aplicile şi ţintele pentru centuri, cuirase etc. Mai mult sau mai puţin influenţate de prototipuri străine au fost confecţionate în atelierele est carpatice şi piese de podoabă autohtone, precum cerceii cu butoni conici, pandantivele (din bară profilată, toporaş, căldăruşă), unele brăţări etc.

Tezaurele de podoabe descoperite la *Cehetel* (sfârşitul sec. II şi prima jumătate a sec. I a. Chr.), *Ghelinţa* (sec. I a. Chr. - începutul sec. I p. Chr.) *Pădureni* (sec. I a. Chr. I p. Chr.) şi *Peteni* (sec. I p. Chr.) completează imaginea asupra potenţialului economic şi social al zonei. Formate din colane, lanţuri, brăţări şi fibule, ele au fost confecţionate, foarte posibil, de meşteri ambulanţi, greci sau romani, în ateliere locale, la cererea utilizatorilor. Această presupunere este susţinută de structura tezaurelor ca atare, unitară ca mod de realizare şi expresie artistică, dar diversă ca origini şi prototipuri prin piesele componente. Astfel brăţările cu capetele distanţate simple sau ornamentate (Sâncrăieni, Cehetel), sunt considerate ca fiind de origine autohtonă, iar brăţările spiralice cu capetele simple sau ornamentate prin ştanţare (Cehetel, Ghelinţa, Peteni) chiar dacă îşi găsesc analogii morfologice şi stilistice în mediul scordisc[557], se presupune că au fost lucrate în ateliere locale, unul din acestea putând fi în sud-estul Transilvaniei[558]. Lanţurile din zale îşi au originea mediteraneană, dar sunt produse în ateliere autohtone[559]. Fibulele cu noduri îşi au prototipurile în lumea celtică iar cele de schemă Latène D (tipul 7), în lumea celto-germanică şi romană. Falera de la Surcea reprezentând cavalerul trac este de asemenea rezultatul unei simbioze culturale traco-daco-celtice. Compoziţia este specifică mediului traco-dacic, dar coiful călăreţului aminteşte de cel celtic descoperit la Ciumeşti. Acest amestec de influenţe şi prototipuri a dus în ansamblu la realizarea unor excelente produse autohtone. Situaţia este asemănătoare şi în cazul vaselor din tezaurele de la Sâncrăieni şi Surcea. Piesele de bază ale acestora (boluri, pocale, baze de pocale) au faţă de prototipurile greco-romane atât diferenţe cât şi asemănări, iar instrumentele de atelier ce intră în componenţa tezaurului de la Surcea nu au făcut decât să au întărească ideea confecţionării lor pe plan local.

Descoperirile monetare din estul Transilvaniei sunt, de asemenea, strâns legate de evoluţia şi dezvoltarea social-economică a zonei. Răspândirea lor ne indică diferitele stadii ale dezvoltării aşezărilor începând cu secolul II a. Chr., antrenarea lor în schimburile de mărfuri şi, nu în ultimul rând, apariţia şi ruta drumurilor comerciale care străbăteau aceste ţinuturi. Urmărind zonele şi tipurile de monede descoperite se poate constata, în primul rând, prezenţa redusă a emisiunilor geto-dacice, în general şi mai ales pe perioada secolelor III şi prima jumătate a secolului II a. Chr., situaţie ce concordă, de altfel, cu existenţa şi datarea aşezărilor. În al doilea rând se poate observa că, începând din a doua jumătate a sec. II a. Chr. (mai ales din faza IIa) creşte numărul descoperirilor monetare, nu atât a celor locale, cât a celor străine. Printre primele monede străine care pătrund în această perioadă sunt tetradrahmele Macedonia Prima care urmează drumul comercial ce venea dinspre Muntenia prin Ţara Bârsei şi de acolo direct spre centrul Transilvaniei, ajungând mai rar în depresiunile intramontane (Bixad şi Jigodin) şi de loc pe drumurile ce duceau spre Moldova. Tetradrahmele thasiene şi drahmele oraşelor Dyrrhachium şi Apollonia se pot considera adevărate deschizătoare de drumuri comerciale, în şi dinspre Transilvania estică şi sudică spre Muntenia şi Moldova. Numărul descoperirilor izolate şi al tezaurelor creşte foarte mult şi se concentrează, cu precădere, pe valea Pârâului Negru, de-a lungul drumului comercial ce ducea spre Moldova, prin pasul

[557] A. Rustoiu, *Metalurgia*, p. 98.
[558] H. Daicoviciu, *Dacia*, p. 180; D. Popescu, Dacia, NS, II, 1958, p. 203.
[559] A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 111.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Oituz. Nu lipsesc, însă, nici din zonele importante în prelucrarea fierului (Depresiunea Ciucului, Lueta) sau a exploatărilor de sare (Sovata, Mărtiniş). O dată cu pătrunderea monedelor romane (descoperiri izolate şi tezaure) şi mai ales după generalizarea acestora (în subfaza IIb), se constată o evoluţia pozitivă şi relativ echilibrată a tuturor zonelor, cu excepţia celei situate de-a lungul Pârâului Negru, care continuă să fie extrem de bogată.

Prezenţa şi întrebuinţarea în Dacia a monedelor străine, alături de cele autohtone (în a doua jumătate a sec. II a. Chr.) şi apoi romane au facilitat desfăşurarea schimburilor comerciale şi au dovedit, în acelaşi timp, existenţa produselor ce urmau a fi vândute sau cumpărate, ca şi interesul negustorilor greco-romani sau autohtoni pentru produsele locale[560].

Ca pretutindeni în mediul dacic şi aici activităţile curente au fost completate de cele de natură spirituală concretizate în complexe şi manifestări rituale şi magice. Credinţelc religiose s-au manifestat şi în artă, cu deosebire în cea a argintului, reprezentările zoo- şi antropomorfe fiind aproape întotdeauna legate de acestea[561]. De altfel chiar Strabon ne spune că în neamul geţilor "râvna pentru cele divine a fost un lucru de căpetenie" Acest fapt, conform aceluiaşi autor, se datora în general femeilor "căci ele împing pe bărbaţi la o prea mare slăvire a zeilor, la serbări în cinstea lor şi la acte de adoraţie"[562]. Marile ceremonii religioase se desfăşurau în prejma sanctuarelor dedicate divinităţilor. Probabil pentru locuitorii obişnuiţi practicile respective se ţineau în locuri sacre, fapt ce ar explica lipsa construcţiilor monumentale, a sanctuarelor, în ţinuturile studiate.

CONSIDERAŢII DE ORDIN DEMOGRAFIC

Cunoaşterea numărului populaţiei în trecutul istoric este un subiect incitant pentru mulţi cercetători, dar rezultatele obţinute au în general un mare grad de relativitate. Coroborând studiile specialiştilor din arheologie, etnografie, preistorie, paleontologie, paleoantropologie cu cele de paleodemografie, demografie istorică şi, nu în ultimul rând, cu cele de climatologie, ecologie şi biologie, cercetătorii din domeniul demografiei istorice au obţinut totuşi rezultate deosebite în cunoaşterea evoluţiei şi numărului populaţiei.

Abordarea acestui sector este deosebit de importantă deoarece "pe termen scurt ca şi pe termen lung, la nivelul realităţilor locale ca şi pe imensa scară a realităţilor mondiale, totul este legat de număr, de oscilaţia maselor de oameni"[563]

Este cunoscut faptul că interdependenţa dintre realităţile economice şi progresele tehnice au favorizat şi au fost în acelaşi timp rodul creşterii demografice. Marile civilizaţii ale antichităţii s-au clădit în şi prin marile aglomeraţii umane. Ca urmare este firesc ca acolo unde sunt numeroase dovezi privind progresele economice, tehnice şi culturale să se încerce şi estimări de ordin demografic.

Folosindu-se de estimările anterioare dar şi de numeroasele studii din domeniul arheologiei, climatologie, economiei şi ecologiei specialistul în demografie istorică Jean Noël Biraben a elaborat o estimare începând cu 40.000 de ani în urmă. El a ajuns la concluzia că evoluţia numărului populaţiei a fost contradictorie şi oscilantă fiind puternic influenţată de schimbările de climă[564].

Un alt demograf francez, J. B. Pichat, prin amplele studii comparative efectuate, a formulat ideea existenţei în istoria omenirii a trei tranziţii demografice. Prima s-a desfăşurat între anii 40.000-35.000 a. Chr. până spre 10.000 a. Chr. A doua între 10.000 -5000 a. Chr. până în secolul al XVIII. A doua etapă s-a produs, crede autorul, ca urmare a descoperirii de

---

[560] I. Glodariu, *Relaţii*, p. 95.
[561] *Istoria României. Transilvania*, I, Cluj-Napoca, 1997, p. 95.
[562] Strabon, *Geografia*, VII, 3, 4, după Izvoarele Istoriei României, I, Bucureşti, 1964, p. 229.
[563] F. Braudel, *Structurile cotidianului*, I, Bucureşti, 1984, p. 19.
[564] J. N. Biraben. Essai sur l'evolution du nombre des homes, în Population, 34 anne, nr. 1, 1979, p. 13-35, după V. Trebici, *Populaţia terei*, Bucureşti, 1991, p. 58.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

către om a noi posibilităţi de supravieţuire şi în special a stocării alimentelor care a pregătit de altfel apariţia agriculturii. În această fază populaţia s-a multiplicat de 200 de ori faţă de zece ori cât fusese în cea anterioară[565].

Este o certitudine că evoluţia numărului populaţiei a fost strâns legată de progresele şi descoperirile tehnice (descoperirea focului, stocarea alimentelor, practicarea agriculturii, inventarea armelor şi uneltelor, a ceramicii, descoperirea metalelor etc.), dar şi de numeroşi factori dependenţi sau independenţi de om precum clima, bolile, războaiele. Din studiul făcut asupra gheţarului Fermah din Alpi[566], au rezultat date importante privitoare la climă în funcţie de care disponibilităţile alimentare au fost mai mult sau mai puţin favorabile comunităţilor umane. Astfel, între 900-300 a. Chr. a fost o perioadă rece, cu consecinţe sigure asupra sporului demografic după care, între 300 a. Chr. - 400 p. Chr., a urmat o perioadă mai caldă, favorabilă practicării agriculturii dar şi răspândirii bolilor. Urmărind evoluţia populaţiei pentru această ultimă perioada se constată o creştere continuă a populaţiei până spre anii 200 p. Ch. după care secolele de-a rândul s-au înregistrat doar descreşteri. În jurul anilor 800 situaţia se redresează, iar la începutul mileniului II populaţia Europei ajunge aproximativ egală cu ce a anului 1 adică de circa 31 milioane de locuitori (fără fosta URSS)[567]. Acesta este de altfel motivul pentru care mulţi cercetători ai antichităţii folosesc pentru analiză datele din evul mediu timpuriu.

Estimările prezentate mai sus sunt considerate ca reale sau ca foarte apropiate de cele reale şi au fost folosite de "O.N.U. şi publicate în numeroase rânduri, printre care şi în lucrarea de referinţă Causes et conséquences de l'evolution demographique - 1971- 1978"[568].

Pentru lumea greco-romană istoricul german K. J. Beloch[569] a realizat un studiu considerat exemplu de rigoare ştiinţifică. Estimările lui, contestate uneori, au rezistat până azi fiind acceptate de cei mai mulţi specialişti. Acestea se referă şi la teritoriile dunărene fapt ce ne uşurează încercarea de a calcula populaţia Daciei din perioada clasică şi cu precădere a celei din estul Transilvaniei. Conform acestuia situaţia Imperiului Roman în anul 14 p. Chr. era următoarea[570]:

nr. crt.	Teritoriul	Suprafaţa mii kmp	Populaţia mii loc.	Densitatea loc./kmp
1	IMPERIUL ROMAN	3340	54000	16
2	TERITORIILE DIN EUROPA	2231	23000	10
3	Italia	250	6000	24
4	Sicilia	26	600	23
5	Sardinia şi Corsica	33	500	15
6	Galia Narboneză	100	1500	15
7	Galia (3 subdiviziuni)	535	3400	6,3
8	Dunărea	130	2000	4,7
9	Grecia	267	3000	11
10	Spania	590	6000	10

[565] J. B. Pichat, Du XX-e au XXI-e siecle: l'Europe et sa population apres l'an 2000, în Population, 43 année, nr. 1, 1988, p. 944

[566] J. Gimpel, *Revoluţia industrială în evul mediu*, Bucureşti, 1983, p. 48-49.

[567] V. Trebici, *op. cit.*, p. 53 -55

[568] Ibidem p. 52.

[569] K. J. Beloch, *Die Bevölkerung der griechisch - romanischen Welt*, Leipzig, 1886.

[570] după V. Trebici, *op. cit.*, p. 57. Tabelul prezentat de noi cuprinde numai teritoriile europene al Imperiului Roman.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Această prezentare a situaţiei demografice din anul 14 p. Chr. ne este utilă din două motive. În primul rând rezultă că în zona Dunării populaţia este estimată la circa două milioane de locuitori cu o densitate de 4,7 locuitori/kmp, fapt ce se poate dovedi că nu este nici pe departe exagerat. Studiile demografice au sesizat "că între diferitele populaţii ale globului au existat din totdeauna proporţii, dacă nu fixe atunci cel puţin modificându-se încet... Altfel spus, populaţia întregii lumi ar avea structuri adesea puţin variabile: raporturile numerice dintre diferitele grupuri umane s-ar menţine grosso-modo"[571]. Prin urmare comparând (în câteva zone) situaţia demografică propusă de Beloch cu cea din zilele noastre se poate observa o proporţie relativ stabilă în ceea ce priveşte densitatea populaţiei:

Nr. crt.	Ţara	14 p. Chr. număr loc/kmp	1978[572] număr loc/kmp
1	Grecia	11	70,9
2	Italia	24	188
3	Spania	10	73,5
4	România	4,7	93

Excepţie de la regulă se constată doar la România unde diferenţa este foarte mare şi aceasta ori pentru că aici numărul locuitorilor a crescut de-a lungul secolelor mai mult decât în alte teritorii, ori estimările propuse sunt sub nivelul existent în antichitate. Din nefericire izvoarele istorice privind teritoriile dacice nu sunt cu mult mai numeroase acum decât la sfârşitul secolului trecut când J. Beloch propunea cifrele respective, atât doar că ajută la verificarea acestor supoziţii. Oricum trebuie apreciat faptul că densitatea populaţiei din teritoriile Daciei depăşea cu câteva procentc pe cea aflată în alte teritorii "barbare" de la vremea respectivă şi care era considerată de circa 4 loc/kmp.

Informaţiile din izvoarele istorice care pot fi folosite pentru evaluarea (sau mai degrabă pentru formarea unei imagini de ansamblu asupra) numărului populaţiei din ţinuturile geto-dacice sunt cele referitoare la armată şi expediţii militare. Astfel aflăm de la Strabon (64 a. Chr. - 26 p. Chr.) că în anii domniei lui Burebista "numărul lor (al dacilor s.n.) crescuse neînchipuit de mult, într-atât încât puteau să trimită la luptă până la 200.000 de oameni". După ce Burebista "a pierit din pricina unei răscoale "... "urmaşii...la domnie s-au dezbinat fărâmiţând puterea în mai multe părţi", adică în cinci state. Cu toate acestea "ei sunt încă în stare şi astăzi să trimită la luptă 40.000 e oameni"[573].

Perioada de după dispariţia lui Burebista (44 a. Chr.) a fost marcată de luptele cu romanii "duse cu succese schimbătoare, dar soldată cu o netă agravare a presiunii Imperiului asupra frontierelor Daciei şi chiar cu cucerirea unor teritorii daco-getice"[574].

În acest sens ne spune tot Strabon că "în zilele noastre (11-12 p. Chr. s.n.) Aelius Catus a strămutat din teritoriile de dincolo de Istru în Tracia 50.000 de oameni luaţi de la geţi, neam vorbind aceeaşi limbă cu tracii"[575].

O acţiune similară are loc şi în vremea lui Nero când guvernatorul Moesiei, Tib. Plautius Silvanus Aelianus a strămutat (între 62-66 p. Chr.) de la nord de gurile Dunării "peste 100.000 transdanubieni, populaţie amestecată de geţi, bastarni şi sarmaţi"[576].

În plină glorie în timpul lui Burebista, împărţită de rivali după moartea lui, prădată la graniţă de romani şi mii de daci strămutaţi în sudul Dunării, Dacia se reface încă din vremea

[571] F. Braudel, *op. cit.*, p. 26.
[572] *Enciclopedia statelor lumii*, Bucureşti, 1981, p. 209, 260, 398, 439.
[573] *Izvoare privind Istoria României*, I, Bucureşti, 1964, p. 583
[574] H. Daicoviciu, *Dacia*, p. 112.
[575] *Izvoare privind Istoria României*, I, Bucureşti, 1964, p. 237
[576] H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 120.

https://www.cimec.ro
biblioteca-digitala.ro

lui Scorilo şi se consolidează în cea a lui Diurpaneus-Decebal. Reunificarea a fost pornită şi, în cele din urmă, înfăptuită de acelaşi nucleu statal cu centrul la Sarmizegetusa[577].

În urma celor două războaie (102/103 şi 105/106 p. Chr.) Dacia a fost cucerită de romani şi "o pradă bogată de război a răsplătit pe învingători"[578]. Din această pradă făceau parte şi circa 50.000 de războinici "duşi la Roma cu întregul lor armament"[579].

Acestea sunt aşadar toate datele pe care izvoarele antice ni le transmit cu privire la numărul daco-geţilor din secolelor I a. Chr. I p. Chr. Pe baza lor s-au formulat numeroase păreri şi s-au avansat tot atâtea cifre [580]. C. Daicoviciu estimează numărul locuitorilor din vremea lui Burebista la 500.000, N. Iorga la 100.000, iar V. Pârvan la 1.000.000[581].

Ţinând cont de cele prezentate mai sus: clima caldă favorabilă progreselor economice şi demografice, o dezvoltare deosebită a Europei în jurul anului 1 când populaţia a ajuns la cifra de circa 31.000.000 locuitori (4/5 locuitori pe kmp în "Barbaricum"), dezvoltarea fără precedent a ţinuturilor locuite de daci în perioada sec. I a. Chr. - I p. Chr. ne îndeamnă să credem că cifrele amintite de Strabon nu trebuie subestimate. Astfel dacă aplicăm coeficientul[582] în general acceptat de 1 la 4 pentru luptători se poate spune că în vremea lui Burebista populaţia Daciei se ridica la cifra de circa 800.000 - 1.000.000 de locuitori. V. Pârvan a propus de altfel aceeaşi cifră considerând că "este acceptabilă, deşi poate mai curând modestă decât exagerată"[583].

În cea ce priveşte numărul populaţie Daciei în preajma războaielor cu romanii presupunem a nu fi fost departe de cel existent cu un secol şi jumătate în urmă, chiar dacă teritoriul stăpânit s-a micşorat simţitor[584].

În contextul celor prezentate mai sus şi bazându-ne pe tot ceea ce cunoaştem cu privire la estul Transilvaniei pe perioada sec. I a. Chr. - I p. Chr. vom încerca o estimare a numărului populaţiei acelor vremuri, asumându-ne desigur întreaga răspundere. Pentru a ne apropia, sperăm, cât mai mult de realitate vom încerca estimările pe trei sectoare:

1. Densitatea locuirii în Dacia este socotită la aproximativ 5 loc/kmp. Suprafaţa studiată de noi este de circa 12.000 kmp. Cu toate că numărul aşezărilor dacice descoperite până acum este mare, trebuie să ţinem cont de faptul că o bună parte a teritoriului este muntos şi nelocuibil. Şi astăzi densitatea de locuire este aproape jumătate media pe ţară, deci credem că nu greşim prea mult dacă o socotim la fel, adică 2,5 loc/kmp, pentru perioada respectivă. Prin urmare din acest calcul rezultă un număr de aproximativ 30.000 locuitori.

2. Până în prezent au fost identificate un număr de peste 193 de aşezări (vezi anexa nr. 1) ce ocupau în medie o suprafaţă de până la 10.000 mp. Din cercetările arheologice şi din alte calcule de acest gen[585] rezultă că suprafaţa intravilană efectiv locuită nu depăşea 2-3%, restul fiind ocupat de construcţiile anexe, gropi menajere, drumuri etc. Prin urmare suprafaţa medie locuită era de circa 300 mp. Aceasta împărţită la cei aproximativ 12 mp cât aveau în general locuinţele din zonă (Anexa 3) rezultă un număr de 25 case. Familia se presupune că era

---

[577] I. Glodariu şi colab, *Cetăţi şi aşezări dacice în Munţii Orăştiei*, Bucureşti, 1988, p. 37; I. Glodariu, în *Istoria României. Transilvania*, I, Cluj-Napoca, 1997, p. 105

[578] *Istoria României*, I, Bucureşti, 1960, p. 312.

[579] Ibidem, p. 389.

[580] C. Daicoviciu, *Dacica*, p. 9-17. Autorul comentează studiul lui Em. Panaitescu care estimează populaţia Daciei din timpul lui Burebista la 2,5 milioane de locuitori şi consideră că pe cifrele de războinici păstrate la autorii antici nu se poate pune nici un temei.

[581] *Istoria României*, I, 1960, p. 267

[582] C. Daicoviciu, *Dacica*, Cluj, 1969, p. 12; V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizaţia dacică timpurie în aria intracarpatică a României*, Cluj-Napoca, 1991, p. 156.

[583] V. Pârvan, *Getica*, Bucureşti, 1926, p. 91.

[584] *Istoria României. Transilvania*, Cluj-Napoca, 1997, p. 105-106.

[585] V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 157.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

formată în medie din 5-6 membri[586]. Aşadar în ţinuturile din estul Transilvaniei erau în cele 193 de aşezări ± 4825 de case în care locuiau ± 28.950 de oameni.

3. În teritoriul studiat sunt înregistrate 34 de cetăţi. Pe baza măsurătorilor realizate de autorii cercetărilor s-a putut stabili, în bună parte, lungimea sau perimetrul fortificaţiilor ce trebuiau apărate pe timp de război. (Anexa nr. 4). Din calculele realizate de diferiţi cercetători rezultă că unui soldat îi erau distribuiţi în tipul luptei pentru apărare 3 m de fortificaţie[587]. În interiorul cetăţii numărul soldaţilor de rezervă şi a personalului cu atribuţii gospodăreşti trebuia să fi fost de cel puţin trei ori mai mare decât al celor aflaţi în linia întâi. Prin urmare (fără a ţine cont de cetăţile a căror dimensiuni nu le cunoaştem) pentru apărarea majorităţii cetăţilor din zonă era nevoie de un număr de peste 6700 de soldaţi. Întrucât aceştia proveneau, în cea mai mare parte, din aşezările civile aflate în apropiere, aplicând coeficientul de 1 la 4, rezultă că acestea trebuiau să aibă cel puţin 26.800 de locuitori.

Din calculele prezentate rezultă că în ţinuturile din estul Transilvaniei, în etapa a doua a dezvoltării civilizaţiei dacice (150 a. Chr. - 106 p. Chr.) trăia o populaţie ce gravita în jurul a ± 30.000 de locuitori, cifră care credem, parafrazându-l pe Pârvan, că este acceptabilă, poate mai curând modestă decât exagerată.

Civilizaţie dacică ajunsă la apogeu în etapa a II-a fost brutal întreruptă prin cucerirea teritoriilor de către romani. După cum este cunoscut estul şi sud-estul Transilvaniei a fost cucerit pe parcursul celui de-al doilea război (105-106 p. Chr.) moment în care este semnalată şi distrugerea fortificaţiilor. În ceea ce priveşte populaţia civilă acesta şi-a continuat existenţa, atât în zonele intrate sub stăpânirea romană[588], cât şi în cele rămase în afara graniţelor provinciei, respectiv în Depresiunea Ciuc. Referitor la ultima zonă Ştefan Ferenczi considera că aici s-au mutat o parte din dacii aşezărilor din valea Târnavei Mari, în epoca romană depresiunea fiind chiar mai dens locuită decât astăzi[589]. Victoria romană a însemnat aşadar sfârşitul istoriei unui popor, dar şi începutul altuia nou, practic începutul istoriei poporului care avea să se zămislească din amestecul învinşilor cu învingătorii[590].

---

[586] E. Comşa, *Neoliticul pe teritoriul României*, Bucureşti, 1987, p. 18; V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 157; M. Macrea, I. Glodariu, *Aşezarea dacică de la Arpaşu de Sus*, Bucureşti, 1976, p. 89.

[587] A. Florescu, RevMuz, 1, 1980, p. 131; I. H. Crişan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, Bucureşti, 1986, p. 148; V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 156.

[588] Z. Székely, Cumidava, IV, 1970, 49-53; idem, SCIVA, 26.3, 1975, p. 343-351; F. Costea, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 36-54.

[589] I. Ferenczi, Acta Harghitensia, Miercurea Ciuc, 1980, p. 27.

[590] *Istoria României. Transilvania*, Cluj-Napoca, 1997, p. 110.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

VII.

STUDIU ARHEOZOOLOGIC ASUPRA AŞEZĂRII DACICE DE LA MEREŞTI (JUD. HARGHITA)

Aşezarea este situată la aproximativ 10 km SE de localitatea Mereşti, pe malul stâng al pârâului Vârghiş şi în ramura nordică a Munţilor Perşani, într-un relief de calcare şi conglomerate calcaroase, pe înălţimea numită "Dâmbul Pipaşilor" cu pante deosebit de abrupte, flancat la sud-vest de muntele Merca –1002 m – şi la est de muntele Malul de Sus – 936 – m (CRIŞAN-FERENCZI, 1994, p. 377), într-o zonă cu păduri de foioase (stejar, fag, mesteacăn, salcâm). Deşi studiul stratigrafiei aşezării dovedeşte existenţa a două nivele de locuire: un strat ce aparţine locuirii dacice din faza a doua (sfârşitul sec. I î. Chr. – sec. I d. Chr.) şi un strat ce aparţine primului nivel de locuire dacică (sfârşitul sec. II î. Chr. – sec. I d. Chr.); materialul osteologic provenit din aceste nivele va fi tratat împreună.

Eşantionul analizat însumează 659 de oase ce aparţin la 5 specii domestice: *Bos taurus, Sus scrofa domesticus, Ovis aries, Capra hircus, Equus caballus* şi 5 specii sălbatice: *Cervus elaphus, Sus scrofa ferrus, Bos primigenius, Ursus arctos, Castor fiber* (Tabel 1).

Tabel 1 Repartiţia materialului osos pe specii

	Nr. fragmente	%	NMI	%
Bos taurus	257	38,99	12	20,33
Sus scrofa domesticus	194	29,43	24	40,67
Ovis aries / Capra hircus	103	15,62	10	16,98
Equus caballus	23	3,49	1	1,69
Total resturi specii domestice	577	87,55	47	79,66
Cervus elaphus	56	8,49	4	6,77
Sus scrofa ferrus	19	2,88	5	8,47
Bos primigenius	4	0,60	1	1,69
Ursus arctos	2	0,30	1	1,69
Castor fiber	1	0,15	1	1,69
Total resturi specii sălbatice	82	12,45	12	20,34
TOTAL	659		59	

Speciile domestice reprezintă un procent de 87,55 %. Deşi fragmentele provenite de la bovine sunt cele mai numeroase, constatăm că numărul minim de indivizi (NMI) de porci este dublu, prin urmare un rol important în acoperirea necesarului de carne al comunităţii îl aveau atât bovinele cât şi suinele. Estimarea NMI al suinelor (domestice, dar şi sălbatice) este mai exactă, fiind efectuată pe baza resturilor maxilare prezente în număr relativ mare, în timp ce pentru vite aceasta este mai puţin riguroasă, criteriile de apreciere fiind diverse (este probabil ca NMI de bovine să fie mai mare decât cel estimat). Ovicaprinele ocupă poziţia a treia printre animalele domestice. Pe ultimul loc se află calul, având o frecvenţă relativ scăzută (Figura 1,2).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

FIGURA 1 Frecvenţa speciilor domestice după numărul de fragmente (%)

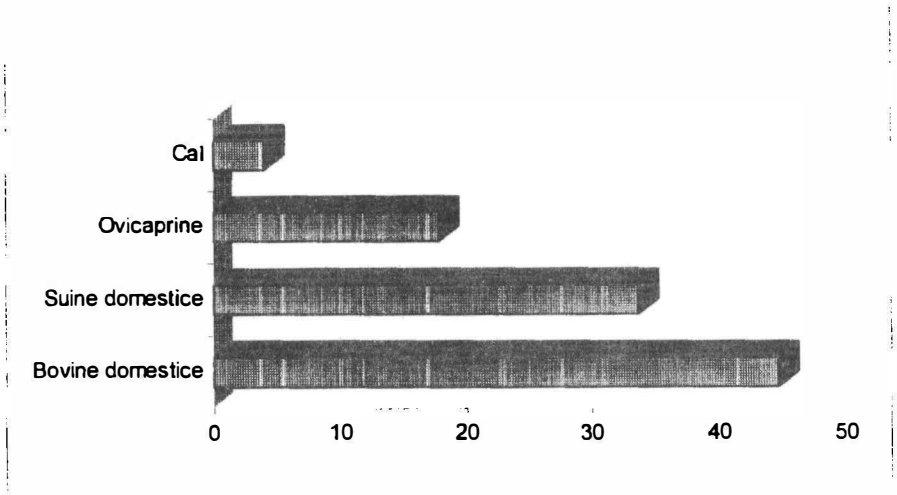
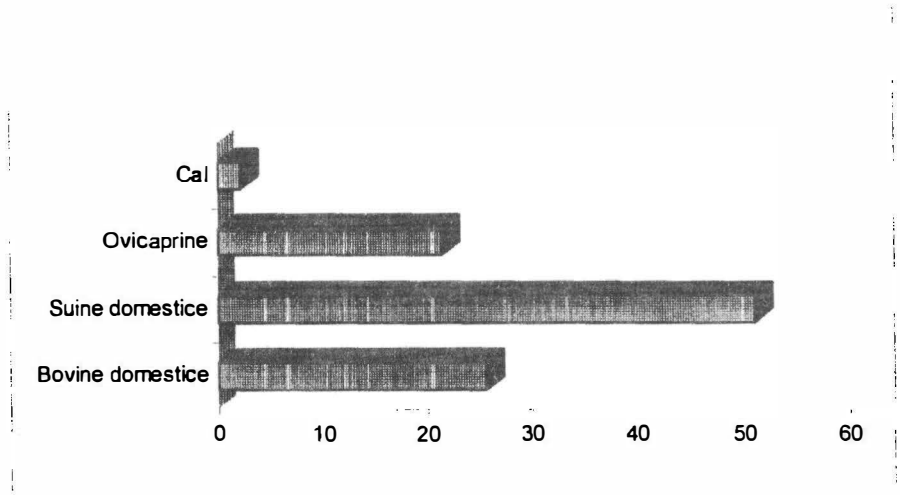

FIGURA 2 Frecvenţa speciilor domestice după NMI (%)

La fel ca şi în cazul bovinelor şi suinelor domestice, în cadrul speciilor sălbatice, două dintre ele împart primul loc: cerbul, care deţine supremaţia după numărul de fragmente şi mistreţul care este majoritar după NMI (resturile maxilare găsindu-se în număr mare). Având în vedere că numărul de fragmente de cerb este cu mult mai mare decât cel al mistreţului, considerăm că principala specie sălbatică vânată de locuitorii de la Mereşti este cerbul, fără însă a neglija rolul mistreţului. Bourul are o frecvenţă redusă, sporadic apar ursul şi castorul (Figura 3,4).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Figura 3 Repartiția speciilor sălbatice după numărul de fragmente (%)

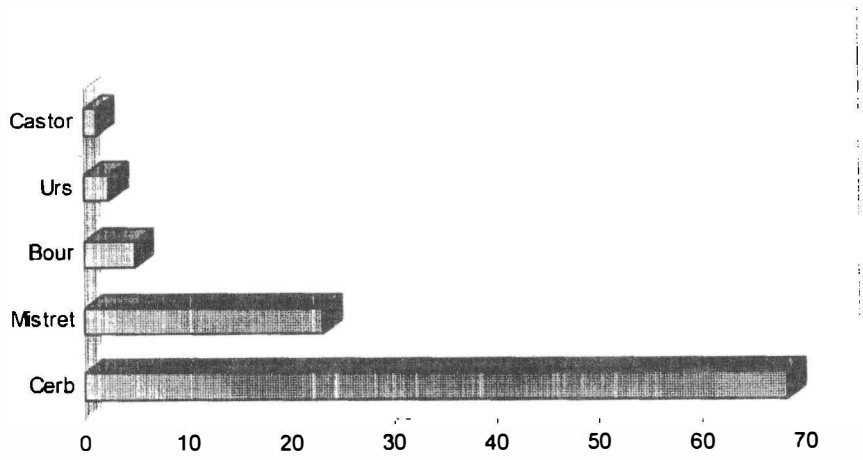
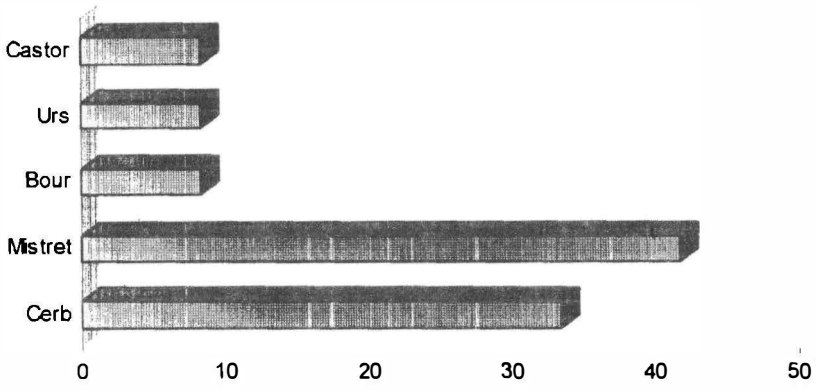

Figura 4 Repartiția speciilor sălbatice după NMI (%)

1. Bos taurus

Bovinele domestice se detaşează prin numărul de oase. Cele 257 fragmente osoase provin de la un număr de minimum 12 indivizi. Probabil acesta este mai mare, însă penuria de resturi maxilare face dificilă determinarea vârstei şi implicit limitează posibilitățile de determinare a numărului minim de indivizi (NMI). Totuşi, repartiția exemplarelor pe grupe de vârstă, efectuată pe baza materialului existent (Tabel 2), arată creşterea bovinelor în primul rând în scopuri utilitare (lapte, muncă), dar şi pentru carne.

TABEL 2 Repartiția indivizilor de bovine pe categorii de vârstă

Categoria de vârstă	NMI
0-6 luni	1
6 luni-1 an	2
1 - 1,5 ani	1
2,5 - 3 ani	1

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

3 - 3,5 ani	2
> 3,5 ani	5

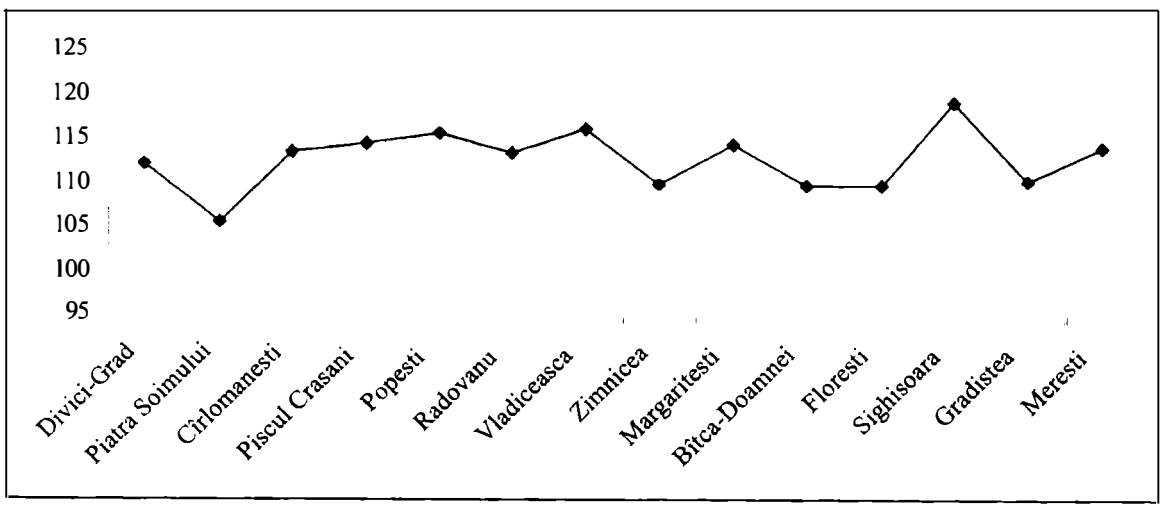
Coarnele sunt în număr redus şi în stare fragmentară, astfel informaţiile pe care le furnizează sunt foarte vagi; 2 fragmente tip "brachyceros" şi 1 fragment tip "primigenius". Din prima categorie, unul, provine probabil de la un mascul (diam. mare bază = 56 mm; diam. la 5 cm de la bază = 48 mm). Nu s-a găsit nici un rest de craniu fără coarne, astfel că nu există nici un indiciu pentru existenţa vitelor acornute la Mereşti. Astfel de exemplare nu ar fi constituit o noutate pentru perioada respectivă, deoarece au fost puse în evidenţă la Stânceşti şi se pare că au existat şi în regiunile nord - pontice şi în Moesia (HAIMOVICI 1972, p. 193).

Calculul înălţimii la greabăn a fost efectuat pe baza a 2 oase întregi, dintre care, unul fiind neepifizat distal, a oferit doar o lungime aproximativă, cu atât mai mult cu cât individul de la care provenea nu atinsese stadiul de adult în momentul sacrificării (Tabel 2; valorile notate cu * sunt aproximative). De aceea pentru comparaţii am luat în considerare doar dimensiunile osului provenit de la animalul adult (Tabel 3).

TABEL 3 Calculul înălţimii la greabăn pentru *Bos taurus*

Fragment	Lungime maximă (mm)	Talia Matolcsi (mm)	Sex
Radius	260 *	1118 *	
Metacarp	184,2	1165,98	Mascul

FIGURA 5 Talia bovinelor în staţiuni dacice din România (cm)

Aceste valori indică asemănări între mărimea vitelor de la Mereşti şi mărimea celor din staţiuni contemporane studiate din Moldova, Muntenia, Dobrogea şi Banat: Divici-Grad (EL SUSI, 1996, p. 77); Cârlomăneşti; Piscu Crăsani; Popeşti; Radovanu; Vlădiceasca (UDRESCU, 1985, p. 130); Zimnicea; Mărgăriteşti; Bâtca-Doamnei; Floreşti (HAIMOVICI, 1987, p. 146, 147); Grădiştea (HRIŞCU-BĂJENARU-UDRESCU, 1997, p. 98). Valori apropiate de cele obţinute de noi pentru staţiunea Mereşti, prezintă vitele de la Cârlomăneşti, Radovanu şi Mărgăriteşti (Figura 5). Taurinele de la Piatra Şoimului (HAIMOVICI, 1993, p. 170) sunt în medie mai reduse ca mărime. Datele metrice din tabelul 4 întregesc imaginea asupra dimensiunilor bovinelor domestice de la Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

TABEL 4 Datele metrice ale bovinelor (mm)

FRAGMENT	**NUMĂR**	**VARIABILITATE (mm)**	MEDIA (mm)
COARNE			
Diam. Mare bază	2	46; 56	-
Diam. mic bază	3	33,5-44	37,6
Circumf. Bază	1	16,5	-
MANDIBULA			
Lg.M3	3	34-39,5	36,8
Lg.dp4	1	29	-
SCAPULA			
Lg.proc.glenoid	8	53,4-78	62,8
Lg.cav.glenoidă	9	41-60,5	50,4
Lț.cav.glenoidă	9	30,7-55	44,3
Lț.min.col	8	38-57	44,5
HUMERUS			
lț.epif.dist.	4	63-85	73,1
lț.trohlee	6	54,5-80,5	66,9
DAP dist.	3	68,3-75	70,9
RADIUS			
lg.max.	1	260*	-
lț.epif.prox.	6	61-84	75,6
lț.supraf.art.prox.	5	66-77,4	72,2
DAP prox.	6	34,5-42,8	38,5
lț.min.diaf.	2	36;38	-
DAP diaf.	2	19,5;22,5	-
lț.epif.dist.	3	60-75	70
lț.supraf.art.dist.	1	57	-
DAP dist.	3	39-43,4	41,4
CUBITUS			
lț.supraf.art.	4	39,3-43,7	41,3
METACARP			
lg.max.	1	184,2	-
lț.epif.prox.	4	59,7-61,5	61,9
DAP prox.	4	35,6-40	38,5
lț.min.diaf.	2	23,6;33	-
DAP diaf.	2	22;22,5	-
lț.epif.dist.	7	31,5-66,2	50.7
DAP dist.	7	27,3-32,8	29,4
COXAL			
lg.cav.acetab.	3	57,5-72	66,1
lț.cav.acetab.	1	50,7	-
FEMUR			
diam.cap	3	39-44	41
lț.epif.dist.	1	76,7	-
DAP dist.	1	107,2	-
TIBIE			
lț.epif.prox.	1	86	-

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

lţ.epif.dist.	13	53,6-78	58,9
lţ.supraf.art.dist.	13	39-54	42,5
DAP dist.	13	38,3-58,2	43,8
CENTROTARS			
lţ.max.	3	43-55,4	49,2
CALCANEU			
lg.max.	7	115,3-136,6	130,1
lţ.max.	17	37-53,5	43,5
ASTRAGAL			
lg.max.lat.	18	49,4-66	59,3
lg.max.med.	18	46-61,6	54,9
lţ.dist	18	31,5-44	38,8
adânc.lat.	18	27-36,8	33
adânc.med.	18	24-35	30,7
METATARS			
lţ.epif.prox.	1	35,8	-
DAP prox.	1	35	-
lţ.epif.dist.	5	46,5-59,4	52,8
DAP dist.	4	26-28,2	27,3
FALANGA I			
lg.max.	17	51-68	57,3
lţ.prox.	17	23-33,5	29,5
DAP prox.	16	27,3-38,5	33
lţ.min.	16	22-30	24,6
DAP	16	16-21,6	18,3
lţ.dist.	17	21,5-36	27,2
DAP dist.	17	17,3-28	21
FALANGA II			
lg.max.	8	37-45,2	39,8
lţ.prox.	8	23,3-32,8	27,4
DAP prox.	8	25,2-35,7	29,2
lţ.min.	8	18,6-27,7	22,2
DAP	8	18-24,6	20,4
lţ.dist.	8	19,7-30	23
DAP dist.	8	23,3-31,7	26,8
FALANGA III			
lg.dorsală	1	51	-
lţ.supraf.plantară	1	66,5	-
lţ.supraf.articulară	1	29	-

Unele fragmente osoase poartă urmele unor intervenţii umane cu obiecte tăioase sau urme de ardere. În prima categorie includem un fragment de craniu cu urme de tăiere la nivelul pediculului frontal, probabil o încercare de tăiere a cornului; un fragment diafizar de femur cu tăieturi transversale, iar pe un cap femural se observă de asemenea tăieturi, rezultate probabil în urma tranşării. Din cea de-a doua categorie, de oase arse, fac parte 4 fragmente provenite din regiunile carnate.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

2. Sus scrofa domesticus

Suinele ocupă locul doi după numărul de resturi osoase (194 fragmente) şi locul întâi după NMI (24 indivizi). Spre deosebire de bovine, resturile maxilare sunt mult mai numeroase, oferind astfel posibilitatea determinării cu o mai mare precizie a vârstei şi a numărului minim de indivizi (Tabel 5).

TABEL 5 Repartiţia indivizilor de suine pe categorii de vârstă

CATEGORIA DE VARSTA	NMI
< 6 luni	3
6 luni - 1 an	5
1 – 1,5 ani	5
1,5 - 2 ani	3
2 – 2,5 ani	3
> 2,5 ani	5

Din cei 24 indivizi, 2/3 au fost sacrificaţi până la vârsta de 2 ani (1/3 sub 1 an) şi doar 1/3 depăşiseră 2 ani în momentul morţii. Suinele erau crescute pentru carne şi grăsime, existând totodată şi un stoc pentru reproducere. Creşterea porcului în scop alimentar fiind rentabilă numai până la o anumită vârstă, ponderea numerică a tineretului suin (2/3) este firească şi des întâlnită în aşezările perioadei dacice (UDRESCU, 1985, p. 130). Sacrificarea acestei specii peste vârsta de 2 ani, un exemplu în acest sens fiind aşezarea de la Piatra Şoimului, şi-ar putea găsi explicaţia în exploatarea unei rase primitive ce atingea maturitatea sexuală mai târziu decât rasele ameliorate (HAIMOVICI, 1993, p. 172).

TABEL 6 Datele metrice ale suinelor domestice (mm)

FRAGMENT	NUMAR	VARIABILITATE (mm)	MEDIA (mm)
MAXILAR			
Lg. Canin	6	14-18,3	15,7
Lg.P1-P4	6	32-45	40,7
Lg.M1-M3	2	58,5; 62	-
Lg.M3	2	28; 29	-
Lg.dp4	2	11,7-12	-
Lg.dp2-dp4	2	29; 30	-
MANDIBULA			
Lg.canin	14	5,5-17	12,4
Lg.P1-P4	11	31,5-55	48,1
Lg.P2-P4	19	31-50	35,2
Lg.M1-M3	11	52-83	64
Lg.M3	13	28,5-43	32,9
lg.P1-M3	4	103-120	111,7
lg.P2-M3	7	93,5-104,5	98,8
lg.dp4	9	16-21	17,4
lg.dp2-dp4	3	33-36	34,6
lg.dp1-dp4	1	47	-
lg.canin-M3	1	127	-
lg.simfiză	3	54,5-57,3	55,6

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

SCAPULA			
lg.proc.glenoid	5	24-43,3	31,8
lg.cav.glenoidă	4	23,8-39	28
lț.cav.glenoidă	5	15,3-30,5	21,9
lț.min.col	6	16-31	21,6
HUMERUS			
lg.max.	1	180	-
lț.min.diaf.	4	15,7-18	17
DAP diaf.	4	22,5-27	25,4
lț.epif.dist.	9	33-40,6	37,4
lt.trohlee	9	28-34,3	31,1
DAP dist.	9	33-38,4	36,3
RADIUS			
lț.epif.prox.	1	36,2	-
DAP prox.	1	24,5	-
CUBITUS			
lț.supraf.art.	7	17-21	18,7
lț.proc.anconeu	7	9,5-13,5	11,04
adânc.peste proc. Anconeu	7	31,5-39	34,9
lț. min. olecranon	2	25; 30	-
METACARP II			
lg.max.	2	77; 77,3	-
lț.ep.prox.	2	9; 9,2	-
lț.min.diaf.	2	8,8; 9	-
lț.epif.dist	2	14,5; 15	-
METACARP III			
lg. Max.	3	63-67	65,4
lț.epif.prox.	3	18-19,5	19
lț.min.diaf.	3	15-17,6	16,2
lț.epif.dist.	3	13-15	14,1
METACARP IV			
lg.max.	2	58; 56	-
lț.epif.prox.	2	12,2; 13	-
lț.min.diaf.	2	9,7; 9,5	-
COXAL			
lg.cav.acetab.	3	30-45,5	35,1
lț.cav.acetab.	3	27,6-29	28,2
FEMUR			
lg.max	1	170	-
lț.epif.prox.	1	46	-
DAP prox.	1	32	-
Diam.cap	1	20,7	-
lț.min.diaf.	2	19,5; 16,5	-
DAP diaf.	2	18,6; 17,3	-
lț.epif.dist.	4	41,5-46	43,8
DAP dist.	2	38,5; 50,5	-
TIBIA			
Lg.max.	1	157	-
lț.epif.prox.	2	32,6; 26	-
DAP prox.	1	28	-

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Lţ.min.diaf.	5	15,2-29,4	19,6
DAP diaf.	4	11,7-13,5	12,6
Lţ.epif.dist	3	26,7-39,3	31,3
Lţ.supraf.art.dist..	3	22,2-33	26
DAP dist.	3	21-28,5	23,8
CALCANEU			
Lg.max.	4	57-75	68
Lţ.max.	4	18,5-22	20,3
ASTRAGAL			
Lg.max.lat.	4	36-40,2	38,3
Lg.max.med.	4	35-37	36,3
Lţ.dist.	4	23-23,7	23,2
Adânc.lat.	4	20-21	20,4
Adânc.med.	4	21-23,3	22,4
METATARS III			
Lg.max.	1	53	-
Lt.epif.prox.	1	12	-
Lt.min.diaf.	1	9,1	-
METATARS IV			
Lg.max.	2	76,5; 76,5	-
Lg.epif.prox.	2	15; 24,3	-
Lţ.min.disf.	3	11,5-12,2	
Lţ.epif.dist.	2	14,5; 19,3	-
METATARS V			
Lg.max.	1	55,8	-
Lţ.epif.prox.	1	5	-
Lţ.min.diaf.	1	6	-
Lţ.epif.dist.	1	8,5	-

TABEL 7 Calcularea taliei suinelor domestice (mm)

OS	LUNGIME MAXIMA (mm)	TALIA Teichert (mm)
Femur	170*	620,5*
Tibia	157*	615,4*
Calcaneu	68	633,7
Calcaneu	72	672,4
Calcaneu	57	532,3
Calcaneu	75	700,5
Astragal	36	644,4
Astragal	40,2	719,5
Astragal	37,6	673,04
Astragal	39,4	705,2
Media		651,7

Din punct de vedere dimensional (Tabel 7), porcul de la Mereşti este gracil, asemănător cu cel din aşezarea contemporană de la Stenca-Liubcovei nivelul II, între sec. I î. Chr. – I d. Chr., unde valoarea medie a taliei este de 657,9 mm (El SUSI, 1985, p. 127, Tabel 4) spre deosebire de cel de la Divici-Grad (sec. I î. Chr. - sec. I d. Chr.), care este mai mare,

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

având o talie medie de 705 mm (El SUSI, 1996, p. 77). Spre sfârşitul mileniului I î. Chr., talia porcului domestic este redusă, datorită unui proces de scădere valorică de-a lungul epocii fierului (HAIMOVICI, 1972, p. 200).

Un fragment trohlear de humerus este ars aproape în totalitate la negru. Câteva fragmente maxilare atestă că unii indivizi suferiseră de paradontoză în diverse stadii, în momentul morţii lor.

3. Ovis aries / Capra hircus

Ovicaprinele, satisfăcător reprezentate în lotul de oase, însumează 103 resturi, părţile scheletice fiind relativ echilibrat reprezentate. Din cei minim 10 indivizi estimaţi, 2 aparţin genului *Capra* (notaţi cu * în tabelul 8) fiind puse în evidenţă 2 fragmente de corn drepte, tip "sabie" , iar calculul taliei , după Schwamm, posibil pe baza a 2 oase lungi, 609,5 mm (metacarp) şi 651,4 mm (metatars), dă rezultate cu o diferenţă prea mare între ele pentru a aparţine aceluiaşi individ. Ceilalţi indivizi, probabil că aparţin în cea mai mare parte (poate chiar în totalitate), genului *Ovis*. Oricum materialul în ansamblu, arată că raportul dintre cele două specii este în favoarea oii.

În ceea ce priveşte vârsta de sacrificare, constatăm că predomină indivizii între 1 şi 2,5 ani (50%), dintre care 1/2 au vârsta cuprinsă între 1 şi 1,5 ani., iar cealaltă 1/2 între 2 şi 2,5 ani. Un sfert din indivizi au fost sacrificaţi sub 1 an, iar un alt sfert peste 2,5 ani (la fel ca şi exemplarele de *Capra hircus*). Nu s-au pus în evidenţă indivizi cu vârstă cuprinsă între 1,5 şi 2 ani. Acest mod de exploatare a cornutelor mici pune în evidenţă utilizarea lor atât pentru produsele secundare (lână, lapte), cât şi pentru carne. Evident că prin talia lor specifică joasă şi prin frecvenţa lor, ponderea în satisfacerea necesităţilor de carne este mică, în comparaţie cu bovinele şi suinele. Prin locul ocupat (III) de ovicaprine, situaţia în aşezarea de la Mereşti este comună cu cea din aşezările dacice. Mai puţin obişnuite sunt situaţiile întâlnite la Cârlomăneşti, unde ovicaprinele ocupă primul loc (HAIMOVICI, 1987, p. 148) şi Zimnicea, unde ocupă locul al doilea, după taurine (HAIMOVICI, 1972, p. 199).

TABEL 8 Datele metrice ale ovicaprinelor (mm)

FRAGMENT	NUMAR	VARIABILITATE (mm)	MEDIA (mm)
MAXILAR			
Lg.P2-P4	3	38,2-41,5	39,9
Lg.M1-M3	1	27	-
MANDIBULA			
Lg.P2-M3	2	71; 80	-
Lg.P2-P4	4	21-26	23
Lg.M1-M3	4	43-52	49
Lg.M3	4	20-24,2	22
Lg.dp2-dp4	2	31; 33,5	-
Lg.dp4	2	16; 18	-
SCAPULA			
Lg.proc.glenoid	1	34,6	-
Lg.cav.glenoide	1	28	-
Lţ.cav.glenoide	1	20,4	-
Lţ.min.col	1	19,3	-
HUMERUS			
Lţ.min.diaf.	3	13,3-15,5	14,7

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

DAP diaf.	3	18,3-20,5	19,6
Lț.epif.dist.	3	26,5-34	30,8
Lț.trohlee	3	24-31,6	28,8
DAP dist	2	25; 23,3	-
RADIUS			
Lg.max.	2	85*; 85*	-
Lț.epif.prox.	3	30,2-30,8	30,5
Lț.supraf.art.prox.	3	27-29	28,1
DAP prox.	3	15,6-16	15,8
Lț.min.diaf.	7	13,2-18,6	16
DAP diaf.	7	7,6-9,5	8,8
Lț.epif.dist.	2	27,5;29	-
Lț.supraf.art.dist.	2	15,5; 26	-
DAP dist	2	24, 19,4	-
METACARP			
Lg.max.	1	115,5*	-
Lț.epif.prox.	3	20,2-23,7	22,2
DAP prox.	3	15,5-17,5	16,5
Lț.min.diaf.	3	13,3-15,4	14,2
DAP diaf.	3	10,3-10,8	10,5
Lț.epif.dist.	1	23,2	-
DAP dist.	1	15,5	-
COXAL			
Lg.cav.acetab.	1	29	-
Lț.cav.acetab.	1	26	-
FEMUR			
Lț epif.prox.	1	46	-
DAP prox.	1	25	-
Diam.cap	2	20,6; 18,4	-
Lț.epif.dist.	1	42	-
DAP dist.	1	50,5	-
TIBIA			
Lț.min.diaf.	5	13,6-15,2	14,5
DAP diaf.	5	11,5-12,7	12,1
Lț.epif.dist.	3	24-26	25
Lț.supraf.art.dist.	3	17,5-19	18,3
DAP dist	3	18-20	19,2
CALCANEU			
Lg.max.	1	57,5	-
Lț.max.	1	22	-
ASTRAGAL			
Lg.max.lat.	2	28; 29,5	-
Lg.max.med.	2	26,8; 28,5	-
Lț.dist.	2	17,4; 19	-
Adânc.lat.	2	15,6; 15,2	-
Adânc.med.	2	16,3; 15,8	-
METATARS			
Lg.max.	3	109-138,8*	124,3
Lț.epif.prox.	6	17,7-21,5	19,6
DAP prox.	6	17,2-21,3	19,2

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Lţ.min.diaf.	5	10,4-13,4	11,9
DAP diaf.	5	9,6-11,5	10,4
Lţ.epif.dist.	2	21; 22,3	-
DAP dist.	2	14;13	-
FALANGA I			
Lg.max.	1	37	-
Lţ.prox.	1	11,5	-
DAP prox.	1	14,3	-
Lţ.min.	1	10	-
DAP	1	8,7	-
Lţ.dist.	1	10,7	-
DAP dist.	1	10	-

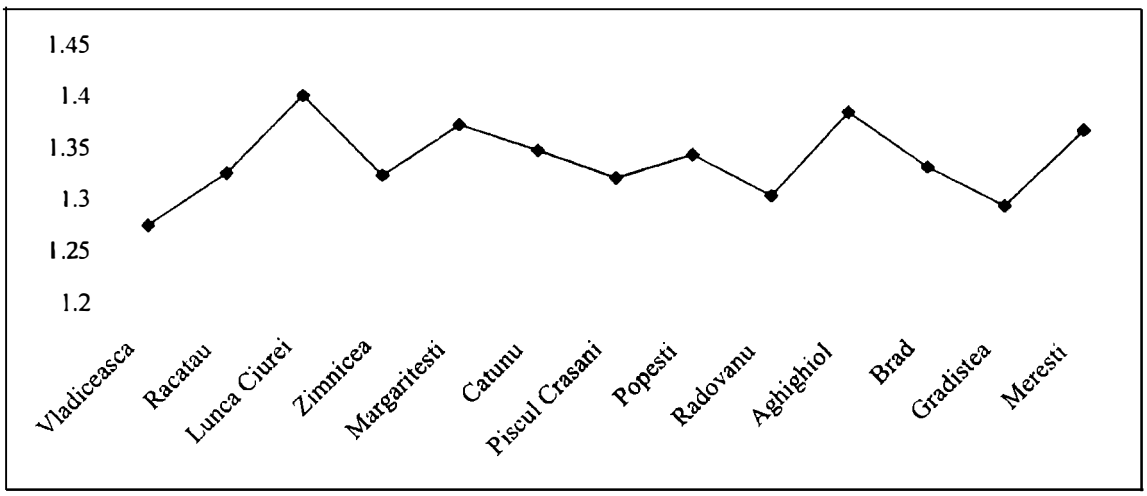
Ca mărime, ovinele de la Mereşti sunt de dimensiuni relativ mari (în medie, 62 cm, excluzând din calcul metatarsul cu modificări patologice de 109 mm lungime) faţă de alte aşezări dacice studiate în care ovinele au maxim 60 cm (HAIMOVICI, 1987, p. 146-147, HRIŞCU-BĂJENARU-UDRESCU, 1997, p. 99). Prin valoarea medie a taliei oaia de la Mereşti se apropie de cea de la Borduşani-Popină (BĂLĂŞESCU, 1997, p. 50) şi este mai mică decât oaia din nivelul II de la Stenca Liubcovei, contemporană cu aşezarea de la Mereşti, unde atinge 63,8 cm (EL SUSI, 1985, p. 135, Tabel 11).

Capra, cu puţin mai mare decât oaia (63 cm), nu se detaşează dimensional faţă de cea din alte aşezări dacice (HAIMOVICI, 1987, p. 146-147; BĂLĂŞESCU, 1997, p. 50; HRIŞCU-BĂJENARU-UDRESCU, 1997, p. 99). Doar la Piatra Şoimului media înălţimii la greabăn este mai mică, de 54 cm (Haimovici, 1993 , p. 172, Tabel 5).

4. Equus caballus

Relativ puţine resturi au fost atribuite calului. Nu există nici un indiciu că cele 23 fragmente scheletice provin de la mai mult de 1 individ. Acesta depăşise 3,5 ani în momentul morţii. Un femur întreg a permis calculul înălţimii la greabăn. Valoarea obţinută, cuprinsă între 120 şi 128 cm după scara lui Vitt, iar după Kiesselwalter de 118,11 cm (VON DEN

FIGURA 6 Talia calului în diverse aşezări dacice (m)

DRIESCH, BOESSNECK, 1973, p.331, 333) încadrează exemplarul de la Mereşti în grupul cailor "ordinari". Deşi, în general, cai găsiţi printre resturile menajere sunt de dimensiuni mici, neavând o specializare strictă ci mai multe funcţionalităţi: alimentaţie, munci agricole, călărie (HAIMOVICI, 1993, p.173). Totuşi, valoarea de 128 cm este mică comparativ cu talia

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

cailor din alte aşezări dacice, care depăşeşte 130 cm (Figura 6). Sunt rar puse în evidenţă în resturile menajere, exemplare din grupul cailor "de elită" (utilizaţi în lupte) cu talie de peste 140 cm, deoarece aceştia, în general erau îngropaţi alături de stăpânii lor pe câmpul de luptă şi, prin urmare, nu mai ajungeau în perimetrul aşezării (UDRESCU, 1977, p. 372).

TABEL 9 Datele metrice ale calului (mm)

FRAGMENT	VALORI (mm)
SCAPULA	
Lg.proc.glenoid	87,5
Lg.cav.glenoide	57
Lţ.cav.glenoide	45,3
RADIUS	
Lţ.epif.dist.	75; 77
Lţ.supraf.art.dist.	63; 46,4
DAP dist.	40; 64,4
CUBITUS	
Lţ.proc.anconeu	63
Adânc.peste proc.anconeu	29,3
FEMUR	
Lg.max.	370
Lg.lat.	
Lţ.epif.prox.	105,5
Diam. Cap	48
Lţ.min.diaf.	38,3
DAP diaf.	46,2
Lţ.epif.dist.	87,6
DAP dist.	102
ASTRAGAL	
Inălţ. Max.	61.5; 59
Lg.parte mediala trohlee	57,4
Lţ.max.	59,2 56,5
Lţ.supraf.art.dist.	- 56
METAPODIU	
Lţ.epif.dist.	51
DAP dist.	39,6
FALANGA I	
Lg.max.	95,7 79,5 78,6
Lţ.prox.	56,5 52 53,5
DAP prox.	40,2 37 36,5
Lţ.min.	38,3 31,4 -
DAP	22 20 -
Lţ.dist.	50,7 42 -
DAP dist.	27 23,2
FALANGA II	
Lg.max.	50,3 45,5 47,3
Lţ.prox.	54,3 53
DAP prox.	33,6 29,7 31,6
Lţ.min.	45 44 47

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

DAP	24,8	20,6	23
Lţ.dist.	49	48,7	50,2
DAP dist.	26,5	25	27,6
FALANGA 3			
Lg.max.	51,5	53,2	
Lţ.max.		71,8	
Lţ.supraf. art.	47,5		
Lg.supraf.art.	27,7	30	
Inălţ.reg.proc.extensor.	39	41	26,5
Lg.dorsală	52,3	51,5	41

5. Cervus elaphus

Este specia sălbatică cel mai bine reprezentată: 56 piese osoase ce aparţin la minimum 4 indivizi. Unul din ei nu depăşise 1,5 ani în momentul morţii. Nu se poate face nici o precizare cu privire la coarne, deoarece există doar 5 fragmente. Pe două din ele se observă spre vârf urme de tăieturi transversale rezultate, probabil, din intenţia de prelucrare a cornului.

TABEL 10 Datele metrice ale cerbului (mm)

FRAGMENT	NUMAR	VARIABILITATE (mm)	MEDIA (mm)
MAXILAR			
Lg.M1-M3	1	73,5	-
SCAPULA			
Lg.proc.glenoid	1	67	-
Lg.cav.glenoide	1	50	-
Lţ.cav.glenoide	3	42,5-49,6	46,7
Lţ.min.col.	2	41,5; 28	-
HUMERUS			
Lţ.epif.dist.	2	60,3; 65	-
Lţ.trohlee	1	54	-
DAP dist	4	56-65,2	59,9
RADIUS			
Lţ.epif.prox.	5	60,2-68	64
Lţ.supr.art.prox.	4	57-63	59,6
DAP prox	5	31-37	34,1
Lţ.epif.dist.	1	56,3	-
Lţ.supr.art.dist.	1	47,6	-
DAP dist.	1	36	-
CUBITUS			
Lg.supraf.art.	1	35	-
Lţ.proc.anconeu.	1	19	-
Adânc.peste proc.anconeu	1	57	-
Lg.olecranon	1	80,2	-
Lţ.min.olecranon	1	51	-
METACARP			
Lţ.epif.prox.	1	41,5	-

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

COXAL			
Lg.cav.acetab.	1	68,5	-
TIBIA			
Lţ.epif.prox.	1	75	-
DAP prox.	1	81	-
ASTRAGAL			
Lg.max.lat.	4	60-63	61,1
Lg.max.med.	4	50,8-60	55,6
Lţ.dist.	4	36,5-39,2	38,2
Adânc.lat.	4	31,6-34,7	32,8
Adânc.med.	4	31,4-35	33,1
METATARS			
Lg.max	1	240*	-
Lţ.min.diaf.	1	21	-
DAP diaf.	1	23,5	-
FALANGA I			
Lg.max.	3	56-70	
Lţ.prox.	3	22-26,2	
DAP prox.	3	25,6-31,5	
Lţ.min.diaf.	3	19,4-23	
DAP diaf.	3	15,6-19,3	
Lţ.dist.	3	21,2-23	
DAP dist.	3	16-20,5	
FALANGA II			
Lg.max.	2	44,5 48,6	-
Lţ.prox.	2	23 23,5	-
DAP prox.	2	29,2 29	-
Lţ.min.	2	18 17,5	-
DAP diaf.	2	19,8 21,3	-
Lţ.dist.	2	19,4 21	-
DAP dist.	2	26 28,4	-
FALANGA III			
Lg.dorsală	1	38,6	-
Lg.supr.plantară	1	49,2	-
Lg.supr.art.	1	27,6	-

6. Sus scrofa ferrus

Mistreţul ocupă locul doi, după cerb, în cadrul animalelor sălbatice. Este reprezentat prin 19 fragmente osoase ce aparţin la minim 5 indivizi: doi sacrificaţi sub vârsta de 1 an, unul între 2-2,5 ani şi doi peste 2,5 ani. Un canin izolat, de dimensiuni mari (lg. pe curbura mare = 96 mm) provine de la un mascul. Pe baza unui astragal a fost calculată înălţimea la greabăn. Valoarea obţinută este de 980,8 mm.

TABEL 10 Datele metrice ale mistreţului (mm)

FRAGMENT	**VALORI (mm)**
MAXILAR	
Lg.M1-M3	85

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Lg.M3	43			
MANDIBULA				
Lg.dp4	21			
SCAPULA				
Lg.proc.glenoid	49			
Lg.cav.glenoidă	48,6			
Lţ.cav.glenoidă	42			
HUMERUS				
Lţ.epif.dist.	56,3			
Lţ.trohlee	45,5			
DAP dist.	56			
RADIUS				
Lţ.epif.prox.	40;	36,2		
DAP prox.	27,5;	24,5		
METACARP (III respectiv IV)				
Lg.max.	97;	93,7		
Lţ.epif.prox.	28;	20		
Lţ.min.disf.	19;	15,8		
Lţ.epif.dist.	24,6;	20,5		
COXAL				
Lg.cav.acetab.	50;	45,5		
TIBIA				
Lţ.min.diaf.	27	29,4	-	-
DAP diaf.	21	-	-	-
Lţ.epif.dist.	39,7	39,3	42,5	43
Lţ.supr.art.dist.	29,5	28,5	31	29
DAP dist	35,2	33	36,5	37
ASTRAGAL				
Lg.max.lat.	54,8			
Lţ.dist.	33,6			
Adânc.lat.	30,5			
Adânc.med.	32,8			

7. Bos primigenius

De la bour provin 4 fragmente osoase (maxilar, humerus, tibie, falanga proximală). Acestea aparţin unui individ mai mare de 2,5 ani.

8. Ursus arctos

Ursul este prezent printr-un fragment distal de femur (lăţime distală = 79,2 mm; lăţime minimă diafiză = 30,5 mm) şi un canin inferior.

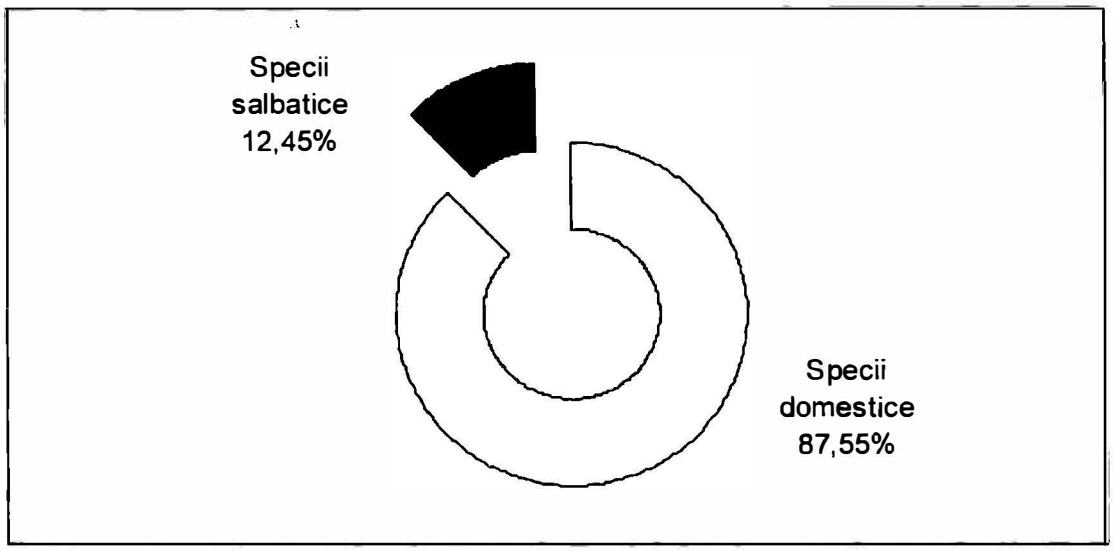
9. Castor fiber

De la castor s-a conservat un femur stâng neepifizat proximal şi distal; provine de la un exemplar foarte tânăr (lungimea maximă aproximativă = 90 mm)

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

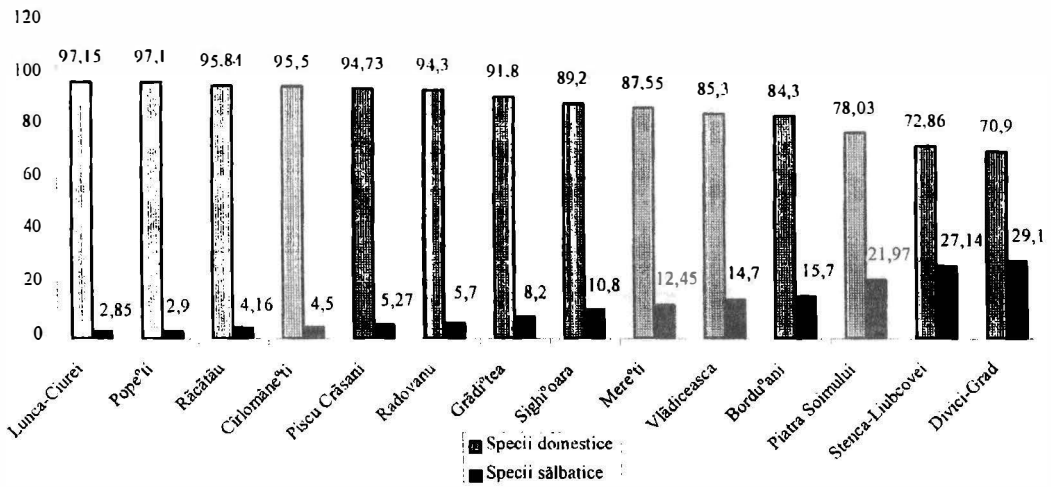
Pe baza materialului osos analizat se pot face câteva observaţii. Constatăm că raportul specii domestice / specii sălbatice (după numărul de fragmente este de 87,55 / 12,45 % (Figura 7). Aceasta dovedeşte importanţa secundară a vânatului în economia aşezării.

FIGURA 7 Raportul între speciile domestice şi cele sălbatice

Vânătoarea era de tip alimentar deoarece predomină speciile sălbatice de talie mare (cerbul, mistreţul, mai puţin bourul). Cu totul sporadic apar ursul şi castorul, care, deşi nesemnificativi din punct de vedere economic, sunt indicatori ecologici importanţi: elementele caracteristice ale peisajului geografic în acea perioadă fiind masivele păduroase şi apa (cursuri lente). Prezenţa artiodactilelor de talie mare (cerb, mistreţ) atestă împrejurimi cu precădere împădurite, mediu prielnic pentru creşterea de tip primitiv a taurinelor, suinelor şi caprinelor (HAIMOVICI, 6, p. 139). Pe lângă vânătoarea de tip alimentar, importante erau şi produsele secundare oferite de speciile sălbatice (carne, piei, oase, coarne).

FIGURA 8 Raportul specii domestice / specii sălbatice în aşezări dacice

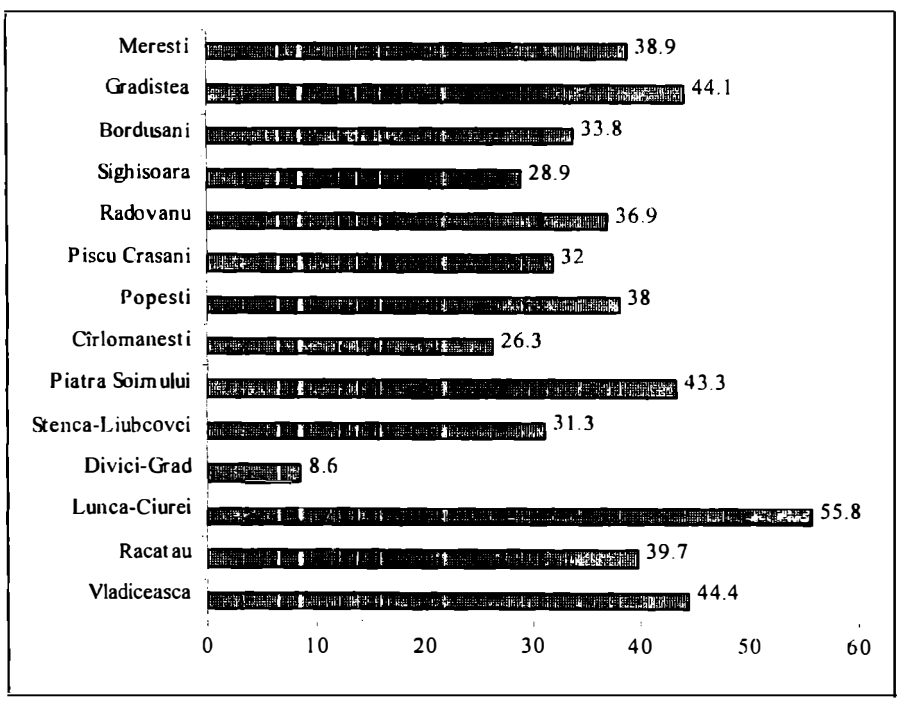

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Rolul vânătorii în economia aşezărilor dacice este, în general, relativ mic (Figura 8), exceptând staţiunile din Banat: Divici-Grad (EL SUSI, 1, p. 264, Tabel 40) şi Stenca-Liubcovei, nivelul II, (EL SUSI, 1985, p. 136, Tabel 12) şi aşezarea de la Piatra Şoimului din Moldova (HAIMOVICI, 1993, p. 176, Tabel 10) unde procentul mamiferelor sălbatice este cuprins între 20-30 %. Semnalăm absenţa căpriorului din lista speciilor sălbatice de la Mereşti, care se poate datora dificultăţilor de determinare pe materialul foarte fragmentar de dimensiunile ovicaprinelor şi, de asemenea, absenţa carnivorelor.

Revenind la ocupaţia de bază a locuitorilor aşezării de la Mereşti, aceea de creştere a animalelor domestice, subliniem încă o dată rolul important al bovinelor şi suinelor în furnizarea cărnii. In timp ce taurinele erau crescute atât pentru subproduse cât şi pentru carne, porcinele furnizau doar carne şi grăsime. Bovinele deţin locul primordial în majoritatea aşezărilor dacice (Figura 9), în altele însă primul loc este ocupat de suine (Figura 10): Divici-Grad (EL SUSI, 1, p. 264, Tabel 40); Sighişoara (EL SUSI, 1996, p. 513, Tabel 2) sau de ovicaprine (Figura 11): Cârlomăneşti (UDRESCU, 1977, p. 366, Tabel 1) şi Popeşti (UDRESCU, 1985 , p. 129, Tabel 1).

FIGURA 9 Frecvenţa bovinelor în diverse aşezări dacice (%)

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

FIGURA 10 Frecvenţa suinelor în diverse aşezări dacice (%)

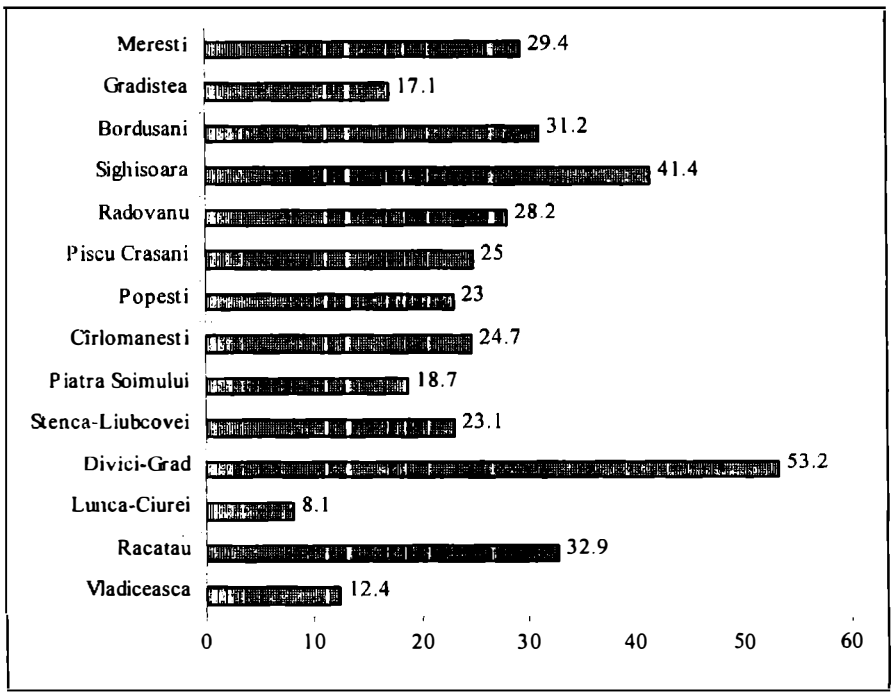
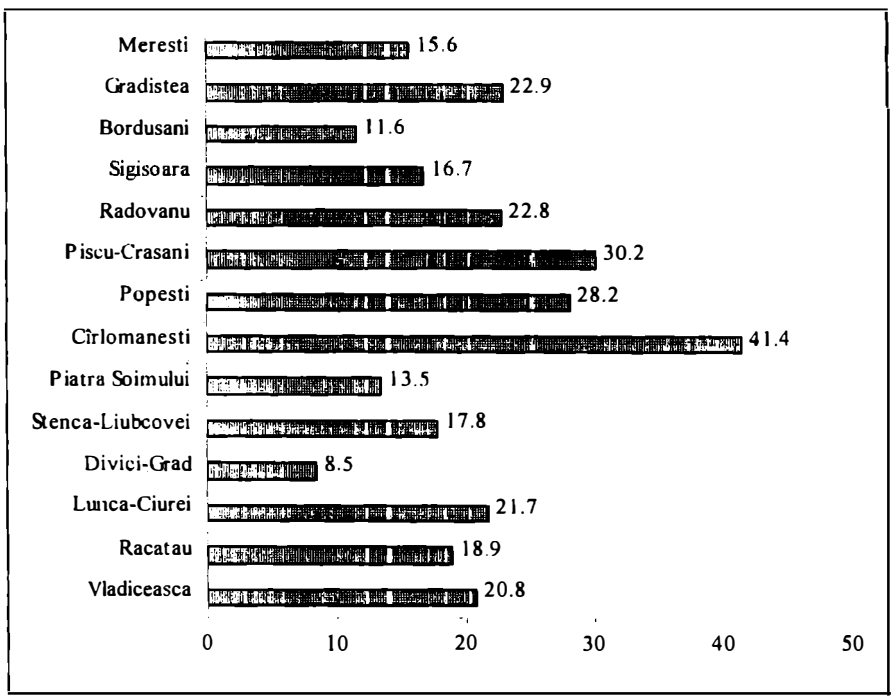
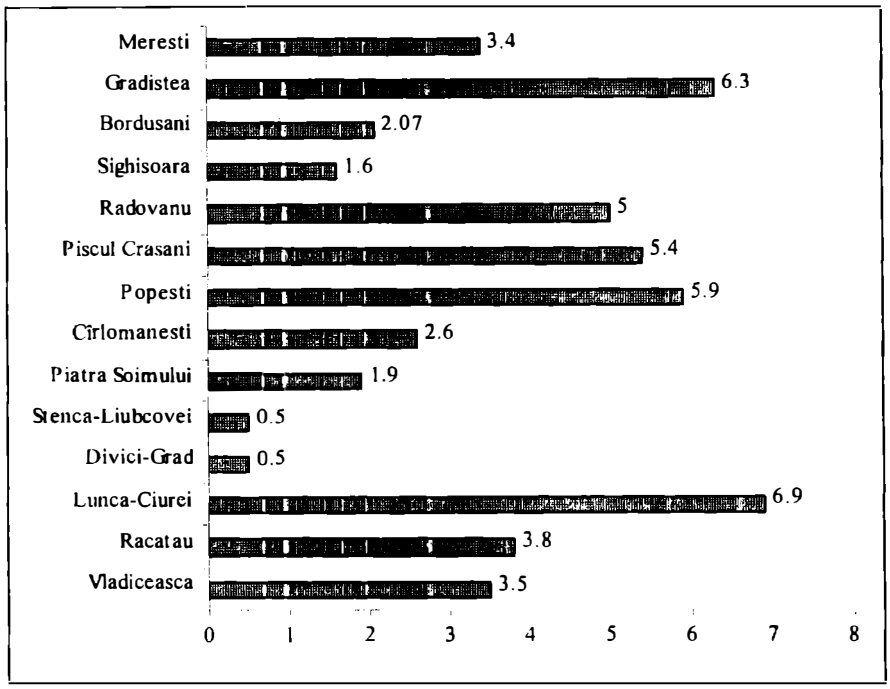

FIGURA 11 Frecvenţa ovicaprinelor în diverse aşezări dacice (%)

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

FIGURA 12 Frecvenţa calului în diverse aşezări dacice (%)

În aşezările în care bovinele ocupă locul I în ceea ce priveşte exploatarea speciilor domestice, locul secund îl ocupă fie suinele - Mereşti, Răcătău, Stenca-Liubcovei, Piatra Şoimului, Radovanu – (Figura 10), fie ovicaprinele - Lunca Ciurei, Piscul Crăsani, Vlădiceasca, Butuceni – (Figura 11). Pe următorul loc se situează calul, a cărui frecvenţă oscilează între 2 şi 7 % (Figura 12); excepţie fac aşezările din Banat (Divici-Grad şi Stenca-Liubcovei) unde procentajul acestei specii este foarte scăzut (0,5%) şi aşezarea din Republica Moldova (Butuceni), unde frecvenţa calului este relativ mare (15,58 %)

De altfel, calul este unul din cele mai bine reprezentate animale în toreutica traco-geto-dacă, fapt explicabil prin locul ocupat de acest animal în activităţile vânătoreşti, războinice şi în viaţa magico-religioasă. Există reprezentări în special a cailor "de elită", care uneori sunt înaripaţi, folosiţi în luptă (vasul de la Rogozen, vasul de la Vraţa, coiful de la Băiceni, coiful de la Agighiol, centura de la Loreţ, aplica de la Lucovit, falera de la Surcea) dar şi cai obişnuiţi (aplicele de la Letniţa, un vas din colecţia Severeanu) mai scunzi, cu capul mai mare, gâtul gros şi scurt şi membre mai puţin înalte (HAIMOVICI,1992, p. 191-192).

În ceea ce priveşte mărimea animalelor domestice crescute de locuitorii aşezării de la Mereşti, se pot trage unele concluzii. Bovinele, se încadrează prin talia lor în aşezările dacice din România. Media înălţimii la greabăn a bovinelor din staţiunile dacice studiate (Figura 5) este de 112,65 cm. Aceasta este o valoare relativ mică. După Talkin, în nordul regiunii costale a Mării Negre, talia medie a bovinelor, în epoca fierului este de 113,5 cm; pentru Ungaria această valoare este de 121,1 cm. Deci în epoca fierului, bovinele îşi micşorează talia brusc, expansiunea Imperiului Roman urmând să aducă modificări în creşterea animalelor din centrul şi sudul Europei de Est (BOKONYI, 1974, p. 123). Scăderea taliei comparativ cu epocile anterioare este înregistrată şi de grupul ovinelor, în special la începutul epocii fierului (BOKONYI, 1974, p.177) şi de grupul suinelor, în special spre sfârşitul perioadei La Tène (BOKONYI, 1974, p. 212).

O importanţă deosebită este acordată apariţiei în lotul analizat a unor fragmente cu modificări patologice suferite la nivelul sistemului osos de către animale în timpul vieţii lor:

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

-femur drept, de *Bos taurus,* neepifizat proximal şi distal, sub 3,5 ani (lungimea aproximativă = 310 mm), prezintă pe partea ventrală a osului o proliferarea de ţesut osos (exostoză) sub forma unei creste mai groase şi neregulate cu o lungime de 9 cm. Este probabil o consecinţă a vindecării unei fracturi suferite de os în timpul vieţii animalului;
-radius drept, de *Bos taurus* ce are în partea distală o fisură longitudinală, mediană ce este probabil o consecinţă a sudării distale incomplete între radius şi ulna;
-metatars stâng, de *Ovis aries* cu exostoză la nivelul diafizei sub forma a două creste subţiri, paralele, plasate pe faţa caudală a osului, însoţite de îngroşarea şi distorsionarea diafizei la acest nivel; este probabil tot rezultatul unei fracturi;
-mandibulă stângă, de *Sus scrofa domesticus*, cu dentiţia jugală completă (P2-M3), provenită de la un adult, pe a cărei suprafaţă internă, în special în dreptul molarului 2, se poate evidenţia fenomenul de paradontoză. Dezveliri mai puţin pronunţate ale rădăcinilor se observă şi pe alte fragmente maxilare care provin însă de la exemplare bătrâne.

BIBLIOGRAFIE

BĂLĂŞESCU 1997 A. Bălăşescu, *Archaezoology. (Archaeological researches at Borduşani-Popină (Ialomiţa county) preliminary report 1993-1994),* Cercetări arheologice, X, 1997, p.48-63;

BOKONYI 1974 S. Bokonyi, *History of Domestic Mammals in Central and Eastern Europe*, Akademiai Kiado, Budapest, 1974, p. 5-597;

CRIŞAN-FERENCZI 1994 Viorica Crişan, St. Ferenczi, *Aşezarea dacica de la Mereşti (judeţul Harghita). Cercetările arheologice din anii 1986-1993.*, AMN, 31, I, 1994, p. 377-438;

EL SUSI 1996 Georgeta El Susi, *Vânători, pescari şi crescători de animale în Banatul mileniilor VI i.Ch.-I d. Chr.*, Editura Mirton, Timişoara, 1996, p.7-440;

EL SUSI 1985 Georgeta El Susi, *Consideraţii privind materialul faunistic provenit din aşezarea dacică de la Stenca-Liubcovei (judeţul Caraş-Severin)*, Banatica,1985, p. 123-138;

EL SUSI 1992 Georgeta El Susi, *Studiu preliminar al materialului faunistic din cetatea dacică de la Divici (comuna Pojejena, judetul Caras-Severin)*, Thraco-Dacica, XIII, 1-2, 1992, p. 169-177;

EL SUSI 1996 Georgeta El Susi, *Fauna din aşezarea dacică de la Sighişoara "Wietemberg" (judeţul Mureş)*, AMN, 33/1, 1996, p. 511-524;

HAIMOVICI 1967 S. Haimovici, *Unele caracteristici morfologice ale taurinelor din aşezările traco-getice*, AUI, II, XIII, 1, 1967, p. 321-329;

HAIMOVICI – HRISANIDI 1969 S. Haimovici, Şt. Hrisanidi, *Studiul unor afecţiuni osteo-dentare ale resturilor subfosile de mamifere descoperite prin săpături pe teritoriul României, în staţiuni aparţinând unor culturi şi civilizaţii din epoca metalelor*, AUI, II,XV, 1, 1969, p. 215-224;

HAIMOVICI – HAIMOVICI 1971 A. Haimovici, S. Haimovici, *Sur la presence de parodontopathies marginales sur des restes subfossiles de*

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

mammiferes des stations pre- et protohistoriques du territoire de la Roumanie, Bull. Group Int. Reach.Sc. Stomat., 14, 1971, p.259-271;

HAIMOVICI 1972 S. Haimovici, *Date privind resturile de animale descoperite în aşezarea getica de la Zimnicea*, AUI, II, XVIII, 1, 1972, p.191-203;

HAIMOVICI 1986 S. Haimovici, *Studiul resturilor de fauna descoperite în aşezarea dacica (sec.III-II i.Ch.) de la Lunca Ciurei*, Thraco-Dacica, VII, 1-2, 1986, p.134-139;

HAIMOVICI 1987 S. Haimovici, *Creşterea animalelor la geto-dacii (sec .IV î. Chr. – sec. I d. Chr.) din Moldova si Muntenia*, Thraco-Dacica, VIII, 1-2, 1987, p. 144-153;

HAIMOVICI 1992 S. Haimovici, *Observaţii cu privire la motivul animalier in toreutica traco-geto-daca*, Thraco-Dacica, XIII, 1-2, 1992, p. 179-193;

HAIMOVICI 1993 S. Haimovici, *Materialul provenit din dava de la Piatra Şoimului. Studiu arheozoologic*, Thraco-Dacica, XIV, 1-2, 1993, p. 169-177;

HRIŞCU – BĂJENARU – UDRESCU 1997 Carmen Hrişcu, Luminiţa Băjenaru, M. Şt. Udrescu, *Aşezarea getică de la Grădiştea. Studiu arheozoologic*, Istros, VIII, 1997, p.97-105;

TARCAN 1995 Carmen Tarcan, *Vertebrate fauna from the thraco-getic fortress on Butuceni (Orhei County, Republic of Moldova)*, Thraco-Dacica, XVI, 1-2, 1995, p. 243-248;

UDRESCU 1977 M. St. Udrescu, *Fauna descoperită în aşezarea geto daca de la Cârlomăneşti*, S.C.I.V.A., 28, 1977, 3, p.365-374;

UDRESCU 1985 M. St. Udrescu, *Quelques problemes de zooarcheologie concernant la periode geto-dace dans la Plaine Roumaine*, Dacia N.S., XXIX, 1985, 1-2, p.129-132.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

VIII.

THE DACIANS FROM THE EASTERN TRANSYLVANIA

- SUMMARY -

I. INTRODUCTION

This paper intends to be a monograph about the Dacian civilisation (over the IInd B.C.-Ist A.D. ceturies) from the Eastern part of Transylvania, the territory between the upper Mureş valley, Braşov depression (in the south), the Eastern Carpathians, intermountain depressions and sub - Carpathian hills from the south of Transylvania. Due to this particular geographical location, the inhabitants represented a true link for the Dacinas living on both sides of the Carpathian Mountains.

The paper is, on the whole, the result of personal researches (to which the endeavour of gathering and systemising previous archaeological inquiries must be added), of effective archaeological researches performed over the years by other researchers. It also represents a phase of such investigations and its conclusions are partly due to information and references handed on by predecessors.

The goal of this paper is to synthesise the already known information and to be at the same time a stimulus for future studies to clarify through joint efforts, new data and information, all the unsolved issues, that would or would not ultimately confirm our suppositions and conclusions.

Accomplishing this paper wouldn't have been possible without the support and co-operation of my colleagues, researchers and professors from other parts of the country, to whom I offer my thanks. My special thanks to Professor I. Glodariu for his observations and valuable suggestions, for the patience he guided the achievement of my paper. Special thanks are due to SOROS FONDATION FOR AN OPEN SOCITY, for the funds allotted to finish my work and also to CULTURAL SOCIETY " DACIA ROMANIA" which helped me prepare its graphic part.

II. THE GEOGRAPHICAL LANDSCAPE

For human communities, living has always been in close relation with the landscape they inhabited and outgrew from. The relief, river net, natural resources, climate, vegetation, fauna significantly influenced the dwelling density, occupations, way of living, the typology of villages and dwellings, the garb, ideas and outlooks of the inhabitants. The environment is thus a prerequisite and a stimulus for social activities.

In the Eastern Transylvania, wherefrom we shall observe the evolution of Dacian settlements over the IInd B.C.-Ist A.D. centuries, the landscape is, on the whole, relatively integrated, but on sectors it registers various forms as the result of differentiated geological structures: crystalline – Mesozoic and eruptive mountains (Călimani, Giurgeu, Ciuc, Nemira, Bodoc, Baraolt, Perşani, Harghita, Gurghiu) low, plain shaped intermountain depressions (Giurgeu, Ciuc, Câmpul Frumos, Baraolt, Târgul Secuiesc, Casin), that pass from a valley to another through high gorges with narrow basins, sub-Carpathian hills with their depressions,and a different climate from one area to another, harsh and unfriendly. The climate less propitious for human communities to develop, was balanced by an over sufficient hydrographical system (Mureş, Olt, Târnava Mare, Târnava Mica, Homoroada, Pârâul Negru), access roads to all directions, forests, pasture lands and useful ores. These ores, of extreme importance for the life and evolution of human communities consist of: salt (Praid, Sovata, Gurghiu, Sânpaul, Mărtiniş); iron ores (siderite storages at Mădăraş, Lueta, Vârghiş, Doboşeni, Herculian, Covasna); ores of polyhedral sulphides – copper pyrites (Bălan, Ditrau-

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Jolotca); cinnabar deposits (Mădăraş, Sântimbru). Useful rocks must also be added: limestone (Bicajel, Muntii Hăşmaş-Mezinul, Vârghiş); grit stone (Casinul Nou-Plaieşii, Arcuş, Zagon, Breţcu, Ariuşd, Sfântul Gheorghe, Covasna, Boroşneu Mare, Mărgheruş, Bodoc, Dobârlau), clay (Harghita-Bai, Sânsimion, Breţcu, Bodoc), andesine (Stânceni, Ibăneşti, Ciceu, Deluţ, Sâncrăieni, Bucin, Vlahiţa, Bixad, Malnaş).

The Eastern Transylvanian region has been properly inhabited throughout historical epochs, in spite of all geographical and climatic difficult circumstances. There are nowadays more than 650 settlements (towns and villages), most of them being of gathered type, generally located on river valleys, along the main and secondary roads, at the joint point of the depression range with the mountain area, close by forests and pasture lands. The relief and climate established the basic, traditional occupations and they remained the same so far: animal breeding and technical plant and potato cultivation. The major revenues result from animal, potato, and wood trade.

III. HISTORIC OF THE RESEARCHES

Ancient vestiges from the south of Transylvania were objects of archaeological investigation since previous centuries. Researchers interest was aroused by accidental discoveries or visible, surface traces, as in the case of fortresses. The later captured the historians' and other cultured men early attention by their large number and strategic position, being, in time and not for once, a point of controversy and divergence (especially on chronological matters). They were, therefore, the first archaeological monuments investigated and described in numerous studies and monographs even from the beginning of the XIX the century. Amongst first researchers preoccupied with the role and especially the origin of fortresses D.Scheint can be mentioned.

Orbán Balas who was extremely interested in these fortifications followed him. He succeeded to collect a rich archaeological material, to draw plans and take measurements, to verify and describe the elements of a fortification as well as to discover numerous unfortified settlements. B.Orbán's notes continue to be important sources of information on fortresses as many of them have intensely deteriorated in the last few years.

Alexandru Ferenczi undertook vast surface researches between 1926-1928 as well as few checking excavations in the most discussed and disputed fortresses, trying to clarify the topic. This way fortresses from Jigodin(I, II, III), Racu (I,II), Ciceu, Sândominic, Covasna were, for the first time, investigated by an experienced archaeologist.

After 1944 the archaeological research in general and that of Dacian vestiges in particular intensified and Dr. Zoltan Székely's studies were notable. His investigations aimed at both fortifications and civilian settlements (Zetea, 1946; Biborţeni, 1948; Jigodin I-III, 1950 in collaboration with M. Macrea; Ciceu.1956; Racu-"Cetatea Păgânilor", 1959; Porumbenii Mari, 1956; Ghindari, 1960; Covasna, 1968; Valea Seacă, 1975 and hoards or object treasures found accidentally. Through his entire research work he tried to explain a number of the numerous problems that Dacian dwelling in these regions arose. G. Ferenczi, I. Ferenczi completed Z. Székely's investigations.

Amongst major studies on civilian and military architecture including the south-east of Transylvania, I. Glodariu's study – "Dacian Architecture. Civilian and Military", must be mentioned.

Hoards jewel treasures and other object treasures discovered in the area were analysed both by local archaeologists and experts from abroad.

Archaeological investigation intensified even more after 1980. The fortress of Jigodin I is again under research (conducted by dr. P. Roman) and beginning with 1986 systematic excavations are performed in the fortified settlement of Mereşti. After a short stop investigations continued in both points. The fortresses from Jigodin III and Covasna were included in this programme.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

All contributions mentioned above and others that are going to be enclosed in the following pages represent the basic sources of this paper. Personal and other colleagues' observations and information regarding new discoveries must be noted.

IV. THE CATALOGUE OF DACIAN DISCOVERIES

This chapter comprises all archaeological discoveries recorded in the literature on the subject, the field work results and the novelties found in the deposits of Sfântu Gheorghe, Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Cristuru Secuiesc, Târgu Mureş, Cluj-Napoca museums. Archaeological catalogues already published or still in manuscript found in the Archaeology and Art History Institute from Cluj-Napoca were of a great help. We expressed our point of view when encountering controversial issues regarding the discoveries or dating the research station, to the extent where we were able to see and analyse the materials. The localities have been ordered alphabetically, the number from the catalogue appears on the maps and appendage. Uncertain discoveries, point of discovery or the dating were marked by the "?" sign. Although the studied period involves the IInd B.C.- Ist A.D. centuries, we took into consideration discoveries dated by their authors in the IIIrd – IInd B.C. centuries. Part of the materials found in Dacian settlements and fortresses are graphically illustrated. Photos are added.

V. THE ANALYSIS OF DISCOVERIES

V.1. SETTLEMENTS AND COMPLEXES

V.1.1. EMPLACEMENT AND TYPOLOGY OF SETTLEMENTS

Examining the spread of Dacian settlements (belonging to IIIrd / IInd B.C.- Ist A.D. centuries) it can be observed that the majority are located in the same places like modern localities, or, rarely, in relatively remote areas that were also first precincts of medieval villages. Consequently, they are amalgamated on the main and subsidiary access roads (the Pârâul Negru valley and its' tributary streams: Pârâul Pădurenilor, Dalnic, Marcuşa, Turia, Casin, Breţcu, Ojdula, Ghelinţa, Zăbala, Covasna; the Olt valley and its affluent: Mădăraş, Frumoasa, Varul, Delniţa, Fitod, Fişag, Valca Crişului, Vârghis, Homoroade; Târnave valley and upper Mureş valley, as well as in the intermountain depressions (Ciuc, Baraolt, Casin, Câmpul Frumos, Târgu Secuiesc) and the sub Carpathian hills (Corud- Praid- Sovata, Atid, Cristuru Secuiesc, Şimoneşti, Odorheiu Secuiesc). River upper terraces, sometimes, promontories and fields at the foot of the mountains were the land choices.

We resorted to the typology suggested by I.Glodariu and accordingly, the majority of the settlements from the Eastern Transylvania, belong to type I, that is settlements disposed on river terraces, protected by hills and mountains. They were small settlements, probably of a rallied type, with buildings ordered on a limited area, resembling to nowadays-small villages and hamlets. Settlements characteristic to type II were located on promontories or high terraces, surrounded by water streams on two or three sides, as those from Bezid- "Fâneaţa Mare", Cetăţuia - "Terasa Gorgos", Cristuru Secuiesc -"Poala Bradului", Lemnia -"Lazul Cetăţii", Medişorul Mare --"Măzărişte", Sâncrăieni-"Fabrica de cărămidă". Settlements of type V are hard to find. These are located on promontories, naturally protected on two or three sides, with adjusted terraces, fortified with ditches and vallum in many cases. Most of them are placed in strategic points, rich in natural resources, becoming important economical and possibly political centres. Settlements of the kind are signalled (some are only supposed) at Bixad - "Cetatea cu Şea", Boroşneul Mic – "Cetatea Bursucului"(?), Comolău – "Cetate" (?), Cuşmed – "Hotarul Monahului", Măgherani – "Culmea Cetăţii", Mereşti – "Dâmbul Pipaşilor" and Olteni – "Cetatea Fetei"(?).

V.1.2. CHRONOLOGY OF SETTLEMENTS

Based on the dating proposed by other authors and our own observations resulted from the study of archaeological material coming from different points, there can be distinguished 17 settlements belonging to IIIrd-IInd B.C. centuries, 25 to IInd B.C.-Ist A.D. centuries and 168 to Ist B.C.-Ist A.D. centuries.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Only in few places can be spotted continuity in dwelling along this period. Most settlements are new emerged as a result of a population increase and subsequently, economical growth in the IIIrd – IInd B.C. centuries. A new population interested in the area might have founded some settlements.

V.1.3. COMPLEXES

V.1.3.1. DWELLINGS

There can be distinguished two types: low – lying and surface dwellings.

1. Low – lying dwellings. This type is not widely spread in the area because of the soil structure they were founded on. Terraces are sandy and wet and the higher areas don't allow deepening on the stones' account. Pit houses were discovered only at Cernat – "Dambul Bisericii"(IIIrd-IInd B.C. centuries) and " Pământul lui Robert" (IInd-Ist B.C. centuries), Sfântu Gheorghe –"Bedehaza", Valea Seacă - "Terasa Pârâului Cetăţii" (IInd B.C.- Ist A.D. centuries) and Ozun – "La Bălţi" (Ist B.C.- Ist A.D. centuries).

Hovels are to be found both in earlier and classic settlements and it can be asserted that they coexist with advanced slightly low-lying or surface dwellings.

2. Surface dwellings. a). Slightly low-lying dwellings. These types are mostly encountered, both in earlier and the last two centuries before the Roman conquest. Concerning the depth it was generally situated between 0,30- 0,40 m therefore, is hard to tell whether it was a real deepening in all cases or just a straightening of the ground houses were built on.

Such dwellings were uncovered at Angheluş – "Mestecănişul Bisericii", Cristuru Secuiesc – "Poala Bradului" (IIIrd – IInd B.C. centuries); Sâncrăieni – "Fabrica de Cărămida", Baraolt – "Pădurea Mare", Alungeni – "Fântâna Sarata" (IInd B.C.- Ist A.D. centuries); Albeşti – "La Cetate", Cernat – "Vârful Ascuţit", Loţu – "Terenul lui Raduly", Medişoru Mare – "Măzăriste", Poian – "Panta de Piatra", Sălaşuri – "Panta de Cărămidă", Sfântu Gheorghe – "Semeria", Şoimusul Mic – "Crucea lui Antal" (Ist B.C.- Ist A.D. centuries) etc.

Most of these dwellings are quadrilateral and low-lying or surface dwellings' erection manner didn't quite differ.

b). Surface dwellings illustrate a certain stage in the in the economical and building techniques development. They are to be found mainly in settlements belonging to the classical phase of the Dacian civilisation. Some of them differ from the slightly deepened only by their construction on the soil surface (Turia – "Cimitirul Catolic", Jigodin I). Others were built on stone and wood structures (Porumbenii Mari, Mereşti – "Dâmbul Pipaşilor").

V.1.3.2. HEATING AND COOKING DEVICES

Such devices exist in all settlements discovered in the area and they consist of fireplaces and sometimes, ovens. They were located both inside and outside the dwelling, serving a double aim: heating and cooking. Where they lacked (seldom in the dwellings of the area), another heating device which we are not fully aware of, must have substituted them. This "substitute" could have been the warmed up stone system or, vessels filled with live coal.

a). Fireplaces. They were built on a stone base (local or river stones) slightly lifted from the given floor and then covered by clay or smoothened ground. Fireplaces could be circular, ellipsoidal or rectangular and of sizes between 0,70x1,40m.

b). The oven (Cernat – "Vârful Ascuţit", Mereşti – "Dâmbul Pipaşilor") of circular shape and size between 1,20x1, 10m and 1,30x1, 10m, constituted another heating or cooking devic

V.1.3.3. WORKSHOPS

Within some settlements or in their neighbourhood there were discovered, as proof of complex economic activities, buildings bearing a special function like pottery kilns, iron and bronze workshops and ovens for the reduction of iron ore.

a). Pottery kilns. They were discovered at Sântimbru – "Pomii Verzi" and Cetăţuia – "Cariera de Lut". They have a truncated cone shape, with horizontal fire-grate leaned on a dividing wall.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

b).Metallurgic workshops. The Dacians intensively exploited the main resources of the area, iron and copper ores. Some authors consider Eastern Transylvania a true "siderurgical area" in this period. Traces of such an activity were found in many localities from the Ciuc depression, Baraolt and Târgu Secuiesc (Tomesti, Carta, Mădăraş, Racu, Sântimbru, Delnita, Cozmeni, Casinul Nou, Sânsimion, Cetăţuia, Doboşeni, Herculean, Biborţeni, Pădureni). Beside metallurgic ovens there were discovered (within settlements and fortresses) iron and bronze processing workshops or probably some of them just for repairing tools and weapons. Such workshops were found in Cristuru Secuiesc, Jigodin I, Mereşti, Cernat, Porumbenii Mari, etc . Probable metal art workshops (one at Surcea) must be added.

V.1.3.4. VICTUAL AND GARBAGE PITS

For humans, preserving and storing food has always been important. The pits that were found in dwellings' vicinity generally served this purpose. They preserved especially cereals, being a widely used and spread technique in the Antique world. When food provisions were exhausted, the pits were refilled almost every time with domestic garbage : ash, animal bones, soldering, broken vessels. Such pits were found at Albeşti-"La Cetate ", Baraolt -"Pădurea Mare", Sâncrăieni-"Fabrica de cărămidă", Sânsimion-"Cariera de nisip" and Sântimbru-"Pomii verzi" etc.

The size (diameter between 0,70-1,50) of the pits discovered in these settlements vary depending on the soil structure but mostly on the food quantity preserved.

V.2. FORTRESSES AND FORTIFIED SETTLEMENTS

In Eastern Transylvania, the three types of fortifications (studied by I. Glodariu and known as such in the bibliography) are encountered, likewise in all territories inhabited by the Dacians. The types are fortified settlements, fortresses and entrenchment. Several fortresses and fortified settlements that are to be discussed further on are alleged with recognition based on surface research and materials found as consequence (Boiu, Ciumani, Câmpul Cetăţii, Comolău, Cozmeni, Olteni – "Vârful Cetăţii", Racu – "Dealul Bogat", Sărăţeni, Sândominic, Sânzieni – "Odoaica" and "Coama Cetăţii", Şoimuşul Mare). Others, still supposed, were explored only on the tableland, leaving aside the fortification elements (Albeşti, Bădeni, Bixad, Boroşneul Mic, Eliseni, Olteni – "Cetatea Fetei", Praid, Sânzieni – "Perka", Valea Crişului), and a few were partially researched, including the fortification elements (Biborţeni, Cernat-"Vârful Ascuţit", Ciceu, Covasna, Ghindari, Jigodin I, II,III, Leliceni, Mereşti, Mihăileni, Odorheiu Secuiesc, Porumbenii Mari, Racu – "Cetatea Păgânilor", Valea Seacă, Zetea). Nevertheless, data referring to great part of mentioned fortifications contain doubts, since limited investigations and scantily published information. As consequence, they were all dealt with as Dacian fortifications (fortified settlements and fortresses), providing that future research will or will not certify their existence.

These fortifications, despite size, type and fortification elements build up a local system (with inner systems) well structured and drawn into the global one, so we considered of great significance discussing from the very beginning, the emplacement and strategic role of fortresses and then their classification, internal organisation, functionality and chronology.

V.2.1. THE EMPLACEMENT OF FORTIFICATIONS

Depending on defence, necessities and control over the territory, fortifications were placed in important political economical areas, with numerous civilian settlements, mountain passes and gorges, along trade roads.

Thus in the vicinity of the salt deposits from Sovata, Praid, Cristuru Secuiesc, Mărtiniş and Sanpaul were located fortresses at Praid, Câmpul Cetăţii, Sărăţeni, Ghindari, Albeşti, Eliseni, Porumbenii Mari, Odorheiu Secuiesc and Bădeni.

The Ciuc depression area, of exploitation and processing iron and probably copper ores, was supervised by the Racu I and II, Ciceu, Jigodin I, II, III fortresses on the right side of the river Olt, towards the Harghita mountains and, Mihăileni, Leliceni and Cozmeni

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

fortresses on the left side, having the Ciucului mountains behind. To the North the Sândominic fortress blocked-up access to the copper exploitation area from Bălan. The Biborţeni fortress was situated close to the metallurgic workshops from Doboşeni and Herculian, controlling, at the same time the exit from the Baraolt depression to Câmpul Frumos through Hatod pass. The fortified settlement of Mereşti, the Odorheiu Secuiesc fortress or the fortresses from the Ciuc depression defended the Lueta probable ores exploitations.

Access roads, entrances and exits to and from depressions, as important strategically points were also under fortresses and fortified settlements' surveillance. Therefore the road leading from Sovata through Bucin pass to Giurgeu depression had at one end the Praid fortress and at the other the Ciuman fortress and there from through Bicaz pass to Moldavia an additional fortress at Gheorgheni existed probably. The road that linked Odorhei area with Giurgeu depression through Sicaş pass was supervised by the Zetea fortress. In the northern part fortresses at Deda and Toplita were likely to exist controlling the Mureş exit both from the Giurgeu depression and Moldavia through Tulgheş pass.

In the Ciuc depression, Mihăileni fortress, to the Ghimeş pass, and Ciceu fortress to the Vlahiţa pass, those of Leliceni and Cozmeni to Uz pass and Casin valley must be mentioned. They have an direct link to the Valea Seacă fortress and there from, on the Pârâul Negru valley with the Oituz pass. The Tuşnad watch point basically closed from the south the Ciuc depression. The road along the river Olt was shielded by the fortified settlement from Bixad, the Olteni, Valea Crişului fortresses and downwards, by the Brasov fortress or to the Buzău pass by the Teliu fortress.

On Pârâul Negru valley, along the trade road that connected Transilvania with the south-east of Moldavia, through Oituz pass, there were located the Comolău and Boroşneul Mic fortified settlements, Cernat fortress and, in junction points, those of Valea Seacă and Covasna, correspondingly. From the later through Comandău, on the Bâsca Mare valley, Buzău and furthermore the seacoast could be reached .

Beside access and trade roads previously mentioned there were doubtlessly the so called "salt roads" that leaded both to the Dacian regions and southern Danube regions. The salt was transported on terrestrial roads, carried on horse back in the same way like, later, during the Middle Ages. The routes are not entirely known but they might be recognized by the marks left by fortress location and hoard discoveries.

Such a grid of fortresses and fortified settlements represents a clear proof of a very well organised system and strategically emplaced. It was partially conceived towards the end of the IInd B.C century, but it developed and functioned all along the two centuries before the Roman conquest. Fortifications from the east of Transylvania were hence emplaced as to visually communicate, directly or through intermediate points.

The chosen emplacement point had to bear the most natural or strategic advantages (visibility, natural defence, and water supply) so that the fortification could accomplish its function.

The Bixad and Mereşti fortified settlements (researched to some extent) were placed in not too isolated areas, so that the surrounding territory allowed both expanding and pursuing economical activities. Still, the relief owned strategic qualities and the best natural protection. Water furnish was not well dealt with. Although water sources existed in the vicinity, they were accessible only during times of peace. Water was difficult to supply during war, therefore resistance to a long siege obviously decreased.

Placing a fortress was rather complex. It had to position in isolated areas, barely accessible, bearing certain natural and strategic qualities. For that reason, heights of a truncated cone shape and over 800m were preferred (Albeşti, Biborţeni, Câmpul Cetăţii, Covasna, Jigodin, Leliceni, Odorheiu Secuiesc, Sândominic, Valea Seacă, Zetea),isolated hills (Bădeni, Praid),or sometimes, scraggy peaks (Ciceu, Racu II, Sânzieni),naturally protected on

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

two or three sides (abrupt, steep slopes or rocky walls),hid and dominated by the surrounding heights, but with a remarkable visibility over a large territory.

Like other Dacian areas, the selected point sometimes coincided with previous fortifications (from Neolithic, Bronze Age or Hallstatt). In this case, readjustments of the fortification elements (where previous fortifications were still preserved), requested minor efforts than building up new ones.

A further construction problem, essential for a fortress to exist was that of the access road. It followed the contour lines from the easiest accessible side of the height and entered the fortress through a solid gate. Where access was possible only from one direction, the ancient road preserved till nowadays like the case of "Cetatea Păgânilor" from Racu.

No special attention was given to the fortresses' water supply. At the foot of the heights existed rivers,but still too distant and barely reachable, a fact that had same consequences during war or prolonged sieges as in the case of fortified settlements. This represents a characteristic for all Dacian fortresses and subsequently, regardless of construction and emplacement, lacking water, made them vulnerable facing the Roman troops.

V.2.2. CLASSIFICATION OF FORTIFICATIONS

Taking into consideration the complex classification suggested by I. Glodariu, we shall present fortified settlements and fortresses from the Eastern Transylvania, following the professor's formula and adding new information resulted from the investigations during the last years.

V.2.2.1. FORTIFIED SETTLEMENTS

The area comprises numerous hypothetical fortified settlements, those of Bixad and Mereşti being surely located. It's hard to say whether Boroşneul Mic- "Cetatea Bursucului", Comolău-"Cetate", Olteni- "Cetatea Fetei" represent fortified settlements or fortresses, because they are endowed with fortifications elements that, still, wouldn't harmonize with any category, as description is too concise.

A. By the fortification location type I. Fortifications of barred promontory type. Both settlements belong to this type.

B By elements of fortification. Both settlements belong to type IV- fortifications with ditch, vallum and stockade.

V. 2.2.2. FORTRESSES

A. Upon the location of the fortification

1. Fortifications of barred promontory. The type comprises all fortifications situated on hill (or mountain) spurs, on gamelans with not enough abrupt slopes or, linked with neighbouring heights by a saddle. There are three variants: 1).one sided fortification-Cernat-"Vârful Ascuţit"(?), Praid-"Rabsonne" and Sinzieni-"Perka"; 2). Two-sided fortification in a half-moon shape –Şoimuşul Mare-"Asvar";3).three-sided fortification (in a "U" shape) like Jigodin I, Jigodin III, Leliceni-"Muntele de Piatra", Odorheiu Secuiesc-"Bud", Porumbenii Mari-"Cetate".

2. Circular fortifications. Fortresses situated on heights with surrounding fortifications over the tableland belong to this type. Albeşti-"La Cetate", Biborţeni, Câmpul Cetăţii (?), Ghindari, Jigodin II, Mihăileni (?), Sândominic – Coltul Cetăţii (?), Covasna and Valea Seacă fortresses can be mentioned. Fortresses that have on the most accessible access slope additional fortifications, belong to the same type like Ciceu, Racu I- Dealul Bogat (?), Racu II- Cetatea Păgânilor and Zetea.

A number of the circular fortresses owned built-in terraces (Covasna, Câmpul Cetăţii, Mihăileni, Racu I, Valea Seacă).Some of them have fortification elements just around the tableland and none on terraces. Others, might have had the terraces fortified as suggested by descriptions provided by researchers (Valea Seacă, Mihăileni). As Covasna fortress is concerned, the terraces' boundary walls were erected for a defence purpose not for

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

upholding the so-called "battle platforms" as at Costeşti- Blidaru, Gradiştea Muncelului-Dealul Gradiştii or Costeşti- Cetăţuie.

B. Upon fortification elements. Different types of fortifications, and not their number, shall be taken into account within this classification.

1. Fortifications with ditch, vallum and stockade. Just a number of the Eastern Transylvanian fortresses belong to this type. The vallums were erected either in ground, bound stone or stone mixed with clay, depending on the soil structure. Fortifications with ditch and earthen vallum exist at Albeşti, Cernat, Eliseni, Porumbenii Mari, Praid (?), Şoimuşul Mare, Valea Crişului. Odorheiu Secuiesc and Sinzieni fortresses, whose vallums were made out of rocks mixed with soil, fit in the similar type.

We believe that all mentioned fortresses bore stockades situated on the top of the vallum or, where there were more, on the closest to the tableland.

2. Stone wall fortifications. Fortresses that have the wall as the main fortification element go with this category. Some have the stones within the wall roughly processed, and others, partially processed (the external face of the rock was cut off). The constructing principle was identical, thus the fortifications weren't approached on subgroups, yet differentiating peculiarities existed.

Such fortresses were found at Biborţeni, Câmpul Cetăţii (?), Ghindari, Racu II-"Cetatea Păgânilor", Valea Seacă-"Cece".

Traditional fortification elements (ditch, vallum) that blocked easily accessed roads can be observed in the case of several fortresses.

Investigations in Jigodin I and III fortresses revealed that stone wall represented the basic fortification. At Jigodin I the eastern part of the tableland was consolidated by a wooden structure.

The Dacian fortress of Covasna has a complex fortification system. Recent excavations (1998), reveiled that the edge of the tableland was fortified with a vallum of stone (probably resembling to that of Jigodin), bound with clay, on which a wooden stockade was erected. On the edge of terrace I it was unveiled (in the researched area) a stone wall of 1,50 m height,structured on more files on the external side. The wall's pulp consisted of similar type of stones, various in shape and size arranged in layers of no plain order and bound with yellow clay.

3. Fortifications with walls, earthen vallum and wood (?). Alike fortification, somehow different from the already mentioned or known so far, was noticed at Leliceni.

The fortification elements' trail, whether we speak about fortified settlements or fortresses was adapted to land formation and sometimes to the contour lines. Thus, in most cases their plans were sinuous and irregular.

V.2.3. INTERNAL ORGANISATION AND CHRONOLOGY OF FORTIFIED SETTLEMENTS AND FORTRESSES

Concise archaeological diggings at Bixad and even Mereşti, wouldn't allow to assert much on the character and internal setting of the two stations. It must be pointed out that, due to the strategic location and terrain, favourable to agriculture and other traditional occupations, they had a better economical development compared to previous civilian settlements from the area.

Compared to fortified settlements, with stable and of duration dwelling, fortresses profited of special circumstances. The military character prevailed, the economical importance being almost bare minimum. Placed in important strategic and economic points they supervised and controlled access and trade roads.

The interior was permanently dwelled by a garrison (scanty in proportions during peace, numerous in wartime) and its commanding officer. Coming from the wealthiest men, he most likely bore political privileges. A certain number of civilians with household prerogatives obviously co-inhabited the fortress centre. Most fortresses had a limited fortified

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

area, therefore they couldn't shelter, during wartime, the entire population from the area, no more than the warriors recruited from the neighbouring settlements. The rest of the population took shelter, then, as later on, in hidden valleys, on afforested heights. Fortresses that could shelter animals or a part of the civilians, as observed in the case of (Covasna, Odorheiu Secuiesc, Porumbenii Mari) by researchers, existed. They covered a large area (Covasna over 1 ha, Odorheiu Secuiesc, 1,25 ha, Porumbenii Mari 3 ha), had complex and massive fortifications and, sometimes, permanent water supply.

Inside several fortresses (Cernat, Jigodin I, III, Porumbenii Mari) there were uncovered surface or slightly low-lying dwellings, build out of beams stuck with clay, with fireplaces in the interior, intended to soldiers and their senior officer. Various workshops and household complexes, pottery, tools, weaponry, jewels and coins, that assured the community's every-day needs must be added.

In what the internal setting is concerned, the data we detain is scanty. We believe that the acropolis and the higher area of the precincts bore the chief's house, and the lower parts and terraces those of soldiers and civilian staff. Otherwise, dwellings were obviously concentrated in the central area, the area in the wall vicinity being intended for defence reasons.

Based on excavated materials it may be argued that several fortresses - Biborţeni, Ciceu, Jigodin II and III, Racu I, II and Valea Seacă (?) - were constructed at the end of the IInd B.C. centuries, but the majority belong to Ist B.C.- Ist A.D. centuries. During the Ist A.D. century they were all in use as no destruction or ending has been established, before the Roman conquest.

Nor the exact data of their construction, neither that of their destruction or abandonment are well documented. They must have ceased to exist during the IInd Dacian war (105-106 A.D.) when the east and south-east of Transylvania was conquered by the Romans. Within the Ciuc area, left outside the Roman border, there are no essentials that could certify permanence after this date.

V.3.RITUAL AND CULT COMPLEXES AND MANIFESTATIONS

V.3.1.CREMATION GRAVES

As it is known, the funeral rite practiced by the Dacians was cremation. Such funeral discoveries are yet, scanty in the east of Transylvania. Cremation cemeteries were discovered just at Ariuşd, Baraolt, Bixad, Comolău and Zetea and only supposed at Breaza and Chilieni.Beside these mentioned cemeteries, there are discoveries that belong to cult and worship of different gods.

V.3.2.CULT COMPLEXES . They consist of: a) sacred places or cult complexes, and b) cult pits.

a). Worship complexes. Such discoveries are present in the east of Transylvania, probably in two archaeological points. 1. At Sfântu Gheorghe- "Bedehaza", where during excavations from 1912-1914, 1949-1950 a funeral "field" was discovered containing 47 pits with stone, fragmentary pottery, animal bones, ash, pottery deposits (2), or human bone (1) dated in the IInd-Ist B.C. centuries.

At Sântimbru- "Pomii Verzi", another pit "field" was uncovered and it contained intact or fragmentary pottery. In one of the pits, of a truncated cone shape with earthen walls and placed in front of a pottery kiln, contained a skeleton of an adult person (IInd- Ist B.C.?) centuries. It is hard to say based on the collected data whether it was a real cult complex or just a cult pit.

b). Worship pits. 1) Human sacrifices and burials. These pits belong to the category of places with sacred significance. Discoveries are known at Albeşti- "La Cetate", Jigodin I dated in the Ist B.C.-Ist A.D. centuries and Baraolt- "Pădurea Mare" dated in the IIndB.C century.

2). Pits with "pottery deposits". Such discoveries are located within settlements and bear sacred significance. Uncoveries were done at Sânsimion- "Grajduri" and Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

V.3.3.ANTHROPOMORPHIC FIGURINES

Anthropomorphic figurines belong to magic and religious customs. They are signaled at Sântimbru, Angheluş, Turia, Olteni and Poian. A few have the head not bordered by the trunk, are handless, short legged or without legs, with rare face or body details and others have only head and legs, a bounding trunk, handless, but with face and other parts of the body meticulously conveyed. They were dated by their discoverers in the IIIrd- IInd B.C.-I st A.D. centuries.

The picces, do not generally offer explicit clues about the code magic was based on, or, the associated ceremonies, but being discovered within dwellings indicates the practice of magic and sorcery ceremonies on a large scale, not only by a well-trained person. These pieces as well as the zoomorphic figurines, seed-shaped clay objects or in the shape of little bread or crackles, miniature vessels, rattles, etc are sometimes real magic and sorcery cases.

V.4. MATERIAL CULTURE

Archaeological excavations performed in settlements and fortifications from the Eastern Transylvania uncovered, beside civilian and military buildings, an archaeological material varied and loaded in tools weapons clothing accessories, jewels, sometimes jewelry treasures and treasures of other objects, coins, hoards. Some of these materials define occupations and crafts practiced in the area, economical development and trade relations with more or less close regions and others, show preferences in clothing and jewelry. On the whole, they are representative for the Dacian material and spiritual civilization jewelry the IInd B.C.-Ist A.D. centuries.

V.4.1. POTTERY

Due to its utilitarian purposes, pottery represents the most consistent part of archaeological discoveries in settlements and fortresses. Domestic and household needs urged the manufacture of vessels of different shape and size. Several were used for cooking and preserving the food, others for eating and drinking and some for food storage. Depending on the utilitarian purpose, fashion, manufacturing technique and internal or external influences several vessel types (shapes, sizes, and ornaments) disappear at a certain point, being replaced by better ones. Subsequently there are types (lamps) that last with no consistent modifications all throughout the period.

Vessels were of hand-made or a wheel-maid type, as it is known. Hand-made pots and tureens were used for cooking food rather than the wheel-made vessels.

V.4.1.1. HAND-MADE POTTERY

It can be divided into two types, marked by us with A.1 and A.2. The difference between the two consists in the manufacturing technique (A.2. pottery is glazed), and sometimes in the used shapes.

The A.1 group contains the following vessels: pots, tureens, one-handled cups, lamps, etc. The first three ones were used for cooking, preserving and eating food, the last one being used for lightening.

A.2. These vessels represent the fine pottery of the IInd and the beginning of the Ist B.C. centuries. It was gradually replaced by the wheel-made pottery over the Ist B.C. century. The paste is well tempered and the degreasing (pound glass and sand) well broken up and sifted. Internal and external walls are covered with a fine glazed, black, dark or light brown, dark-russet, and rarely brick colored paste. The main shapes are pots (with bitruncated cone body, jars, pots with cylinder like neck, two handled pots), cups, dishes, colanders, fruit-stand, etc.

Several types of vessels, the manufacturing technique and ornaments (through shape, size and disposition on the body of the vessel) bear an extremely important "dating value" in the chronology of the archaeological stations they belonged.

V.4.1.2. WEEL-MADE POTTERY

It is well spread during the Ist B.C.-Ist A.D. centuries. Made out of improved paste sometimes even finer, it comprises more diverse shapes: cups, prevision vessels, dishes and

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

tureens, lids, fruit-stands, two-handle cups (kantharos), etc. These vessels were used especially for eating, preserving and, possibly, for the transport of food, rarely for cooking as shown by the lack of secondary burning or open fire usage traces.

V.4.2. TOOLS AND HOUSEHOLD OBJECTS

The Dacians used different tools for making and securing everyday life needs, and for practicing traditional occupations and crafts. These simpler or sophisticated tools give us concrete information on the economical life of different settlements, on concerns and searches to moderate their labor and still making it more productive.

V.4.2.1. TOOLS FOR MANUFACTURING POTTERY

a) Modeling and smoothening the hand-made pottery (pottery lasts)

b) Spatula for adorning the pottery

V.4.2.2. BURNT CLAY TOOLS FOR SPINNING AND WEAVING

These consist of: a). parallelepiped spinning pieces; b).spools for reeling threads; c).weights for binding threads on the vertical loom.

V.4.2.3. STONE TOOLS

1.grinders; 2 whetstones; 3.stonemoulds.

V.4.2.4. IRON TOOLS

They consist of: 1 Knives; 2. Forks; 3. Spits; 4. Awls; 5. Drills; 6. Sickles; 7. Scythe links; 8. Ploughshares; 9 Hatchets; 10. Hammers; 11.Anvils;12. Chisels; 13. Nails, spikes and cramp irons, etc.

V.4.3. MILITARY UNIFORM PIECES AND WEAPONS

1. Spurs; 2.armour plates; 3.dagers; 4.arrowheads; 5.spearheads and spear heels; 6. pillum.

V.4.4. PERSONAL USE AND CLOTHING PIECES; JEWELRY

1.bone combs; 2.buckles with nail; 3.brackets and spikes; 4.beads; 5.pendants: they are pendants with outlined bar; axe shaped and bucket shaped pendants; 6.earings: of bronze with zoomorphic adorning and silver earrings with comical cuff links. In the Jigodin I fortress has been found a golden earring; 7. bracelets made out of iron, bronze or silver. Some of them are made out of molded rod, ends brought together, simple, with no ornaments, others with wrapped up ends. Another bracelet was manufactured out of two silver wires, circularly twisted and ends wrapped up in winding. There are bracelets made in a necklace style. 8. necklaces. 9. fibulas: - of type Latene C; - of type Latène D, (with variants: with bilateral spring ; with short bilateral spring; with bilateral spring – "military"); - fibulas of Roman type with bilateral spring (variants: of strongly profiled type with adjured clasp and with complete clasp; strongly profiled of eastern type fibulas; fibulas with "peacock tale"; Roman type fibulas with hinge. 10. mirrors.

V.4.5. SILVER JEWELERY AND OBJECTS TREASURES

Silver treasures belong to luxury products of extreme value – some of them being unique – for the Eastern Transylvania and even for entire Dacia. These treasures round up, along with the other discoveries, the economical, cultural and spiritual image of the area. If, a great part of the jewels and luxury pieces already mentioned (earrings, beads, pendants, fibulas, mirrors) could belong to poor or rich families, those from the treasures definitely belonged to political or spiritual leaders.

Silver treasures were found, as it is now, at Cehețel, Ghelința, Pădureni (?), Peteni, Sâncrăieni and Surcea. They consist of jewels (fibulas, bracelets, necklaces, chains, rings), vessels (bowls, cups), or fragmentary vessels, cup stands, in manufacturing process state.

V.4.6. COIN DISCOVERIES. Isolated pieces and hoards.

During the IIIrd – IInd B.C. centuries, the Dacian society reached the required development for receiving and using the coin as a trade instrument. As a result a suitable coin is asked and that will lead to the manufacturing of several imitations after Fillip's the IInd tetradrahmas.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

After the middle IIIrd B.C. century, imitations having as prototype the upper mentioned tetradrahmas are replaced by imitations after Alexander's the Great and Fillip's the IIIrd drahmas and tetradrahmas. This period chronologically defined by the second half of the IIIrd and first half of the IInd B.C. centuries were recognized as "the first important phase of the Dacian mint development".

Coins of type Tonciu discovered at Sfântu Gheorghe are the only once that belonged to the first phase in the Eastern Transylvania.

The second phase (second half of the IInd century and the beginning of the Ist A.D.) is considered to be the Dacian mint decline. In Eastern Transylvania, belonging to this phase, discoveries of type Adancata-Manastirea are known at Reci and Sfântu Gheorghe; of type Varteju Bucuresti at Reci; of type Cladova-Saschiz and Animoasa Dobreşti at Baraolt; of type Inoteşti- Răcoasa at Eliseni. Beside these types there were the so-called mixed types (Alexander the Great – Fillip the IIIrd) of which samples were found at Breţcu and Cernat. Coins of type Petelea and of the so-called uncertain type belong to the transition period. Coins of type Macedonia Prima and Thasos, (plate 7), break in the Dacian regions from the second half of the IInd B.C. century. In the Eastern Transylvania such coins were found isolated or in hoards.

In the same period drahmas uttered by Apollonia and Dyrrhachium enter the Dacian space and coexist with those of Thasos and Macedonia Prima over the second half of the IInd B.C. century. They are also discovered in hoards and isolated in the Eastern Transylvania.

By the end of the IInd century B.C. (about the year 100 B.C.) the Roman coins break in the Dacian market, and gradually replace the rest. There were found 40 isolated republican denars and about 14 imperial ones, to which 12 Roman republican hoards containing more than 1000 pieces and 6 hoards of mixed imperial and republican coins with more than 300 pieces must be added.

VI. FINAL CONCLUSIONS

Archaeological discoveries performed in different regions concluded that, in the first phase (corresponding to early and middle Latène), the interior of Transylvania perceived a slow development. Beginning with the second half of the IInd B.C. century and especially the last two decades of this century, a broad and quick improvement was registered, materializing in an increased rhythm in the development of all economic domains that, subsequently, strongly influenced the social and political fields. It was moreover observed that, during early and middle Hallstat, there was a disparity in the region development favorable to the external Carpathian area. From the second half of the IInd B.C. century, the progress of all Dacian regions equalizes, so that further on, the heart of the rise moves towards the interior. The mentioned period (second half of the IInd B.C. century and the Ist A.D. century) sees a constant and prolonged evolution and it can be divided from an archaeological point of view, into three phases (as suggested by professor I. Glodariu): IIa (last decades of the IInd B.C.century- 80 B.C.); IIb (80 B.C.-50 A.D.); IIc (50-160 A.D.). Each bear economical, social and political characteristics, being from the political point of view, the last period for the existance of great tribal unions; the growth of the Dacian state (as a result of Burebista's measures), followed by its dismembering and also maintenance in the Orastiei mountains of the state core; the restore of the state union, consolidation of its structures and finally its abolishing in 106 A.D. because of Roman conquest.

Eastern Dacian civilization bears, over the last three centuries before the Roman conquest, the common characteristics of the civilization it belonged to, but also specific ones resulted from its particular location, inside the Carpathians.

Observing the setting up and evolution of the unfortified settlements it can be noticed that during the IIIrd- IInd centuries B.C. they covered only 8%, followed by a slight increase in the second half of the IInd century B.C.,(12%) and an overwhelming majority (80%) during the IstB.C.- Ist A.D. centuries. Such an exceptional enlargement suited the beginning of the

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

ores exploits (probably copper), in the Ciuc, Baraolt depressions and in the Lueta, Pădureni regions. Salt exploits from Praid, Sovata, Sânpaul and Mărtiniş must be added. Therefore, settlements merged in areas wealthy in natural resources (starting with the IIa sub phase and during the next two). In order to develop and to practice traditional occupations (agriculture, animal breeding, and pottery craft) beside metallurgy, upper river terraces, safe from floods and protected by hills and mountains were favored. Land structure and configuration didn't normally allow the setting up of large and intensively populated settlements.

The growth and the economical power, occupations and crafts practiced by the inhabitants, trade relations with other regions, they all are to be observed in the dwelling complexes and materials found in them. The prevalent dwellings, obviously bearing economic and craft possibilities are slightly low-lying and surface dwellings. Their space varies between 6 and 20 m 2ast ones probably having two rooms), but the preponderance being between 12 and 18m2, large enough to house a family. Within the dwellings (with few exceptions) there were constructed fireplaces for heating and cooking food during winter. They were of circular, elliptical or rectangular shape and they were placed in the center or nearby the walls.

Occupations differentiated from an area to another, depending on the existing geographical circumstances. Thus it can be asserted that population from Ciuc and Baraolt depressions dealt with ores exploits and smelting as discoveries from Mădăraş, Cârţa, Tomeşti, Mihăileni, Casinul Nou, Sânsimion, Cetăţuia, Doboşeni, Herculian, Pădureni etc.

In areas wealthy in salt like at Praid, Sovata, Sânpaul and Mărtiniş a part of the population dealt with salt exploit.

Another probable occupation was that of the exploit and processing of the volcano tuff existing in the Oriental Mountains. The well-known grinders spread all over the Dacian territory were manufactured in these areas.

The pottery craft incorporated in the crafts practiced in the area.

Agriculture and animal breeding, remained the basic occupations. The tools and their accessories and the provision pits that were found in most investigated dwellings certify agriculture practice.Considering the geographical landscape the communities from the area had a pastoral character. Trade was of great importance for the economic life of the Eastern Transylvania inhabitants. We can tell about the existence of local products meant for trade exchange, by observing practiced occupations and crafts: iron, bronze (?), salt, stone tools (grinders and whetstones), animals, hides, furs, honey, etc. These were sent both to Dacian regions and to Greek and Roman regions, in exchange for: cereals, wines, oil or clothing accessories, jewels and luxury products, coins, etc. Based on the discovered materials, it can be asserted that trade relations with external Carpathian areas were the most intense and that through theses regions Greek and Roman products entered the Dacian space.

Personal use objects, clothing, jewels, weapons and harness pieces show Greek and Roman influences to which earlier Celtic or Bastarn influences could be added. In most cases they are local products imitating upper mentioned types. The workshops they were manufactured in could be local, spread in different Dacian stations.

Jewelry treasures from Cehețel (end of the IInd B.C. century and first half of the Ist B.C. century, Ghelinţa (Ist B.C. century and the beginning of the Ist A.D. century), Pădureni (Ist B.C.-Ist A.D. century) and Peteni (Ist B.C. century) round up the economical and social image of the region. Consisting of necklaces, chains, bracelets and fibulas, they were all manufactured most likely by itinerant Greek or Roman craftsmen in local workshops. Treasures sustain this supposition. Their constituent parts bear origins and models in different regions (local or foreign), but workshop tools found at Surcea prove a local manufacture.

Coin finds from Eastern Transylvania are closely connected with the social and economical evolution and development of the area. Their spread show different phases in the settlement development, beginning with the IInd B.C. century, the involvement in the wares

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

trade and last, but not least the origin and growth of commercial roads passing through these regions. First fortifications appear as proof of the increased military power of union tribes, at the same time with the origin and growth of civilian settlements. After the founding of the Dacian State the number of fortifications increases. Their purpose is to supervise important economic areas (iron, salt exploits, commercial roads, etc), as well as to block access to the capital of the state. Therefore – despite location, size, or functionality – they were all integrated in the defensive strategic system along the Eastern Carpathian Mountains.

Fortifications from the Eastern Transylvania had a constructive evolution of the emplacement and order manner of the fortification elements along the three sub phases. On the whole it can be noticed a constant improvement of the building up technique and defense system. Numerous fortifications bear fortification elements on several sides, or even circularly and just a few only on one side. Walls are evidently used as basic element of fortification, even though in many cases traditional structures (ditch, vallum and stockade) continue to be resorted to. In spite of such defense system that filled the area, during the second war with the Romans (105-106 A.D.) the regions were conquered and fortresses destroyed. Civilian population continued to exist both within areas that entered the new province and outside its boundaries.

VII. ZOOARCHAEOLOGICAL STUDY ABOUT THE DACIC SETTLEMENT FROM MERESTI (JUD. HARGHITA)

The faunistical material proceeded from the Dacca settlement from Meresti (the end of the 2nd century b.Ch.- the 1st century a.Ch.) sums 659 bony fragments which belong to 5 domestic species: Bos taurus, Sus scrofa domesticus, Ovis aries, Capra hircus, Equus caballus and 5 wild species: Cervus elaphus, Sus scrofa ferrus, Bos primigenius, Ursus arctos, Castor fiber (Table 1).

The ratio domestic/wild species is of 87,55/12,45%. Among domestic species, the bovine (after the number of fragments) and the suines (after the minimal number of individuals) occupy the first place (Fig. 1 and 2). Among the wild species, the most hunted are the stag and the wild boar (Fig. 3 and 4).

Raising domestic animals is practiced as with the view to insure the food supply, as for secondary products (hides, milk, corneas, bones); the hunting served mainly for the food supply securing.

Some of the fragments present pathological modifying: either long bones, or mandibular rests (paradontosis).

Translated by Gabriela Safta

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

IX.

BIBLIOGRAFIE

IX.1. BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu, A., D., Pop, I., I., *Cetăţuia dacică de la Teliu*, Cumidava, 14, 1989, p.10-40.
Andrieşescu, I., *Contribuţie la Dacia înainte de cucerirea romană*, Iaşi, 1912.
Andriţoiu, I., Rustoiu, A., *Sighişoara – Wietenberg. Descoperirile preistorice şi aşezarea dacică*, Bucureşti, 1997.
Andronic, M., *Aşezarea din secolul II î.e.n. de la Dolheştii Mari, Suceava*, MemAntiq, XIX, 1994, p. 235-242.
Antonescu, D., *Introducere în arhitectura dacilor*, Bucureşti, 1984.
Babeş, M., *Dacii şi bastarnii,* CA, II, 1970, p.215-235.
Babeş, M., *Statuetele geto-dacice de la Cârlomăneşti,* SCIV*A*, 26, 3, 1977, p. 319-352.
Babeş, M., *Unitatea şi răspândirea geto-dacilor în lumina documentelor arheologice, sec. III î.e.n.-I e.n.,* SCIVA, 30, 3, 1979, p. 327-345.
Babeş, M., *Unelte geto-dacice pentru modelarea ceramicii,* SCIV*A*, 31, 1, 1980, p. 23-31.
Babeş, M., *Date arheologice şi istorice privind partea nord-estică a Daciei în ultimele secole î.e.n.,* SCIVA, 36, 3, 1985, p. 183-214.
Babeş, M., *Descoperirile funerare şi semnificaţiile lor în contextul culturii geto-dacice clasice*, SCIVA, 39, 1, 1988, p. 3-32.
Babovič, L., *"Zbradila-Fund", Korbovo. Compte-rendu des fouilles*, Djerdapske Sveske III, Beograd, 1986, 116- 132.
Baltag, Gh., *Date pentru un studiu arheologic al zonei municipiului Sighişoara,* Marisia, IX, 1979, p. 75-106.
Baltag, Gh., **Amlacher, E.,** *Contribuţii la problema continuităţii în zona Târnavelor*, AIIA, Cluj-Napoca, XXVIII, 1987-1988, p. 97-138.
Bazarciuc, V. V., *Cetatea geto-dacică de la Buneşti Dealul Bobului , jud. Vaslui,* Materiale, XIV, Tulcea, p. 164-177.
Bazarciuc, V. V., *Noi descoperiri în cetatea geto-dacică de la Buneşti –Avereşti, Vaslui*, SCIV*A*, 38, 1, 1987, p. 33-39.
Beldiman, C., *Cu privire la difuzarea produselor de bronz italice în Dacia preromană (descoperirea de la Ţigăneşti jud,. Teleorman)*, ThD, IX, 1-2, Bucureşti, 1988, p. 75-82.
Beldiman, C., *Plăcuţe de cuirasă (lorica squamata) în Dacia Preromană*, Carpica, XX, 1989, p. 125-133.
Beldiman, C., *Piepteni din a doua epocă a fierului descoperiţi în estul Transilvaniei*, SCIVA, 41, 1, 1990, p. 111 - 113.
Beldiman, C., *Semne de tip tamga din Dacia preromană*, ThD, XI, 1 - 2, 1990, p. 139 - 151.
Beldiman, C., *Un tezaur de monede Thasiene descoperit la Ţigăneşti, jud. Teleorman*, BSNR, anii LXXX-LXXXV, 1986-1991, nr. 134-139, Buc. 1992.
Beldiman, C., *Contacte daco - sarmate reflectate într-un complex arheologic de la Sânsimion, jud. Harghita*, Istros, VI, 1992.
Beldiman, C., *Noi piese ceramice de plastică din Dacia preromană*, Cumidava, XV - XIX, 1990 - 1994, p. 22 - 30.
Benkő, E., *A középkori Keresztúr- Szék régészeti topográfiája*, Budapest, 1992.
Benkő, J., *Transsilvania sive magnus Transsilvaniae Principatus*, Viena, 1778.
Benkő, K., *Csík, Gyergyó és Kászon székek*, Kolozsvár, 1853.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Berciu, I., Popa, Al., *Depozitul de unelte dacice de pe muntele Strîmbu de lângă Grădiştea Muncelului*, SCIV, XIV, 1, 1963, p. 151-161.
Berciu, I., Moga, V., *Ceramica pictată din cetatea dacică de la Piatra Craivii*, Apulum, XII, 1974, p. 70-75.
Berciu, D., *Monetele în viaţa economică a Daciei înainte şi după cucerire*, Bucureşti, 1948.
Berciu, D., *Arta traco-getică*, Bucureşti, 1969.
Berciu, D., *Buridava dacică*, I, 1981.
Berciu, D., Berciu-Drăghicescu, A., *Războiul dintre geţi şi perşi, 514 î.e.n.*, Bucureşti, 1986.
van Berg, P-L., *Architecture et géométrie de quelques villages rubanés récents du nord-ouest*, Helinivm, XXVIII/1, Belgium, 1989, p. 13-41.
Bichir, Gh., *Cuptorul de ars oale din cadrul culturii Vârteşcoiu – Poieneşti. Un atelier de olărie descoperit la Butnăreşti*, SCIV, XVII, 3, 1966.
Bichir, Gh., *Dacii din Ţara Oltului*, StComSibiu, 14, 1969.
Bichir, Gh., *Relaţiile dintre sarmaţi şi geto-daci până la sfârşitul secolului I e.n.*, SCIVA, 27, 2, 1976, p. 203-214.
Bichir, Gh., *Date noi cu privire la pătrunderea sarmaţilor în teritoriul geto-dacic*, I, SCIVA, 44, 2, 1993, p. 135-169.
Bogdan-Cătăniciu, I., *Tezaurul monetar de la Poiana. Unele aspecte ale circulaţiei tetradrahmelor Macedoniei Prima şi ale oraşului Thasos în lumea traco-getică*, SCN, VI, 1975, p. 177-178.
Butură, V., *Străvechi mărturii de civilizaţie românească; Transilvania - Studiu etnografic*, Bucureşti, 1989.
Buzilă, A., *Despre ceramica daco-getică lucrată cu mâna de la Bâtca-Doamnei, Piatra Neamţ*, MemAntiq, II, 1970, p. 237-250.
Buzilă, A., *Despre ceramica daco-getică lucrată cu roata de la Bâtca-Doamnei-Piatra Neamţ*, MemAntiq, IV-V, 1972-1973, 1976, p. 93-113.
Carcopino, J., *Les richesses des Daces et le rechessment de l" Empire romain sous Traian*, Dacia , I, 1924, p. 28-34.
Catalogul expoziţiei " *Civilizaţia geto-dacilor din bazinul Siretului*", 1992 (colectiv)
Căpitanu, V., *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice în aşezarea geto-dacică de la Răcătău (jud. Bacău)*, Carpica, 1976, p. 49 - 72.
Căpitanu, V., *Figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Răcătău, jud. Bacău*, Carpica, XV, 1983, p. 141-152.
Căpitanu, V., *Unelte şi arme de fier descoperite în aşezarea geto-dacică de la Răcătău, com. Horgeşti, Bacău*, Carpica, XVII, 1985, p. 41-74.
Căpitanu, V., *Ceramica geto-dacică descoperită în dava de la Răcătău, com. Horgeşti, jud. Bacău*, Carpica, XVIII-XIX, 1986-1987, p. 103-213.
Căpitanu, V., Ursachi, V., *Cetatea dacică de la Moineşti*, Carpica, XVIII-XIX, 1986-1987, 1987, p. 53-69.
Căpitanu, V., Alexianu, M., *Amfore cu inscripţii descoperite în dava de la Răcătău, com. Horgeşti, jud. Bacău*, Carpica, XVII, 1985, p. 75-80.
Căpitanu, V., *Obiecte cu semnificaţie cultuală descoperite în dava de la Răcătău, jud. Bacău*, Carpica, XVIII-XIX, 1986-1987, p. 71-91.
Căpitanu, V., *Obiecte de podoabă din dava de la Răcătău*, Carpica, XX, 1989, p. 97-
Chirilă, E., *Relaţiile dintre daci şi romani până la expediţia lui Marcus Vinicius, I*, ActaMN, I, 1964, p. 125-136.
Chirilă, E., Chidioşan, N., Lucăcel, V., Milea, Z., Ordentlich, I., *Descoperiri monetare antice în Transilvania*, ActaMN, II, 1965, p. 645-647.
Chirilă E., G. Mihăilescu, *Tezaurul monetar de la Căprioru. Contribuţii la studiul cronologiei şi circulaţiei Tetradrahmelor Macedoniei Prima şi ale insulei Thasos*, Târgovişte, 1969.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Chirilă, E., Lucăcel, V., *Un tezaur dac din nord-vestul Transilvaniei, Contribuţii la tipologia şi circulaţia aşa numitelor imitaţii ale tetradrahmelor Macedonia Prima în Dacia*, Zalău, 1970.
Chirilă, E., Gudea, N., *Descoperiri monetare antice în Transilvania,* Apulum, X, 1972, p. 713.
Chirilă, E., Gudea, N., Moldovan, G., *Tezaure şi descoperiri monetare din Muzeul municipiului Sighişoara*, Muzeul Municipiului Sighişoara, 1972.
Chirilă, E., Barbu, M., *Sistemul monetar dacic în Transilvania,* Ziridava, 1978, p. 61-66.
Coman, G., *Suporturi de vatră geto-dacice,* SCIV*A*, 3, 1980, p. 473.
Comşa, E., *Neoliticul pe teritoriul României,* Bucureşti, 1987.
Comşa, E., *Viaţa oamenilor din spaţiul carpato-danubiano-pontic în mileniile 7-4 î. Hr.*, Bucureşti, 1996.
Conovici, N., *Câteva figurine antropomorfe getice descoperite la Piscul Crăsani (comuna Balaciu, jud. Ialomiţa),* SCIVA, 25 , 2, 1974, p. 295-301.
Costea, F., *Aşezarea dacică de la Râşnov,* Cumidava, IV, 1970.
Costea, F., *Prezenţe romane în sud-estul Transilvaniei*, *Sargetia*, 11 - 12, 1974 - 1975, p. 277-284.
Costea, F., *Cu privire la imitarea vaselor greceşti şi romane în sud-estul Transilvaniei, Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 127-145.
Costea, F., *Aşezarea dacică de la Copăcel (com. Hârseni, jud. Braşov)*, ActaMN, XXIV-XXV, 1987-1988, p. 97-118.
Costea, F., *Fortificaţia dacică de la Crizbav,* Sargetia, XXV, 1992-94, p. 49
Costea, F., *Sud-estul Transilvaniei în timpul stăpânirii romane*, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 36-54.
Costea, F., *Repertoriul arheologice al judeţului Braşov*, I, 1995; II, 1996, Braşov.
Crişan, I. H., *Ceaşca dacică*, St.ComŞT, Cluj, VI, 3-4, 1955, p. 127-157.
Crişan, I. H., *Contribuţii la începuturile ritului de incineraţie în Transilvania*, PM, Cluj, 1960, p. 169-178.
Crişan, I. H., *Un depozit de unelte descoperite la Lechinţa de Mureş. Plugul la geto-daci*, SCIV, XI, 2, 1960, p. 285-301.
Crişan, I. H., *Morminte inedite din secolul III î.e.n. în Transilvania,* ActaMN, I, 1964, p. 82-110.
Crişan, I. H., *Săpături şi sondaje în valea mijlocie a Mureşului,* ActaMN, II, 1965, p. 39-76.
Crişan, I. H., *Sanctuarul dacic de la Pecica,* ActaMN, III, 1966, p. 91-101.
Crişan, I. H., *Materiale dacice din necropola de la Ciumeşti şi problema raporturilor dintre daci şi celţi în Transilvania*, Baia Mare, 1966.
Crişan, I. H., *În legătură cu cuptoarele de ars ceramică la daco-geţi,* Apulum, VI, 1967, p. 111-118.
Crişan, I. H., *Contribuţii la problema lucrării podoabelor dacice,* ActaMN, VI, 1969, p. 93-106.
Crişan, I. H., *Ceramica daco-getică. Cu privire specială la Transilvania.* Bucureşti, 1969.
Crişan, I. H., *Burebista şi epoca sa*, Bucureşti, 1977.
Crişan, I. H., *Apele curative la daci,* în *Origini*, Oradea, 1977, p. 134-138.
Crişan, I. H., *Începutul Latene-ului la daco-geţi,* Marisia, VII, 1977, p. 67-84.
Crişan, I. H., *Ziridava*, Arad, 1978.
Crişan, I. H., *Necropola dacică de la Cugir,* Apulum, XVIII, 1980.
Crişan, I. H., Cazacu, V., *Creaţia ştiinţifică şi tehnică la geto-daci*, în *Istoria gândirii şi creaţiei ştiinţifice şi tehnice româneşti*, Bucureşti, 1982, p. 171-202.
Crişan, I. H., *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, Bucureşti, 1986.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Crişan, I. H., *Statul la geto-daci, (sec. I î.e.n.- I e.n.), File din istoria militară a poporului român*, Studii, vol. 17, Bucureşti, 1987, p. 94-110.
Crişan, I. H., *Civilizaţia geto-dacilor*, Bucureşti, 1993.
Crişan, V., *Despre situaţia demografică în estul Transilvaniei în secolele II î.e.n. - I e. n.*, ActaMN, 26-30, I/1, 1989-1993, p. 79 - 89.
Crişan, V., Ferenczi, I., *Aşezarea dacică de la Mereşti (jud. Harghita). Cercetările arheologice din anii 1986-1993*, ActaMN, 31, 1, 1994, p. 377-432.
Crişan, V., *Aşezările dacilor din estul Transilvaniei în contextul schimburilor comerciale şi a circulaţiei monetare*, ActaMN, 32.I, 1995, p. 359- 382.
Crişan, V., *Aşezarea dacică de la Sântimbru - "La Pomii Verzi" (Jud. Harghita)*, ActaMN, 33. I. p.361 - 380.
Crişan, V., *Aspecte ale civilizaţiei tracice şi dacice din Carpaţii Răsăriteni*, Angvstia, I, 1996, p. 79-84.
Csutak, V., *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára*, Sfântu Gheorghe, 1929.
Daicoviciu, C., Chirilă E., Kiss, S., Protase, D., Russu, I. I., Székely, Z., *Graniţa de est a Daciei şi triburile libere de la hotarele de răsărit ale Daciei, Rezultatul cercetărilor de pe şase şantiere din jud. Trei Scaune*, SCIV, 1, 1950, p. 115 - 122.
Daicoviciu, C., *Dacica*, Cluj, 1969.
Daicoviciu, C., *Problema numărului dacilor, Dacica*, 1969, p. 9-17.
Daicoviciu, C., *Rubobostes – Burebista ?*, ActaMN, VI, 1969, p. 459-464.
Daicoviciu, H., *Observaţii privind obştea sătească la geto-daci*, SCIV, XI, 1, 1960, p. 13
Daicoviciu, H., *Addenda la "Aşezările dacice din Munţii Orăştiei"*, ActaMN, I, 1964, p.11-124.
Daicoviciu, H., *Coson sau Cotiso*, ActaMN, II, 1965, p. 107-110.
Daicoviciu, H., *"Regatul" lui Rhemaxos*, ActaMN, VI, 1967, p. 445-447.
Daicoviciu, H., *Dacii şi civilizaţia lor în secolele I î.e.n.- I e.n.*, ActaMN. V, 1968, p. 51-58.
Daicoviciu, H., *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972.
Daicoviciu, H., Glodariu, I., *Puncte de reper pentru cronologia cetăţilor dacice din munţii Orăştiei*, ActaMN, XIII, 1976, p. 71-80.
Daicoviciu, H., *Societatea dacică în epoca statului*, în *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 23.
Daicoviciu, H., *Portrete dacice*, Bucureşti, 1984.
Daicoviciu, H., Ferenczi Şt., Glodariu, I., *Cetăţi şi aşezări dacice în sud-vestul Transilvaniei, Bucureşti*, 1989.
David, M., *Consideraţiuni geo-politice asupra statului român*, Iaşi, 1939.
Dumitraşcu, S., *Utilitate şi artă în ceramica dacică din Crişana*, Carpica, XII, 1980, p. 45- 53.
Dumitraşcu, S., *Descoperiri daco-getice de la Biharea, Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 117.
Dumitraşcu, S., *Pietre de moară rotativă manuală descoperite în vestul Munţilor Apuseni*, Crisia, XVI, 1986, p. 21-74.
Dumitraşcu, S., *Realităţi istorice în Dacia de Nord-Vest, Crisia*, XVII, 1987, p. 55-60.
Dumitraşcu, S., Crişan, I., *Ceramica dacică descoperită la Biharea*, Crisia, XVIII, 1988, p. 363-380.
Dumitraşcu, S., *Chiupuri dacice (pithoi, dolia), descoperite în judeţul Bihor*, Crisia, XVIII, 1988, p. 9-39.
Dumitraşcu, S., *Un cuptor dacic de meşteşugar descoperit la Biharea în anul 1984*, ŞtComSM, IX-X, 1992-1993, p. 41-47.
Dumitrescu, V., Vulpe, A., *Dacia înainte de Dromihaete*, Bucureşti, 1988.
Eliade, M., *De la Zalmoxis la Gingis Han*, Bucureşti, 1980.
Eliade, M., *Făurari şi alchimişti*, Bucureşti, 1996.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

*** *Enciclopedia arheologiei şi istoriei vechi a României*, coord. C. Preda, vol. I, A-C, Bucureşti 1994; vol. II, D-L, Bucureşti 1996.
*** *Enciclopedia geografică a României*, coord. G. Posea, Bucureşti, 1982.
Ferenczi, A., *Raport asupra unei excursii arheologice în judeţul Trei Scaune*, ACMIT, 1926-1928, p. 242-246.
Ferenczi, A., *Cetăţi antice în judeţul Ciuc,* ACMIT, IV, Cluj, 1938, p. 234-252.
Ferenczi, S., *Câteva consideraţii asupra problemei cetăţilor de pământ din Transilvania şi din părţile mărginaşe,* Apulum, V, 1964, p. 115-125.
Ferenczi, I., G., *Săpături arheologice cu caracter informativ executate între anii 1962-1965 de Muzeul din Odorhei,* StMat, Tg. Mureş, II, 1967, p. 33-59.
Ferenczi, I., *Observaţii cu privire la sistemul şi caracterul aşa zisului "Limes Dacicus",* ActaMN, V, 1968, p. 92.
Ferenczi, I., G., *Cetatea dacică de la Odorheiu Secuiesc,* Crisia, I, 1972, p. 60-61.
Ferenczi, I., G., *Cercetări de topografie arheologică în bazinul superior al Târnavei Mari,* Materiale, X, 1973, p. 335-351.
Ferenczi, I., *Cetatea dacică de pământ de la Porumbenii Mari,* InMemCD, 1974, p. 137-150.
Ferenczi, G., I., *Săpăturile arheologice de la Mugeni, Studiu preliminar* (I), ActaMN, XII, 1975, p. 45-68.
Ferenczi, I., G., *Săpăturile arheologice de la Mugeni, Studiu preliminar* (II), ActaMN, XIII, 1976 , p. 239-247.
Ferenczi, I., *Amplasarea cetăţilor dacice din M-ţii Sebeşului (Consideraţii geomorfologice şi*
Ferenczi, I., *Observaţii geomorfologice privind apărarea naturală a complexului cetăţilor dacice din M-ţii Orăştiei*, Sargetia, XIII, 1977, p. 155- 169.
Ferenczi, G., I., *Săpăturile arheologice de la Mugeni, Studiu preliminar (III),* ActaMN, XIV, 1977, p. 295-304.
Ferenczi, I., *Premisele naturale ale metalurgie fierului în M-ţii Orăştiei*, StCom, II, Caransebeş, 1977, p. 299-309.
Ferenczi, I., *Problema aşezărilor civile dacice din M-ţii Orăştiei din punct de vedere geografic,* ActaMN, XIV, 1977, p. 73 - 79.
Ferenczi, I., *O posibilitate de înaintare a trupelor romane cu ocazia celor două războaie dacice (101-102, 105-106) până acum necunoscută, prin Carpaţii Meridionali,* Tibiscus, V, 1978.
Frenczi, I., G., *Cercetări de topografie arheologică în bazinul superior al Târnavei Mari între anii 1957-1970, (Raport preliminar) partea a II-a,* ActaMN, XV, 1978, p. 85-89.
Ferenczi, I., *Consideraţii de ordin geomorfologic şi topografic cu privire la desfăşurarea campaniilor împăratului Traian pentru cucerirea complexului de cetăţi dacice din M-ţii Sebeşului (I),* Apulum, XVI, 1978, p. 119-134.
Ferenczi, I., *Importanţa unor metale neferoase şi a unor minerale în procesul de formare a puterii dacice în Munţii Orăştiei,* Sargetia, XIV, 1979, p. 93-101.
Ferenczi, I., *Câteva consideraţii în legătură cu materialul de construcţie litic folosit în cetăţile dacice din M-ţii Sebeşului,* StCom, III, Caransebeş, 1979, p. 263-271.
Ferenczi, I., G., *Observaţii de topografie arheologică în partea superioară a Depresiunii Homoroadelor, judeţul Harghita, 1957-1978,* ActaMN, XVI, 1979, p. 411-430.
Ferenczi, I., *Consideraţii de ordin arheologico-istoric privind importanţa depresiunii Ciucului în epoca romană şi post romană,* Acta Harghitensia, 1980, p.23.
Ferenczi, I., *Contribuţii la soluţionarea problemei formării oraşului la daci, Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 48.
Ferenczi, G, I., *Săpături noi în cetatea dacică de pământ de la Porumbenii Mari, jud. Harghita*, ActaMN, XVIII, 1981, p. 387-396.
Ferenczi, G., I., *O încercare de localizare a centrului tribal dacic Sangidava în depresiunea Ciucului,* Apulum, XX, 1982, p. 82-86.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Ferenczi, I., *Contribuţii la problema formării aşezărilor cu caracter protourban la daci (cu privire specială la Sarmizegetusa to basileion), I*, Apulum, XXV, 1989, p. 127-159.
Ferenczi, I., *Contribuţii la problema formării aşezărilor cu caracter protourban la daci (cu privire specială la Sarmizegetusa to basileion), II*, Apulum, XXVI, 1990, p. 99-134.
Ferenczi, G., I., *Aşezarea dacică întărită de la Cuşmed (com. Atid, jud. Harghita)*, StComSM, IX-X, 1992-1993, p. 29-40.
Fettich, N., *Archäologische Beiträge zur Geschichte der sarmatisch-dakischen Beziehungen*, ActaArch, 3, 1953, p. 134 - 144
Filipescu, A., *Sălbăticiuni din vremea strămoşilor noştri*, Bucureşti, 1969.
Floca, O., *Cuptor dacic de ars vase descoperit la Deva*, Apulum , IX, 1971, p. 263-270.
Florea, G., *Ceramica pictată. Artă meşteşug şi societate în Dacia preromană (sec. I a. Chr. - I p. Chr.)*, Cluj-Napoca, 1998.
Florescu, A., Raţă, S., *Complexul de cetăţi traco-getice (sec. VI-III î.e.n.) de la Stânceşti - Botoşani*, StMat, Suceava, 1969.
Florescu, R., Daicoviciu, H., Roşu, L., *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, 1980.
Gaiu, C., Crişan, V., Găzdac, C., *Noi descoperiri monetare în judeţul Bistriţa Năsăud*, Rev. Bistriţei, IX, 1995, p. 125-127.
Georgescu L., Székely, Zs., *Contribuţii la cunoaşterea ritului funerar al dacilor din sud-estul Transilvaniei*, Aluta, XII - XIII, 1981, p. 37 - 38.
Gheorghiu, G., *Obiecte de sticlă descoperite în cisterna de la Sarmizegetusa Regia*, în *Studii de istorie a Transilvaniei. Specific regional şi deschidere europeană*, Cluj-Napoca, 1994, p. 43-45.
Gheorghiu, G., *Cisterna dacică de la Grădiştea de Munte*, ActaMN, 33, I, 1996, p. 375-380.
Gherghe, P., *Câteva date despre cetatea geto-dacică de la Stoianu, jud. Gorj*, ThD, VIII, 1-2, 1987, p. 139-143.
Ghinea, D., *Enciclopedia geografică a României*, I, 1996; II, 1997; III, 1998.
Giurescu, C. C., *Istoria pădurii româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi*, ed. a 2-a, Bucureşti, 1976.
Glodariu, I., *Sarmizegetusa dacică în timpul stăpânirii romane*, ActaMN, II, 1965, p. 667-668.
Glodariu, I., Cîmpeanu, M., *Depozitul de unelte agricole de la Dedrad*, SCIV, 17, 1, 1966, p. 19-39.
Glodariu, I., *Două fiare de plug de la Bicfalău*, ActaMN, IV, 1967, p. 471-472.
Glodariu, I., *Importuri romane în cetăţile dacice din Munţii Orăştiei*, Apulum VII, 1, 1968, p. 353-367.
Glodariu, I., *Consideraţii asupra circulaţiei monedei străine în Dacia (sec. II-I î.e.n.)*, ActaMN, VIII, 1971, p. 71-90.
Glodariu, I., *Aşezarea dacică şi daco-romană de la Slimnic*, ActaMN, IX, 1972, p. 119 - 129.
Glodariu, I., *Relaţii comerciale ale Daciei cu lumea elenistică şi romană*, Cluj, 1974.
Glodariu, I., *Un atelier de făurărie la Sarmizegetusa dacică*, ActaMN, XII, 1975, p. 107-134.
Glodariu, I., *Comerţul roman şi cucerirea Daciei, Sargetia*, XI-XII, 1974-1975, p. 237-250.
Glodariu, I., *Aspecte ale politicii demografice romane în zona de sud a Transilvaniei*, ActaMN, XIV, 1977, p. 95-109.
Glodariu, I., Iaroslavschi E., *Civilizaţia fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979.
Glodariu, I., *Bronzes italiques en dacie preromane. Penetration et diffusion bronzes hellenistiques et romains*, Lausanne, 1979, p. 185-189.
Glodariu, I., *Consideraţii privind organizarea statului dac*, ActaMN, XVII, 1980, p. 433-439.
Glodariu, I., *Aşezări dacice şi daco-romane la Slimnic*, Bucureşti, 1981.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Glodariu, I., *Contribuţii la cronologia ceramicii dacice în epoca Latene târzie*, *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 146.
Glodariu, I., *Sistemul defensiv al statului dac şi întinderea provinciei Dacia,* ActaMN, XIX, 1982, p. 23-38.
Glodariu, I., *Arhitectura dacilor, civilă şi militară, (sec. II î.e.n. – I e.n.),* Cluj-Napoca, 1983.
Glodariu, I., Costea, F., *Aşezarea dacică de la Şercaia,* Cumidava, XIII, 2, 1983, p. 9.
Glodariu I., *"Brăţările" cu nodozităţi Latene târzii în Dacia,* ActaMN, XXI, 1984, p. 63 - 80.
Glodariu, I., *Cariere şi exploatarea pietrei în Dacia preromană,* ActaMN, XXII-XXIII, 1985-1986, p. 91 - 103 .
Glodariu, I., *Aşezările dacice şi politica de urbanizare romană,* Apulum, XXIV, 1987, p. 133-137.
Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A., *Cetăţi şi aşezări dacice în Munţii Orăştiei*, Bucureşti, 1988.
Glodariu, I., Moga, V., *Cetatea dacică de la Căpâlna*, Bucureşti 1989.
Glodariu, I., *Zona intra-carpatică a Daciei în secolele I î.e.n. - I e.n.*, *SympTh*, nr. 7, Tulcea, 1989, p.126 - 134.
Glodariu, I., Iaroslavschi, E., Rusu, A., *Die Münzstatte von Sarmizegetusa Regia*, EphNap, II, 1992, p. 75-58.
Glodariu, I., *La Dacie a la veille de la conquete romaine et les guerres entre Decebal et Trajan,* Transylvanian Review, V, nr. 3, 1996, p. 3-18.
Glodariu, I., Rusu-Pescaru, A., Iaroslavschi, E., Stănescu, F., *Sarmizegetusa regia. Capitala Daciei Preromane*, Deva, 1996.
Gooss, C., Chronik der Archäelogischen Funde Siebenbügens, AVSL, XIII, 1876, p.203-338.
Gostar, N., *Cetăţi dacice din Moldova*, Bucureşti, 1969.
Gostar, N., Lica, V., *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Iaşi, 1984.
Gumă M., *O nouă contribuţie arheologică la studiul manifestărilor religioase ale geto-dacilor,* ActaMN, XVIII, 1981, p. 45-58.
Gumă, M., Luca, A. S., Săcărin, C., *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice efectuate în cetatea dacică de la Divici între anii 1985 - 1987*, Banatica, 9, 1987, p. 211, 215, 238, pl. XXII/1-2
Haimovici, S., *Studiul resturilor de faună descoperite în aşezarea dacică (sec. III-II î.e.n.) de la Lunca Ciurei,* ThD, VII, 1-2, 1986, p. 134-139.
Haimovici, S., *Creşterea animaleleor la geto-dacii (sec. IV î.Hr.-I d. Hr) din Moldova şi Muntenia,* ThD, VIII, 1-2, 1987, p. 144-153.
Horedt, K., *Die dakischen Silberfunde*, Dacia, N.S., XVII, 1973, p. 127 - 167.
Horedt, K., *Mittellatenezeitliche siedlungen aus Siebenbürgen*, SAA, teil II, Köln, Graz, 1965.
Horedt, K., *Aşezările fortificate din prima vârstă a fierului*, PM, Cluj, 1961, 179-187.
Horedt, K., *Aşezarea de la Sfântu Gheorghe - Bedehaza*, Materiale, II, 1956, p. 7-21.
Horedt, K., Ferenczi, S., Liu, N., Mirea, V., Rusu, M., *Pătrunderea şi aşezarea slavilor în Transilvania*, SCIV, 1,2, 1950, p. 128 - 130.
Iaroslavschi, E., *Studiu comparativ asupra compoziţiei fierului antic*, ActaMN, XVIII, 1981, p. 405-408.
Iaroslavschi, E., *Au prelucrat dacii sticla ?*, *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 166.
Iaroslavschi, E., *Tehnica la daci*, Cluj-Napoca, 1997.
Iercoşan, N., *Noi descoperiri arheologice în zona Carei,* StMatSM, VII-VIII, 1986-1987, p. 139.
Ilenicz, M., Vlăsceanu, M., *Mic îndreptar turistic - Tuşnad*, Bucureşti, 1989.
Iliescu, O., *Precizări cu privire la rezultatele unor cercetări de numismatică geto-dacică,* SCIVA, 38, 3, 1987, p. 259-275.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Iliescu, V., *Rubobostes oder Burobostes,* StCl, X, 1962, p. 115-122.
Irimia, M., Conovici, N., *Aşezarea getică fortificată de la Satu Nou - "Valea lui Voicu", (com. Oltina, jud. Constanţa)*. Raport preliminar, ThD, 10, 1-2, 1989, p. 115 - 154.
*** *Istoria României*, I, Bucureşti, 1960.
*** *Istoria României. Transilvania*, I, Cluj-Napoca, 1997.
*** *Istoria Gândirii şi Creaţiei Ştiinţifice şi Tehnice Româeşti*, Bucureşti, vol. I, 1982, (Din antichitate până la formarea statului modern), redactor Şt. Pascu.
*** *Izvoare privind Istoria României, I, De la Hesiod la itinerarul lui Antoninus*, redactor Iliescu Vladimir, Virgil C. Popescu, Gh. Ştefan, Bucureşti, 1964.
János, P., Kovács, D., *Prierieghezã arheologicã în bazinul Ciucului,* StMat., Tg. Mureş, II, 1967, p. 43-51.
Jakab, E., *Kolozsvár története*, Buda, 1, 1870.
Jakab, E., L. Szádeczky, Udvar-helyvármegye története idotol 1848-49 -ig, Budapest, 1901.
*** *Iliri şi daci*, Cluj-Bucureşti, 1972.
*** *Judeţele patriei. Harghita - Monografie*, coord. A. Szekeres, V. Neag, Bucureşti, 1979.
Kozma F., *Mytologyai elemek a székely népköltészet - és népéletben*, Budapesta, 1882.
Könyöky, J., Nagy, G., *A középkori várak különös tekintettel Magyarországra*, Budapest, 1905.
Kovári, L., *Erdély épitészeti emlékei*, Cluj, 1866.
Kotigoroško, V., *Ţinuturile Tisei superioare în veacurile III î.e.n.- IV e.n. (Perioadele La Tene şi romană)*, Bucureşti, 1995.
Kotigoroško, V., *Gorodişcia rubeja naşei zrî v verhnem potise*, Slovenska Archaeológia, XXXVII, 1, Bratislava, 1989, p. 21 - 67.
Lascu, N., *Pământul şi vechii locuitori ai ţării noastre în opera din exil a lui Ovidiu*, vol. *Publius Ovidius Naso*, Bucureşti, 1957, p. 168-170.
Lascu, N., *Daos, Davos – sclavi daci?* ActaMN, VII, 1970, p. 79-91.
László, F., *Háromszékmegyei praemykenaei jellegu telepek*, Dolg. II, 1911, p. 175-259.
Lazarovici, G., *Über neo - bis äneolithische Befestigungen aus Rumänien*, Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte, band 73, Berlin, 1990, p. 93 - 117.
Lazăr, V., *Repertoriul arheologic al judeţului Mureş*, Târgu-Mureş, 1996
Lazin G., *Un depozit de unelte dacice descoperite la Luncani (Munţii Orăştiei)*, Sargetia, VII, 1970, p. 21-27.
Lazin G., *Cercetări arheologice în jud. Satu Mare,* StMSM, III, 1975, p. 61.
Lazin G., *Descoperiri dacice din secolele III î.Hr – I d. Hr, în jud. Satu Mare,* StMatSM, V-VI, 1981-1982, p. 69.
Lica, V., *Sardonius = Diurpaneus ?* SCIVA, 42, 3-4, 1991, p. 199-204.
Lupu, N, *Tilişca. Aşezările arheologice de pe Căţănaş*, Bucureşti, 1989.
Lupu, N., Die *Müze în der dakischen Burg von Tilişca*, Forschungen zur Volks-und Landeskunde, Bucureşti, 7/1, 1964, p. 5-31.
Macra, M. şi colab, *Despre rezultatele cercetărilor întreprinse de şantierul arheologic Sfântu-Gheorghe-Breţcu, 1950,* SCIV, 2, 1, 1951, p. 285-311.
Macrea, M., Crişan, I. H., *Două decenii de cercetări arheologice şi studii de istorie veche la Cluj,* ActaMN, I, 1964, p. 308-365.
Macrea, M., Glodariu I., *Aşezarea dacică de la Arpaşu de Sus*, Bucureşti, 1976.
Marcu, M., *Monedele dacice aflate în colecţia Muzeului Regional Braşov*, Culegere de Studii şi Cercetări, I, 1967, p. 85
Marcu, M. *Unele date privind practicarea meşteşugurilor în aşezările daco-romane din sud-estul Transilvaniei,* SCIVA, 3, 1980, p. 365.
Marcu, M. *Contribuţii privind prelucrarea metalelor în aşezările daco-romane din sud-estul Transilvaniei, Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 196.
Marcu, O., Rácz, Z., Cioacă, A., *Harghita*, Bucureşti, 1986.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Marinescu, F., *Armamentul şi fortificaţiile la geto-daci*, Probleme de artă militară, 3, 1979, p. 126.
Marinescu, F., *Forţa militară a geto-dacilor*, II, SMMIM, 14 - 15, 1981 - 1982, p. 55.
Marinescu, F., Vlădescu, M. C., *Cercetările arheologicer efectuate de către Muzeul militar şi aportul lor la elucidarea şi aprofundarea unor aspecte ale istoriei noastre militare*, SMMIM, 16, 1983, p. 102 - 119.
Marinescu, F., *Aşezări fortificate din România*, StCom., Sibiu, 14, p. 18 - 24;
Matei, V. A., *Repertoriul de aşezări şi descoperiri dacice pe teritoriul judeţului Sălaj*, ActaMP, III, 1979, p.11 - 40.
Matei, V. A., *Cuptorul pentru ars ceramică cenuşie stampilată descoperit în aşezarea dacilor liberi de la Panic (jud. Sălaj)*, ActaMP, IX, 1985, p. 247-258.
Marţian, I., *Urme din războaiele romanilor cu dacii*, ACMIT, Cluj, 1921.
Marţian, I., *Repertoriul arheologic pentru Ardeal*, Bistriţa, 1920.
Maxim, Al., I., *Un depozit de unelte dacice pentru exploatarea sării*, ActaMN, VIII, 1971, p. 457-463.
Mărghitan, L., *De când datează la daco-geţi concepţia constituirii sistemului de fortificaţii?*, *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 88-93.
Medeleţ, F., *Brăţările spiralice de argint*, InMemCD, Cluj, 1974, p. 229.
Mehedinţi, S., *Opere Alese*, Bucureşti, 1967.
Mihăilescu-Bîrliba, V., *Descoperiri monetare şi legăturile dintre tracii sud-dunăreni şi lumea geto-dacă*, MemAntiq, III, 1971, p. 193-207.
Mihăilescu-Bîrliba, V., *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n.. Economie şi monedă*, Iaşi 1990.
Mitrea, B., Székely, Z., *Tezaurul monetar de la Fotoş şi pătrunderea comercială romană în estul Daciei în sec. I î.e.n.*, Materiale, II, 1956, p. 645-683.
Mitrea, B., *Legăturile comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu republica romană reflectată în descoperirile monetare*, SCN, II, 1958, p. 123-138.
Mitrea, B., *Moneda republicană romană şi unitatea lumii geto-dace, Unitate şi continuitate în istoria poporului român*, Bucureşti, 1968, p. 53-64.
Mitrea, B., *Unitatea geto –dacă reflectată în monetăria dacică*, AUB, XVIII, 1969, p. 11-17.
Mitrea, B., *Pe marginea tezaurului de la Ilieni*, Aluta, I, 1970, p. 103-107.
Mitrea, B., *Alte drahme din Dyrrhachium descoperite în Moldova şi drumul lor de pătrundere la est de Carpaţi. Tezaurul de la Gropeşti, jud. Bacău*, SCN, V, 1971, p. 21-38.
Mitrea, B., *Spre o revalorificare a tezaurelor de monede romane republicane descoperite în Dacia. Tezaurul de la Ilieni, jud. Covasna*, SCN, V, 1971, p. 81-90.
Mitrea, B., *Reconsiderări istorice. Tezaurul de la Prejmer şi pătrunderea economiei romane în estul Daciei*, Aluta, III, 1971, p. 97-117.
Mitrea, B., *Problema monedelor postume de tip Filip al II-lea aflate în Dacia*, SCIV, 22, 2, 1971, p. 165-177.
Mitrea, B., *Monedele în lumea geto-dacică. Ce ne spun cele 450 tezaure*. Magazin Istoric, VIII, 10, 1974, p. 41-43.
Mitrea, B., *Moneda la dacii din estul Transilvaniei*, Aluta, 6-7, 1974-1975, p. 27-33.
Mitrea, B., *Monedele şi viaţa economică a geto-dacilor în timpul lui Burebista*, RevMuz, 15, 6, 1978, p. 3-12.
Mitrea, B., Nussbaum, T., *Legăturile economice între dacii din estul Transilvaniei şi cei din Moldova*, Aluta, X-XI, 1978-1979, p. 47-54.
Mitrea, B., *Tezaurul monetar de la Panciu şi legăturile economice dintre dacii de la est şi vest de Carpaţi în timpul lui Burebista*, Carpica, XII, 1980, p. 7-14.
Mitrea, B., *Decouvertes monetaires en Roumain- 1985*, Dacia, NS, XXX, 1986, p. 191-193.
Moga, V., *Aşezarea şi cetatea dacică de la Piatra Craivii* (jud. Alba), *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 103-116.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Moga, V., *În legătură cu o descoperire recentă din cetatea dacică de la Căpâlna, (jud. Alba),* ActaMN, XIX, 1982, p. 275-278.
Morintz, S., *Probleme ale Hallsatatt-ului timpuriu în sud-estul Transilvaniei*, Aluta, I, 1970, p. 93.
Moscalu, E., *Câteva observaţii asupra unor probleme ale Laten-ului geto-dacic,* SCIV, 23, 2,1972, p. 293-298.
Moscalu, E., *Ceramica Traco-Getică*, Bucureşti, 1983.
Moscalu, E., *Piese de podoabă din mediul traco-getic şi scitic. Inele şi brăţări ornamentate cu butoni,* ArhMold, XIII, 1990, p. 146.
Neigebaur, J, F., *Dacien aus den Uberresten des Klassischen Altertums mit besonderer Rücksicht auf Siebenbügen*, Kronstadt (Braşov), 1851.
Orbán, B., *A Székelyföld leírása*, I-IV, Buda, 1869 - 1871.
Paulovics, I., *Dácia keleti határvonala és az úgynevezett "dák"-ezüstkincsek kérdése(Graniţa de est a Daciei şi problema aşa ziselor tezaure de argint "dacice")*, Cluj, 1944.
Petre, G. I., *Cuptor de olar cu vase dacice şi romane la Buridava*, SCIV, XIX, 1, 1968, p. 147-158.
Petrescu-Dîmboviţa, M., *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iaşi, 1978.
Petrescu-Dîmboviţa, M., *Premisele civilizaţiei geto-dacice,* ArhMold, IV, 1980, p. 63-68.
Pârvan, V., *Getica. O protoistorie a Daciei*, Bucureşti, 1926; vezi şi Ed. îngrijită de Radu Florescu, Chişinău, 1992.
Pop, E., *Pădurile şi destinul nostru naţional*, Sibiu, 1943.
Pop, H., *Sisteme defensive dacice în depresiunea Şimleului*, Sargetia, XXV, 1992-1994, p. 25.
Pop I. I., *Pandantive în formă de căldăruşă din sud-estul Transilvaniei,* SCIV, 1, 17, 1966, p. 175-179.
Poenaru-Bordea G., Mitrea, B., *Découvertes monétaires en Roumanie - 1990*, Dacia, N. S., XXXV, 1991, p. 216.
Popescu, D., *Le tresor des monnaies "daces" de Tulgheş*, Dacia, IX-X, 1941-1944, 1945, p. 201-229.
Popescu, D., *Exploatarea şi prelucrarea metalelor în Transilvania până la cotropirea romană,* SCIV, II, 2, 1951, p. 27-45.
Popescu, D., *Prelucrarea aurului în Transilvania înainte de cucerirea romană*, Materiale, 2, 1956, p. 196 - 250.
Popescu, D., *Le tresor de Sâncrăieni,* Dacia, NS, II, 1958, p. 157-206.
Popescu, D., *Săpăturile arheologice din RPR, anul 1960*, SCIV, 12, 1, 1961, p. 133 - 144.
Popescu, D., *Le tresor dace en argent de Sâncrăieni, Inventaria Archaeologica*, Roumanie, Fasc. 3, Bucarest, 1967.
Popescu, D., *L'art du metal dans la Dacie Preromain, Tresor de l'art ancien en Roumanie*, Paris, 1970.
Popescu, D., *Tezaure de argint dacice*, (I), BMI, XL, 4, 1971, p.19-32.
Popescu, D., *Tezaure de argint dacice (II),* BMI, XLI, 1, 1972, p. 5-22.
Popescu E., *Arta prelucrării argintului la geto-daci,* Argeş, III, 8, Piteşti, 1968, p. 14-15.
Preda, Fl., *Răspândirea podoabelor greceşti în Dacia extra-carpatică (sec.VI- I î.e.n.),* AUB, seria şt. sociale, istorie, XV, 1966, p. 15-34.
Preda, Fl., *Procesul pătrunderii mărfurilor greceşti şi consecinţele acestuia în Dacia extra-carpatică,* Apulum, XI, 1973, p. 37-81.
Preda, C., *Triburile geto-dacice şi circulaţia monedelor*, Bucureşti, 1957.
Preda, C., *Săpăturile arheologice de la Sâncrăieni,* Materiale, 1959, VI, p. 825-869.
Preda, C., *Despre începuturile imitaţiilor monetare de tip Filip al II-lea,* StCl, XI, 1969, p. 69-83.
Preda, C., *Monedele geto-dacilor*, Bucureşti, 1973.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Preda, C., *Geto-Dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprîncenata*, Bucureşti 1986.
Preda, C., *Contribuţii la cunoaşterea civilizaţiei geto-dacice (Aşezarea de la Pleaşov)*, ThD,VII, 1-2, 1986, p. 71-100.
Protase D., *Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismaticii*, Bucureşti. 1966.
Protase D., *Unde a fost regatul lui Dicomes ?*, SCIV, 1, 21, 1970, p. 145-153:
Protase D., *Riturile funerare la daci şi daco-romani*, Bucureşti, 1971.
Protase D., *Autohtonii în Dacia*, I, Buc., 1980.
Protase D., *"Decebalus per Scorilo", în lumina vechilor şi noilor interpretări*, ThD, VII, 1-2, 1986, p. 146-153.
Pufulete, R., Dumitrescu, C., *Mic îndreptar turistic - Topliţa*, Bucureşti, 1989.
Rey-Vodoz, V., *Beiträge zum römischen Oberwinterthur - Vitudurum*, 8, Zürich - E97, 1998.
Roşu, A., *Geografia fizică a României*, Bucureşti, 1980.
Russu, I.I., *Obârşia poporului român şi limba daco-geţilor,AIIA-Cluj*,XXV,1982, p.301-309.
Russu, I.I., *Elemente autohtone în limba română . Substratul comun româno-albanez*, Bucureşti, 1970.
Roska, M., *Erdély régészeti repertoriuma*, I, Cluj, 1942.
Rustoiu, A., *Zidurile de piatră nefasonată la daco-geţi, (sec. II î.e.n. – I e.n.) e.n.)*, ActaMN, XXII-XXIII, 1985-1986, p. 767 - 774.
Rustoiu, A., *Metalurgia bronzului la daci (sec. II î. Chr. - sec. I. D. Chr.). Tehnici ateliere şi produse de bronz*, Bucureşti, 1996.
Rustoiu, A., *Fibule din Dacia preromană, (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, Bucureşti, 1997.
Sanie, S., *Importuri elenistice şi romane în câteva cetăţi şi aşezări dacice din Moldova*, SCIV, 24, 3, 1973, p. 407-434.
Sanie, S., *Civilizaţia romană la est de Carpaţi şi romanitatea pe teritoriul Moldovei, secolele II î.e.n.- III e.n.*, Iaşi, 1981.
Sanie, S., *Plastica şi unele aspecte ale cultelor şi credinţelor geto-dacice*, *Studii Dacice*, Cluj, 1981, p. 174-195.
Sanie, S., *Din istoria religiei geto-dacice*, I, AIIA, Iaşi, 22, 2, 1985, p. 377-390.
Sanie, S., Sanie, Ş., *Cetăţuia geto-dacică de la Barboşi* I, ArhMold, 11, 1987, p. 103-111;
Sanie, S., Sanie, Ş., *Cetăţuia geto-dacică de la Barboşi* II, ArhMold, 12, 1988, p. 53-103.
Sanie, S., *O ştanţă monetară descoperită în cetăţuia geto-dacică de la Barboşi-Galaţi*, SCIVA, 40, 1, 1989, p. 91-95.
Sanie, S., Sanie, Ş., *Cetăţuia geto-dacică de la Barboşi* (IV), ArhMold, XV, 1992, p. 71.
Scheint, D., *Das land und Volk der Szekler in Siebenbürgen*, Pesta, 1833.
Schroller, H., *Jahrbuch des Burzenlander-Sachsischen Museums*, I, 1925, p. 112.
Sficlea, V., *Masivul Ceahlău, Ţara Giurgeului, Depresiunea Dărmăneşti. Podişul Covurlui*, Bucureşti, 1980.
Simion, G., *Civilizaţia geto-dacilor în zona gurilor Dunării (rez. Tez. Doc.*),Bucureşti, 1982.
Sîrbu, V., *Importuri greceşti în Câmpia Brăilei (sec. V-I î.e.n.)*, Pontica, 15, 1982, p. 99-124.
Sîrbu, V., *Câmpia Brăilei în secolele V-III î.e.n. Descoperiri arheologice şi interpretări istorice*, SCIVA, 34, 1, 1983, p. 11-41.
Sîrbu, V., *Ritualuri şi practici funerare la geto-daci*, Istros, 4, 1985, p. 89-126.
Sîrbu, V., *Credinţe magico-religioase ale geto-dacilor reflectate în descoperirile arheologice*, SCIVA, 38, 4, 1987, p. 303-320.
Sîrbu, V., *Figurine antropomorfe şi zoomorfe traco-geto-dacice din prima şi a doua epocă a fierului*, Istros, 5, 1987, p. 91-157.
Sîrbu, V., *Despre semnificaţia unor gropi din aşezări şi complexe de cult geto-dacice*, CCDJ, 1988, p. 5-7.
Sîrbu, V., *Semnificaţia unor gropi de cult descoperite în dava geto-dacică de la Grădiştea (jud. Brăila)*, Peuce, 10, 1991, p. 57-61 (I), p. 39-47 (II).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Sîrbu, V., *Un atelier de prelucrare a podoabelor din bronz descoperit în dava de la Grădiştea, jud. Brăila*, Istros, 6, 1992, p. 37-43, 371-383.
Sîrbu, V., *Credinţe şi practici funerare, religioase şi magice în lumea geto-dacilor*, Galaţi, 1993.
Sîrbu, V., *Consideraţii asupra habitatului getic din zona Căscioarele, jud. Călăraşi*, RevBis, 8, 1994, p. 25-33.
Sîrbu, V., *Dava getică de la Grădiştea, Judeţul Brăila, I*, Brăila, 1996.
Sîrbu, V., Trohani, G., *Cités et établissments fortifiés entre les Carpates Méridionales, le Danube et la mer Noire (V^e-IIIe siecles av. J.-C.)*, The Thracian world at the crossroads of civilizations, I, Bucureşti, 1997, p. 512-539.
Sîrbu, V., Florea, G., Imaginar şi imagine în Dacia preromană, Brăila, 1997.
Solymossy, E., *Az oklándi Kúnhalmokról Udvárhely vármegyében*, AÉ, 5, 1895.
Soroceanu, T., Lazarovici, G., Amilacher, E., Mureşan, M., *Contribuţii la repertoriul arheologic al judeţului Mureş*, Marisia, VII, 1977, p. 57-65.
Spinei, V., *Realităţi etnice şi politice în Moldova meridională în secolele X-XIII. Români şi turanici*, Iaşi, 1985.
Szabó M, Guillaumet J. P., Csermenyi V., *Fouilles franco-hongroises a Velem-Szentvid. Recherches sur la fortification Latenienne*, ActaArh, XLVI, 1-4, 1994, p. 107-126.
Székely, Z., *A komollói erodített római tábor, Cluj, 1943.*
Székely, Z., *Jegyzetek Dácia történetéhez*, Sfântu Gheorghe, 1946.
Székely, Z., *Le tresor de Alungeni (dep. Trei Scaune)*, Dacia, XI-XII, 1945-1947, 1948, p. 105-114.
Székely, Z., *Sepsiszentgyörgy története a középkor végéig*, Sfântu Gheorghe, 1948.
Székely, Z., *Zetevára. Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1946 ásatásáról.* Sfântu Gheorghe, 1949.
Székely, Z., *Săpăturile din 1949 la Bixadul Oltului (Trei Scaune)*, Muz.CIV a Rom, Bucureşti, 1951, p. 75-92.
Székely, Z., *Adatok a dákok késo vaskori muveltségéhez*, Miercurea Ciuc, 1954.
Székely, Z., *Raport despre cercetările arheologice executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe între anii 1945 - 1953*, Almanah, 1879 - 1954, Târgu-Mureş, 1955.
Székely, Z., *Ştiri cu privire la unele descoperiri monetare din Transilvania*, SCN, I, 1957, p. 471-472.
Székely, Z., *Cercetările şi săpăturile de salvare din Sfântu Gheorghe în anul 1955*, Materiale, III, 1957, p. 149-159.
Székely, Z., *Raport preliminar asupra sondajelor executate de Muzeul Regional din Sfântu Gheorghe în anul 1956*, Materiale, V, 1959, p. 231 - 245.
Székely, Z., *Cercetări arheologice în Regiunea Mureş Autonomă Maghiară*, Materiale, VI, 1960, p. 187.
Székely, Z., *Noi descoperiri monetare de pe teritoriul Regiunii Mureş Autonome Maghiare*, SCN, III, 1960, p. 555-558.
Székely, Z., *Săpăturile efectuate de Muzeul Regional din Sfântu Gheorghe*, Materiale, VII, 1961.
Székely, Z., *Sondajele Muzeului din Sfântu Gheorghe*, Materiale, VIII, 1962, p. 325-340.
Székely, Z., *Contribuţii la cultura slavă în sec. VII-VIII în sud-estul Transilvaniei*, SCIV, 13, 1, 1962, p. 47-58
Székely, Z., *Noi tezaure dacice descoperite în sud-estul Transilvaniei*, SCIV, XVI, 1, 1965, p. 51-66.
Székely, Z., *Un tezaur de monede republicane romane găsit la Sfântu Gheorghe*, SCN, IV, 1968, p. 363-372.
Székely, Z., *Noi descoperiri monetare în estul Transilvaniei*, SCN, IV, 1968, 455-456.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Székely, Z., *Materiale ale culturii Sântana de Mureş din sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 1, 1969, p. 7 - 115.
Székely, Z., *Aşezările şi cetăţile dacice din sud-estul Transilvaniei*, Cumidava, III, 1969, p. 99-122.
Székely, Z., *Săpăturile executate de Muzeul din Sfântu Gheorghe, (1959-1966)*, Materiale, IX, 1970, p. 297-315.
Székely, Z., *Date referitoare la cucerirea sud-estului Transilvaniei de către romani şi persistenţa elementului dacic*, Cumidava, IV, 1970, p. 49-55.
Székely, Z., *Noi descoperiri monetare greceşti în judeţul Covasna*, SCN, V, 1971, p. 361.
Székely, Z., *Cetatea dacică de la Covasna*, SCIV, 23, 2, 1972, p. 201-214.
Székely, Z., *Problema ceramicii dacice stampilate din sud-estul Transilvaniei*, Cumidava, VII, 1973.
Székely, Z., *Vase greceşti de la Cernat şi Poian, (jud. Covasna*),SCIV,24,3,1973, p.527-532.
Székely, Z., *Ceramica dacică de la Filiaş*, Cumidava, VIII, 1974-1975, p. 29-39.
Székely, Z., *Monede dacice în colecţiile Muzeului din Sfântu Gheorghe*, SCN, VI, 1975, p. 175-176.
Székely, Z., *O veche descoperire monetară în judeţul Covasna*, SCN, VI, 1975, p. 217-218.
Székely, Z., *Noi descoperiri de epocă romană din sud-estul Transilvaniei*, SCIVA, 26, 3, 1975, p. 343 - 351.
Székely, Z., *Aşezarea prefeudală de la Sălaşuri (com. Veţca, jud. Mureş)*, Marisia, V, 1975, p. 71-80.
Székely, Z., *Aşezarea prefeudală de la Bezid (jud. Mureş)*, Marisia, VI, 1976, p. 118-123.
Székely, Z., *Nouvelles donnee sur la cultura geto-dace,* ThD, 1, 1976, p. 231-240.
Székely, Z., *Cetatea dacică din Valea Caşinului*, Cumidava, XII, 1979-1980, p. 23 - 34.
Székely, Z., *Tezaurul monetar de la Hilib, jud. Covasna*, CN, III, 1980, p. 5-10.
Székely, Z., *Contribuţii la studiul prelucrării fierului la dacii din sud-estul Transilvaniei,* Aluta, 1981, p. 31-36.
Székely, Z., *Dacii din sud-estul Transilvaniei,* MuzNaţ, VI, 1982, p. 67-73.
Székely, Z., *O descoperire monetară de la Arcuş*, ThD, VII, 1-2, 1986, p. 144-145.
Székely, Z., *Aşezări din secolele VII - VIII, în bazinul superior al Târnavei Mari*, SCIVA, 39, 2, 1988, p. 169 - 198.
Székely, Z., *Castrul roman de la Olteni. Noi rezultate ale cercetării de teren din anii 1987-1989*, ArhMold, XVI, 1993, p. 279-282.
Székely, Z., *Noi descoperiri dacice de la Turia, jud. Covasna*, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 13-17.
Székely, Zs., *Ceramica dacică din castrul roman de la Olteni*, Cumidava, XV-XIX, 1990-1994, p. 18-21.
Şandru, I., *Rolul pasurilor şi trecătorilor carpatice în mobilitatea populaţiei*, AŞUI-G, XX, 1974, p. 83 - 92.
Şoancă, N., *Figurine antropomorfe*, Marisia, XV-XXVI, 1985-1992, p. 51 - 55
Tătulea C. M., Vicoveanu, D., *Depozitul de piese de cult de la Poiana*, CercetIst, 4, Iaşi, 1973, p. 143-150.
Téglás, G., *Praehisztorikus valsolvasztás Bessenyon (Háromszek m.)*,ÁE,VII,1887,p.153-157.
Teodor, S., *Contribuţii la cunoaşterea ceramicii din secolele III-II î.e.n. din Moldova*, SCIV, 18, 1, 1967, p. 25-46.
Teodor, S., *Contribuţii asupra metalurgiei fierului în epoca Latene la est de Carpaţi*, ThD, 1-2, 1989, p. 67.
Teutsch, J., *Das sachsische Burzenland einst und jezt*, Braşov, 1925.
Tocilescu, G., *Dacia înainte de romani*, Bucureşti, 1880.
Toynbee, A. J., *Studiu asupra istoriei*, I-X, Bucureşti, 1997.
Trohani, G., *Podoabe de argint geto-dacice*, Magazin Istoric, II, 1968, 9 (18), p. 4-6.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Trohani, G., *Contribuţii la istoria geto-dacilor din centrul Munteniei*, *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 94.
Trohani, G., *Cercetările arheologice de la Vlădicesca, punctul "Ochiul lui Velicu", comuna Valea Argovei, jud. Călăraşi*, CA,VI, 1985, p. 31.
Trohani, G., *Influences hellenistiques dans la decoration des atres Geto-Daces*, Ancient Macedonia, 4, 1986, Thessaloniki, p. 661-666.
Trohani, G., *Materiale de construcţie din lut ars descoperite în aşezările geto-dacice,* ThD, IX, 1-2, 1988, p. 161.
Trohani, G., *Vases – colonnettes geto-daces*, CA, IX, 1992, p. 83.
Trohani, G., *Aşezări geto-dace apărate natural şi fortificate în Muntenia*, Sargetia, XXV, 1992-1994, p. 65.
Tudor, D., *Oraşe, târguri şi sate în Dacia romană*, Bucureşti, 1968.
Tufescu V., *România. Natură, om, economie*, Bucureşti, 1974.
Turcu, M., *Les bols a reliefs des collections du Musee d'histoire du municipe de Bucarest*, Dacia, NS, 20, 1976, p. 199-204.
Turcu, M., *Geto-dacii din Câmpia Munteniei*, Bucureşti, 1979.
Turcu, M., *Cultura materială a geto-dacilor din Câmpia Munteniei*, *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 48-64.
Ursachi, V., *Noi elemente de fortificaţie în aşezarea de la Brad*, Materiale, Tulcea, 1980.
Ursachi, V., *Contribuţii la problema aşezărilor dacice de pe Valea Siretului*, MemAntiq , I, 1969, p. 105-119.
Ursachi, V., *Sanctuarul din cetatea dacică de la Brad, com. Negri, jud. Bacău,* MemAntiq, XII-XIV, (1980-1982), 1986, p. 93-104.
Ursachi, V., *Rituri şi ritualuri de înmormântare la populaţia dacică din cetatea de la Brad, com. Negri, jud. Bacău,* MemAntiq, (1980-1982), 1986, p. 105-126, 127-152-planşe.
Ursachi, V., *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, Bucureşti, 1995.
Ursachi, V., *Elementele decorative ale cănilor geto-dacice*, ArhMold, XVIII, 1995, p. 33-34.
Vaczy C., *Nomenclatura dacică a plantelor la Dioscorides şi Pseudo-Apuleius*, ActaMN, V, 1968, p. 59-74, (I); (II), VI, 1969, p. 115-129; (III), VIII, 1971, p. 109-133;(IV), IX, 1972, p. 107-117.
Vámszer, G., *Csíki kalauz*, Miercurea Ciuc, 1934.
Vasiliev, V., Aldea, I. Al., Ciugudean, H., *Civilizaţia dacică timpurie în aria intra-carpatică a României*, Cluj-Napoca, 1991.
Vasiliev, V., *Sciţii agatîrşi pe teritoriul României*, Cluj-Napoca,1980.
Velcea, V., Savu, A., *Geografia Carpaţilor şi Subcarpaţilor româneşti*, Bucureşti, 1982.
Vitos, M., *Csíkmegyei füzetek, Miercurea Ciuc*, 1894.
Vlassa, N., Dănilă, Ş., *Săpăturile arheologice de la Sărăţel,* Materiale,VIII, 1962, p.341-347.
Vulpe, R., *Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dacic,* Studii şi Comunicări, Piteşti, 1968.
Vulpe, R., *Aşezări getice din Muntenia*, Bucureşti, 1968.
Vulpe, R., *Săpăturile de salvare de la Sâncrăieni,* SCIV, 3-4, 1954, p.559-571.
Vulpe, A., Zahariade,M., *Geto-dacii în istoria militară a lumii antice,* Bucureşti, 1987.
Vulpe, A., Gheorghiţă, M., *Contribuţii la studiul cupelor cu decor în relief, getice de la Popeşti, jud. Ilfov,* MuzNaţ, III, 1976, p. 97.
Vulpe, A., *Geto-dacii ca unitate etno-istorică în lumea tracă,* SCIVA,1, 1980, p. 5.
Vulpe, A., *Despre unele aspecte ale spiritualităţii dacice,* ThD, VII, 1-2, 1986, p. 101-111.
Winkler, J., *Expansiunea economică a Romei în Dacia înainte de cotropirea ei,* Studii şi referate, I, 1954, p. 147-158.
Winkler, J., *Tehnica emisiunilor monetare la daco-geţi*, SCN, IV, 1968, p.335-341.
Winkler, J., *Tipurile monetare ale daco-geţilor şi aria lor de răspândire,* ActaMN, V, 1968, p. 33-49; VI, 1969, p. 67-91.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Winkler, J., *Perioada emiterii monedelor şi dreptul monetar la geto-daci,* ActaMN, VII, 1970, p. 93-108,.
Winkler, J., *Observaţii şi rectifîcări la monedele geto-dacilor,* ActaMN, XII,1975, p. 95-106.
Winkler, J., *Consideraţii despre moneda Koson*, SCIV, 23, 2, 1972, p. 173-199.
Wollmann, V., *Mineritul metalifer, extragerea sării şi carierele de piatră din Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1996.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

IX.2. ABREVIERI

AAR.MSI	Analele Academiei Române. Memoriile secţiunii istorice. Bucureşti
AAR.MSS	Analele Academiei Române. Memoriile secţiunii ştiinţifice. Bucureşti.
ActaArch	Acta Archaeologica, Budapest, I (1951) şi urm.
ACMIT	Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, secţia pentru Transilvania. Cluj, I - IV (1926 - 1938).
Acta MSC – MNS	Acta. Muzeul Secuiesc al Ciucului – Muzeul Naţion al Secuiesc, Miercurea Ciuc, 1996.
ActMuz Mediaş	Din activitatea ştiinţifică a Muzeului Raional Mediaş. Mediaş I- III (1953 - 1956).
ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj (Cluj - Napoca), (1964) şi urm.
ActaMP	Acta Musei Porolissensis. Zalău, I (1977) şi urm.
AEM	Archaeologisch-epigraphische Mitteilungenaus Oesterreich-Ungarn.Wien, I - X (1877 - 1896).
AFM	K. Herepei - B. Cserni, Alsófehérvármegye monographiája, II/1 (Alsófehérvármegye történelme, Aiud, 1901).
AIGeoR	Anuarul Institutului Geologic al României. Bucureşti, 1907 – 1943.
AISC	Anuarul Institutului de studii clasice. Cluj (Sibiu), I - V (1928 - 1948).
Almanah	Almanah 1879 - 1954. Muzeul Regional Sfântu Gheorghe. Târgu Mureş, 1955.
Aluta	Aluta. Studii şi comunicări. Muzeul Judeţean Sfântu Gheorghe
AnB	Analele Banatului. Timişoara, I - IV (1928 - 1931).
I. Andrieşescu, *Contribuţie*	I. Andrieşescu. *Contribuţie la Dacia înainte de cucerirea romană,* Iaşi, 1912
ANGVSTIA	Angvstia, vol I, Sfântu Gheorghe, 1996.
Apulum	Apulum. Anuarul Muzeului Naţional al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia, I (1939-1942), II (1942-1945), III (1947-1949), IV(Studii şi comunicări, Acta Musei Regionalis Apulensis, 1961), V (1965) şi urm.
AR.BSH	Académie Roumaine. Bulletin de la Section historique. Bucureşti, 1912 -1947.
ArhÉrt	Archaeologiai Értesíto. Budapest, I (1869) şi urm.
ArchHung	Archaeologia Hungarica. A Magyar Nemzeti Múzeum régészeti osztályának kiadvanyai. Budapest, I - XXXI (1926 -1951).
ArchKözl	Archaeologiai Közlemények, a hazei müemlékek ismeretének elömozditására. Budapest, I - XXII (1859 - 1899).
ArhMold	Arheologia Moldovei. Bucureşti, I (1961) şi urm.
ArhOlt	Arhivele Olteniei. Craiova, I - XXII (1922 - 1943).
ArhÖG	Archiv für Künde der Österreichischen Geschichtsquellen, Wien, I - L (1848 -1869).
AŞUI-G	Analele Ştiinţifice ale Universităţii "Al. I. Cuza" din Iaşi, Secţiunea II, c. Geografie.
ATÉ	Alsófehérmegyei történelmi régészeti és természettudoány társulat évkönyve. Gyulafehérvár (Alba Iulia), I (1889) – XVII (1913).
AUB	Analele Universităţii Bucureşti,
AVSL	Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu, 1843 - 1915.
Balcania	Balcania. Bucureşti, I - VIII (1938 - 1945).
Banatica	Banatica, Muzeul Judeţean Caraş-Severin, Reşiţa.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Barlangk	Barlangkutatás. Budapest. I - XVI (1913 - 1938).
E. Benkő, *A középkori*	E. Benkő, *A középkori Keresztur-szék régészeti topográfiája*, Budapest, 1992.
J. Benkö	*Transsilvania sive magnus Transsilvaniae principatus,* Viena, 1778.
BKL	Bányászati és kohászati lapok. Budapest, 1871 - 1944.
BSNR	Buletinul Societăţii Numismatice Române. Bucureşti., I -XLI, (1904-1947).
BulSŞCj	Buletinul Societăţii de Ştiinţe din Cluj. (1921 - 1948).
V. Butură, *Străvechi*	V. Butură, *Străvechi mărturii de civilizaţie românească; Transilvania - Studiu etnografic*, Bucureşti, 1989
CA	Cercetări Arheologice. Muzeul Naţional al României, Bucureşti
Caliani, *Urme*	A. Caliani, *Urmele domniei romane în Ardeal*, Blaj, 1915.
Carpica	Carpica. Muzeul de Istorie şi Artă din Bacău. Bacău
Cercetări (ARSAM)	Cercetări arheologice în reg. Stalin şi Aut. Mag., Mediaş, 1953
E. Chirilă - G. Mihăescu, *Căprioru*	E.Chirilă - G.Mihăescu, *Tezaurul monetar de la Căprioru*, Tîrgovişte, 1969.
Civiltá	*Civiltá romană în România*, Roma, 1970.
CN	Cercetări Numismatice, Bucureşti.
Crisia	Crisia. Culegere de materiale şi studii. Muzeul Ţării Crişurilor Oradea, I (1971) şi urm.
I. H. Crişan, *Ceramica*	I. H. Crişan, *Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania*, Bucureşti, 1969.
Cr.NA	Cronica numismatică şi arheologică. Bucureşti, I - IX (1920 - 1945).
CsikFüz	Csikmegyei Füzetek. Miercurea Ciuc.
Cumidava	Cumidava. Culegere de studii şi cercetări. Muzeul judeţean Braşov. I (1967) şi urm.
Dacia	Dacia. Récherches et découvértes archéologiques en Roumanie. Bucureşti, I - XII (1924 - 1948). N(ouvelle) S(érie): Révue d'archéologie et d'histoire anciénne Bucureşti, I (1957) şi urm.
Danubius	Danubius. Muzeul judeţean Galaţi.
DIR	Documente privind Istoria României, Bucureşti
DolgCluj	Dolgozatok ay Erdélyi Nemzeti Muzeum Erem- és Régiségtárából. Kolozsvár-Cluj, I - X (1910 - 1919).
DolgSzeged	Dolgozatok a. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéböl. Szeged, I - XIX (1925 - 1943).
DosMNA	Dosarul Muzeului Naţional de Antichităţi.
DosTocilescu	Dosarul Tocilescu.
EDR	Ephemeris Daco-Romana. Roma, I - X (1923 - 1943).
EMKEkalauz	EMKE uti kalauz. Budapest 1899.
EmlékkSzM	Emlékkönyv Székely Nemzeti Muzeum 50 éves jubileumára. Sfântu Gheorghe, 1929.
EmlékkSzt. I.	Emlékkönyv Szent István Király, Budapest, 1938.
M. Endes, Csik	M. Endes, Csik, Gyergyó és Kászonszékek története, Budapest, 1938
EphNap	Ephemeris Napocensis. Anuarul Institutului de Arheologie şi Istoria Artei din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca.
ErdMúz	Erdélyi Múzeum. Cluj, 1839 - 1945.
ErdMúzEvk	Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve. Cluj, 1874 -1914
ETTK	Ertekezések a törteneti tudományok köréböl, Budapest, 1867 – 1915.
Al. Ferenczi, *Kászonszék*	Al. Ferenczi, *Az egykori Kászonszék régészete*, Cluj, 1938.
FöldrKözl	Földrajzi Közlemények. Budapest, I - XX (1873 - 1942). N.S. 2

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

(1954), 14 (1966).

FöldtKözl Földtani Közlöny, Budapest, II – XL (1872 - 1910).

Forschungen Forschungen zur Volks - und Landeskünde. Sibiu, I (1958) şi urm

I. Glodariu, *Relaţii* I. Glodariu, *Relaţii comerciale ale Daciei cu lumea elenistică şi romană*, Cluj, 1974.

I. Glodariu, *Arhitectura* I. Glodariu, *Arhitectura dacilor - civilă şi militară*, Cluj-Napoca, 1983.

. Glodariu, E. Iaroslavschi, Civilizaţia I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizaţia fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979.

C. Gooss, Cronik C. Gooss, Chronik der Archäelogischen Funde Siebenbürgens (în AVSL, XIII, 1876, p. 203 - 338; extras p.3 - 138).

Háromszék Eml Háromszék Emlékkönyv, Sfântu Gheorghe, 1899.

K. Horedt, *Contribuţii* K. Horedt, *Contribuţii la istoria Transilvaniei în sec. IV - XIII* Bucureşti, 1958

HTRTÉ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Evkönyvei. I - XXII (1880 - 1913)

IAIA, Cluj-Napoca Institutul de Arheologie şi Istoria Artei, Cluj_Napoca

Iaroslavschi, E., *Tehnica* Iaroslavschi, E., *Tehnica la daci*, Cluj-Napoca, 1997

IDR *Inscripţiile Daciei romane*, Bucureşti, I (1975) şi urm

Ilda *Iliri şi daci*, Cluj-Bucureşti, 1972.

InMemCD *InMemoriam Constantin Daicoviciu*. Cluj, 1974.

IstRom *Istoria României*, Bucureşti, I, 1960.

Istros Istros. Muzeul Judeţean de Istorie din Brăila. Brăila.

E. Jakab, *KolozsTört* E. Jakab, *Kolozsvár története*, Buda, I, 1870

E. Jakab - L. Szádeeczky E.Jakab - L.Szádeczky, *Udvar- helyvármegye története Udvarhely legrégibb idötöl 1848 - 49-ig*, Budapest, 1901

JCC Jahrbuch der K.K. Central-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, Wien, 1856 - 1861; 1903-1916.

JNG Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte. München, I (1950) şi urm.

JSKV Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpat - Vereines. Sibiu, I - LVI (1881 - 1944).

JSzNM Jelentés a Székely Nemzety Múzeum állapotáról, Sfântu Gheorghe, 1913 - 1914.

Karpathen *Die Karpathen*, Braşov, 1907 - 1914

Könyöky, Nagy, J. Könyöky - G. Nagy, *A középkori várak különös tekintettel Középkori Magyarországra*, Budapest, 1905.

L. Kövári, *Erdép* L. Kövári, *Erdély épitészeti emlékei*, Cluj, 1866.

L. Kövári, *Erdrég* L. Kövári, *Erdély régiségei*, Pesta, 1852, ed. II, Cluj, 1892.

Közl Közlemények az Erdély Nemzeti Múzeum Erémés Régiségtárából. Cluj, I - IV (1941 - 1944).

KözlDebr Közlemények a debreceni Tisza István Tudományegye-tem Érem- és Régiségtárából, Debrecen, 1939 - 1940.

V. Lazăr, *Rep. MS* *Repertoriul arheologic al judeţului Mureş*, Bucureşti, 1996

M. Macrea, *Viaţa* M. Macrea, *Viaţa în Dacia romană*, Bucureşti. 1969

Marisia Marisia. Studii şi Materiale de arheologie, istorie şi etnografie. Muzeul Judeţean Mureş. Târgu-Mureş.

I. Marţian, *Rep.* I. Marţian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, Bistriţa, 1920.

I. Marţian, *Urme* I. Marţian, *Urme din războaiele Romanilor cu Dacii. Studiu arheologic*, Cluj, 1921.

Materiale Materiale şi cercetări arheologice, Bucureşti, I (1953) şi urm.

Materiale-Oradea, 1979 Materiale şi cercetări arheologice. A XIII-a sesiune anuală de rapoarte. Muzeul Ţării Crişurilor, Oradea, 1979

MemAntiq Memoria Antiquitatis, Piatra Neamţ,

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

MKE	Múzeumi és könyvtári értesitö. Budapest, I - X (1907 - 1916).
MuzNaţ	Muzeul Naţional. Muzeul de Istorie al R.S.R., Bucureşti, I(1974) şi urm.
J. F. Neigebaur, *Dacien*	J. F. Neigebaur, *Dacien aus den Uberresten des klassischen Altertums,* Braşov, 1851.
NK	Numismatikai Közlöny. Budapest, 1902 - 1943.
NZ	Nummismatische Zeitschrift. Berlin, 1870 - 1936.
OmCD	*- Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani,* Bucureşti, 1960.
OmCG	*Omagiu lui C. Giurescu*, Bucureşti, 1944.
Orbán, *Székelyföld*	B. Orbán, *A Székelyföld leirása*, I - VI, Buda, 1868 - 1871.
OTTÉ	Orvos természettudomány Értesitö, 1879 - 1948.
Em. Panaitescu, Castra	Em. Panaitescu, Castra Daciae, în Atti del 2-e Congresso Nazionale di Studi Romani, Roma, 1931.
Em. Panaitescu, *Trans*	Em. Panaitescu, *Transilvania, Banatul, Crişana şi Maramureşul*, Bucureşti, 1929
Patsch, *Beiträge*	C. Patsch, *Beiträge zur Völkerkunde von Südösteuropa*, I - VI, in Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, 1925 - 1937.
I. Paulovics, *Dacia*	I. Paulovics, *Dacia keleti határvonala és az ugynevezett dák ezüst kincsek kérdése*, Cluj, 1944.
V. Pârvan, *Getica*	V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei,* Bucureşti, 1926.
B. Pósta, *Útmutató*	B. Pósta, *Útmutató az Erdély Múzeum Érem és Régiségtárában*, Cluj, 1903.
C. Preda, *Monedele*	C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Bucureşti, 1973.
PM	Probleme de muzeografie, Cluj, 1960, 1964.
D. Protase, *Continuitatea*	D. Protase, *Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismaticii*, Bucureşti, 1966.
D. Protase, *Riturile*	D. Protase, *Riturile funerare la daci şi daco-romani*, Bucureşti, 1971.
RA	Revue Archéologique, Paris, 1844 - 1941
RevArh.	Revista Arhivelor. Bucureşti.
RevMuz	Revista Muzeelor. Bucureşti, I (1964) şi urm.
RevPAN	Revista de preistorie şi antichităţi naţionale. Bucureşti, I - IV (1937 - 1940).
RN	Revue Numismatique. Paris, 1836 - 1948.
M. Roska, *Kézikönyv*	M. Roska, *Az ösrégészet kézikönyve*, I - II, Cluj, 1926 - 1927.
M. Roska, *ErdRep.*	M. Roska, *Erdély régészeti repertoriuma* I, Cluj, 1942.
RSVA	Revista ştiinţifică V. Adamachi. Bucureşti. I - XXXII (1910 - 1946).
A. Rustoiu, *Metalurgia*	A. Rustoiu, *Metalurgia bronzului la daci, (sec. II î.Chr. - I d.Chr.*), Bucureşti, 1996.
A. Rustoiu, *Fibulele*	A. Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană, (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, Bucureşti, 1997.
RT	Revue de Transilvanie. Cluj - Sibiu, 1934 - 1944.
SAA	Studien aus Alteuropa, teil II, Köln Graz, 1965.
Sargetia	Sargetia, Muzeul judeţean Deva, I (1937) şi urm.
D. Scheint, *Szekler*	D. Scheint, *Das Land und Völk der Szekler in Siebenbürgen*, Pesta, 1833.
-SCIV (SCIVA)	Studii şi cercetări de istorie veche, Bucureşti, I (1950) şi urm. (din 1974 Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie).
SCN	Studii şi cercetări de numismatică, Bucureşti, I (1957) şi urm.
StCom Caransebeş	Studii şi Comunicări de Etnografie şi Istorie, Muzeul Judeţean Caransebeş. Caransebeş.
SCŞCluj	Studii şi cercetări ştiinţifice, Cluj, 1951-1955.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

V. Sîrbu, Credinţe	V. Sîrbu, *Credinţe şi practici funerare, religioase şi magice în lumea geto-dacilor*, Galaţi, 1993,
V. Sîrbu, G. Florea, *Imaginar*	V. Sîrbu, G. Florea, *Imaginar şi imagine în Dacia preromană*,Brăila1997.
SMMIM	Studii şi materiale de muzeografie şi istorie militară, Bucureşti.
StCl	Studii Clasice, Bucureşti
StComSibiu	Muzeul Brukenthal.Studii şi comunicări. Arheologie - Istorie. Sibiu, 12 (1965) şi urm.
STComSM	Studii şi comunicări Satu Mare, Muzeul Judeţean Satu Mare.
SympTh	Symposia Thracologica. Institutul de Tracologie, Bucureşti
Z. Székely, *Adatok*	Z. Székely, *Adatok a dákok késö vaskori müveltségehez*, Miercurea Ciuc, 1954.
Z. Székely, *Jegyzetek*	Z. Székely, *Jegyzetek Dácia történetéhez*, Sfântu Gheorghe, 1946.
Z. Székely, *Komolló*	Z. Székely , *Á Komollói eröditett római tábor*, Cluj, 1943
Z. Székely, *Săpăturile*	Z. Székely, *Săpăturile de la Leţ - Varhegiu (Trei Scaune),* în Materiale şi cercetări de istorie veche a României, Bucureşti, 1951.
Z. Székely, *Sepsisztgy*	Z. Székely, *Sepsiszentgyörgy története a középkor végéig,* Sfântu - Gheorghe, 1948.
Z. Szekély, *Zetevára*	Z. Szekély, *Zetevára Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum, 1946 évi ásatásáról,* Sfântu Gheorghe, 1949.
Székelység	Székelység. Odorhei, I - XIV (1931 - 1944).
SzNMÉ	A Székely Nemzety Múzeum Értesitöje. Sfântu Gheorghe, I - III (1890 - 1902)
J. Teutsch, *Burzenland*	J. Teutsch, *Das sachische Burzenland einst und jetzt*, Braşov, 1925.
ThD	Thraco-Dacica, Institutul de Tracologie, Bucureşti
Tibiscus	Tibiscus, Muzeul Banatului din Timişoara, Timişoara
TIR	Tabula Imperii Romani. L 34, Budapest, 1968; L 35, Bucarest, 1969.
G. Tocilescu, *Dacia*	G. Tocilescu, *Dacia înainte de Romani*, Bucureşti, 1880.
Transilvania	Transilvania, organul Astrei. Sibiu, 1940-1946.
D. Tudor, *Oraşe*	D. Tudor, *Oraşe, sate şi târguri în Dacia romană*, Bucureşti, 1968.
J. Vass, *Erdély*	J. Vass, *Erdély a rómaiak alatt*, Cluj, 1863.
M. Vitos, *CsikmFüz*	M. Vitos, *Csikmegyei füzetek*, Miercurea Ciuc, 1894
Ziridava	Ziridava. Studii şi cercetări. Muzeul Judeţean Arad. Arad.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

X.

ILUSTRAŢIA*

X.1. EXPLICAŢIA ILUSTRAŢIEI

Pl. 1. Harta fizică a Transilvaniei de est.
Pl. 2. Descoperiri arheologice din secolele III/II a. Chr. - I p. Chr.
Pl. 3. Aşezări nefortificate.
Pl. 4. Cetăţi şi aşezări fortificate
Pl. 5. Descoperiri monetare, tezaure de obiecte şi podoabe.
Pl. 6. Descoperiri monetare geto-dacice.
Pl. 7. Descoperiri monetare elenistice.
Pl. 8. Descoperiri de monede şi tezaure monetare romane republicane şi imperiale.
Pl. 9. I. Planul topografic al aşezării fortificate. II. Mereşti, profilul vestic al "Şanţului Tătarilor". **1.** strat vegetal; **2.** pământ negru. **3.** pământ galben; **4.** pământ ars la roşu: **5.** ceramică; **6.** cărbune; **7.** pământ brun-gălbui; **8.** umplutura şanţului.
Pl. 10. Mereşti. Planul general al descoperirilor de pe Terasa nr.5: ***1.*** *piatră;* ***2.*** *cenuşă;* ***3.*** *cărbune;* ***4.*** *pământ galben;* ***5.*** *lipitură;* ***6.*** *pietriş;* ***7.*** *vatră de foc;* ***8.*** *ceramică;* ***9.*** *oase de animale;* ***10.*** *podină de locuinţă;* ***11.*** *piatră arsă;* ***12.*** *boltă cuptor;* ***13.*** *pământ ars, roşu;* ***14.*** *groapă de copac.*
Pl. 11. Cuptoarele metalurgice de la Doboşeni. 1. Planul cuptoarelor (după Z. Székely); **2.** Reconstituire (după I. Glodariu, E. Iaroslavschi)
Pl. 12. Planul cetăţilor
Pl. 13.
Pl. 14. Planul cetăţilor.
Pl. 15. Planul cetăţii.
Pl. 16.. I. Planul secţiunilor din 1988; locuinţa cu absidă. **II. Atelierul de fierar,** săpături 1998
Pl. 17. I. Planul şi profilul fortificaţiei - latura nord-vestică. (săpături 1988). **II. Profilul fortificaţiei pe latura sud-vestică.** (săpături 1998). **1.** Humus actual. **2.** Strat de cultură dacic. **3.** Piatră. **4.** Ceramică. **5.** Zid de piatră. **6.** Piatra din zid alunecată pe panta exterioară.**7.** groapă hallstattiană. **8.** Stâncă. **9.** Pământ brun cu aspect de lemn carbonizat. **10.** Pământ galben cu piatră şi stâncă sfărmată
Pl. 18. Planul cetăţilor.
Pl. 19. Planul cetăţilor şi al aşezării fortificate de la Bixad.
Pl. 20. 1. Planul cetăţii (*după Z. Székely*); **2.** Zidul din marginea Terasei I (săpături 1998).
Vase modelate cu mâna
Pl. 21. Borcane.**1.** Mereşti, 1986, L. 2, brun roşcat. Mz. M. C., nr. inv. 5370. **2.**Mereşti, 1988, brun-închis, primul nivel.Mz.M.C.,nr.inv.5376. **3.**Mereşti, 1994, brun-închis. MNIT, nr. inv. VD 118. **4.**Mereşti, 1988, L.2, brun-închis. Mz. M.C., nr. inv. 5370; **5.**Reci- "Telek", 1959, lângă vatra de foc din locuinţă; brun roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv.15650. **6.**Chilieni- "Cariera de nisip", 1996, cenuşie. Mz. Sf. Gh., fără nr. inv.**7.** Sînsimion- "Cariera de nisip", brun-roşcat. Mz. M. C., nr. inv. 3117. **8.**Sfântu

* Numărul de pe hărţi corespunde cu cel din *Repertoriu.*

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe - "Bedehaza"(?), negru, lustruit. MNIT, nr. inv. IN 4452, (desen după I. H. Crişan, *Ceramica*, pl. XXXIII /3). **9**.Turia-"Silozuri", 1984, brun-roşcat, lustruit. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18087.

Pl. 22. Borcane. **1.** Poian - "Panta de piatră", 1965, brun-roşcată cu ardere secundară. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16071. **2.** Sfântu Gheorghe, p. nec., brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. I - 546. **3.** Oituz, 1961, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 122. **4.** Olteni - "Malul pârâului Gero", în apropierea castrului, 1908, brun-gălbuie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 1457. **5.** Sfântu Gheorghe - "Bedehaza" (?), 1912, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 4298. **6.** Sfântu Gheorghe - "Bedehaza", 1912, roşu-închis. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 4392.

Pl. 23. Borcane. **1**. Ciucsângeorgiu - "Édesbükk", negru-cenuşiu, ardere secundară foarte puternică spre zgurificare. Mz. M. C., nr. inv. 1712; **2**. Mereşti, 1994, brun-închis. MNIT, nr. inv. VD 131; **3**. Sânsimion - "Cariera de nisip", brun-roşcat. Mz. M.C., nr. inv. 3117; **4**. Mereşti, 1994, gălbui. MNIT, nr. inv. VD 119; **5**. Mereşti, 1994, L- 7, lângă cuptor, brun-deschisă. MNIT, nr. inv. VD.163; **6**. Zetea - " Cetate", brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11119; **7**. Oituz, 1961, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., fără nr. inv. **8**. Sfântu Gheorghe – " Bedehaza", brun deschisă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 5034; **9**. Mereşti, 1988, brun închis, primul nivel. Mz. M.C., nr. inv. 5376.

Pl. 24. Borcane. 1. Alungeni, 1945, cenuşiu închis. În el au fost descoperite 148 monede romane republicane. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 10654; **2**. Bixad - "Vapa",1949, brun-roşcat, foarte corodat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11838; **3**. Poian - "Panta de piatră", 1966, brun-închisă. Mz. Sf. Gh., fără nr. inv; **4**. Surcea, 1936, roşiatic. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 8722; **5**. Olteni - "Cetatea fetei", brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv.1458; **6**. Oituz, 1961, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., fără nr. inv.; **7**. Covasna - "Cetatea Zânelor", 1968, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv.16476.

Pl. 25. Borcane. 1. Comolău - " Dombora", 1946, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11259; **2**. Mereşti, brun - închisă. MNIT, nr. inv. VD. 1343; **3**. Mereşti, brun-roşcată. MZ. M.C., nr. inv. 55624; **4**. Boroşneul Mare, la sud-vest de castrul roman, brun - roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16685; **5**. Sfântu Gheorghe - " Panta cu Fragi", brun - închisă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 6569; **6**. Sfântu Gheorghe - " Bedehaza", 1970, brun - închisă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17155; **7**. Turia – " Silozuri", 1984, brun - roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18084; **8**. Reci - "Telek", 1959, lângă vatra de foc din locuinţă, brun – roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 15649

Pl. 26. Borcane. 1. Sânsimion – "Cariera de nisip", brun – roşcat. Mz. M.C., nr. inv. 3118. **2**. Mereşti, 1988, L: 1, brun – închisă. Mz. M.C., nr. inv. 5370. **3**. Olteni – " Zona castrului", 1989, locuinţă dacică, brun - roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18349; **4**. Olteni - "Zona castrului" 1989, locuinţă dacică, brun - închisă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18347. **5**. Mereşti, 1986, L. 1, brun – roşcat. Mz. M.C., nr. inv. 5370; **6**. Mereşti, 1986, brun – roşcată. Mz. M.C., nr. inv. 5371; **7**. Mereşti, 1989, brun – închisă. Mz. M.C., nr. inv. 5370; **8**. Sânzieni – " Cetate", brun – roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17559; **9**. Mereşti, brun – roşcată. Mz. M.C., nr. inv.5562.

Pl. 27. Borcane. **1**.Boroşneul Mare – "Lângă castru", brun – închisă, sec. I p. Chr., Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16686; **2**. Cernat – " Pământul lui Robert", Gr. 1, brun – roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16614. **3**. Olteni – " Zona castrului", 1989, locuinţă dacică, brun – roşcată. Mz. Sf. Gh. nr. inv.18348. **4**. Turia – "Silozuri", 1984, brun - roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18086.

Pl. 28. Borcane. 1. Jigodin I, borcan, 1/2, brun-închis. Mz. M. C., nr. inv. 4021. **2.** Plăieşii de Sus, borcan, 1/2, brun-gălbui. Mz. M. C., nr. inv. 54. **3.** Sânsimion, borcan, 1/2, brun-închis. Mz. M. C., nr. inv. 77. **4.** Sâncrăieni, borcan, 1/2, gălbui-roşcat. Mz. M.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

C., nr. inv. 103. **5.** Sânsimion - "Grajduri", disc de cuptor metalurgic, 1/3. Mz. M. C., nr. inv. 128.

Pl. 29. Borcane. 1. Chilieni - "Cariera de nisip", 1996, brun-roşcat. Mz. Sf. Gh.; **2.** Cetăţuia - "Cariera de nisip", brun-roşcat. Mz. M. C., fără nr. inv., lada nr. 14; **3.** Sânsimion - "Grajduri", 1978, brun-roşcat. Mz. M. C., nr. inv. 3118.

Pl. 30. Fragmente de vas ornamentate.1,4,8. Covasna - "Cetatea Zânelor", brun. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16468, 16467. **2**. Doboşeni, 1956, brun-gălbui. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17570. **3**. Sânzieni - "Perka", 1975, cărămiziu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17557. **5**. Tomeşti, brun-roşcată. Mz. M. C., nr. inv. 338. **6**. Zetea - "Cetate", brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11517; **7**. Medişorul Mare - "Măzărişte", brun-roşcat cu ardere secundară. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16782.

Pl. 31. Fragmente de vas ornamentate. **1**. Poian - "Panta de piatră", brun. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16253. **2**. Medişorul Mare - "Măzărişte", brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16782. **3**. Medişorul Mare – "Măzărişte", roşu deschis, Mz. Sf.Gh., nr. inv. 16782 **4**. Sânsimion - "Cariera de nisip". Mz. M. C., nr. inv. 3133; **5**. Sânzieni - "Perka", 1975, cărămiziu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17557; **6**. Bancu - "Apa dulce", brun-roşcat. Mz. M. C., nr. inv. 1045. **7**. Racu II, brun-roşcat. Mz. M. C., fără nr. inv.; **8**. Sâncrăieni - "Fabrica de cărămidă", brun-roşcat. Mz. M.C., fără nr. inv., lada nr. 33.

Pl. 32. Fragmente de vas ornamentate. **1**. Cetăţuia - "Terasa Görgos", brun-gălbui. Mz. M. C., lada nr. 14; **2**. Ciucsângeorgiu - "Apa dulce", brun-roşcat. Mz. M. C., nr. inv. 1712; **3**. Sânsimion - "Cariera de nisip". Mz. M. C., nr. inv. 3178; **4-5**. Sânzieni - "Perka", brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17557; **6**. Covasna - "Cetatea Zânelor", brun. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16468; **7**. Racu II, brun roşcat. Mz. M. C. fără nr. inv.; **8**. Doboşeni, 1956, brun-gălbui. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17570; **9**. Medişorul Mare - "Măzărişte", brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16782; **10**. Angheluş - "Mestecănişul bisericii", 1972, brun. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16484; **11**. Casinul Nou - "Gura pârâului Szetye", cărămiziu. Mz. M. C., nr. inv. 1887.

Pl. 33. Fragmente de vase ornamentate. **1**. Leliceni - "Muntele de piatră", brun-roşcat. Mz. M. C., nr. inv. 2535; **2**. Covasna - "Cetatea Zânelor", brun. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16468; **3**. Chilieni, brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., fără nr. inv.; **4**. Zetea - "Cetate", cărămiziu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11172; **5**. Medişorul Mare - "Măzărişte", brun-roşcat, barbotină. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16782; **6**. Poian - "Panta de piatră", brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16148; **7**. Cârţa - "Fântâna lui Blasiu", brun. Mz. M. C., nr. inv. 377; **8-10**. Sânsimion - "Cariera de nisip". Mz. M. C., nr. inv. 3133; **11**. Mereşti, 1993, nivelul I, brun-deschis. MNIT, nr. inv. VD.249.

Pl. 34. Străchini. **1**. Sfântu Gheorghe – "Bedehaza", 1962, roşu cărămiziu, lustruit. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 17153. **2**. Tomeşti, brun –roşcat, lustruit. Mz. M.C. nr. inv. 338. **3**. Mereşti, 1988, cenuşiu – închis, lustruit. Mz. M.C., nr. inv. 5560. **4**. Mereşti, 1994, brun – deschis. MNIT, nr. inv. VD. 190.

Pl. 35. Străchini şi castroane. **1**.Mereşti, 1990, strachină, brun – roşcată. Mz. M.C., nr. inv.5577. **2**. Sânsimion – "Cariera de nisip", brun – gălbui, Mz. M.C. nr. inv. 3118. **3**. Mereşti, 1994, brun – deschisă. MNIT, nr. inv. VD. 190. **4**. Sânsimion – "Cariera de nisip", brun – gălbui. Mz. M.C., nr. inv. 3118. **5**. Mereşti, 1988, brun – închis, lustruit. Mz. M.C. nr. inv. 5372.

Pl. 36. Borcane şi străchini. (1/2). **1.** Sântimbru, Oală bitronconică, brun roşcată, lustruită. Mz. M. C., nr. inv. 2948; **2.** Mereşti, strachină, brun-închisă. Mz. M. C., nr. inv. 5217. **3.** Delniţa, borcan, brun-închis. Mz. M. C., nr. inv. 126; **4.** Mereşti, castron, brun închis, lustruit. Mz. M. C., nr. inv. 5211. **5.** Sânsimion, castron, brun deschis, lustruit. Mz. M. C., nr. inv. 2567. **6.** Mereşti, castron, brun închis, lustruit. Mz. M. C., nr. inv.5206.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 37. Fructiere. 1. Medişorul Mare – "Măzărişte", brun-roşcată, lustruită, cu buza îngustă şi dreaptă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16782. **2.** Angheluş – "Mestecănişul bisericii", 1972, brun-roşcată, lustruită. Mz. Sf. Gh. , nr. inv.16475. **3.** Sânzieni – "Piatra de tocilă", brun-cenuşie, cu buza îngustă şi îndoită. Mz. Sf. Gh., nr. inv.17557. **4.** Mereşti, 1990, strachină, brun-roşcată. Mz. M.C., nr. inv. 5577. **5.** Sânzieni – "Piatra de tocilă", brun-cenuşie, cu buza îngustă şi îndoită. Mz. Sf. Gh., nr. inv.17557. **6.** Sâncrăieni – "Fabrica de cărămidă", neagră, lustruită, cu buza îngustă şi dreaptă. Mz. M.C., fără nr. inv. lada nr. 33. **7.** Delniţa – "Păşune", cu buza lată şi îndoită, neagră, lustruită. Mz. M.C., nr. inv. 426.

Pl. 38. Strecurătore şi vas cu gât cilindric. 1. Sfântu Gheorghe - "Bedehaza", neagră, lustruită; Mz. Sf. Gh. nr. inv.5040. **2.** Poian, brun închis, lustruit; Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16613;

Pl. 39. Căni. 1. P. nec., neagră, lustruită. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 832. **2.** Sfântu Gheorghe, brun închis, lustruit. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 5036, desen după I. H. Crişan, Ceramica, pl. LXII/4; **3.** Dalnic, neagră, lustruită. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 44/950. **4.** Sfântu Gheorghe, brun-roşcată, lustruită; Mz. Sf. Gh., nr. inv. 15792.

Pl. 40. Cană. 1. Olteni - "Cetatea fetei", cenuşiu-deschis. **2.** Ornamentul desfăşurat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11461.

Pl. 41. Ceşti opaiţe. 1. Racu II, brun-închisă, cu două torţi. 1/2. Mz. M. C., nr. inv. 81. **2.** Bancu, brun-închisă, 1/2. Mz. M. C., nr. inv. 86. **3.** Sânsimion - "Cariera de nisip", 1988, brun-gălbuie, 1/3. Mz. M. C., nr. inv. 4364. **4.** Cetăţuia, brun închisă, cu două torţi. Mz. M. C., nr. inv. 2969. **5-6.** Jigodin I, 1985, 1988, brun-roşcate. Mz. M. C., nr. inv. 85; 4627 (ultima descoperită întâmplător la baza dealului).

Pl. 42. Ceşti-opaiţe. 1. Sânsimion, brun-gălbuie, 1/3. Mz. M. C., nr. inv. 2219. **2.** Sânsimion, brună, 1/2. Mz. M. C., nr. inv. 3493. **3.** Jigodin I, brun-gălbuie, 1/2. Mz. M. C., nr. inv. 4023. **4.** Sântimbru - "Pomii verzi", brun-gălbuie, 1/2. Mz. M. C., nr. inv. 827. **5.** Mereşti, 1986, brun închis, 1/2. Mz. M. C., nr. inv. 5215.

Pl. 43. Ceşti-opaiţe.1. Turia - "Silozuri", brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18064.**2.** Mereşti, 1993, brun-închisă. MNIT, nr. inv. VD. 140. **3.** Sfântu Gheorghe - "Simeria", brun-închisă. În ea este consemnat că a fost descoperit tezaurul monetar (61 monede) roman, datat între anii 172/151 - 81 a. Chr. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16617. **4.** Sfântu Gheorghe - "Bedehaza", 1962, brun-roşcată, cu alveole pe baza interioară. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17154.

Pl. 44.Ceşti-opaiţe. 1. Bixad - "Vapa", brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11850, vezi şi I. H. Crişan, Ceramica, pl.XLVI/21. **2.** Olteni - "Zona castrului", 1989, brun-gălbuie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18351. **3.** Olteni - "Cetatea fetei"(?), brun-închis. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 5482. **4.** Zagon, cenuşie cu pete brune. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 6910. **5.** Reci - "Mestecănişul bisericii", 1973, brun-roşcată cu ardere secundară în interior. Mz. Sf. Gh., fără nr. inv. **6.** Sfântu Gheorghe - "Epresteto", brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 6574. **7.** Mereşti, 1994, L. 6, brună. MNIT, nr. inv. VD. 1. **8.** Mereşti, 1993, brună. MNIT, nr. inv. VD 2.

Pl. 45. Ceşti-opaiţe. 1. Mereşti, 1994, brună. MNIT, nr. inv. 36. **2.** Mereşti, brună. MNIT, nr. inv. 37. **3.** Mărtineni, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., 6050. **4.** Sfântu Gheorghe - "Epresteto", brun roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 6573. **5.** Cernat - "Pământul lui Robert", 1963, brun-închisă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16616. **6.** Bixad - "Vapa", 1949, brun-roşcată, cu ardere secundară. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11978.

Pl. 46. Ceşti-opaiţe. 1. Mereşti, brun-închisă. Mz. M. C., nr. inv. nr. 5213. **2.** Mereşti, L.2, brun-deschisă. Mz. M. C., nr. inv. 5205. **3.** Sânsimion - "Cariera de nisip", 1978, brun-închis. Mz. M. C., nr. inv. 3045. **4.** Poian - "Panta de piatră", 1966, brun-roşcat.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16070. **5.** Covasna - "Cetatea Zânelor", 1968, brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., fără nr. inv.

Pl. 47. Ceşti-opaiţe. 1. Sântimbru - "Dealul lui Konya", roşie - gălbuie. Mz. M. C., nr. inv. 95. **2-3.** Şoimuşul Mic - "Lok", brun-roşcate. Mz. C. S., nr. inv. 1295. **4.** Tomeşti - "Déllo", brun roşcată. Mz. M. C., nr. inv. 2184. **5.** Cetăţuia - "Terasa Görgos", roşie - gălbuie. Mz. M. C., nr. inv. 2768. **6.** Mereşti, 1988, faza a II, L. 2; brun închisă. Mz. M. C., nr. inv. 5216. **7.** Jigodin I, brun-roşcată. Mz. M. C., nr. inv. 4022.

Vase modelate cu roata

Pl. 48. Căni. 1. Cernat – "F. Kovács ", cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16567. **2.** Olteni – "Cariera de nisip", 1960, cenuşiu-închis. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 15781. **3**. Mereşti, 1994, brun-deschis, MNIT, nr. inv. VD. 654. **4**. Cernat – "Grădina lui B. Kovács", cărămizie, în locuinţă, lângă vatra de foc. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16607. **5**. Bixad – "Vapa", 1949, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 119445. **6**. Fotoş – "grădina lui Médel", cenuşie, cu tezaur monetar. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 14633. **7**. Filiaşi – "Pământul Pădurii Mari", ccnuşie, de factură romană. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 121-804. **8**. Cernat – "Grădina lui Kovács Béla", cenuşiu deschis, cu partea superioară gălbuie. În registrul de inventar a fost consemnat un tezaur monetar depus în ea. Probabil, cel depus în 1941 – denari romani republicani şi imperiali. Mz. Sf. Gh. nr. inv.16602. **9**. Jigodin I 1988, cenuşie. Mz. M.C., nr. inv.4765.

Pl. 49. Cană de lux. Târgu Secuiesc, 1882, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 47.

Pl. 50. Căni. 1. Hilib – "Curtea lui F. Gál, cu toarta ruptă, cenuşie, cu tezaur monetar (sfârşitul. secolului al II-lea si începutul secolului I a. Chr.). Mz. Sf. Gh., nr. inv.17916. **2,5-6**. Mereşti, 1989, cenuşii, L. 1. Mz. M. C., nr. inv. 4900. **3**. Sânzieni - "Cetate", 1975, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17560. **4**. Cernat - "Pământul lui Robert", cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17448. **7**. Mereşti, 1990, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 4894. **8**. Mereşti, 1994, cenuşie. MNIT, nr. inv. VD. 461.

Pl. 51. Oale. 1. Ineu, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 347. **2.** Angheluş, 1971, L. 1, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16483. **3.** Mereşti, 1994, cenuşiu deschis. MNIT, nr. inv. VD. 615. **4.** Sânzieni - "Perka", 1975, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17557. **5.** Mereşti, 1993, cenuşie, nivelul I. MNIT, nr. inv. VD. 657. **6-7, 9-10.** Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4894. **8.** Filiaşi, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 16723.

Pl. 52. Oale; ornamente. 1, 6. Covasna - "Cetatea Zânelor", cenuşiu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16468, 16467. **2,3,4,7.** Mereşti, 1994, cenuşiu. MNIT, nr. inv. VD. 614. **5.** Sânzieni - "Perka", cenuşiu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17557.

Pl. 53. Oale pictate. 1. Eliseni - "Cimitirul cailor", 1973, roşu-gălbui cu pictură brun-roşcată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16896. **2-6.** Mereşti, roşii cu pictură brun-închisă. Mz. M. C., nr. inv. 4904, 4908.

Pl. 54. Oale cu două torţi (kantharos de tip celtic). **1, 2.** Mereşti, 1988, cenuşiu-deschis. Mz. M. C., nr. inv. 4900, 4848. **3.** Sfântu Gheorghe, p. nec., cenuşie. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 137. **4,5.** Mereşti, 1990, L. 2, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 5209, 5198. **6.** Jigodin I, 1988, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 4764.

Pl 55. Oale cu gura trasă spre interior. 1. Jigodin I, 1988, cenuşie cu ornament lustruit. Mz. M. C., nr. inv. 4775. **2.** Mereşti, 1990, cenuşie, sec. I a. Chr. MNIT, nr. inv. VD. 320. **3.** Mereşti, 1989, cenuşie. MNIT, nr. inv. VD. 320. **4.** Mereşti, 1986, L. 1, oală cu gura trasă spre interior, gălbuie pictată cu brun închis. Mz. M. C., nr. inv. 4903.

Pl. 56. Funduri de oale. 1. Medişorul Mare - "Măzărişte", cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16782. **2,4,6.** Mereşti, 1986, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4841. **3.** Sânsimion - "Cariera de nisip", cenuşiu închis. Mz. M. C., nr. inv. 3117. **5.** Racu II, cenuşie. Mz.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

M. C., fără nr. inv. **7.** Delniţa - "Păşune", 1966, cenuşiu. Mz. M. C., nr. inv. 422. **8.** Jigodin I, 1986, cenuşiu deschis. Mz. M. C., nr. inv. 4649.

Pl. 57. Vase de provizii. 1, 3. Covasna - "Cetatea Zânelor", cenuşii. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16468,16467. **2.** Mihăileni - "Popifôld", cărămiziu, cu bucăţi de mică. Mz. M. C., nr. 487. **4.** Delniţa - "Păşune", cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 429. **5.** Angheluş - "Mestecănişul bisericii", cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16484. **6,9.** Mereşti, L. 1, L.2, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4844, 5361. **7.** Casinul Nou - "Gura pârâului Szetye", cărămizie. Mz. M. C., nr. inv. 1887. **8.** Pădureni (Beşeneu) - "Teleacul Mic", cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 1957.

Pl. 58. Vase de provizii. 1. Sânsimion - "Cariera de nisip", 1978, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 2499. **2, 3.** Angheluş - "Mestecănişul bisericii", 1972, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16474, 16475. **4.** Mereşti, 1986, L. 1, cenuşie. MNIT, nr. inv. VD 320.

Pl. 59. Strecurători. 1. Bixad - "Vapa", 1952, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 14615. **2.** Jigodin I, 1988, cenuşie, lustruită. Mz. M. C., nr. inv. 4785. **3.** Zetea - "Cetate", cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11168. **4.** Mereşti, 1992, nivelul I, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 5203.

Pl. 60. Strecurători. 1,2, 3,4,7.8.10. Mereşti, cenuşii. MNIT, nr. inv. 186. **5-6.** Sânsimion - "Cariera de nisip", 1978, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 3098. **9.** Leliceni - "Muntele de piatră", cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 2535.

Pl. 61.Capace. 1. Cernat - "Pământul lui Robert", 1962, brun-roşcat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17449. **2, 4.** Mereşti, 1990, cenuşii. MNIT, nr. inv. VD. 318; Mz. M. C., nr. inv. 5315. **3.** Jigodin I, 1986, cenuşiu deschis. Mz. M. C., nr. inv. 4779. **5.** Mereşti, 1993, brună, cu fundul perforat (capac?). MNIT, nr. inv. 38. **6.**Văcăreşti, brun –închisă (capac?). Mz. M.C., nr. inv. 81.

Pl. 62. Străchini. 1. Mereşti, 1989, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 4853. **2, 3.** Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4867. **4.** Jigodin I, 1988, cenuşiu închis cu flecuri gălbui. Mz. M. C., nr. inv. 4775. **5.** Mereşti, 1990, fund de strachină, cenuşiu. Mz. M. C., nr. inv. 4809.

Pl. 63. Străchini.1, 2, 5. Mereşti, cenuşii. Mz. M.C. nr. inv. 4889. **3,4,6.** Mereşti, cenuşii. Mz. M.C. nr. inv. 4867. **7.**Jigodin I, 1986, cenuşie deschisă. Mz. M.C.4777.

Pl. 64. Străchini cu urme de pictură. 1-5. Mereşti, roşii-cărămizii, L. 1. Mz. M. C., nr. inv. 4902, 4908.

Pl. 65. Străchini.1. Mereşti, cenuşii din prima fază. Mz. M.C. nr. inv. 4835. **2.** Mereşti, 1986, L. 1, cenuşie, Mz.M.C. nr. inv. 4855. **3.** Mereşti, 1990, cenuşii. Mz. M.C. nr. inv. 4853. **4.** Mereşti, 1994, cenuşie, MNIT, nr. inv.VD.588.

Pl. 66. Străchini. 1,2,6. Mereşti, cenuşii, din prima fază. Mz. M.C., nr. inv. 4835. **3,4.**Mereşti, 1989, cenuşii. Mz. M.C. nr. inv.4867. **5.** Mereşti, 1986, cenuşiu-închis. Mz. M.C. nr. inv. 4839. **7.**Jigodin I, 1988, cenuşie. Mz. M.C. nr. inv. 4772. **8.** Jigodin I, 1988, cenuşie, Mz. M.C. nr. inv. 4777.

Pl. 67. Străchini.1-4, 7. Mereşti, cenuşii Mz. M.C. nr. inv. 4867. **5.** Mereşti, 1990, cenuşii. Mz. M.C. nr. inv. 4853. **6.** Covasna – "Cetatea Zânelor", cenuşie. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16467. **8.**Angheluş, 1972, cenuşie. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16484.

Pl. 68. Străchini. 1. Mereşti, 1990, cenuşie. MNIT, nr. inv. VD. 475. **2.** Cernat, 1970, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17041.

Pl. 69. Străchini. 1-4.Mereşti, cenuşii. Mz. M.C. nr. inv. 4850, 4849. **5-7.** Mereşti, cenuşii. Mz. M.C., nr. inv. 5372

Pl. 70. Străchini. 1. Jigodin I, 1986, cenuşie. Mz. M.C. nr. inv. 4777. **2.** Filiaşi – " Pământul Pădurii mari", cenuşie. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 16746. **3.** Sânzieni - "Perka", 1975, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17560. **4.** Mereşti, 1989, cenuşii. Mz. M.C. nr. inv. 1487.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 71. Castroane. 1. Mereşti, 1992, cenuşiu. Mz. M. C., nr. inv. 4851. **2.** Jigodin I, 1986, cenuşiu. Mz. M. C., nr. inv. 4770. **3.** Târgu Secuiesc - "Cimitirul reformat", cenuşiu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16611.

Pl. 72. Strachină grecească - import. Cernat - "Pământul lui Robert", 1965, cărămizie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16600.

Pl. 73. Importuri elenistice; tipar. **1.** Cernat - "Pământul lui Robert", 1965, cupă, brun-roşcată, cu ornament în relief. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16601. **2.** Cernat - "Pământul lui Robert", fragment strachină, roşie cu firnis lucios. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17489. **3.** Cernat - "Pământul lui Robert", fragment strachină, cărămizie cu firnis lucios şi ornament în relief. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16599. **4.** Angheluş - "Mestecănişul bisericii", tipar de gresie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 166610.

Pl. 74. Căni şi fructiere. 1. Cristuru Secuiesc - "Poala bradului", 1965, groapă dacică. Cană cu o toartă, cenuşie. Mz. C. S., nr. inv. 1795. **2.** Sântimbru - "Pomii Verzi", cană cu o toartă, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 2554. **3.** Jigodin I, fructieră cu buza îngustă şi dreaptă, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 72. **4.** Cristuru Secuiesc, colecţie, fructieră cenuşie cu buza îngustă şi îndoită. Mz. C. S., nr. inv. 1724. **5.** Mereşti, fructieră cenuşie cu buza îngustă şi îndoită. Mz. M. C., nr. inv. 4812. **6.** Şoimuşul Mic - "Crucea lui Antal", fructieră cenuşie cu buza lată şi îndoită. Mz. C. S, nr. inv. 1293.

Pl. 75. Fructiere cu buza faţetată. 1. Covasna - "Cetatea Zânelor", brun-roşcată cu buza scurtă şi dreaptă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16468. **2.** Poian - "Panta de piatră", 1973, cărămizie cu angobă lustruită, buza îngustă, oblică. Mz. Sf. Gh. nr. inv. 17590. **3.** Filiaşi - "Pământul pădurii Mari", cenuşie, buza lată, oblică. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16746

Pl. 76. Fructiere. 1. Cetăţuia - "Cariera de nisip", cenuşie. Mz. M. C., fără nr. inv. **2-5.** Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4838. **6.** Sânzieni - "Perka", 1975, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17560.

Pl. 77. Fructiere. 1-6. Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4838.

Pl. 78. Fructiere. 1-4. Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4838. **5.** Cetăţuia - "Cariera de nisip", cenuşiu-închis. Mz. M. C., lada nr. 14.

Pl. 79. Fructiere. 1-2. Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4840, 4846. **3**. Jigodin I, 1988, cenuşie-închis. Mz. M. C., nr. inv. 4768. **4.** Jigodin I, 1988, gălbuie, cu buza lată. Mz. M. C., nr. inv. 4651.

Pl. 80. Fructiere. 1. Mereşti, cenuşie. Mz. M. C., nr. 4840. **2.** Sânsimion, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 1047. **3.** Mereşti, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 4838. **4.** Comolău, descoperire întâmplătoare, 1932, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 8143.

Pl. 81. Fructiere. 1,3. Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4838. **2**. Jigodin I, 1988, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4766. **4**. Poian - "Panta de piatră", 1967, cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16148. **5**. Poian - "Panta de piatră", 1962, cenuşie închis. Din L. 2. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16148.

Pl. 82. Fructiere pictate. 1-3. Mereşti, roşu-gălbui pictate cu roşu închis. Mz. M. C., nr. inv. 4905 -4906. **4.** Odorheiu Secuiesc - "Bud", roşu-gălbui pictată cu brun-închis. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11133.

Pl. 83. Fructiere. 1. Cernat - "Kovacs Bela", cenuşiu-deschis, Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16603. **2-4.** Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4846, 4847, 4840.

Pl. 84. Fructiere. 1-2. Cernat - "Grădina lui Kovács Bela", 1963, de lângă vatra de foc din locuinţă, brun-roşcată şi respectiv cenuşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16608, 16606.

Pl. 85 Fructiere. 1. Mereşti, 1989, cenuşie. Mz. M. C., nr. inv. 4805. **2-4.** Mereşti, 1988, L. 1, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4806.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 86. Picioare de fructiere. 1,3-5,7. Mereşti, cenuşii. Mz. M. C., nr. inv. 4808, 4/4810. **2.** Mărtineni, p. nec., cenuşiu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 10/885. **6.** Poian - "Panta de piatră", 1967, cenuşiu. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16124.

Pl. 87. Kantharoi. 1. Covasna - "Cetatea Zânelor", 1968, cazan, roşu-cărămiziu, pictura roşu închis. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16470. **2.** Comolău, 1942, kantharos (?) brun-roşcat, cu angobă gălbuie şi urme de pictură roşie. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 9950. **3.** Mereşti, 1993, roşu-gălbui pictat cu roşu închis. MNIT, nr. inv. VD635. **4.** Mereşti, 1992, cărămiziu pictat cu roşu închis. MNIT, nr. inv. VD 636.

Pl. 88. Kantharoi. 1-3, 5-8. Mereşti, cenuşii, Mz. M. C., nr. inv. 4865. MNIT, nr. inv. VD. 42, VD. 41. **4.** Jigodin I, cenuşiu. Mz. M. C., nr. inv. 4783.

Pl. 89. Kantharoi. 1-7,9-10. Mereşti, cenuşii. MNIT, nr. inv. VD. 619, 618, 415, 652, 508. 605, 619. **8.** Jigodin I, 1996, cenuşiu. Mz. M. C., nr. inv. 4781.

Pl. 90. Kantharoi. 1-3. Mereşti, cenuşiu, MNIT, nr. inv. VD. 613, VD. 603, Mz. M. C., nr. inv. 4864. **4.** Filiaşi – "*Pământul Pădurii Mari*", brun-roşcat, în groapa dacică. **5-6.** Mereşti, cenuşiu. MNIT, nr. inv. VD 420, VD 607. **7-9.** Mereşti, picioare de kantharos, cenuşii. MNIT, nr. inv. VD. 606.

Pl. 91. Unelte de lut pentru modelarea ceramicii lucrate cu mâna. 1,5. Mereşti, brun-închise. MNIT, nr. inv. VD 6,7. **2-3.** Mereşti, Mz. M. C., nr. inv. 5265, 5425. **4.** Angheluş, Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16476. **6.** Mereşti, Mz. M. C., nr. inv. 5285. **7.** Mereşti, instrument de ornamentat ceramica. Mz. M. C., nr. inv. 5452. **8.** Ineu, Mz. M. C., nr. inv. 376.

Pl. 92. Fusaiole

1-11. Mereşti, VD 11-22.

Pl. 93. Fusaiole

1-9. Mereşti, VD 23-31.

Pl. 94. Unelte de lut. 1. Sânsimion - "Cariera de nisip", 1987, greutate. Mz. M. C., nr. inv. 4321. **2.** Sânsimion - "Cariera de nisip", 1988, mosor. Mz. M. C., nr. inv. 4331. **3-4.** Cernat - "Pământul lui Robert", fusaiole. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17451. **5.** Covasna , fusaiolă. Mz. M. C., nr. inv. 16467. **6.** Poian - "Panta de piatră", fusaiolă. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16087. **7.** Cetăţuia - "Cariera de nisip", greutate. Mz. M. C., lada nr. 14. **8.** Jigodin I, 1988, greutate, fragment. Mz. M. C., nr. inv. 4733.

Pl. 95. Greutăţi pentru războiul de ţesut. 1. Cetăţuia, Mz. M. C., nr. inv. 30, 1/2. **2.** Sânsimion, Mz. M. C., nr. inv. 954, 1/2. **3.** Ciucsângeorgiu, Mz. M. C., nr. inv. 1355, 1/2.

Pl. 96. Unelte. 1. Sâncrăieni, greutate. Mz. M. C., nr. inv. 2785. **2.** Eliseni - "Cimitirul cailor", greutate. Mz. C.S., nr. inv. 1781. **3-4.** Eliseni - "Cimitirul cailor", râşniţă (*meta şi catillus*). Mz. M. S., nr. inv. 15324. **5.** Medişorul Mare, pinten de fier. Mz. M. S., nr. 756. **6.** Sovata, secure de fier. Mz. M. S., nr. inv. 518.

Pl. 97. Cute de piatră. 1,3,4,5,6,8-11. Mereşti. Mz. M. C., nr. inv. 5229, 5827. **2.** Racu II, 1960. Mz. M. C. **5.** Covasna , Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16468. **7.** Sânzieni, Mz. Sf. Gh. nr. inv. 17558.

Pl. 98. Cuţite de fier. 1. Delniţa - "Păşune", Mz. M. C., nr. inv. 383. **2, 6,8,10.** Mereşti. Mz. M. C., nr. inv. 5406, 5,292, 5324, 5332. **3,5.** Jigodin I, 1988. Mz. M. C., nr. inv. 4596, 4604. **4.** Medişorul Mare. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16796. **7.** Sânsimion, 1987. Mz. M. C., nr. inv. 4323. **9.** Sâncrăieni. Mz. M. C., nr. inv. 307.

Pl. 99. Cuţite de fier. 1-6. Mereşti. Mz. M. C., nr. inv. 5406, 5407, 5416, 5408, 5410. **7.** Jigodin I, Mz. M. C., nr. inv. 4581.

Pl. 100. Unelte de fier. 1-4. Jigodin I, perforatoare. Mz. M. C., nr. inv. 4601, 4590, 4593, 4585. **5-6.** Mereşti, furculiţe. Mz. M. C., nr. inv. 5400, 5402. **7-8.** Mereşti, frigări. Mz. M. C. nr. inv. 5320, 5321.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Pl. 101. Unelte de fier. **1.** Mereşti, secere. Mz. M. C., nr. inv. 5323. **2-3.** Delniţa, fragmente de seceri. Mz. M. C., nr. inv. 387, 309. **4.** Jigodin I, fragment de topor (tăiş). Mz. M. C., nr. inv. 4577. **5.** Jigodin I, verigă de coasă, fragment. Mz. M. C., nr. inv. 4603. **6.** Mereşti, fragment de topor (tăiş). Mz. M. C., nr. inv. 5411. **7.** Mereşti, verigă de coasă. Mz. M. C., nr. inv. 5322.

Pl. 102. Unelte de fier. **1,2.** Cetăţuia - "Cariera de nisip". Topor şi ciocan. Mz. M. C., nr. inv. 302, 314. **3.** Jigodin I, 1984, topor din locuinţa-atelier. Mz. M. C., nr. inv. 4024.

Pl. 103. Brăzdare. **1-2.** Sântimbru - "Pomii verzi". Mz. M. C., nr. inv. 2566, 4118.

Pl. 104. Unelte. **1.** Cernat, creuzet. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17453. **2.** Mereşti, burghiu de fier. Mz. M. C., nr. inv. 5418. **3,5.** Mereşti, dălţi de fier. Mz. M. C., nr. inv. 5246, 5363. **4,6.** Delniţa, dălţi de fier. Mz. M. C., nr. inv. 386, 384.

Pl. 105. Ţinte şi cuie de fier. 1,3. Mereşti. Mz. M. C., nr. inv. 5362, 5247. **2.** Jigodin I. Mz. M. C., nr. inv. 4597. **5,6,8,11.** Jigodin I. M. C. nr. inv. 4594,4584, 4599, 4592. **7.** Mereşti. MNIT, nr. inv. VD 56. **9,10.** Sânsimion, Mz. M. C., nr. inv. 4337, 4336.

Pl. 106. Pinteni. Obiecte de fier. **1,2,4.** Mereşti, pinteni de fier. Mz. M. C., nr. inv. 5415. **3.** Jigodin I, scoabă de fier. Mz. M. C., nr. inv. 4578. **5.** Mereşti, scoabă de fier. Mz. M. C., nr. inv. 5335. **6.** Jigodin I, pinten de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 4574. **7-8.** Mereşti, zale de fier. Mz. M. C., nr. inv. 5293, 5222. **9.** Mereşti, lamă de fier. Mz. M. C., nr. inv. 5243.

Pl. 107. Unelte şi arme de fier. **1.** Jigodin I, 1988, mâner (?). Mz. M. C., nr. inv. 4626. **2.** Sântimbru - "Pomii verzi", cuţit (pumnal?). Mz. M. C., nr. inv. 2280. **3.** Medişorul Mare, cuţit (pumnal?), Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16792. **4.** Mereşti, bară de balanţă (?). Mz. M. C., nr. inv. 5318

Pl. 108. Arme. **1,9.** Comolău - "Grădina lui Şt. Dombora", vârf şi călcâi de lance. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 11271. **2-3.** Jigodin I, vârf de săgeată. Mz. M. C., nr. inv. 4583. **4-5.** Jigodin I, vârf de săgeată. Mz. M. C., nr. inv. 4602. **6-7.** Sfântu Gheorghe - "Eprestetö", vârf de săgeată. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 15947. **8.** Mereşti, vârf de săgetă. Mz. M. C., nr. inv. 5413. **10.** Mereşti, vârf de suliţă. MNIT, nr. inv. VD 43. **11.** Covasna, vârf de suliţă (pillum). Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17745.

Pl. 109. Piese de toaletă şi ţinută militară. **1.** Sânsimion, piaptăn de os. Mz. M. C., nr. inv. 4326. **2.** Sânsimion, plăcuţă de cuirasă, de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 4325.

Pl. 110. Obiecte de podoabă şi accesorii vestimentare. **1.** Mereşti, mărgică din sticlă albă. Mz. M. C., nr. inv. 5438 **2.** Jigodin I, mărgică din sticlă albastră. Mz. M. C., nr. inv. 4608. **3.** Mereşti, mărgică de sticlă galbenă cu cercuri albastre şi albe. Mz. M. C., nr. inv. 5289. **4.** Mereşti, mărgică de lut, gălbuie. Mz. M. C., nr. inv. 5277. **5,8.** Jigodin I, 1984, 1986, mărgele, fragment, de sticlă, roşie cu bandă verde şi frunze galbene. Mz. M. C., nr. 4025, 4586. **6**. Porumbenii Mari - "Cetate", mărgică de sticlă albăstruie; după G.,I. Ferenczi. **7.** Jigodin I, 1988, mărgică de lut, brun-roşcată. Mz. M. C., nr. inv. 4609. **9.** Mereşti, mărgele de lut, brun-gălbui. Mz. M. C., nr. inv. 5270. **10-11.** Mereşti, mărgele de lut, fragmente. Mz. M. C., nr. inv. 5311. **12.** Mereşti, gr. 1, pandantiv în formă de văscior, lut brun închis. Mz. M. C., nr. inv. 5337. **13.** Mereşti, cataramă de os. Mz. M. C., nr. inv. 5290. **14.** Jigodin I,1988, cataramă de fier. Mz. M. C., nr. inv. 4595. **15.** Mereşti, 1986, cataramă de fier. Mz. M. C., nr. inv. 5245.

Pl. 111. Piese de podoabă. **1.** Jigodin I, pandantiv de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 4575. **2.** Mereşti, pandantiv de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 5326 **3.** Jigodin I, cercel de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 4571. **4.** Jigodin I, cercel de aur. Mz. M. C., nr. inv. 4080. **5.** Mereşti, inel de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 5327 **6.** Mereşti, pandantiv de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 5326 **7.** Jigodin I, pandantiv de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 4576. **8.** Jigodin I, 1984, cercel de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 4025. **9.** Jigodin I, 1988, cercel

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

de bronz, fragment. Mz. M. C., nr. inv. 4606. **10.** Mereşti, cercel de bronz. MNIT, nr. inv. VD 57. **11.** Mereşti, cercel de argint. Mz. M. C., nr. inv. 5397. **12.** Mereşti, pandantiv-căldăruşă de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 5396. **13.** Mereşti, pandantiv de os, fragment. MNIT, nr. inv. VD 91. **14.** Mereşti, ţintă de bronz. Mz. M. C., nr. inv. 5397. **15.** Jigodin I, ţintă de argint. Mz. M. C., nr. inv. 5365. **16 - 18.** Mereşti, oglinzi. Mz. M. C., nr. inv. 5398-5399.

Pl. 112. Brăţări şi colane. **1.** Jigodin I, brăţară de fier cu verigi. Mz. M. C., nr. inv. 4579. **2,3.** Comolău - "Şt. Dombora" ?, bronz. Mz. M. C., nr. inv. 4578. **4**. Medişorul Mare, L. 1, colan de bronz. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16793. **5.** Sânsimion, argint. Mz. M. C., nr. inv. 5102.

Pl. 113. Fibule de fier. **1.** Ciucsângeorgiu, Mz. M. C., nr. inv. 289. **2,3,4,5,8.** Cernat. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18017, 15997, 17983,15995,15994. **6.** Leliceni - "Muntele de piatră", Mz. M. C., nr. inv. 2810. **7.** Mereşti, Mz. M. C., nr. inv. 5395.

Pl. 114. Fibule. 1-2,4. Comolău - "Şt. Dombora". Mz. Sf. Gh., bronz, fără nr. inv. **3.** Porumbenii Mari - "Cetate", bronz, după G., I. Ferenczi. **5**. Mereşti, fier. Mz. M. C., nr. inv. 5334. **6, 10.** Cernat, bronz. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 17710. **7.** Mereşti, bronz. Mz. M. C., nr. inv. 5325. **8,9.** Jigodin I, bronz. Mz. M. C., nr. inv. 5221, 4573. **11.** Mereşti, argint. MNIT, nr. inv. VD 64. **12.** Mereşti, bronz. MNIT, nr. inv. VD 63

Pl. 115. Tezaurul de la Cehăţel. 1- 2. Colane, Mz. C. S., nr. inv. 1052-1053. **2.** Brăţară. Mz. C.S., nr. inv., 1056.

Pl. 116. Tezaurul de la Cehăţel. 1-4. Brăţări. Mz. C. S., nr. inv. 1035, 1057, 1055,1054.

Pl. 117. Tezaurul de la Cehăţel. 1-6. Fibule. Mz. C.S., nr. inv. 1058, 1050. 1051, 1049. 1034, 1033.

Pl. 118. Tezaurul de la Ghelinţa, (*după I. Hampel*).

Pl. 119. Tezaurul de la Sâncrăieni. 1-2. Cupe semisferice. **3-5.** Cupe conice. (*după D. Popescu*)

Pl. 120. Tezaurul de la Sâncrăieni. 1-2. Cupe conice. **3-4**. Pocale.

Pl. 121. Tezaurul de la Sâncrăieni. 1-3. Pocale.

Pl. 122. Tezaurul de la Sâncrăieni. 1-4. Pocale.

Pl. 123. Tezaurul de la Sâncrăieni. 1-2. Drahmă Dyrrhachium, imitaţie tetradrahmă Thasos. **3,5.** Brăţări. **4.** Fibulă. **6,8**. Baze pocale. **7.** Fragment de corp de cupă. Mz. M. C., nr. inv. 4081, 4082.

Pl. 124. Tezaurul de la Surcea, (*după N. Fettich*).

Pl. 125. Figurine antropomorfe. 1. Angheluş. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16609. **2.** Turia - "Cimitirul catolic". Mz. Sf. Gh. nr. inv. 18290, după N. Şoancă. **3.** Sântimbru - "Dealul Mic". Mz. M. C., nr. inv. 23, după C. Beldiman. **4.** Poian. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 16198. **6.** Olteni. Mz. Sf. Gh., nr. inv. 18353.

Pl. 126. Gropi de cult. I. Mereşti. **II.** Sânsimion, (*după C. Beldiman*): **1.** Reconstituirea gropii. **2-5.** Vasele din groapă. Mz. M. C., nr. inv. 3040,3042, 3041,3039.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

X.2. ANEXE

ANEXA NR. 1

AŞEZĂRI DACICE NEFORTIFICATE; tipologie şi datare:

Tipul I - aşezări situate pe terasele apelor
Tipul II - aşezări situate pe promontorii sau terase înalte, înconjurate din două trei părţi de ape.
Tipul V - aşezări situate pe promontorii, apărate natural, cu terase amenajate şi uneori fortificate cu şanţuri şi valuri de pământ.
Cod - numărul localităţii pe hartă şi punctul din *Repertoriu*.

NR. crt.	Localitatea	Cod	Amplasament			Cronologie			Suprafaţa
			Tip I	Tip II	Tip V	3 - 2 a. Ch.	2a - Ip. Ch.	1 a - 1 p. Ch	
1	Aita Medie, CV	1?						•	
2	Albiş , CV	3B?						•	
3	Alungeni, CV	5A	•?				•		
4		5B	•?			•?			
5	Andreeni, HR	6	•				•		
6	Angheluş, CV	7A?	•?					•	
7		7B	•			•		•	
8	Archita, MS	9A	•?					•	
9		9B	•?					•	
10		9C?	•?					•	
11	Arcuş ,CV	10B?	•?					•	
12	Ariuşd , CV	11A?	•?					•	
13	Avrămeşti, HR	13A	•					•	3000 mp
14		13B	•					•	
15		13C	•					•	4000 mp
16		13D	•					•	10000 mp
17	Bancu, HR	14B	•					•	
18	Baraolt, CV	15A	•			•		•	
19	Batoş, MS	16		•				•?	10000 mp
20	Benţind , HR	18?	• ?					•?	
21	Beteşti, HR	19	•					•	300 mp
22	Bixad	21 A			•		•		
23	Bodogaia, HR	22	•?					•	
24	Boiu, MS	23A	•?					•	
25	Boroşneul Mare, CV	24A	• ?					•	
26		24B	•?						
27	Boroşneul Mic (CV)	25A			•?			•	
28		25B	• ?					•	
29	Brateş (CV)	26A	• ?					•	
30		26B	• ?					•	
31		26C	•					•	
32	Brădeşti, HR	27	•			•?			3000 mp
33	Bezid (MS)	28A		•				•	
34		28B		•				•	
35	Breaza (MS)	29A	•				•		
36	Breţcu (CV)	30A	•					•	
37	Casinul Mic, CV	31						•	
38	Casinul Nou, HR	32A	•					•	
39		32B	•					•	
40	Căpeni, CV	33A	•?					•	
41	Cătălina, CV	34A	•?					•	

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

42	Cecheşti, HR	35A	•					•	
43	Cehăţel, HR	36B	•					•	
44	Cernat, CV	37A		•		•		•	
45		37E	•					•	
46		37F	•					•	
47		37G?	•?					•	
48		37I	•?				•	•	
49	Cetăţuia, HR	38A	•			•		•	10000 mp
50		38B		•				•	10000 mp
51		38C		•				•	10000 mp
52	Chedia Mare, HR	39A	•					•	
53	Chilieni, CV	40B?	•?					•	
54	Ciucani, HR	42A	•				•		
55	Ciucsîngeorgiu, HR	43A	•					•	
56		43B	•					•	10000 mp
57	Cîmpul Cetăţii, MS	45B	•					•?	
58	Cîrţa, HR	46A		•?			•		15000 mp
59	Comolău, CV	47A			•?			•	
60		47B	•					•	10000 mp
61		47C	•					•	
62		47D	•					•	
63		47E	•					•	
64		47F		•?				•	
65	Cozmeni, HR	50A	•?					•	
66		50B	•					•	
67		50C	•					•	
68		50D	•					•	
69	Cristuru Secuiesc, HR	51A	•					•	
70		51B	•			•			5000 mp
71		51C	•					•	9000 mp
72		51D	•					•	1000 mp
73		51E	•					•	7500 mp
74		51F	•					•	5600 mp
75		51G		•		•?		•	5000 mp
76		51H	•					•	10000 mp
77	Crişeni, HR	52	•			•			
78	Cuşmed	53A			•		•		
79	Dalnic, HR	54A		•?				•	
80		54B	•?						
81	Dăneşti, HR	55B		•?				•	
82	Dejuţiu, HR	58	•					•	10000 mp
83	Delniţa, HR	60A	•					•	20000 mp
84		60B	•					•	
85	Doboşeni, CV	62B	•?			•?			
86	Eliseni, HR	63A	•					•	3000 mp
87		63C	•					•	10000 mp
88	Ernei, MS	64A?						•	
89	Eresteghin, CV	65A		•?				•	
90	Filiaşi, HR	66A		•				•	20000 mp
91		66B		•				•	
92		66C	•?					•	
93	Firtuş, HR	67A	•?			•			
94	Fotoş, CV	68A	•?					•	
95	Ghidfalău, CV	70A	•?					•	
96	Goagiu, HR	72A	•					•	420 mp
97		72B	•					•	15000 mp

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

98	Icafalău, CV	75A	•?					•	
99	Ilieşi, CV	77	•					•	
100	Ilieni, CV	78B?				•			
101		78C	•?				•		
102		78D?						•	
103	Ineu, HR	79		•			•		
104	Jacodu, MS	80	•					•	
105	Jigodin, HR	81A	•					•	
106		81B	•					•	500 mp
107	Lemnia, CV	83A		•?				•	
108	Leţ, CV	84A		•?				•	
109	Lisnău, CV	85B?						•	
110	Loţu, MS	86	•?					•	
111	Lueta, HR	87B?						•	
112	Lutoasa, CV	88?						•	
113	Malnaş - Băi, CV	89A		•?				•	
114		89B	•?					•	
115	Mădăraş, HR	90	•?					•	
116	Măgherani, MS	91A			•			•	
117	Mărtineni, HR	94A	•?					•	
118	Medişorul Mare, HR	96		•		•?		•	3000 mp
119	Medişorul Mic, HR	97	•					•	4800 mp
120	Mereşti	98A			•		•		30000 mp
121	Mihăileni, HR	100B	•?					•	
122	Misentea, HR	101	•?					•	
123	Moacşa, CV	102B?						•	
124	Morăreni, MS	103	•?				•?		
125	Mugeni, HR	104A	•					•	
126	Nădejdea, HR	106	•					•	
127	Odorheiu Secuiesc, HR	108B	•					•	
128	Ocland, HR	109?		•		•			
129	Oituz, CV	110B?						•	
130	Olteni, CV	112A			•?			•	
131		112B?						•	
132		112D?	•					•	
133	Oţeni, HR	113	•					•	3000 mp
134	Ozun, CV	114A	•					•	
135		114C	•					•	
136	Pădureni, CV	115A						•	
137		115B		•				•	
138	Plăieşii de Sus, HR	119?						•	
139	Poian, CV	120	•				•		
140	Porumbenii Mari, HR	121A	•					•	
141		121B		•				•	1500 mp
142		121C	•					•	
143		121D	•					•	600 mp
144		121E	•					•	18000 mp
145		121G		•				•	
146	Racu, HR	123B	•					•	5000 mp
147	Reci, CV	125A	•?					•	
148		125B	•?					•	
149		125C	•?						
150		125D		•			•		
151		125E?						•	
152	Roua, MS	127?					•?		
153	Rugăneşti, HR	128	•			•		•	7000 mp
154	Săcel, HR	129	•					•	15000 mp
155	Sălaşuri, MS	130		•				•	
156	Sărăţeni, MS	131B?		•				•	
157	Sîntu Gheorghe, CV	132A	•			•		•	
158		132B	•					•	
159		132E	•				•?		
160	Sîncrăieni, HR	134A		•			•		
161		134B	•					•	
162		134C	•				•		

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

163		134D?						•	
164	Sînmartin, HR	136A	•				•		
165	Sînsimion, HR	138	•				•		30000 mp
166	Sîntimbru, HR	139A	•			•		•	30000 mp
167		139B	•					•	
168		139C		•				•	
169	Sînzieni, CV	140A	•?					•	
170	Sovata, MS	141B?						•	
171	Şimoneşti, HR	143A	•					•	
172		143B	•					•	8000 mp
173		143C	•					•	40000 mp
174		143D	•					•	21000 mp
175	Şoimuşul Mare, HR	144A	•					•?	
176		144B	•					•	7500 mp
177	Şoimuşul Mic, HR	145A	•				•		
178		145B		•				•	4000 mp
179	Tamaşfalău, CV	146?						•	
180	Târceşti, CV	147	•					•	20000 mp
181	Tîrgu Secuiesc, CV	150A	•					•	
182		150B	•					•	
183	Tomeşti, HR	152A	•?					•	
184		152B	•					•	
185		152C?	•				•		
186		152D	•?					•	
187	Turia, CV	155A		•			•		
188		155B					•		
189		155C	•?					•	
190	Uilac, HR	156A	•					•	
191		156B	•					•	
192		156C	•					•	
193	Valea Şapartoc, MS	157	•					•	
194	Valea Crişului, CV	158A	•?					•	
195		158B	•?					•	
196	Valea Seacă, CV	159B	•				•		
197	Văcăreşti, HR	160	•?					•	
198	Vătava, MS	162	•					•?	
199	Vidacut, HR	163?	•					•	
200	Vâlcele, CV	164	•?					•	
201	Vînători, MS	165						•	
202	Vrabia, HR	166	•					•	
203	Zăbala, CV	167?						•	
Total			149?	3o?	7?	17?	25?	168?	

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

ANEXA NR. 2

Tipuri de locuinţe

cod = numărul de ordine şi punctul din *Repertoriu*

I = sec. III - II a. Ch.

II = sec. II a. Ch. - I p. Ch.

III = sec. I a. Ch. - I p. Ch.

IV = bordei

V = locuinţe de suprafaţă uşor adâncite

VI = locuinţă de suprafaţă

VII = plan rectangular

VIII = " - " circular

IX = cu colţurile rotunjite

X = vatră de foc

	Cronologie			Tipologie			Plan			Vatră de foc
NR	COD	LOCALITATE	I	II	III	IV BORDEI	V UŞOR ADÂNCITE	VI SUPRAFAŢĂ	VII	VIII	IX	X
1	2A	Albeşti			•		•				•	v?
2	5A	Alungeni		•			•					v
3	7B	Angheluş	•				2•			•		v
4	15A	Baraolt		•			1•					
5	35A	Cecheşti			•			1•	•			2v
6	37A	Cernat	•		•		•?					
7	37I			•			4		•			4v
8	37J			•	•	1•	1•		•			2v
9	47B	Comolău			•							
10	51H	Cristuru Secuiesc		•			2•		•			1v
11	66A	Filiaşi			•		•?					
12	80A	Jacod			•		•					
13	81D	Jigodin			•			3•	•			v
14	81F		•		•		1•	1•	•			2v
15	86A	Loţu			•		1•		•			1v
16	96A	Medişoru Mare			•	1•		•				1v
17	98A	Mereşti		•	•			5•				4v
18	112 D	Olteni			•		•?					?
19	114 A	Ozun			•	•						
20	120 A	Poian			•		1•		•			1v
21	121F	Porumbenii Mari			•			+2•	•			2v
22	128 A	Rugăneşti	•		•		•					

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

NR	COD	LOCALITATE	I	II	III	IV BORDEI	V UŞOR ADÂNCITE	VI SUPRAFAŢĂ	VII	VIII	IX	X
23	130 A	Sălaşuri			•		+•		•			v
24	132 A	Sfântu Gheorghe		•			+•		•			
25	132E				•		1•		•			v
26	134 A	Sîncrăieni					2•		•			v
27	139 A	Sîntimbru			•		•					?
28	145 B	Şoimuşu Mic			•		1•		•			?
29	155 A	Turia		•				2•	•			2v
30	159B	*Valea Seacă*		•		•						

ANEXA NR. 3

Dimensiuni de locuinţe

NR.	COD	LOCALITATE	6 -8 M^2	9-11 M^2	12-15 M^2	16-18M^2	PESTE 20M^2
1	35	Cecheşti					1•
2	37	Cernat		1•	1•	4•	
3	51	Cristuru Secuiesc			1•	2•	
4	81	Jigodin					1•?
5	86	Loţu	1•?	1•			
6	96	Medişoru Mare		1•			
7	98	Mereşti		1•	2•	1•	1•
8	120	Poian			1•		
9	130	Sălaşuri	1•				
10	134	Sîncrăieni			1•		1•
11	139	Sîntimbru			•?		
12	145	Şoimuşul Mic	1•				
13	155	Turia			2•		
14		Total	3	4	10	7	4

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

ANEXA 4
CETĂȚI

Abrevieri

cod = numărul şi punctul din *Repertoriu*

s = şanţ Mi = mormânt de incineraţie

v = val Mî = mormânt de înhumaţie

NrCrt	cod	Localitatea Judeţ	Cronologie			Amplasare cotă	Forma planului	Dimensiuni, suprafaţă	Structura sistemului de fortificaţie			Complexe				Terase		loc. anterioare
			3 - 2a.Ch	2a-1p.Ch	1a - 1p.Ch				şanţ - val	val	zid	locuinţe	gropi	atelier	diverse	în interiorul fortif.	în afara fortif	
1	2A	Albeşti, MS			•	deal tronconic	ovală?	80 x 40 m; p ≡ 240 m	•			•	•		M.î			
2	17A	Bădeni, HR			•?	deal tronconic singuratic 856m	ovală?	80 x 45 m; p≡ 250 m									1	Br
3	20A	Biborţeni, CV		•		mamelon	ovală	275x130m p≡ 810 m			•				M.i			
4	23B	Boiu? MS		•?		pinten												
5	37H	Cernat ?, CV	•		•	pinten			•			•			cuptor menajer			Ha
6	41A	Ciceu, HR		•		pisc stâncos 954 m	ovală	60 x 20 m; p≡ 160 m	•		•							
7	44A	Ciumani ?, HR		•?														
8	45A	C. Cetăţii, MS			•	deal tronconic 823 m	ovală	100x75 m p≡ 350 m			•?						mai multe 3 mari	
9	49A	Covasna, CV			•	Munte tronconic 930 m		30x18 m; p≡ 256 m		•	•	•				3 sau 4		IIa
10	50F	Cozmeni ?, HR			•?	878 m			•		•							
11	56A	Deda ?, MS			•?													
12	63B	Eliseni, HR			•	deal tronconic, 621 m			•									
13	71A	Ghindari, MS			•	deal tronconic	ovală	38 x 20 m; p≡ 116 m			•							Br, Ha

https://biblioteca-digitala.ro

14	81D	Jigodin I, HR			•	pinten, 709 m	neregulată	65 x 45m; p≅ 207m			•	•		•	M.î			Ha
15	81E	Jigodin II, HR		•?		Munte tronconic 904 m	ovală	85 x 35m; p≅ 240 m			•?							
16	81F	Jigodin III, HR		•	•	pinten 726 m	neregulată	100x40m; p≅ 290 m			•	•						Br
17	82A	Leliceni, HR			•	Munte tronconic 723m	ovală			•	•?	•						Br
18	99A	M. Ciuc ?, HR			•?													
19	100A	Mihăileni, HR			•					•	•?						mai multe	
20	108A	Odor. Sec., HR			•	deal tronconic 625 m		1,25 ha	4v + 2s									Br, Ha
21	112C	Olteni ?, CV			•?	deal, 706 m												
22	121F	Por. Mari, HR			•	deal tronconic 620 m	neregulată	265x150m p≅ 830 m	11v - 8s;			•						
23	123A	Praid ?, HR				deal tronconic singuratic 1040 m			•			•						
24	124A	Racu I, HR		•		pinten 740 m	ovală,	55 x 35m; p≅ 180m	• L=375		• L= 220						3	Br, Ha
25	124C	Racu II, HR		•		pisc stâncos 1273 m	rectang.	75 x 35m; p≅ 220m		•	•							
26	131A	Sărăţeni ?, MS			•	pinten cca. 85 m	rectang	3ha	2s-2v									Br. IIa
27	135A	Sîndominic, HR			•	deal tronconic 835 m		20 x 15 m; p≅ 70 m		•	•					1		
28	140B	Sînzieni ?, CV			•	deal			•									Br
29	140C	?			•	920 m		300x150m p≅ 900 m										
30	140D	?				stâncă izolată					•							Br
31	144C	Şoim. Mare ?, HR			•	deal, 580 m		115 x 23m; p≅ 276 m	•									
32	158D	V. Crişului ?, CV			•				2s - 2v									Br
33	159A	V. Seacă, CV		•		munte tronconic cca. 900m	ovală,	45 x 25m; p≅ 140 m			•					2		
34	168A	Zetea, HR			•	deal tronconic 812m	ovală	46 x 27m; p≅ 146 m	2v - 2s		•				M.i.			
		TOTAL	1	9	24	h medie 812m												12

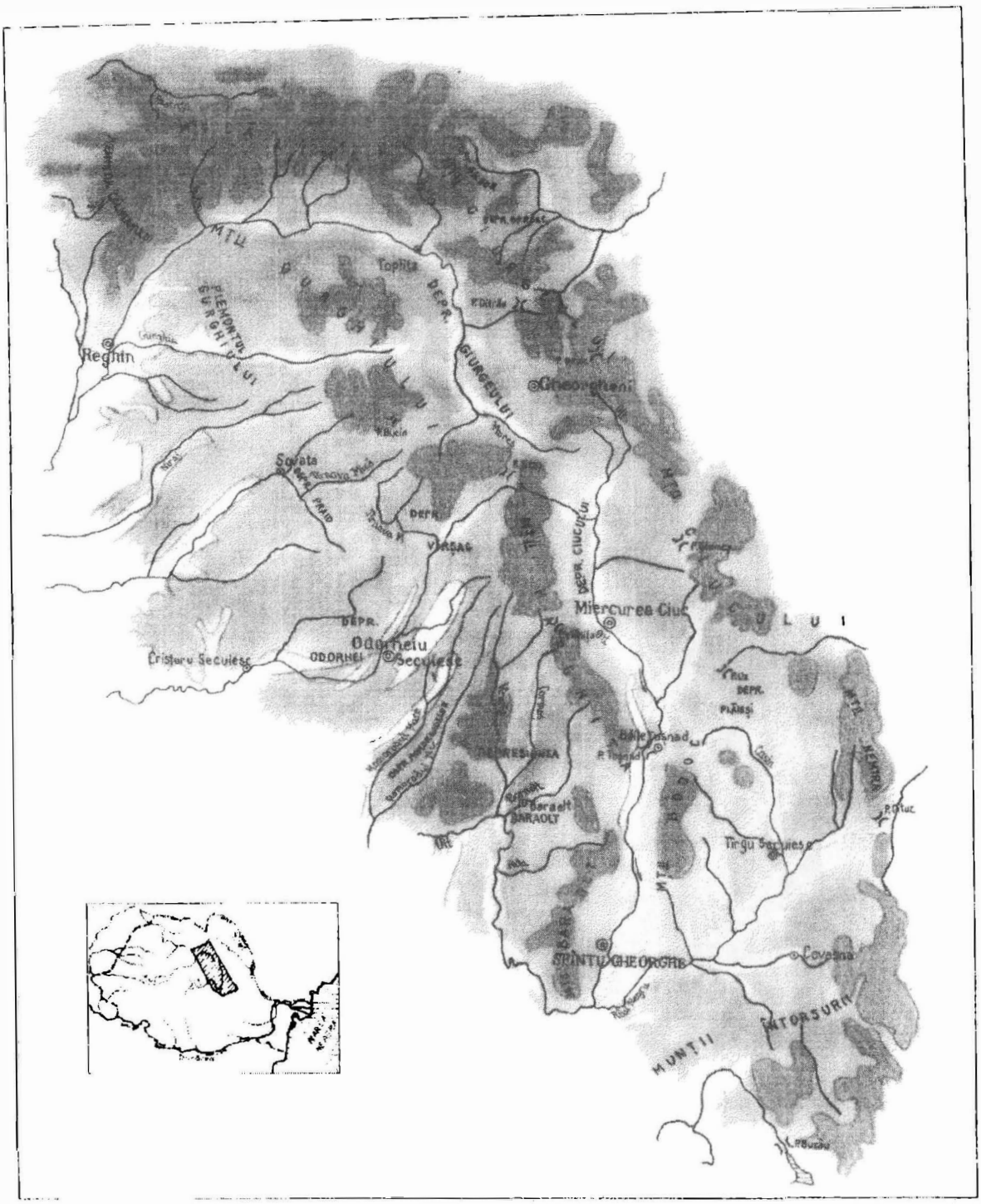
https://www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Anexa 5

Aşezări fortificate

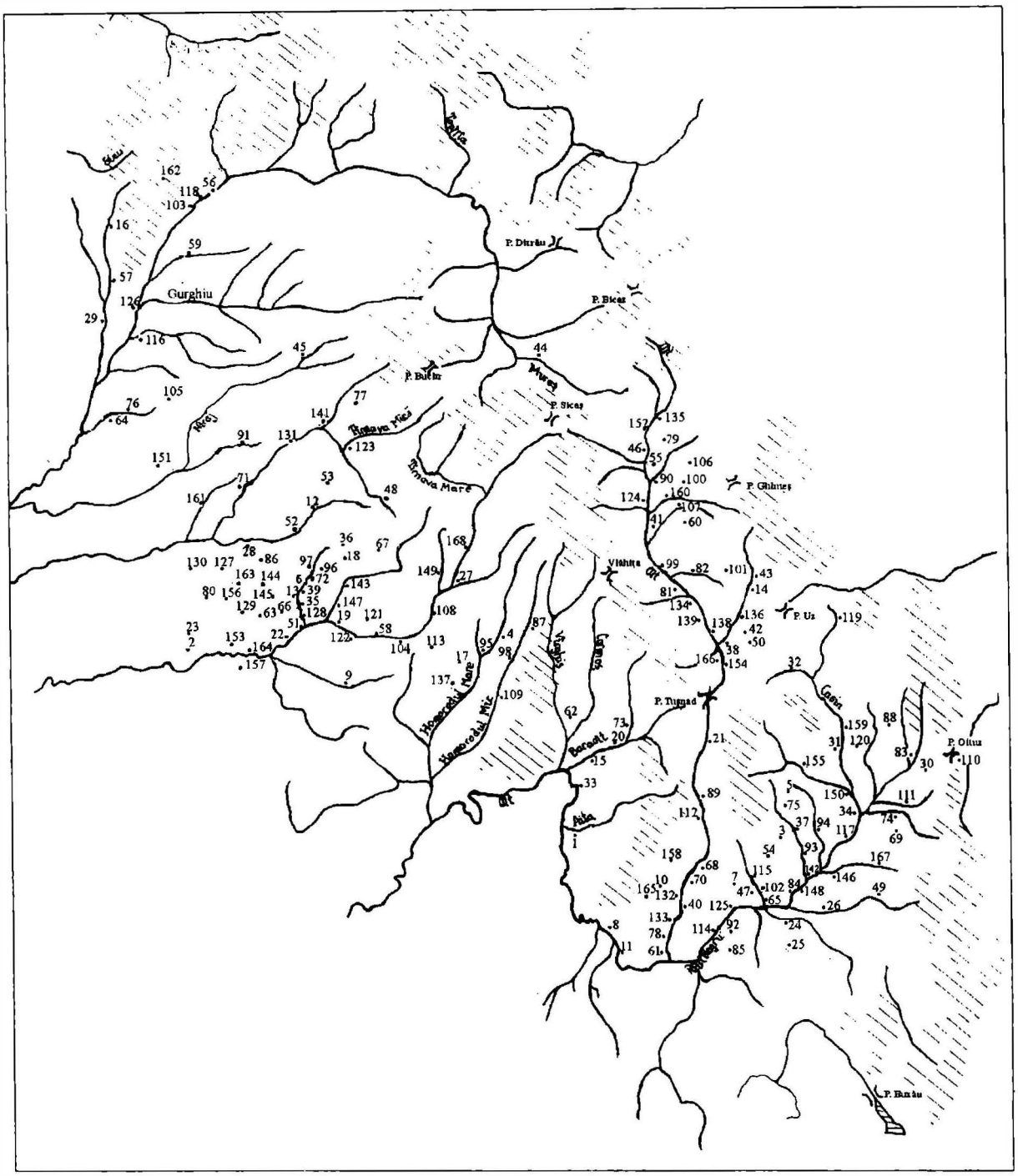
Nr.Crt	cod	Localitatea Judeţ	Cronologie			Amplasare cotă	Forma	Dimensiuni, suprafaţă	Structura sistemului de fortificaţie			Complexe				Terase		loc. Anterioare
			3 - 2a.Ch	2a-1p.Ch	1a -1p.Ch				şanţ - val	val	zid	locuinţe	gropi	ateliere	diverse	în interiorul fortif.	în afara fortif	
1.	21A	Bixad, CV		•	•	promontoriu terasă			3 +3						Mi			Br, Ha
2	25A ?	Boroşneul Mic, CV			•	terasă înaltă			s									
3	47A?	Comolău, CV			•	terasă înaltă												
4.	98A	Mereşti, HR		•		deal conic, şi platou 745m	alungită	cca. 3 ha	•			•	•	•	cuptor menajer	•		Br
5.	112A	Olteni, CV			•	deal, 597					•							N
		TOTAL		2	4													

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

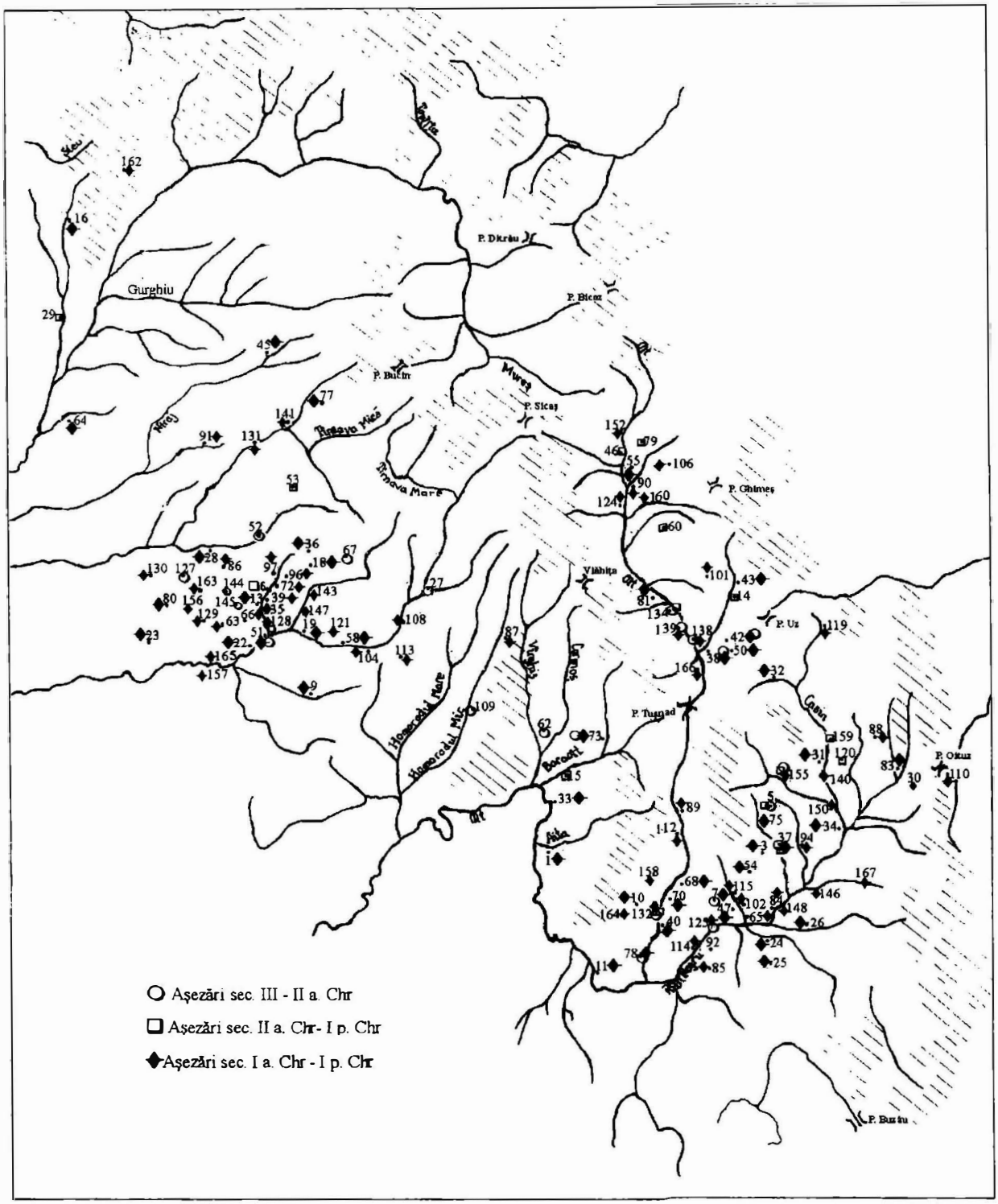
Planşa/Plate 1. Harta fizică a Transilvaniei de est.
Physical map of the Eastern Transilvania.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

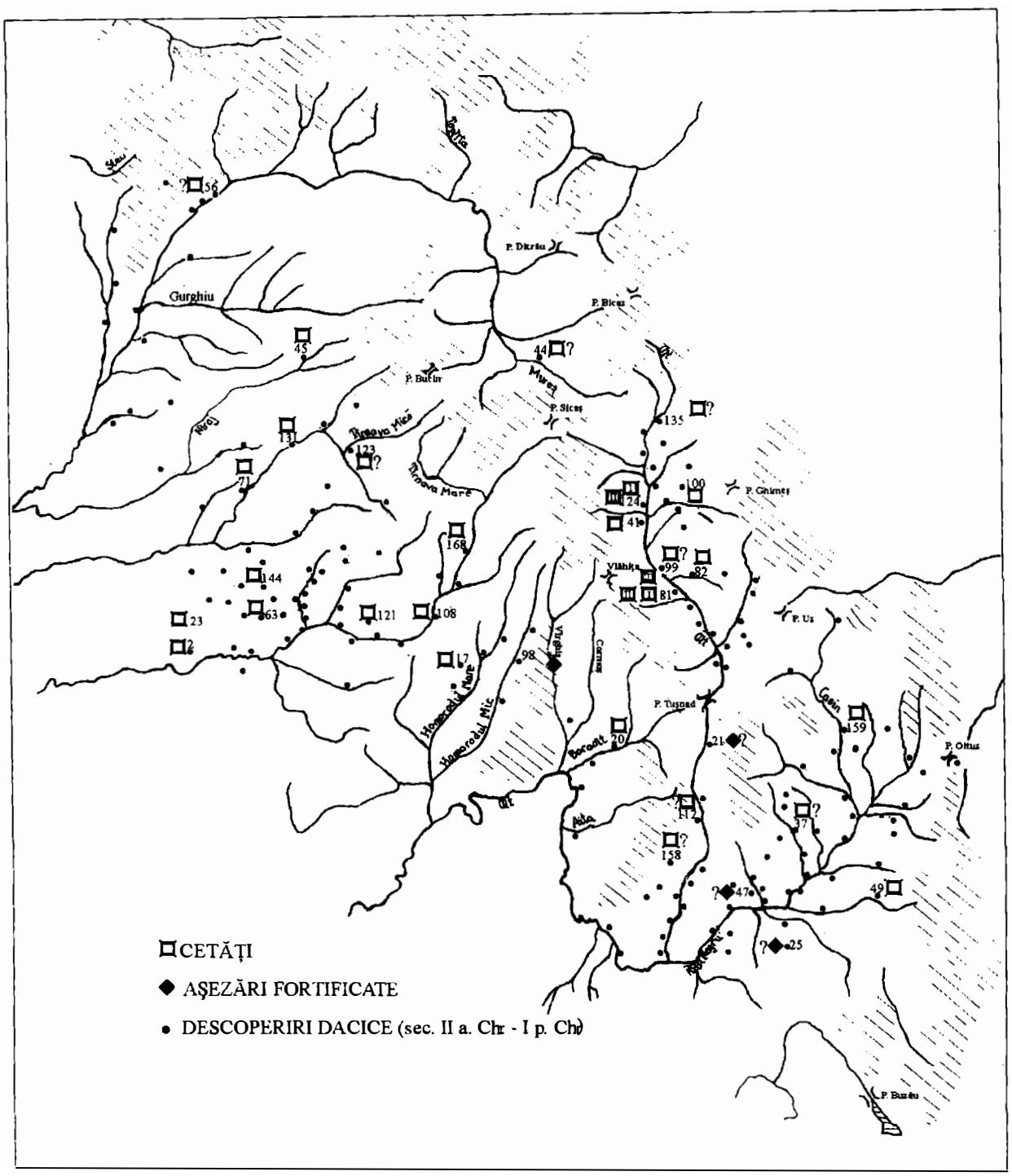
Planşa/Plate 2. Descoperiri arheologice din secolele III/II a. Chr. - I p. Chr.
Archaeological discoveries belonging to III/II B.C-I A. D. centuries

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

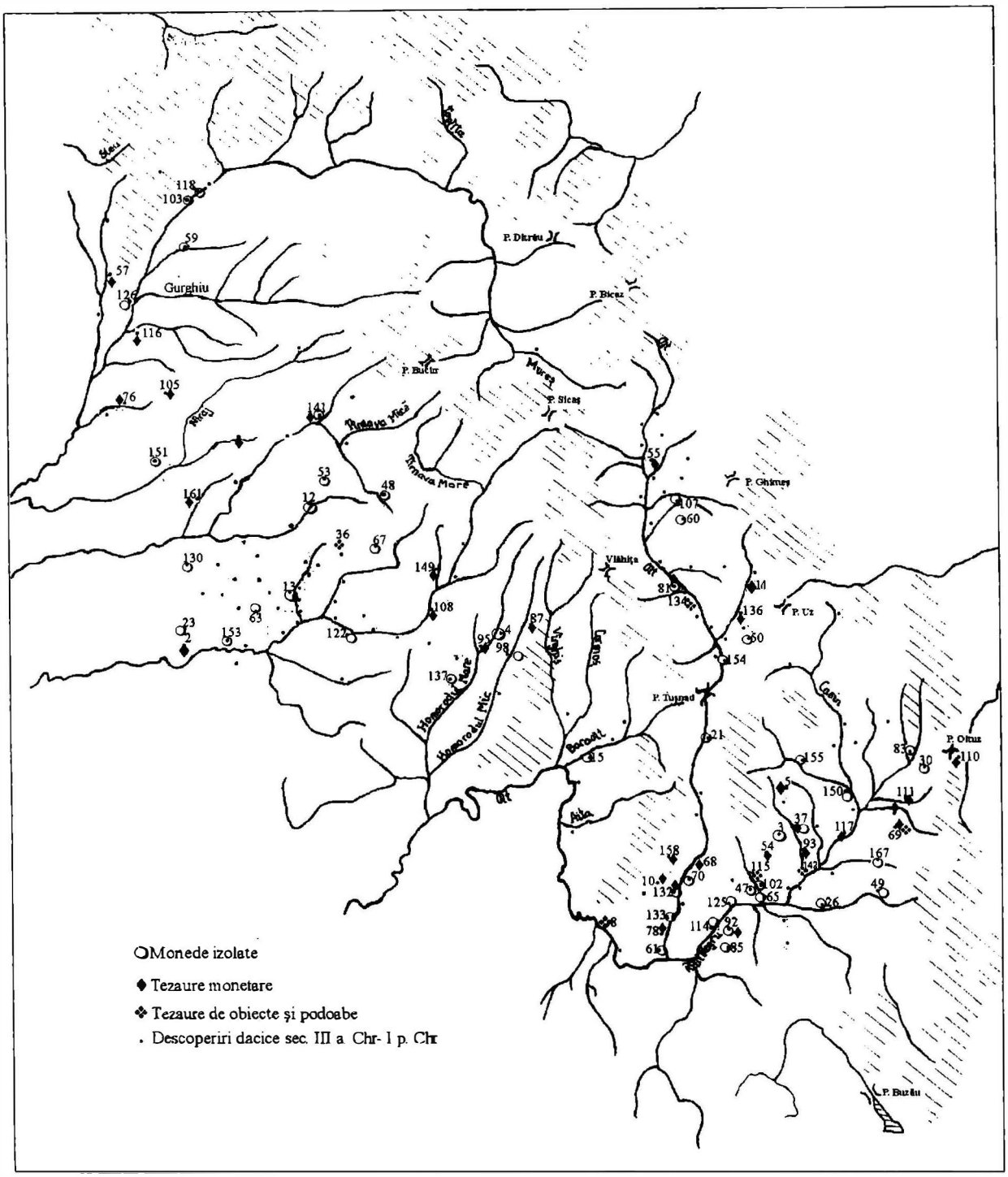
Planşa/Plate 3. Aşezări nefortificate.
Unfortified settlements.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

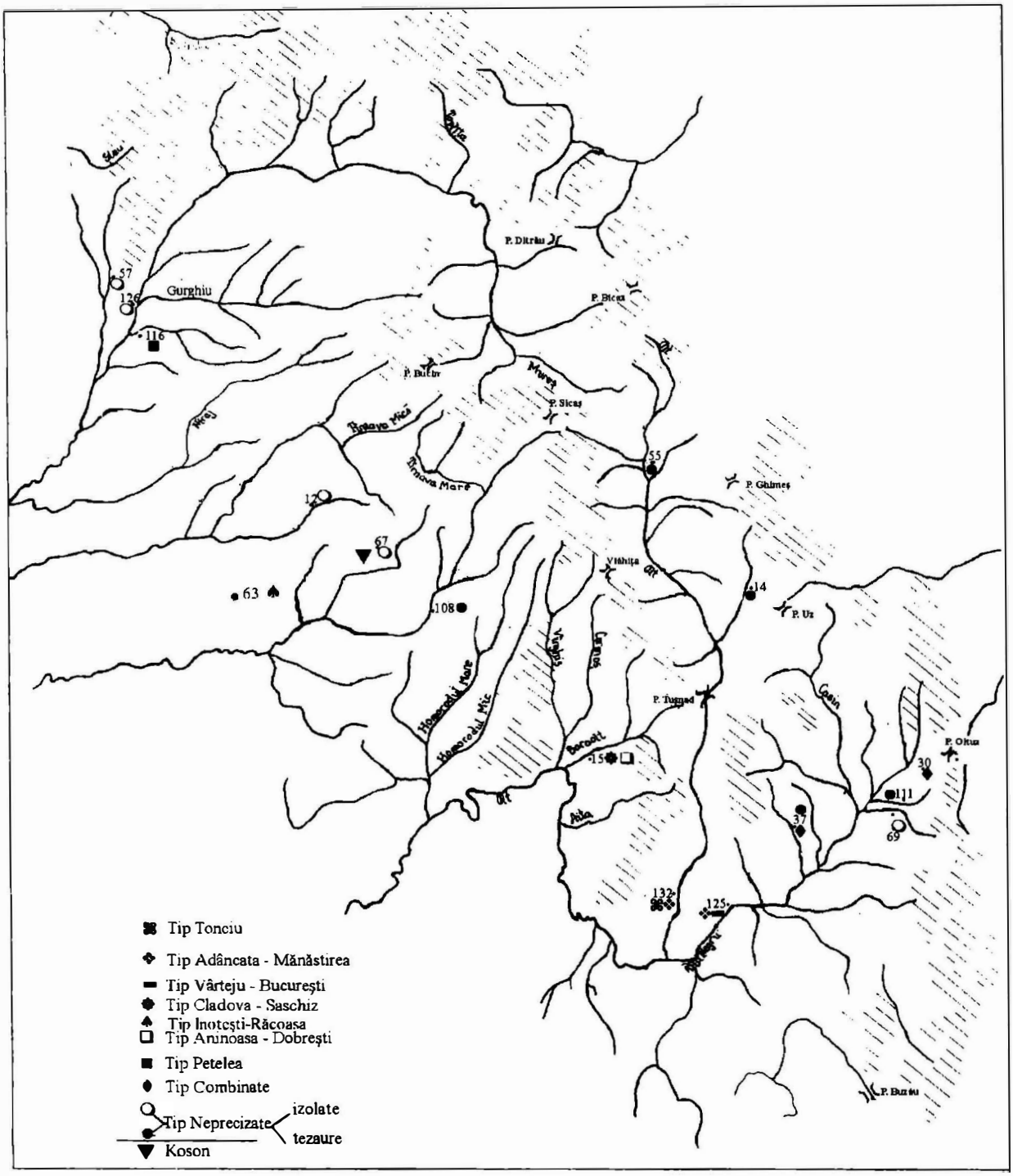
Planşa/Plate 4. Cetăţi şi aşezări fortificate.
Fortresses and fortified settlements.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

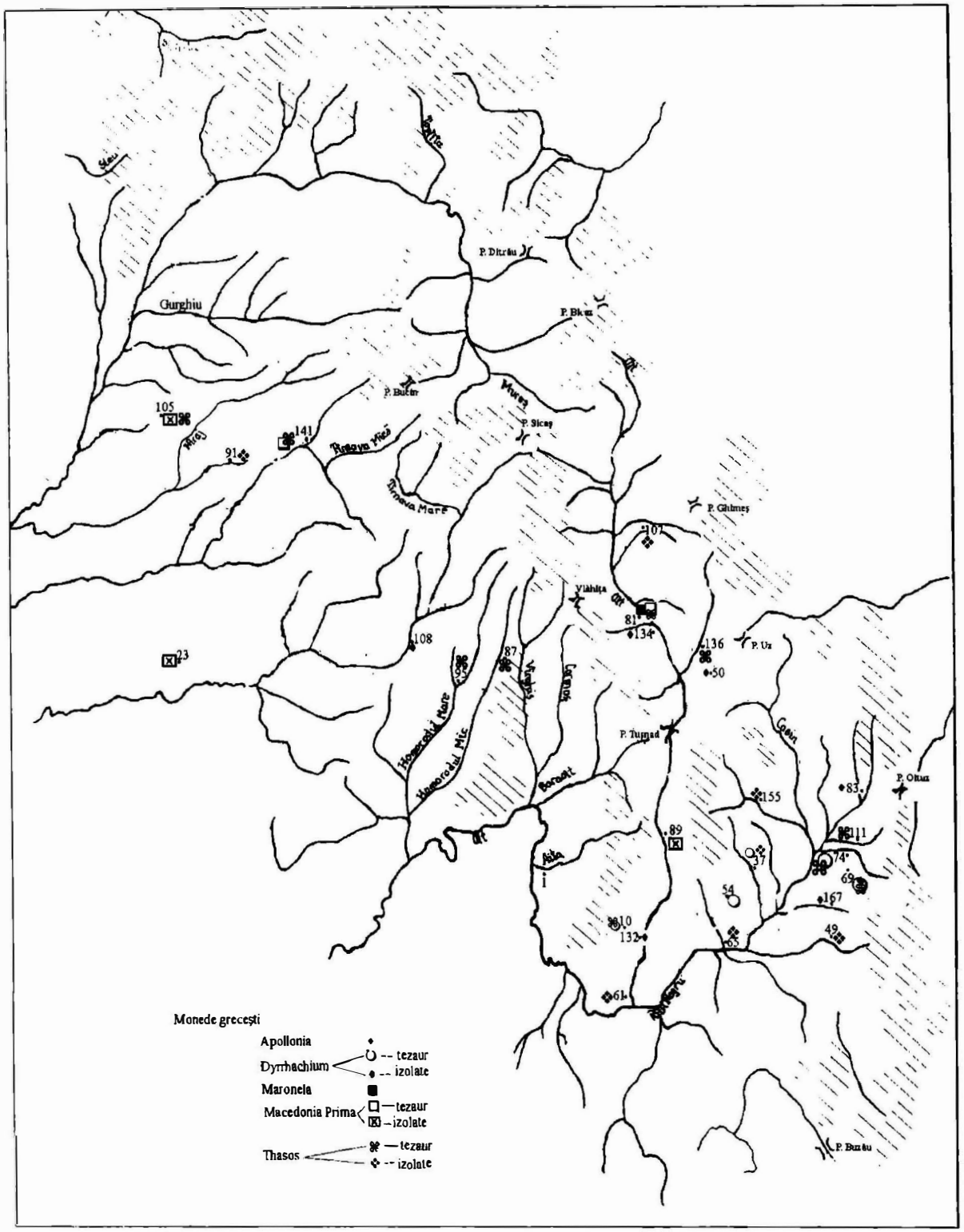
Planşa/Plate 5. Descoperiri monetare, tezaure de obiecte şi podoabe.
Coin finds, jewelry and other object treasures.

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

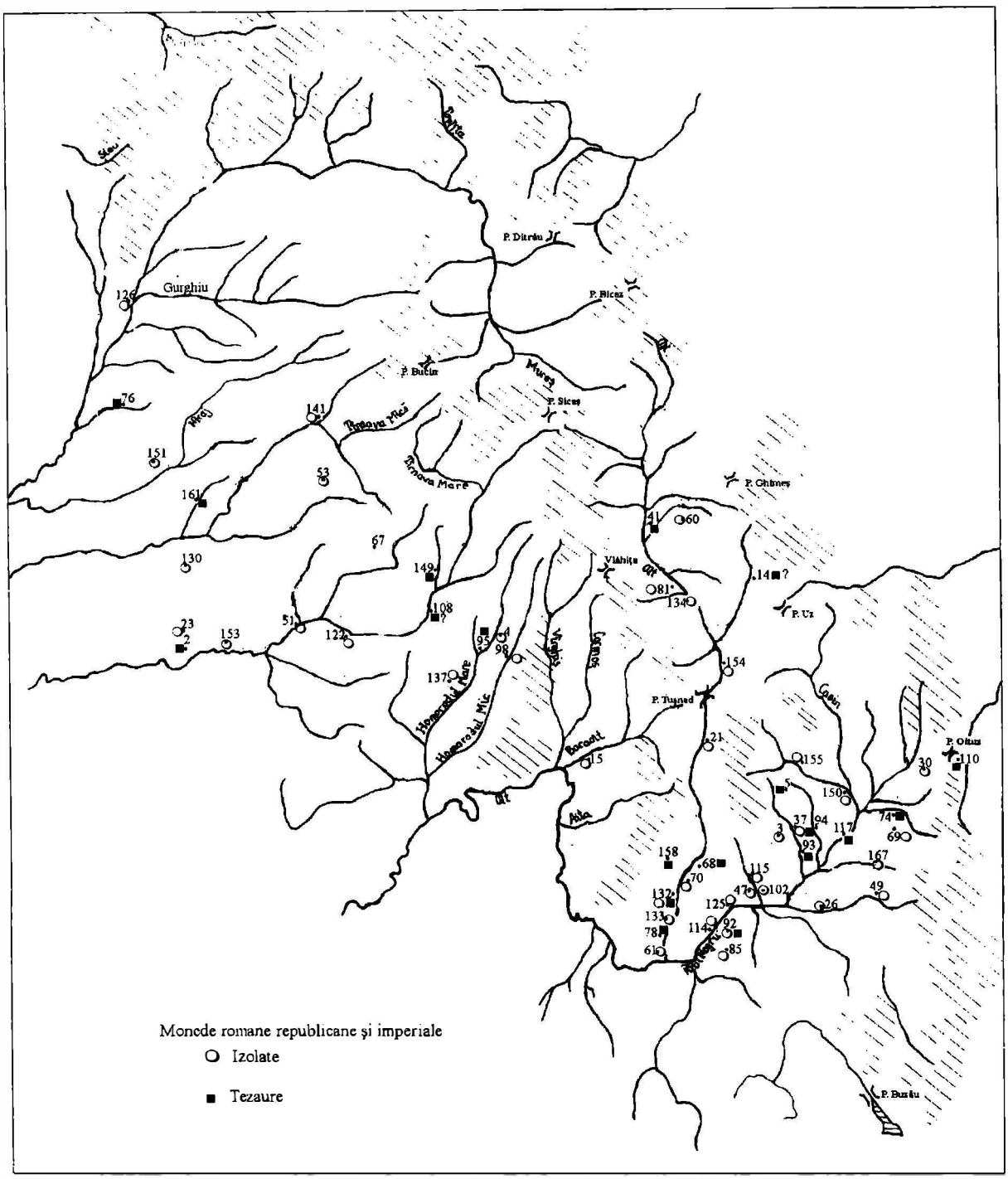
Planşa/Plate 6. Descoperiri monetare geto-dacice. Dacian coin finds.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

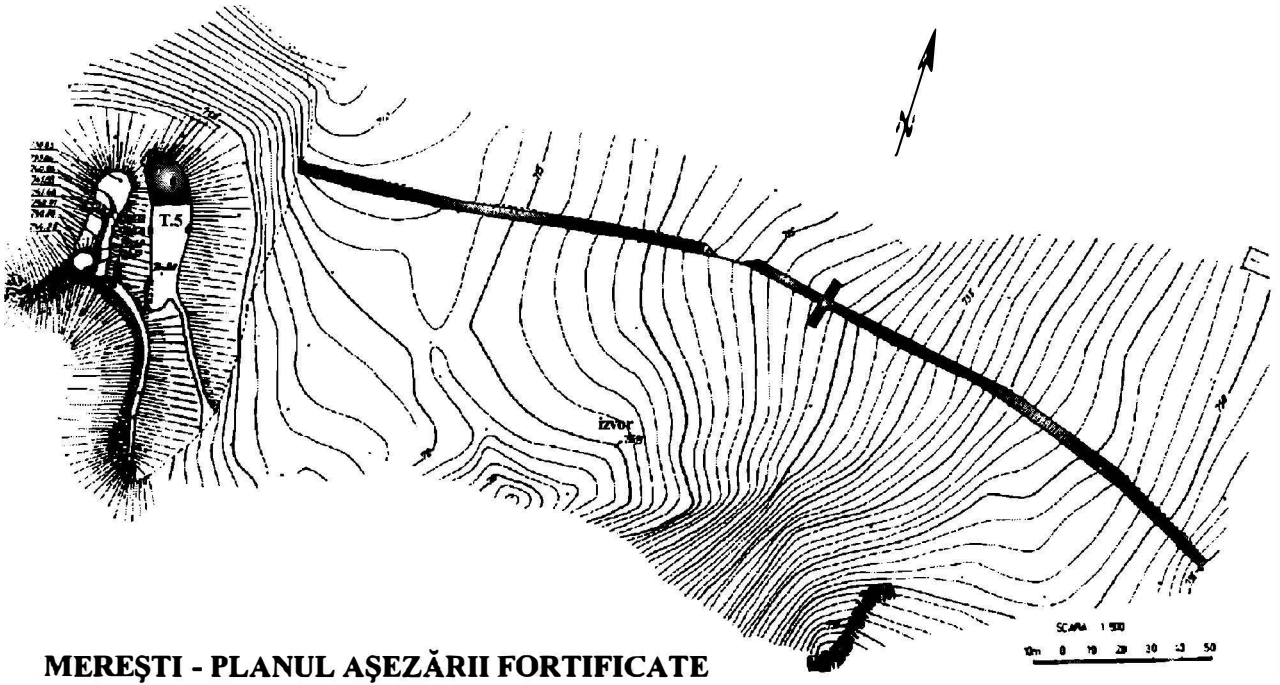
Planşa/Plate 7. Descoperiri monetare elenistice.
Hellenistic coin finds.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

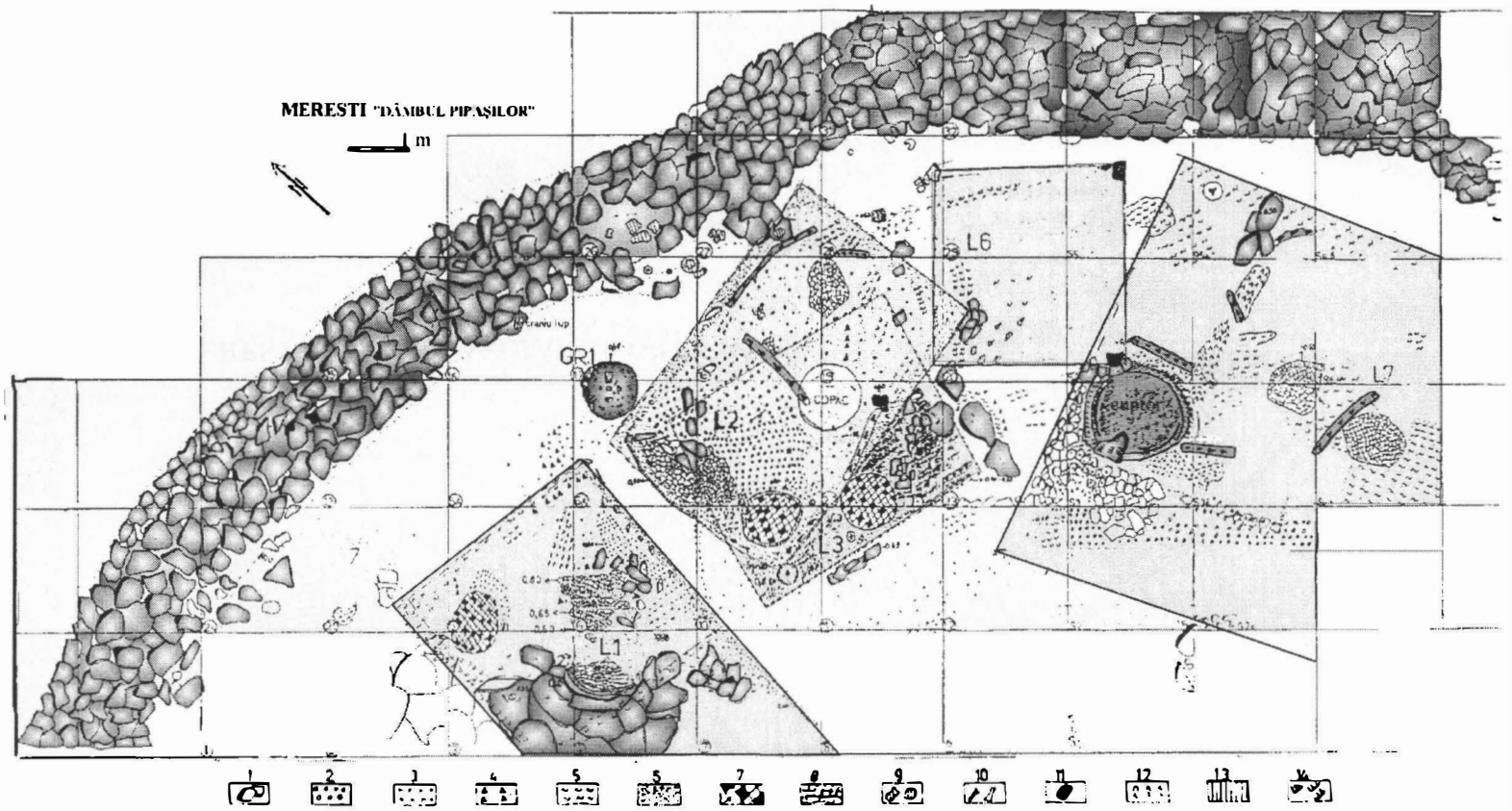
Planşa/Plate 8. Descoperiri de monede şi tezaure monetare romane republicane şi imperiale. Roman Republican and Imperial coin and hoard finds.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

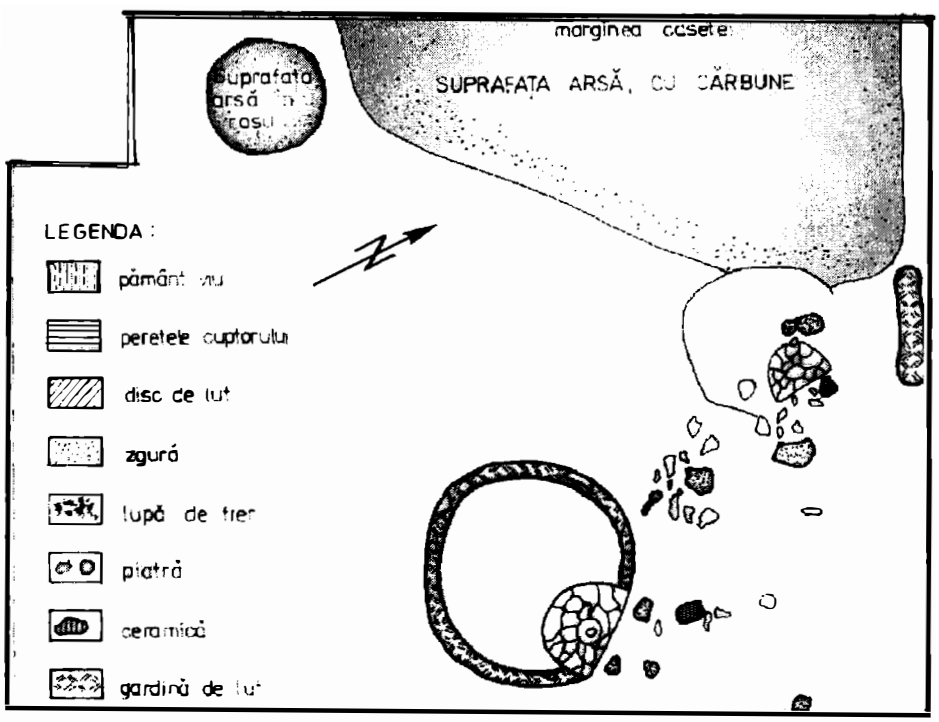
Planşa/Plate 9. 1. Planul topografic al aşezării fortificate. Topographic plan of the fortified settlement.
2. Mereşti, profilul vestic al "Şanţului Tătarilor. Mereşti, the "Santul Tatarilor" west profile.

https://biblioteca-digitala.ro

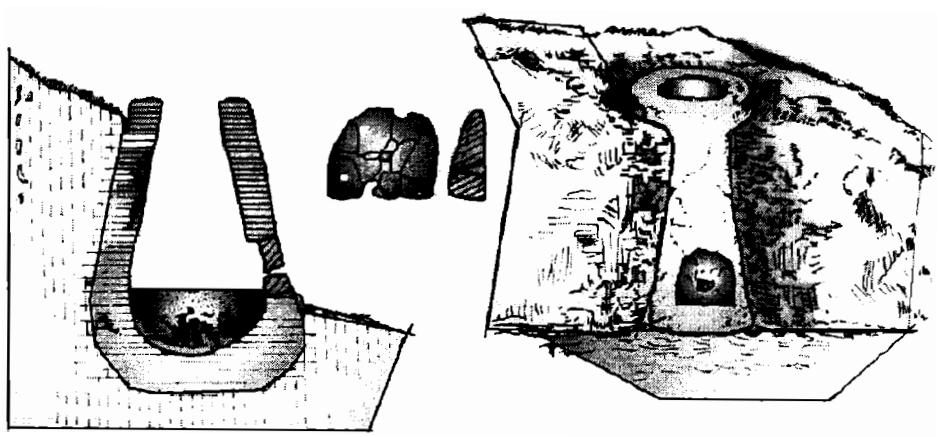

Planşa/Plate 10. Mereşti. Planul general al descoperirilor de pe Terasa nr. 5.
General plan of uncoveries from terrace no.5

https://biblioteca-digitala.ro

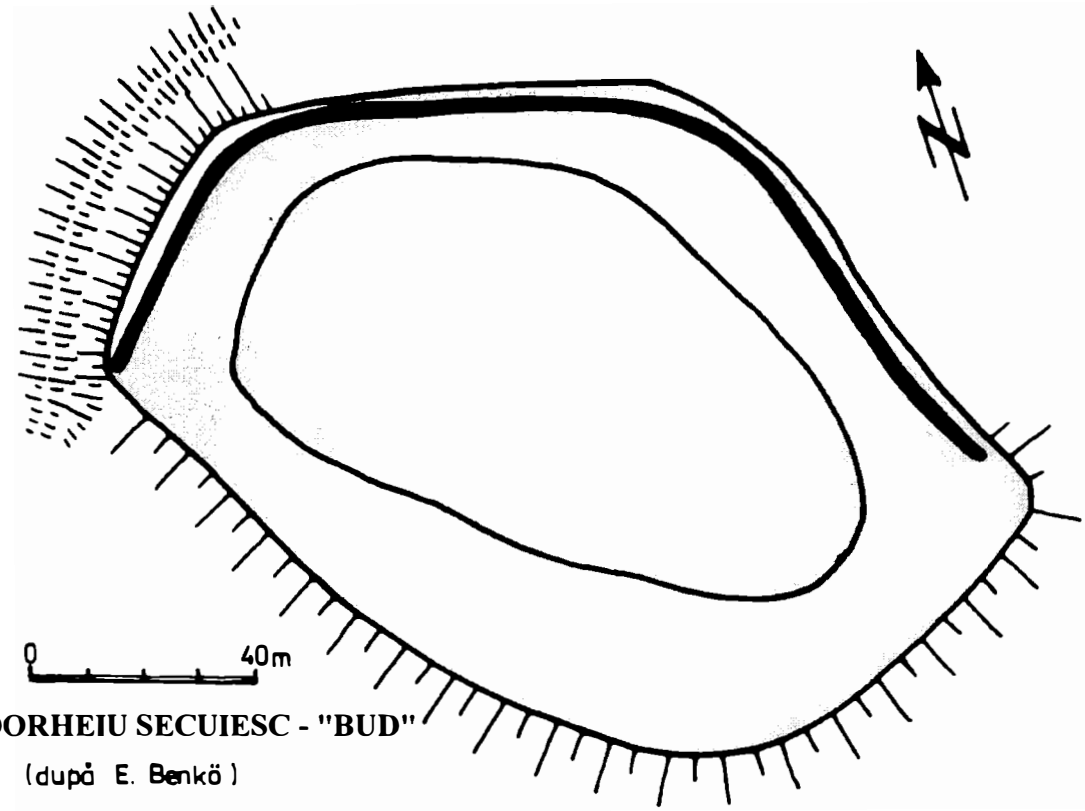
1

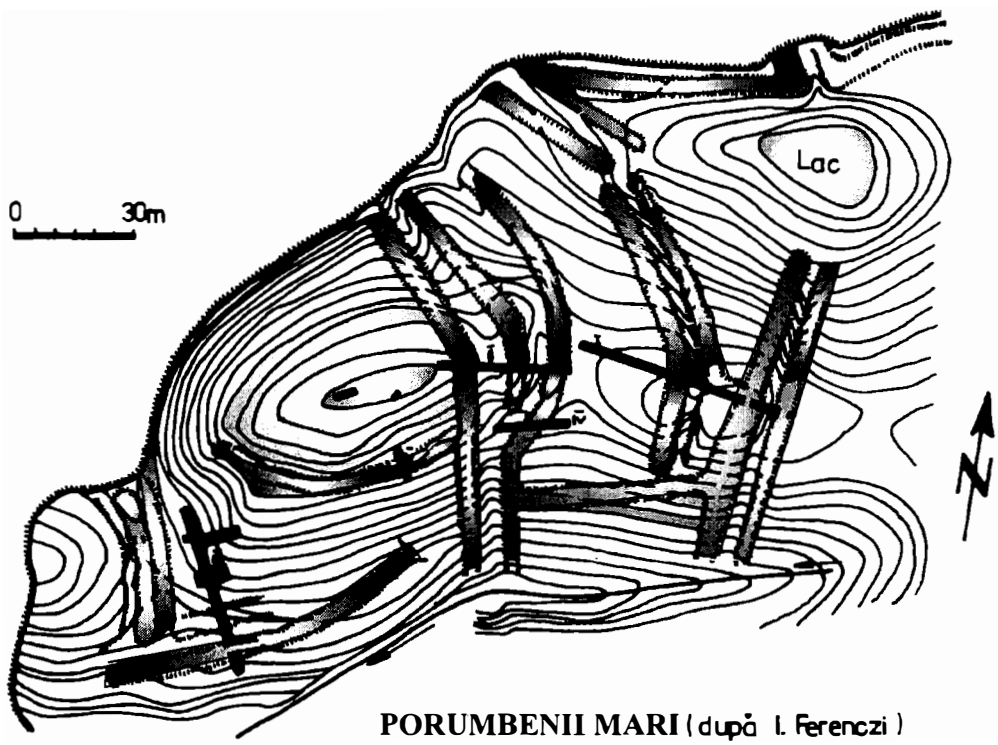
2

Planşa/Plate 11. Cuptoarele metalurgice de la Doboşeni. Metalurgic ovens from Doboşeni.
1.Planul cuptoarelor. Plan of ovens (după/after *Z. Székely*);
2. Reconstituire. Reconstruction drawing (după/after *I. Glodariu, E. Iaroslavschi*).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

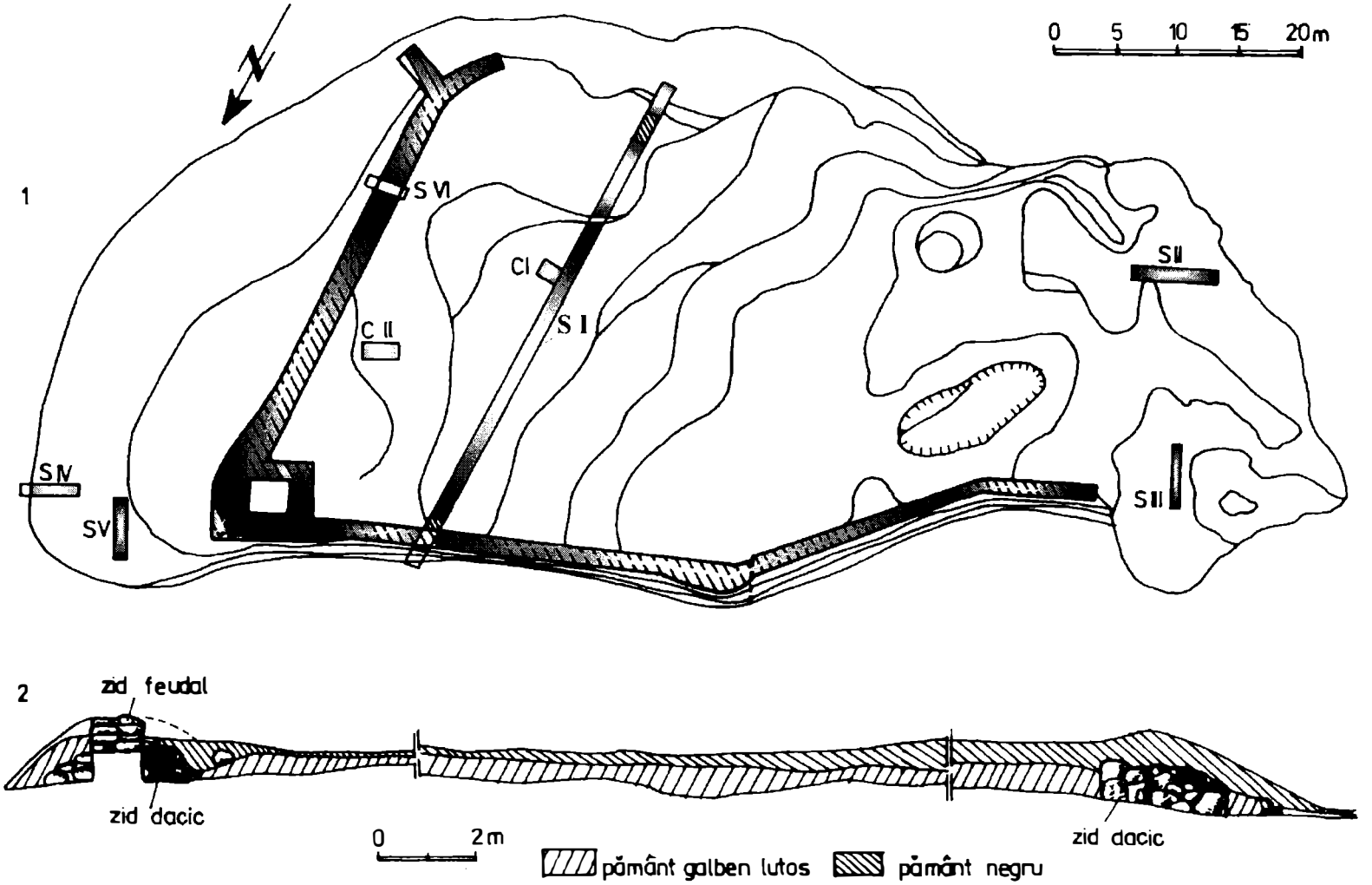
ODORHEIU SECUIESC - "BUD"
(după E. Benkö)

PORUMBENII MARI (după I. Ferenczi)

Planşa/Plate 12. Planul cetăților. Plan of fortresses.

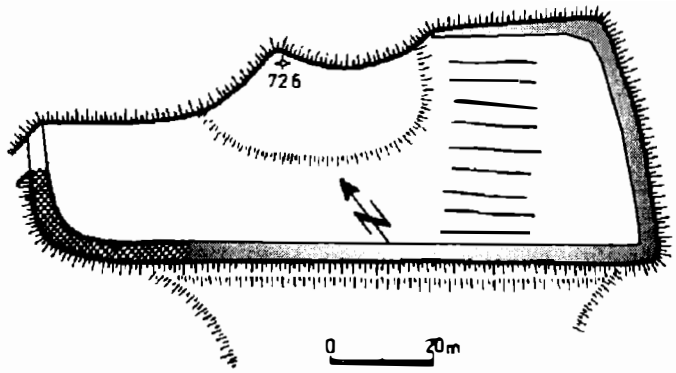
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

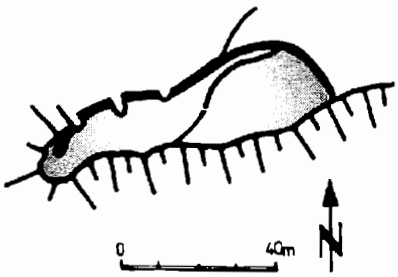
RACU II Planul cetății ; S I - profil vestic (după Z. Szekely)

Planşa/Plate 13. Planul cetății. Plan of fortress.

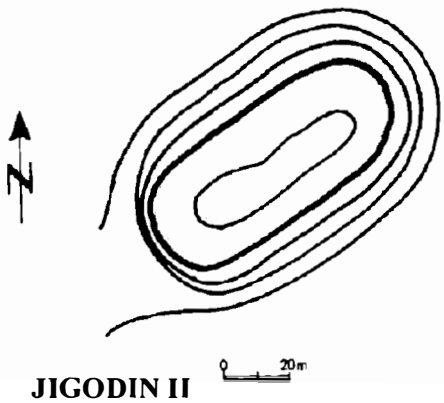
https://biblioteca-digitala.ro

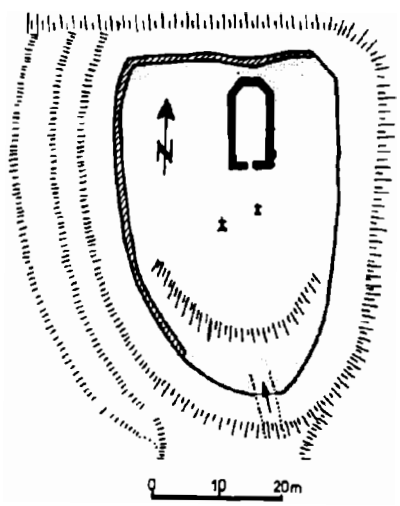
JIGODIN III (după A. Ferenczi)

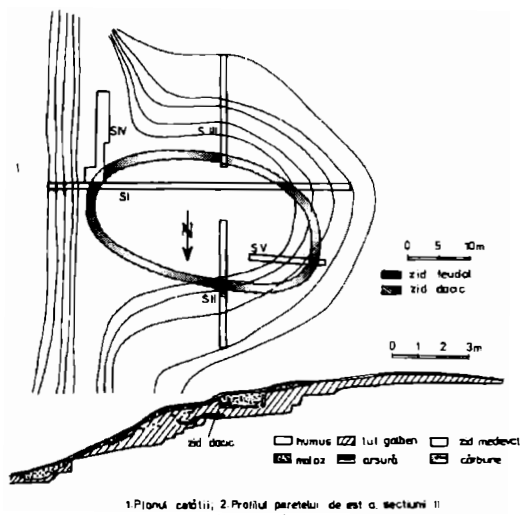
CICEU (după E. Benkö)

JIGODIN II

RACU I (după A. Ferenczi)

1.Planul cetății, 2.Profilul peretelui de est a. secțiunii II
(după Z. Székely)

GHINDARI

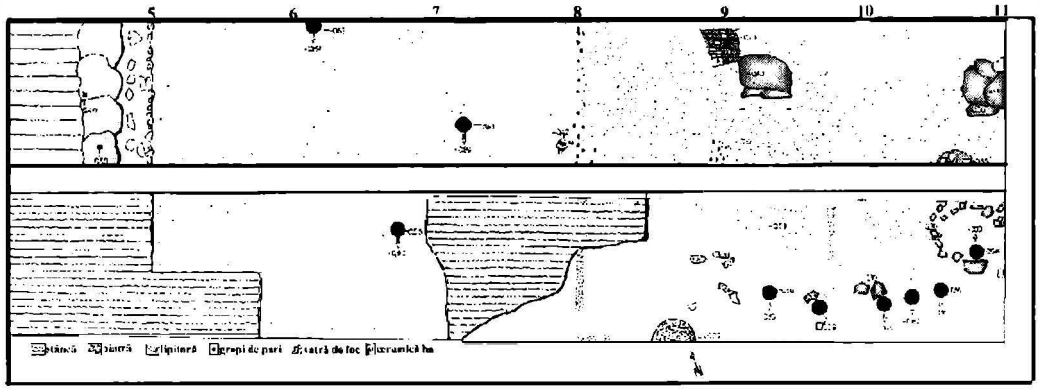
Planşa/Plate 14. Planul cetăților. Plan of fortresses.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Planşa/Plate 15. Planul cetății. Plan of fortress.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

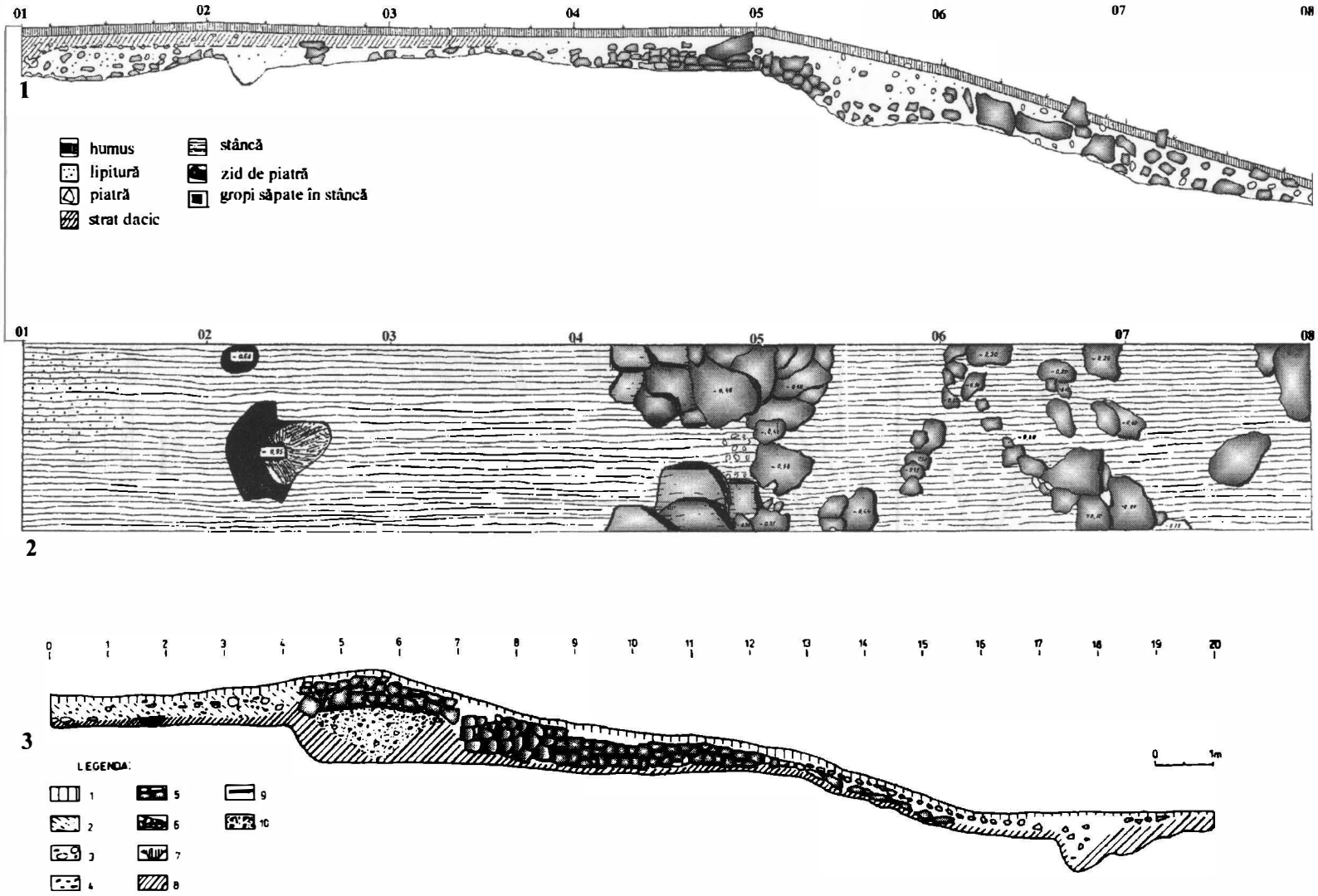
1

2

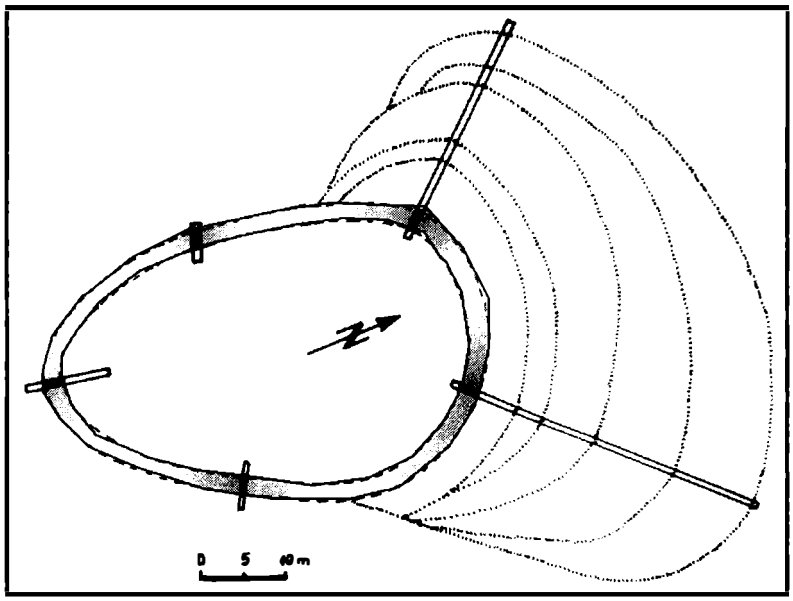
Planşa/Plate *16. Planul secţiunilor din 1988; locuinţa cu absidă.*
Plan of excavated sections in 1988; the apsidal dwelling

https://www.cimec.ro
biblioteca-digitala.ro

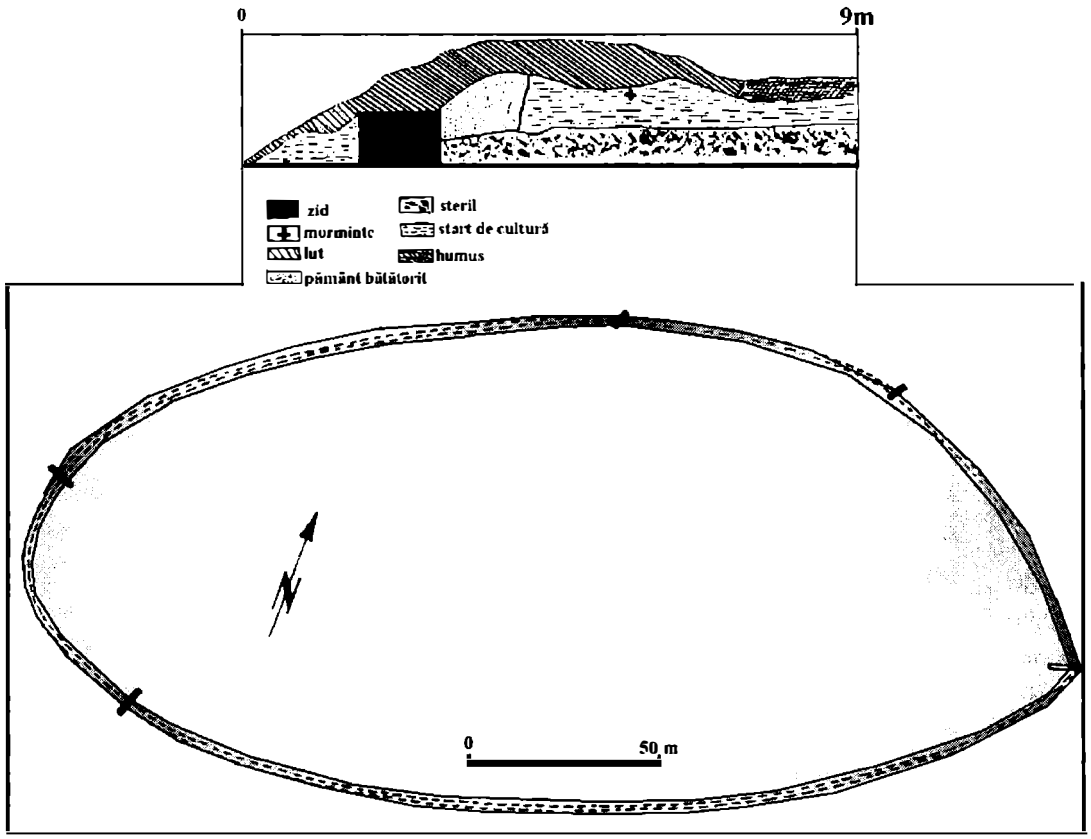

Planșa/Plate 17. 1. Planul și profilul fortificației - latura nord-vestică. Plan and profile of the fortification - the North-West range.
2. Profilul fortificației pe latura sud-vestică. South-west range profile of the fortification

https://biblioteca-digitala.ro

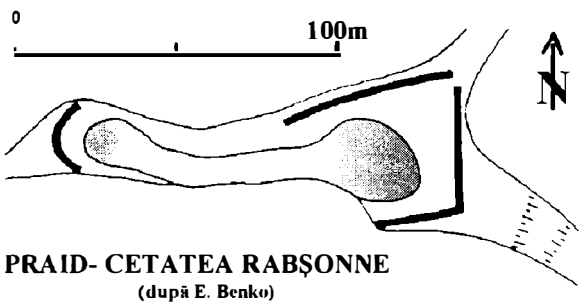
ZETEA

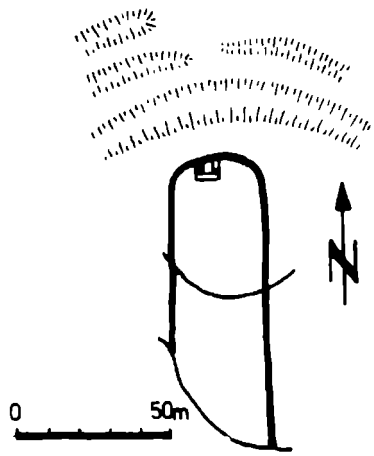
BIBORȚENI - CETATEA TIBURȚ (după Z. Szekely)

Planşa/Plate. 18. Planul cetăților. Plan of fortresses.

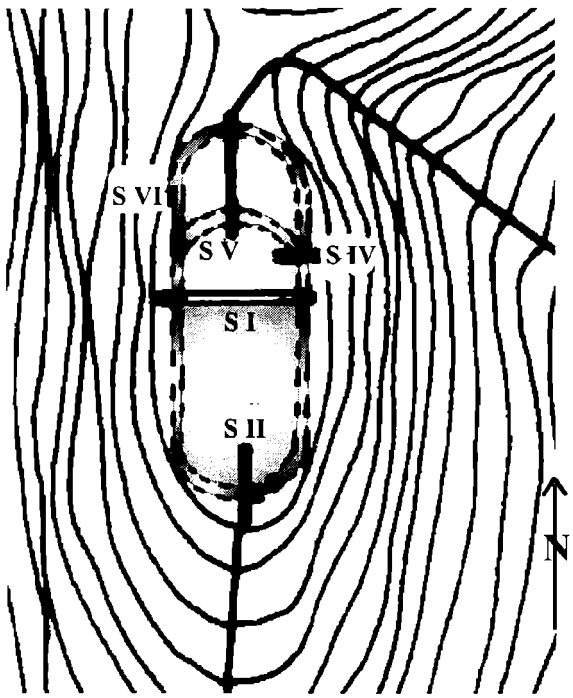
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

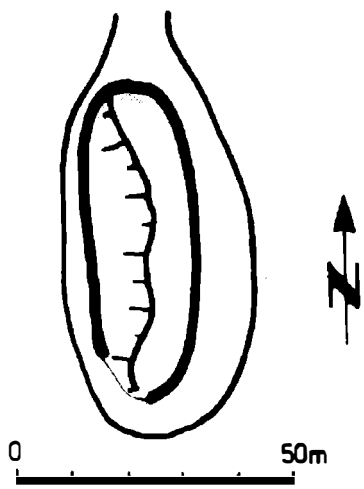
PRAID- CETATEA RABŞONNE
(după E. Benko)

BIXAD-"VAPA"
(după E. Benko)

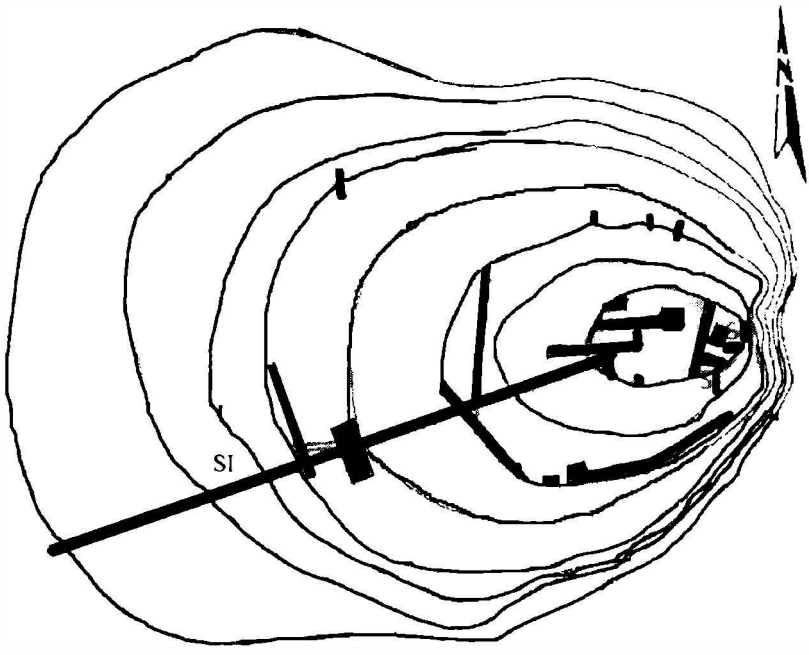
VALEA SEACĂ - CAŞIN (după Z. Szekely)

SÂNDOMINIC (după E. Benko)

Planşa/Plate 19. Planul cetăților şi al aşezării fortificate de la Bixad.
Plan of fortresses and fortified settlement of Bixad

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

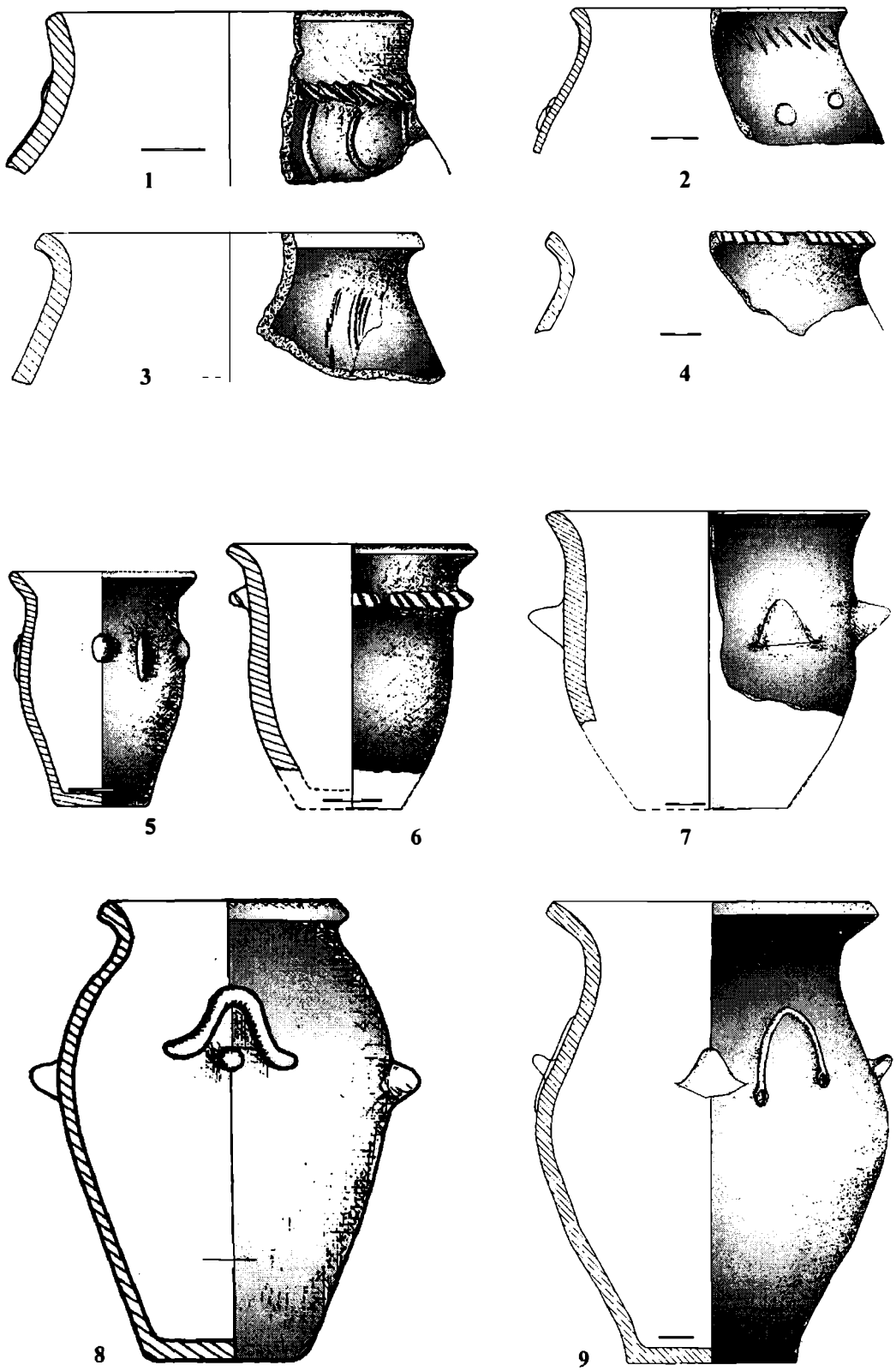
1 COVASNA "CETATEA ZÂNELOR"

2

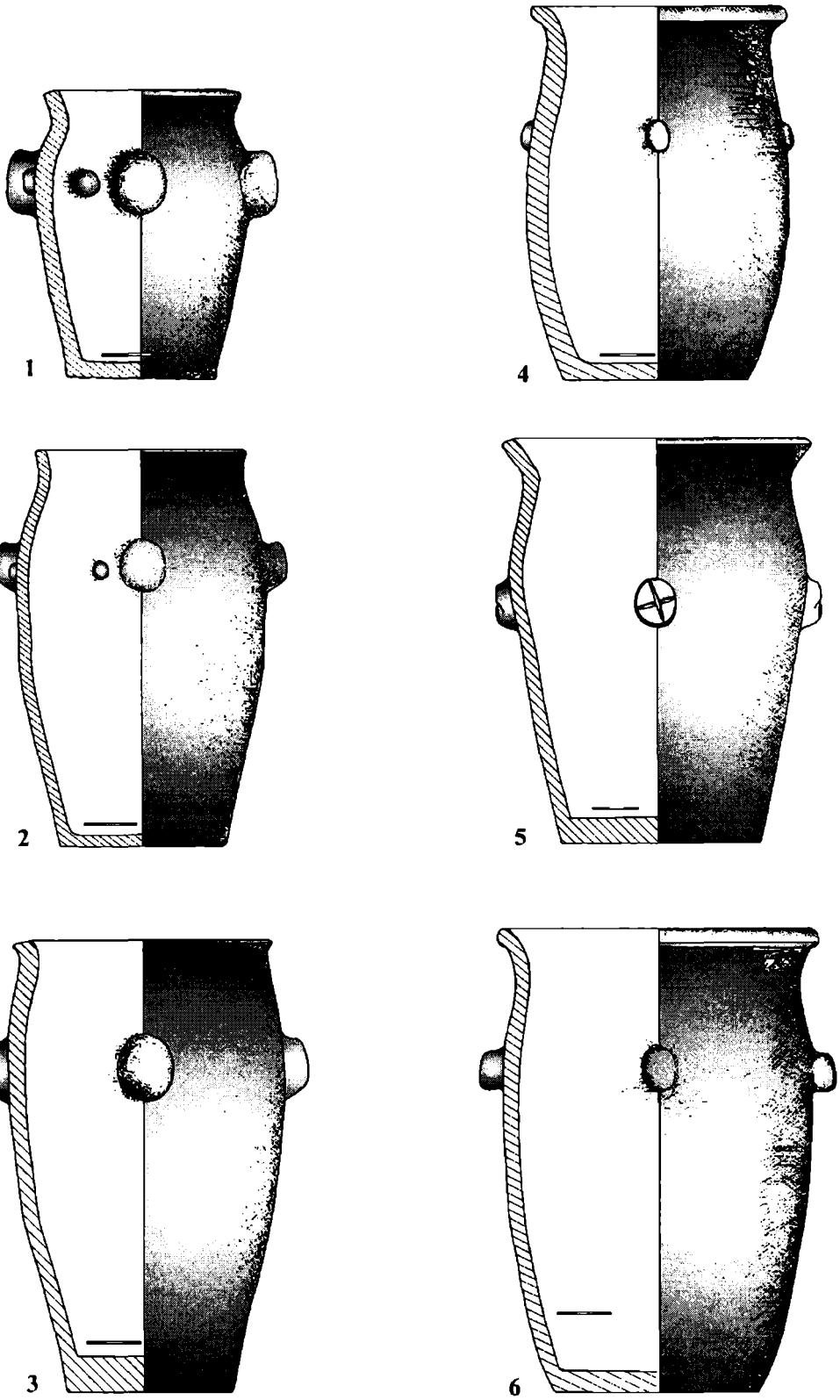
Planşa/Plate 20. 1. Planul cetății Plan of fortress (după/after Z. Székely);
2. Zidul din marginea Terasei I (săpături 1998).
Terrace I-its confined wall (excavations from 1998).

https://biblioteca-digitala.ro

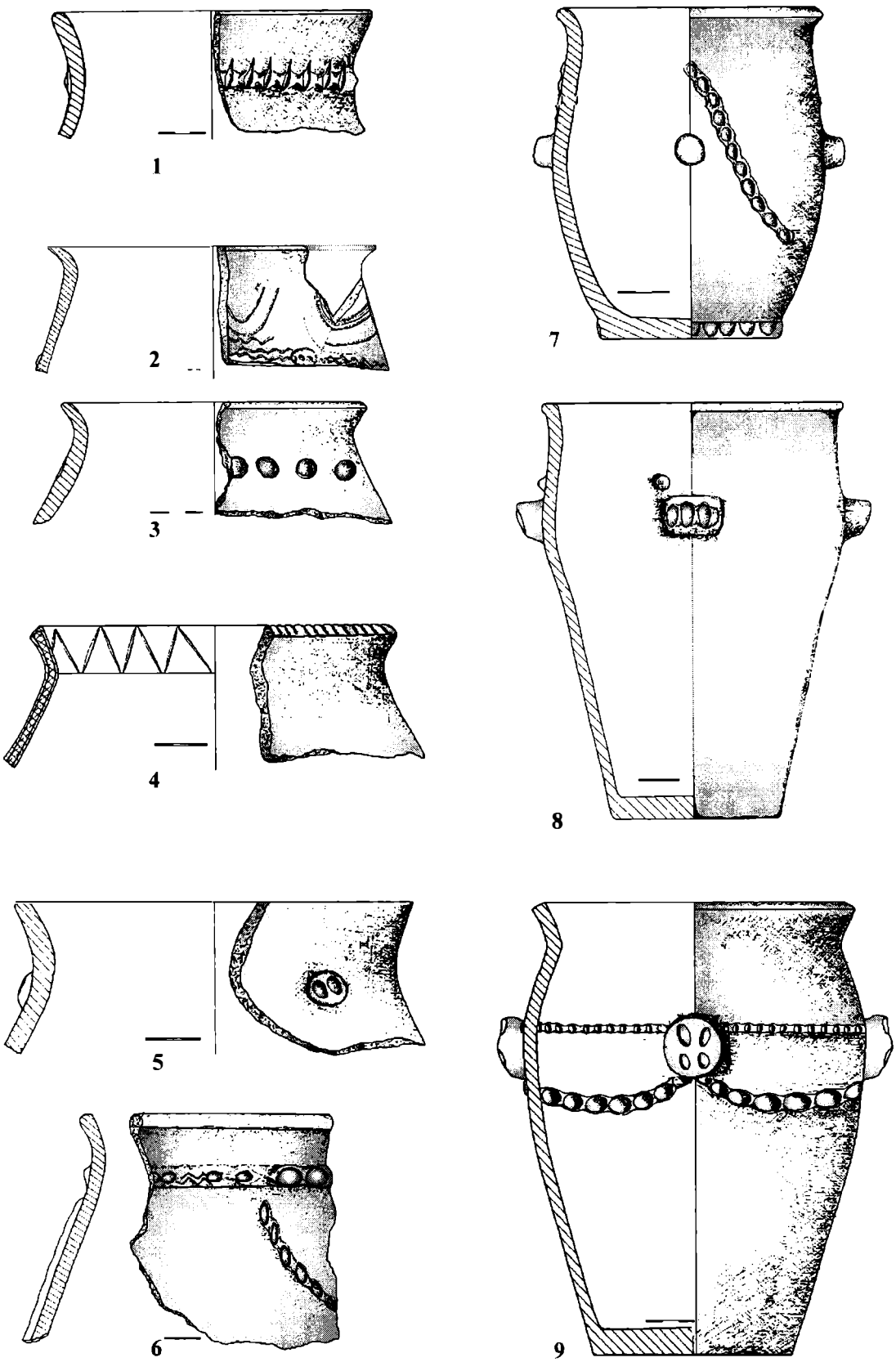
Planşa/Plate 21. Borcane. Pots. 1-4. Mereşti; 5. Reci - "*Telek*".
6. Chilieni - "*Cariera de nisip*" 7. Sânsimion - "*Cariera de nisip*".
8. Sfântu Gheorghe - "*Bedehaza*"(?). 9. Turia - "*Silozuri*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

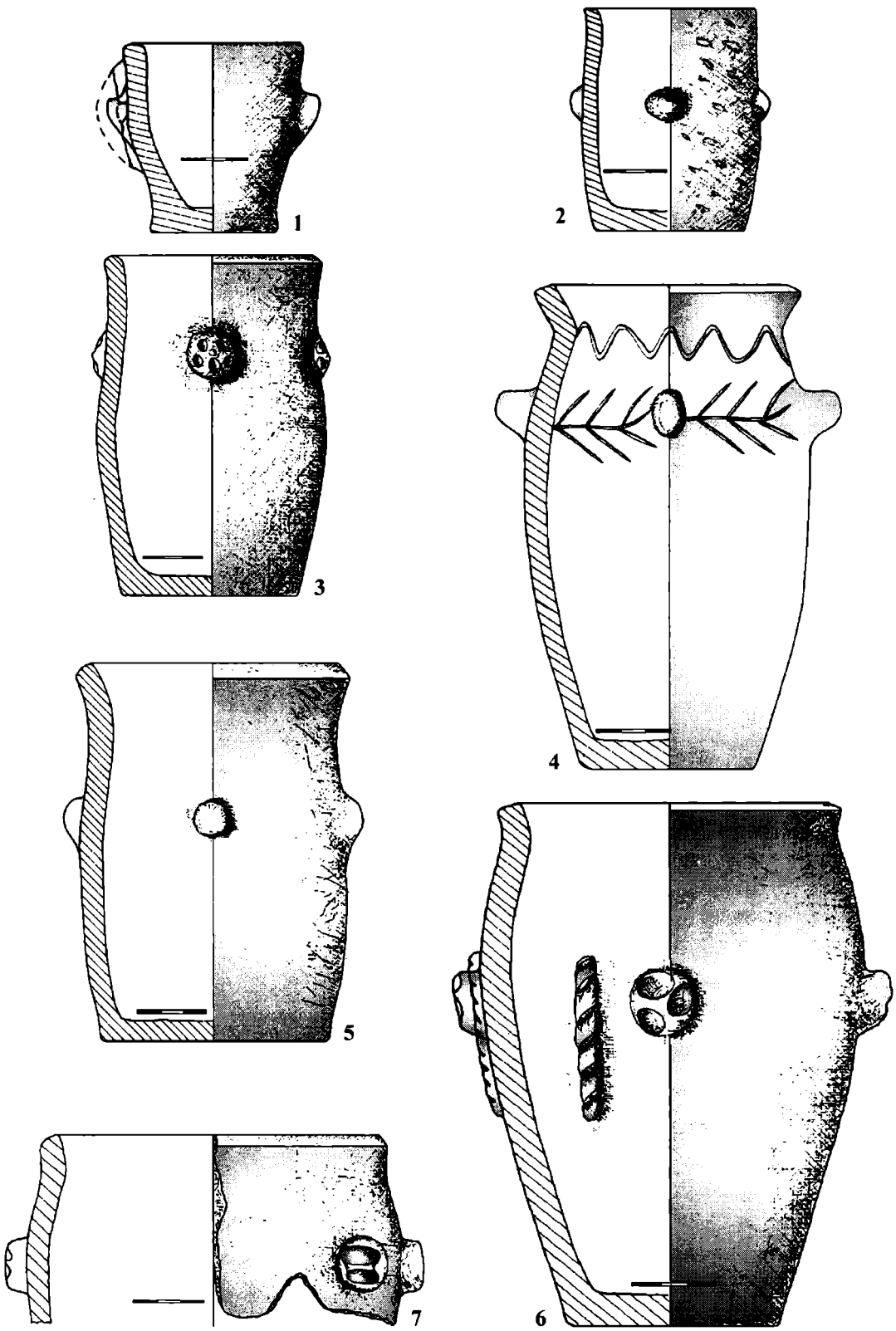
Planşa/Plate 22. Borcane. Pots. 1. Poian - "*Panta de piatră*". 2,5,6. Sfântu Gheorghe. 3. Oituz. 4. Olteni - "*Malul pârâului Gerő*."

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

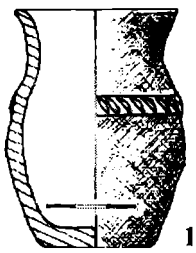
Planşa/Plate 23. Borcane. Pots. 1. Ciucsângeorgiu - "*Édesbükk*". 2,4,5,9. Mereşti. 3. Sânsimion - "*Cariera de nisip*". 6. Zetea - "*Cetate*". 7. Oituz. 8. Sfântu Gheorghe "*Bedehaza*".

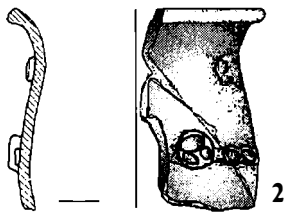
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

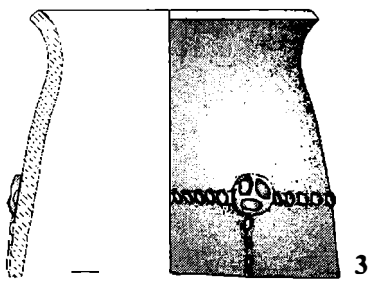

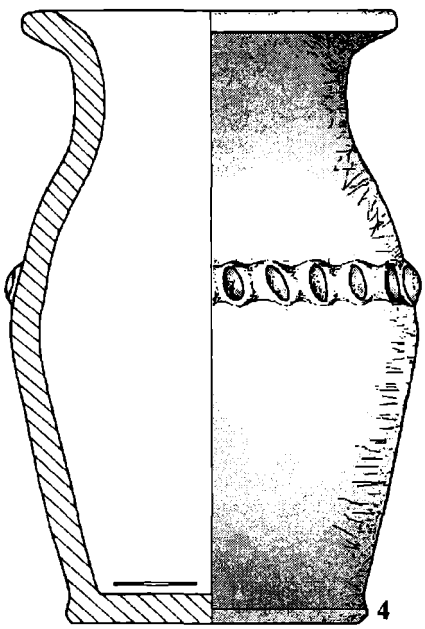
Planşa/Plate 24. Borcane. Pots. 1. Alungeni. 2. Bixad - "*Vápa*". 3. Poian- "*Panta de piatră*". 4. Surcea. 5. Olteni- "*Cetatea fetei*". 6. Oituz. 7. Covasna- "*Cetatea Zânelor*".

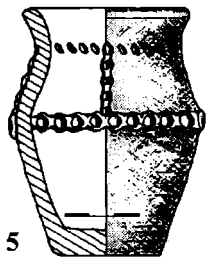
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

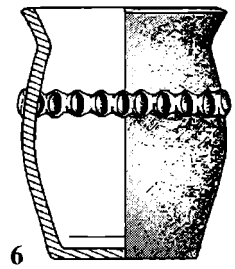

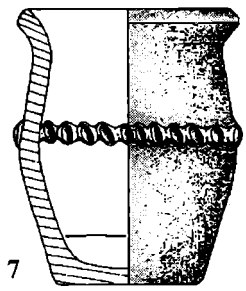

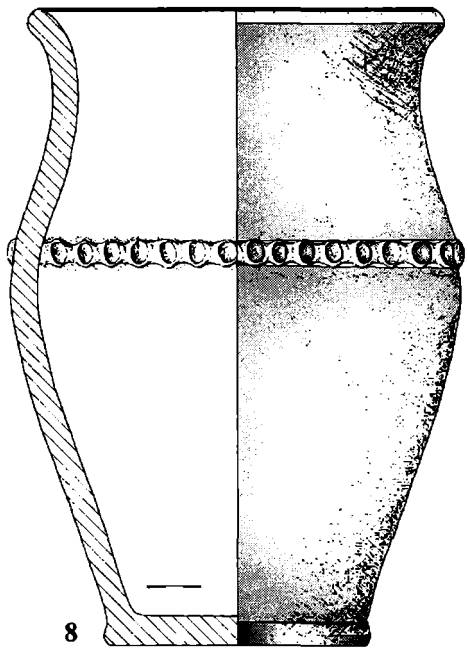

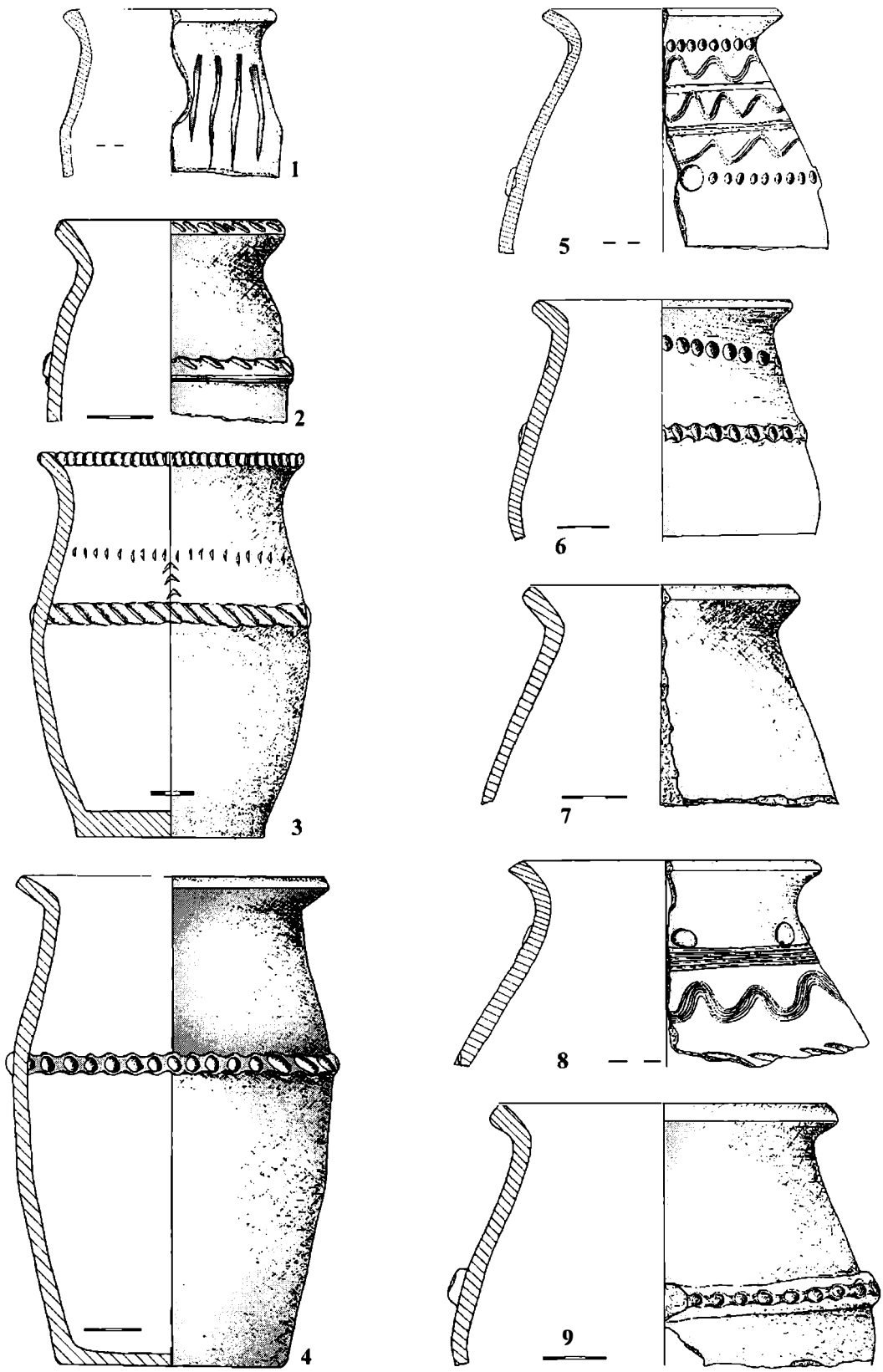

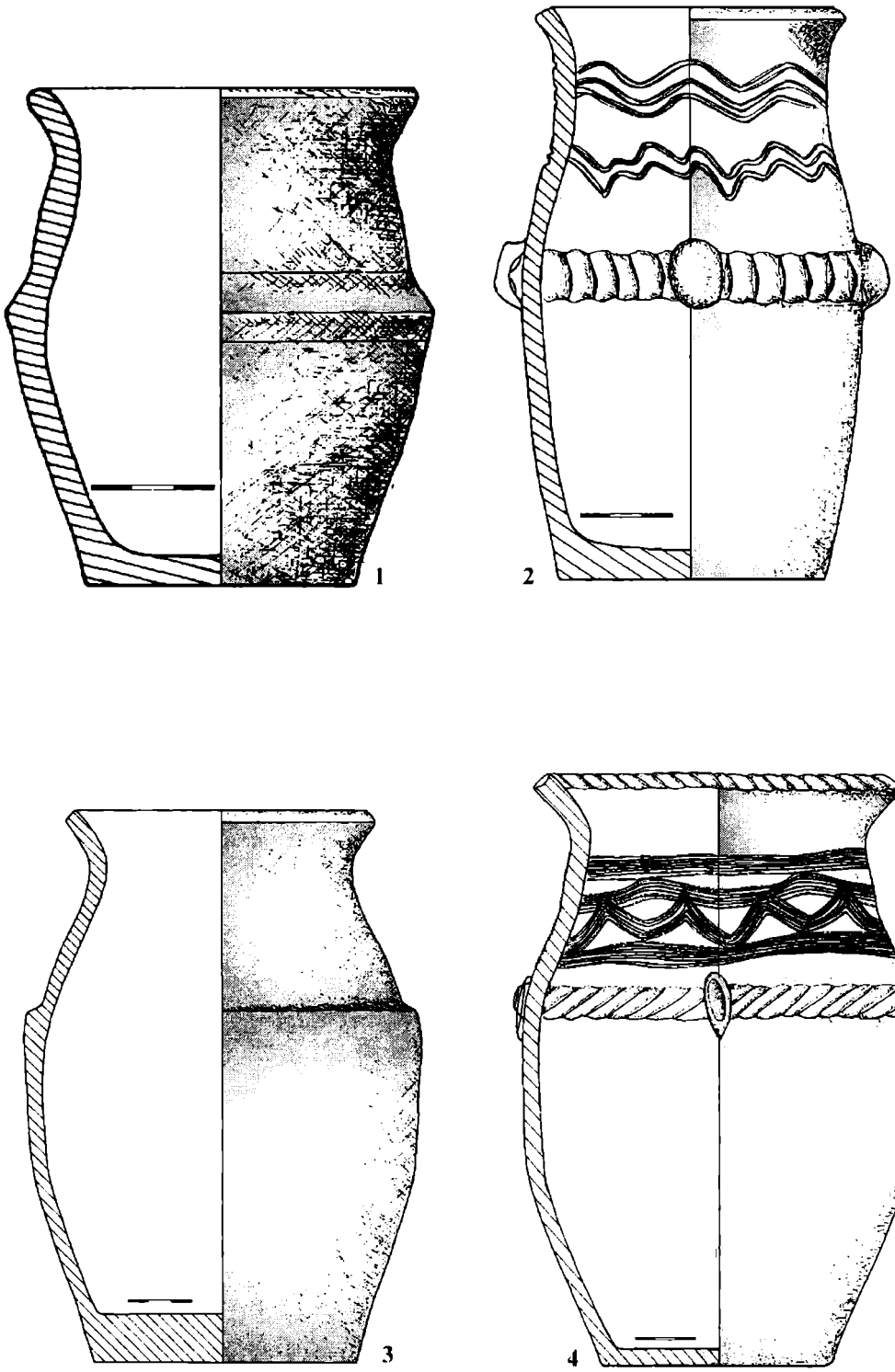
Planşa/Plate 25. Borcane. Pots. 1. Comolău - "*Dombora*". 2-3. Mereşti. 4. Boroşneul Mare. 5. Sfântu Gheorghe - "*Panta cu Fragi*". 6. Sfântu Gheorghe - "*Bedehaza*" 7. Turia "*Silozuri*". 8. Reci - "*Telek*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

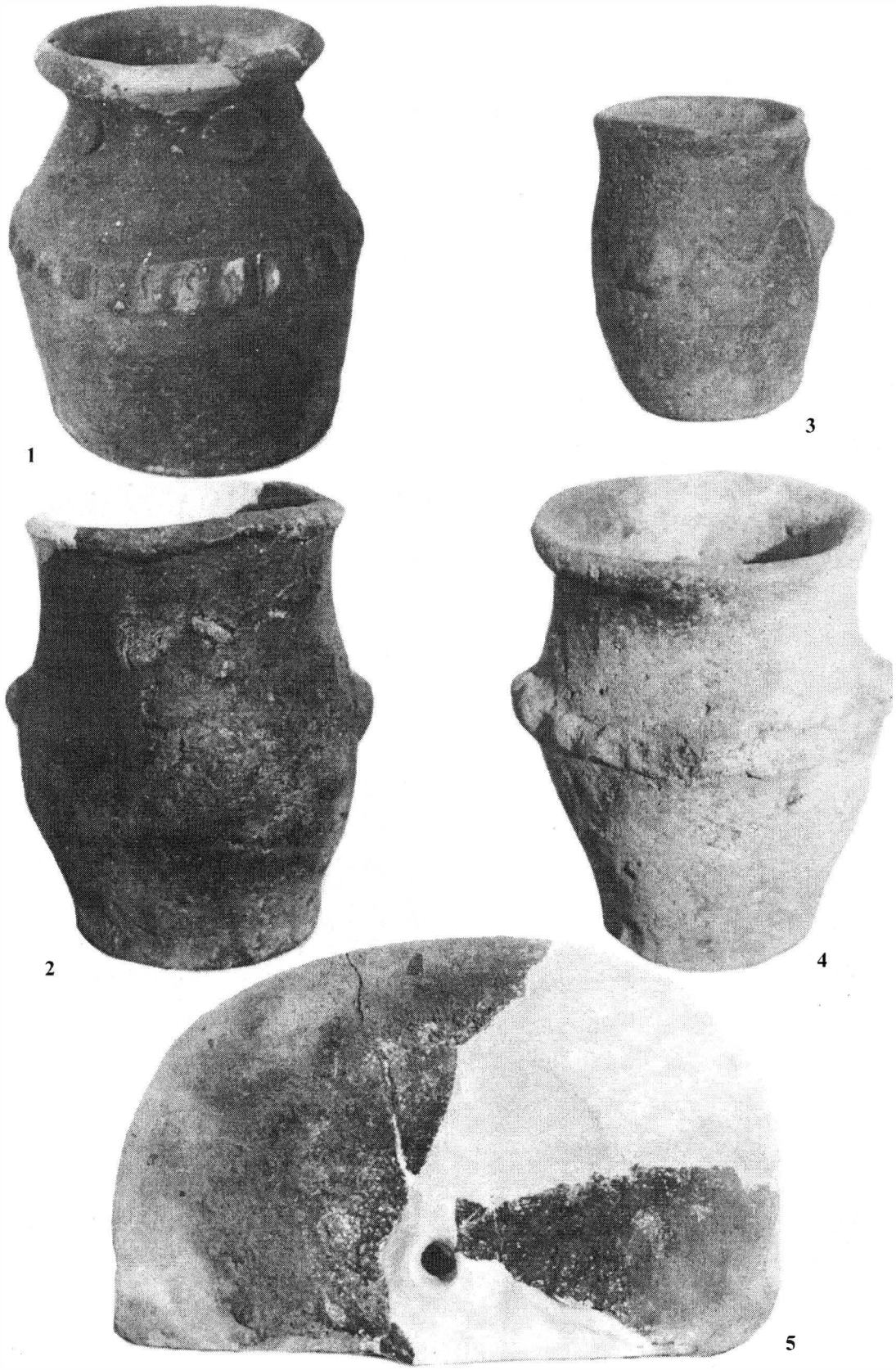
Planşa/Plate 26. Borcane. Pots. 1. Sânsimion "*Cariera de nisip*". 2,5,6,7 9. Mereşti. 3-4. Olteni "*Zona castrului*". 8. Sânzieni "Cetate".

https://biblioteca-digitala.ro

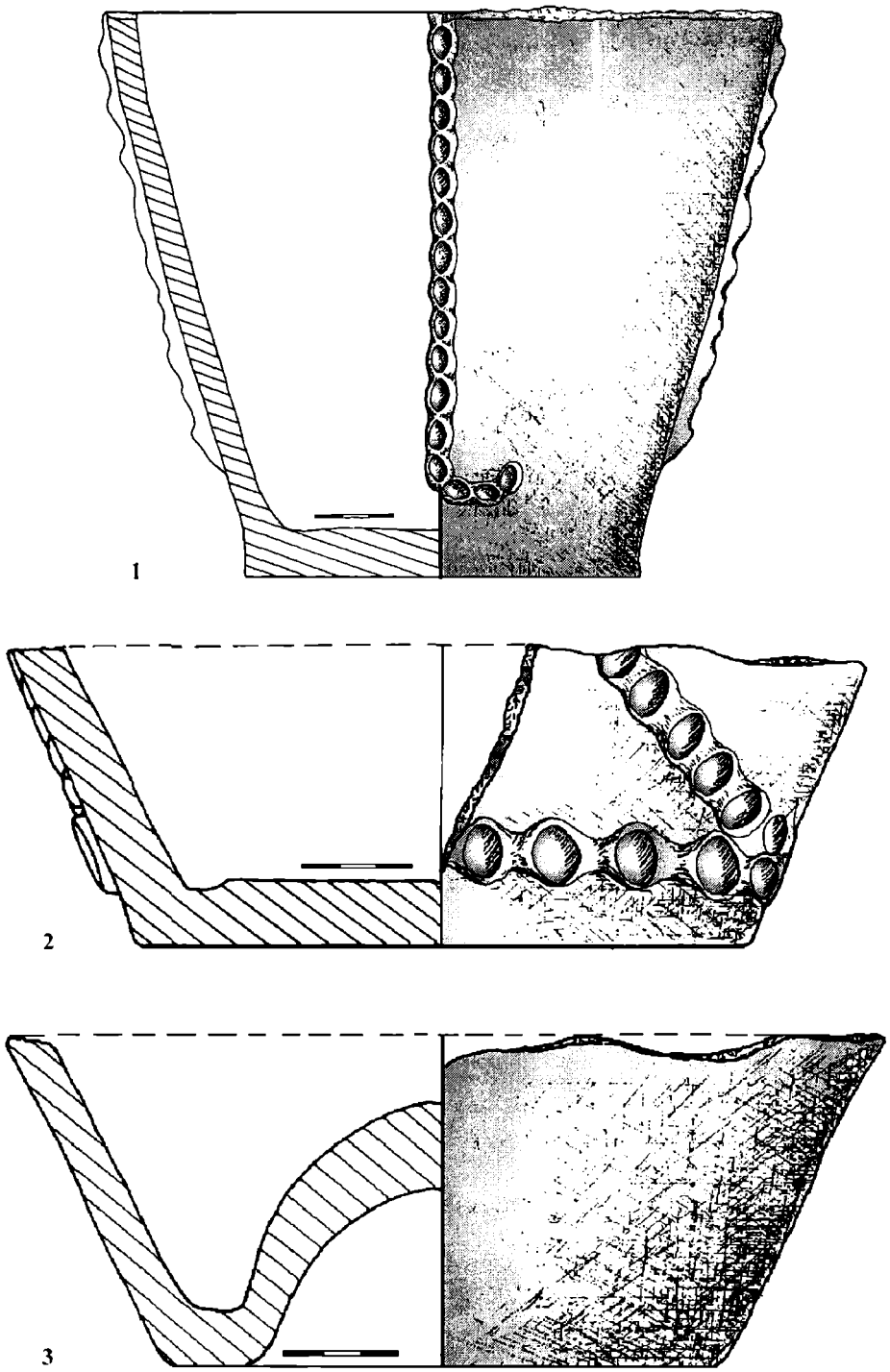
Planşa/Plate 27. Borcane. Pots. 1. Boroşneul Mare "*Lângă castru*". 2. Cernat "*Pământul lui Robert*". 3. Olteni "*Zona castrului*". 4. Turia "*Silozuri*"

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

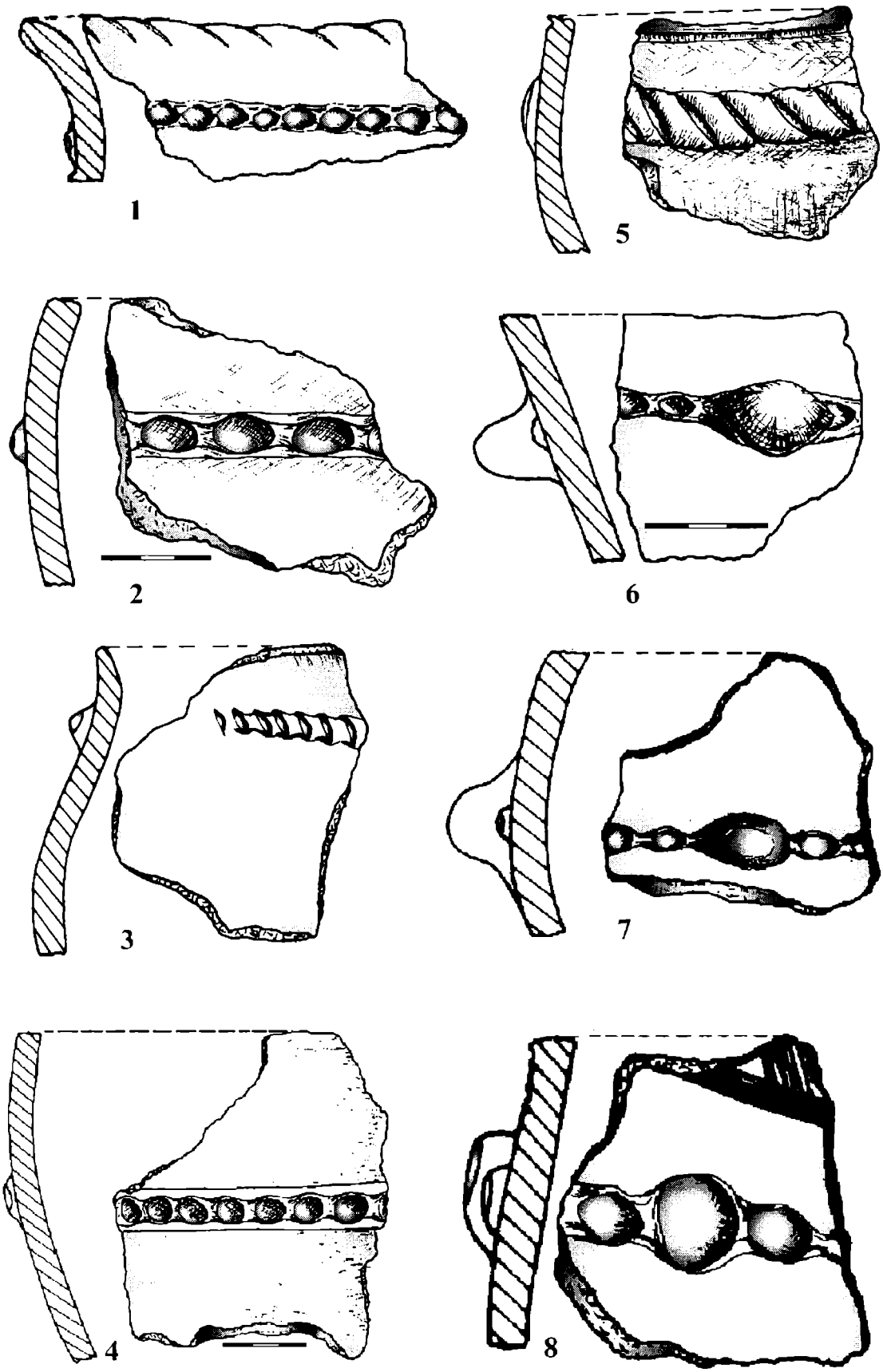
Planşa/Plate 28. Borcane. Pots. 1. Jigodin I. 2. Plăieşii de Sus. 3. Sânsimion. 4. Sâncrăieni. 5. Sânsimion - "*Grajduri*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

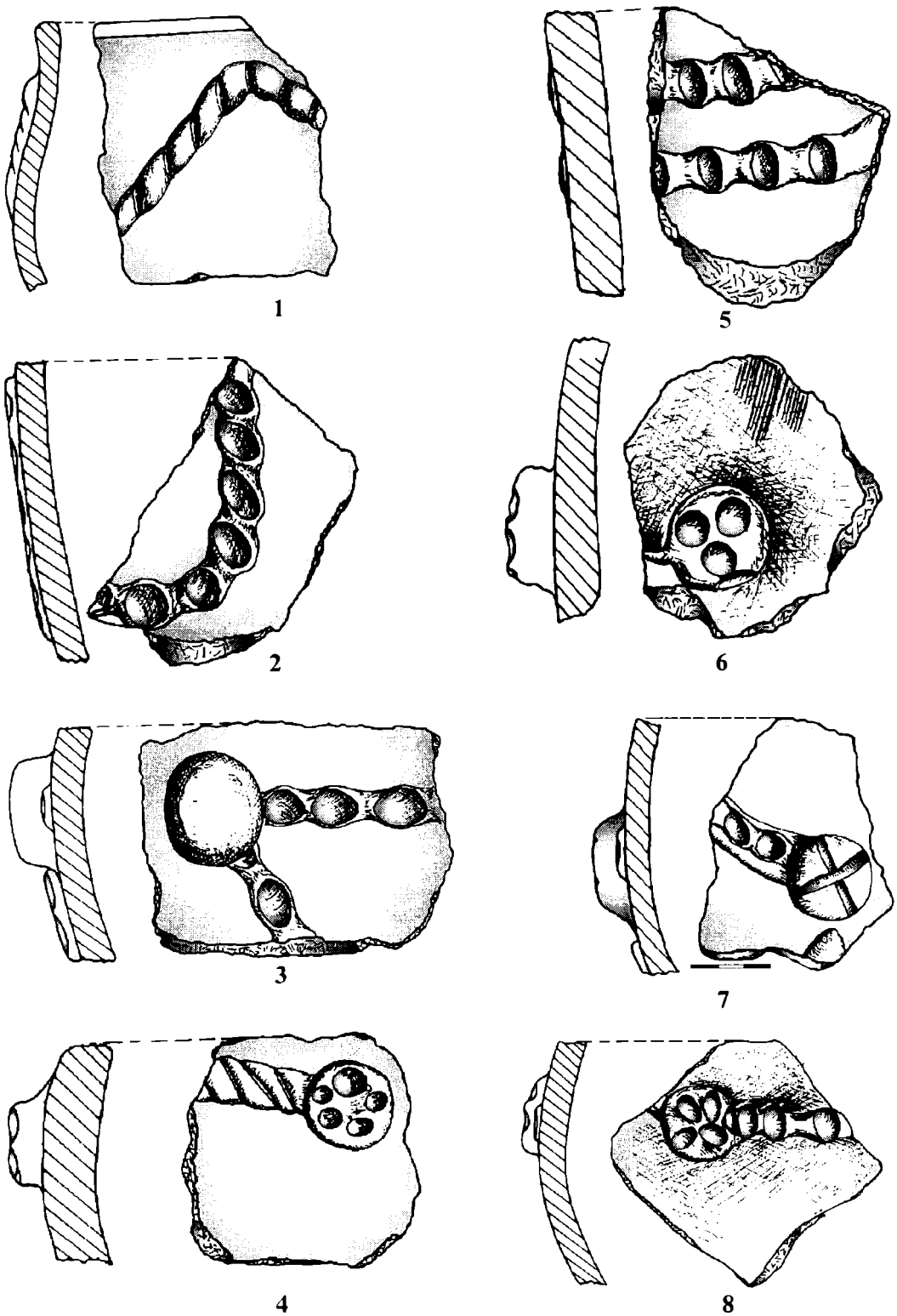
Planşa/Plate 29. Borcane. Pots. 1. Chilieni - "*Cariera de nisip*". 2. Cetăţuia - "*Cariera de nisip*". 3. Sânsimion - "*Grajduri*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

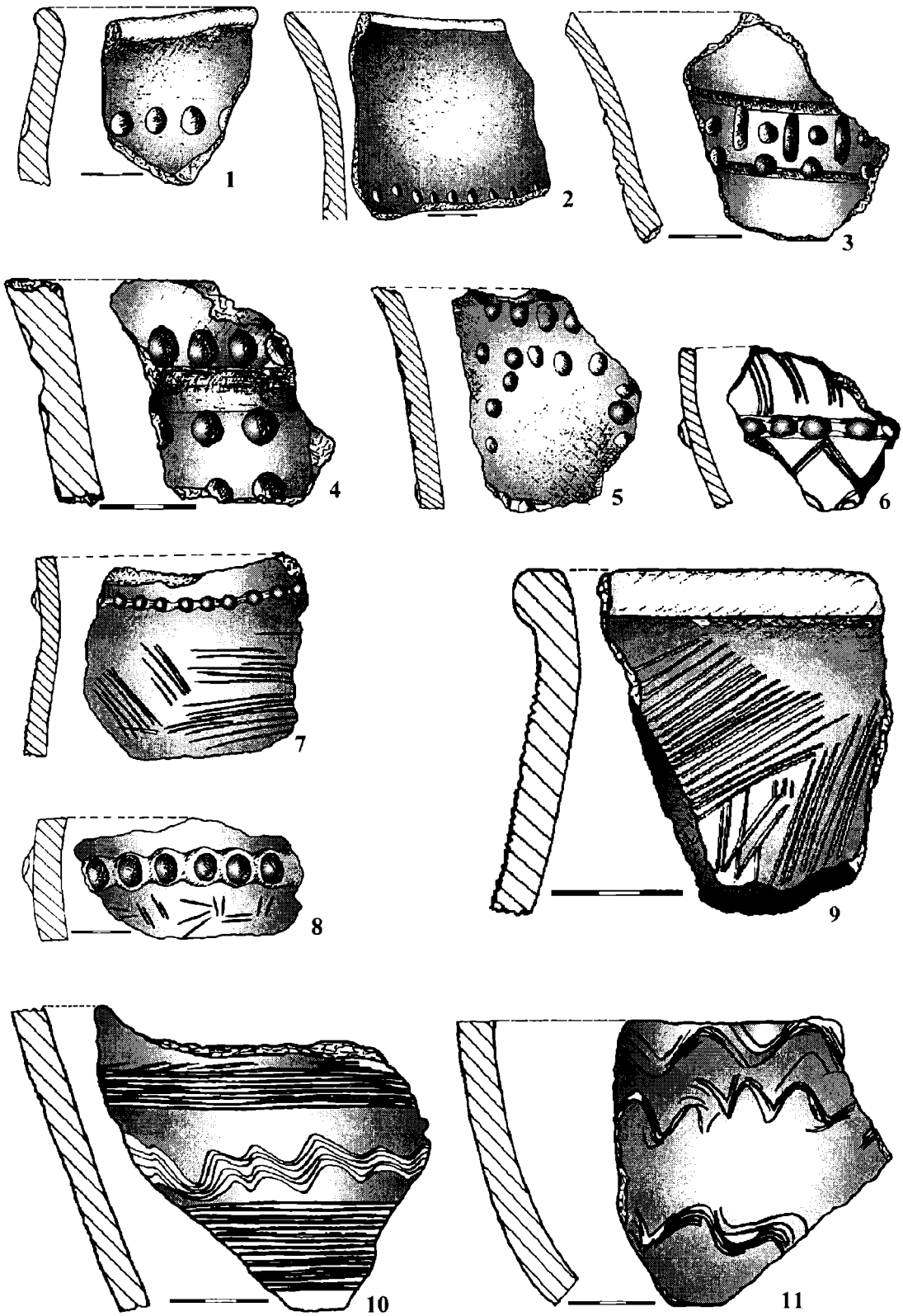
Planşa/Plate 30. Ornamente. Ornaments.
1,4,8. Covasna - "*Cetatea Zânelor*". 2. Doboşeni. 3. Sânzieni - "*Perkő*". 5. Tomeşti.
6. Zetea - "*Cetate*". 7. Medişorul Mare - "*Măzărişte*".

https://biblioteca-digitala.ro

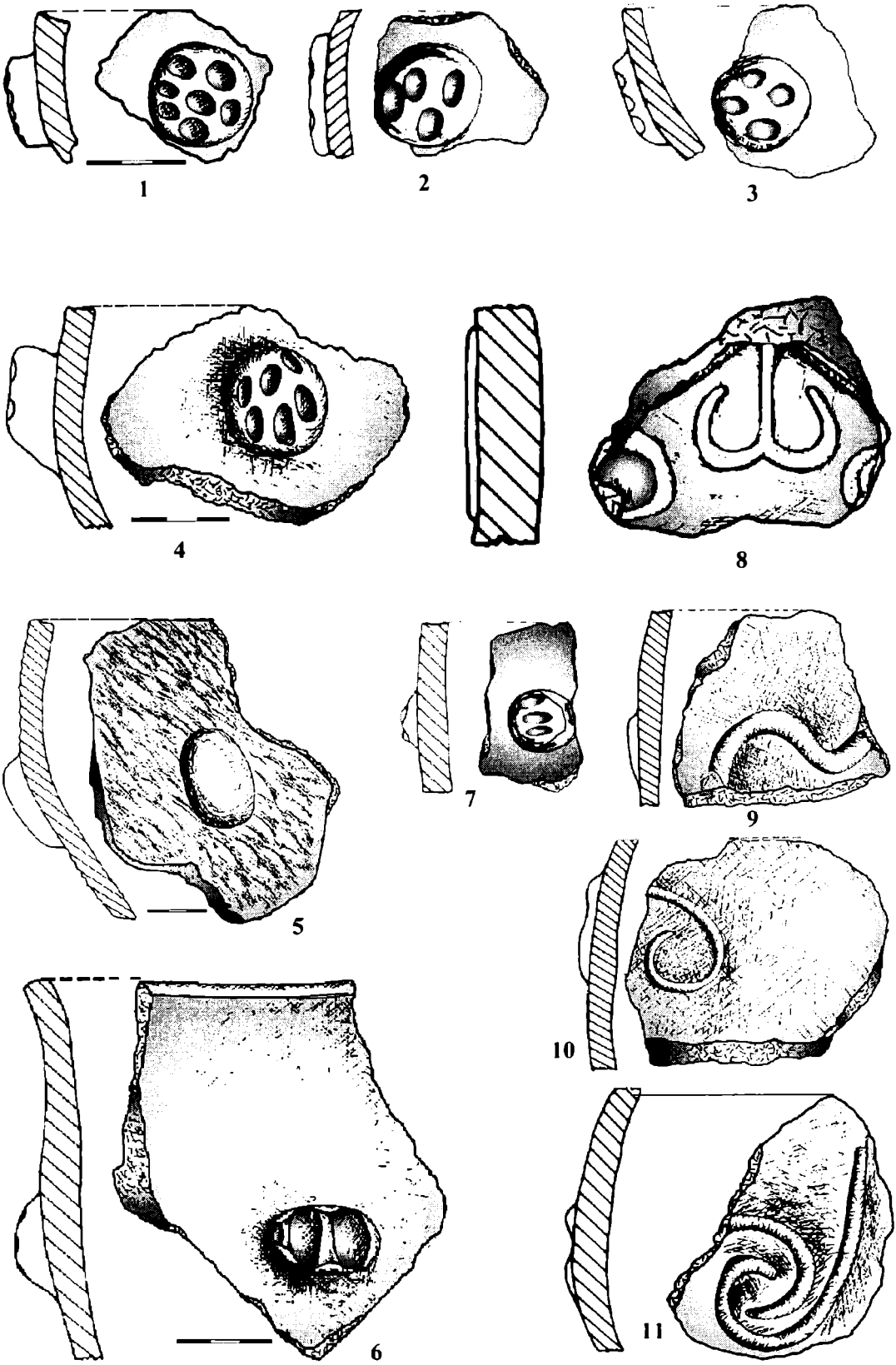
Planşa/Plate 31. Ornamente. Ornaments. 1. Poian - "*Panta de piatră*". 2-3. Medişorul Mare "*Măzărişte*". 4. Sânsimion - "*Cariera de nisip*". 5. Sânzieni - "*Perkă*". 6. Bancu - "*Apa dulce*". 7. Racu II. 8. Sâncrăieni - "*Fabrica de cărămidă*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

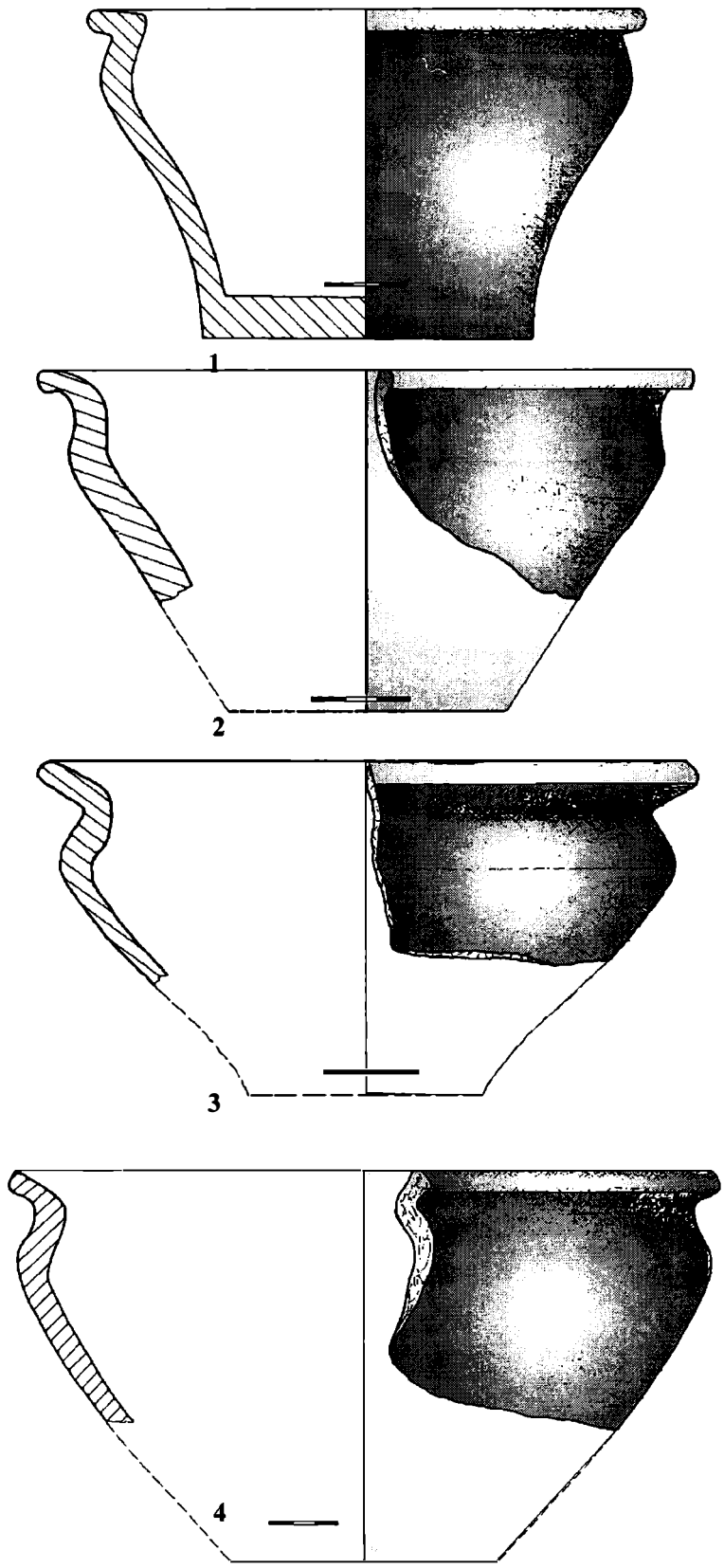
Planşa Plate 32. Ornamente. Ornaments. 1. Cetăţuia - "*Terasa Görgős*". 2. Ciucsângeorgiu - "*Apa dulce*". 3. Sânsimion - "*Cariera de nisip*". 4-5. Sânzieni - "*Perka*". 6. Covasna - "*Cetatea Zânelor*". 7. Racu II.8. Doboşeni. 9. Medişorul Mare - "*Măzărişte*". 10. Angheluş - "*Mestecănişul Bisericii*". 11. Casinul Nou - "*Păşune*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

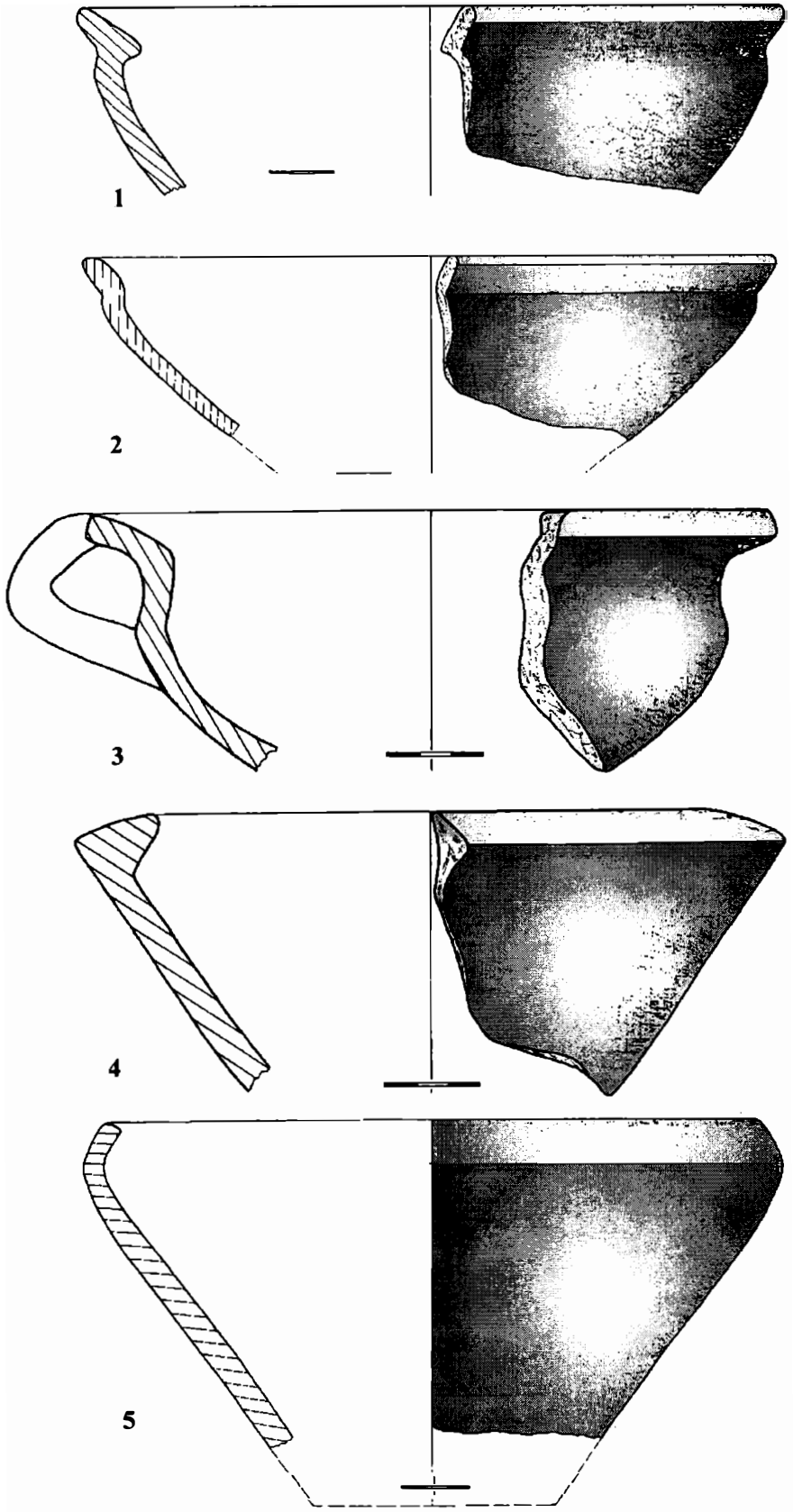
*Planşa/Plate*33.Ornamente. Ornaments. 1. Leliceni - "*Panta de piatră*". 2. Covasna - "*Cetatea Zânelor*". 3. Chilieni. 4. Zetea - "Cetate". 5. Medişorul Mare - "*Măzăriște*". 6. Poian - "*Panta de piatră*". 7. Cârța - "*Fântâna lui Blasiu*". 8-10. Sânsimion - "*Cariera de nisip*". 11. Mereşti.

https://biblioteca-digitala.ro

Planşa/Plate 34. Străchini.Dishes.1.Sfântu Gheorghe "*Bedehaza*". 2.Tomeşti.3-4.Mereşti

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

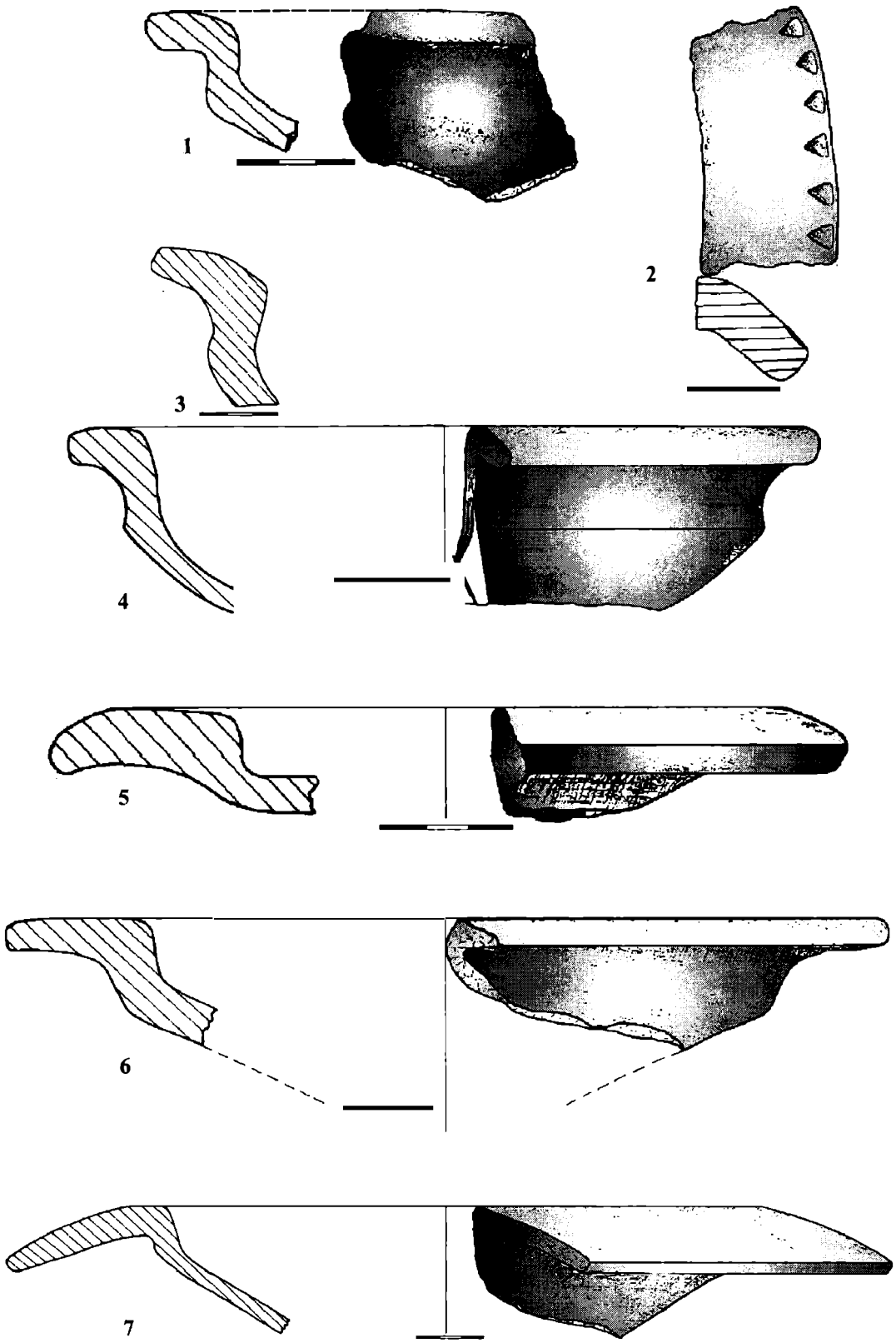
Planşa/Plate 35. Străchini şi castroane. Dishes and bowls.
1,3,5. Mereşti. 2,4. Sânsimion "*Cariera de nisip*"

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

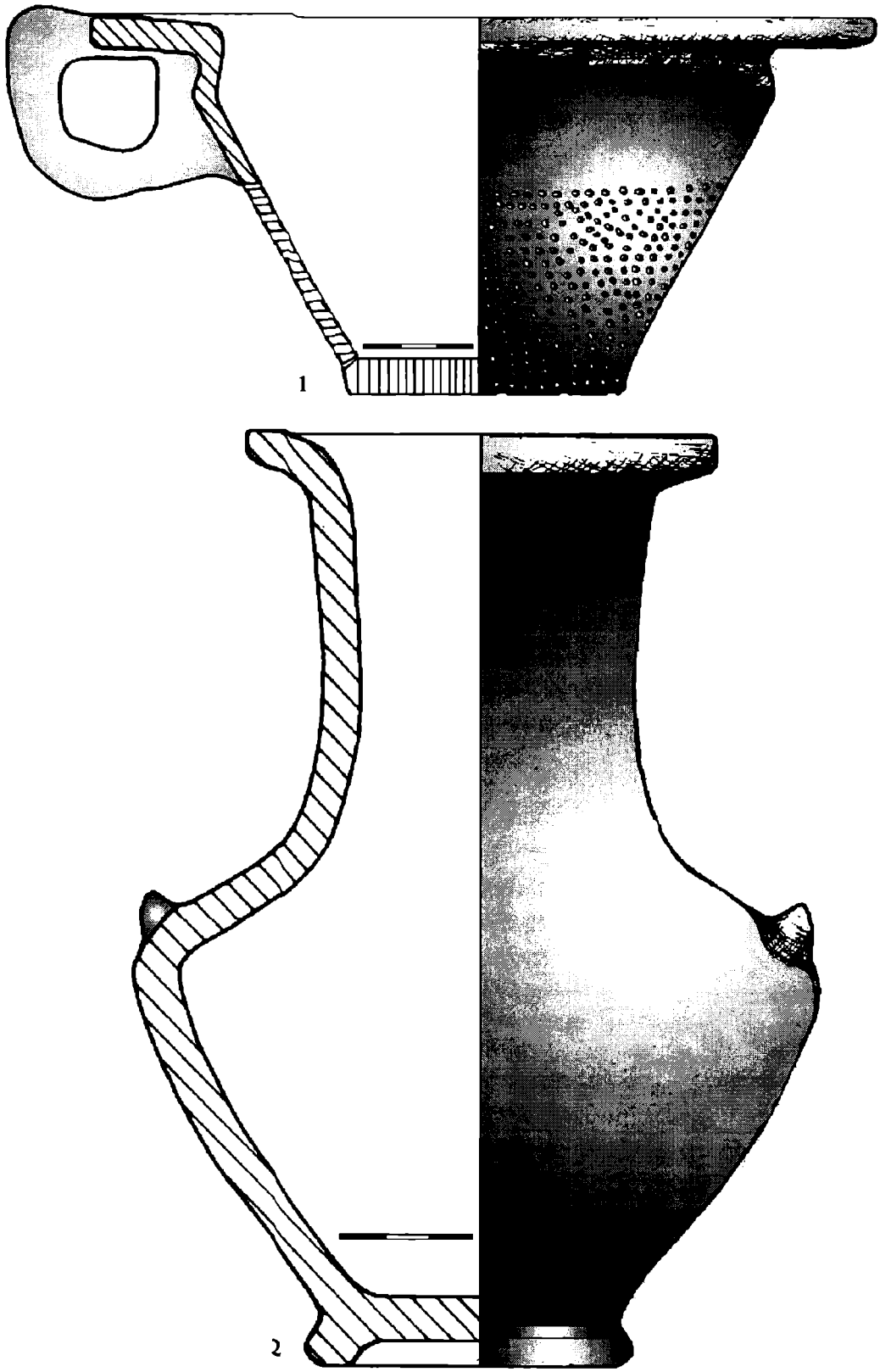
Planşa/Plate 36. Borcane şi străchini. Pots and dishes. (1/2).
1. Sântimbru. 2,4,6. Mereşti. 3. Delniţa. 5. Sânsimion.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

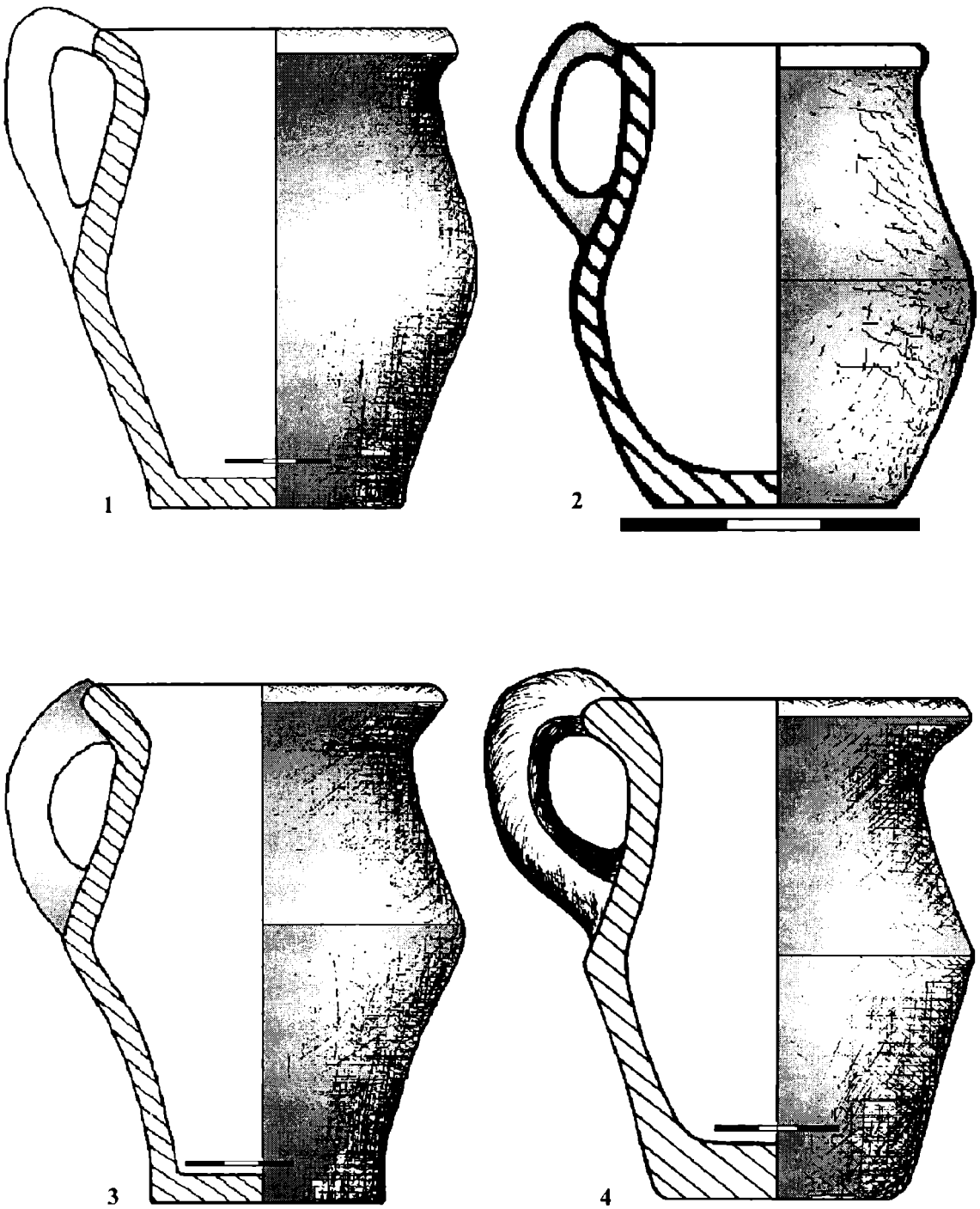
Planşa/Plate 37. Fructiere. Fruit stands. 1. Medişorul Mare "*Măzărişte*". 2. Angheluş "*Mestecănişul bisericii*". 3,5. Sânzieni "*Piatra de tocilă*". 4. Mereşti. 6. Sâncrăieni "*Fabrica de cărămidă*". 7. Delnița "*Păşune*"

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

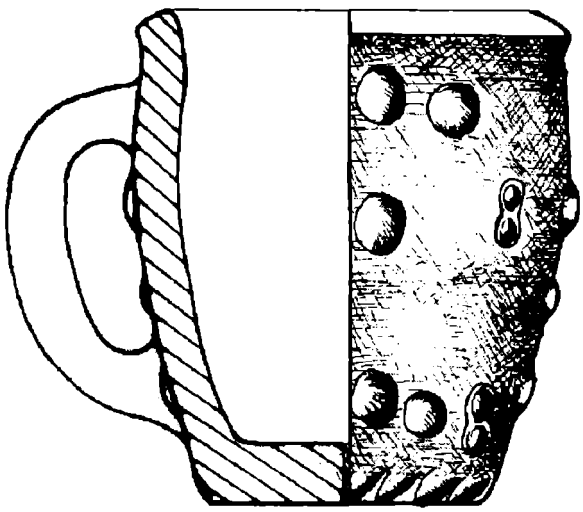
Planşa/Plate 38. Strecurătore şi vas cu gât cilindric.
Strainer and a vessel with cylinder neck.
1. Sfântu Gheorghe - "*Bedehaza*". 2. Poian.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

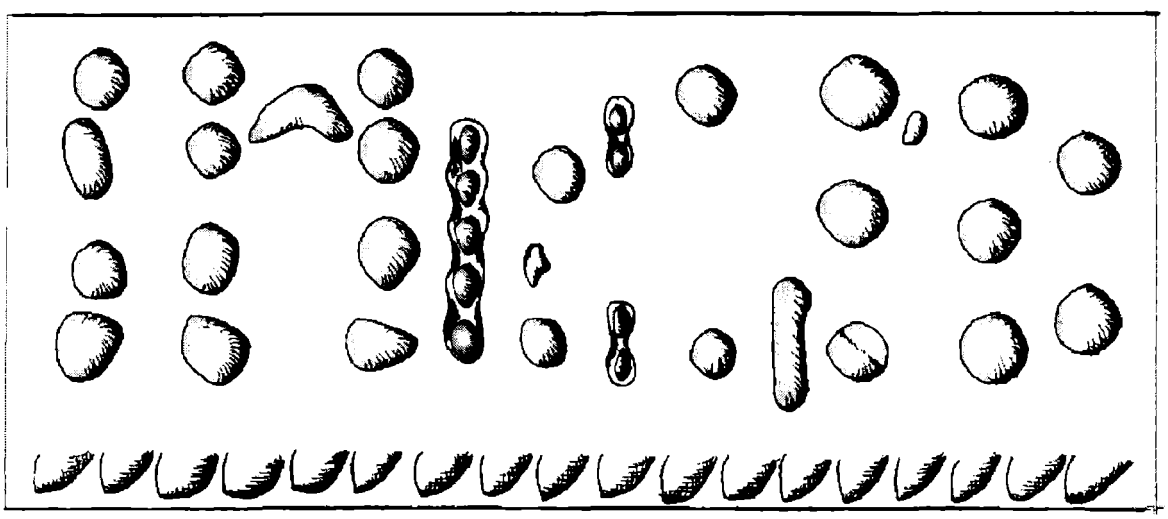

Planşa/Plate 39. Căni. Pitchers. 1. P. nec. 2,4. Sfântu Gheorghe. 3. Dalnic.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

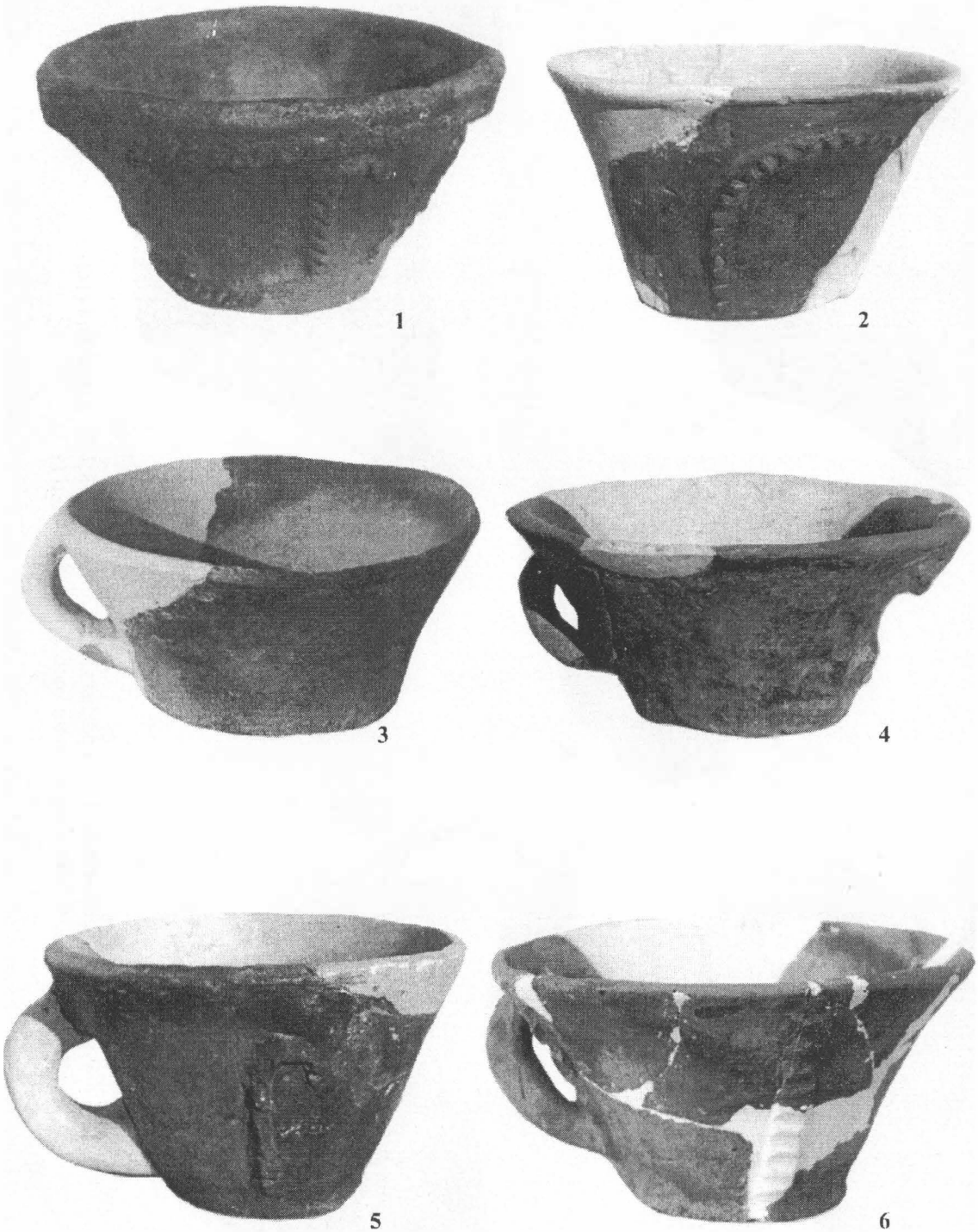
1

2

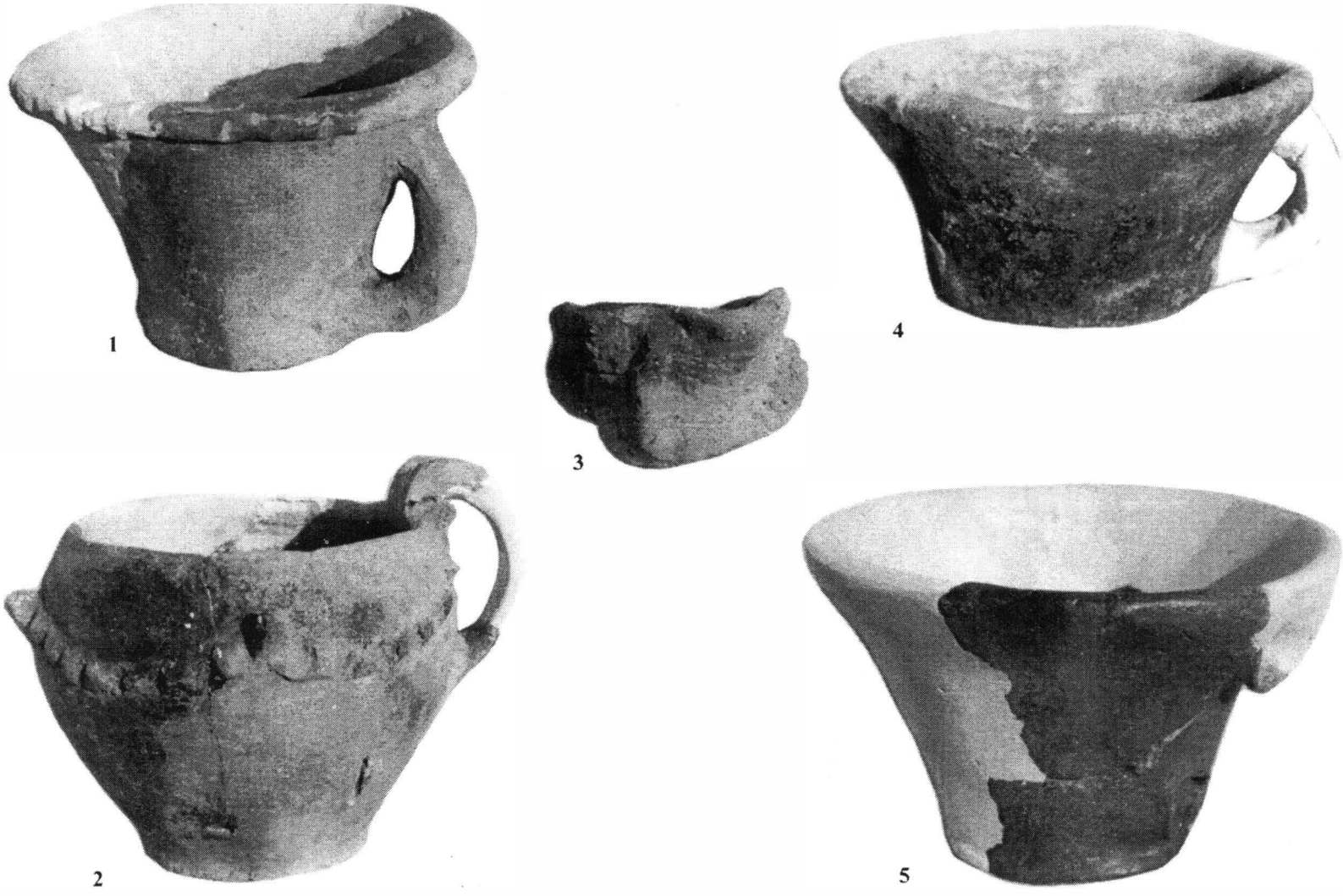
Planşa/Plate 40. Cană. Pitcher. 1. Olteni - "*Cetatea fetei*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

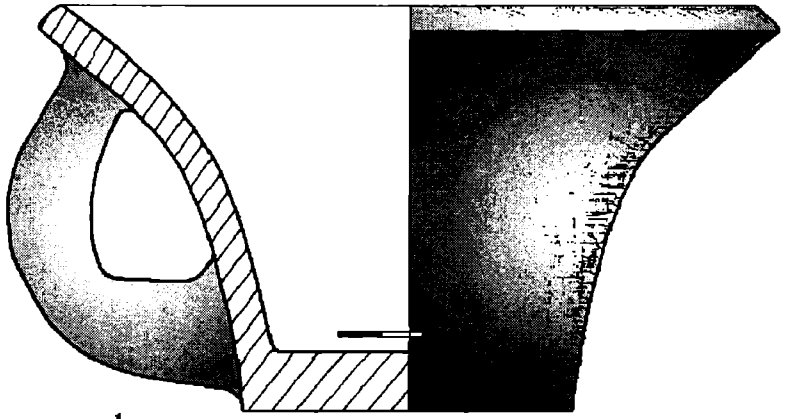
Planşa/Plate. 41. Ceşti-opaiţe. Lamp pitchers. 1. Racu II (1/2). 2. Bancu (1/2). 3. Sânsimion - "*Cariera de nisip*"(1/3). 4. Cetăţuia (1/2). 5-6. Jigodin I (1/2).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

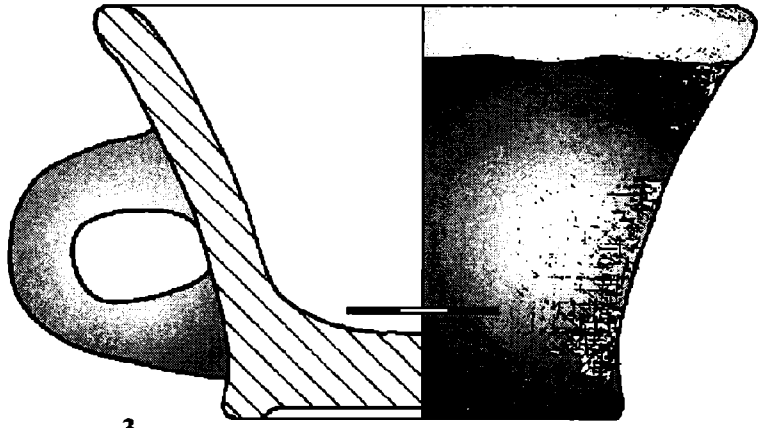

Planșa/Plate 42. Cești-opaițe. Lamp pitchers. 1,2. Sânsimion (1/3;1/2). 3. Jigodin I (1/2).
4. Sântimbru - "Pomii verzi" (1/2). 5. Mercești (1/2).

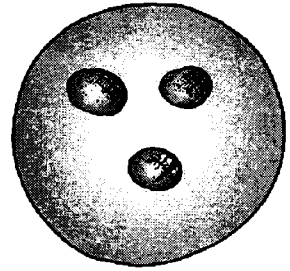
https://biblioteca-digitala.ro

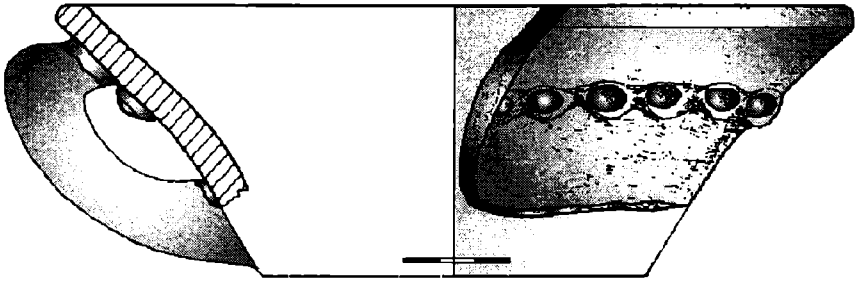

1

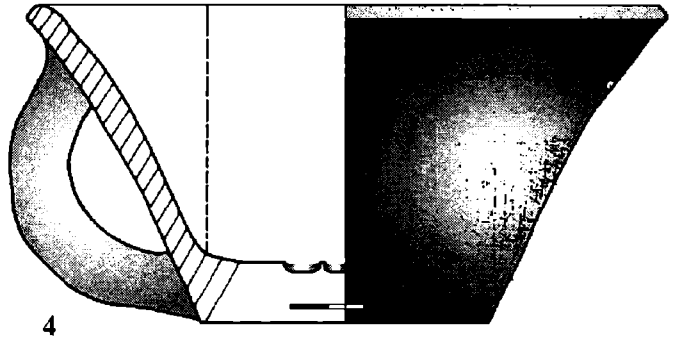

3

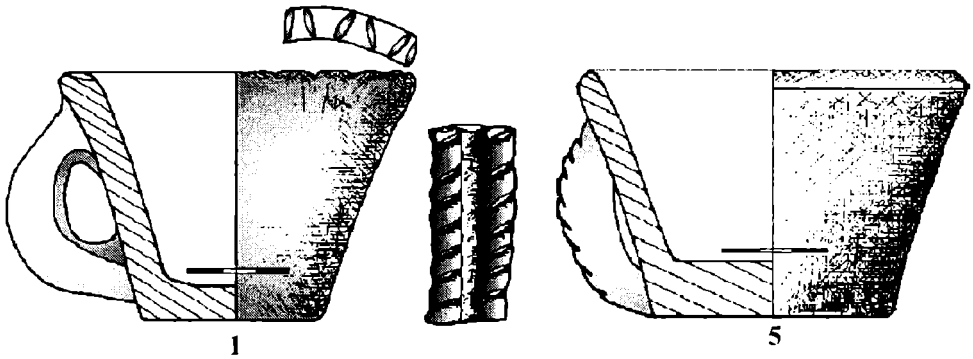
2

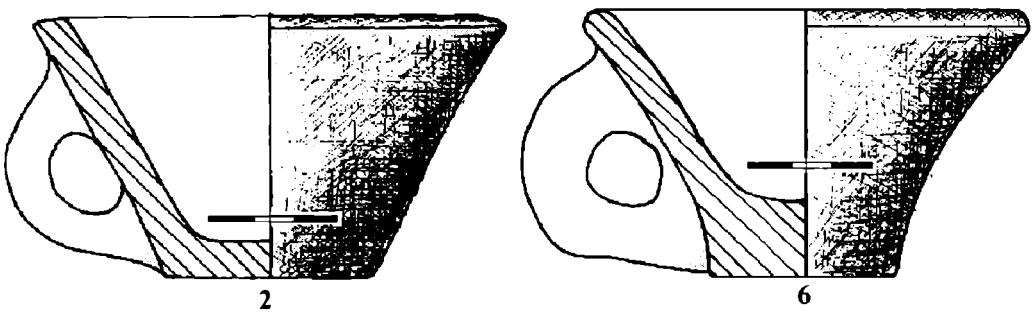

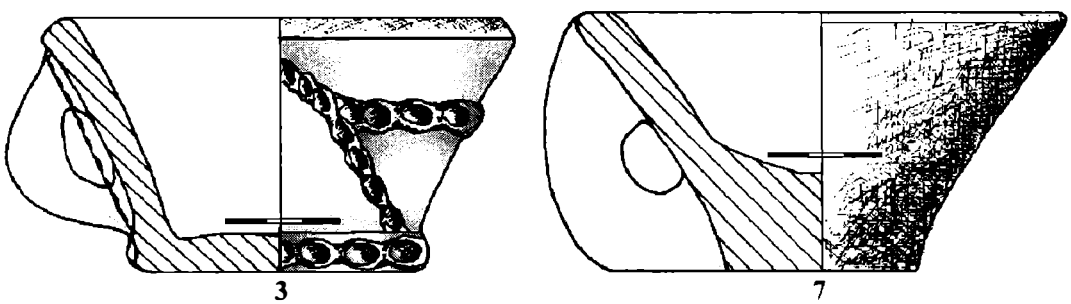
4

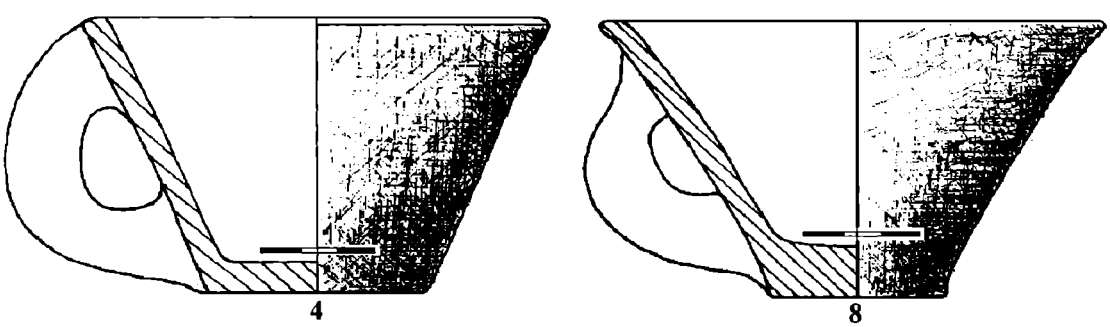
Planşa/Plate 43. Ceşti-opaiţe. Lamp pitchers. 1. Turia - "Silozuri". 2. Mereşti. 3. Sfântu Gheorghe - "Simeria". 4. Sfântu Gheorghe - "Bedehaza".

https://biblioteca-digitala.ro

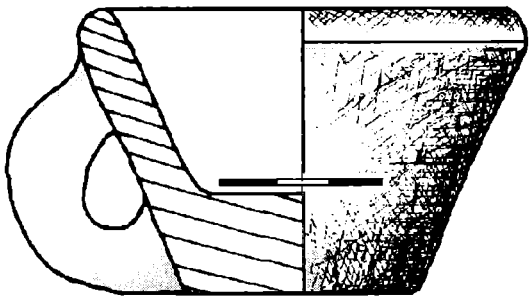

Planşa/Plate 44. Cești-opaițe. Lamp pitchers. 1. Bixad - "*Vápa*".
2. Olteni - "*Zona castrului*". 3. Olteni - "Cetatea fetei"(?).
4. Zagon. 5. Reci - "*Mestecănişul bisericii*".6. Sfântu Gheorghe - "*Epresteto*". 7,8. Mereşti.

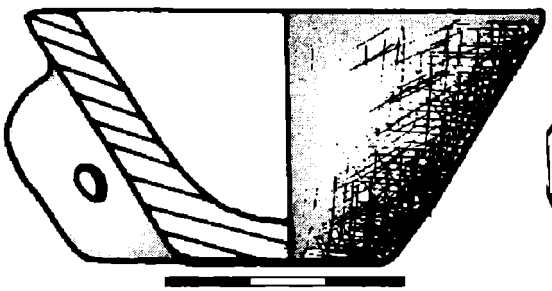
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

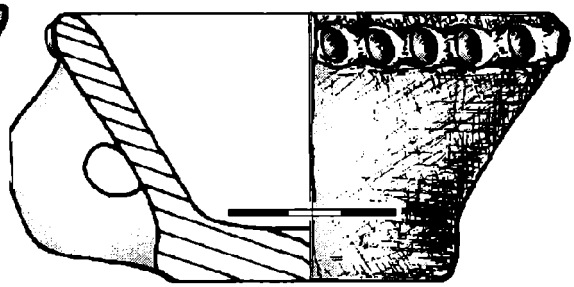
1

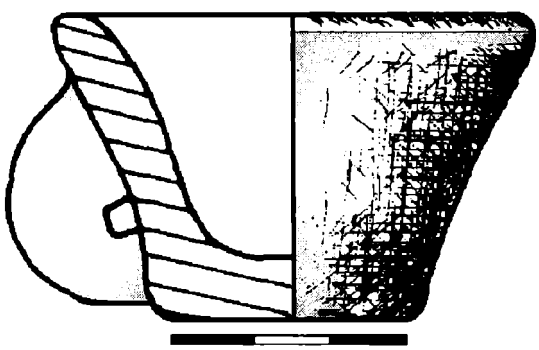
4

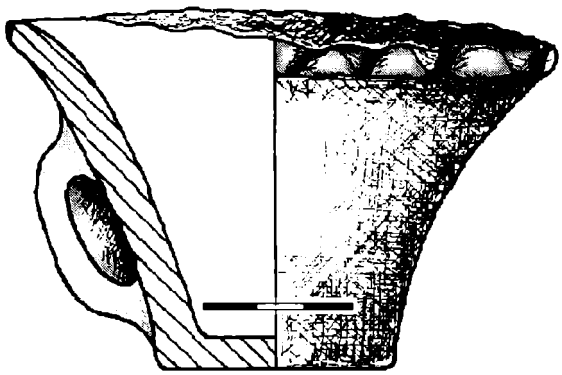
2

5

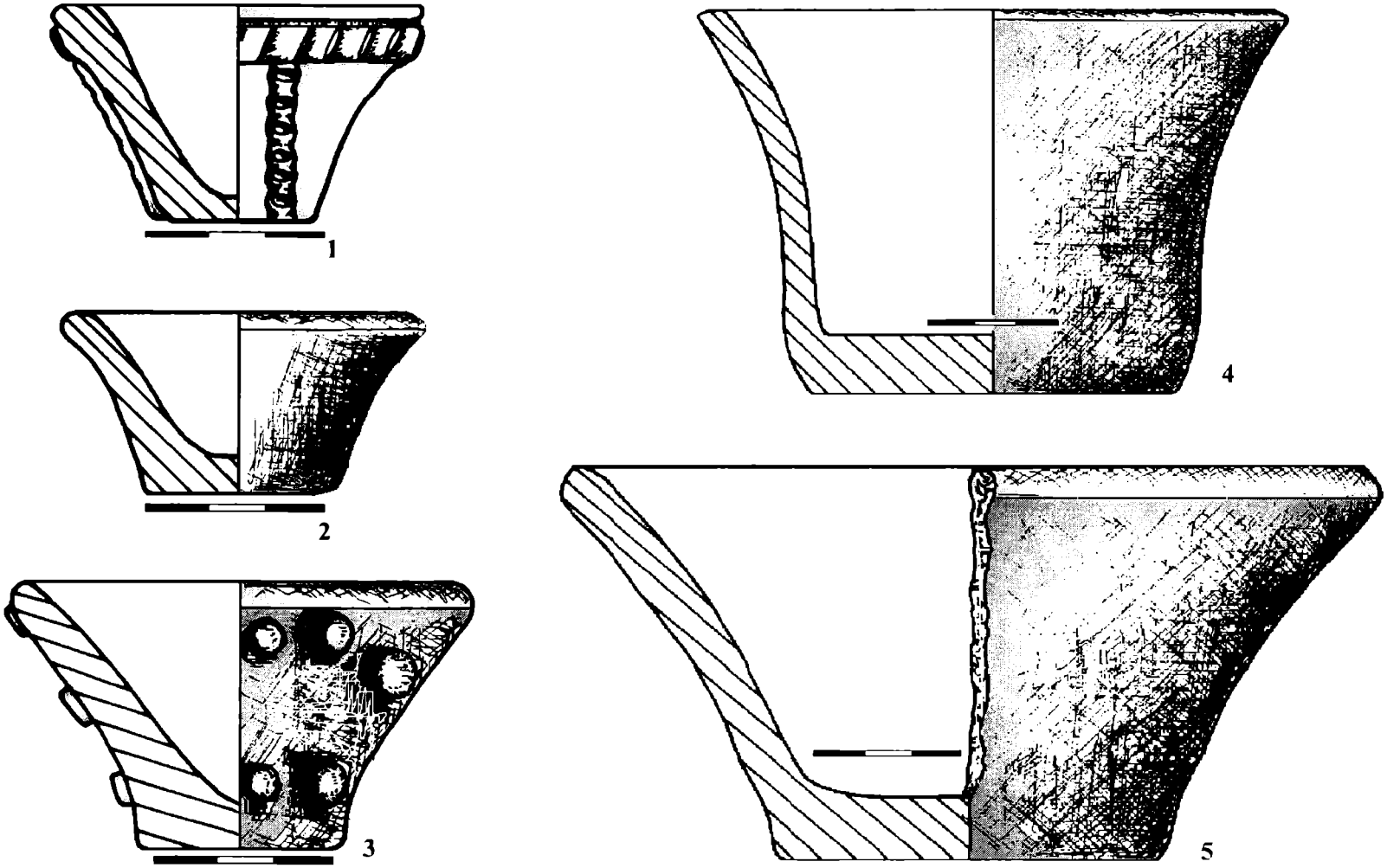
3

6

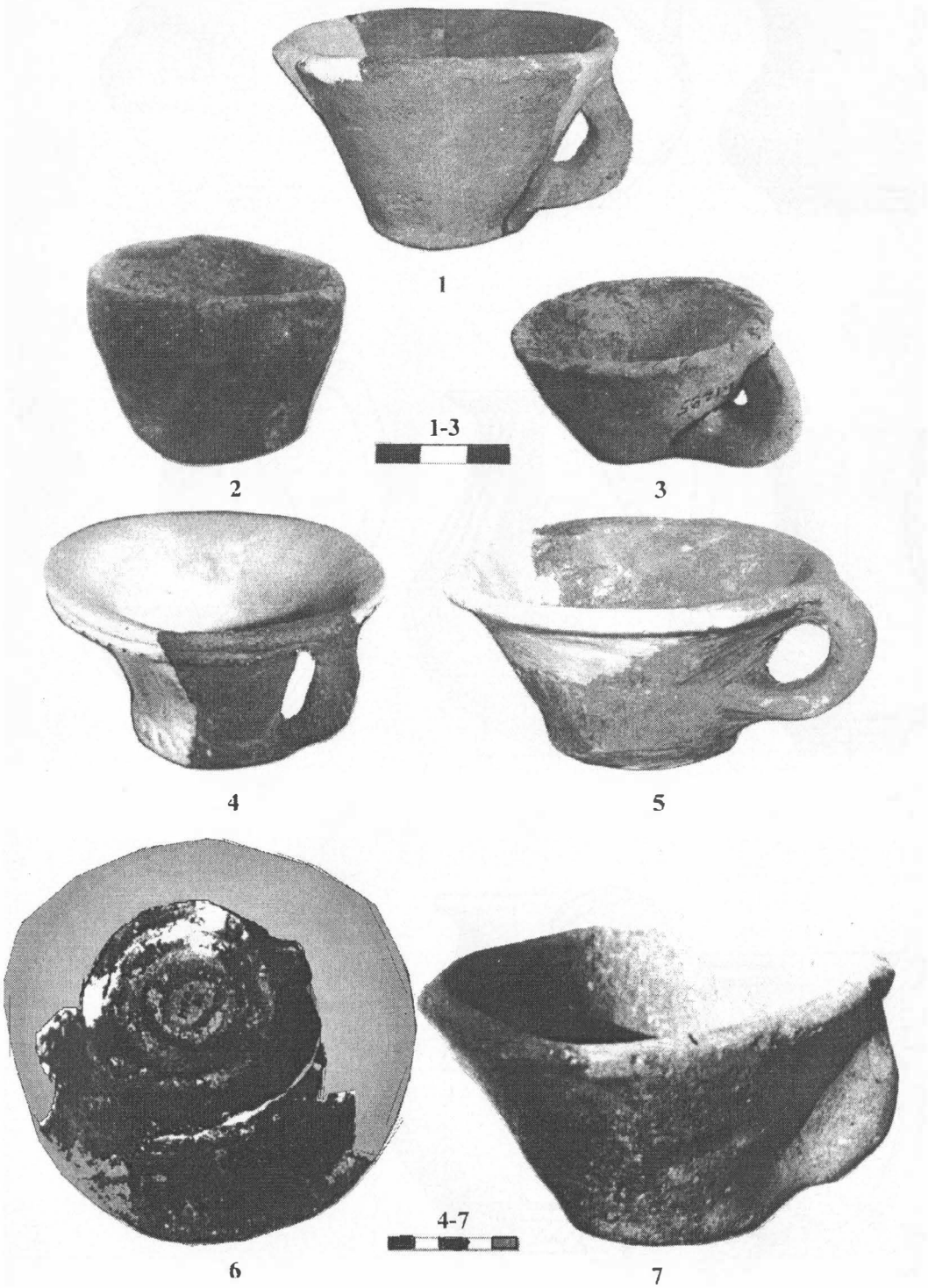
Planşa/Plate 45. Ceşti-opaiţe. Lamp pitchers. 1,2. Mereşti. 3. Mărtineni. 4. Sfântu Gheorghe - "Epreste tă". 5. Cernat - "*Pământul lui Robert*". 6. Bixad - "*Vapa*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

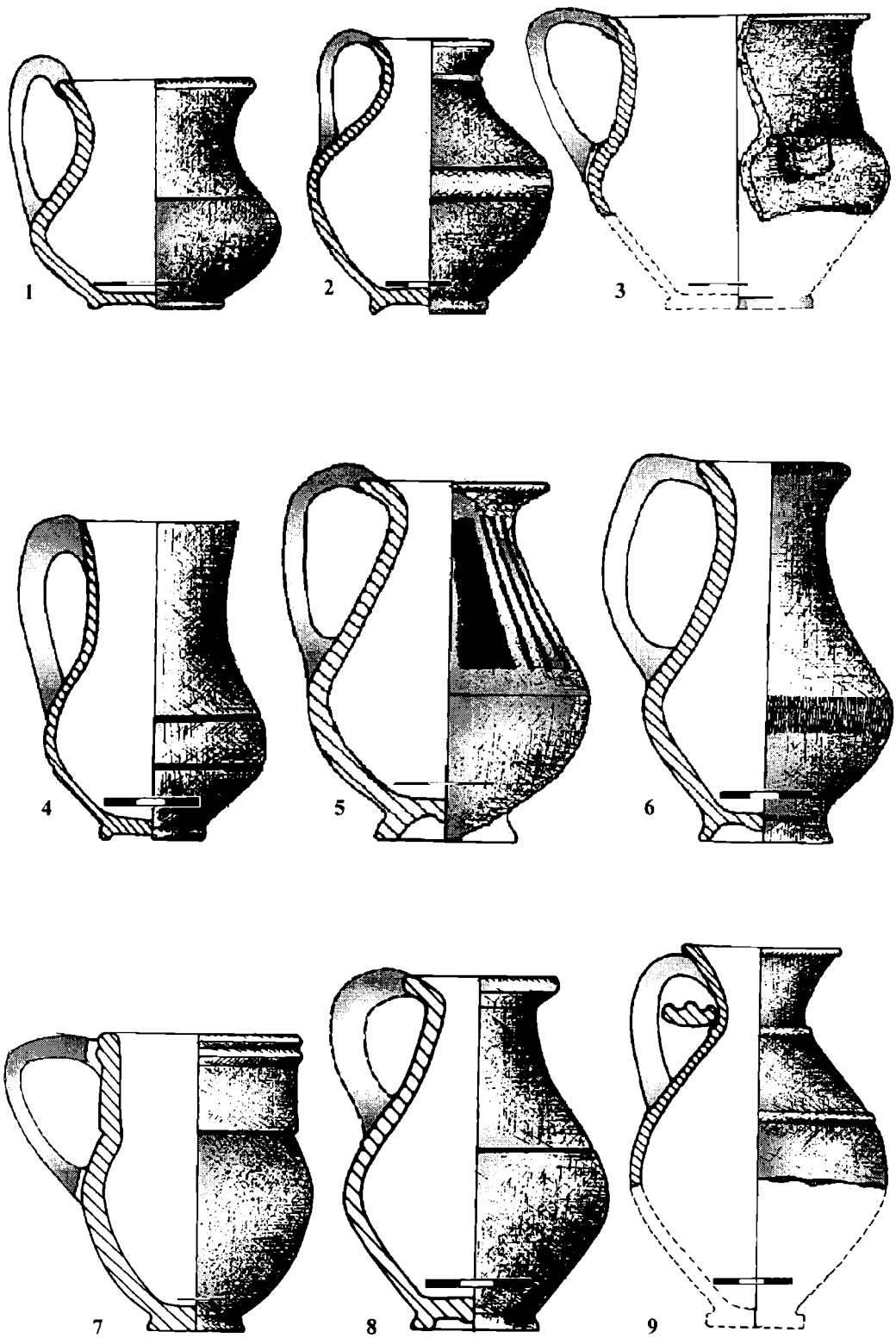
Planșa/Plate 46. Cești-opaițe. Lamp pitchers. 1,2. Mereşti. 3. Sânsimion. 4. Poiana - "Piatra de piatră". 5. Covasna - "Cetatea Zânelor".

https://biblioteca-digitala.ro

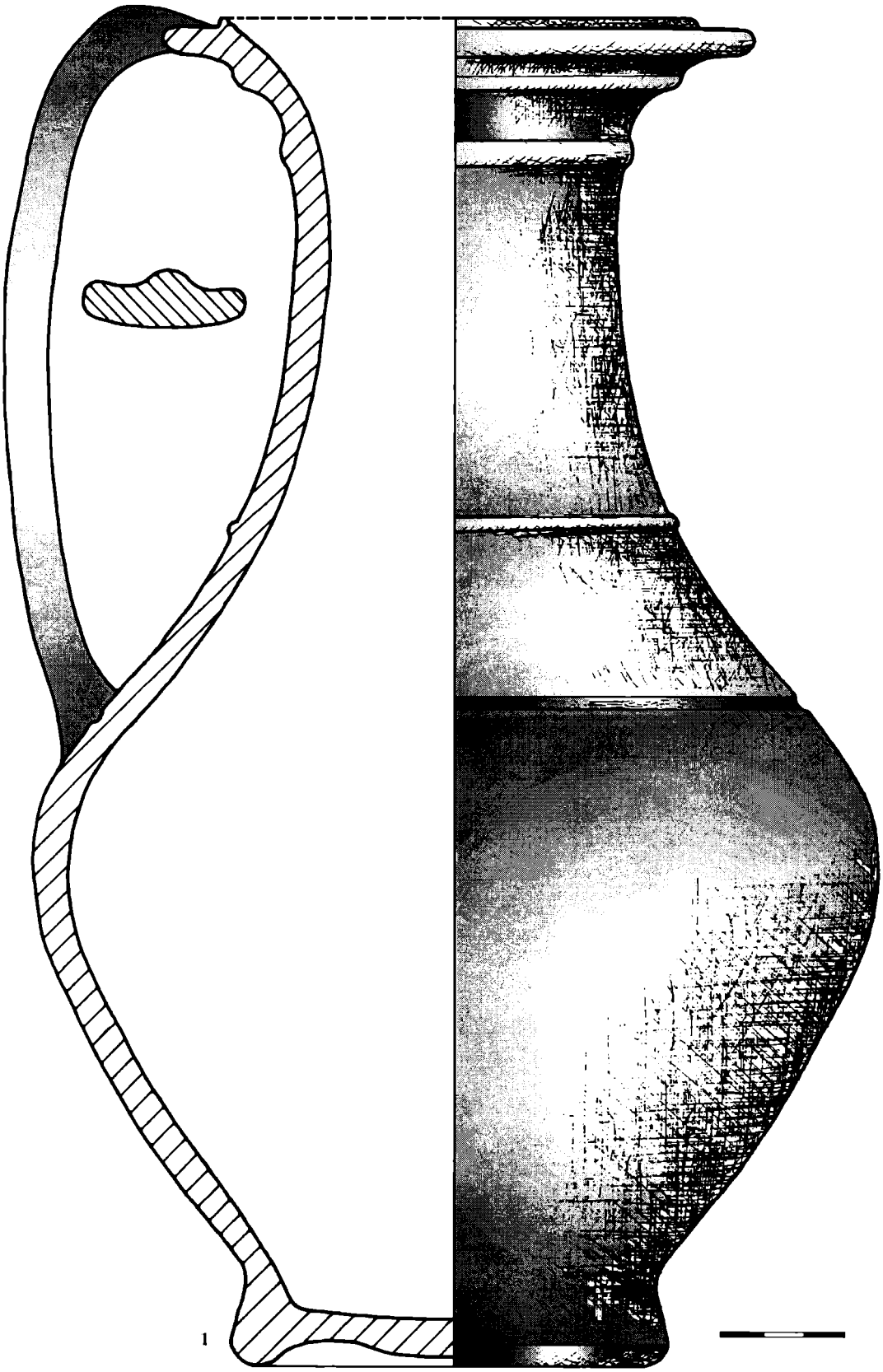
Planşa/Plate 47. Ceşti-opaiţe. Lamp pitchers. 1. Sântimbru - "*Dealul lui Konya*". 2-3. Şoimuşul Mic - "*Lok*". 4. Tomeşti - "*Dello*". 5. Cetăţuia - "*Terasa Görgős*". 6. Mereşti. 7. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

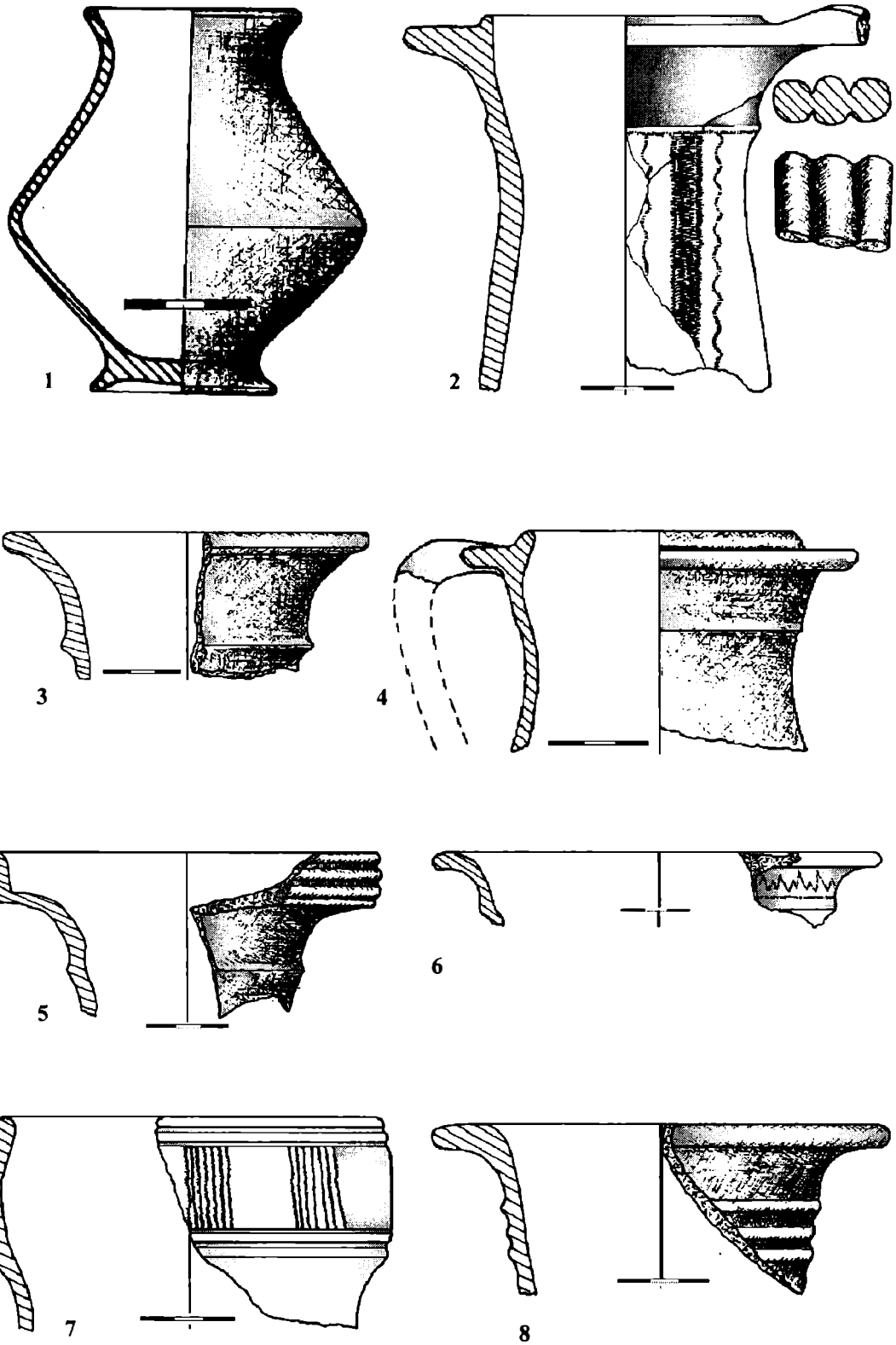
Planşa/Plate 48. Căni. Pitchers. 1. Cernat "*F. Kovács* ". 2. Olteni "*Cariera de nisip*". 3. Mereşti. 4,8. Cernat "*Grădina lui B. Kovács*". 5. Bixad "*Vápa*". 6. Fotoş "*Grădina lui Médel*". 7. Filiaşi "*Pământul Pădurii Mari*". 9. Jigodin I.

https://biblioteca-digitala.ro

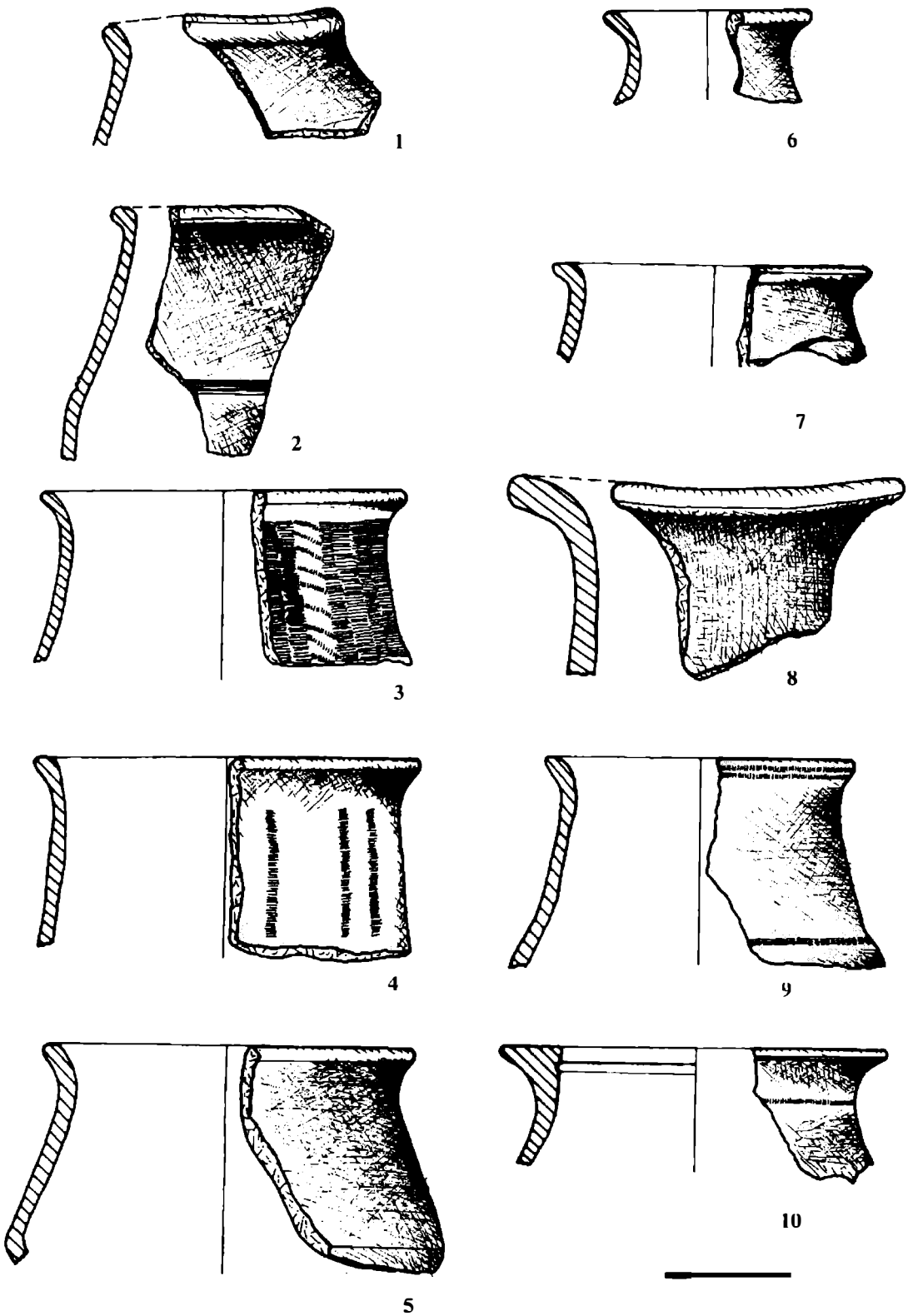
Planşa/Plate 49. Cană de lux. Luxury pitcher. Târgu Secuiesc.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

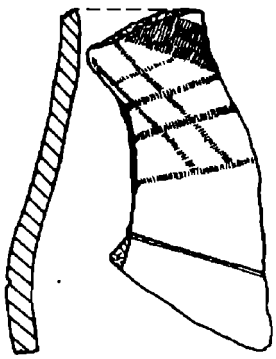
Planşa/Plate 50. Căni. Pitchers. 1. Hilib "*Curtea lui F. Gál*". 2,5-8. Mereşti. 3. Sânzieni - "*Cetate*". 4. Cernat - "*Pământul lui Robert*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

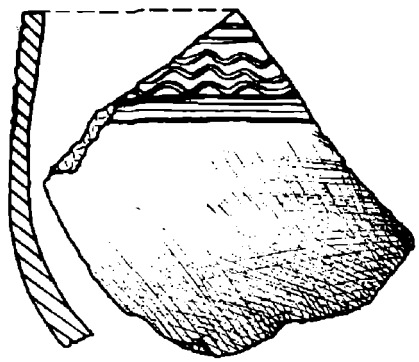

Planşa/Plate 51. Oale. Earthen pots. 1. Ineu. 2. Angheluş. 3,5-7, 9-10 Mereşti 4. Sânzieni - "*Perka*". 8. Filiaş

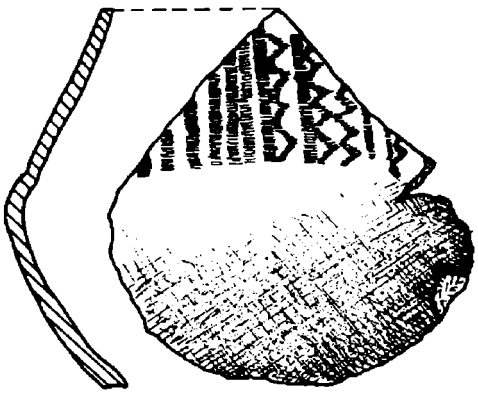
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

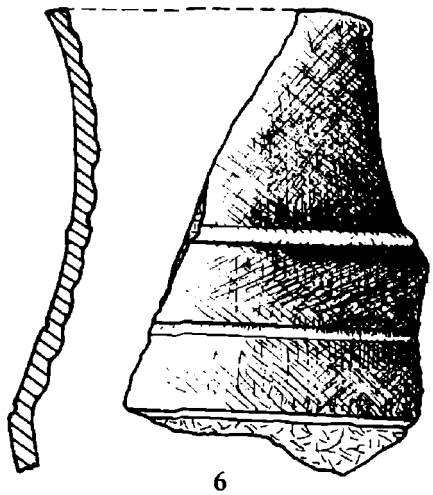
1

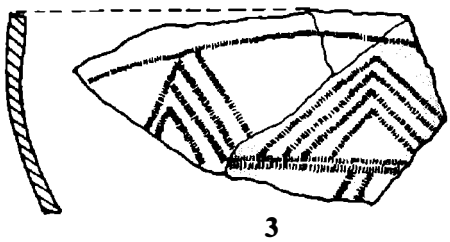
5

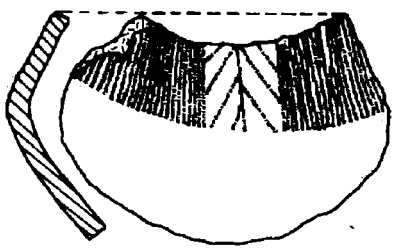
2

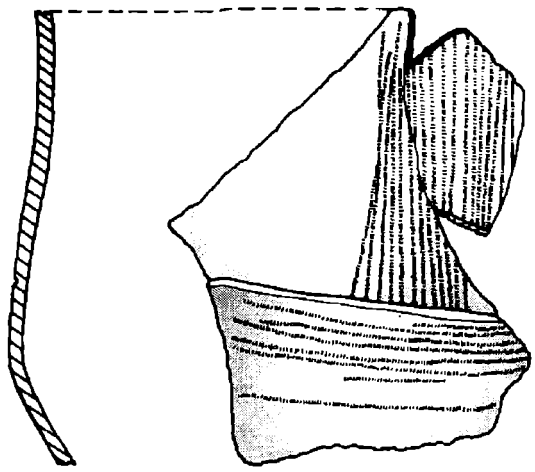
6

3

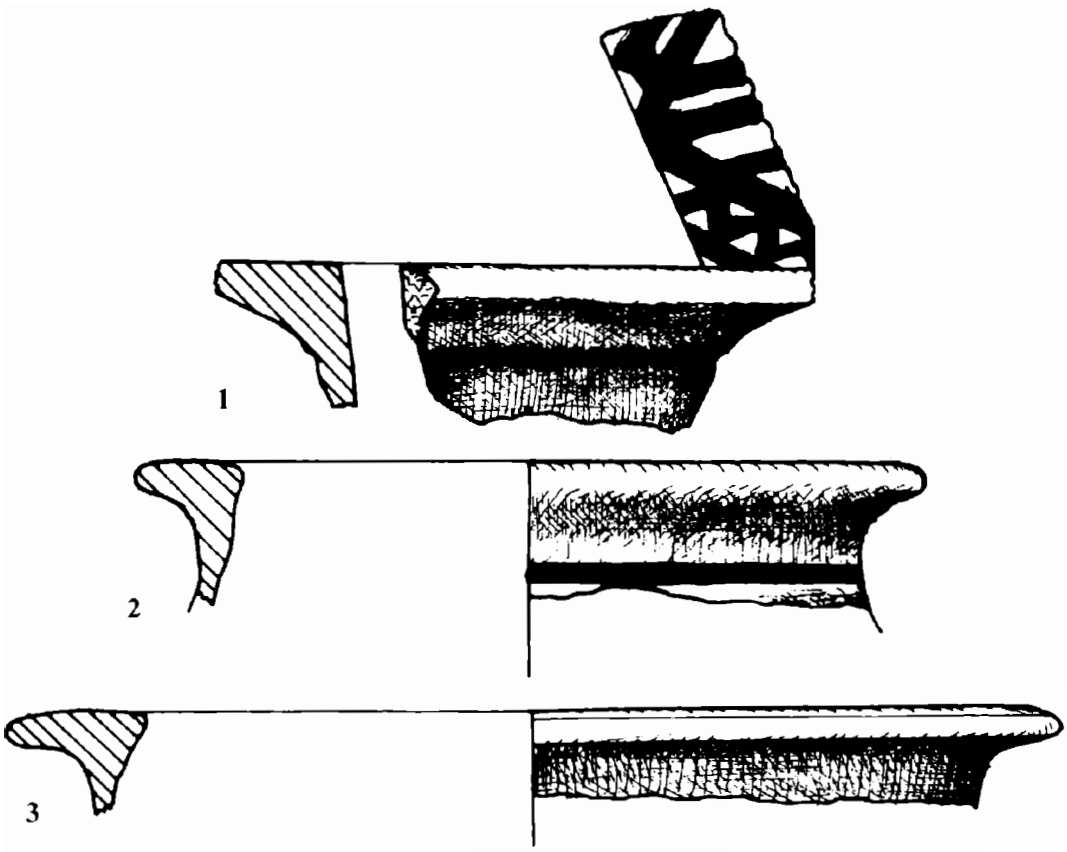
4

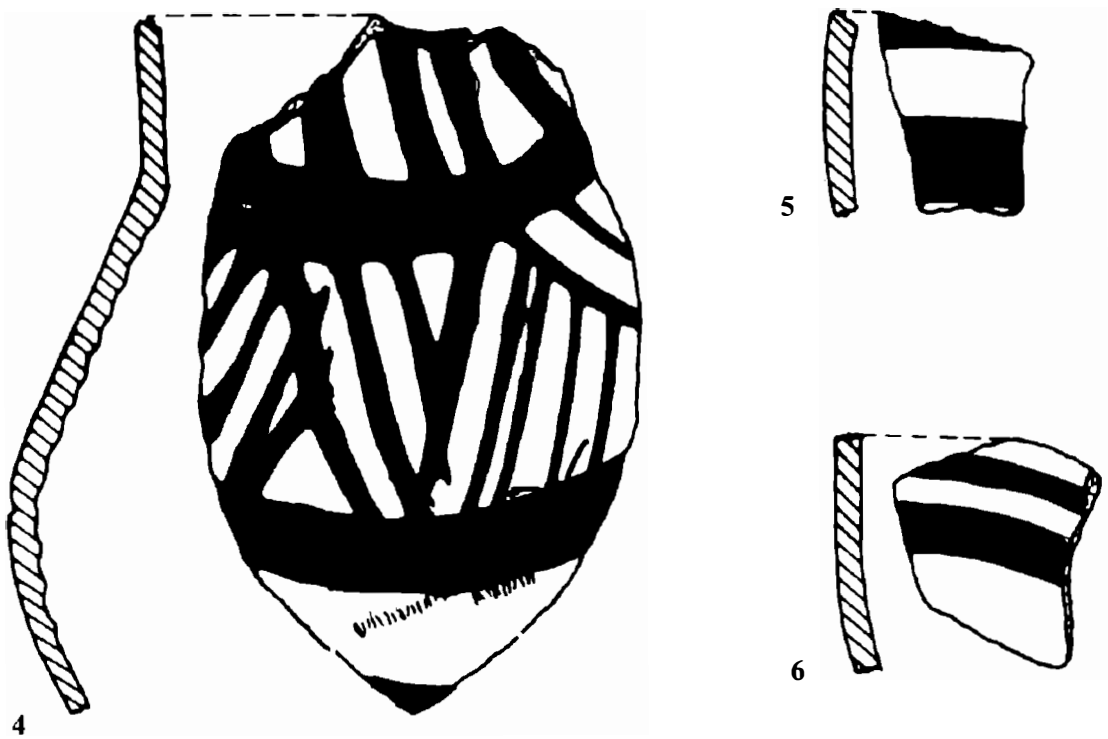

7

Planşa/Plate 52. Oale; ornamente. Earthen pots; ornaments.
1, 6. Covasna - "*Cetatea Zânelor*" 2,3,4,7. Mereşti. 5. Sânzieni - "*Perka*".

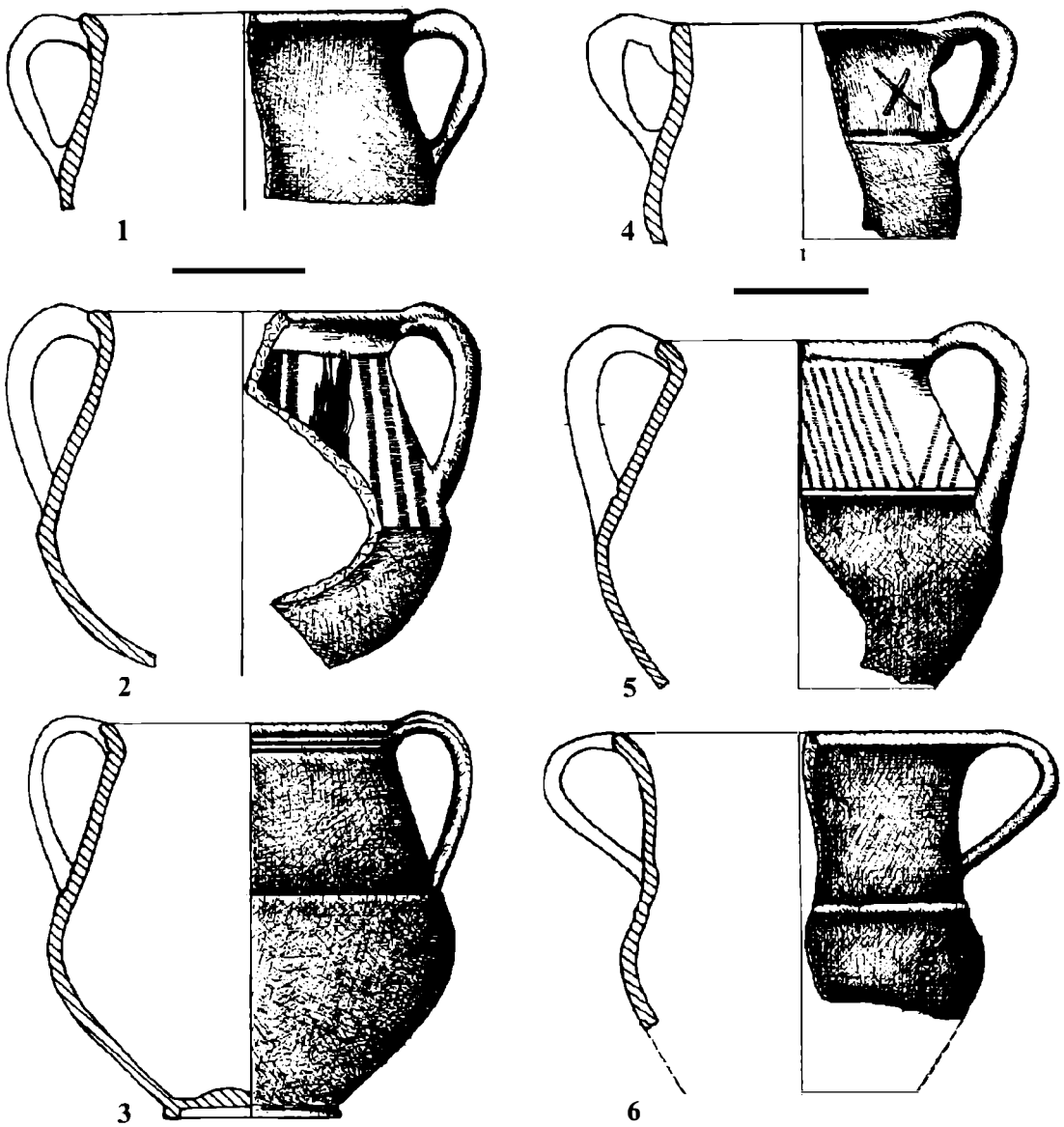
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

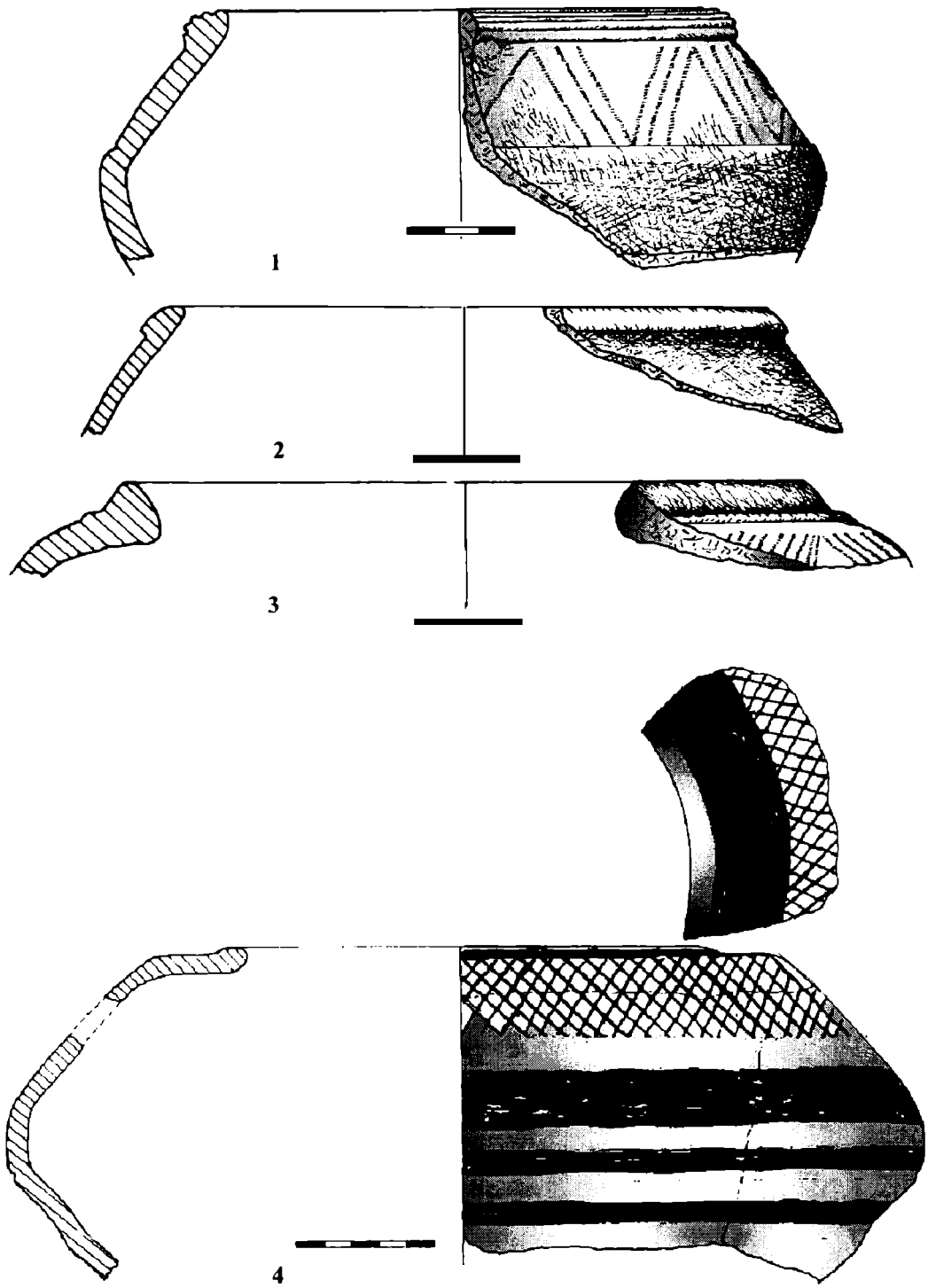
Planşa/Plate 53. Oale pictate. Painted earthen pots.
1. Eliseni - "*Cimitirul cailor*". 2-6. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

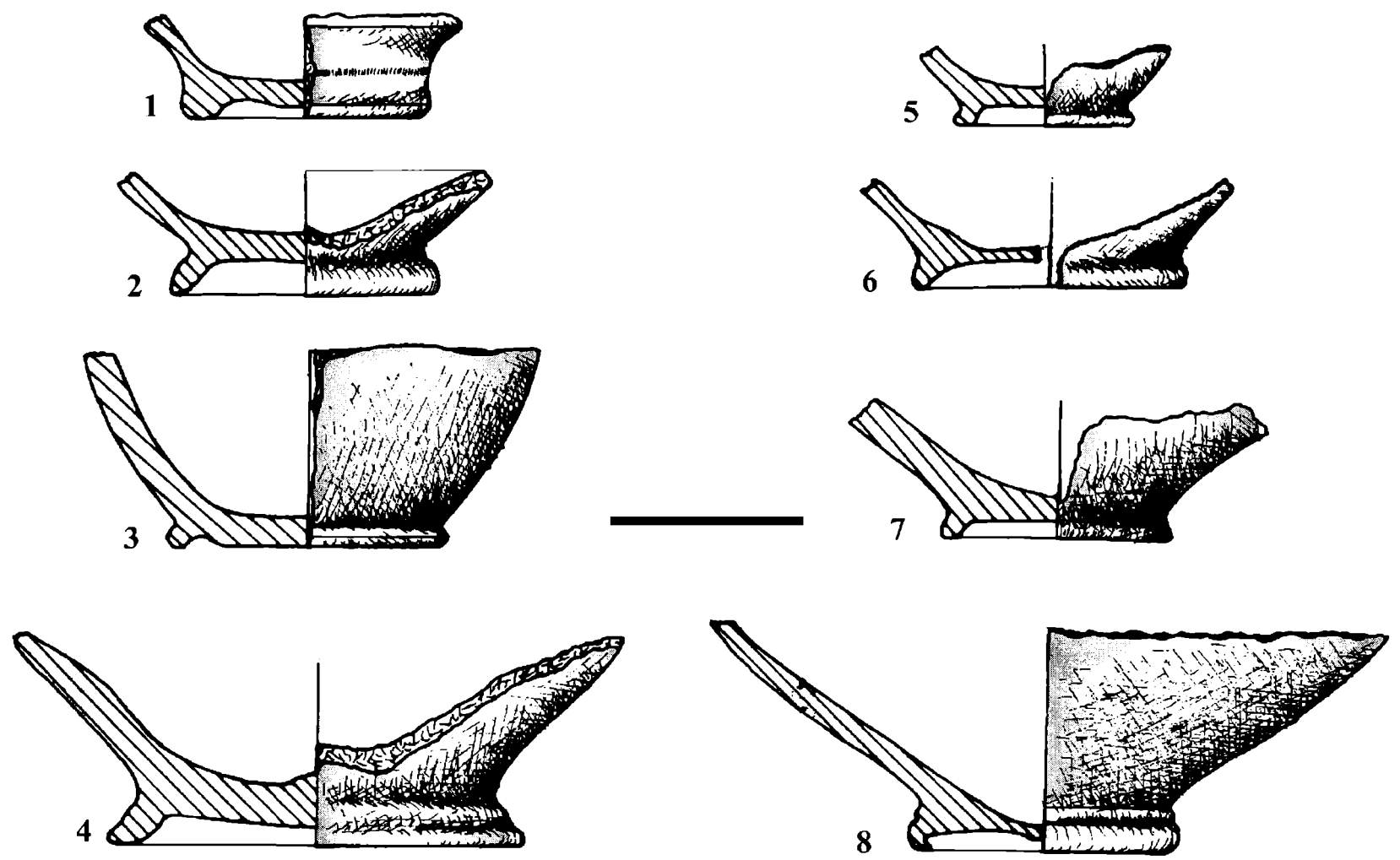
Planşa/Plate 54. Oale cu două torţi (kantharos de tip celtic).
Two handled earthen pots (Kantharos of celtic type).
1, 2,4,5. Mereşti. 3. Sfântu Gheorghe. 6. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

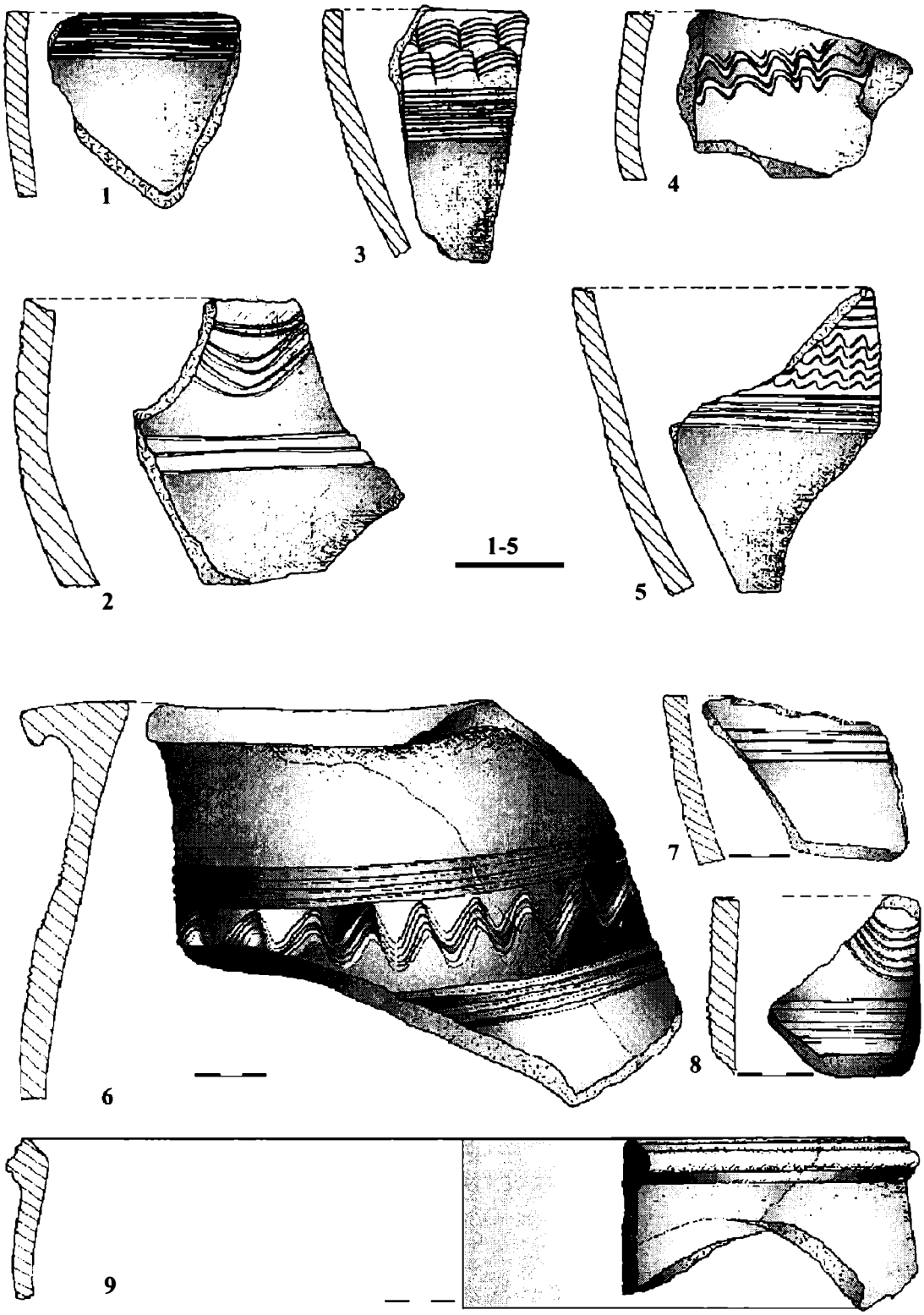
Planşa/Plate 55. Oale cu gura trasă spre interior. Earthen pots with retracted rim. 1. Jigodin I. 2-4. Mereşti

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

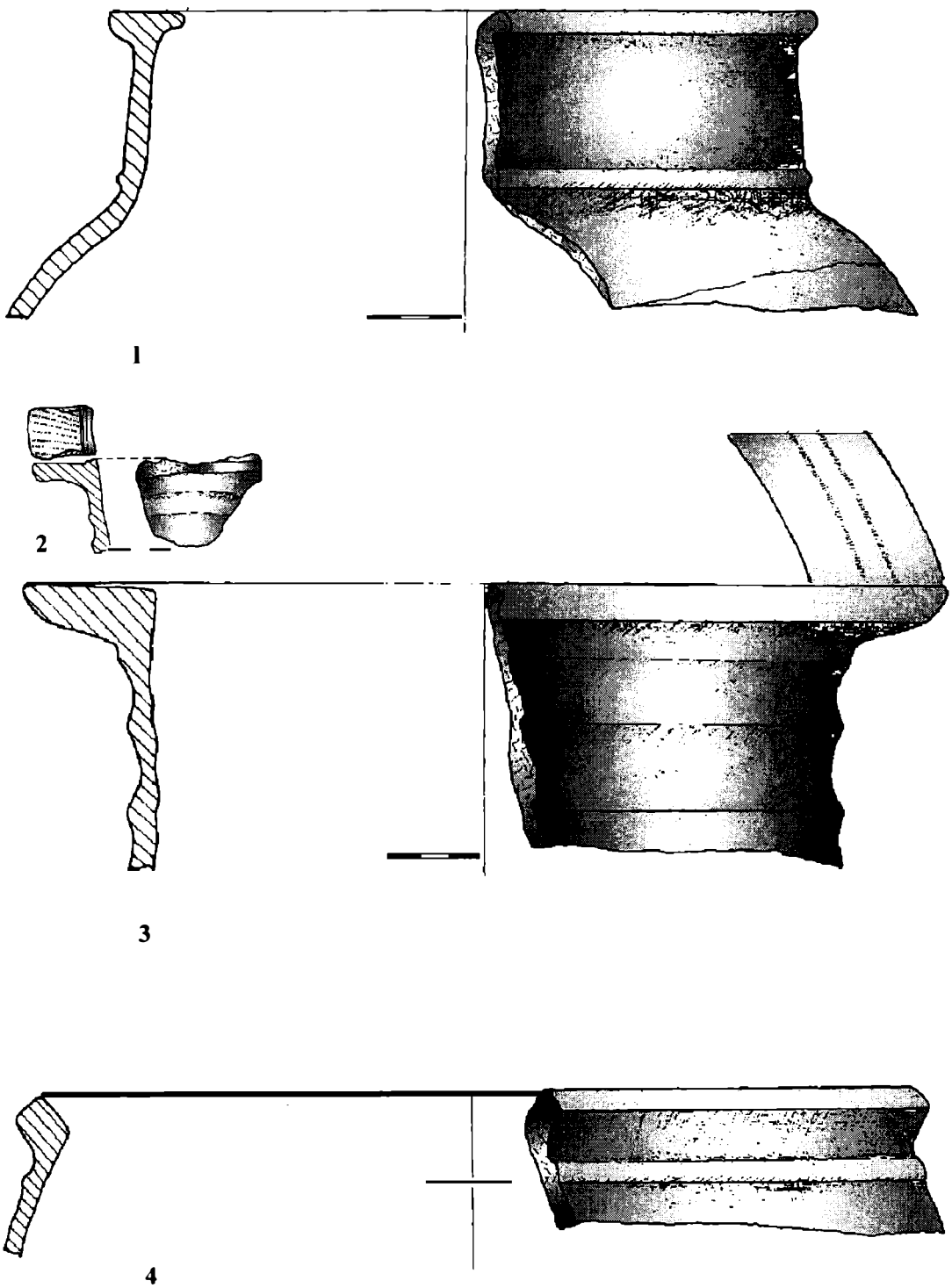
Planşa/Plate 56. Funduri de oale. Earthen pot bottoms. 1. Medişorul Mare - "Măzăriste". 2,4,6. Mereşti. 3. Sânsimion - "Cariera de nisip". 5. Racu II. 7. Delnița - "Pășune". 8. Jigodin I.

https://biblioteca-digitala.ro

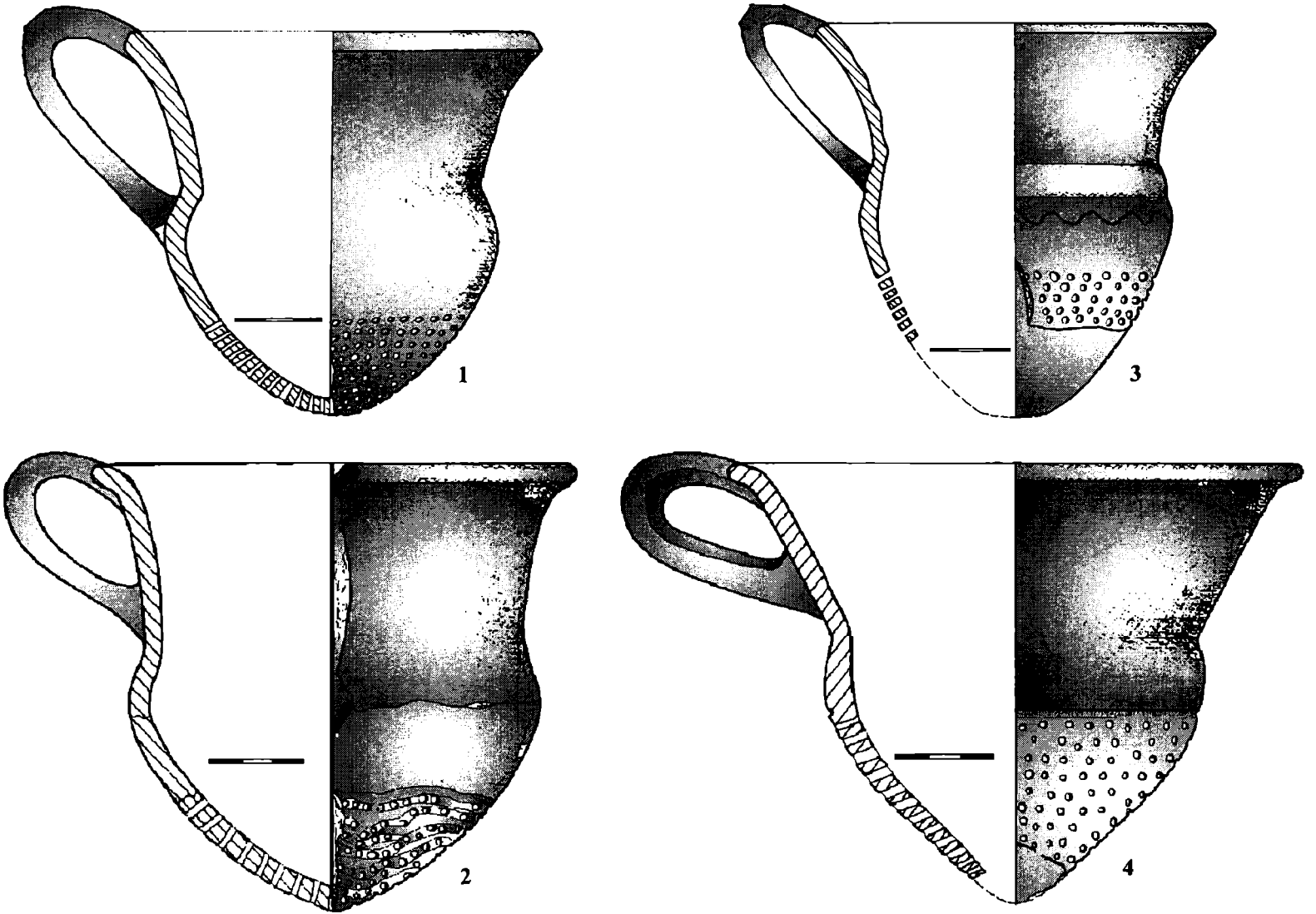
Planşa/Plate 57. Vase de provizii. Provision vessels.
1, 3. Covasna - "*Cetatea Zânelor*". 2. Mihăileni - "*Popiföld*".
4. Delniţa - "*Păşune*". 5. Angheluş - "*Mestecănişul bisericii*".
6,9. Mereşti. 7. Caşinul Nou - "*Păşune*". 8. Pădureni - "*Teleacul Mic*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

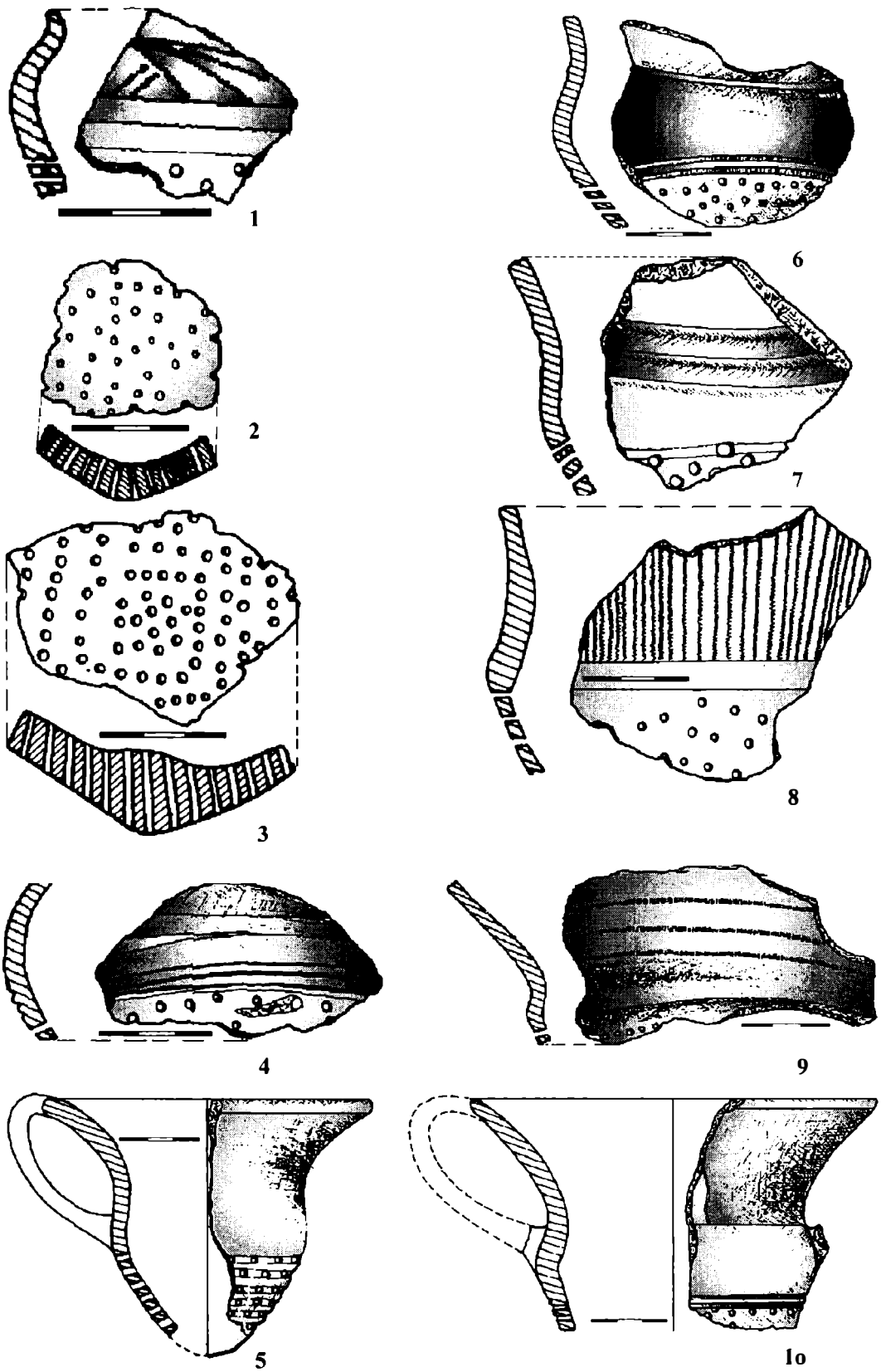
Planşa/Plate 58. Vase de provizii. Provision vessels. 1. Sânsimion - "*Cariera de nisip*". 2, 3. Angheluş - "*Mestecănişul bisericii*". 4. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

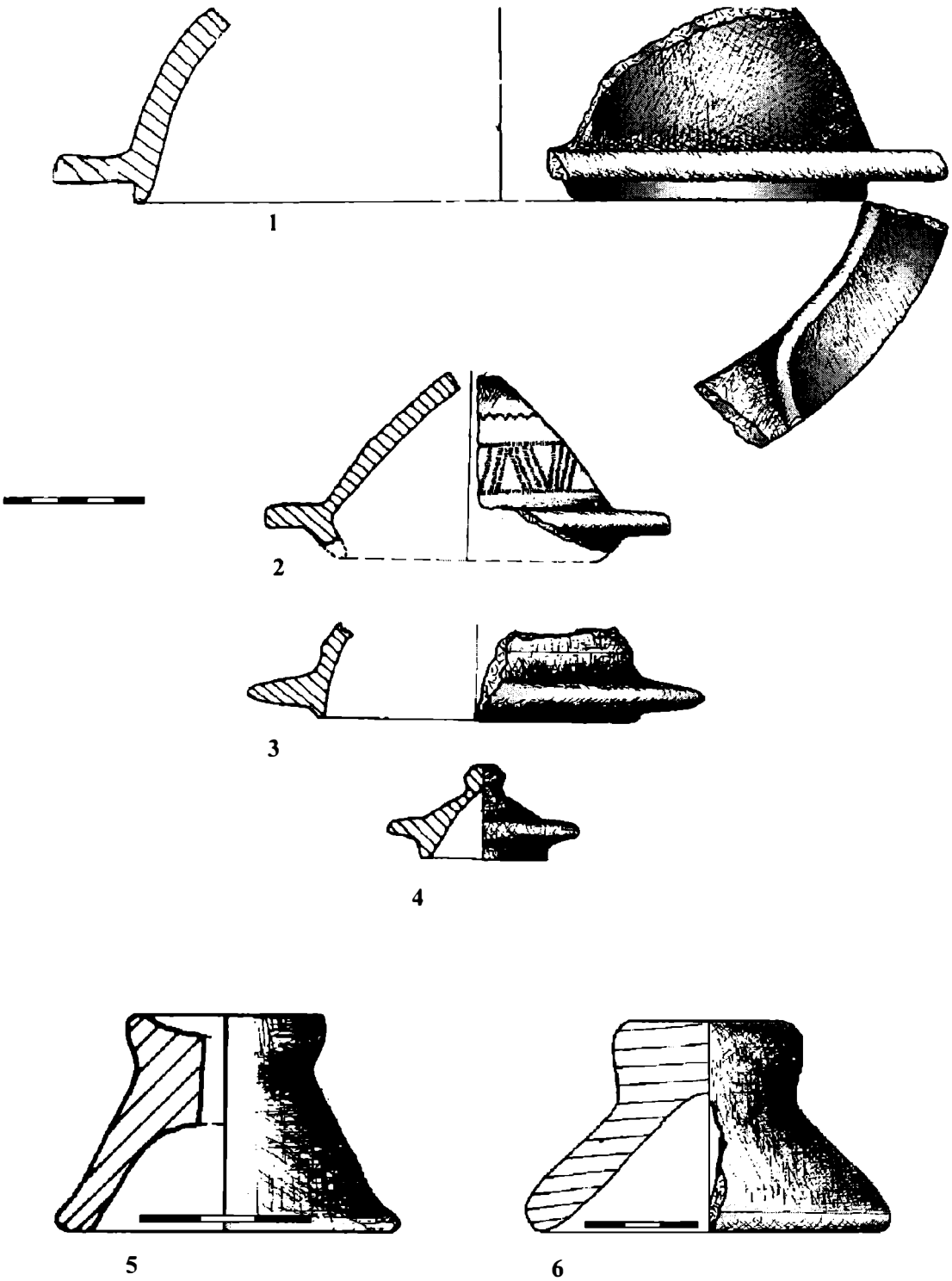
Planșa/Plate 59. Strecurători. Strainers. 1. Bixad - "Ványa" 2. Ciumbrud. 3. Zetea - "Cetate". 4. Mereşti.

https://biblioteca-digitala.ro

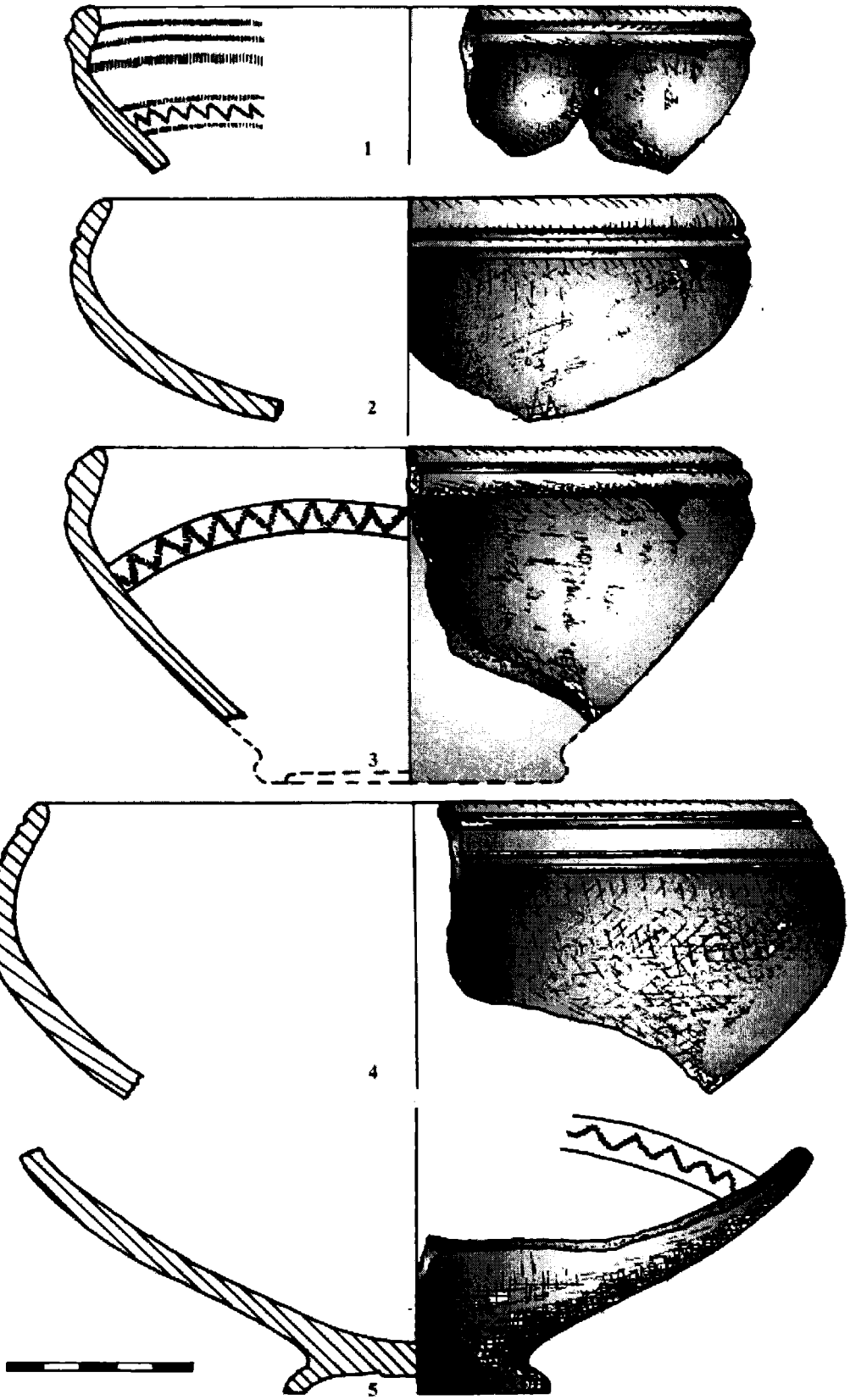
Planşa/Plate 60. Strecurători. Strainers. 1,2, 3,4,7.8.10. Mereşti.
5-6. Sânsimion - "*Cariera de nisip*". 9. Leliceni - "*Panta de piatră*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

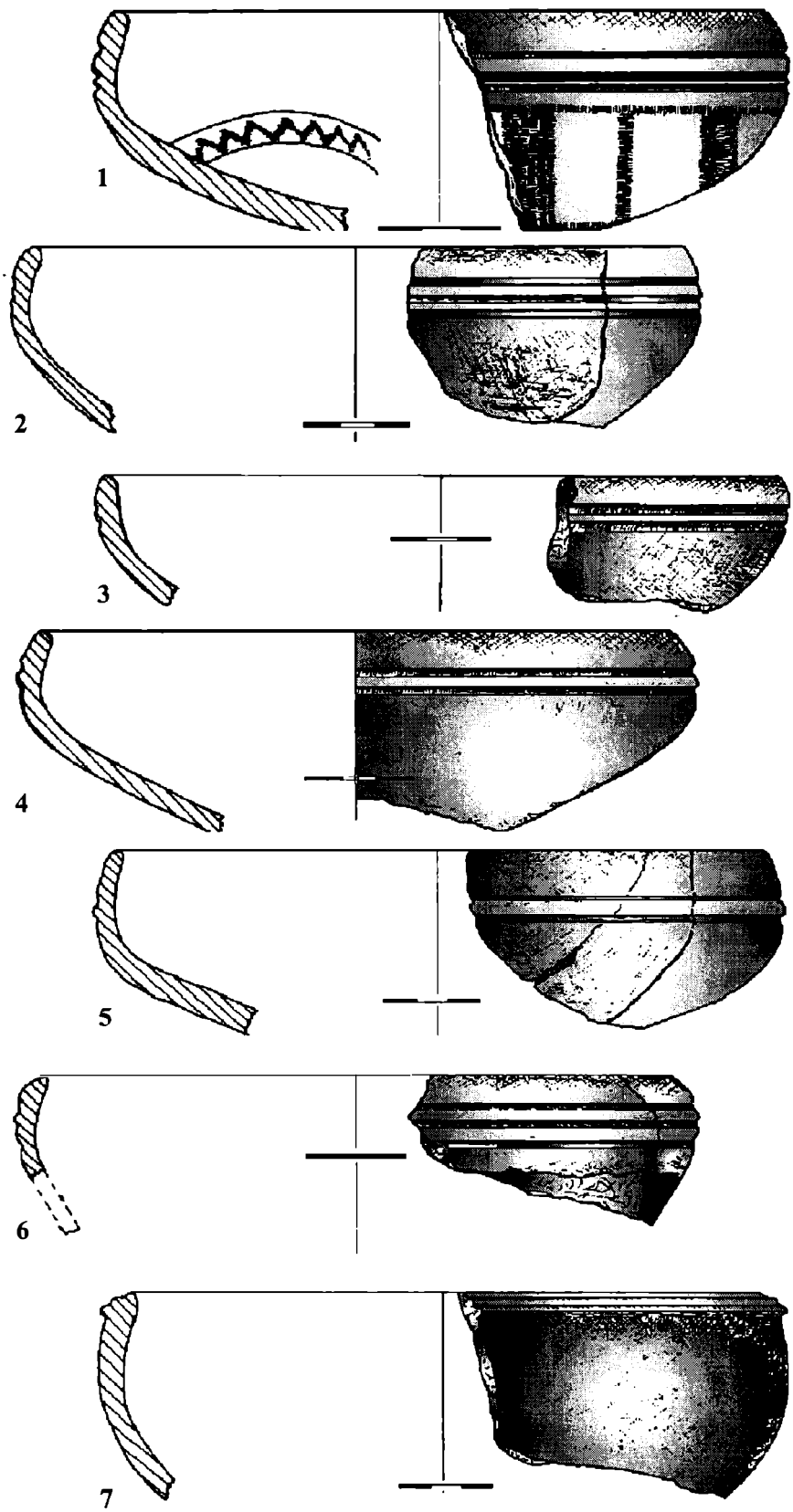
Planşa/Plate 61. Capace. Lids. 1. Cernat - "*Pământul lui Robert*". 2, 4,5. Mereşti. 3. Jigodin I. 6. Văcăreşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

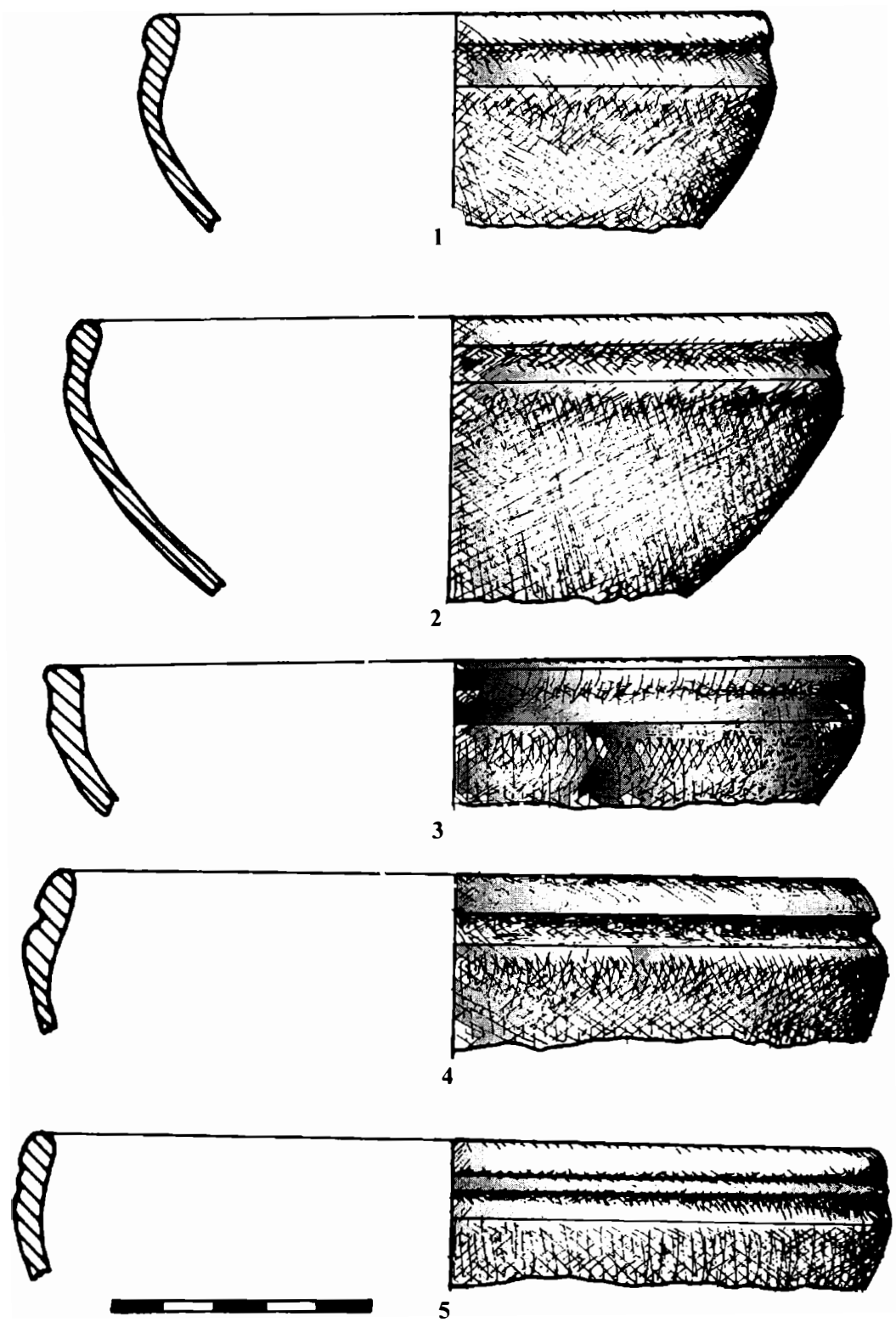
Planşa/Plate 62. Străchini. Dishes. 1,2,3,5. Mereşti. 4. Jigodin I

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

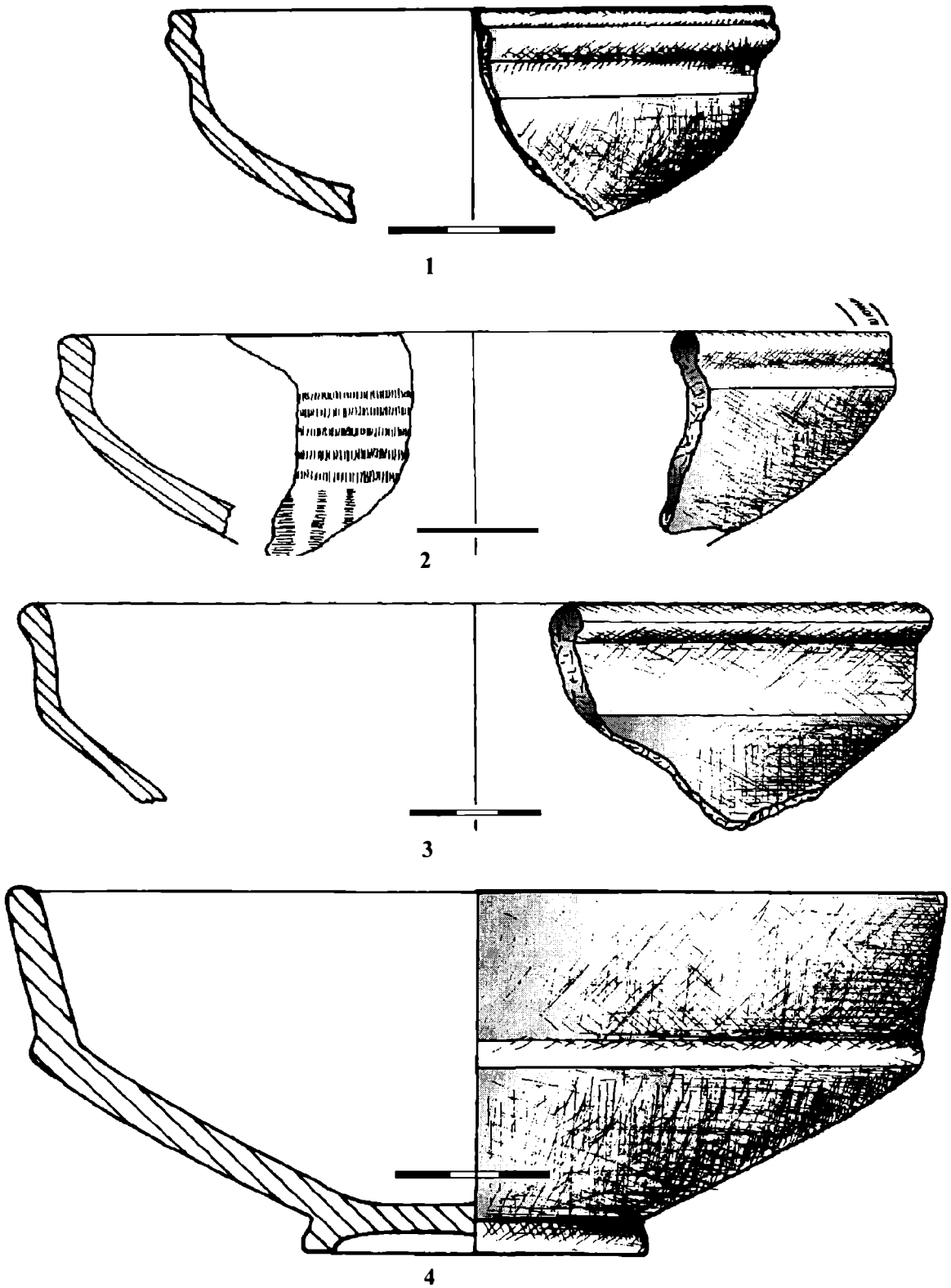
Planşa/Plate 63. Străchini. Dishes. 1-6. Mereşti. 7 .Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

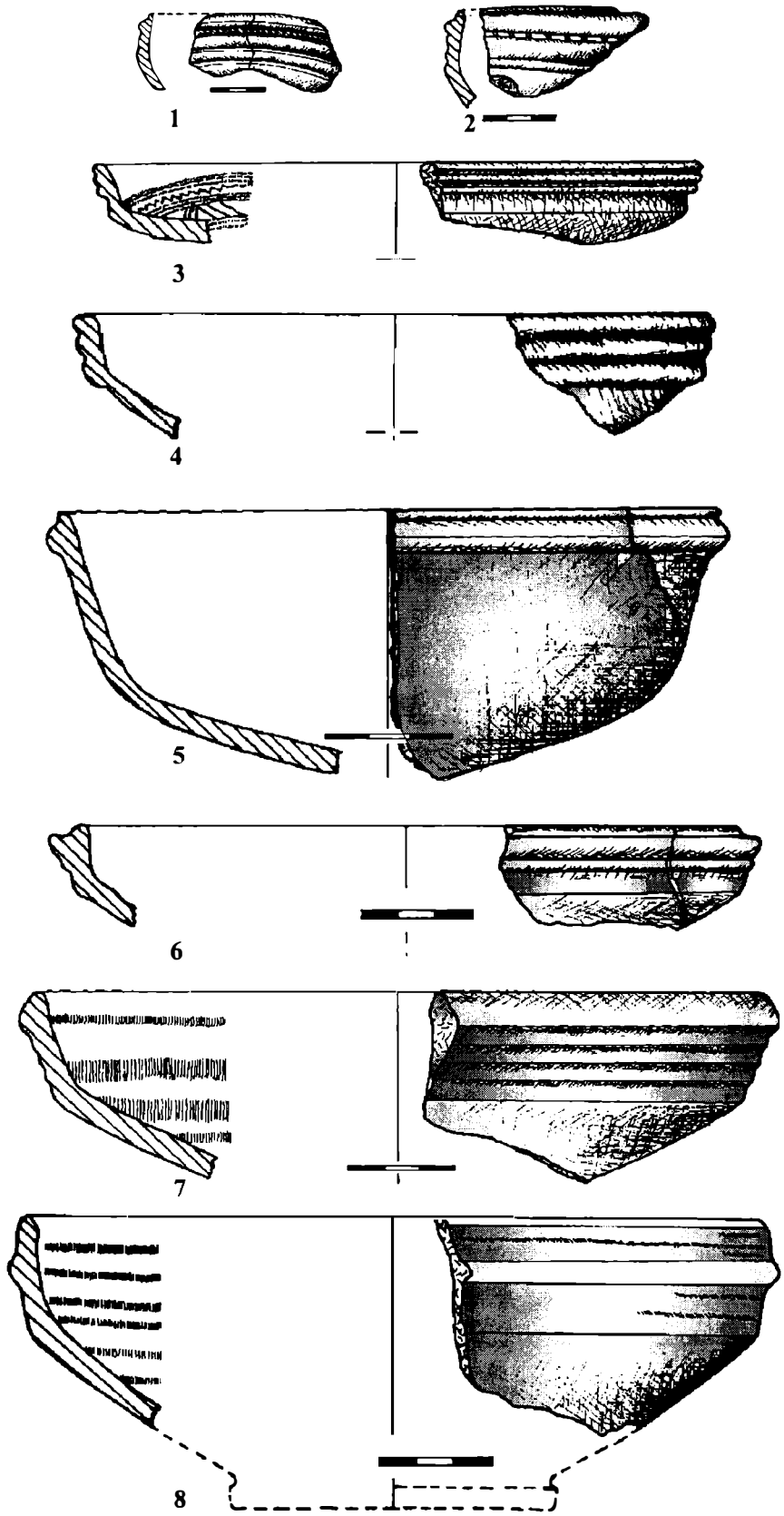
Planşa/Plate 64. Străchini cu urme de pictură. Dishes with painting traces. 1-5. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

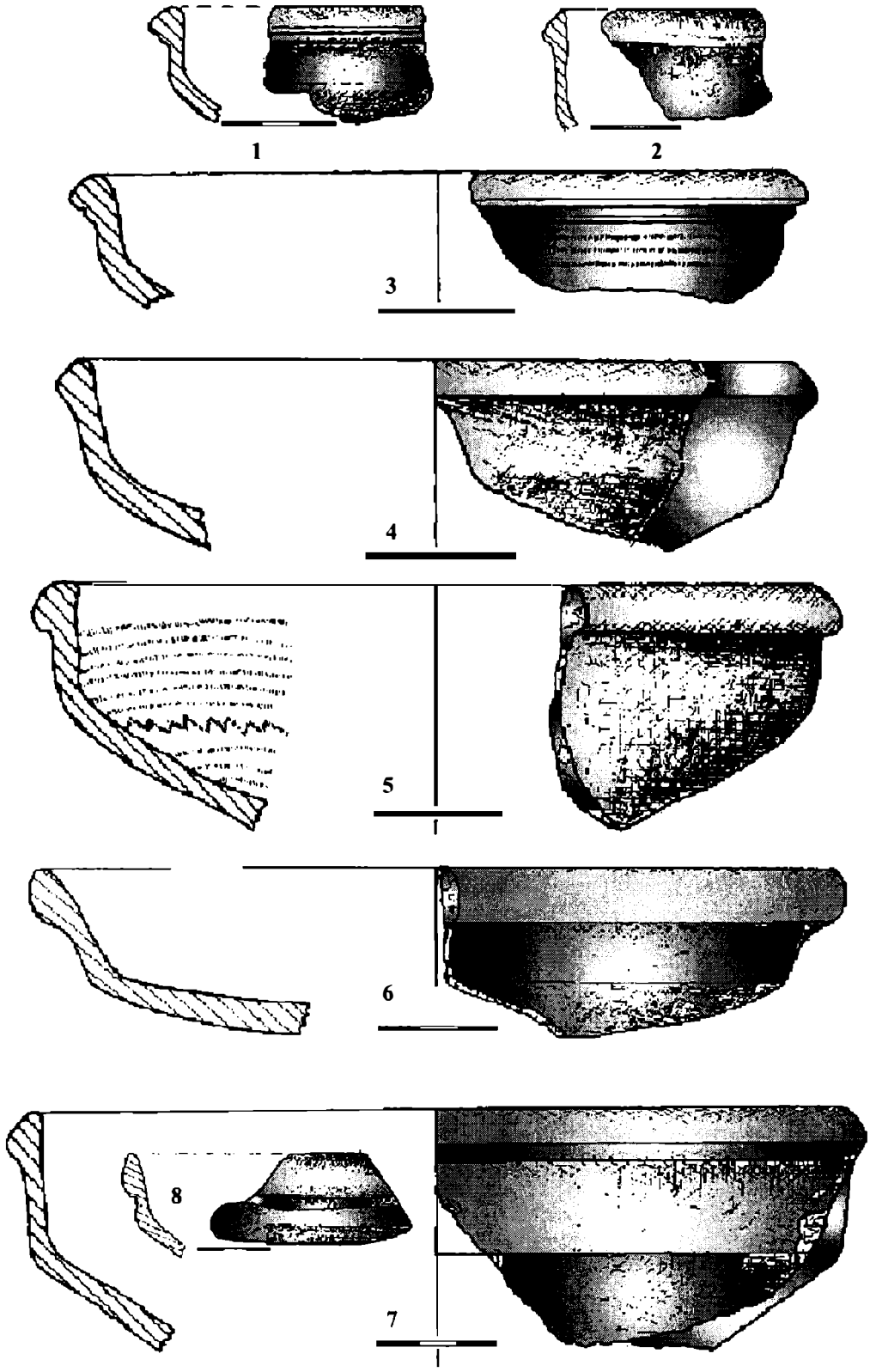
Planşa/Plate 65. Străchini. Dishes. 1-4. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

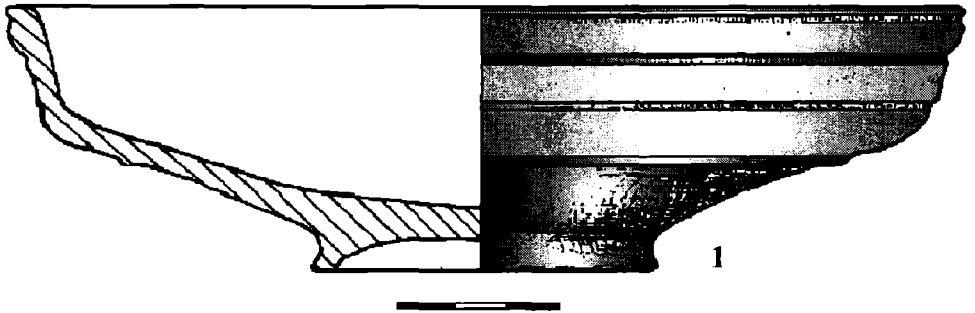
Planşa/Plate 66. Străchini. Dishes. 1-6. Mereşti. 7-8. Jigodin I.

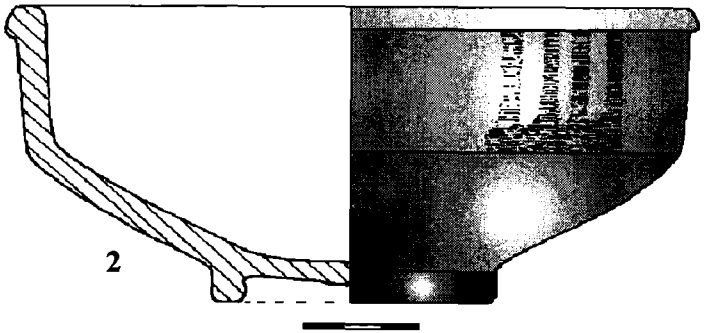
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

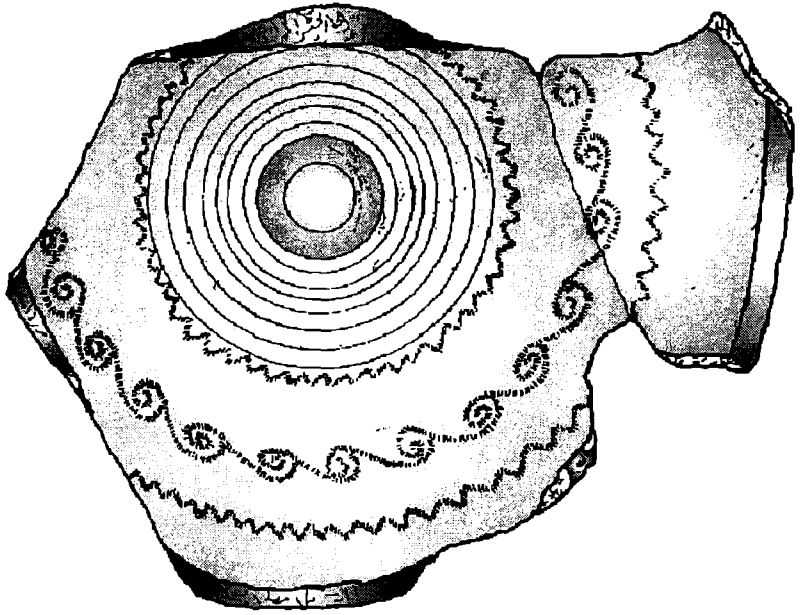

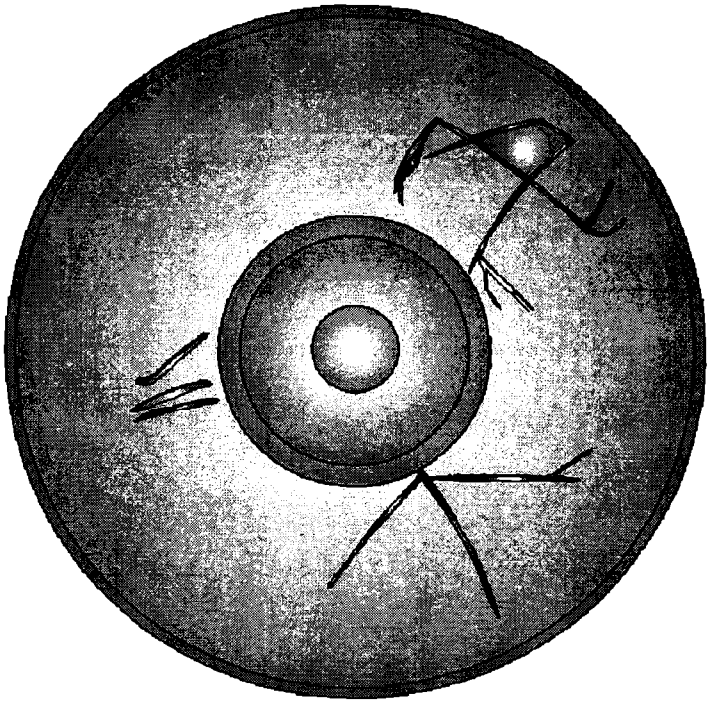
Planşa/Plate 67. Străchini. Dishes. 1-5, 7. Mereşti. 6. Covasna "*Cetatea Zânelor*". 8. Angheluş.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

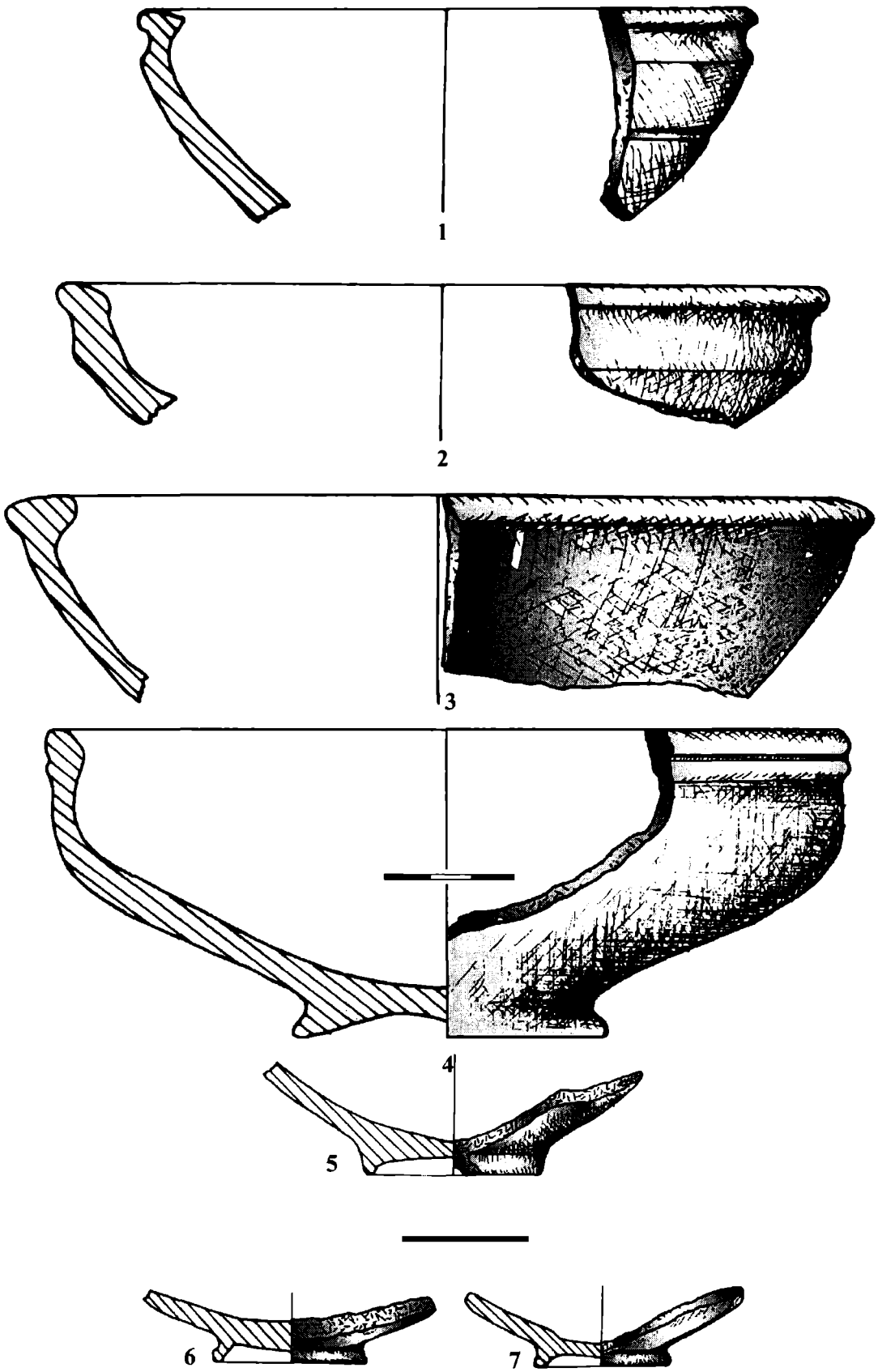

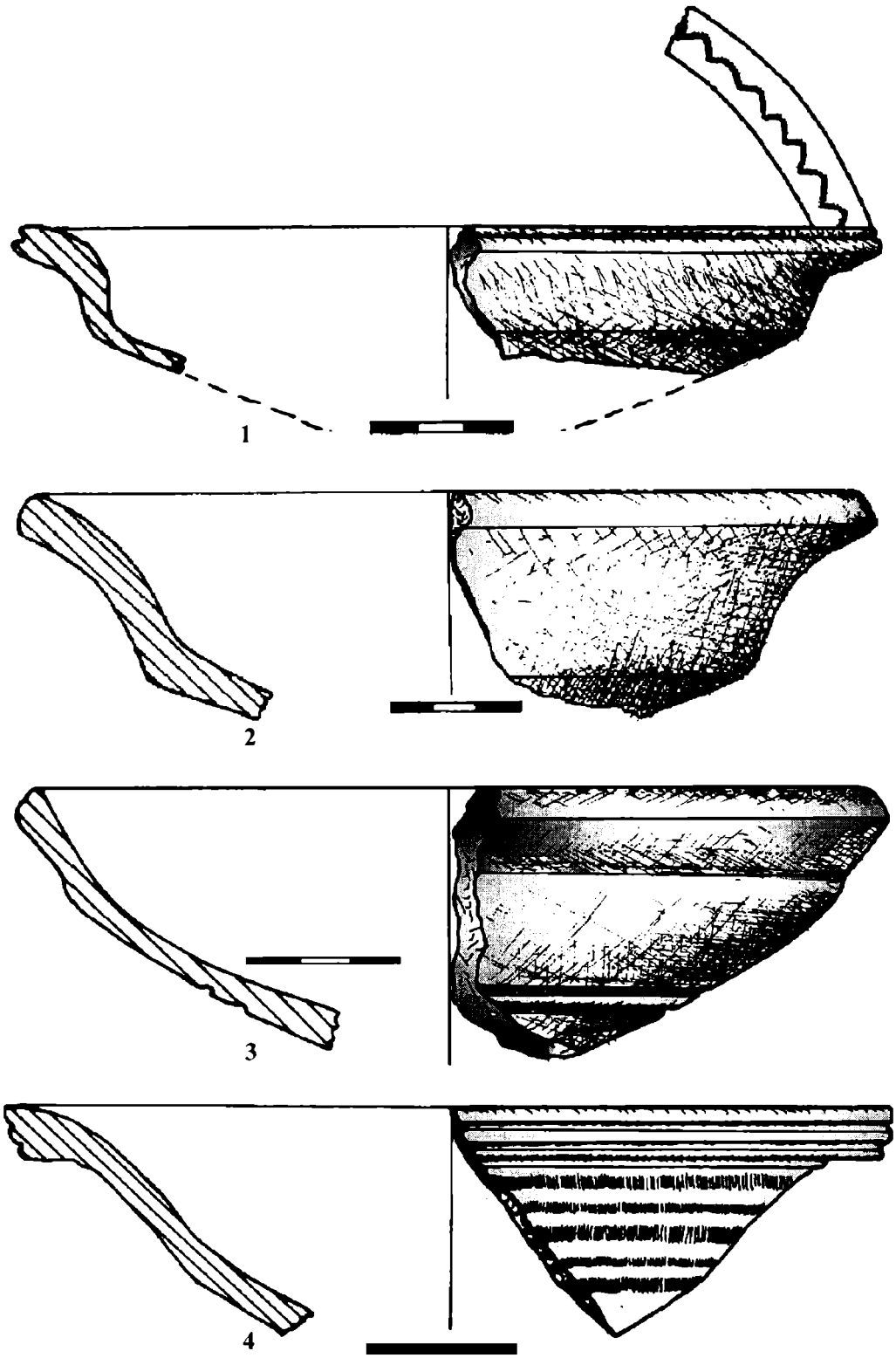
Planşa/Plate 68. Străchini. Dishes. 1. Merești, 2. Cernat.

https://biblioteca-digitala.ro

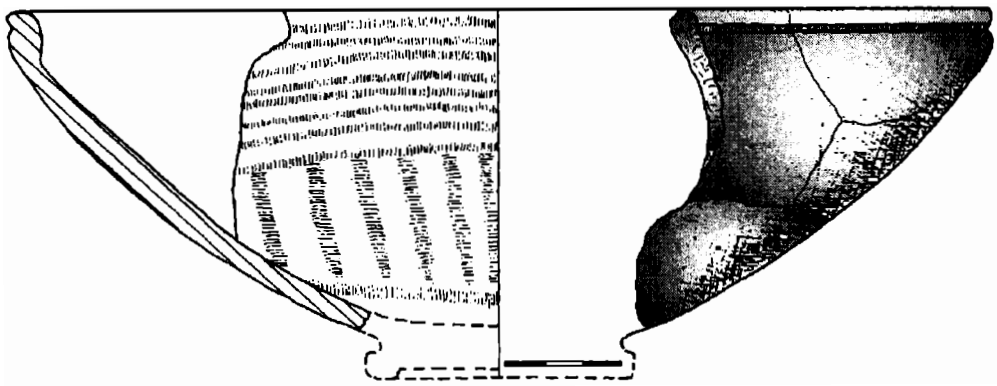
Planşa/Plate 69. Străchini. Dishes. 1-7. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

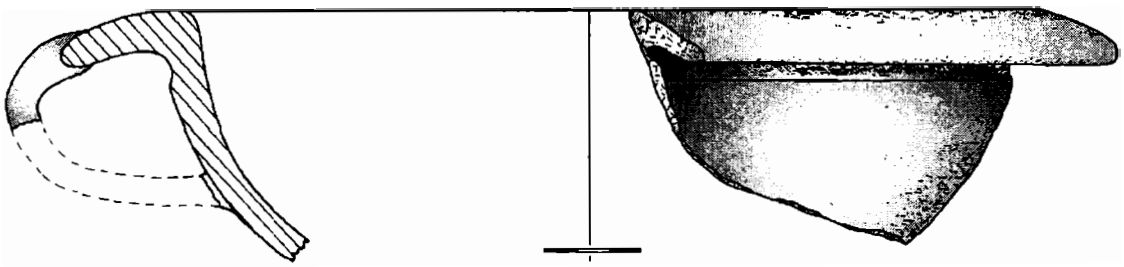

Planşa/Plate 70. Străchini. Dishes. 1. Jigodin I. 2. Filiaşi "*Pământul Pădurii Mari*". 3. Sânzieni - "*Perka*". 4. Mereşti.

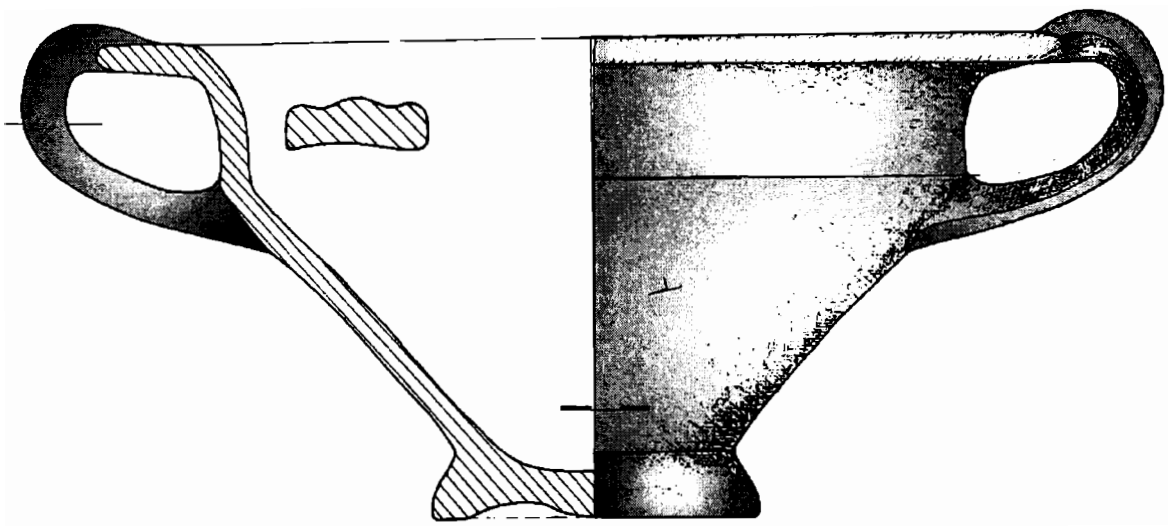
www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

1

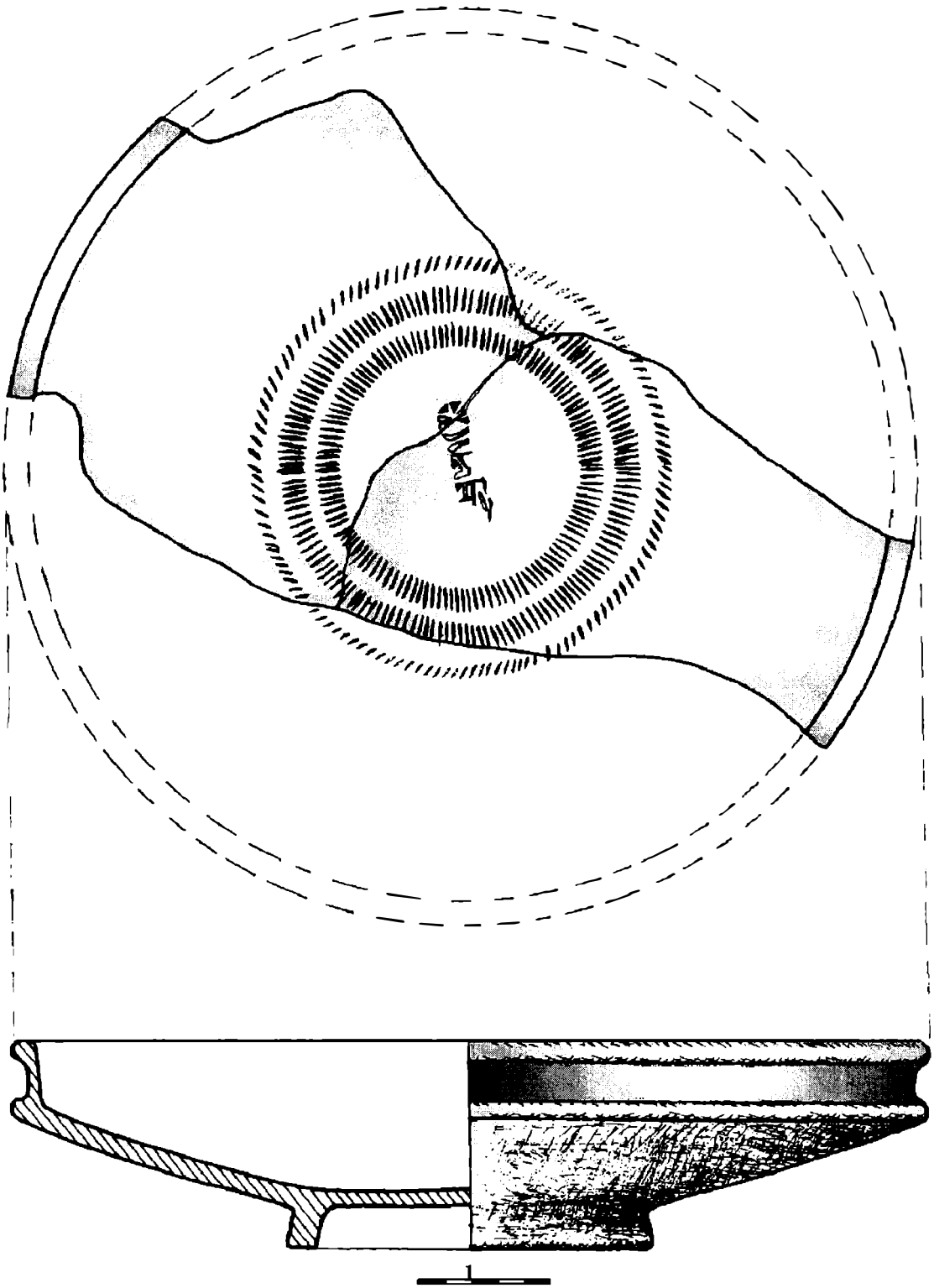
2

3

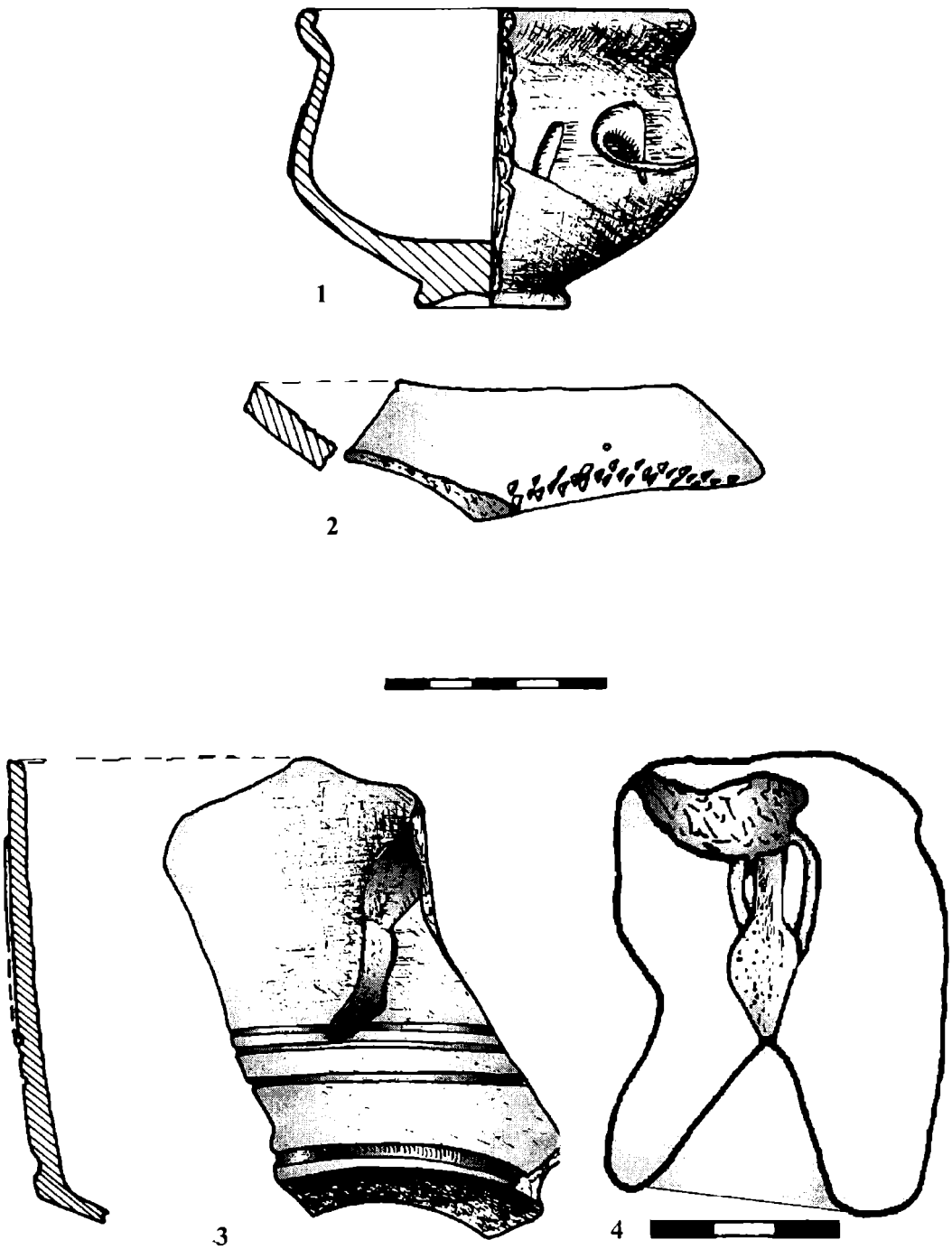
Planşa/Plate 71. Castroane. Bowls.
1. Mereşti. 2. Jigodin I. 3. Târgu Secuiesc - "*Cimitirul reformat*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

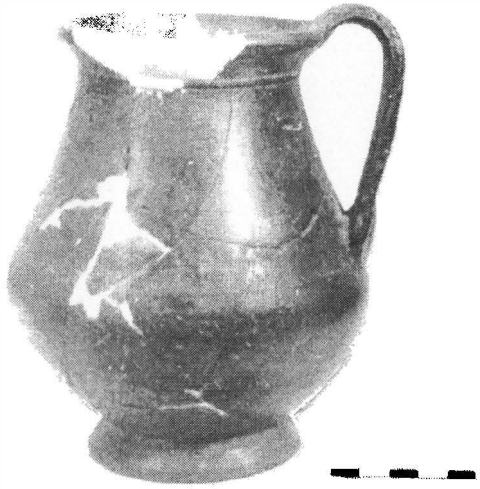
Planşa/Plate 72. Strachină elenistică. Hellenistic dish.
Cernat - "*Pământul lui Robert*"

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Planşa/Plate 73. Importuri elenistice; tipar. Hellenistic imports; mould.
1-3. Cernat - "*Pământul lui Robert*". 4. Angheluş - "*Mestecănişul bisericii*"

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

1

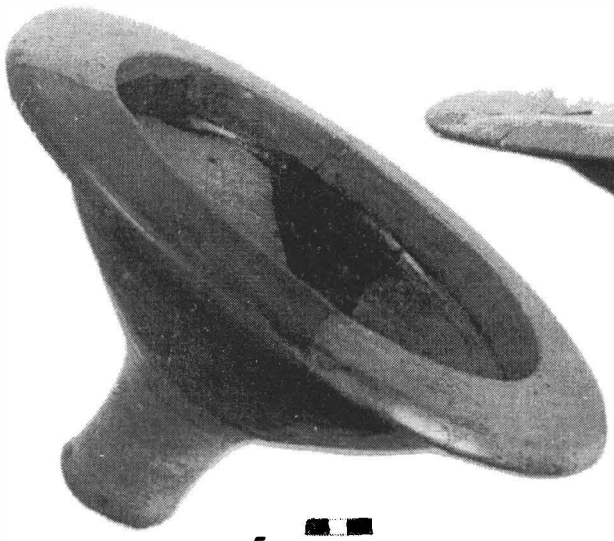
2

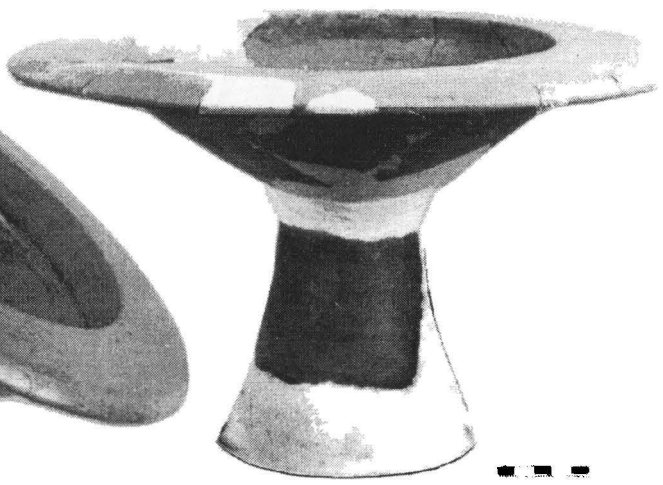
3

4

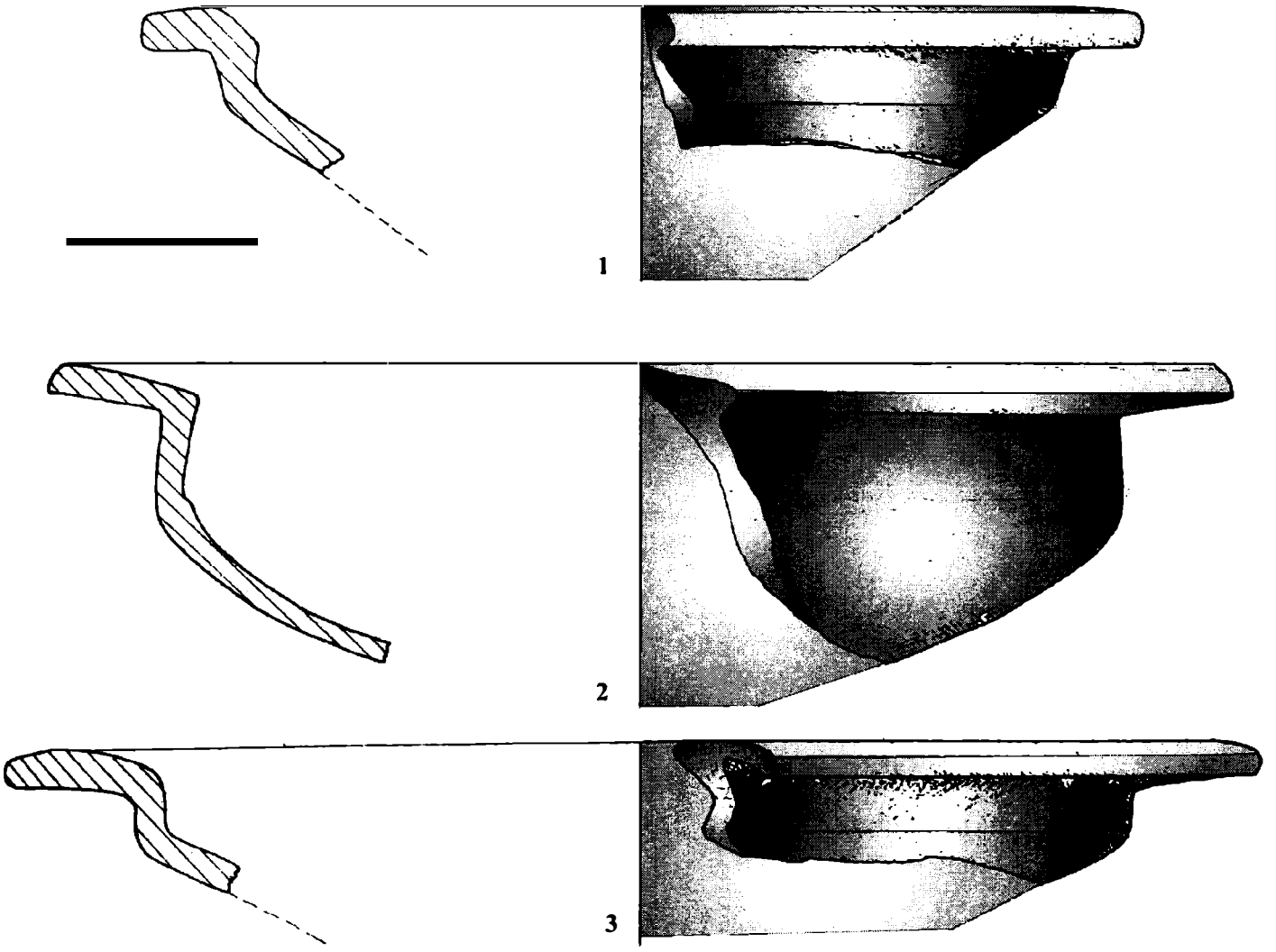
5

6

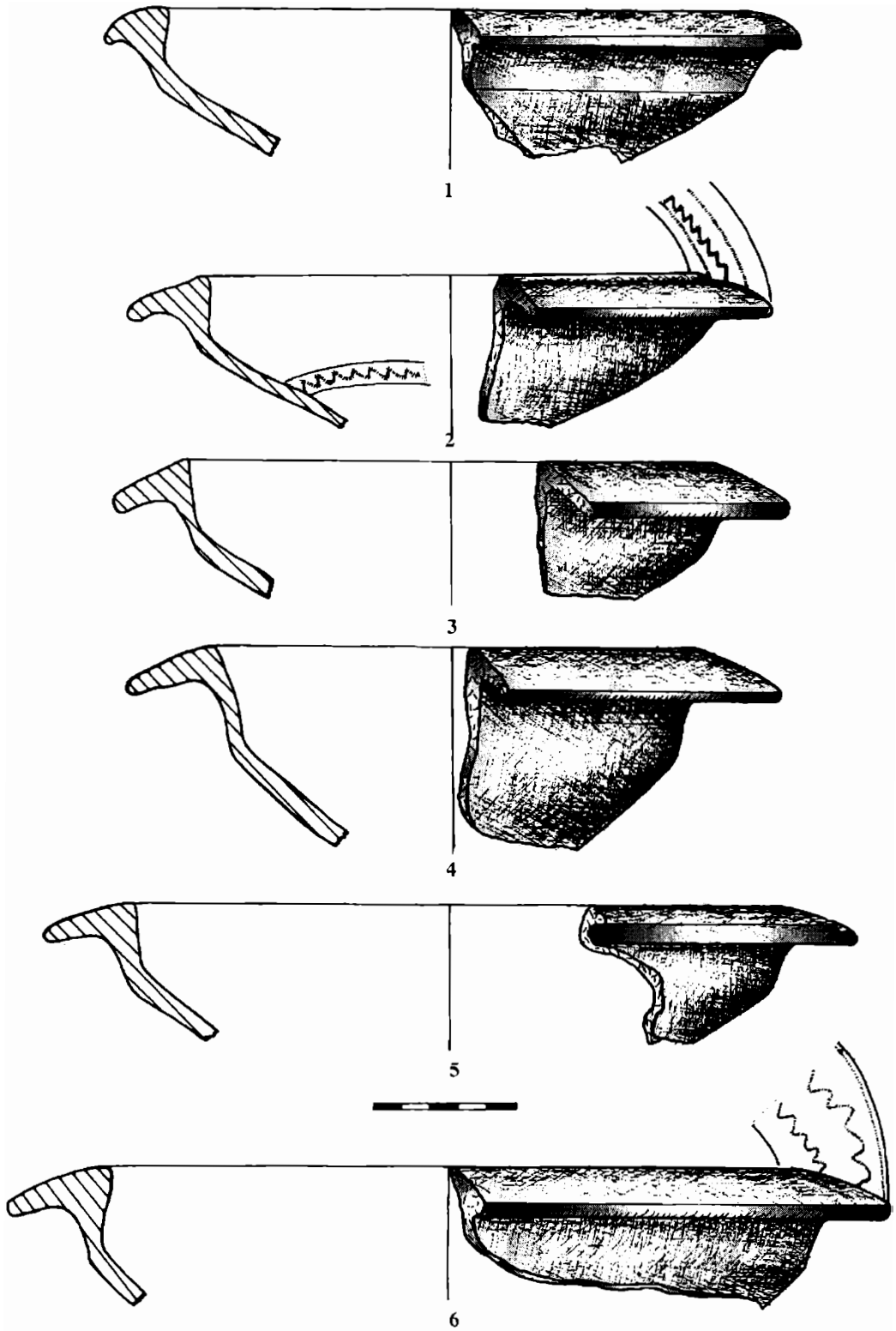
Planşa/Plate 74. Căni şi fructiere. Pitchers and fruit stand.
1. Cristuru Secuiesc - "*Poala bradului*". 2. Sântimbru - "*Pomii verzi*".
3. Jigodin I. 4. Cristuru Secuiesc. 5. Mereşti. 6. Şoimuşul Mic - "*Crucea lui Antal*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

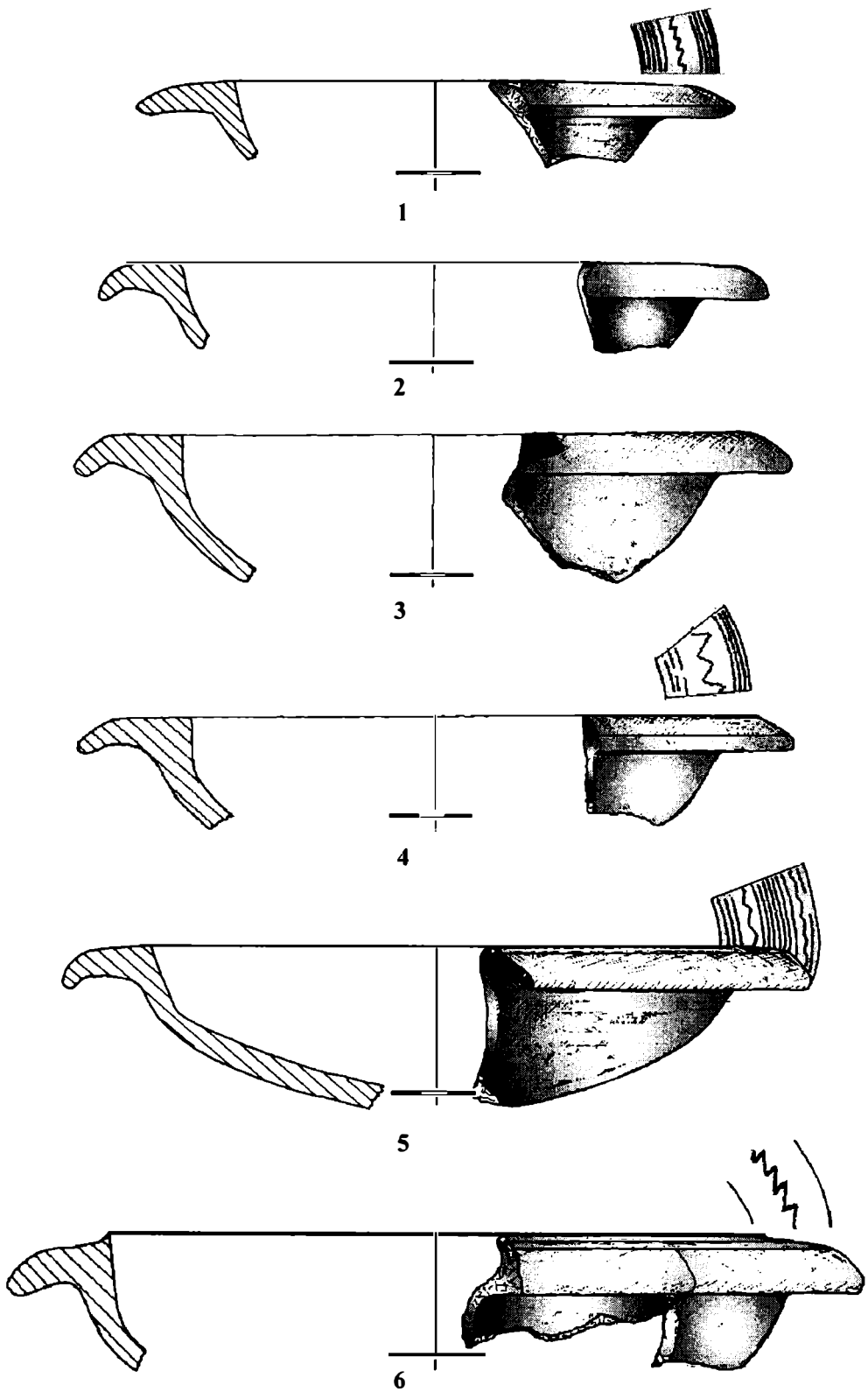
Planşa/Plate 75. Fructiere cu buza fațetată. Fruit stands with facet rim. 1. Covasna - "Cetatea Zânelor". 2. Poian - "Panta de piatră". 3. Filiași - "Pământul Pădurii Mari".

https://biblioteca-digitala.ro

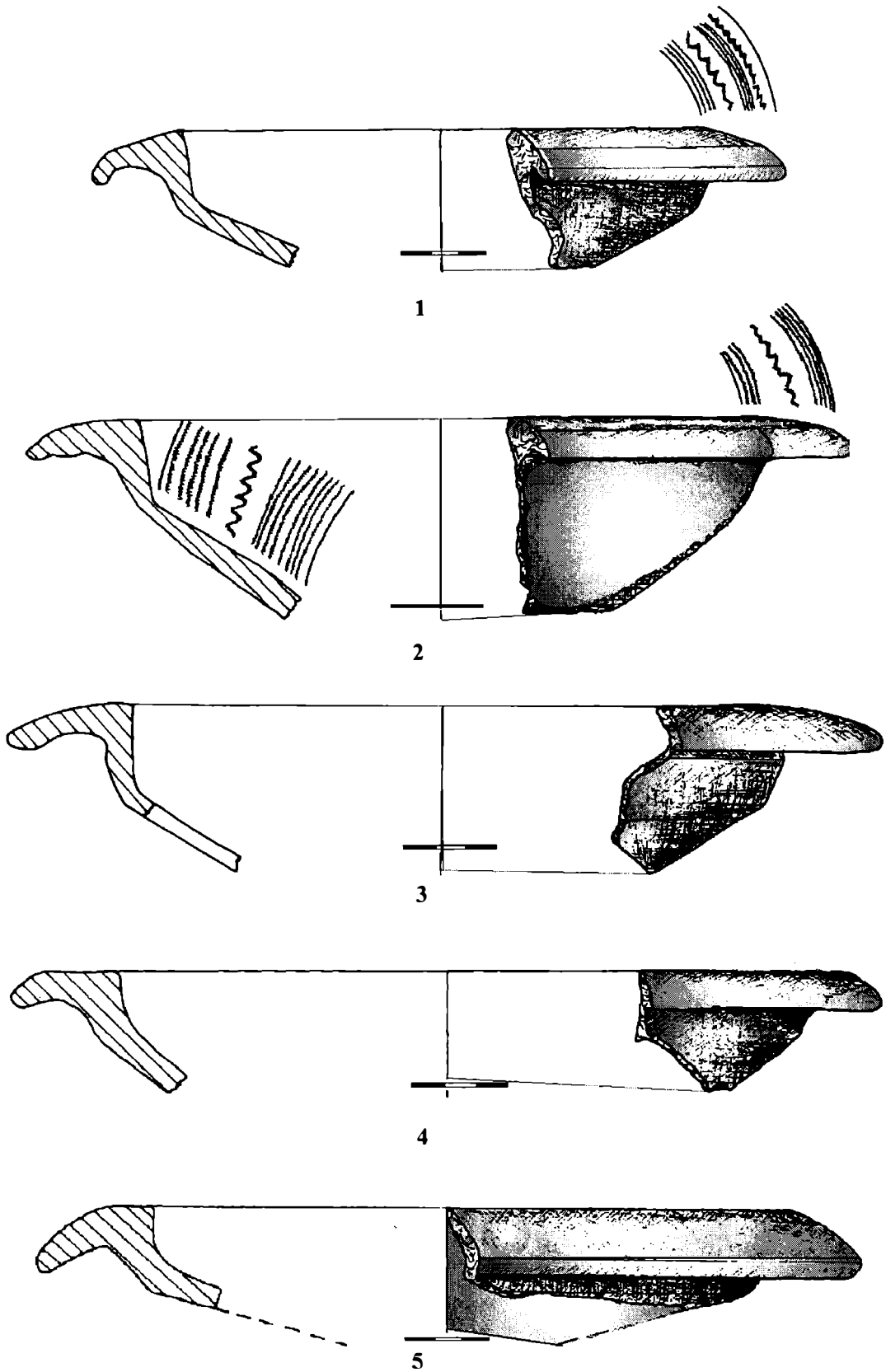
Planşa/Plate 76. Fructiere. Fruit stands.
1. Cetăţuia - "*Cariera de nisip*". 2-5. Mereşti. 6. Sânzieni - "*Perka*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

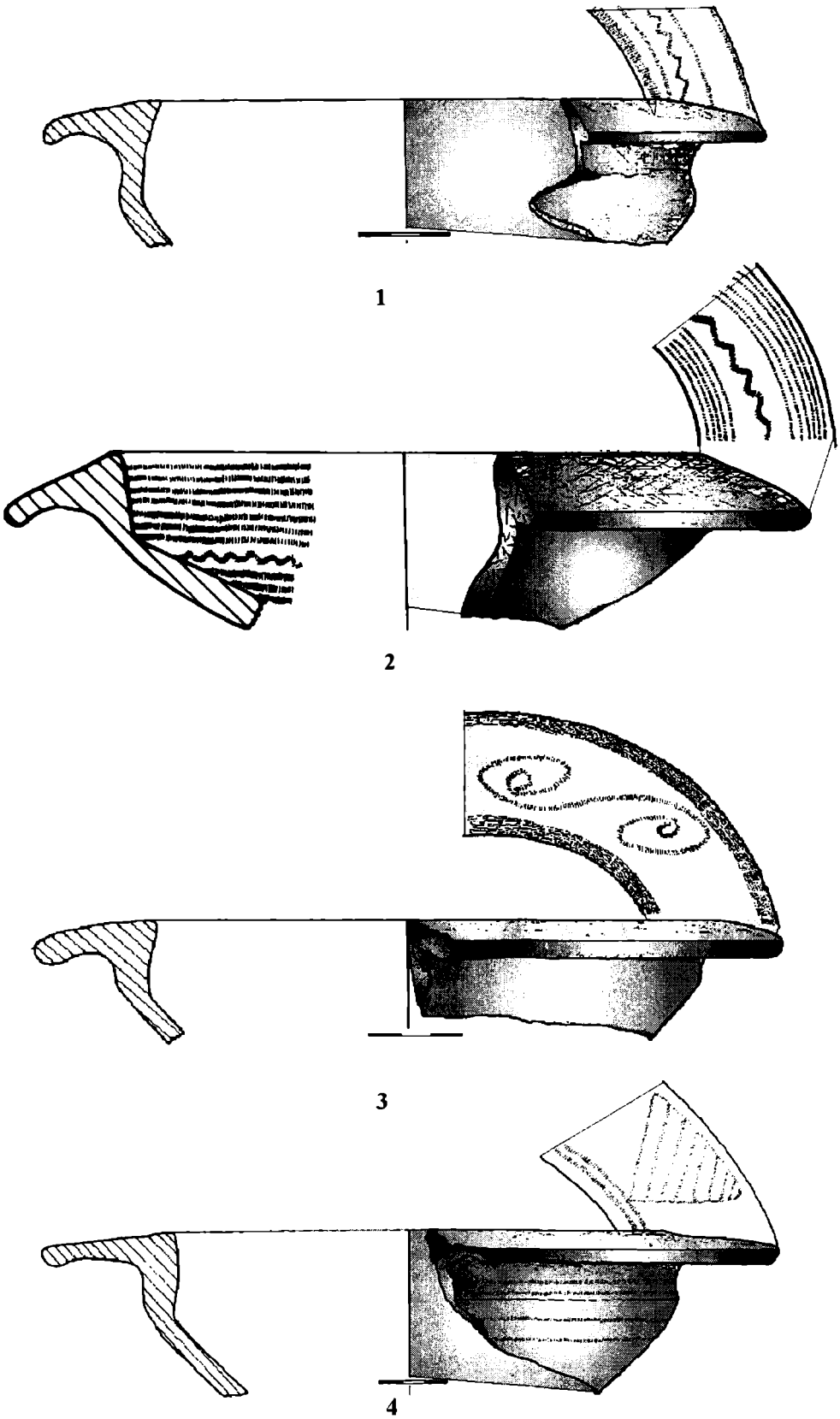
Planşa/Plate 77. Fructiere. Fruit stands. 1-6. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

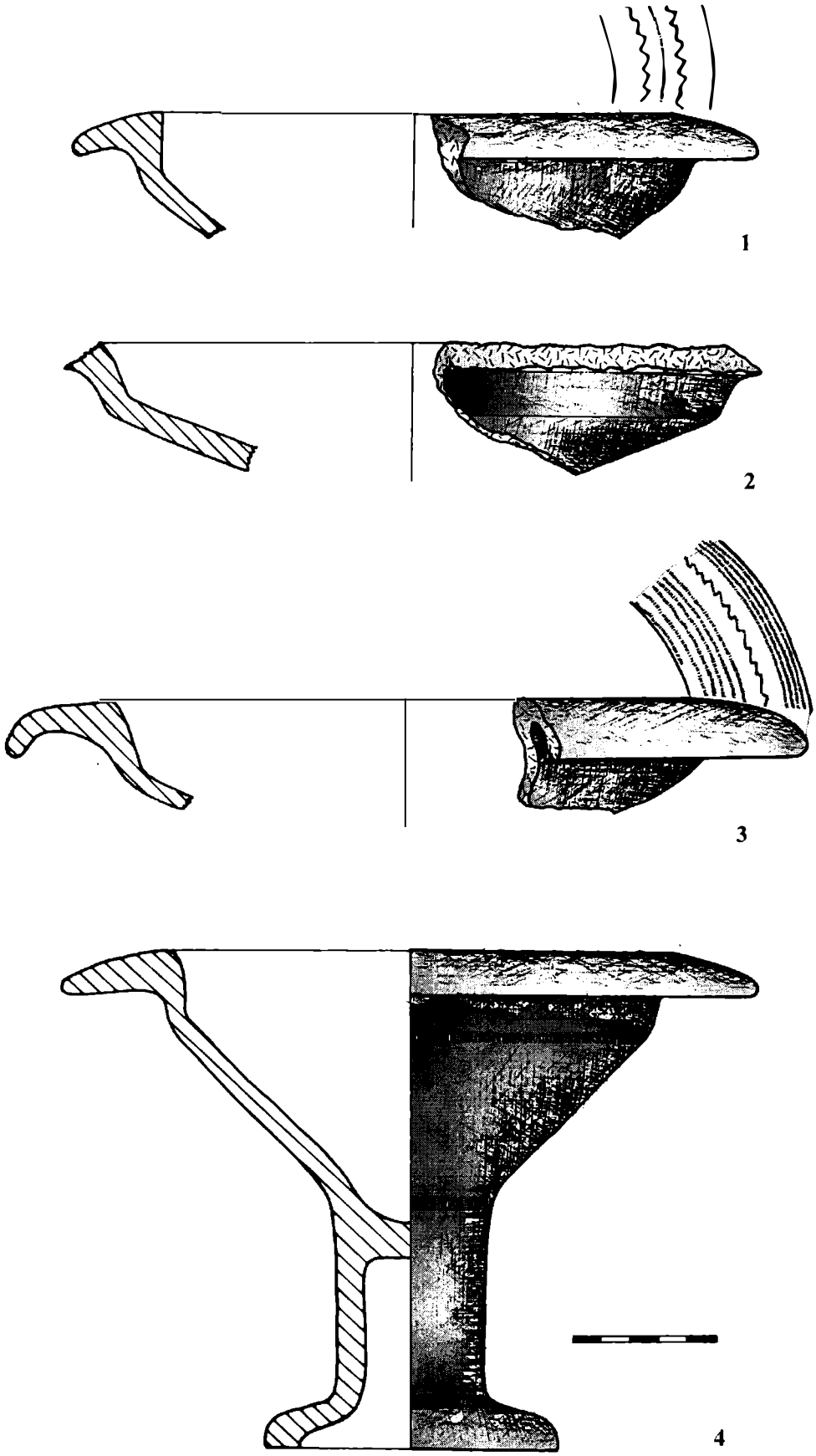
Planşa/Plate 78. Fructiere. Fruit stands.
1-4. Mereşti. 5. Cetăţuia - "*Cariera de nisip*"

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

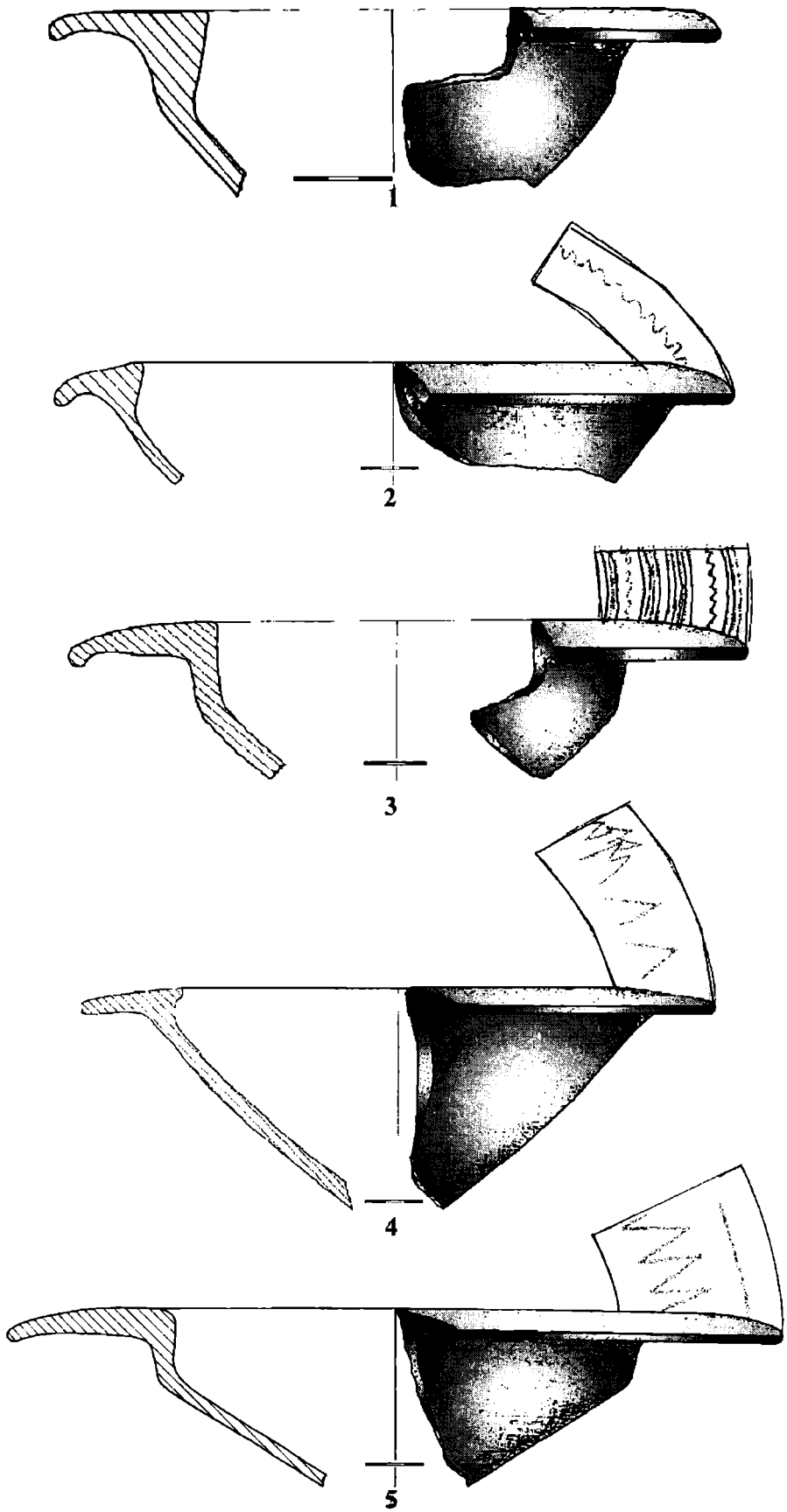
Planşa/Plate 79. Fructiere. Fruit stands. 1-2. Mereşti. 3-4. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

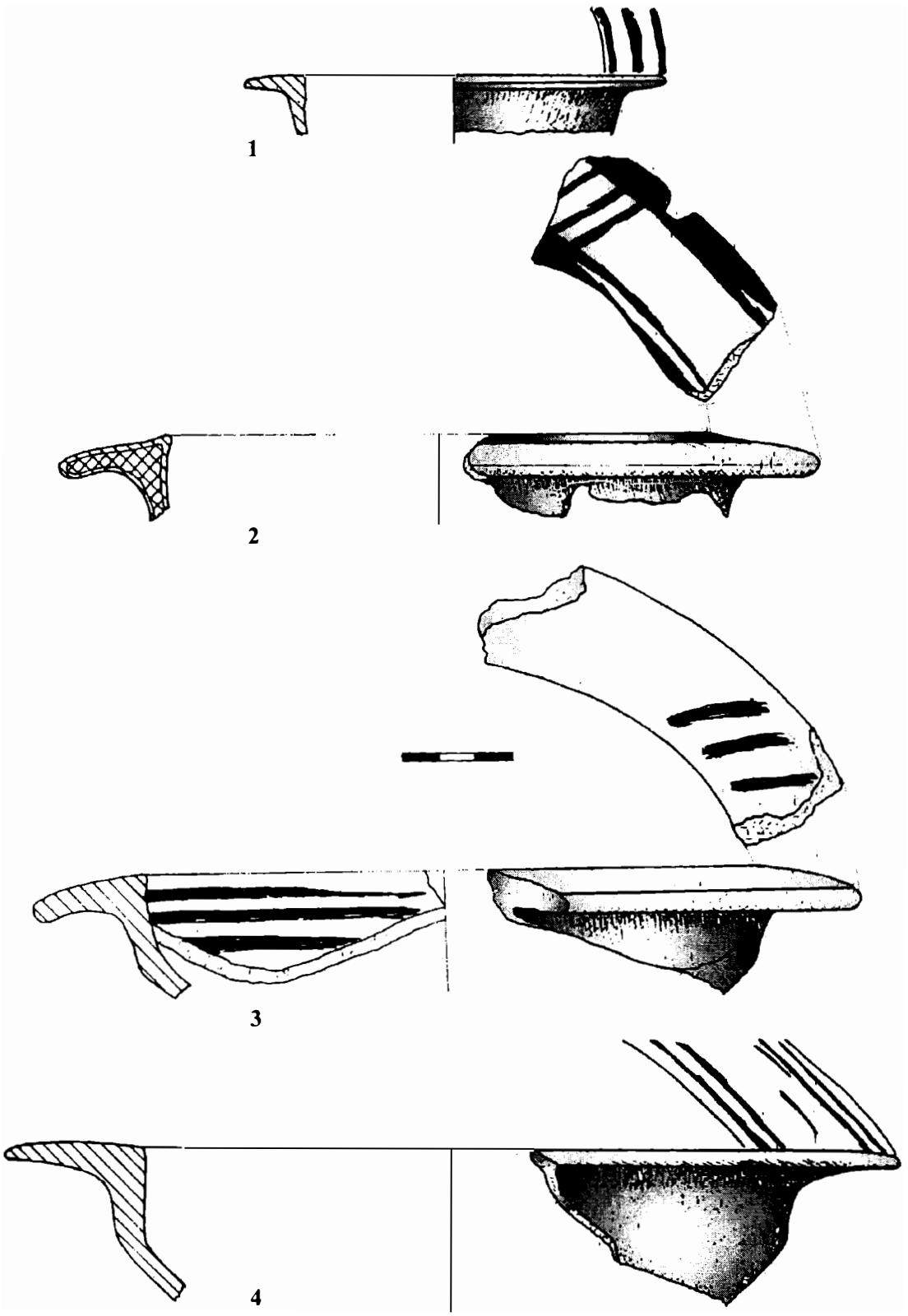
Planşa/Plate 80. Fructiere. Fruit stands. 1,3. Mereşti. 2. Sânsimion. 4. Comolău.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

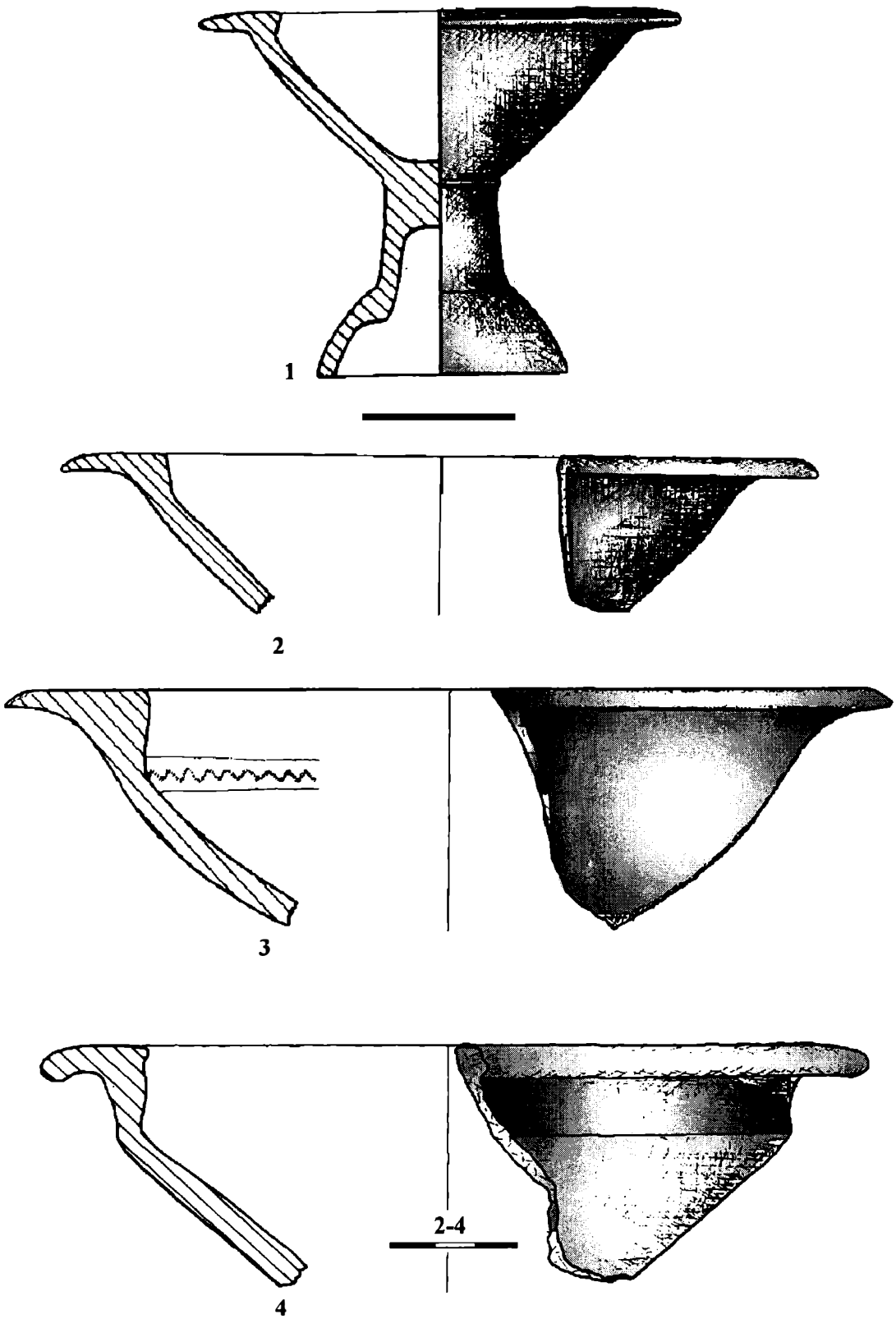
Planşa/Plate 81. Fructiere. Fruit stands.
1,3. Mereşti. 2. Jigodin I. 4-5. Poian - "*Panta de piatră*"

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

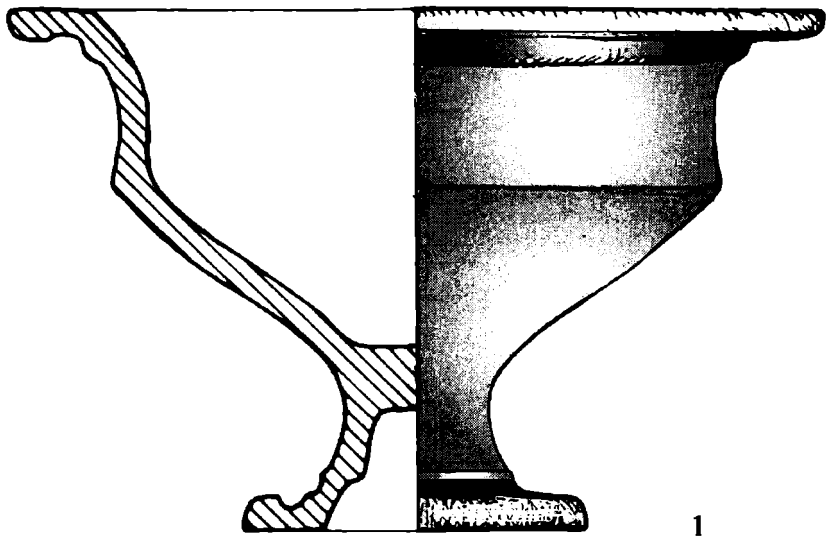
Planşa/Plate 82. Fructiere pictate. Painted fruit stands.
1-3. Mereşti. 4. Odorheiu Secuiesc - "*Bud*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

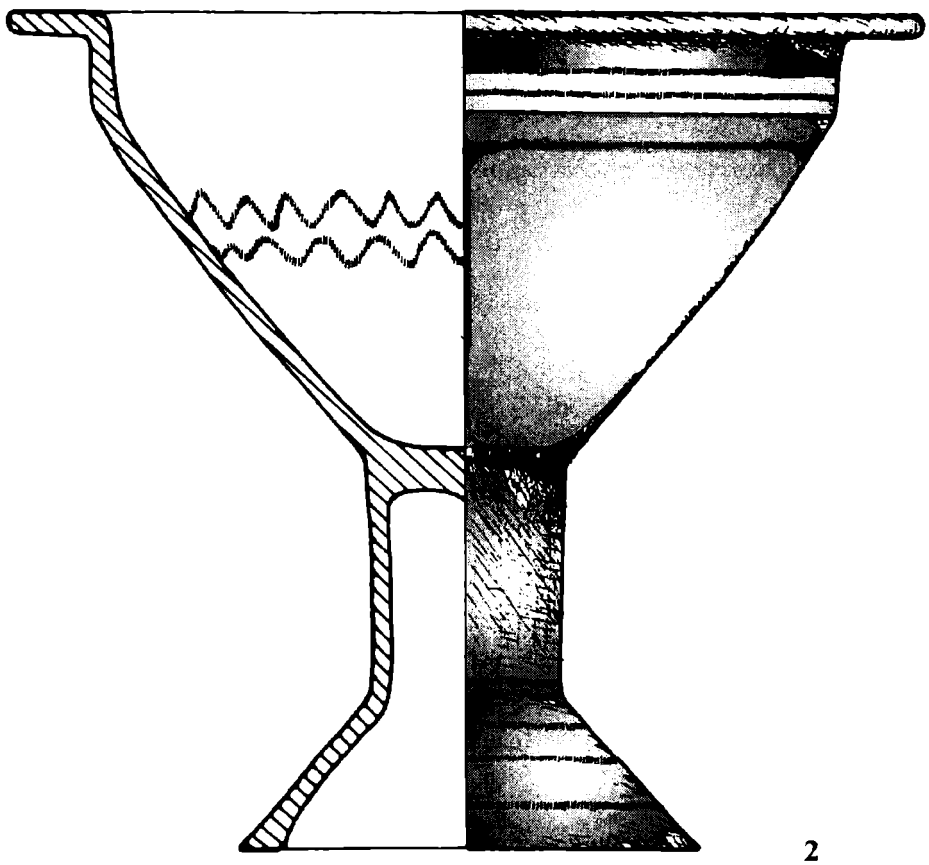

Planşa/Plate 83. Fructiere. Fruit stands. 1. Cernat - "*Kovács Bela*". 2-4. Mereşti

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

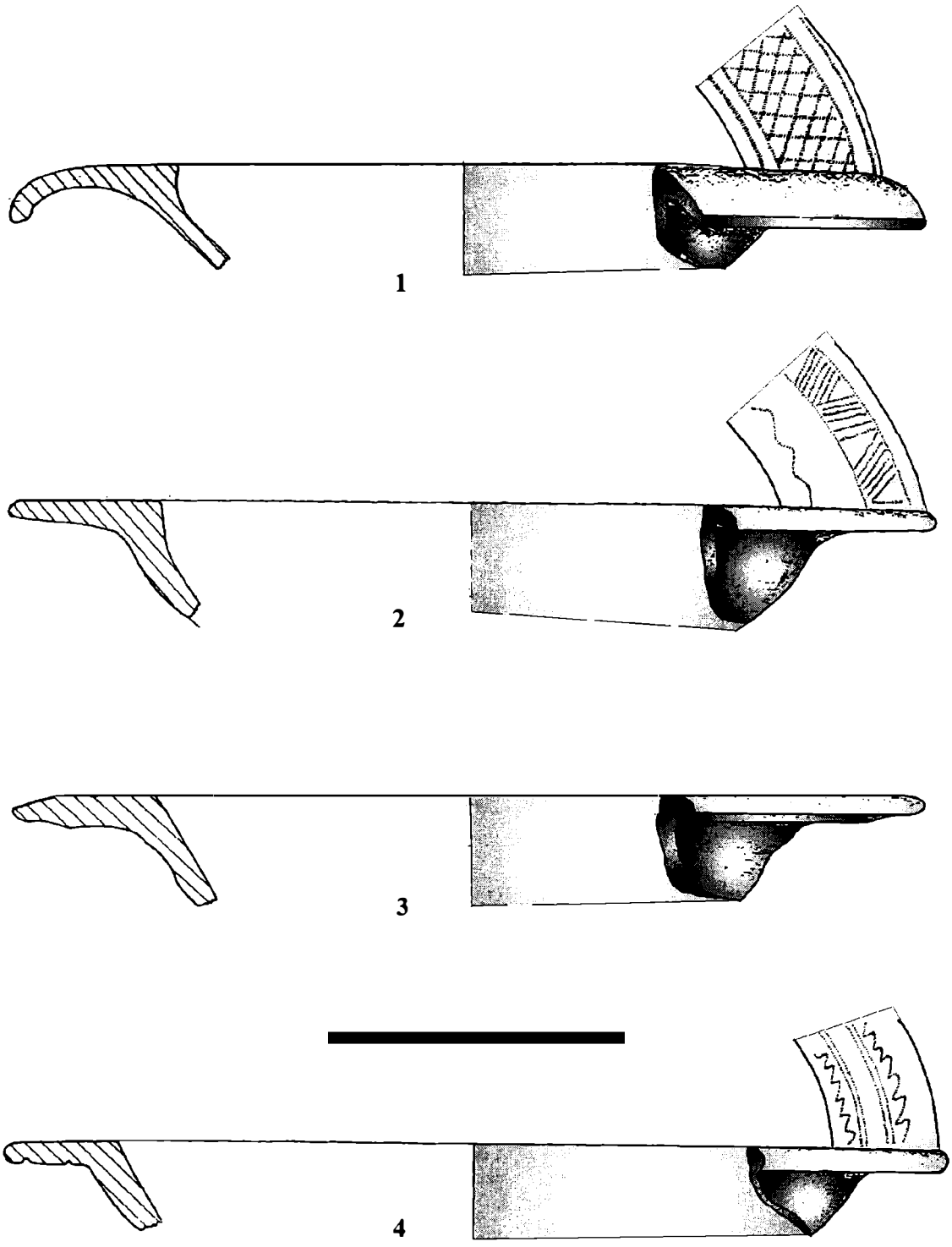
1

2

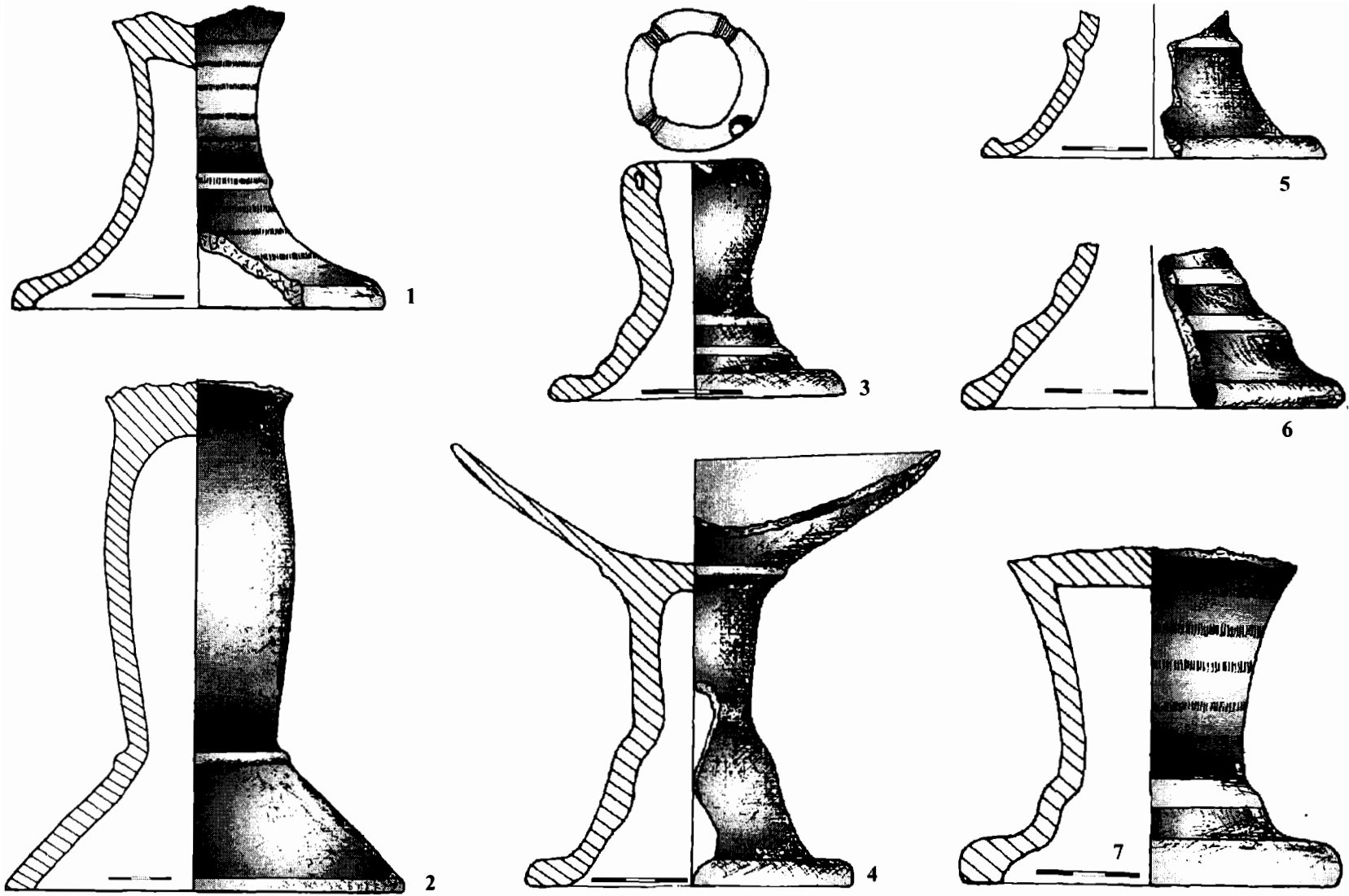
Planşa/Plate 84. Fructiere. Fruit stands. 1-2. Cernat - "*Grădina lui Kovacs Bela*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

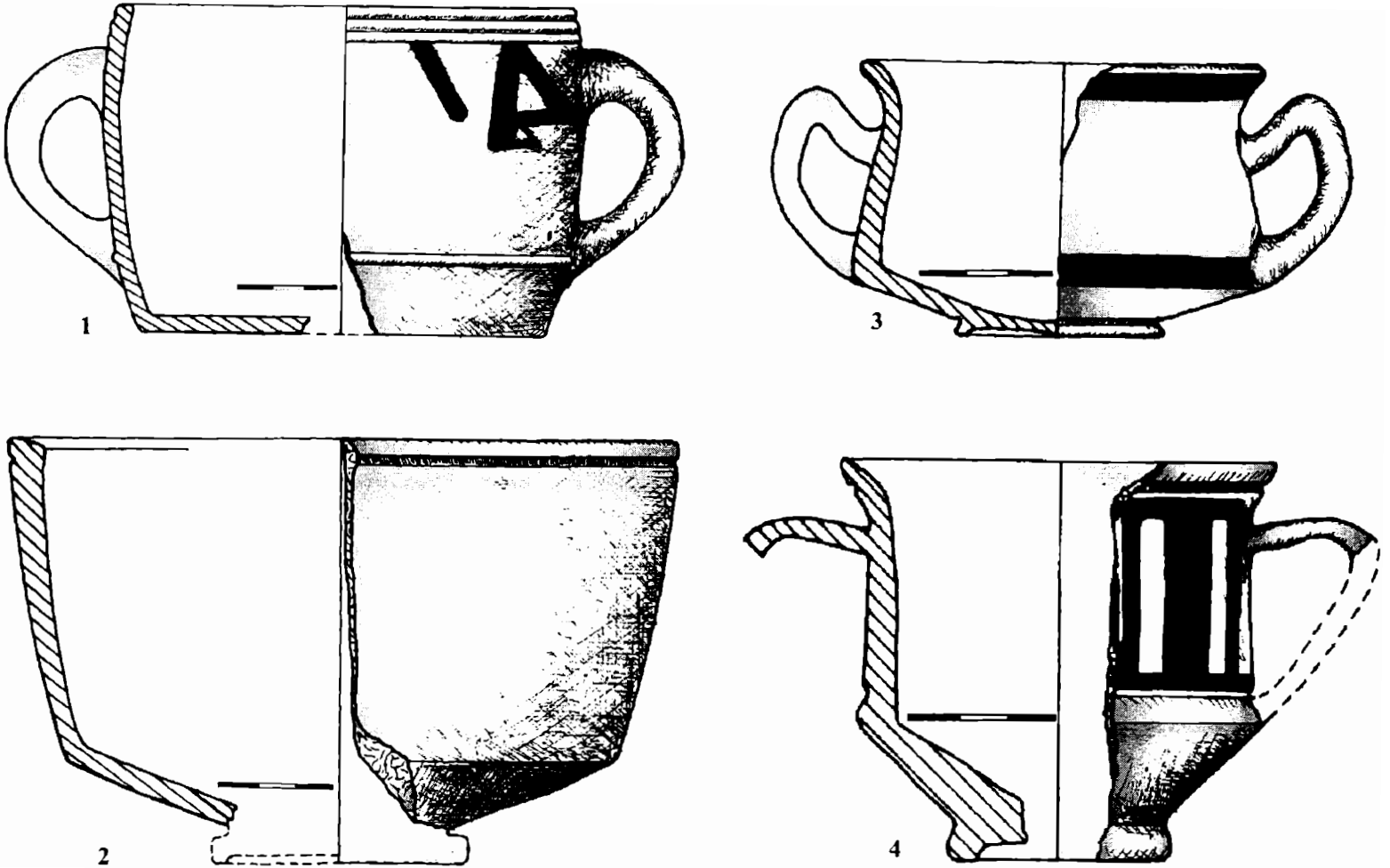
Planşa/Plate 85. Fructiere. Fruit stands. 1-4. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

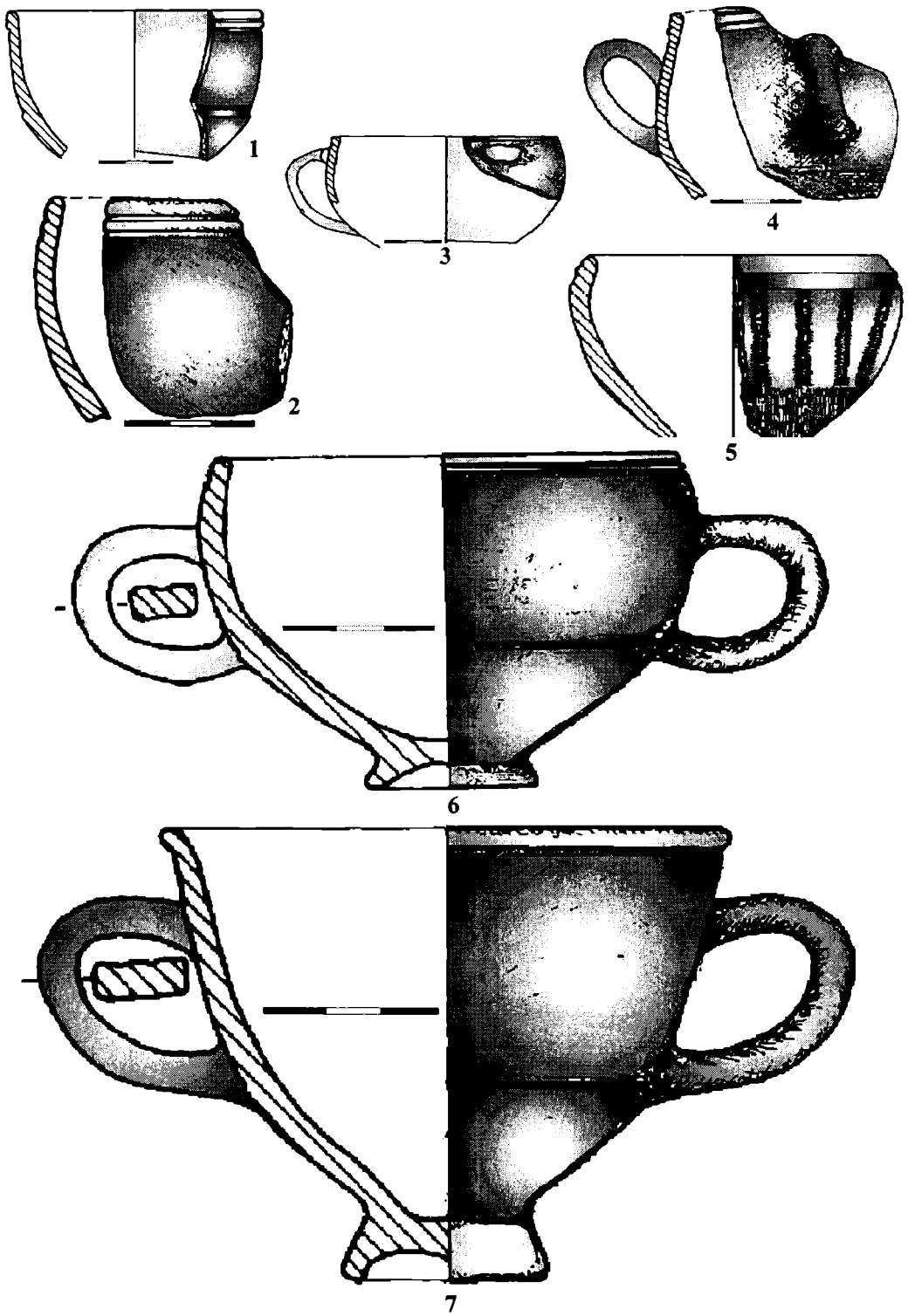
Planşa/Plate 86. Picioare de fructiere. Fruit stand stem 1.3-5.7. Meresti. 2. Mărtineni. 6. Poian - "Panta de piatră".

https://biblioteca-digitala.ro

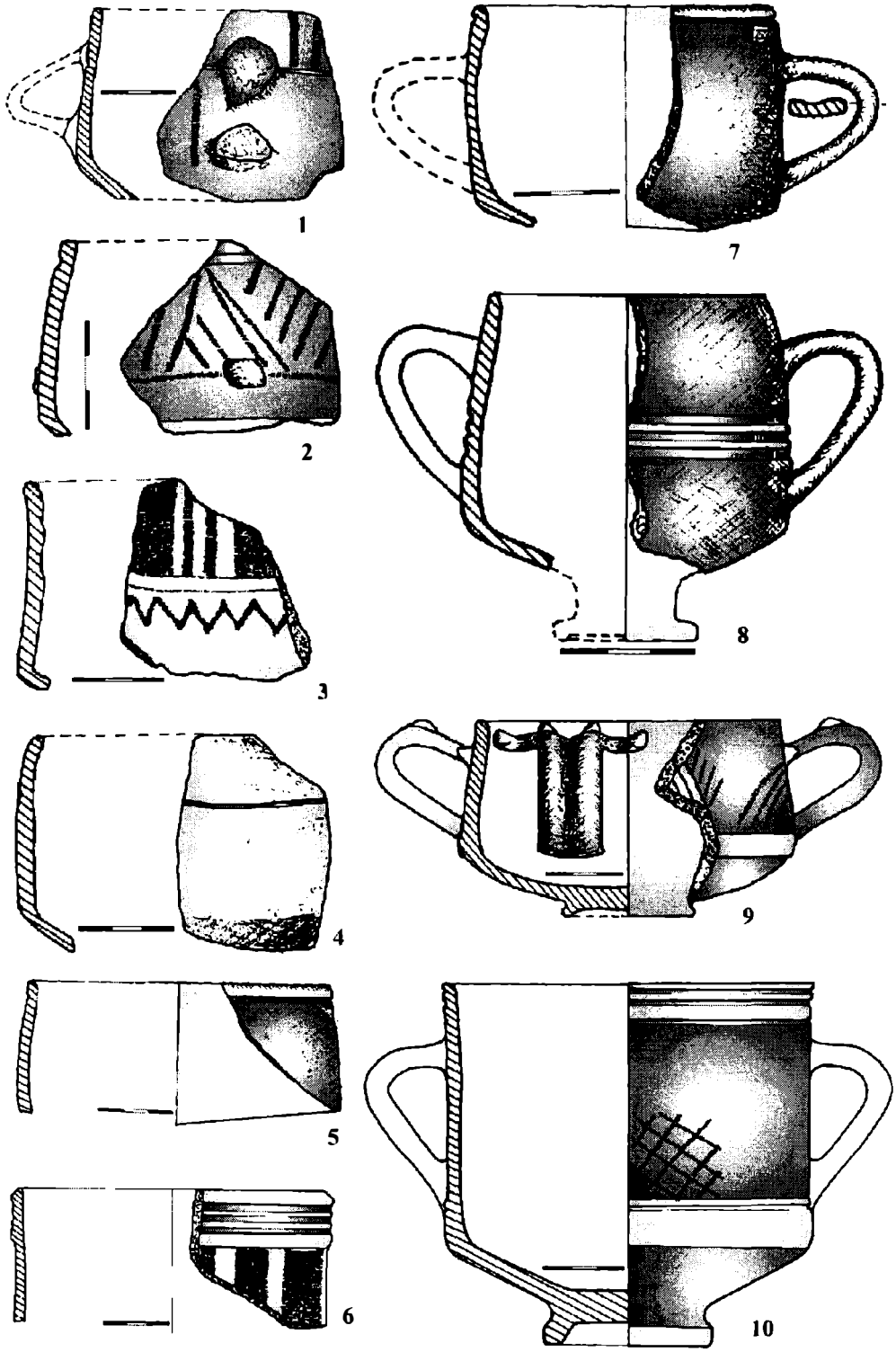
Planşa/Plate 87. Kantharoi. 1. Covasna - "Cetatea Zânelor". 2. Comolău. 3-4. Mereşti.

https://biblioteca-digitala.ro

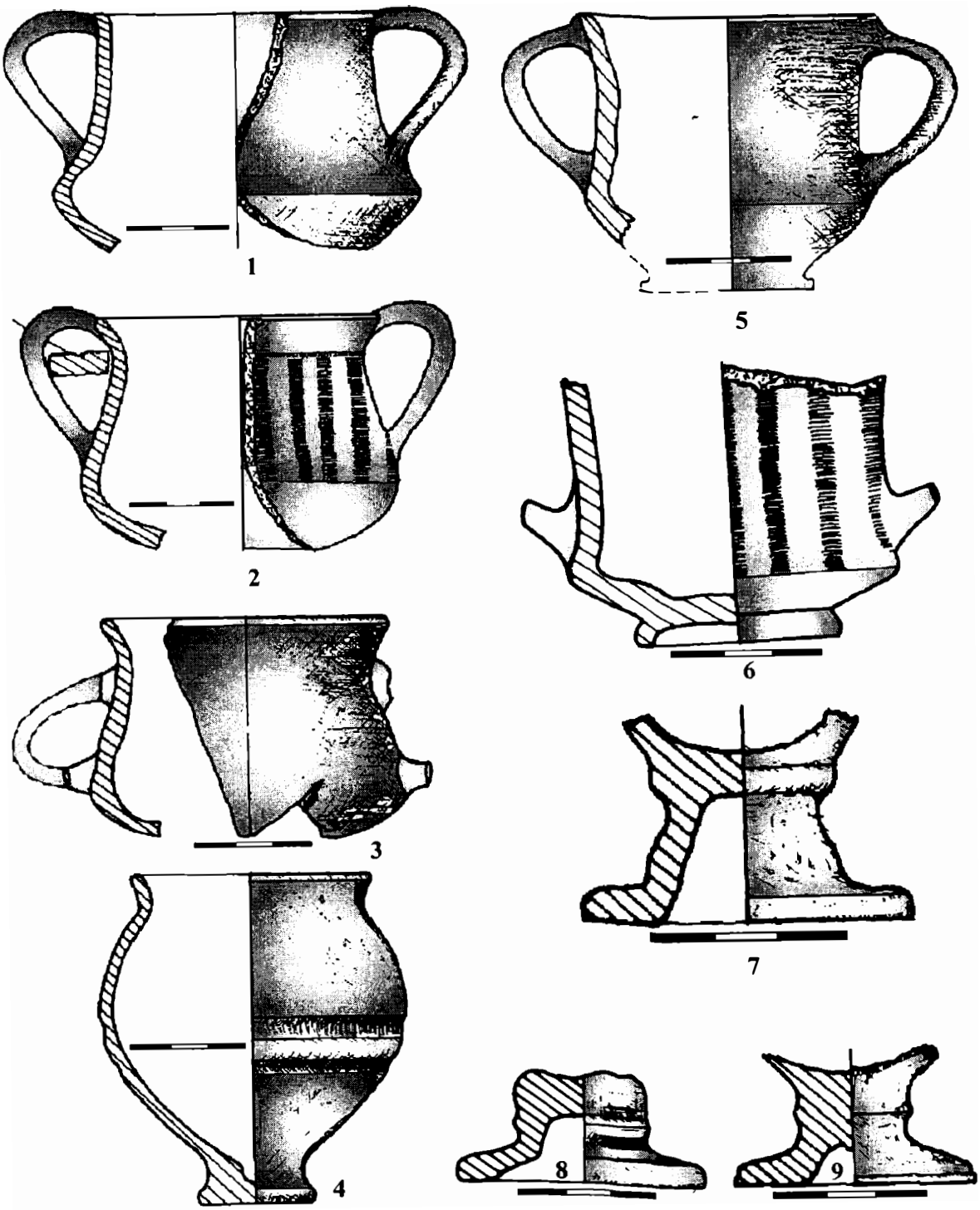
Planşa/Plate 88. Kantharoi. 1-3, 5-8. Mereşti. 4. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

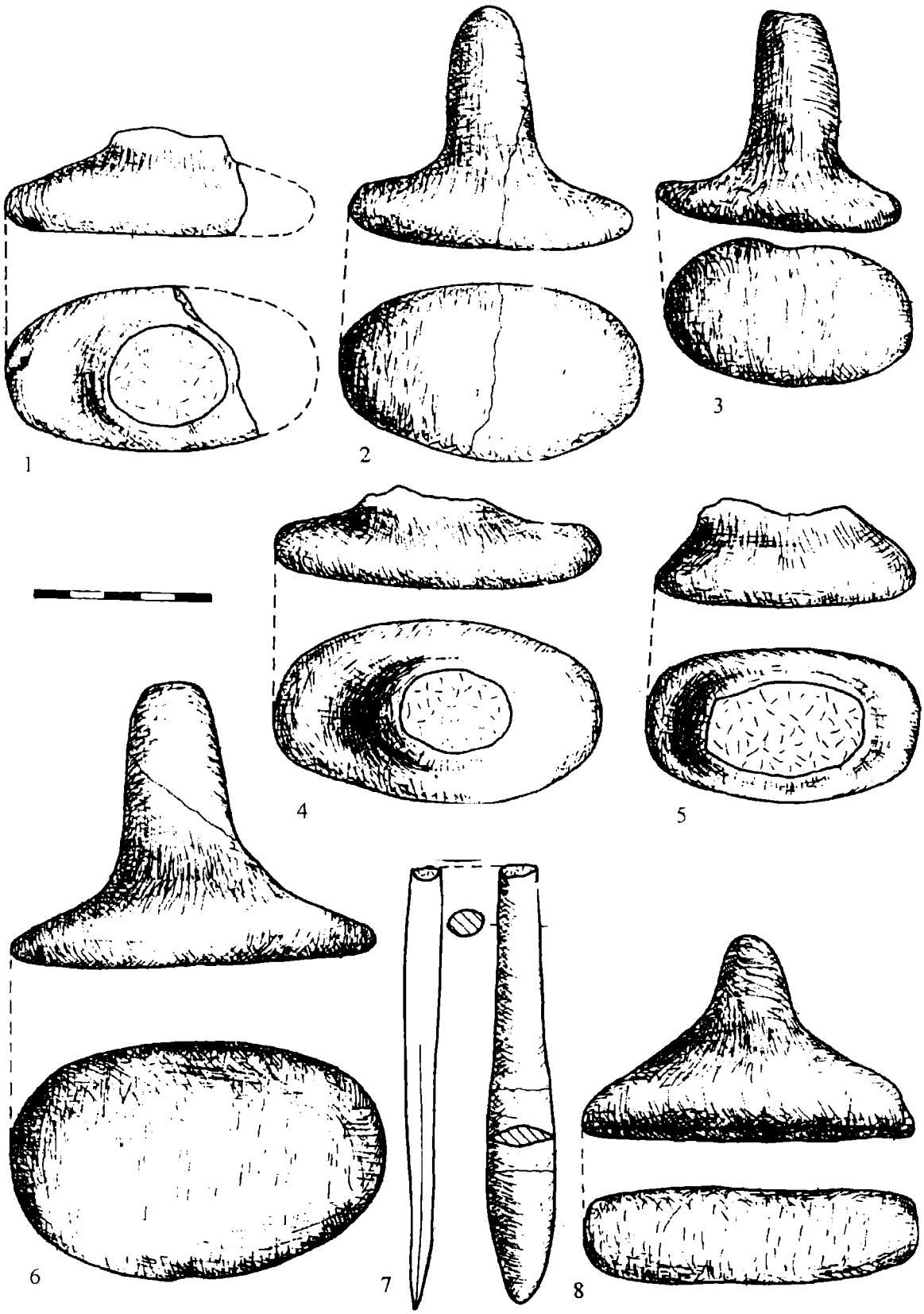
Planşa/Plate 89. Kantharoi. 1-7,9-10. Mereşti. 8. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

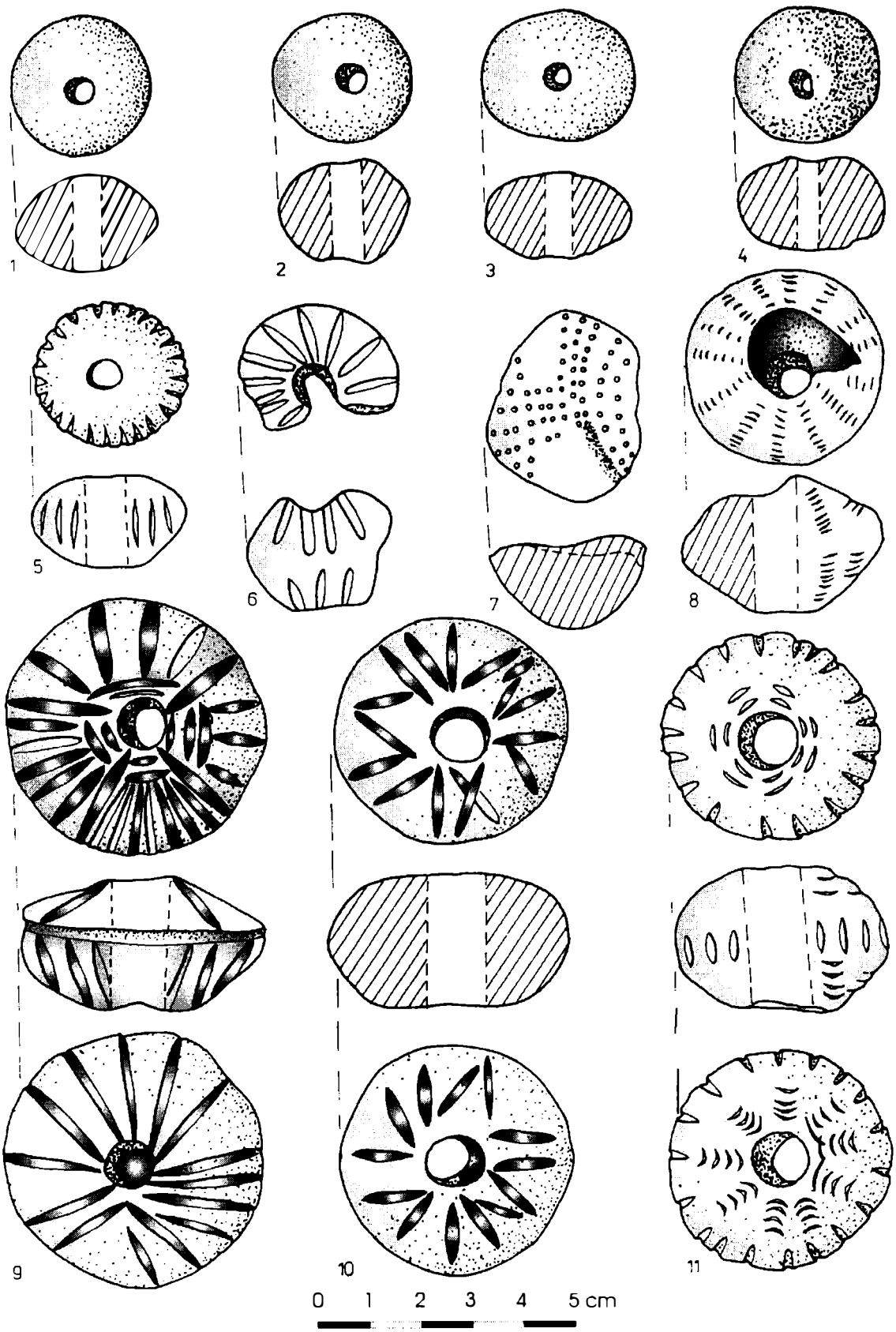
Planşa/Plate 90. Kantharoi. 1-3,5-9. Mereşti. 4. Filiaşi "*Pământul Pădurii Mari*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

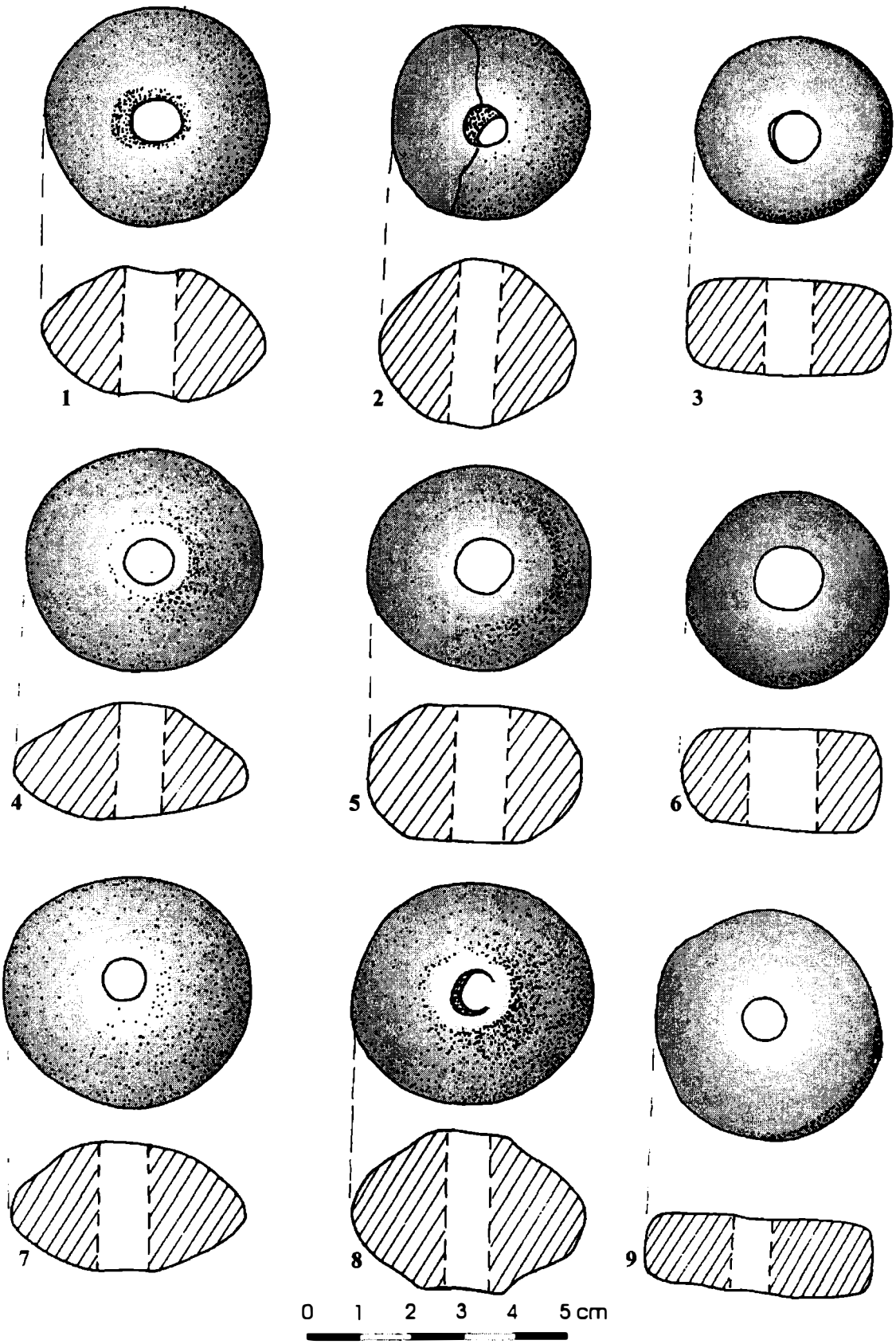
Planşa/Plate 91. Unelte de lut pentru modelarea vaselor lucrate cu mâna
Clay tools for modelling the hand-made pottery. 1-3,5-7. Mereşti. 4. Angheluş. 8. Ineu.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

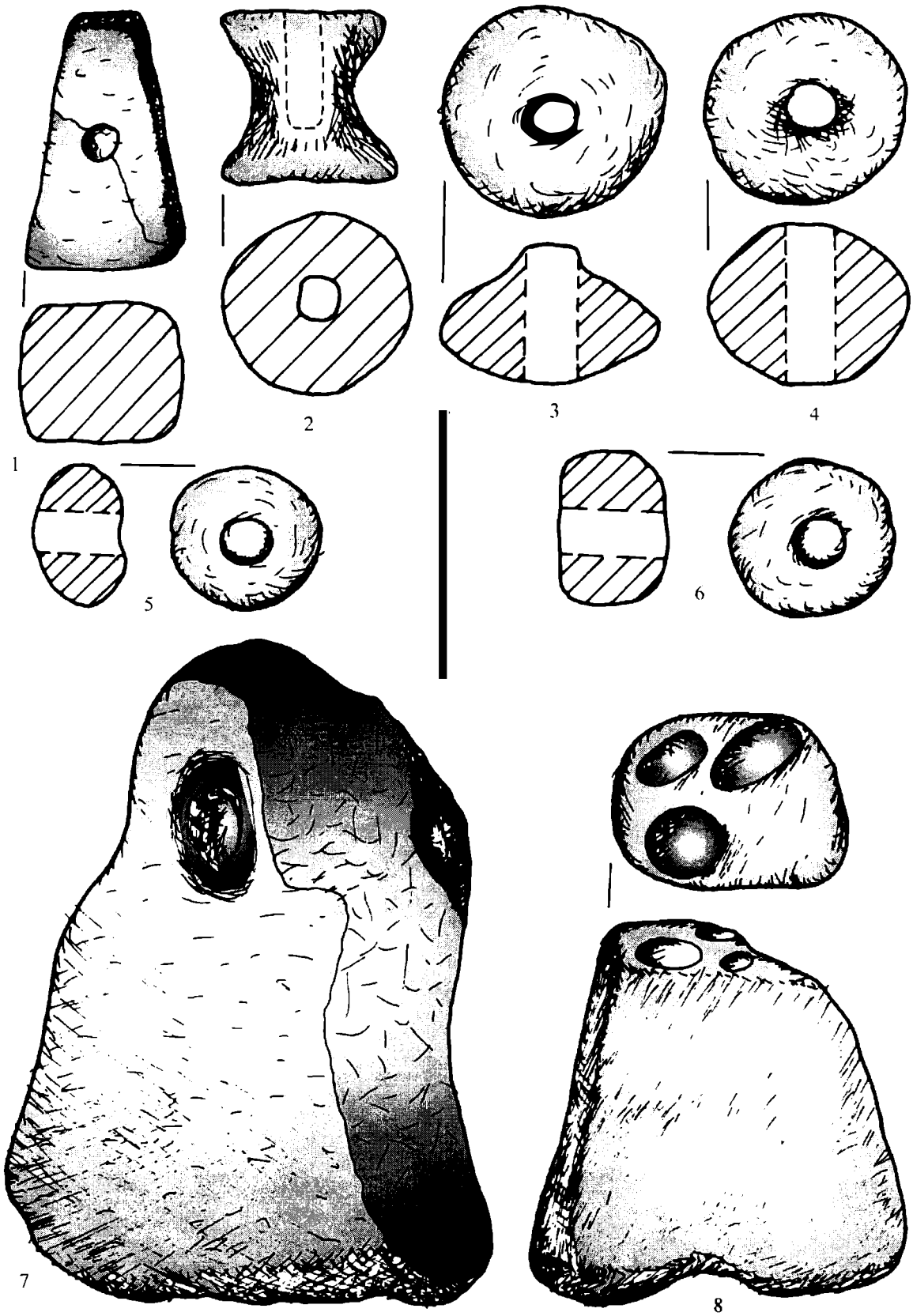
Planşa/Plate 92. Fusaiole. Spindles. 1-11. Mereşti.

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

Planşa/Plate 93. Fusaiole. Spindles. 1-9. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Planşa/Plate 94. Unelte de lut Clay tools.. 1-2. Sânsimion - "*Cariera de nisip*". 3-4. Cernat - "*Pământul lui Robert*". 5. Covasna. 6. Poian - "*Panta de piatră*". 7. Cetăţuia - "*Cariera de nisip*". 8. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

1

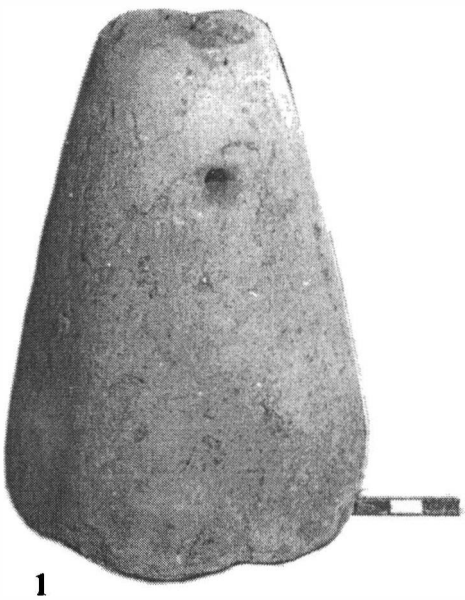
2

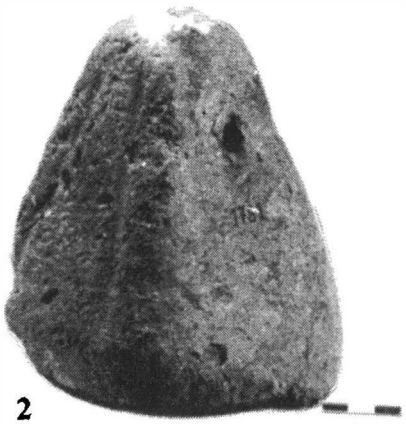

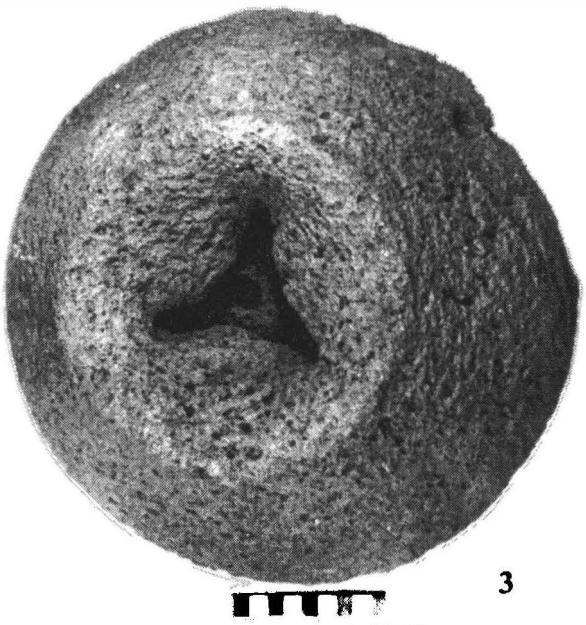
3

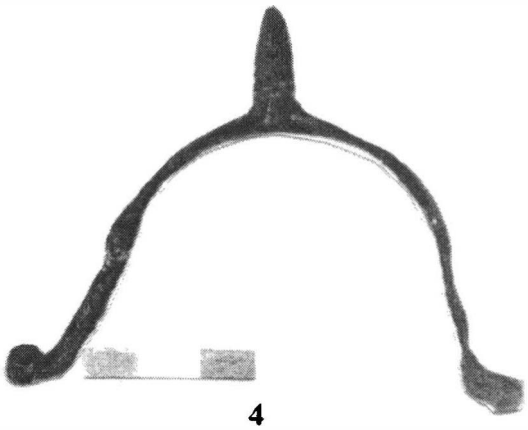
Planşa/Plate 95. Greutăţi pentru războiul de ţesut. Weights for the loom.
1. Cetăţuia. 2. Sânsimion. 3. Ciucsângeorgiu.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

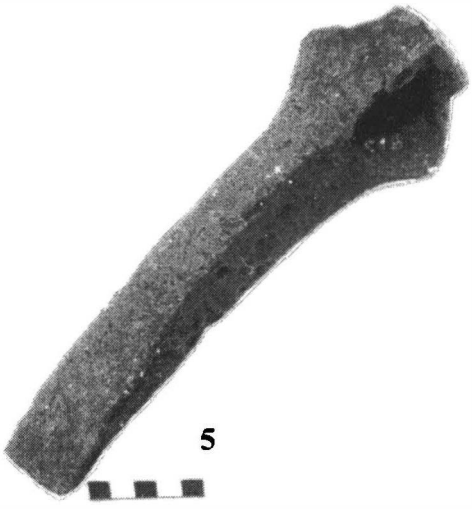

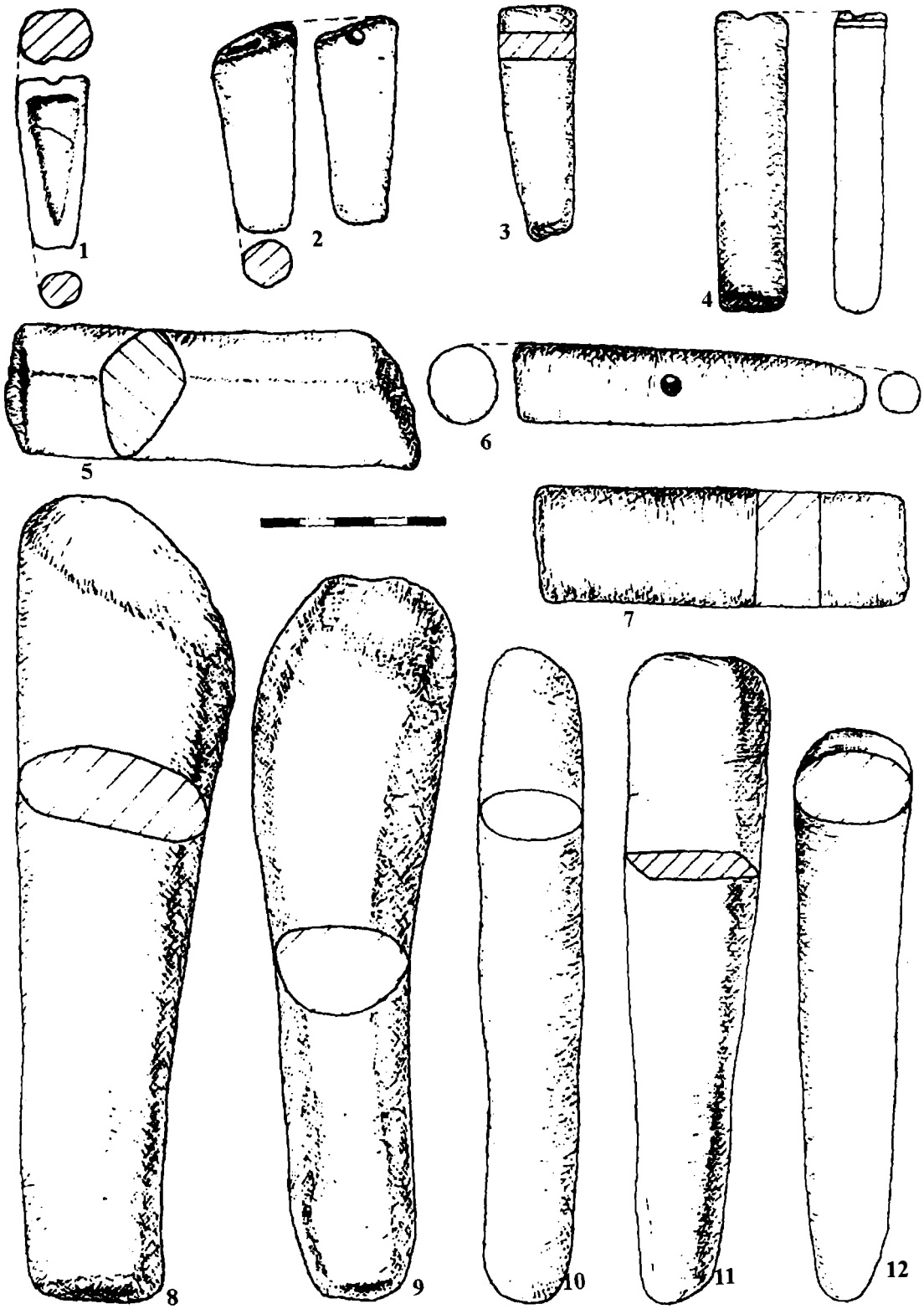

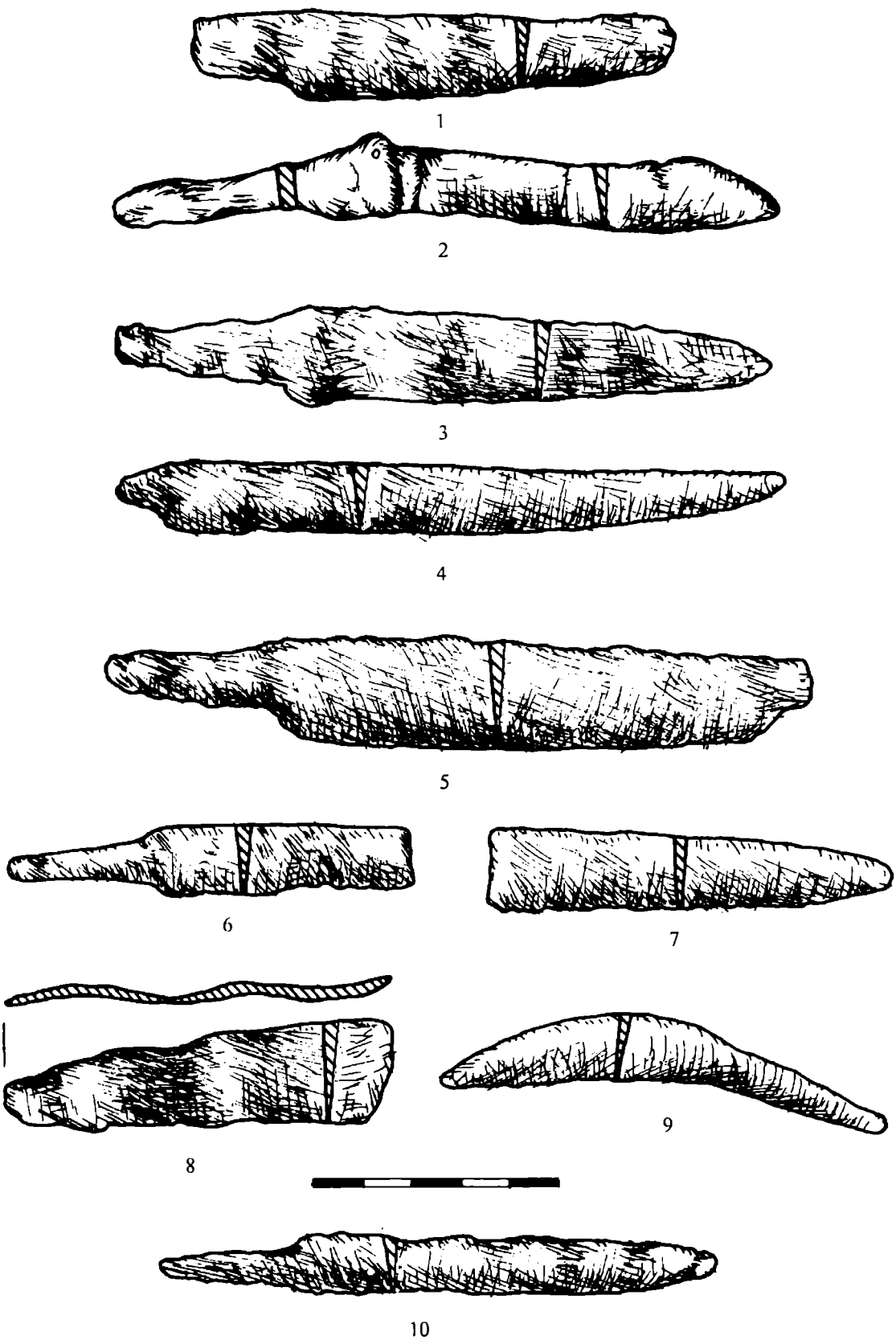
Planşa/Plate 96. Unelte. Tools.
1. Sâncrăieni. 2-4. Eliseni - "*Cimitirul cailor*". 5. Medişorul Mare. 6. Sovata.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

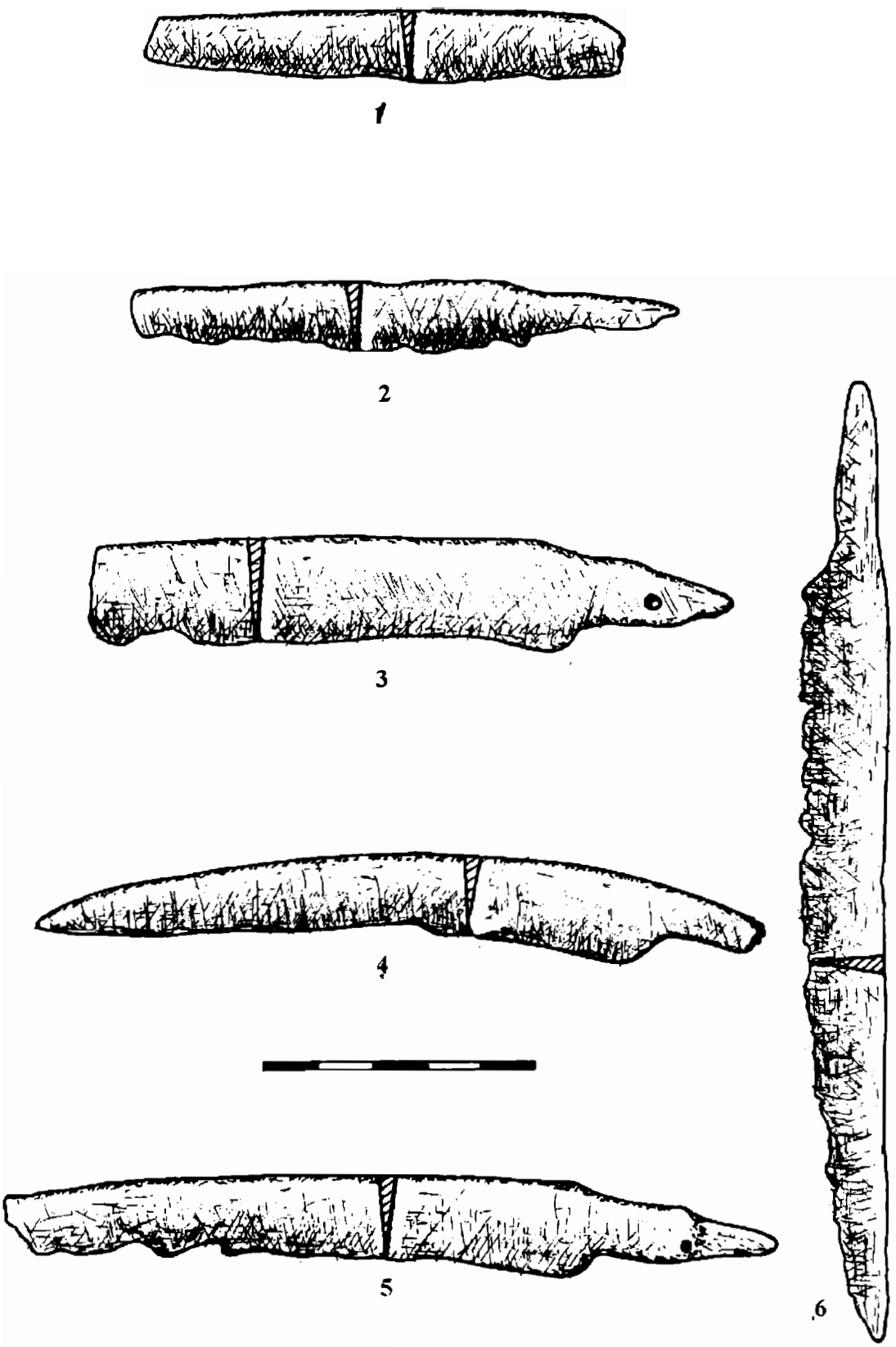
Planşa/Plate 97. Cute de piatră. Whetstones.
1,3,4,5,6,8-11. Mereşti. 2. Racu II. 5. Covasna. 7. Sânzieni.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

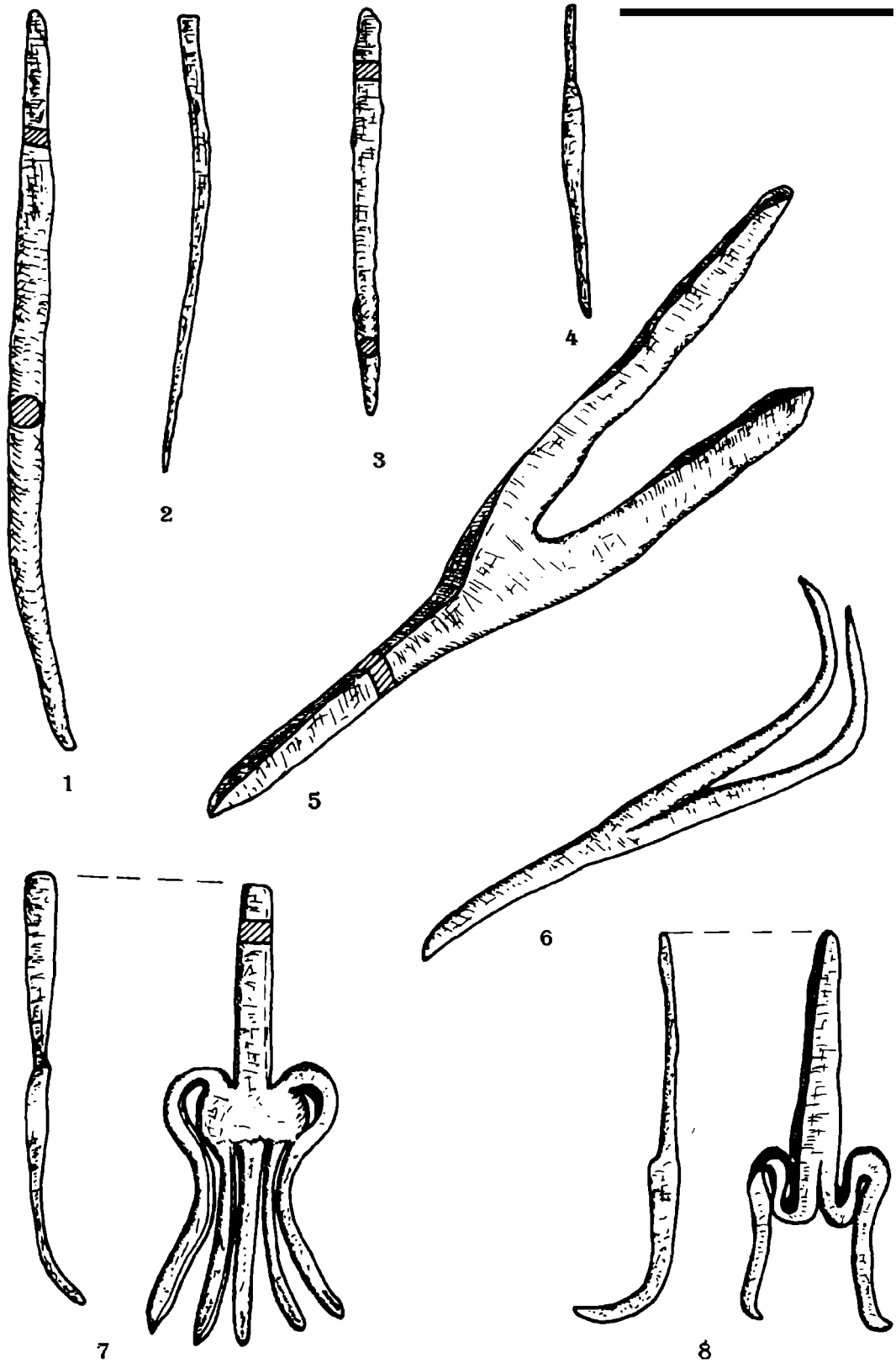
Planşa/Plate 98. Cuţite de fier. Iron knives. 1. Delniţa - "*Păşune*". 2, 6,8,10. Mereşti. 3,5. Jigodin I. 4. Medişorul Mare. 7. Sânsimion. 9. Sâncrăieni.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

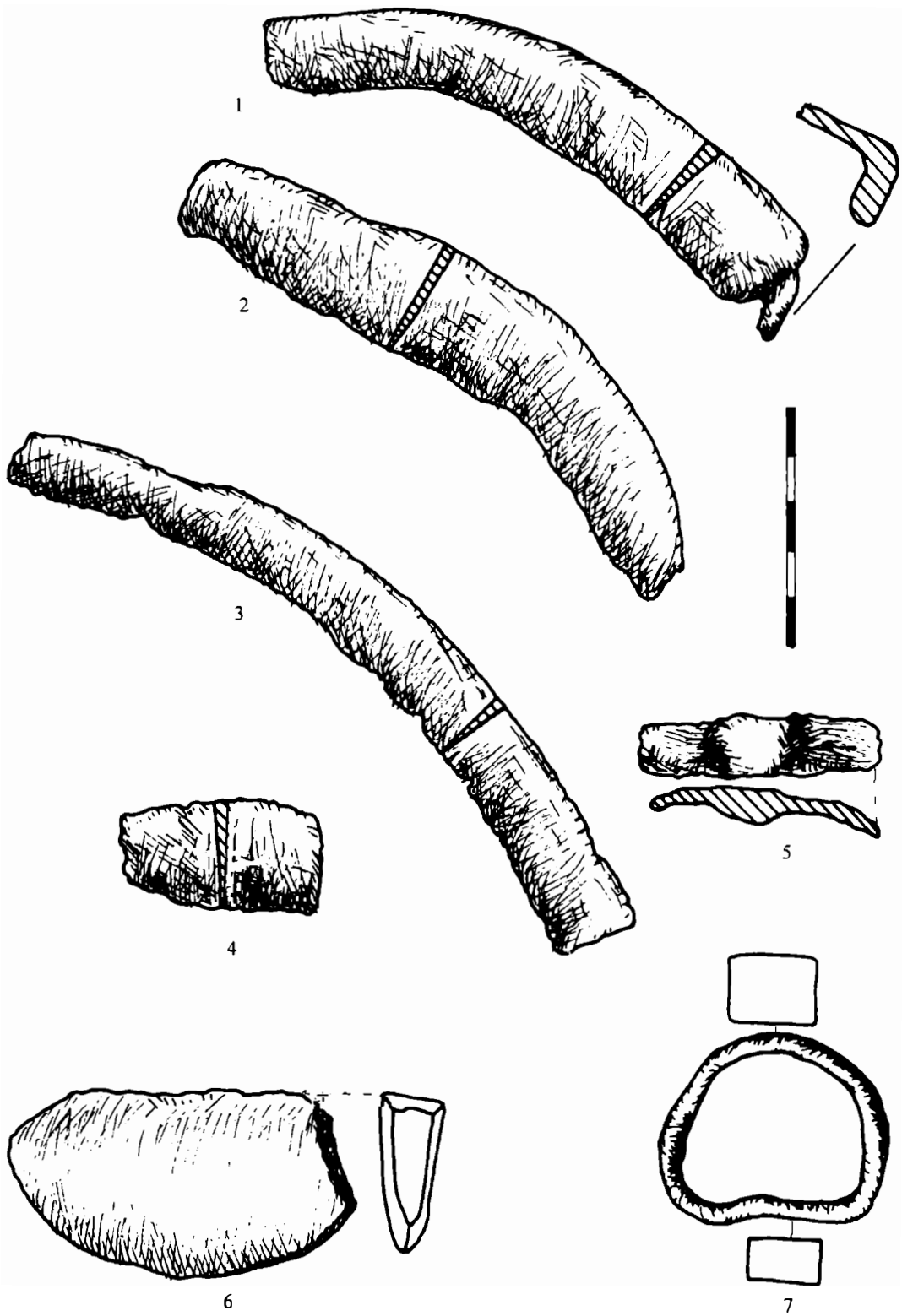
Planşa/Plate 99. Cuţite de fier. Iron knives. 1-6. Mereşti. 7. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

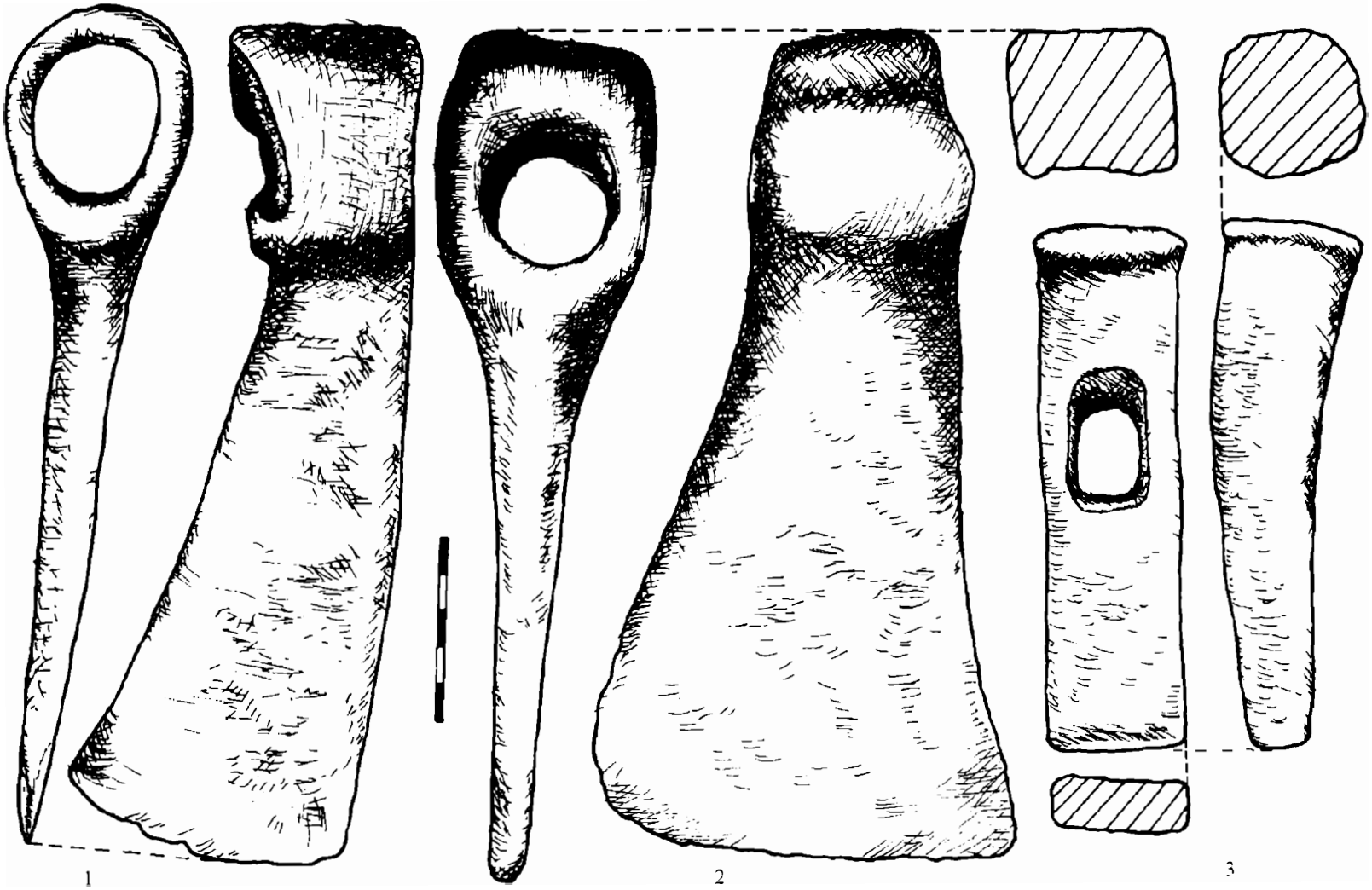
Planşa/Plate 100. Unelte de fier. Iron tools. 1-4. Jigodin I. 5-8. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

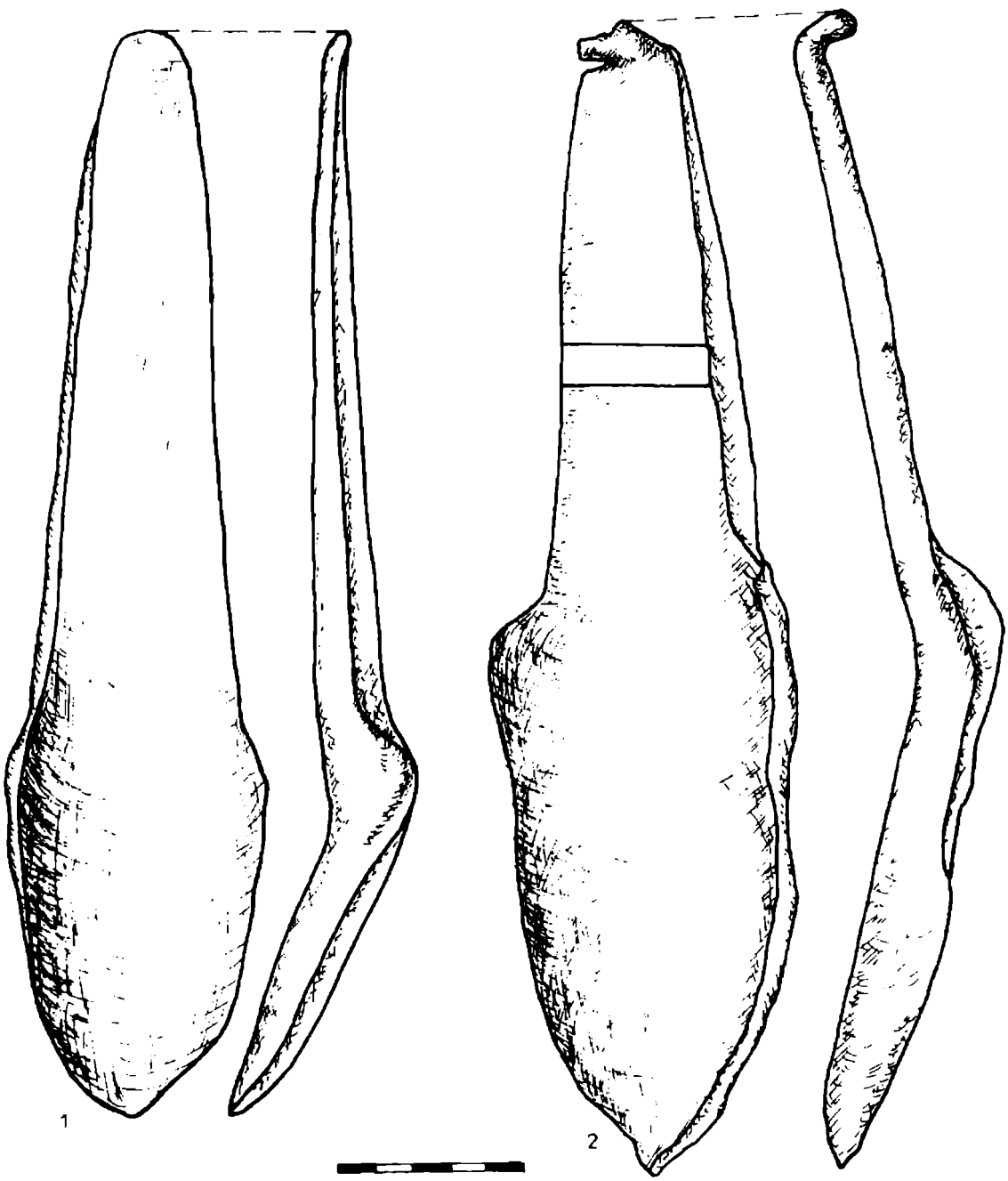
Planşa/Plate 101. Unelte de fier. Iron tools. 1. Mereşti. 2-3,6-7. Delnița. 4-5. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

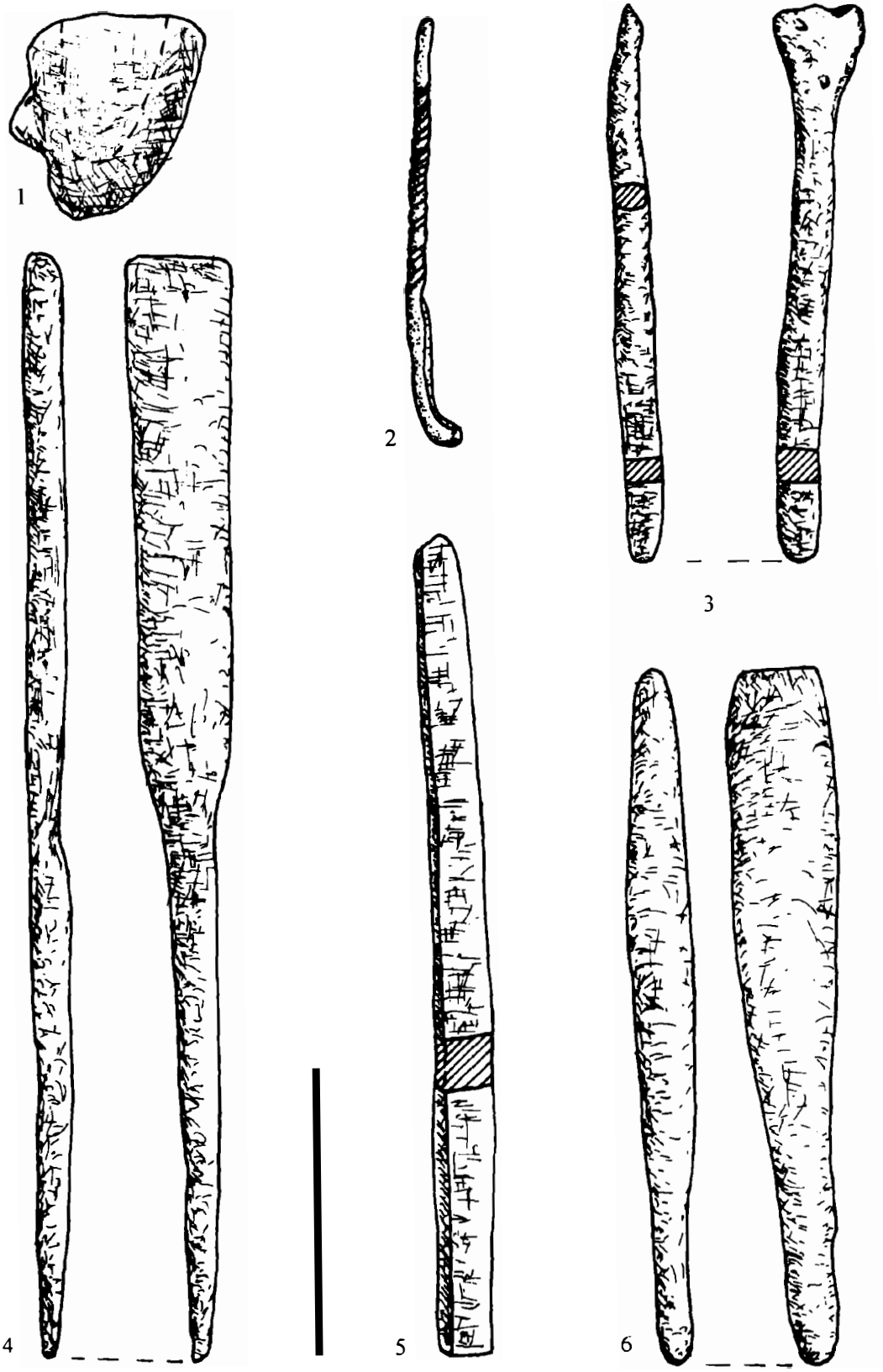
Planşa/Plate 102. Unelte de fier. Iron tools. 1,2. Cetăţuia - "Cariera de nisip". 3. Jigodin I.

https://biblioteca-digitala.ro

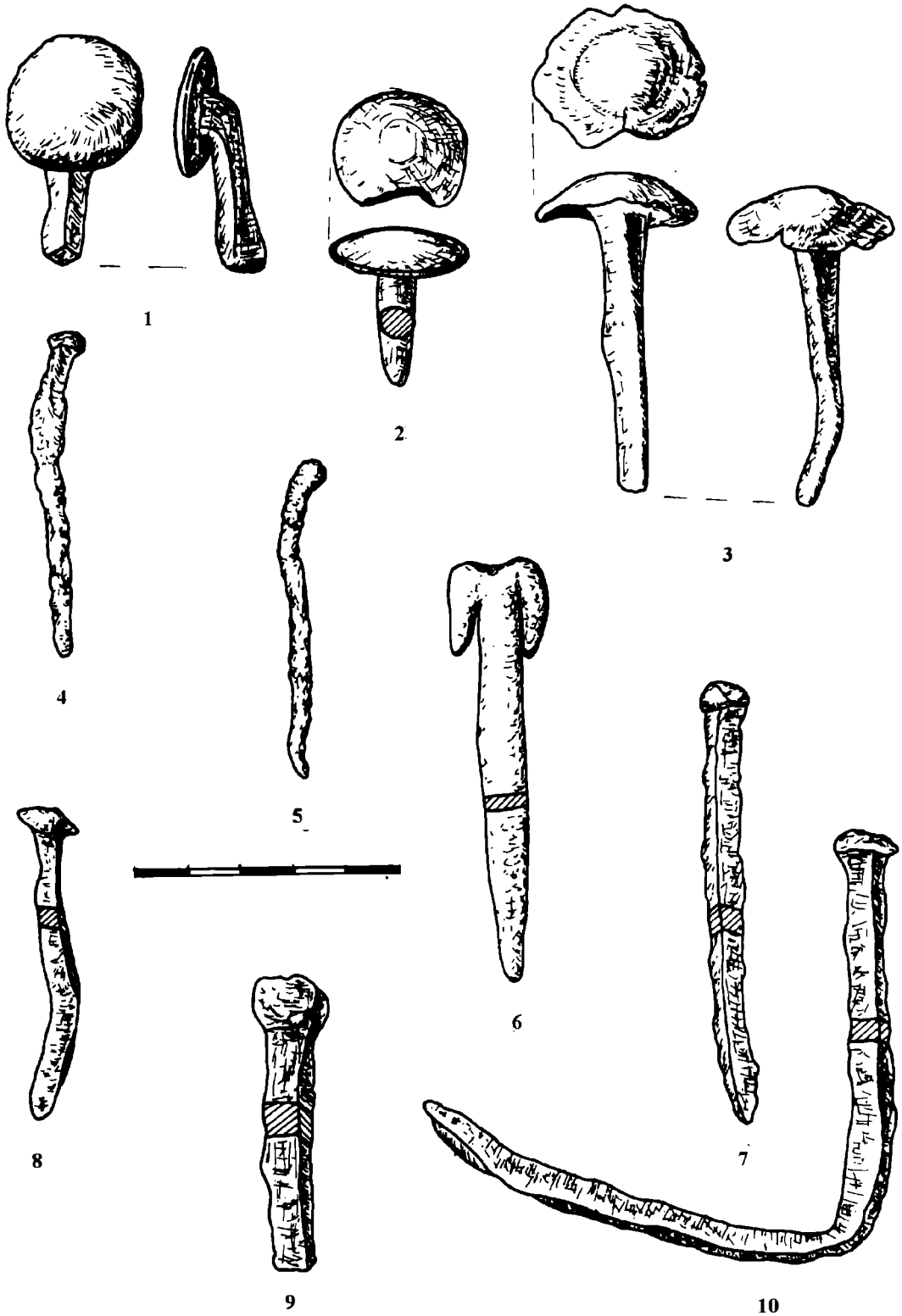
Planşa/Plate 103. Brăzdare. Iron ploughshare. 1-2. Sântimbru - "*Pomii verzi*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

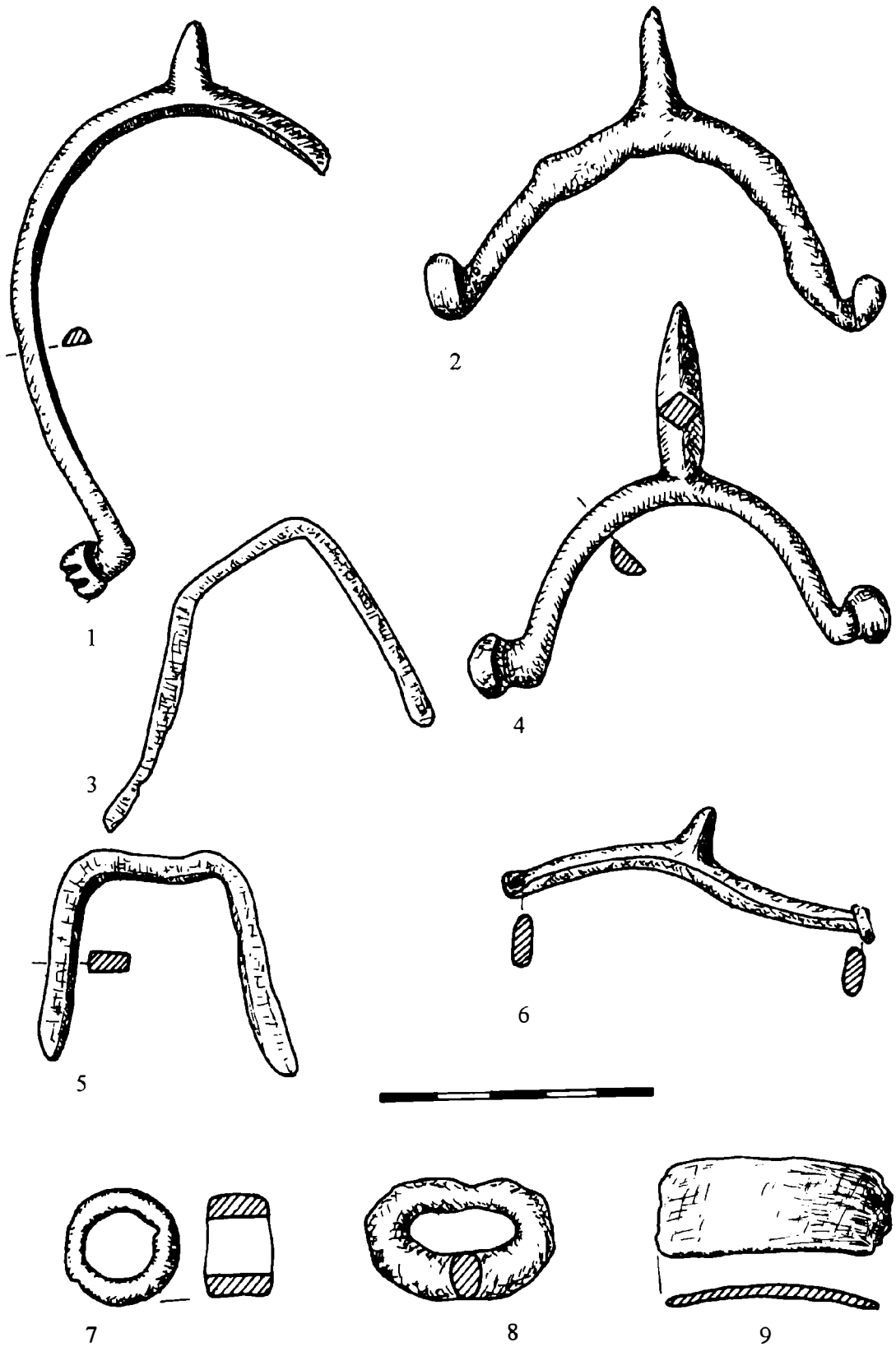
Planşa/Plate 104. Unelte. Tools. 1. Cernat 2-3,5. Mereşti. 4,6. Delnița.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

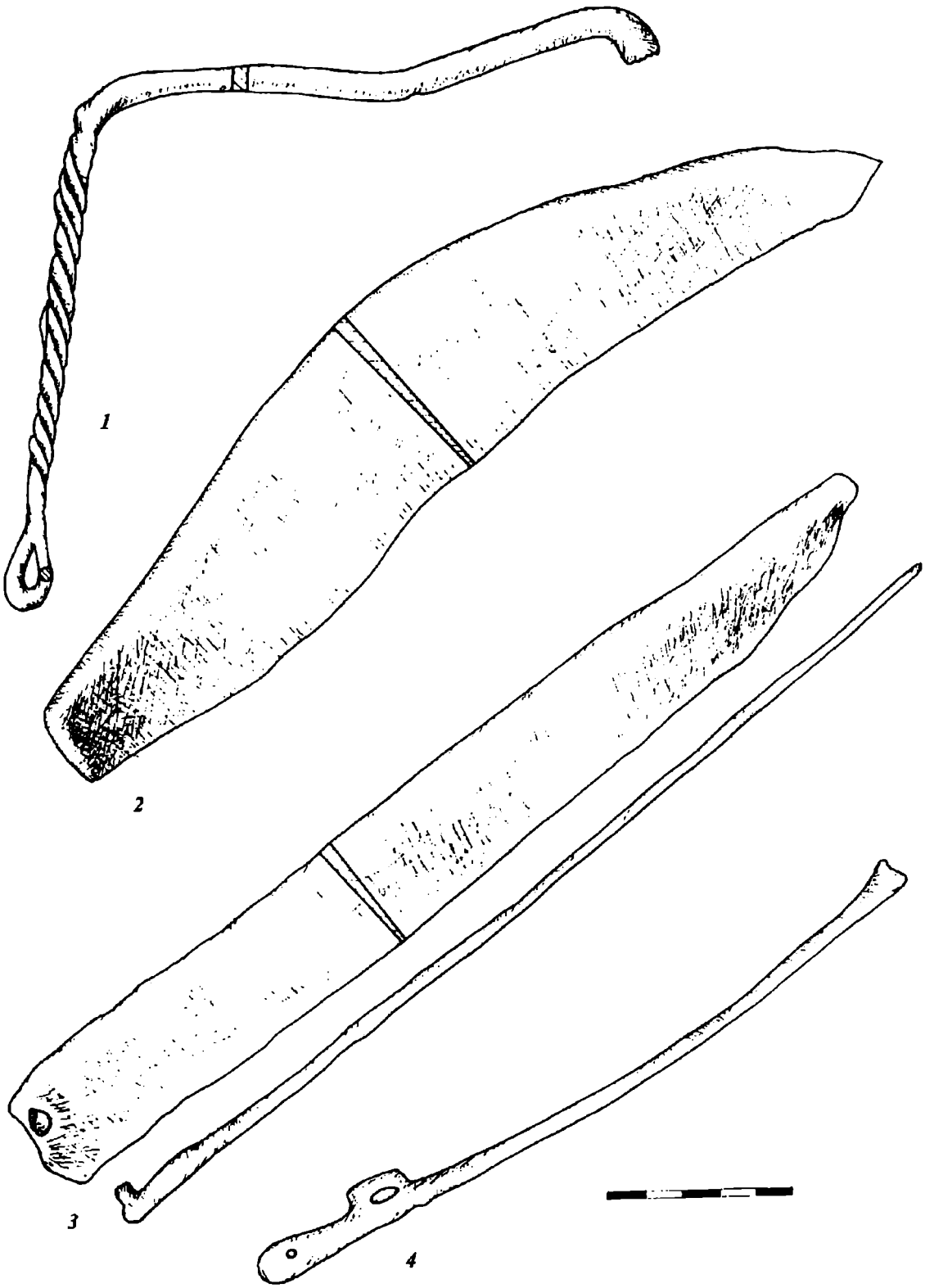
Planşa/Plate 105. Ţinte şi cuie de fier. Spikes and iron nails.
1,3,7. Mereşti. 2,5,6,8,11. Jigodin I. 9,10. Sânsimion.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

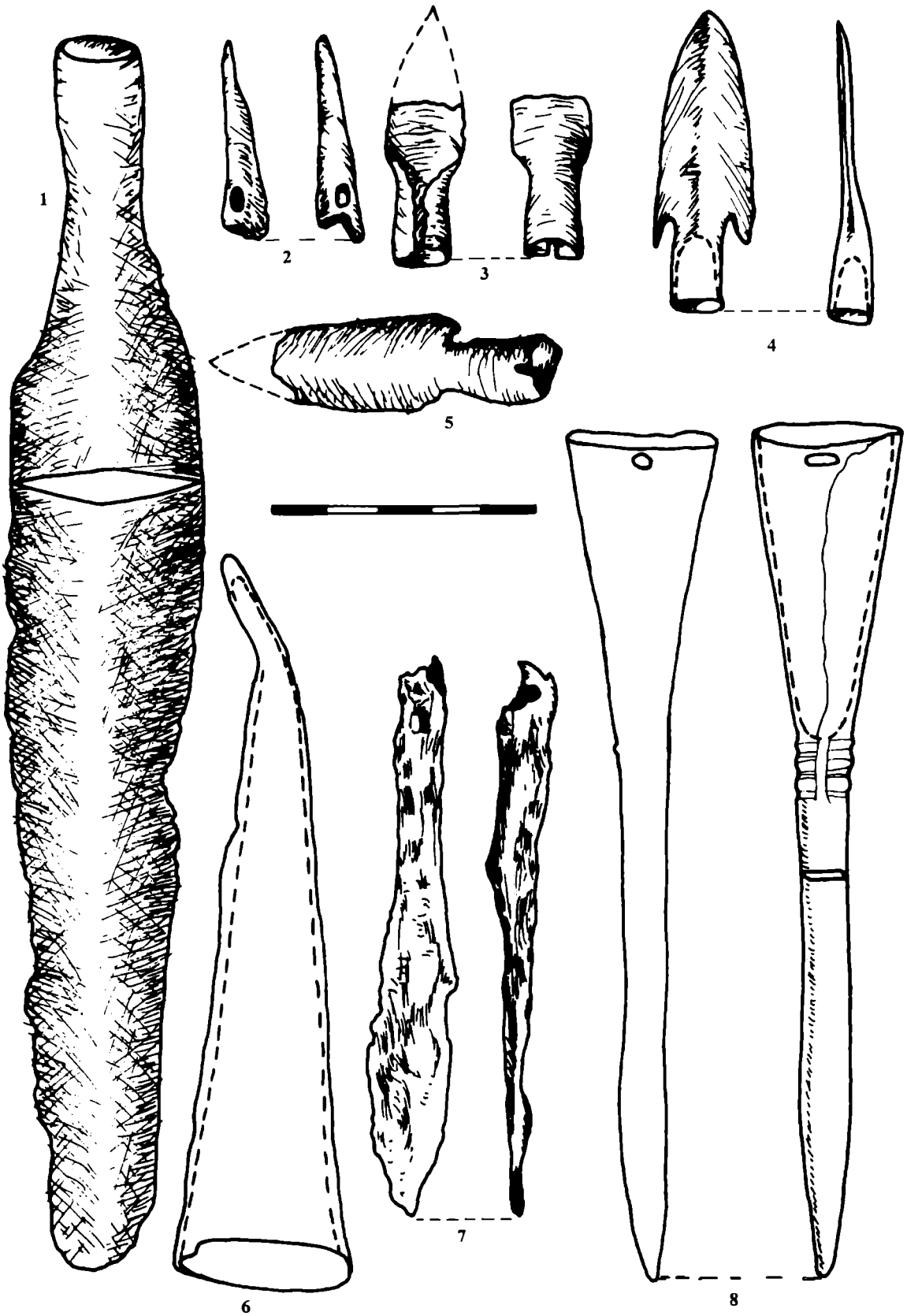
Planşa/Plate 106. Pinteni. Obiecte de fier. Spurs.Iron objects.
1,2,4-5,7-9. Mereşti. 3,6. Jigodin I.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

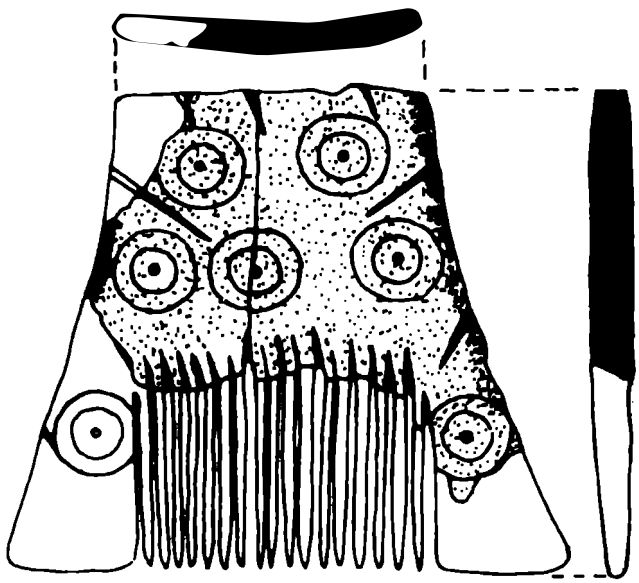
Planşa/Plate 107. Unelte şi arme de fier. Iron tools and weapons.
1. Jigodin I, 1988 2. Sântimbru - "*Pomii verzi*".
3. Medişorul Mare. 4. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

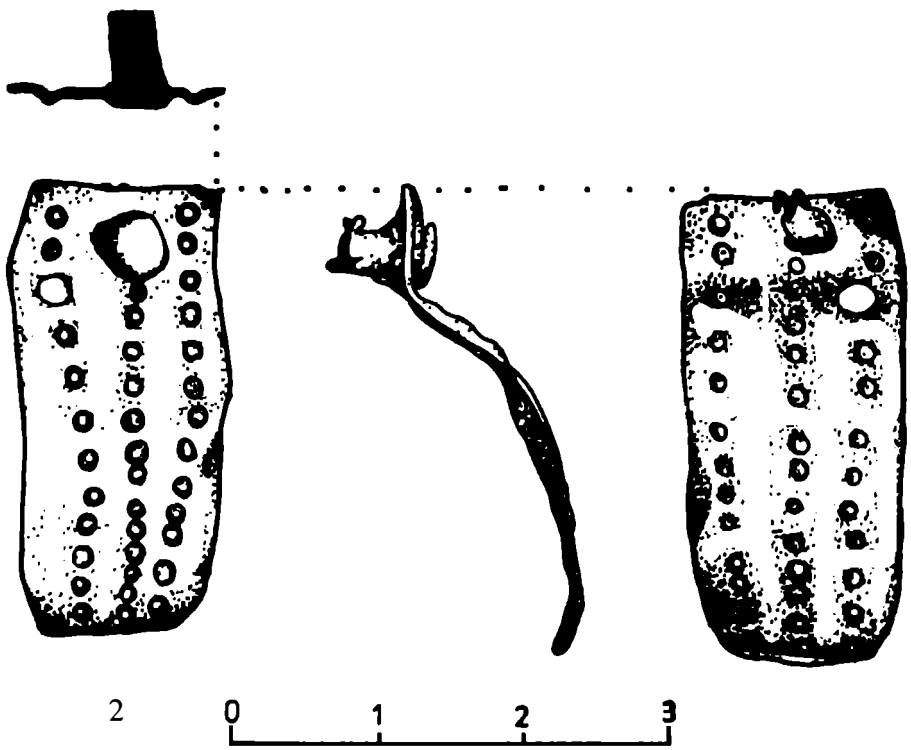

Planşa/Plate 108. Arme. Weapons. 1,9. Comolău - "*Grădina lui Şt. Dombora*". 2-5. Jigodin I. 6-7. Sfântu Gheorghe - "*Epresteu*". 8,10. Mereşti. 11. Covasna.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

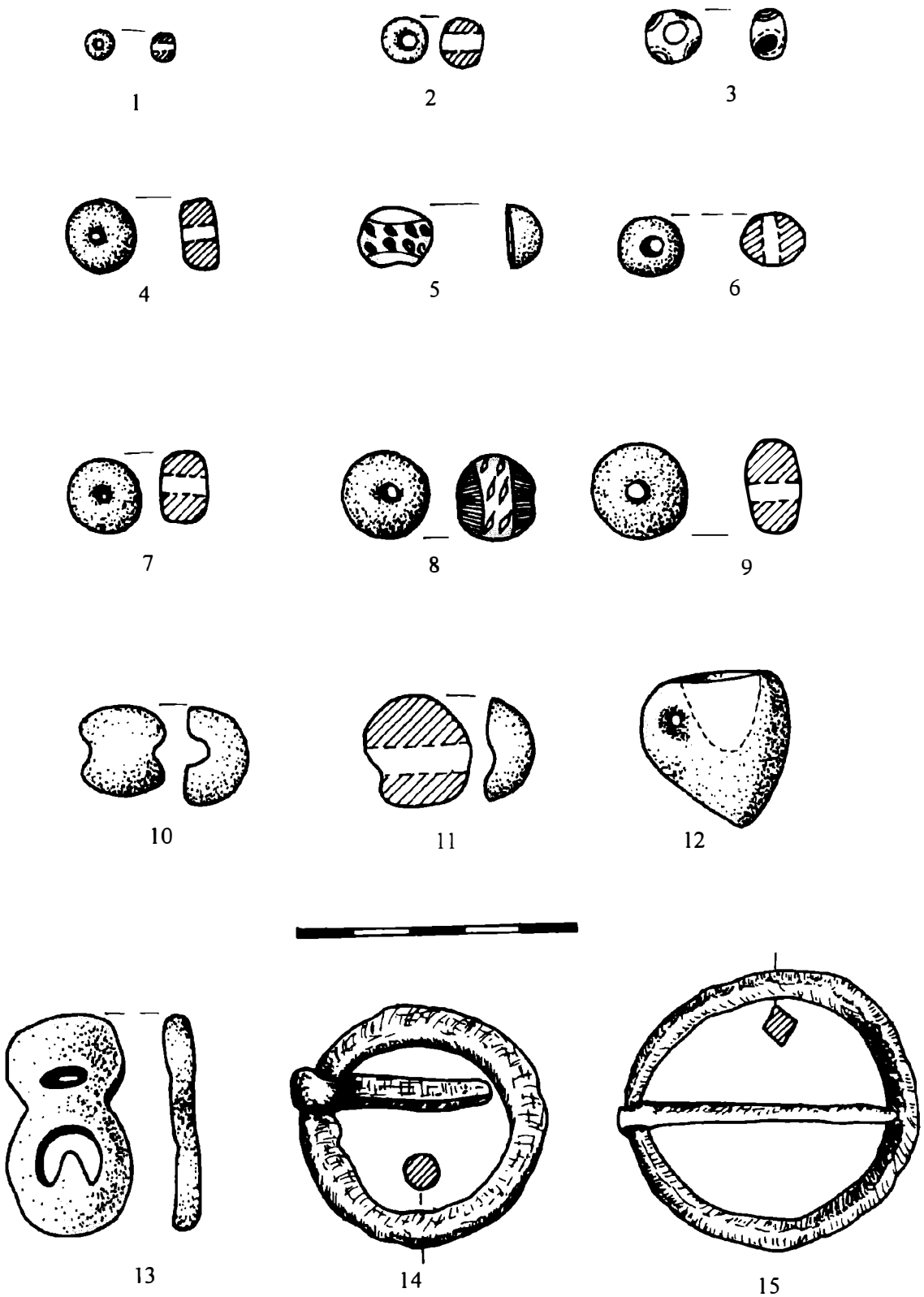
1

2

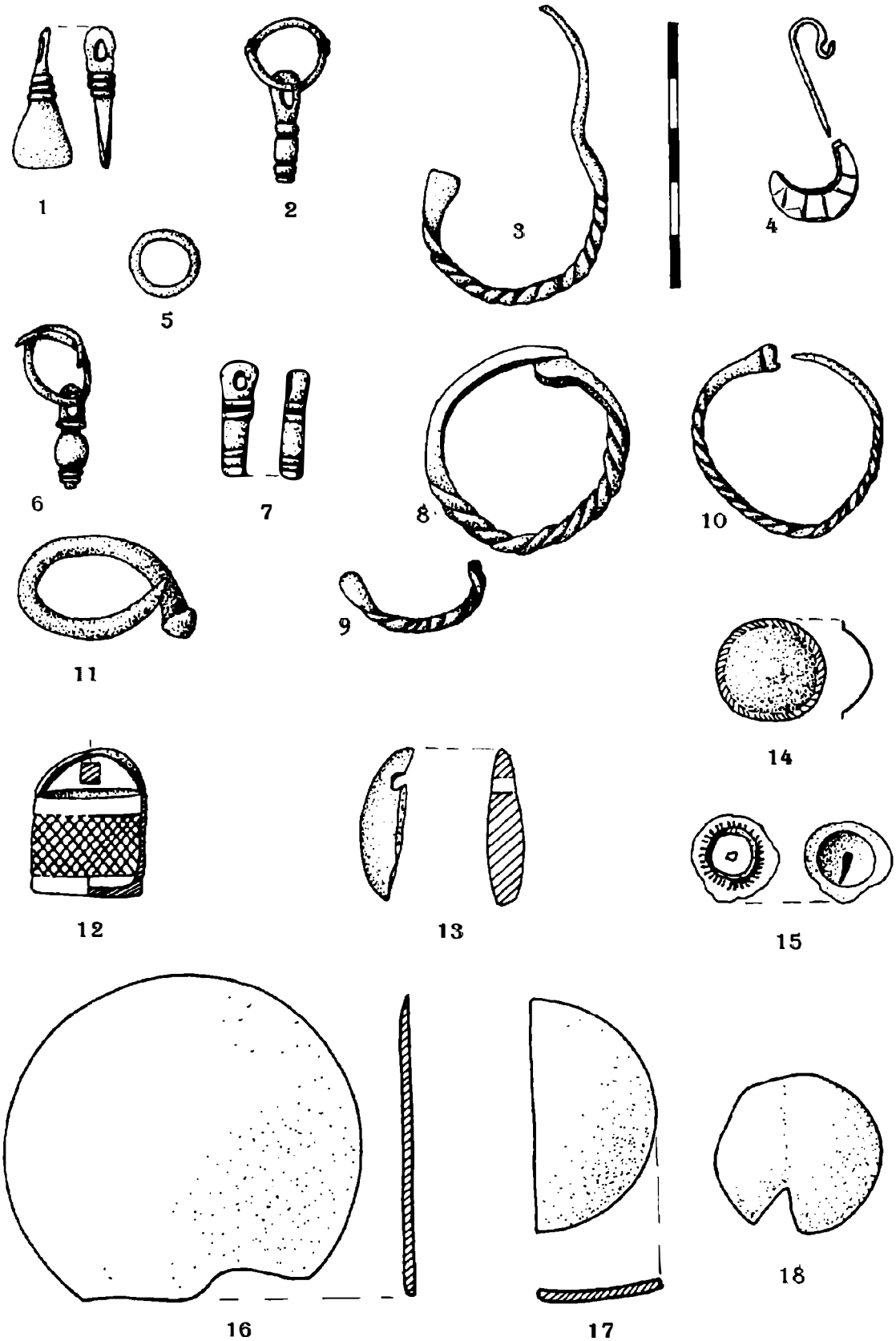
Planşa/Plate 109. Piese de toaletă şi ţinută militară.
Embellishment and military uniform pieces. 1-2. Sânsimion.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

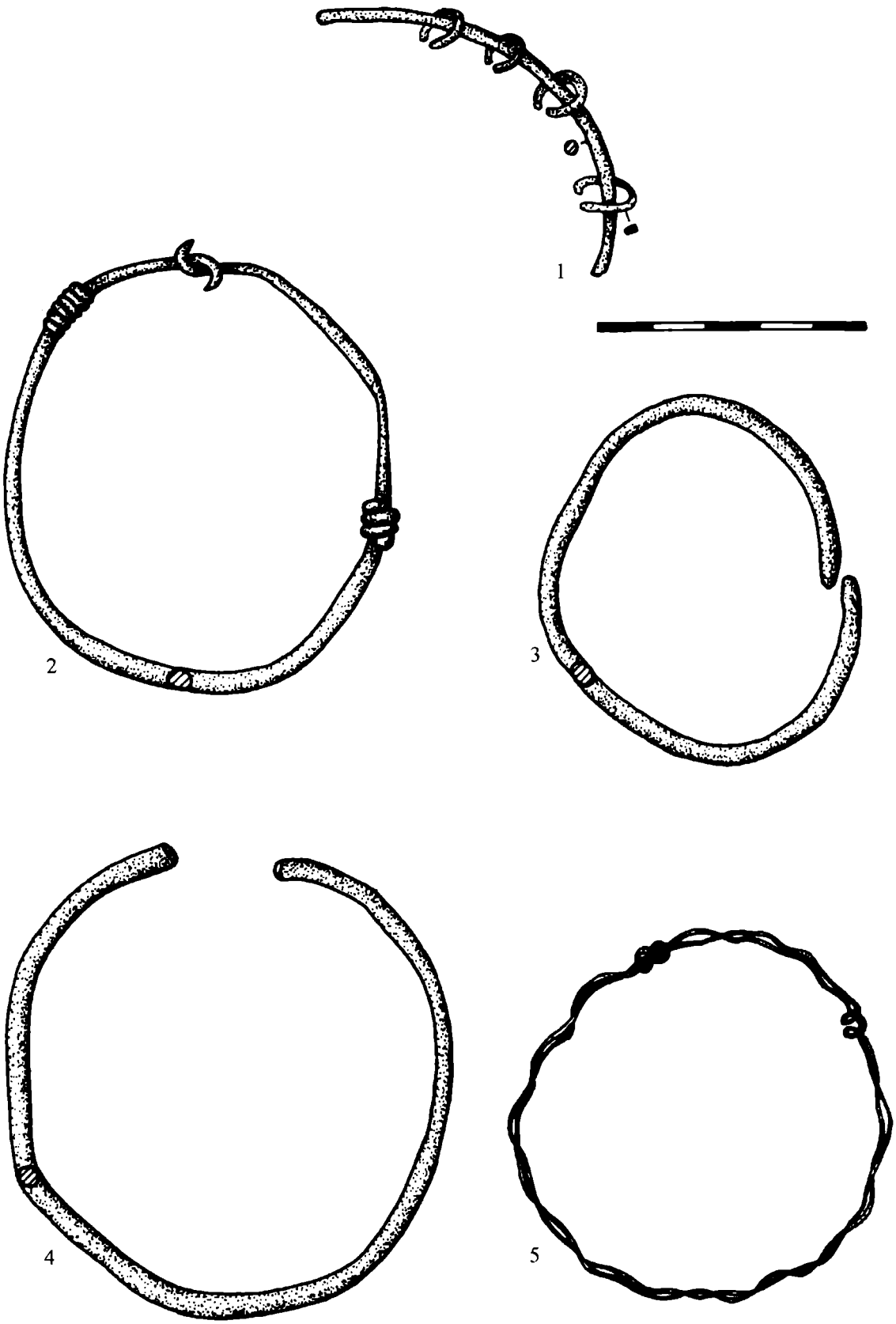
Planşa/Plate 110. Obiecte de podoabă şi accesorii vestimentare.
Jewelry and clothing accessories.
1,3,4,9-15. Mereşti 2,5,8,14. Jigodin I. 6. Porumbenii Mari - "*Cetate*".

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

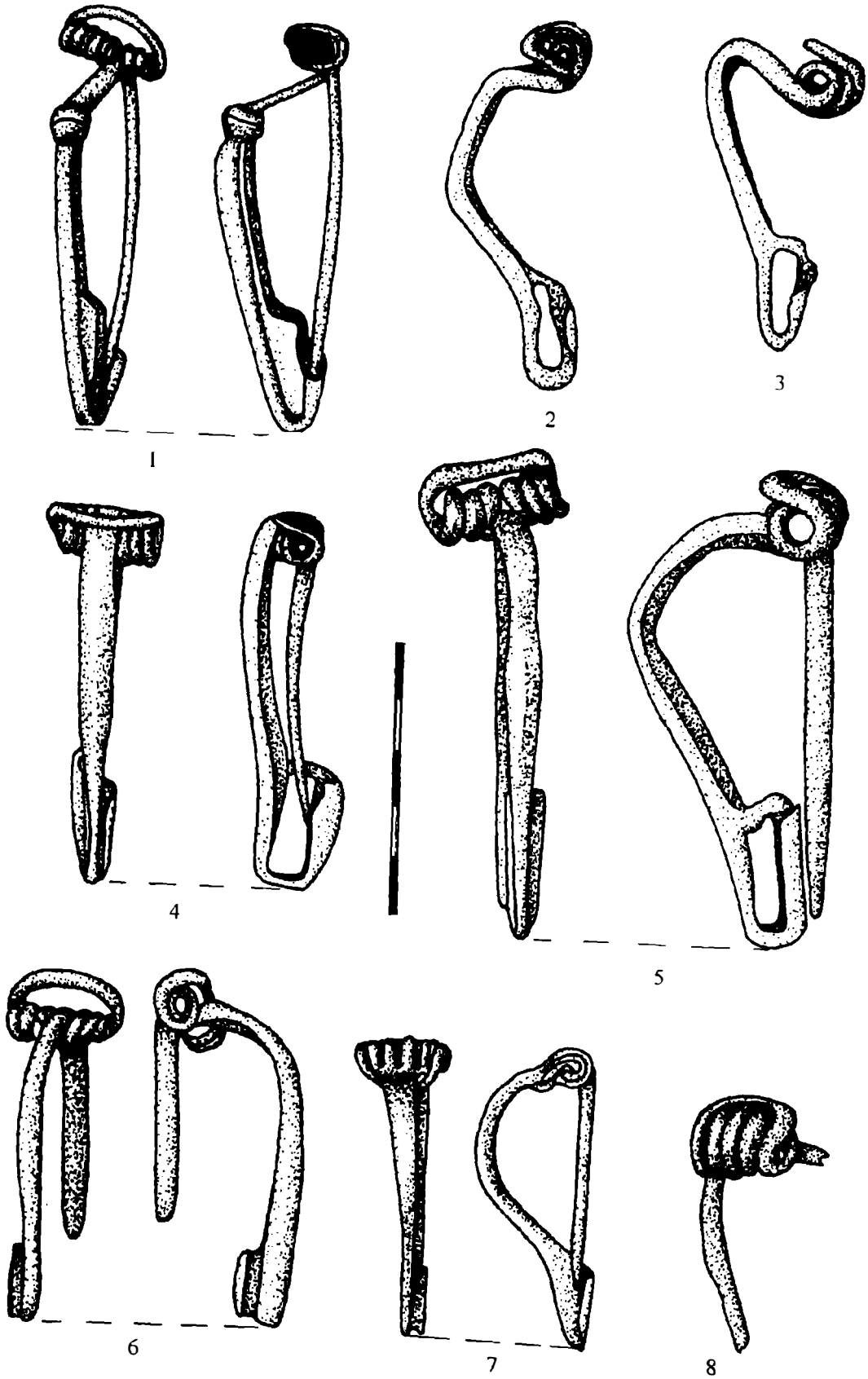
Planşa/Plate 111. Piese de podoabă. Jewelry.
1,3,4,7-9,15. Jigodin I. 2,5,6,10-14,16-18. Mereşti.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

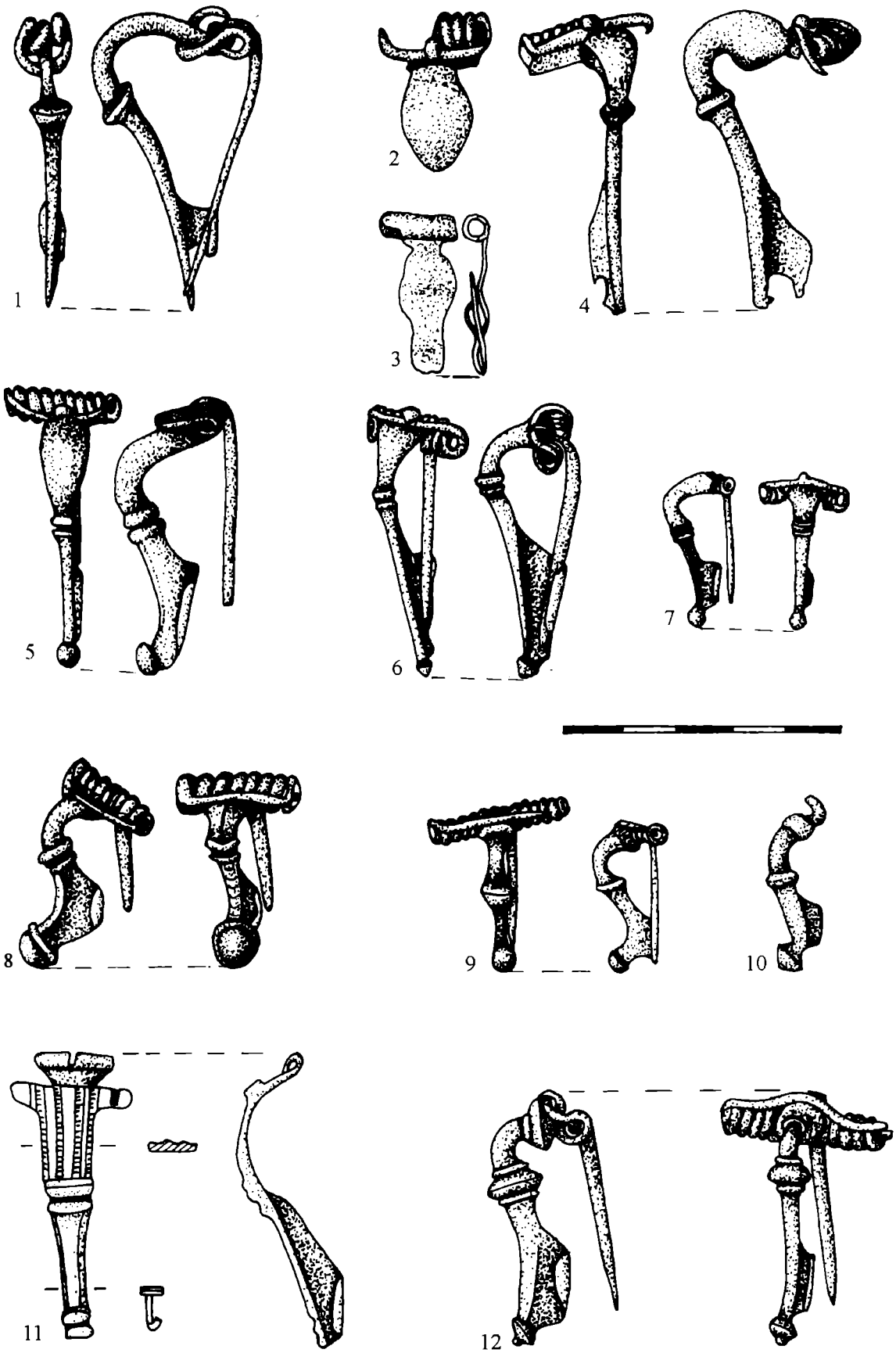
Planşa/Plate 112. Brăţări şi colane. Bracelets and necklaces.
1. Jigodin I. 2,3. Comolău - "*Şt. Dombora*"?. 4. Medişorul Mare. 5. Sânsimion.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

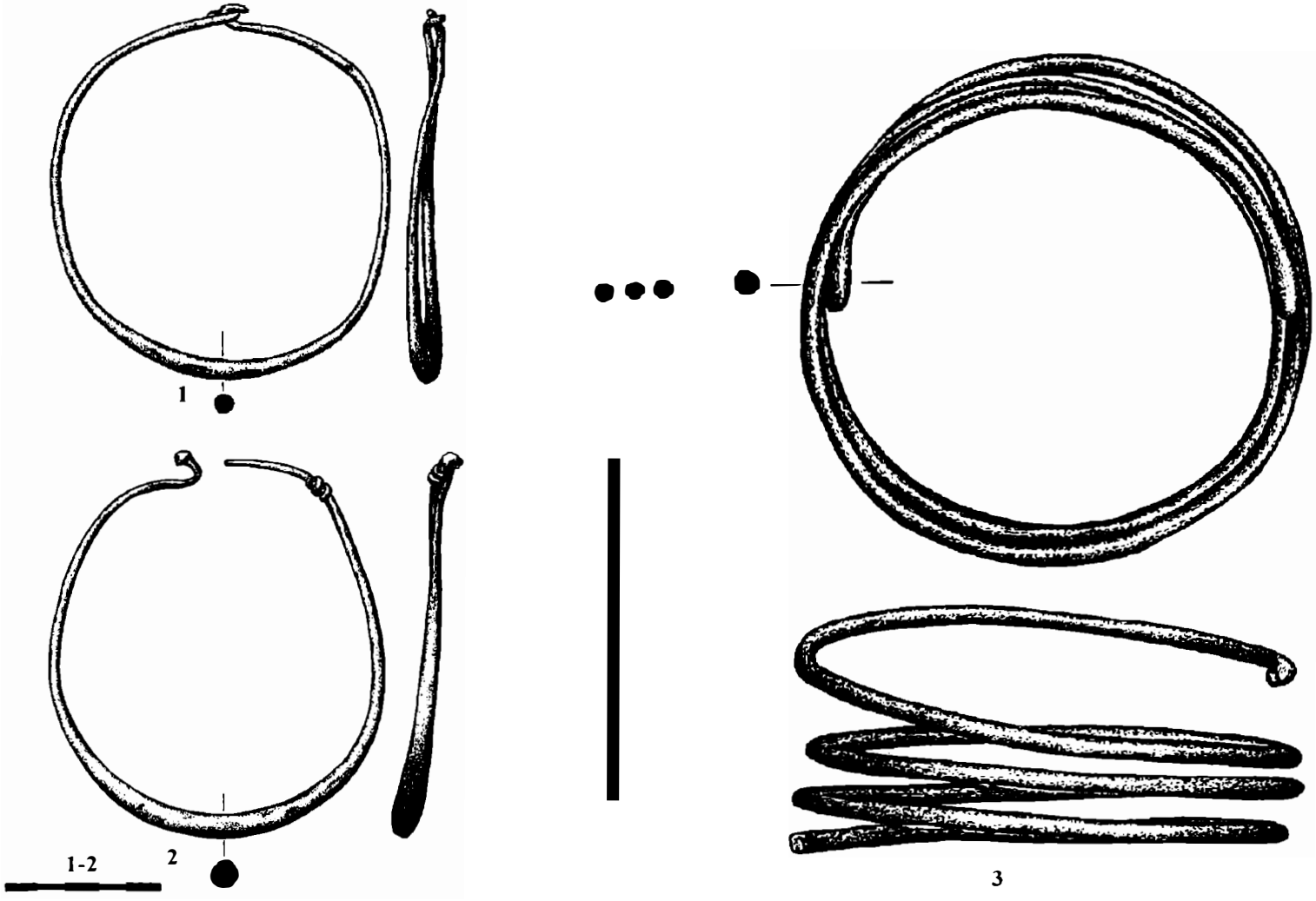
Planşa/Plate 113. Fibule de fier. Iron fibulas.
1. Ciucsângeorgiu. 2,3,4,5,8. Cernat. 6. Leliceni - "*Muntele de piatră*". 7. Mereşti

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

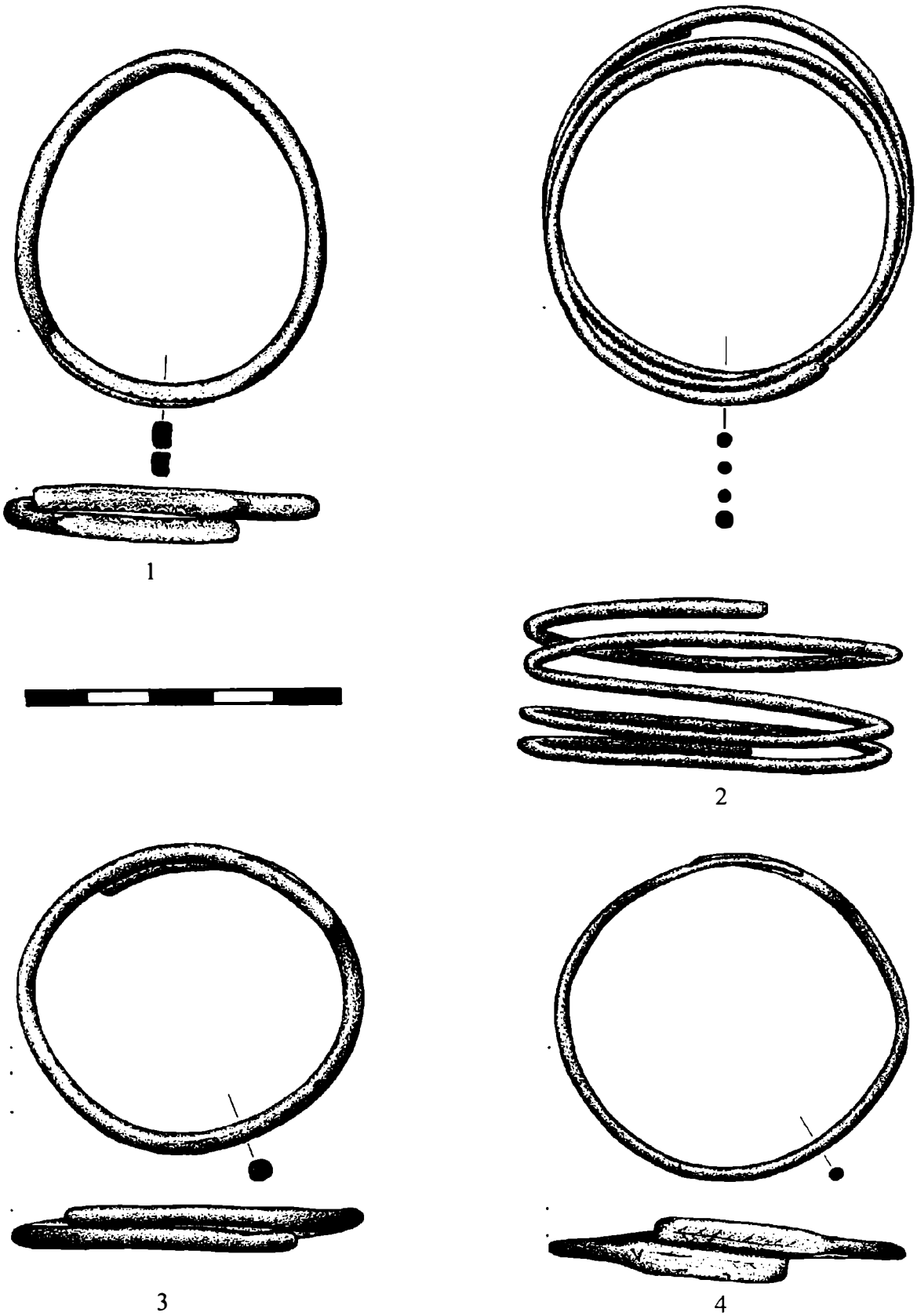
Planşa/Plate 114. Fibule. Fibulas. 1-2,4. Comolău - "*Şt. Dombora*". 3. Porumbenii Mari - "*Cetate*". 5,7,11,12. Meresti. 6,10. Cernat. 8,9. Jigodin I.

https://biblioteca-digitala.ro

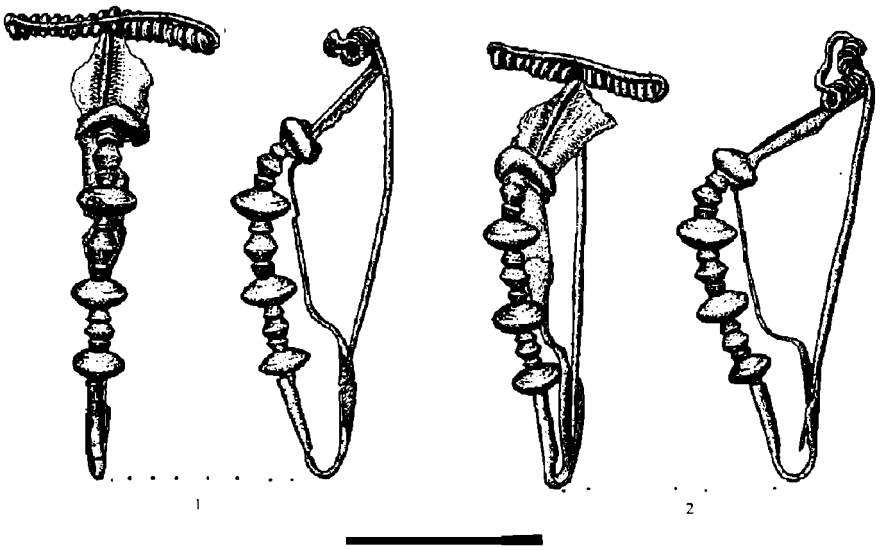
Planşa/Plate 115. Tezaurul de la Cehăţel Cehăţel treasure. 1–2. Colane. Necklaces. 3. Brăţară. Bracelet.

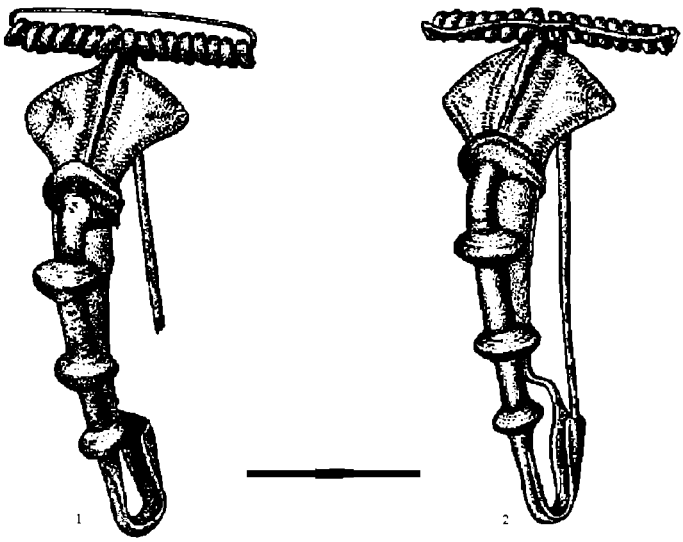
https://biblioteca-digitala.ro

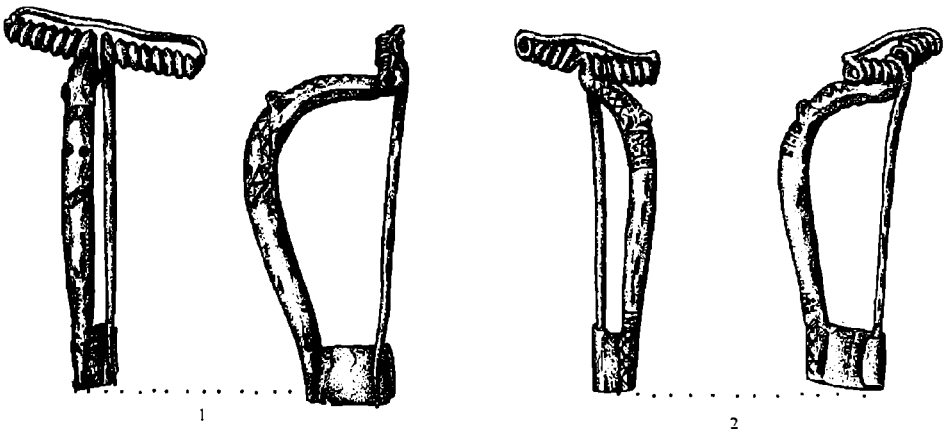

Planşa/Plate 116. Tezaurul de la Cehăţel Cehăţel treasure. 1-4. Brăţări. Bracelets.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

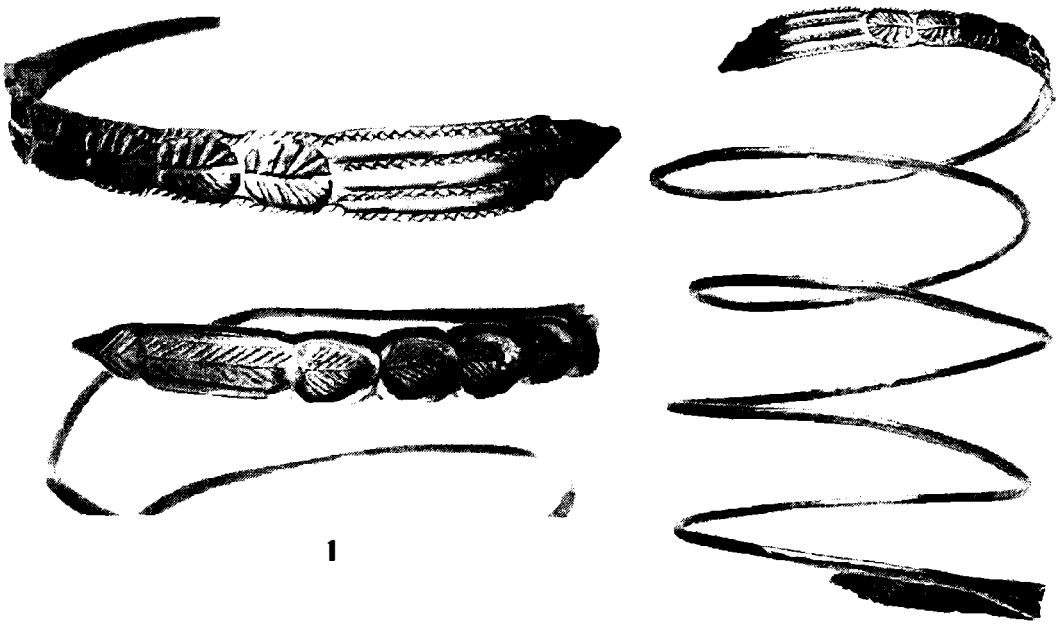

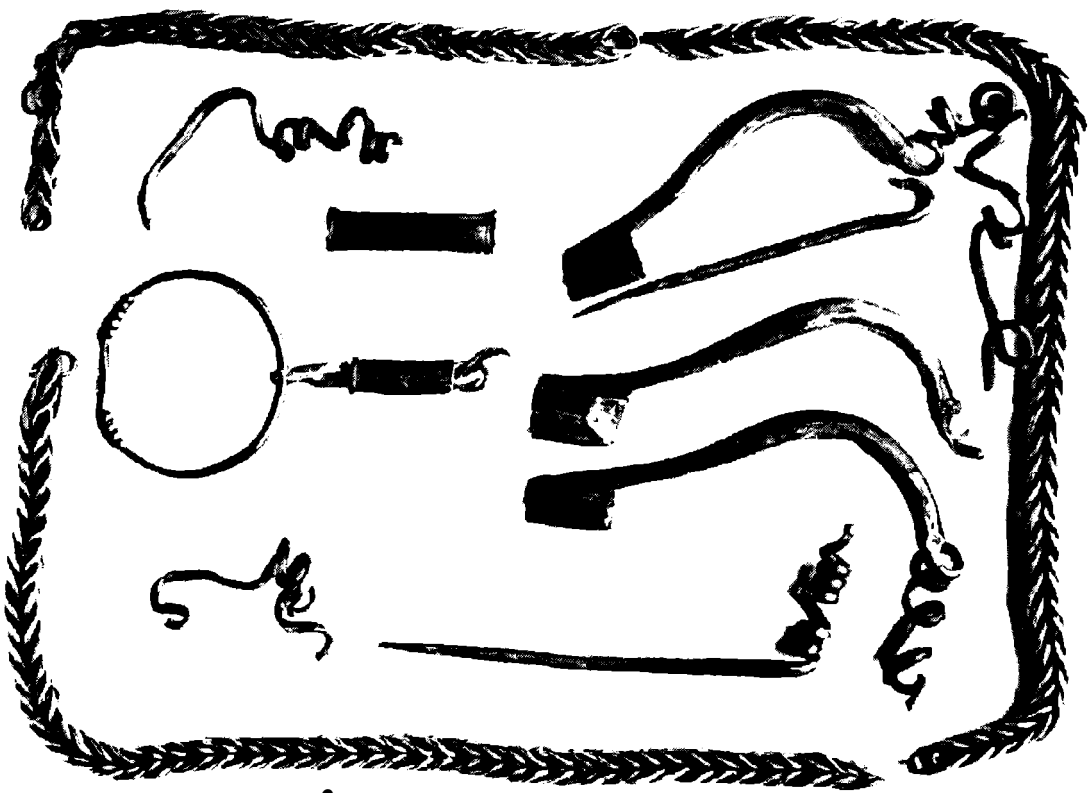
Planşa/Plate 117. Tezaurul de la Cehăţel. Cehăţel treasure. 1-6. Fibule. Fibulas.

https://biblioteca-digitala.ro

1

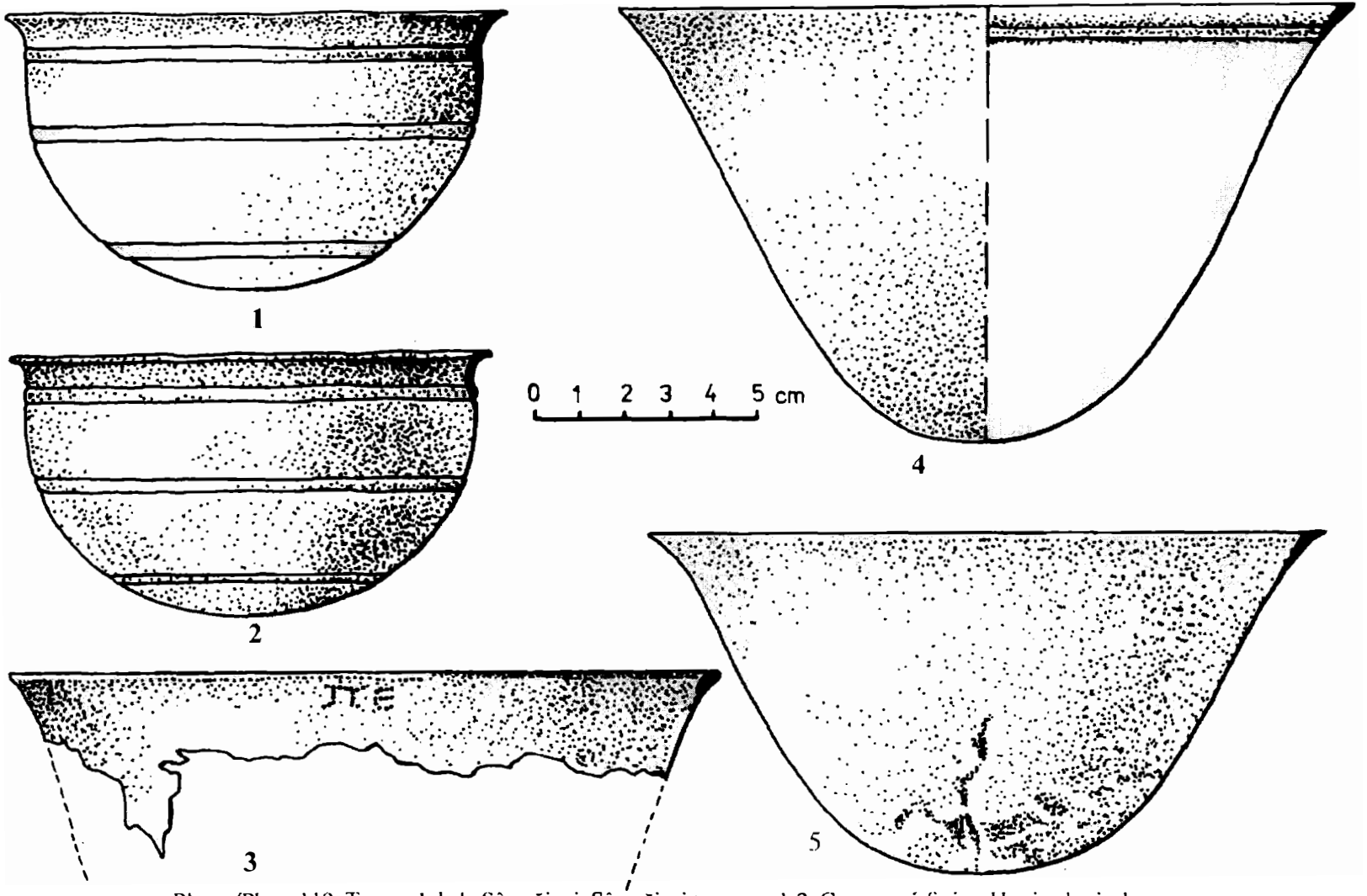
GHELINȚA

2

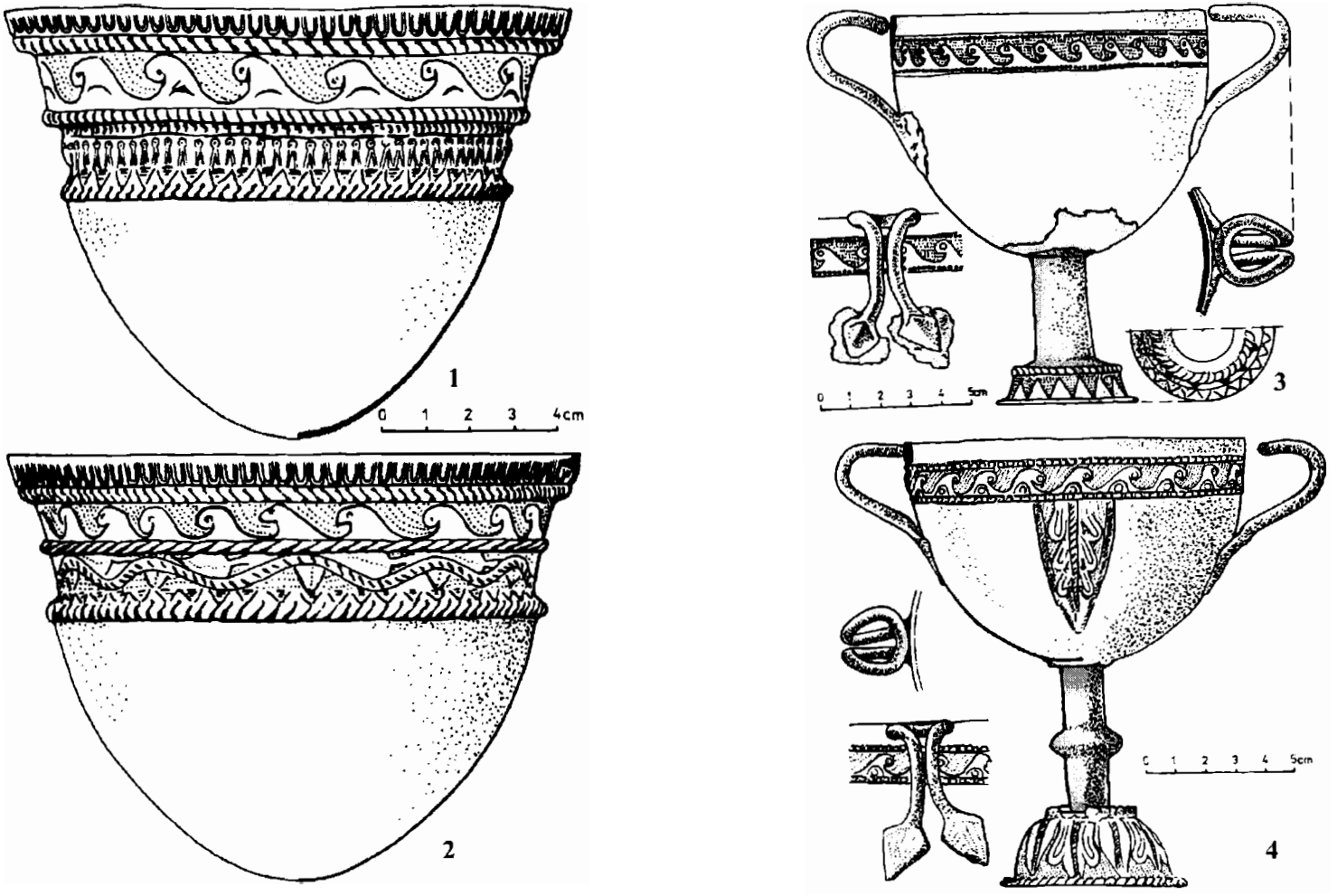
Planşa/Plate 118. Tezaurul de la Ghelinţa, Ghelinţa treasure (după/after *I. Hampel*).

https://biblioteca-digitala.ro www.cimec.ro

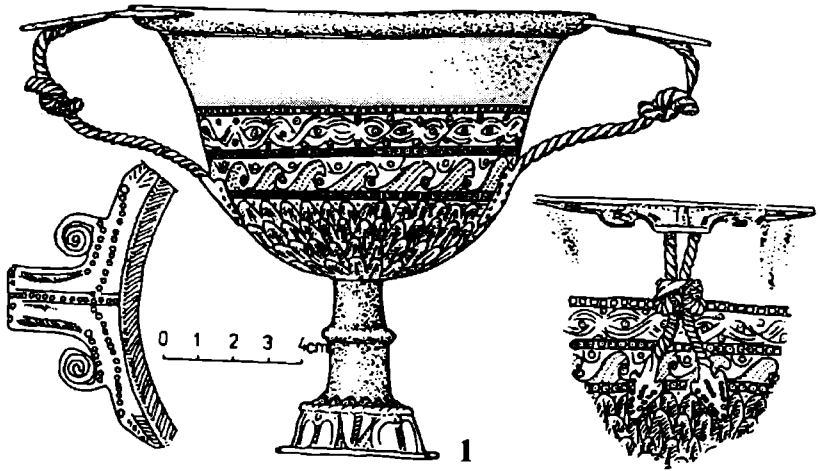
Planșa/Plate 119. Tezaurul de la Sâncrăieni. Sâncrăieni treasure. 1-2. Cupe semisferice. Hemi spherical cups. 3-5. Cupe conice Conical cups. (după/after D. Popescu)

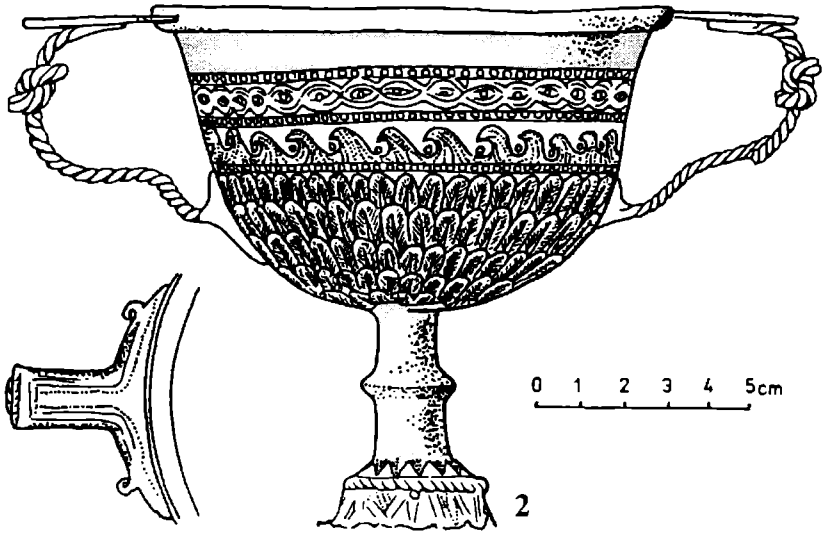
https://biblioteca-digitala.ro

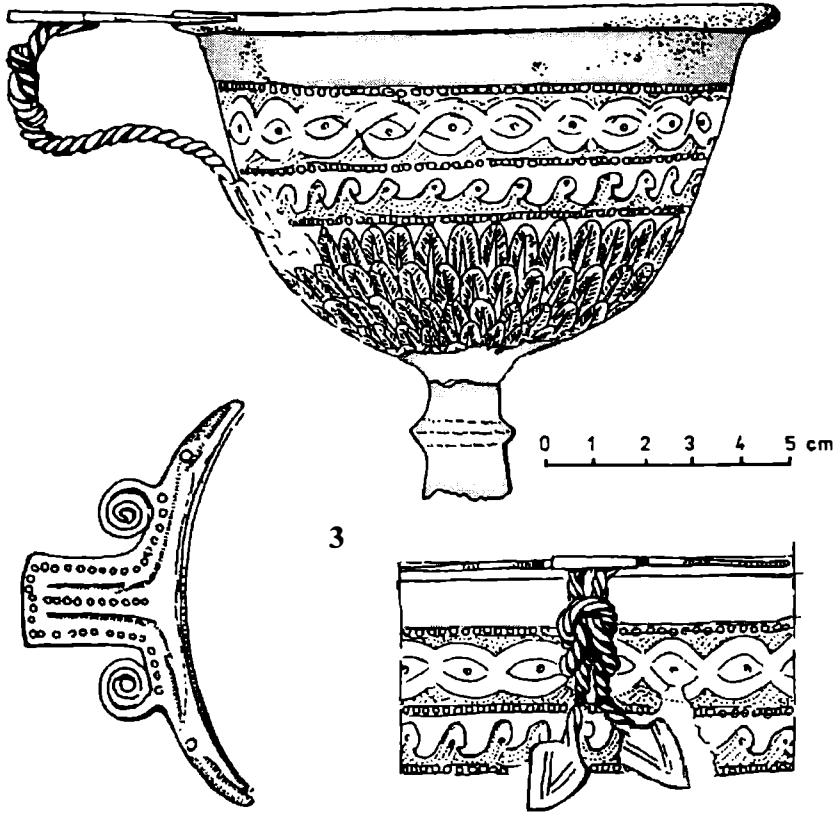

Planșa/Plate 120. Tezaurul de la Sâncrăieni. Sâncrăieni treasure. 1-2. Cupe conice. Conical cups. 3-4. Pocale Footed cups.

https://biblioteca-digitala.ro

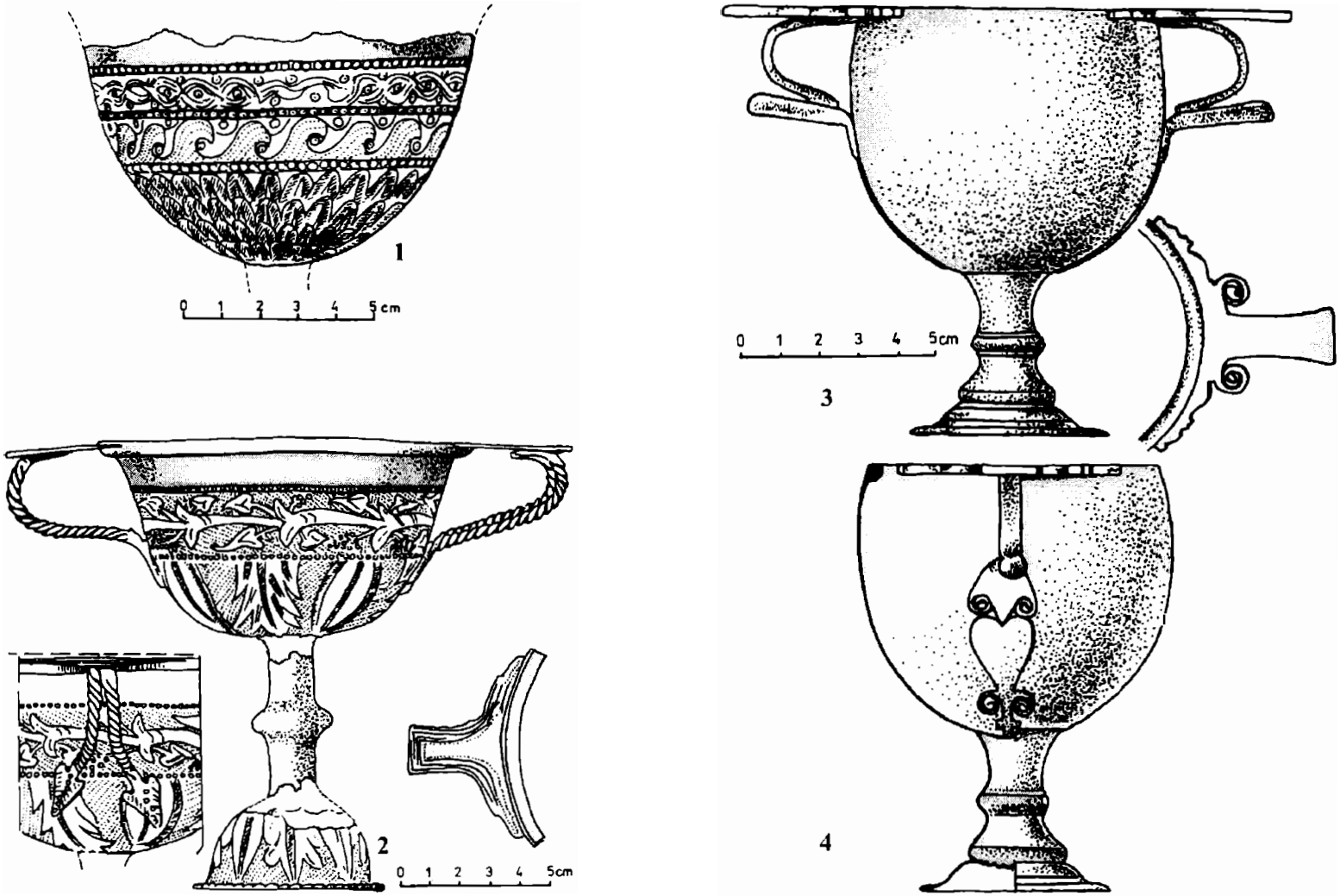

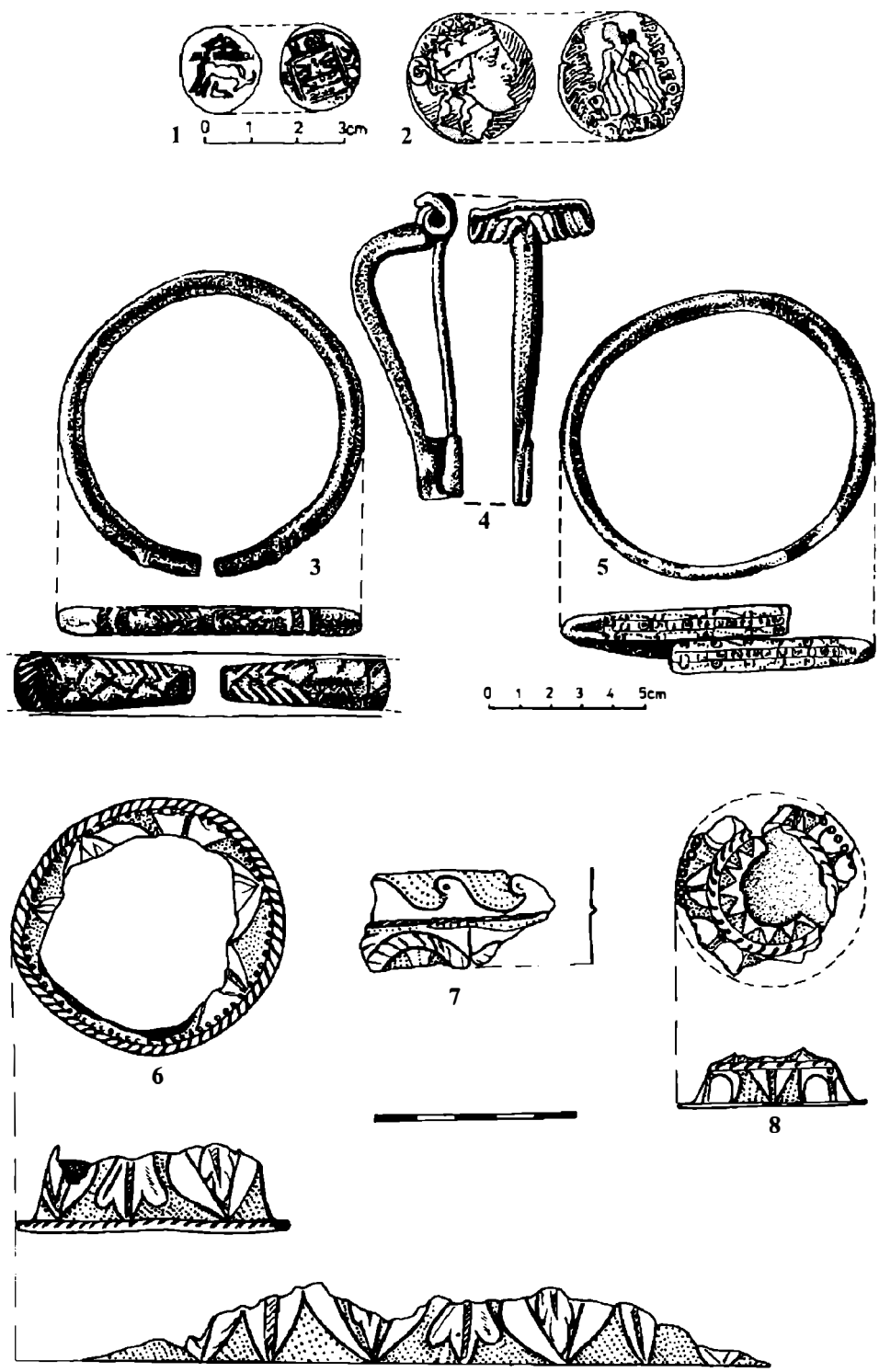
Planşa/Plate 121. Tezaurul de la Sâncrăieni. Sâncrăieni treasure. 1-3. Pocale. Footed cups.

https://biblioteca-digitala.ro

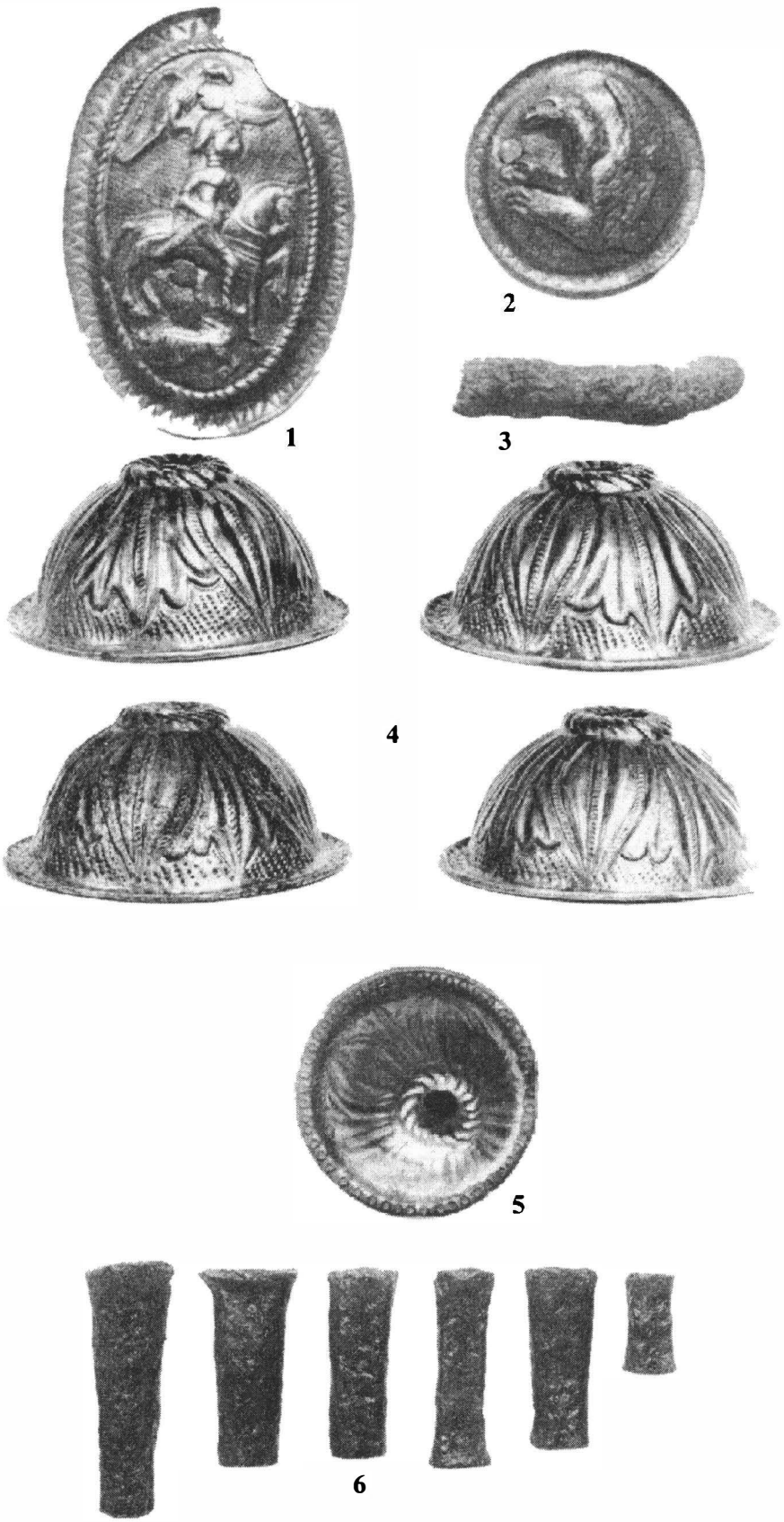
Planșa/Plate 122. Tezaurul de la Sâncrăieni. Sâncrăieni treasure. 1-4. Pocale Footed cups.

https://biblioteca-digitala.ro

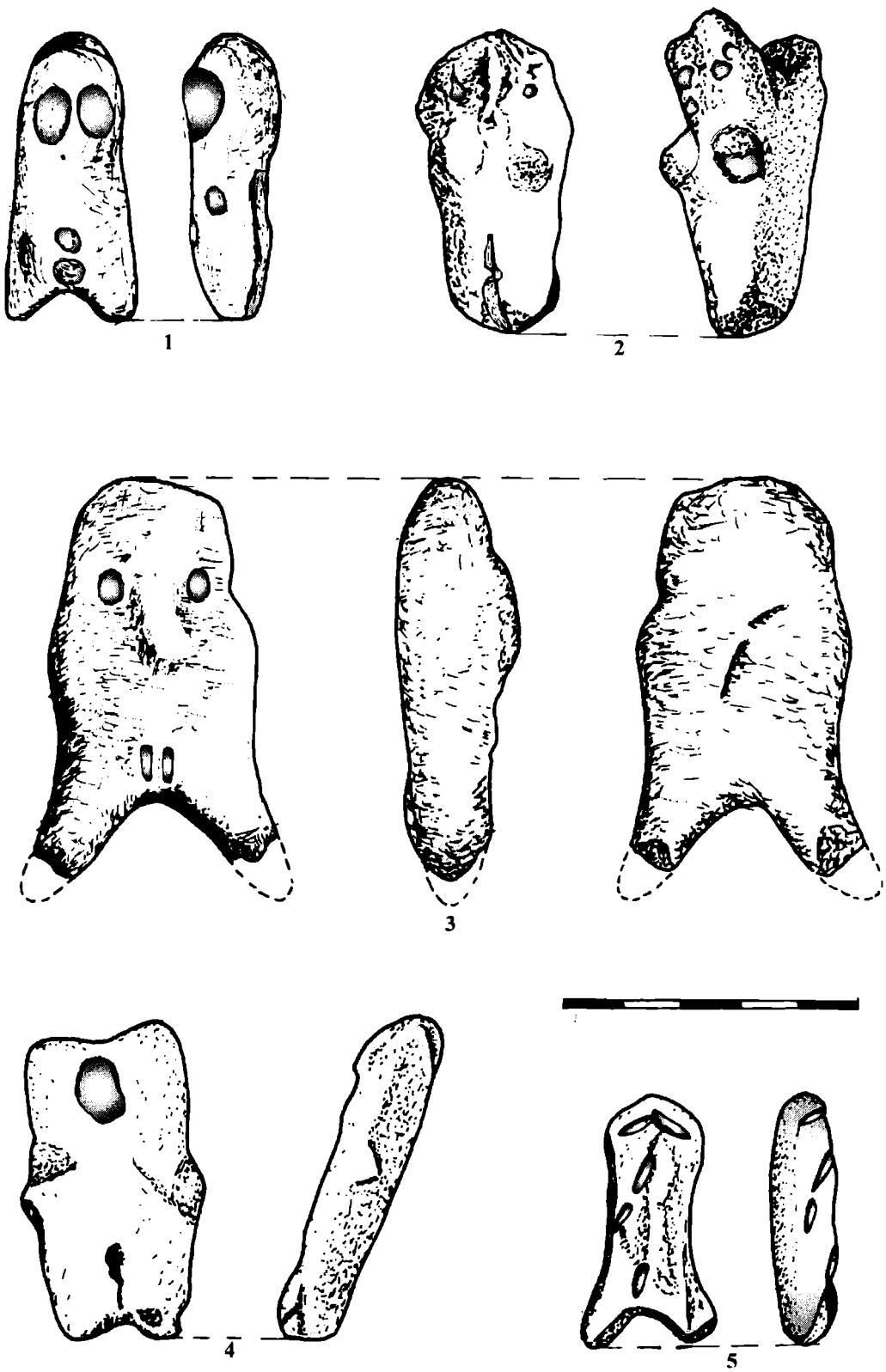
Planşa/Plate 123. Tezaurul de la Sâncrăieni. Sâncrăieni treasure.
1-2. Drahmă Dyrrhachium, imitaţie tetradrahmă Thasos. Dyrrhachium drahma, copy of a Thasos tetradrahma. 3,5. Brăţări. Bracelets. 4. Fibulă. Fibula.
6,8. Baze pocale. Footed cups bases.
7. Fragment de corp de cupă. A body cup fragment.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

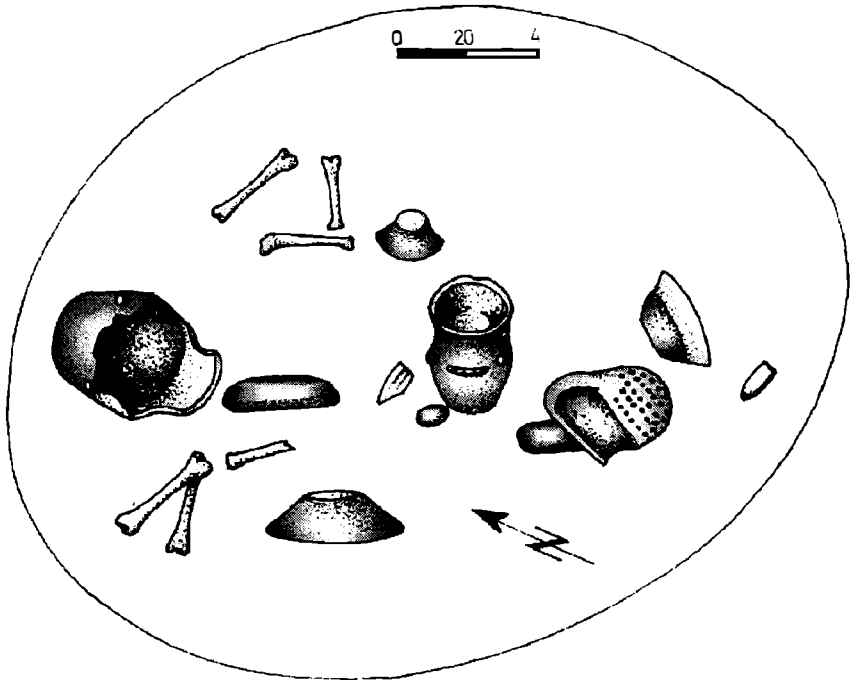
Planşa/Plate 124. Tezaurul de la Surcea. Surcea treasure, (după/after *N. Fettich*).

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

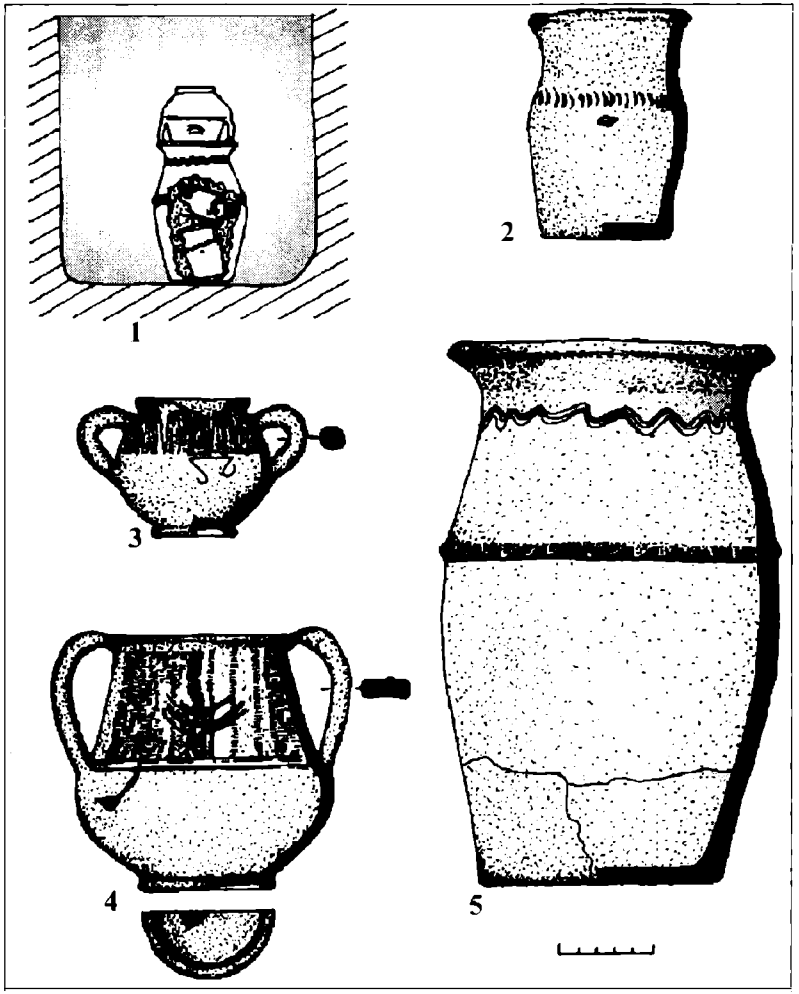

Planşa/Plate 125. Figurine antropomorfe. Anthropomorphic figurines.
1. Angheluş. 2. Turia - "*Cimitirul catolic*".
3. Sântimbru - "*Dealul Mic*". 4. Poian. 6. Olteni.

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

I

II

Planşa/Plate 126. I. Groapa de cult de la Mereşti. Worship pit from Mereşti. II. Groapa de cult de la Sânsimion. Sânsimion worship pit (după/after C. Beldiman): 1. Reconstituirea gropii. The reconstruction of the pit. 2-5. Vasele din groapă. Pottery from the pit.

https://biblioteca-digitala.ro

LA ACEEAŞI EDITURĂ

AU APĂRUT:

1. **ANGVSTIA – arheologie – istorie – etnografie – sociologie**, Nr. 1 – 4, 1996 – 1999.
2. **REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL JUDEŢULUI COVASNA**, 1998.
3. **Romulus Cioflec**, *Moarte cu bocluc*, 1998.
4. **Aurel Nistor,** *O pagină din Istoria Bisericii şi Neamului*, ediţie îngrijită de Ioan Lăcătuş, 1999.

ÎN CURS DE APARIŢIE

1. **REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL JUDEŢULUI HARGHITA**
2. **ANGVSTIA, – arheologie – istorie – etnografie – sociologie, NR. 5**

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

Tipărit în anul 1999 la:
S.C. SUPERGRAPH TIPO S.R.L
Cluj-Napoca

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro

ISBN-973-99270-0-9

www.cimec.ro
https://biblioteca-digitala.ro